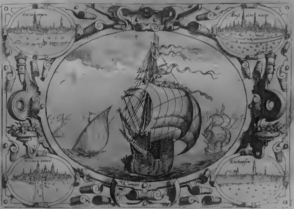
NAVIGATIO
AC ITINERARIVM
IOHANNIS HVGONIS LINSCOTANI IN ORIENTALEM SIVE LVSITANORVM INDIAM.

DESCRIPTIONES EIVSDEM TERRÆ AC TRACTVVM Littoralium. Præcipuorum Portuum, Fluminum, Capitum, Locorumque, Lusitanorum hactenus navigationibus detectorum, signa & notæ. Imagines habitus gestusque Indorum ac Lusitanorum per Indiam viventium, Templorum, Idolorum, Ædium, Arborum, Fructuum, Herbarum, Aromatum, &c. Mores gentium circa sacrificia, Politiam ac rem familiarẽ. Enarratio Mercaturę, quomodo & vbi ea exerceatur. Memorabilia gesta suo tempore iis in partibus.

Collecta omnia ac descripta per eundem Belgicè; Nunc vero Latinè reddita, in vsum commodum ac voluptatem studiosi Lectoris novarum memoriáque dignarum rerum, diligenti studio ac operâ.

HAGÆ-COMITIS
Ex officinâ Alberti Henrici. Impensis Authoris & Cornelii Nicolaï, prostantque apud Ægidium Elsevirum. ANNO 1599.

AD ILLVSTRISSIMVM ET SERENISSIMVM HESSIÆ Lantgravium in fabulam Europæ allusio.

TRansvexit pelago frustra obluctantibus undis
Candidus intactam taurus Agenoridem.
Fertur & asserto mundi per devia gressu,
Quem pietas alis subvehit alma suis.
Sidus ad hoc torque patriæ pater inclyte clavum.
Et tumidi placidam se dabit ira maris.

ILLVSTRISSIMO ATQVE SERENISSIMO PRINCIPI AC DOMINO D. MAVRITIO

LANTGRAVIO HESSIÆ, COMITI IN CATZENELNbogen, Dietz, Zigenhain, Nidda, &c.

MAgna sunt, Illustrissime Princeps, inter res mortalium virtus, & sapientia. longè vero maximum esse pietatem, qui non advertit, néque quid virtus ipsáque sapientia sit, satis mihi videtur advertere; Sunt illa quidem ad constituenda imperia, vindicandam legum auctoritatem, & res firmandas mutuo sibi; eíque pro rerum humanarum sorte satis firmo auxilio, hæc bene & salubriter consulendo, fortiter agendo altera. At quanto pietas, quam in vera Dei cognitione, puróque ejus cultu positam accipio, & conciliandis inter se animis utráque efficacior & instituendis recte actionibus certior dux, tanto ad tuendam reip. tranquillitatem, & securitatem firmius præsidium, si enim hæ; quod sapientum plerisq. persuasum est, in bonarum legum observatione majori ex parte conquiescunt, apud quos major sperari; & diuturnior possit, quam ubi pietatis studio ducti officium singuli suum sponte faciunt? quæ æternæ veritati innixa, & utilis ad omnia, non florentia tantũ, sed beata etiam imperia & respublicas facit, cùm ipsa virtutis moderatrix sapientia & vindex sapientiæ virtus hujus luce destitutæ vix ulli nobis bono sint futuræ, quod non raro simulacra pro rebus, speciosa pro honestis, & salutaribus amplexæ ipsæ sibi interitus sint causa. Quod non eo (herculè) dixerim, ut tam præclara utráque divinę benignitatis dona vel momento elevem, (quis enim hoc probus ferat?) sed ut agnoscamus nihil hominibus posse in hac vita contingere præstantius pietate, nihil quod adversus omnem insultum prȩstet tutiores, nihil quod hominem Deo propius conjungat. Vt vero referendas esse huc omnes animi dotes nemo sanæ mentis non intelligit, ita & obvium cuiq. est stipatã virtute seu fortitudine & sapientiæ studio pietatẽ clarius elucere, & bono pub. latius se, & uberius diffundere: quod in magno principe, quem re Christiana resp. agnoscit, quam in privatis evidentius, in C. T. illustriss. memoriæ majorib. evidentissimũ, quorũ insigni virtute servata hæc Hessiaci imperii amplitudo & asserta sua Germanię libertas, sapientia stabilita regioni tranquillitas, pietate excitatus admirabilis omnium istic ordinum consensus.

Quæ Hessiæ tuæ fœlicitas, quam alibi ab avotum jam memoria magna Christiani orbis pars desideramus magis quam speramus, adeo néq. hac temporum calamitate, néq. adolescentiæ tuæ imperio est imminuta quin optimi quíque intelligant, tam pertinaci C. T. studio, quam fęlici domesticarum virtutum æmulatione eo provectam, ut quo apud eam quisq. illustriori dignitate sit, aut loco, eo ad principis sui exemplum, laudẽ è continentia, quam profuso aut insano luxu malit petere, virtutem & sapientiæ studium vel antiquissimo

patallum splendore potiora habeat, certiorem in pietate quam opum magnitudine fœlicitatem ponat ut vel hinc liquere possit tam esse verum quā vetus vitam principis vivam esse legem, eóque vel solo nomine beatas dici posse resp. ubi qui imperant, actiones consiliáq. sua ad pietatem omnia metiantur, quod sine hac néque fortitudo, néque sapientia nomen aut dignitatem suam tueri, sine his constare imperiū non possit, eoqjuocta absolutā boni principis imaginem constituant. Quam ut speciatim C. T. vel potius proavorum ooftrorum prosperitati Cattis gratulemur, fecit hine oata illustrissimi nominis tui gloria, quæ ut est cooseotiens bonorum laus, néque nos latere potuit medicum & civem nactos excelleoti artis suæ usu & fide Bernardum Paludanum, qui a multiplici rerum cognitione, C. T. gratissimus non minori sępius voluptate quam aperto gratitudinis argumento has ejus dotes, & studia tam commemorat explicatè, quam ab eadem benigne exceptus, & diu liberaliter habitus non difficulter illa potuit perspicere. Eóque animum mihi (quæ mea ergaillum observantia est) tam grato mihi, quam sedigno sermone accendit ut cogitarem qua animi erga tantum principem mei, propensionem & studium via declararem, haud satis scio qui præter morem, & verecundiam meam in mentem mihi veniret, ot rudes hos navigationum & rerum Indicarum commentarios, qui jam sub prælo erant Latinè conversi illustrissimo nomini tuo nuncuparem, quod unum è tenui peculio esse mihi videbā, quo apertius paulo animi hic mei sensus explicarem. argumento quidem valde exili, & quod, non præter rationem principum otio ceoseri possit, nec ego ignoro indignum; sed oe præter rationem mihi facturus viderer, idem mihi, qui accenderat animum confirmavit subiode, ad occasiooem repetens, quam C. T. ad horum inferiorum contemplationem non raro & qua alacritate se dimittat, haud novo sane magoi principis exemplo. Optarem equidé eas esse has diuturnæ & longæ peregrinatioois nostræ observationes, quæ vel elegātia retinere aliquantisper, vel argumento C. T. animum explere posseot. Sed quando oeutrum à vitæ meæ instituto sperari, multo minus præstari possit, bona me spes habet probatum iri C. T. arteotam ejus, qua tum eram ætatis diligentiā & fidem, quam unam proxima oostrorū navigatione ad amussim comprobatam tam mihi jucundum est intelligere, quam molesta aliquando & periculo plena navigatio. Eritque forsitan in rudi hac congerie, quod novitate & varietate prodesse possit, & placere: Deprecatus obnixe C. T. ut, si me consilii mei ratio & institutum fefellerit, pro sua mansuetudine elementer ignoscat & interpretetur. Deum Opt. Max. supplex oro ut illam Ecclesiæ suæ & imperio diu servet incolumem. Enchusæ ad cal. Ian. Anno a Servatore nato 1599.

Ill^mæ. C. T.

dedititiss.

Ioannes Hugonis a Linschoten.

PRAEFATIO
AD LECTOREM.

LEctor benevole: Cùm in Orientali India morarer, etiam (ut sine arrogantia loquar) inter primarios Christianos, aliarúmque sectarum homines ibidem degentes, non potui omittere; vel naturali instinctu commotus, vel peregrinarum rerum delectabili admiratione, modò hoc, modò illud annotare, picturisque pro virili delineare, ex rebus notatu dignis, quæ à nostri Cœli genio aut moribus differrent, privatis tantum studiis, àc amicorum post reditum meum delectationi intentus. At Enchusiam (Deo laus) reversus, multorum hæc mea Commentaria licèt rudia ac inornata inspicientium admonitione exstimulor ad æditionem, intuitu voluptatis, qua Lectores meos (ut ipsi adserebant) satisfacerem. Atque ego eâ persuasione denuùm commotus, majorem tamen ingenii subtilitatem, àc præcedentis exercitationis operosam polituram requirebam, ut eruditis eo modo sufficerem. Veriùn qui jam mare ipsum plenum tenet, ut frustrà consilium suum arguit, quo cum nauta ratem intravit, ità & ego non valdè me nunc in excusatione dilataverim, incusata temerè aliorum ignorantia. Tuæ duntaxat benevolentiæ insisto, quæ ingenii mei tenuitatem, styli infœlicitatem, exasciationémque asperam etiamnùm, ex animi mei bono probóque motu boni consulat, quo & amicis meis anteà gratificari volui, nunc verò & tibi, cubiculis, Musæisque clauso, offerre quicquid XIII. annorum spatio memoria dignum mihi in ipsa terra quam habitavi, àc reliqua peregrinatione contigerit. Confido id meum studium haud alienum fore utilitatis ac delectationis. Ceterùm nec imaginum obsecro elegantiam artemque operosiorem requires; nec summariæ narrationis suavem eloquentiam, cùm nativa rei figura; historiæque puræ ac verissimæ sufficere queant. Atqui juventam iis artibus excultam non habui, ergo honora mihi gratáque res erit, si Proverbii ejus fructum cœperim, quod voluntatis bonæ adfectum pro consumati operis effectu ponit.

Vale.

Eoum nobis heic dat Lynscotius Orbem,
Lynscotum, artifici sculpta tabella manu.

NAVIGATIO AC ITINERARIUM IOHANNIS HUGONIS LINSCOTANI IN ORIENTALEM SIVE LUSITANORUM INDIAM.

Descriptiones eiusdem Terræ ac Tractuum Littoralium. Præcipuorum Portuum, Fluminum, Capitum, Locorumq́, Lusitanorum hactenus navigationibus detectorum, signa & notæ. Imagines habitus gestusq́ Indorum ac Lusitanorum per Indiam viventium, Templorum, Idolorum, Aedium, Arborum, Fructuum, Herbarum, Aromatum, &c. Mores gentium circa sacrificia, Politiam ac rem familiarem Enarratio Mercaturæ, quo modo & ubi ea exerceatur. Memorabilia gesta suo tempore iis in partibus. Collecta omnia ac descripta per eundem Belgicè; Nunc vero Latinè reddita, in usum, commodum ac voluptatem studiosi Lectoris novarum memoriaq́ dignarum rerum, diligenti studio ac operâ.

PRimo Iuventæ flore, cum domi viverem, habebat me summâ cum voluptate rerum admirandarum ac toto Orbe gestarum iucundissima lectio. Ceterum incessit tandem major ac uberior lubido visendi remotiores terras, ac relinquendi natale solum. Ita imaginariæ huic delectationi meæ fieret potissimum satis. Oppugnabat interim Amicorum ac Parentum Naturâ urgente tenerior adfectus, quem post rupi, insistens divino ad faustam spem auxilio: Erantque tum circa Texaliam Hollandiæ insulam plures naves ad navigationem in Hispaniam & Lusitaniam paratæ, ita captata occasione & impetratâ a parentibus veniâ, qui tum Enchusiæ habitabant, navem conscendi, quæ S. Lucam de Barrameda petebat; fratres mihi duo Sevillæ habitabant, eos invisere decreveram, parato in iis familiari velut præsidio ad perlustranda cætera Regionis & ad Hispanici idiomatis notitiam.

Motus animi Iohannis Hugonis ad cognoscendas novas terras.

Ergo sextâ Decembris, Anno millesimo, quingentesimo, septuagesimo nono solvimus ex Texalia, classe 80. navium, cursu ad Hispanias instituto. Nonâ eiusdem Franciæ & Angliæ Capita superavimus. Duodecimâ dedit se in conspectum Hispaniæ Promontorium, quod *C. de Finisterra* vocant Decimaquintâ terra Sintra alio nomine C. de Roxent ad ostium Tagi Fluminis, cui nobilissima Civitas Lisbona adjacet. Hoc flumen aliquot ex classe naves, facto a reliquis discessu, subivere. Decimâ septima Promontorium S. Vincentii apparuit, & vigesimâquintâ ipso Nativitatis Christi die S. Lucæ fluento navis se nostra intulit. Ibi per duos tresve dies moram traxi ac inde Sevillam profectus ad eam urbem prima Ianuarii veni ibique unum ex fratribus meis reperi, cum alter ad Regiam aulam Madritum esset profectus. Et quamvis me etiam tum urgeret desiderium inspiciendi penitiora provinciæ, Sevillam tamen tenere cogebat ignorantiâ Iberici sermonis, quem omni studio addiscebam.

Anno 1579. Decemb. 6 ex Texalia navigat.

Eo interim tempore obiit Henricus ultimus ex Portugalliæ stirpe Lusitaniæ Rex. Eius mors magnis motibus causam dedit. Instituerat enim testamento heredem Philippum Hispaniæ Regem sororis filium, verum Lusitani (ut sunt insitis odiis Hispanorum hostes) plures a Rege Philippo aversi, in Antonium Priorem Ocratensem inclinabant, & erat is Henrici Regis defuncti fratris filius. Hispaniæ Rex certior factus de hac animorum dissensione, expeditionem in Lusitaniam parat, suscepturus ipse Regni Coronã. Et præmittebatur Albanus Dux, qui magnis adjutus copiis quietem ac tranquillitatem metu belli conciliaret. Vi, donis, pollicitatione, pervicit Rex Philippus, & Hispaniæ imperio accessit Lusitania. Ex Sevilla multi tum cupidi novarum rerum ad Lusitanicum bellum proficiscebantur & inter eos frater meus, aliorum instigatione. Is ubi Badaios venisset (quę limitanea Hispaniæ civitas ad Lusitaniæ terminos aula tum Regis ob vicinitatem decorabatur) pacata omnia invenit, pulso Antonio & sublato in solium Regni per universam Lusitaniam Philippo. Ergo mutatâ frater sententiâ intulit se familiæ Legati Regis ad Italica negotia destinati, sed Salamãticæ ex itinere in morbum incidit, qui *Tavardilha* dictus Hispaniam infestabat multâ mortalium strageq; is & fratri meo lethiferus fuit.

Mors Regis Lusitaniæ Henrici.

Annotatio D. Paludani.

Morbus hic contagiosus & latè serpens non tantum Hispaniam, sed Italiam, Germaniam & plerasque Europæ terras vastabat, in quem & ego in Italia eo tempore existēs incidi. Nomine Italo Coccolucio vocabatur. Ægri enim cantum galli streperâ voce æmulabantur, distillatione asperâ in gutturis partes. Febris in hoc morbo continua erat, varijs adfectionibus, non tamē supra quatuor dies stante morbi violētiâ.

Haud magno ante hoc tempus spatio ingens in Lusitania pestis sæviebat, quæ Lisbonæ spacio biennii Lxxx. mil. mortalium absumpserat. Inde hæc ægritudo secuta mitius Hispaniæ incolas maximis adfecit miseriis.

Iohannes Hugo, nobilis Germani familiaris, Lusitaniā lustrat.

Mensis Augusti die quintâ ejusdem anni, jam aliquâ idiomatis peritiâ adfectus dedi me in familiam ex Germania Nobilis. Hic Lusitaniam perlustrare cogitabat, terrestri itinere. Sevillâ primâ Septembris profecti Badajos venimus octavâ ejusdem mensis. Eo in oppido fratrem meum conveni adseclam Aulę regię. Is geminus erat supradicto mortuo fratri.

Regina Hispaniæ moritur ac ad S. Laurentii monasterium defertur.

Eodem mense obiit Regina Hispaniæ Anna Austriaca soror Imp. Rodulphi & Imp. Maximiliani filia, vxor Regis Philippi quarta, magno totius Hispaniæ dolore. Badaiis cadaver tumulo in S. Laurentii monasterio illatum fuit. Post aliquot dies quos Badaiis traxeramus Lisbonā profecti transivimus civitatem Elvas. Ea Lusitaniæ prima est, distans 2. aut tribus mil. a Badaiis; estque inter ista oppida terminus Hispaniæ & Portugalliæ. Lisbonam venimus 20. Septemb. hanc tum Gubernatoris titulo Dux Albæ tenebat & magno omnia apparatu fremebāt in adventum Regis, qui vetusto Lusitaniæ ritu erat inaugurandus.

Iohannes Hugo post morbi vexationem Mercatori se iungit.

Ceterum me Lisbonam venientem mutatione soli & durante adhuc aëris intemperie recentibusque morbi vestigiis ægritudo invasit, detrimento sanitatis, quam tamen post septies repetitam venarum sectionem recuperavi. Parvo jam tum apud nobilem emolumento vivebam, itaque Mercatori me adjunxi, sub quo dum meliora expecto, Mercaturæ artes cognoscerē: interim pestis, quæ novis viribus succreverat cessare cœpit, tardaveratque ea hactenus adventum Regis: sed remoto penitus periculo mense Majo Anno

Rex Hispaniæ Lisbonæ excipitur.

Lxxxj. Lisbonam venit, ibique, magnis alioquin exceptus triumphis, Germanicæ nationi palmam reliquit eximii operis & spectaculi: Erat autē factus Pons cum Arcu triumphali, eo in loco quem primó Rex transivit, multis undique picturis ac imaginibus lætitiam testantibus, exornatisque historiarum ac Tapetorū multitudine compitis, maxima omniū celebratione & læta, ut in talibus, acclamatione.

Dux Albæ moritur.

XII. Decemb. Anno Lxxxj. excessit è vita Dux Albæ Lisbonæ, ante obitū per xiiij. dies lacte muliebri enutritus. Cadaver ad Albanensem terram delatum, ibi sepulchro illatum fuit, aromatibus ante conditum.

Filius Regis obit.

Eodem mense, cùm Rex adhuc Lisbonæ degeret obiit Princeps & heres Regni filius natu major *Diegus* Madritii, novo & subito Aulæ mœrore & restabant duntaxat filius junior Philippus & duæ filiæ ex liberis Regiis.

Circa hæc tempora excepta fuit Lisbonæ magno apparatu soror Regis Maximiliani Imp. defuncti uxor, una trahens filiā claudo pede destinatam monasticæ Religioni.

Proceres Hispaniæ ac Lusitaniæ fidem dant Philippo filio Regis.

Post obitum *Diegi* Regis filii Lisbonam convenerunt omnes Hispaniæ ac Lusitaniæ proceres. Illi in palatio Regio fidem magna solemnitate dederunt Principi Hispaniarum Philippo, ut heredi & successori Regnorum Hispaniæ ac Lusitaniæ, cæterarumque patris dominationum. Initio Anni Lxxxij. Lisbonā mari ingens se classis commisit. Hęc a Marchione S. Crucis conducta.

Classis ad Flandricas insulas adversus Antonium.

multo nobilium comitatu in demonstrationem bonę erga Regem voluntatis, Flandricas insulas ex decreto petebat, quibus tum adsidebat Antonius, multâ vi Gallicarum naviū, sub Philippo Storzza præfecto, sed post diram adversarū classium concursum plurimâ mortalium hinc & inde commissa cæde, sinistra fortuna in Gallos incubuit. Captivi fuere multi ac pręcipui Galliæ nobiles, quos Marchio in S. Michaelis insula capite trūcatos vita spoliavit, abductis cæteris ad officia triremium: ipse Antonius Liburnicæ præsidio evasit, cum Philippum Strozzam graviter saucium minutum Acatium haberet: is post ex vulnere obiit. Magnus inde Hispanis ex tāta victoria animus, pacatis Marchioni ingentibus triumphis. Ita pacatis omnibus dissidiis Rex Lisbonā commisit sororis filio Alberto Austriaco Cardinali. Ipse cum Imperatrice sorore & Cardinalis matre totaque Aula Madritium Hispaniæ urbem abiit.

CAPUT II.

Principium navigationis meæ in Lusitaniam sive Orientis Indiam.

SEd dum Lisbonæ sedeo & minuta essent ob recentes Lusitanorum ac Iberorum dissensiones commercia, obtulit se lætior occasio ad desiderii mei implementum. Erat Lisbonæ ex S. Dominici Regula Monachus, frater Vincentius Fonseca, nobili genere natus, & ob singularem doctrinam in concionatorem Regis Portugalliæ Sebastiani adoptatus. Hunc in Africam euntem cum exercitu secutus fuerat & interfecto Rege ipse quidem captivus extitit, post vero pecunia redemptus in Patriam redierat. Ibi Philippus Rex, cognitâ hominis prudentiâ in pretio eum habuit, idemque

idemque Concionatoris munus permisit, facta spe ad majores dignitates; & vacabat Archiepiscopatus Indiæ Orientalis; hunc *Vincentius Fonseca Archiepiscopus Indiæ,* Rex impetratâ mox a Pontifice confirmatione Vincentio obtulit, qui veritus tedium & longinquitatem navigationis, non ita lubenti animo ad dignitatem istam accedebat. Verum vbi Rex voluntatem suam ingessit, & spem redeundi post quinque quatuorve annos, parato tum ingenti premio in Lusitania, conditionem suscepit. Hic ego rem quam quærebam opportunè nactus, omni studio conabar familiæ Archiepiscopi accedere, cumque eo in Indiâ navigare. Commodum autem frater meus tœdio Aulæ adfectus, a Domino suo, qui Regi a secretis erat, Scribæ munus in Navi Indiam Orientalem eo anno perente, impetraverit. Idem vero fratris mei monitu Do- *Cui Iohannes Hugo navigandi in Indiam se addit.* minus, Archiepiscopo cui perquam familiaris erat me commendavit, & ab eo haud ægrè susceptus cum cæteris annotabar, erãt autem 40. numero. Frater meus cui electio Navium concedebatur, eam quâ Archiepiscopus vehebatur sibi deputavit, vt commodius mutuo uteremur auxilio. Ita quæ ad navigationem pertinebant cuncta curabamus. Classis autem nostra quinque Navibus constabat. Et *S. Philippi* Prætoria Navis nomine vocabatur, vice Prætoria *S. Jacobi*, *S. Laurenty* tertia, quarta *S. Francisci*, quinta *S. Salvatoris*; quæ nostra erat, duæ priores noviter fabricatæ & instructæ, ad nomen Regium Principisque respiciebant, sub Divorum tutelâ.

Navigat 8. Ap. An. 1583. VIII. Aprilis Anno M.D.LXXXIII. die Veneris Sanctâ, quo potissimum tempore soluunt Naves, pari cursu Lisbonâ Oceanum ingressi; cursum versus Insulam Maderam tenebamus implorato divini numinis auxilio; sine quo omnes conatus nostri vani apparent.

CAPUT III.

Ordo Navium Indie in Orientalem Indiam Navigantium.

Naves Indiæ 400. aut 500 homines habent. NAves Indiæ communi vulgarique fere numero quadringentos sive quingentos homines singulæ habent, etiam subinde plures, pro ratione temporis aucto inter Milites & Navales socios numero. Minuto autem onere in Indiam proficiscuntur. Dolia quædam olei & vini ferunt aliasque privatorum merces, præter cibũ & saburram. Potissimùm vero in Indiam argentei nũmi *Pecunia quæ apud Indos quæritur.* mittuntur, quos *Reales* vocant, 40. sestertijs fere æstimatos. Servit hæc pecunia ad solutionem Piperis, & Mercatores singulis annis sortem mittunt, ad ejusdem aromatis emptionem; vt & alij privati suas pecunias ad varios usũs. Est enim præstantissimum ex hoc monetæ genere in Indiâ lucrum; Cum (ut nostri computant) 40. in centum vice quæstus cedant. Navigijs in Mare delatis, relicto Fluminis cursu, delectus omnium *Hominum delectus.* habetur, tam Navalium sociorũ, quam Militum. Qui autem Albo inscripti in Lusitania permaserũt, a scriba navis adnotãtur ut is in Lusitania postmodùm, fidejussorem *Fidejussores constituere omnes navigantes tenentur.* cõveniat: omnes enĩ fidejussoré offere debẽt, facultatesque absentis, quæ in navi reperiuntur auctione vendũtur, confecto earum Inventario & apud Capitaneum Navis deposito. Ita quoque de mortui in navigio bonis fit: Sed illa vix ad justos Dominos redeunt obscuratis facultatibus.

Nauclero Gubernatorisque præmium in abitu reditique ad 120. Milresos ascendit. *Milresus* aute ad 7. Carolinos Belgicæ monetæ redigitur. Ceterũ in Lusitaniæ ratio- *Portugallensium rationes.* nibus omnes summæ in minutũ quoddam pecuniæ genus referuntur, *Reysos* vocant. 160. Reysi unum Carolinum conficiũt, aut quatuor Realos argenteos, ita duo Reysi quatuor chalcis valent, unusque duobus juxta monetam Bataviæ. Hæc ideo refero ut constet lectori computationis apud Portugallenses ratio. Nunc ad institutum. Aucto- *Navalium sociorum præmia.* ramento Gubernator & Nauclerus singuli 24. Milresos accipiunt, & sunt illis reliqua haud exigua præmia ex cameris superioribus & inferioribus, quas locant accedente item privilegio immunitatum, quod in onerandis Navibus cum ceteris Navium ministris habent. Verum licet hoc lucro adficiantur boni Nautæ, magnas tamen ante largitiones effundunt, ita ut ex talibus quæstus vix impensam pecuniam æquet. Itaque officia hæc a *Provadore* Architalasso Regio non sine magnis donis comparantur, favore non merito. Premium equidem quod supra memoraví certum non est, mutatur ex occasione, erat autem cum nos navigaremus hæc salarij ratio. Celeustes vero salarij causa 50. Milresos accipit, auctoramẽti 10. Proreta 1400. Reysos singulis mensibus & ex vecturæ immunitate 2800. Reysos, in auctoramentum 7. Miltesos. Gubernator quem inferiorem vocant in singulos menses 1200. Reysos, qui tres Ducatos conficiunt, eodem censu in vectura cum Proreta. Duo fabri qui Navem stipant singuli in menses 4. Ducatos accipiut & causa vecturæ 3900. Reysos. Dispensator qui potum cibumque distribuit Milresum in menses habet & ex vectura 1340. Reysos, tantundem *Merinho*, qui captivos facit & ignem annonamque militarem custodit exceptis cubiculis & immunitatibus vectigalium, quibus & ceteri Officiales, Nautæ, Mesonautæ, Tormentatij, &c. qui in aliquo navis ministerio degunt, juxta rationem officij fruuntur. Vietor 3. Ducatos menstruos habet & 3900. Reysos causa vecturæ. *Strincers* duo, qui velum & Acatium rotæ beneficio dimittunt re postulante, singuli unum Mil-

resum in mensem habent & 2800. Reysos ex vectura. Triginta tres nautæ Milresum singuli in mensem accipiunt & 2800. Reysos pro vectura. Triginta septē Mesonautæ in mensem singuli habent 660. Reysos & 1860. Reysos ex vectura. Quatuor Pueri in mensem computatâ etiam vecturâ 443. Reysos sperant. Conestabilis unus & octo Balistarij diverso in menses pretio serviunt, neque Tonsori certum stipendium est. Institor & Scriba nullum accipiunt salarium, Cubicula duntaxat quædam singuli habent. Vnum inferius quod viginti Orcas ad decem vasa continet, & alterum superius ad somnum; ex istis magnus quæstus redit. Atque his constat universum Navigij ministerium. Cibus autem inter socios distribuitur, ut quisque nullo discrimine indies habeat pondo & dimidium ex Biscocto, dimidium Vini poculum, Amphoram aquæ, *Arrobam*, quæ triginta & duo pondo salitæ Carnis habet, in mensem, quosdam insuper pisces induratos, Cæpas, porrum, &c. quæ omnia parvi sane pretij confestim dividuntur. Quædam ex Saccaro, Mel, Vuæ passæ, pruna, farina, aliaque bellaria ad ægrorum necessitates custodiuntur. Coquinariam supellectilē quisque sibi parat. His quos enumeravimus accedit Scriba Regius, cum eo qui penum procurat, ad usum militum, quibus sua distributio est, more tamen eo, qui etiam inter Nautas servatur. Hæc fere ita se habent, quando Indiam naves petunt. In reditu, nulla nisi aquæ & Biscocti distributio usurpatur, usque ad Caput Bonæ spei, ab eo Capite in Hispaniā usque propria sibi curâ victum Nautæ procurant. Ceterum Milites & illi qui una navigant ab omni tunc distributione semoti sunt. Libera navigatio tantū conceditur, Cistam unam in alvo navis habēt, & foros ad somnum. Absque venia tamen a Prorege impetrata ex India nō proficiscuntur, quinquennij omnes termino ad servitium Regis in ijs partibus obstricti. Mancipia naulum solvunt & tributum Regi, quod in descriptione Reditus nostri declarabimus.

Maderam vident.

XV. Aprilis conspectæ fuerunt a nostris Insulę Madera & Portus Sanctus, eo in loco Naves, factâ segregatione ad diversos cursus abeunt. Ita antevertere socium quisque contendit Nauclerus, quæstus uberioris spe, ad primū in Indiam appulsum. Ea libido subinde infœlicis navigationis causa est, demptâ ope mutuâ, quando nocturnis ac intempestivis horis inopinatum urget periculum.

Ora Guineæ apparet.

XXIIII. Ora Guineæ apparuit. Ea initium ducit a 9. gradu porrecta usque ad Æquinoctialē Lineam. Ibi tonitrua & fulmina exaudiuntur. Ibi imbrium magna & subita copia cadit, tantâ vi, ut ad legenda vela sæpenumero sit veniendum. Intolerabiles hic æstus sunt, & aqua quæ in Navi servatur pessimum ipsa odorem contrahit, ut occludendæ sint bibenti nares: Verum ubi Æquinoctialem superaveris, ipse fœtor emendatur. Ad terram si prope accesseris tempestates graviores intelliges, & tranquillitates invisas ac tædiosas, ideo Navigia ad duos aliquādo menses illo in tractu coactæ morantur, antequam Æquinoctialem transiere queant. Tum vento feruntur generali, qui Notapeliotes est. In hoc autem tractu dubio & anxio cursu Naves tendunt. Ad oram enim Brasiliæ 18. gra. syrtes quædam sunt, quas Lusitani *Abrolhos* vocant, porrectæ in Oceano ad 70. mil. sitæ ad dextram & inferiorem terram. Ideo nautæ vitandi periculi gratiâ Guineæ propius accedunt, si enim in hęc brevia inciderent, haud sine magno Naufragij periculo Lusitaniam cogerentur repetere. Ita Admiralio nostro S. Philippi anno lxxxij. acciderat. Is enim nocturnâ navigatione in has syrtes incidit, magno metu naufragij: sed bonâ usus fortunâ illud quidem periculum evasit, at teliâ institutâ navigatione in Lusitaniam redijt. Hoc autem anno, ut eadem pericula evitaret & studiosius oram Guineæ tenet, duos ibi menses imbribus & malacia detentus consumpsit. Inde diligens nauclerus & oram Guineæ vitabit, ad effugiendas tranquillitates, & Brasiliæ non temere accedet, ne in istas syrtes incidat, summa enim totius itineris ex hac moderata velificatione dependet.

Ejus conditio

[illegible]

XV. Maij cum ab Æquinoctiali 50. mil. ad Septentrionem navigaremus, occurrebat nobis Gallicus Myoparo. Is mox socios nostros injecto metu turbavit, erant enim plurimi morbis ob maximum calorem, qui istas partes adficit invalidi, accedente imperitiâ maris & marini conflictus: sunt quippe plerique navigantes tempestatum rudes & propterea ad ordinem ac disciplinam inepti, excussis tamen tormentis aliquot, Myoparone discedente, metus cessavit.

Eodem die circa vesperam cōspecta fuit a nostris major Navis; illa ut arbitrabamur ex classe nostra erat & cum inim colloquio approquinquasset S. Francisci navem esse intelleximus, nostro omnium gaudio.

XXVI. Maij Lineam Æquinoctialem superavimus, quæ mediam S. Thomæ Insulam dividit ad oram Guineæ, & tunc primum visum nobis Australe Astrum, amisso Septentrionali, Sole in meridie Septentrionem obtinente, ita ut adflaret generalis ventus Euronotus, qui in isto tractu per integrum annum fertur.

Æquinoctialem superant.

XXIX. Maij qui dies Pentecostes festo erat illustris ex antiqua consuetudine in navibus Imperator quidam eligitur, omnesque Officiales immutantur, constituto insuper epulo, quod in tres quatuorve dies extrahitur,

extrahitur. Itaque a nostris eodem more Imperator delectus fuit. Ceterum convivijs intentos excepit subita discordia, quæ crescens cunctos ad arma concitavit & educti erant fere 100. enses in mutuam perniciem, nisi Archiepiscopus ex cubiculo erumpens, magnis clamoribus seditionem composuisset, ensesque omnes ac pugiones abstulisset, comminatus excommunicationis notam in eos, qui novas res moliri conarentur. Præcipui autem seditionis authores in compedes cogebantur, ita deinceps quieti consultum.

XII. Iunij syrtes istas Brasiliæ evasimus, inde socijs magnum gaudium, adempto metu reversionis in Lusitaniam. Et ferebamur etiam tum generali vento, qui nos usque ad flumen Argenteum deduxit; ibi secundus nos ventus excepit usque ad Bonæ spei caput.

XX. ejusdem Mensis S. Francisci navis, quæ hactenus nobiscum fuerat extra conspectum abijt.

XI. Iulij Gubernator quinquaginta mill. nos abesse a Bonæ spei capite computarat. Ideo jussu Archiepiscopi terræ admota navis, ut ipsum Caput contemplari liceret, nebulâ & caligine deceptâ in continentem incidit. Distabat continens spatio tantum duorum mill. ita nobis metus, nam præter computationem acciderat. Ceterum dissipatâ nebulâ terram agnovimus C. Falsi & syrtes illius tractus distantes in Orientem 15. mill. a Capite Bonæ spei Moszambicquam versus. Caput Bonæ spei ad 35. gra. Australis plagæ extenditur. Hic Malacia nos habuit & cœli fœlix nitor, is mediæ diei spatio durabat, quo piscationi in syrtium fundo 10. & 12. ulnarum eximij piscis vacabamus. Is Asello minori haud dissimilis est, Lusitani *Pescadas* vocant.

Caput Falsum vident.

XX. ejusdem jungebamur denuo navigio S. Francisci. Id usque ad xxiiij. una nobiscum navigavit. Eodem die omnia vela dedusimus; erat enim ventus adversus; ita quiete ferebamur, ne recideret navis. In altitudine terræ Nativitatis tunc eramus; ea incipit a 32. gradu, finiturque 30. A Capite Bonæ spei distat 150. mill. Hoc in tractu vulgo consilium petitur ab officialibus navigij. Num navigatio perducenda sit inter continentem Africæ & insulam S. Laurentij; an vero circum ducenda exteriore S. Laurentij parte. Interior illa Moszambicquam petit ac inde Goam; qui autem circumducunt ac S. Laurentij Insulam ad sinistram habent, Goam venire nequeunt, inferior enim illorum cursus est abripiente fluctu. Cochinum ergo illis portus est. Distat autem Cochinum Goa 100. milliaribus tractu inferiore versus Austrum. Ceterum ubi navigia Caput serius transeunt, tunc inconsultum est Moszambicquam navigare, nam tardius Goam veniunt ob tranquillitates, quæ interiorem istum cursum infestant. Sed qui Iulio mense Caput superant Moszambicquam fœliciter petunt, tempore sufficiente ad aquationem; & 10. aut 12. dierum quietem. Sed qui Augusto mense transeunt, hi Cochinum necessario petunt. Habet autem ea navigatio molestiæ plus; quod plerunque morbis & infirmitatibus socij vexentur; crurum vitio ac oris.

XXX. ejusdem ad altitudinem Capitis *das Correntes* ferebamur, distat 130. mill. a terra Nativitatis, estque 24. gradu ad Austrum; ibi cursus initium inter Insulam & continentem est.

Insula S. Laurentij a M. Paulo magna Insula Madagascar vocatur, ab Andrea Thevete Madagascar, ea maxima omnium Orientalium Insularum, magnitudine Castiliæ seu Portugalliæ Regnum excedit ad alteram partem Africa jacet, ubi caput Bonæ Spei transiveris. Longitudinem juxta opinionem Theveti habet 72. grad. & latitudinem 11 gra. 30. min. Complectitur juxta quorundam computationem 3000 Italiæ mill. Iuxta aliorum 4000. ea conficiunt 600. vel 800. mill. Alemanic. Temperatura bona Insula hæc habetur, ideo multi hic incolæ qui omnes Machometani sunt. M. Paulus enarrat hac in Insula quatuor esse Seniores, qui Imperium obtineant, eamque divitem esse silvestribus & domesticis animantibus, peregrinisque avibus, quas fabulis nulla commemoratione dignis dilatat. Habet etiam hæc Insula Elephantos & diversa animalia; quibus unum duntaxat cornu est, quorum unum genus Asini Indici nomen habet, alterum Orix vocatur, fissis ungulis. Ingentem habet copiam Anguium, Lacertorum & vastas Sylvas ex Sandalo rubro, parua ibi ob abundantiam æstimationis. Etiam Mare electrum gignit. In hac præterea Insula copia Oryzæ, Hordei, Mali Assyrici, Citri & Peponum est Pepones ita magni, ut vir eos vix complectatur; rubri, flavi & albi melioris sane gustus quam nostri. Zingiberis fert eandem copiam, viride id in cibum incolis est, Mel, Arundines Sacharo divites; quarum tamen usum ignorant, Crocum, multas medicas herbas ac Indicas Nuces. Producit etiam Argentum Multis irrigatur Fluminibus amœnisq; Fontibus Habet Portus commodissimos, in quibus multi Sarraceni ac Mauri commercia exponunt, Aurum nempe, Sericum, Gossypinas vestes, linteamina, &c.

A Capite *das Correntes* Insula S. Laurentij distat 120 milliaria, ipsa in longitudine habet 220. porrecta in Austrum & Septentrionem; in latitudine autem 70. mill. incipit 26. grad. & 11. versus septentrionem finitur. Incolæ nigri sunt, ut & populi Mozambicquæ, nudi incedunt, capillo non tamen ita crispo sunt ut Moszambicquæ

gentes, neque ita picei. Luſitanis tenue commercium cum Inſulanis eſt, nulla enim opum vi præditi habentur, ideo hactenus fere incogniti jacent. Primâ Auguſti

Syrtes Indicæ.

evaſimus ſyrtes quas *Baxos de India* vocant; illæ a Capite *das Correntas* 30. milli. diſtant, ſitæ inter Inſulam S. Laurentii, & continentem, nimirum ab Inſula 50. milli. & a continente 70. Incipiunt vigeſimo ſecundo gradu & dimidio, & finiuntur 21. Prorſus horrendæ ſunt ac periculoſæ, multiſque navibus exitiabiles, & nuper Anno 1585. navi prætoriæ S. Iacobi, quæ viceprætoria jam claſſi noſtræ erat, ut ſuo loco narrabimus.

Moſzambicqua reviſa.

IIII. Auguſti Moſzambicquæ terram conſpeximus, ea diſtat a dictis ſyrtibus 90. milliaria 15. gradu ad Auſtrum. Poſtero die ad Moſzambicquę ſtationem delati fuimus, ipſoque in oſtio navem ſupradictam S. Iacobi aſpeximus, ſemperque ab ea ſegregatione circa Maderam diviſa fuerat. Pridie S. Laurentii & S. Franciſci naves ad eundem locum acceſſerant. Eæ erant ex claſſe noſtra. Verum & ibi hærebat etiamnum navis quę Malaccam ex decreto petit: illa prior menſis termino

Navis Malaccæ quo tempore naviget.

ceteras ex Luſitania in Indiam proficiſcentes naves antevertit, quod longiore utatur navigatione. At Moſzambicquam aquationis cauſa ſubinde petit ita exigente neceſſitate; aliter S. Laurentii inſulam ad ſiniſtram legit. Quatuor ex claſſe noſtra naves ad Moſzambicquam ſtabant & prætoria S. Philippi duntaxat deerat, illa dum cautius ſyrtes Braſiliæ *Abrolhos* vitat, inciderat in tranquillitates, quæ circa oram Guineæ ſunt, ideo Æquinoctialem longo poſt tempore tranſmiſit, exteriorique curſu relicta Moſzambicqua Cochinum appulit, poſt longas ſociorum miſerias, & diverſas *ſcorbuti* vexationes, cum jam nos ante duos menſes Goam tenuiſſemus.

CAPVT IV.

Deſcriptio Moſzambicquæ 15 grad. ſitæ ad Auſtrum, ad Oram Melinde, Abex ſive Abexim.

Moſzambicqua Oppidi nomen eſt in Inſula Praſio ſecuro ſed minuto Portu, ad dextram habens Mineras Auri Sofalæ, ad ſiniſtram illuſtrem Civitatem Quiloa, & quamvis aer ibi parum ſit integer, incolas tamen complures habet, ob ſitus commoditatem Olim Tyrannus Quiloæ obtinebat Imperium & a Mahometanis habitabatur, ſub Gubernatore, quem Arabes Zequen nominabant.

Moſzambicqua Inſula a continente interjecto medii mill. ſpatio dividitur, curvo ut continens littore, licet Septentrionem verſus latius in mare protendatur quam ipſa inſula. In anteriori parte aliæ duæ inſulæ jacent S. Georgii & S. Iacobi, illę cum continentis extremitate quadrant. Inter has duas Inſulas, quæ inhabitatæ ſunt & continentem, curſus Moſzambicquam fertur, ut ad Auſtrum ad ſiniſtram ripam inſulæ conſpiciantur, & continés ad dextram ad Septentrionem, ita parvo mil-

In Moſſambicquam ſecura navigatio.

liaris ſpatio in Moſzambicquam tendit navigatio ſecura abſque exploratore maris. Nam altum ibi eſt, & apparent inluſtres arenæ continentis, ut facile vitari poſſint: Prope ad arcem & inſulam naves admotæ ſtant, ita ut lapidis jactu terram attingas, inter continentem & inſulam præbente flumine portus faciem. Inſula magnitudine medium milliar. complectitur, ſolo plano & littore, arenis albicantibus. Fert Indicas Palmas & Nuces, etiam quaſdam arbores

Fructus Moſſambicquæ.

Malum Aſſyriam, Citrum & Ficus Indiæ. Cæteri autem orientis fructus vix inveniuntur, etiam Frumentum, Oriza, cæteraque ad victum, linteamina aliaque neceſſaria ex India deferuntur. Boves, Oves, Capreæ, Sues, Gallinæ, &c. quę ad pecuariam rem ſive carnariam pertinét facile hic comparantur & vili pretio. Oves hujus tractus

Oves ac pecora.

magnitudine inſolenti caudam habent, ut in cibum ſufficiat ac vaſtitate cæteris Ovium partibus æquetur. Gallinæ nigris ſunt

Gallinæ nigræ carnibus.

plumis, carne quoque nigrâ ac oſſibus atris, ita ut coctæ terro ac fuligineo colore in menſis appareant: Ceterum guſtu optimo ac ante cæteros præſtabili hoſpites recreant. Caro ſuilla in deliciis habetur eſtque ea munda & palato gratiſſima, ſupraque omne genus carnium inclyta, ægris ideo non interdicta ſublato alias juxta medicorum diſciplinam omni carnium uſu. Aqua potabilis dulcis huic Inſulæ nulla eſt, ſed ex continente transfertur, ex loco quem Luſitani *Cabaſera* vocant; ideo ollæ ingentes ex India in ſupellectile ſunt, quibus aquam ſervant.

Arx Moſſambicquæ.

Luſitani Arcem in hac Inſula obtinent, quæ intra decem aut duodecim annos conſummata nuper, duabus Inſulis obiicitur, ad acceſſum Navium. Munita eſt, ſi qua in partibus Indiæ, ſed parum tormentis inſtructa ac bellico apparatu; vix ullo etiam milite, habitata tantum a Duce ejuſque comitibus. Ceterum ubi res poſtulat Luſitani omnes qui familiam alunt & connubiis juncti ſunt ac inſulam colunt, quadraginta aut quinquaginta numero ad ſummum feré, tenentur ad defenſionem Arcis. Aliâ quippe munitione Inſula non ſervatur. Arx hæc præcipua eſt, cętera aperta ſunt & expoſita nudis littoribus. In circuitu interiore caſtri ciſternæ multæ paratæ ſunt ad aquæ conſervationem, ita in annum neceſſitate ingruente aqua procurata ſufficit. Præter hos quadraginta & quin-

quaginta

quaginta Lusitanos & *Mesticos* sive Mixtos (qui a Lusitanis in India procreati & mixtâ generatione feruntur Lusitanorum appellatione veniunt) in hac Insula quadringentæ stramineæ casæ sunt indigenarum Nigritarum, colore quo & ii qui circa Caput Viride habitant, in S. Thomæ Insula & universâ Æthiopia adfecti sunt. Lusitanis autem parent, quidam ex iis Machometum colunt, Turcarum convictu ad Mare Rubrum ante adventum Lusitanorum inducti & sunt alias multi illius sectæ in hoc Maris Rubri tractu. Verum qui a Mozambicqua usque ad Caput Bonæ spei habitant, nullo cum Machometanis immutati commercio, pristinos etiam mores servant. Etenim planè barbari sunt & silvestres, bestiis quam hominibus propiores, nullâ Legum aut Dei scientia. Quidam ex his insulanis Nigritis Christiani sunt, quidam Ethnici; nudi omnes incedunt. Viris tantum extrema pudendi pars linteamine tegitur. Mulieribus a pectore medio usque ad fœmur medium Gossypino panno rudi, corporis medietas velatur, ut ex picturis inter figuras Indiæ apparet. Cæterum ii qui in continente vivunt nudi prorsus incedunt, pudendis in quibusdam vix coopertis.

Incolæ.

Eorum habitus.

Lusitani cum incolis firmæ terræ commercium habent in vicis vicinioribus, scilicet *Senâ*, *Macuwâ*, *Soffalâ*, *Cuamâ*, &c. Ii fere sermonibus & moribus inter se dissident, divisi imperiis, cum vicinis bella gerunt, in mutuas captivitates ac venditiones. Quidam humanis etiam carnibus vescuntur, ut Macuvenses & alii; plurimúm ex venatione victum quærunt, & ex Elephantorum carnibus, ideo ex isto tractu multum Eboris adfluit. Nigritę continentis ac totius Æthiopiæ vicos habent ac Regibus eorundem parent, dissidente linguâ, diversisque vivendi ritibus, bellis vicinorum continuo adfecti. Parum illis fidei est, quod nullâ religione adstringantur, inde ante annos quinque aut quatuor cum Lusitani quiete ut existimabant in Africa inter hasce gentes institutis commerciis viverent, subita cæde perpessi sunt hostiles ac fraudulentos Nigritarum animos.

Nigritæ continentis sunt homines ac fraudulenti.

Lusitanorum imperium, quo Insula tenetur hoc modo constitutum. Trium annorum spatio Capitanei munus terminatur, ita Regio Institori cæterisque officialibus ad triennium duntaxat ex mandato Lusitaniæ Regis providetur. Hi eliguntur ex iis quibus Rex Portugalliæ in classe Indica usus fuit, qui in Prœmium hujusmodi dignitates pro officii ratione suscipiunt, cum justo salario, præter illa quæ eo tempore ex officii qualitate quærere possunt, quæ quidem haud parva sunt, quod omnes ministri pro arbitrio vivant & agant. Capitaneo inde summum lucrum est. Soffalæ arx alia est, ea Mosambicquâ Caput Bonæ spei versus centum & viginti milliaria distat. Vicinæ huic Arci Auri fodinæ Monomotapæ sunt, quâ in provincia lacus est fons Nili & Cuamæ sive Nigri fluminis in Mare labentis inter Soffalam & Mozambicquam in cuius arenis aurum reperitur. In hac fodina Monomotapæ multum Auri est, & alia quædam Auri species *Botongo & ouro po.* id est, pulvis auri. Est enim minutum, arenæ instar, optimæ tamen venę, inter omnia Orientis metalla.

Lusitanorum imperium trium annorum est.

Mineræ auri Soffalæ.

Hoc in Propugnaculo Institor Capitanei Mosambicquæ degit. Ideo singulis annis ter quaterve mittuntur Mosambicquam Navigia, *Pangayos* dicta, quę Oram legunt, Aurumque Capitaneo adferunt.

Institor Capitanei Mosambicquæ apud mineras.

Navigia hęc ex ligno levi facta, filis contexta, nullo ferreo clavo continentur. A fodinis Soffalæ parum distant illæ quæ circa Angolam sunt, ad aliud Africæ latus, differentiâ ferè trecentorum milliarium, & sæpe ex Angola Nigritæ Soffalam terrestri itinere accedunt.

Nigritæ autem quidam alios dorso ferunt, velut jumenta, ad istud ministerium adsuefacti, etiam alia opera non secus ac si equorum asinorumque officia usurparent, locutus ego sum iis qui talia oculis adspexerunt. Vt ad propositum revertar. Ducis Mosambicquæ lucrum, quod trium annorum spatio capit supra 30000. Ducatos ascendit; ea summa novem Auri *tonnas* conficit. Id nobis testificabatur eo tempore, quo ibi sedebamus Gubernator *Nunno Velso Pereira*. Conficiunt autem istos reddittus maximé Auri fodinæ Soffalæ & Monomotapę de quibus relatum est. Ex Mosambicqua in Indiam deferuntur Aurum, Ambra grisia, Ebenus & Ebur, multa item mancipia quæ in India ad sordida & dura ministria ob firmitatem corporis expetuntur, quia cæteris mundi famulis præstant. Navigatio ex Mosambicqua in Indiam semel duntaxat anni unius spatio instruitur, per totam etiam Indiam velificatio certis tempestatibus terminatur. Eas vocant *Monssoyns*. Vento enim hoc vel illo modo flante tempestates considerantur. Secundus ventus in Augusto usque ad Septembris medium ex Mosambicqua in Indiam ducit, triginta dierum navigatione. Vsque in Aprilem Naves tunc in India hærent, eoque tempore incipit commoda tempestas, vento favente ex India in Mosambicquam. Ita singulis Annis una Navis Gubernatoris nomine Indiam petit: Nemo autem ad commercium admittitur, præter illos qui Mosambicquę connubiis juncti habitant

Redditus Capitanei Mosambicquæ.

Tempestates Indiæ commodæ certæ navigantibus.

tant. Cœlibes autem Inſula non capit, privilegio Regis Luſitaniæ, ne cultoribus vacua aliquando ſit. Poſt Moſzambicquam longo tractu Præſbyteri Iohannis Imperium protenditur, id ibi terra Abexinorum appellatur, unde etiam ora quę a Moſzambicqua ad Rubrum Mare pertingit, ora Abex vocatur. Abyſſinorum picturas, leges ac mores poſtea trademus. Ora hæc Abex etiam ora Melindæ a Luſitanis dicitur, a Regno & civitate illo in tractu ejus nominis. Rex autem hujus loci ſolidâ amicitia Luſitanos primum exceperat, & durat adhuc fides. Moſzambicquæ tenebar ad 15. dies & erat nobis neceſſariarũ rerum cura, aquæ & victus. Multis ex noſtris fatale id ſolum fuit. Nam gravis aer eſt magnoque æſtu ardet. Ideo in morbos & mortes incidebant ſocii.

Moſzambicque gravis aer eſt.

XX. Auguſti vela dedimus claſſe junctâ: quatuor naves erant ex noſtris, & una Ducis Moſzambicquæ, cujus triennium finitum erat. Et vocabatur bic *Don Pedro de Caſtro*, in cujus locum ſucceſſerat prædictus Pereira: Cum uxore ac liberis navigabat in Indiam defunctus Capitaneus; fert enim ita Regis decretum. Finito triennio, quod dignitatem terminat, aliud illis triennium deſtinatur, quod implere debent miniſterio Regis, pro arbitrio Proregis Indiæ, propriis ſumptibus antequam in Luſitaniam reditus pateat, niſi ex indulgentia ſuceiucti diplomate Regio poſt prius triennium in Luſitaniam redeundi facultatem nanciſcantur, quæ raro datur, privato tamen & inſigni favore. Ex Indiâ quoque exitus non patet, niſi licentiâ Proregis, magnoque ad ſcatum ſtudio obſervatur.

XXIIII. Auguſti, mane, conſpectui ſe noſtro obtulerunt duæ Inſulæ, Comora nempe, & *Don Ian de Caſtro*. Comora a Moſzambicquâ 60. mill. jacet ad Septentrionem undecimo gradu Auſtrali plagâ. Terræ autem ſitus altiſſimus eſt, ideoque totius diei proſperâ navigatione vix oculis ereptus. Eodem die diviſa claſſis in diverſa tendebat ob rationes ante dictas.

Tertia Septembris Lineam Æquinoctialem denuo ſuperavimus, illa notatur inter Melindam & Bravam oppida, ad oram Abex, diſtatque Moſzambicquâ ad Septentrionem 230. milliaria. A Linea uſque ad Caput Guardafum juxta eandem oram ſunt 190. milliaria, & ſitum eſt illud duodecimo gradu ad Septentrionem. Ad hanc oram inter Moſzambicquam & Caput de Guardafum ſitæ ſunt hæ civitates: Quiloa, olim Rapta, Mombaſſa ſita in exigua Inſula ejuſdem nominis, portum habet qui duabus munitionibus defenditur, Melinda, Para, Brava, Magadoxo; Regnum autem quæque civitas ſtatuit, ſub lege Machometi. Incolæ gilvo colore ſunt, capillo nitido.

Civitates oræ Abex.

Politiâ & gubernatione utuntur ritu Arabum, cæterorumque Machometanorum. Caput hoc de Guardafum finit oram Abex ſive Melindæ: Et adjacet huic Promontorio ad Borapelioten Inſula Socotora, Aloes proventu illuſtris, unde & Aloe Socotorina optimæ notæ firma & craſſa in omnes partes transfertur. Circa hoc Promontorium oſtium eſt freti *de Mecca*, ab oppido Mecca quod in Arabia ſitum, notum eſt ex cadavere Machometi. Id ibi ferreæ ciſtæ incluſum ſubductum a terra pendet, ſub cœlo ex Magnete fabrefacto, magnaque viſitantium Turcarum & Maurorum religione celebratur. Oſtium hoc etiam Rubri Maris nomine clarum eſt, non quod aqua ibi rubeat, ſed quod montes circum jacentes rubicantes roſeum marmor habeant, ipſeque fundus maris in quibuſdam partibus rubras arenas volvat. Ipſum illud eſt Mare quod Moyſes cum filiis Iſrael ſicco pede transmiſit. A Promontorio ſive Capite de Guardafum, uſque ad Sues, olim Arſinoe (quæ ultima & terminans fretum civitas eſt) Mare interiore receſſu trecenta & ſexaginta milliaria habet. A Sues per continentem uſque ad Mediterraneum mare nonaginta milliaria ſunt. Fretum ipſum in oſtio interioreque parte maximâ latitudine quadragita milliaria habet, ac in quibuſdam locis arctiore termino ſtringitur: Multas Inſulas habet. Ab unâ parte, apud Sues ad Septentrionem Arabiam deſertam ſpectat, & ab alia parte ad Auſtrum Ægypti regionem, quam Nilus Fluvius irrigat; In deſcenſu autem Indicum mare verſus Arabiam Fœlicem & ab adverſâ parte Abexinos ſive Præſbyteri Iohannis imperium. In extremitate Arabiæ Fœlicis, ubi oſtium Rubri maris eſt, Luſitani quondam propugnaculum habuerunt, id Aden vocabatur, id nunc in Turcarum poteſtate eſt, cujus commoditate Turcæ ſubinde ex Sues, ubi triremes fabricantur deſcendunt, per Rubrum mare, totamque Melindæ oram infeſtant, ut ſuo loco narrabimus. Lineâ ſuperatâ apparuit denuo Septentrionale Sydus, id ereptum nobis fuerat hactenus ab Inſula S. Thomæ ſive orâ Guineæ.

Socotora Inſula.

Machometi Sepulchrum penſile.

Mare Rubrũ.

Arx Aden erepta Luſitanis per Turcas.

Quartâ Septembris S. Franciſci navis a noſtris viſa fuit in ſeptimum uſque diem.

Decimâ tertiâ Septembris S. Iacobi navigium videbamus, ſed id nullo colloquio ſe abſtulit.

XX. Septembris Anguium multitudinem inter marinos fluctus conſpeximus, Anguillarum magnitudine, & alia quædam in ſquamarum piſcium formâ, a Luſitanis *Vintens* dicta, quod ſimilitudinem quandam habeant cum mediis Realis Luſitanicæ monetæ. Horum numerus ingẽs certum argumentum oræ Indiæ præbet. Et paulo poſt

Argumentum Indiæ tractum ex anguillis & ſquamis.

Terram vidēt magnā spatiū quæ Bardes est.

post terra apparuit magno gaudio Navalium sociorum, ejectaque bolide reperta fuit altitudo 47. ulnarum, ea erat terra Bardes in extremitate ostii fluminis Goæ, differens 3. ab urbe mill. Alta admodum terra est, ibique Indię Naves anchoras dimittunt ac onus levant, quod post minoribus navigiis in urbem defertur. Et nos anchoram jecimus remoti 3. milli. a terra. Malacia enim erat ac æstus abscesserat, verum absque periculo, purus enim ubique fundus est ac anchoris aptus. Æstatis ibi tum initium erat.

Postero die XXI. multa navigia ad navem nostram accedebant, ea *Almadias* vocant, feruntque panem, fructus, &c. Indis Christianis rectoribus quibusdam. Pariter triremis adnavigabat in usum Archiepiscopi. Is descendens in triremem Panginum vehebatur. Is locus medius est inter Bardes & Goam, ad ipsum flumen. Ibi gratulationes omnium nobilium excepit, ac ipsius Proregis Francisci Mascarenæ. Magistri civitatis orabant; maneret eo in loco, per 10. aut 12. dies, ut spacium haberent exornandæ urbis ad ingressum tanti viri. Id facile concessit. Eodem die post meridiem flumen subivimus, ad stationem terræ Bardes, eratque is dies XXI. Septembris anni 1583. spatio quinque mensium ac 30. dierum exacto, ab navigatione nostra ex Lusitania, cum per 15. dies Mozambicquæ fuissemus: Et erat sane fęlicissima hæc navigatio, qualem vix naves; aut præcedenti, aut sequenti tempore nacti fuere.

XXII. appulit S. Iacobi navis, postero die S. Francisci. In navi nostra morte amiseramus 30. homines, inter quos mancipia quędam erant unusque Germanus, Satelles olim Hispanię Regis, cum omnes fere aliquo morbi genere tentati venam secassent. Hæc fere summa pereuntium est tota navigatione. Ante 10. vel 12. annos, cum Prorege Indiæ *Ruy Lorenzo Datavora*, navigabant 1100. viri; Sed subitus morbus, antequam Mozambicquam venissent 900. consumpserat. Multitudo etenim pestem provocaverat, inde hodie pauciore numero hominum naves abeunt, ac vix ita fœtor noxius vitatur,

Archiepiscopus Goæ excipitur.

XXX. Septembris Dominus meus Archiepiscopus magnis festisque triumphis Goæ exceptus, a nobilibus & Magistratu Regni in templum solemni cantico deducebatur, ac inde post multas ceremonias variosque ritus antiquos, in palatium suum, quod templo vicinum est.

XX. Novembris Prætoria nostra S. Philippi navis Cochinum demum appulit, post infinitos labores ac molestias, ex causâ quam supra narravimus & 7. mensium ac 12. dierum navigationem.

Vltimâ ejusdem Novembris Goâ solvêre naves instituto cursu versus oram Malabar & Cochini, ut iis in locis Piper aliaque Aromata onerandæ Navi exciperent, Quædam autem onerantur circa oram Malabar Onori, Mangalori, Cananori, &c. quædam Cochini, ut duæ semper Naves eô in tractu Piper justo onere nanciscantur. Cochinum ad Austrum Goâ distat 90. mill. Naves Lusitanicas merces Goæ exponunt, ibi domicilia etenim Institorum & Mercatorum sunt. Inde oram legunt ac Piper suscipiunt. Quæque navis communiter 800. quintallos Piperis habet Lusitanico pondere. *Quintallus* autem 128. pondo continet. Post Cochinum veniunt, eoque & Institores proficiscuntur, ita Navibus Cassia, Caryophillon & cætera Aromata Indię pro onere cedunt, ut ordine in Historia reditus mei enarrabo.

Mensibus Ianuario & Februario Anno 84. Cochino Naves in Lusitaniam abivere; cum iis & Frater meus, sui Officij ratione. Ego apud Dominum meum Archiepiscopum etiamnum hæsi, certus Indiæ mores, ritus Regionum hominumque, formas fructuum & Aromatum qualitates sedulo perspicere. Vt vidi ipse, ut audivi a gravibus viris diligenter tradam, simplici stylo, amicaque veritatis oratione. Commercia Regnorum & populorum facile mihi aditum ad cognitiones has prębuerunt. A Lusitanis etenim omnia ferè annotata ac perlustrata sunt. Sed antequā ipsos Indię mores, fructus, commercia, &c. descripserim, operę pretium erit primum Orientalis oræ situm declarare. Ea a Rubro Mari a Civitate Aden incipiens, usque ad Chinę Regnum narrationi nostræ ita exordium dabit.

CAPVT V.

Descriptio oræ Arabiæ Fœlicis, sive Rubri Maris, usque ad Insulam & Arcem Ormuzij.

Annotatio D. Pall.

Aden munitissima & pulcherrima Arabiæ Fœlicis Civitas est, sita in valle, ab unâ parte validissimis muris, ab alterâ montibus clausa, quibus in quinque Arces visuntur, deputatæ vigilijs ob multitudinem Navium venientium & abeuntium Civitas 6000 ædes complectitur. Persæ, Æthiopes, Judi, Turcæ commercia ibi habent fere nocturna, ob intolerabiles æstus. Ad lapidis jactum ab urbe Mons est cum Arce, domicilium Gubernatoris. Olim in terra firma hæc Urbs erat, nunc hominum industriâ in speciem Insulæ redacta jacet.

Aden describitur.

ADen in ostio Rubri Maris, ad Septentrionale latus jacet, ad Arabię Fœlicis oram interiore situ 60. mill. Promontorium enim de Guardafum juxta Melindæ oram prominet & recedit introrsum Arabia. Aden 13. gradu computatur ad Septentrionem,

trionem, inde ora ad Vpocçsciam inclinat, usque ad Rosalgatæ caput, quod 22. gradu jacet extremo situ Arabiæ Fœlicis ad Mare Indicũ distatque ab Aden 240. milliaribus. Civitas Aden cum monte Darsura affinis est, is ex solida petra constat, nullaque pluviâ rigatur. Incolæ bujus Arabici littoris gilvo colore sunt, eodem fere quo ij, qui Melindam sive Abex inhabitãt. Ex hac Regione Equi præstantissimi in Indiam veniunt, etiam Thus, Myrha, Balsamũ, Balsami lignum, & fructus, Manna ceteraque bene olentia Aromata. Legem Machometi servant ex Persarum doctrinâ. A Capite Rosalgatæ ad Caurum ora interior extenditur, usque ad C. de Moncadon, olim Asabora 70. milliariũ distantiâ. Caput hoc e regione Insulæ Ormutij jacet 26. gradu. Hic initiũ Freti Persici: & Insula Ormus ab una parte Arabiam habet, ab altera Persiam ad Septentrionem. In latitudine 20. milliaria tenet. A C. Moncadon interiore littore Arabiæ, usque ad Insulam Barem 80. milliaria computantur, gradus 26. & dimidius. Hic Præfectus Ormutio Lusitanus Institorem suum habet, Regio nomine, piscatione celebri præstantissimarũ Margaritarum, quæ justo titulo Orientales appellantur.

In monte Darsura nunquam pluit.

Margaritarũ piscatio.

Interiore ejusdem oræ Arabicæ situ, fine Sinus Persici, Civitas Balsora jacet, 60. milliarũ spatio ab I. Barẽ. Civitas hæc 30. gra. sita confluentiâ Fluminum Euphratis & Tigridis in Sinum Persicum celebratur. Circa hæc loca ingentes etiamnum ruinæ apparent, Babylonię Vrbis inclytæ vestigia, &, ut doctores autumant, hic locus Paradisi terrestris fuit. A Civitate Balsora littus ad Septentrionem Ormutium excurrit, sub Imperio Persiæ ea urbe est. Sinus ipse latitudinem habet 40. milliarium, multis insulis distinctus. In ostio illa celebris Insula Ormus jacet, ibi Lusitanis Arx est, ac cum Insulanis, mixta habitatio. Ducem habent ceterosque Magistratus in triennium; ut Moszambicquæ habitatores.

Paradisi quõdam locus.

CAPVT VI.

Descriptio Insulæ & Civitatis Ormutij.

ORmutium Insula est & Regnum sub Lusitanorum hodie Imperio, quibus tributum solvit. Regi etiamnum ibi domicilium est, extra Lusitanorum Vrbem, vivitque is Machometi institutis: Gens colore albo Persarũ notatur. More recepto atroci novus Rex initio Imperij sui fratribus & ceteris ex stirpe Regia oculos eruit, excæcatosque demum laute habet. Lege etenim cautum est sempiterna: Ne cæci Regnũ administrent; ita timor civilis belli ab æmulo cæcitate cognatorum tollitur. Insula magnitudine 3. milliarium est, rupibus & petris aspera, ac prorsus infœcunda. Nulla ibi herba virens, nec aqua potabilis, sale ubique rupes horrent, inde muri ædium salsis ex lapidibus constructi stant. Nullos fert fructus; sed omnem commeatum ex Arabia, Persia, civitate Balsora accipit. Propter situm autem & opportunitatem loci omnium rerum abundantiâ floret, ingentique Mercatorum frequentiâ colitur, Habet enim forũ sive *Stapelam* Persiæ, Arabiæ, Turciæ, Indiæ, omniumque vicinarum Regionum. Præcipua autem multitudo est Persarum, Armeniorũ, Asiaticorum ac Venetorum, quibus circa gemmas maximum studium est. Ormutium eæ ex India deferũtur & Ormutio Venetias terrestri itinere. Ad eandem item Insulam ex varijs locis alia vehuntur; ex Persiæ terris, Coracone & Dias Aulæa præstantissima, que *Alcatiffe* vocantur. Ex Turcia Camelina diversi generis: Ex Arabia herbæ & Aromata ad Medecinæ usus, Sanguis nẽpe Draconis, Manna, Myrha, Thus, &c. prestantissimi Equi ex Barem, diversæ Orientales illustresque Margaritæ ex Mascatta: Portus is est inter Promõtoria Rosalgatæ & Mõcadõ ad Arabie littus, Vuę passę, Dactyli varij generis & Mermelladæ, que ex Ormutio in Indiã portantur, totãque eã implẽt. Ex *Larinus* pecunię certã specie Ormutij magnus quoque quęstus contrahitur, & ingens commerciũ. Forma pecuniæ autem oblonga est, in duos velut ramos desinens ad speciem argentei fili, notata certis litteris sive signis. In Persiã in monetam redigitur ex argento excocto tantã copiã, ut magnis negotiationibus sufficiat, ob quæstum certissimum circa Indiæ loca, in quibus magni valoris est. Causa autem hujus in insula Ormutij frequentiæ hæc habetur. Singulis annis duæ velut congregationes terrestre iter conficiunt. Eas vocãt *Caffilas* sive *Carvanas*. Aleppo autem veniunt. Ea Syriæ Civitas est, trium dierum itinere a Tripoli, quæ ad Mediterraneum Mare jacet. Hæc turma sive Caffila sequentem ordinem servat. Singulis annis Aprili & Septembri mẽsibus, Capitaneus quidam eligitur, cum aliquot centum Ianitzeris, qui velut præsidiarij Caffylam ad Civitatem Balsoram deducunt. Balsorã verò Ormutium navigatur. Mercatores tempus profectionis Carvanæ callent. Ibi tum Camelorum, Dromedariorum & Equorum magna copia est, paratis ad iter hominibus, ij subinde 6000. aut 5000. numerantur, ordineque iter agunt in copiarum morem. Bini Camelo insident, hinc & inde dependentibus sarcinis sedula Ianitzerorũ curã contra Arabum insultus, qui prædationibus dediti, magnas viatoribus molestias ingerunt. Quadraginta dierum transitu desertum continuatur, suntque spatijs singulis trium quatuorve dierum effossi putei ad aquationem hominum & bestiarum. Multi quoque Annonæ Curatores turmas istas sequũtur; illi omnia quæ ad victum pertinent pecunia vendunt:

Mos Regum Ormutij in eruendis oculis assiduum.

Insula Ormus sterilis.

Veneti Ormutium frequentant.

Moneta Persica.

Carvanæ descriptio.

Singulis

Singulis noctibus cuncti sub tentoriis quiescunt, arctâ tamen vigiliâ. Ita Balsoiam veniunt prætergressi Babyloniam, nunc *Bagedet* aliaque famosa loca. Balsoræ per aliquot dies quiescunt, eademque in urbe reditus tempore turmatim cocunt, ac Aleppum repetunt. Hinc illa istis in regionibus frequentia mercatorum & mercium, magnâ viatorum omniumque nationum commoditate. Hispanis tamen, Lusitanis, aliisque Hispaniarum Regi subjectis, ea commercii facultas denegatur, nisi quod subinde Gallorum, Venetorum, Anglorumvé titulo transeant. Isti quippe populi Aleppi consules suos & institores habent, ut & Tripoli; quę quotidianâ navigatione Venetorum Gallorum ac Anglorũ petitur; nam ibi navigia onerantur & exonerantur, mercibus inde Aleppum terrestri itinere delatis, & Aleppo vice versâ Tripolim, magnis immunitatibus ac privilegiis a Turca impetratis.

Novus annunciandi modus per Columbas.

Ceterum factâ Turcarum mentione non possum non indicare quo modo ex tam vagis & sparsis Regionibus Cæsar Turcarum certior reddatur de omnibus rebus, quæ per universum Imperium geruntur. Ergo per totam Turciam Columbę aluntur, quæ annulos pedibus adjunctos habent. Hæ Balsorâ ac Aleppo Constantinopolim feruntur, & econtrà. Vbi autem negotii ratio postulat, Epistola annulo adfigitur emissâ ad volatum Columbâ: illa celeri tum pennâ suetos repetit lares, & rerum internuncia Epistolam ad destinata loca fert, confectis ita brevi spacio mille milliaribus. Ex his Columbis unam in Indiâ vidi, apud Venetum quendam mihi familiarem, qui miraculi causâ eam attulerat. Sed ad propositum. Ormus vigesimo septimo gradu numeratur. Æstate ibi, eodem quo apud nos anni tempore, ita sol fervet, ut homines in alveis ligneis aquâ plenis somnum cogantur capere, capite tantum prominente & corporibus aqua in totũ mersis. Omnia ædificia sunt plano tecto, ac foraminibus perspicuo, ad auram ac frigus suscipiendum, ut & Cayri. Itaque & oscillatione, quam *Cattavences* vocant, crebrâ corporis succussione, ac flabellis utuntur incolæ ad ventulum excitandum.

Sol fervidus Ormutii.

Homines sub aqua somnũ capiunt.

Annotatio D. Pall.

Cayrus alta habet ædificia, complures sive podijs eminentibus, ad conciliandas umbras ac effugiendum Solis ardorem. Ex media domus parte ingentes fistulæ extenduntur, decem cubitorum altitudine eminentes, ac ad septentrionem porrectæ, excipiendi venti gratiâ, ut ita per universam domum spargatur.

Hyems eâ qualitate est, quâ in Lusitaniâ. Aqua quam potant ex continenti defertur, servata in ollis & cisternis. Atci item ut Moszambicquæ ad annum sive biennium de aqua provisum est. Apud insulam Barem etiam aqua hauritur per urinatores altitudine quattor aut quinque ulnarum sub salsis fluctibus, boni saporis & optimę fontanæ æmula. Ormutii morbus quidam patrius viget, nascentibus in cruribus vermiculis, ii (ut opinio habet) ex aqua quam homines potant oriuntur; formâ sunt chordarum testudinis, duarum aut trium ulnarum longitudine; paulatim vero educuntur, rotati pennulâ sive stramine, dum sponte sequuntur. Verum ubi resistunt, non est allaborandum, sed religatur educta portio, ungiturque tumor sub foramine, recenti & nondum salito butyro, ita intra duodecim aut decem dies absque majore offensa crus ab infectis liberatur. Ceterum imperitiâ violenti medici, abrupto vermiculo, crus tumet, magnisque doloribus uritur, quibus quosdam ipse adfectos vidi.

Sub falsis fluctibus aqua colligitur suavis.

Morbus Ormutiensis vermibus.

Annotatio D. Pall.

De his vermibus in praxi sua scribit Alsabaranius hoc modo. Quibusdam in locis inter cutem & carnem vermes quidam enascuntur, qui morbus Boum adfectus vocatur, quod Boves tali malo crebro vexentur, serpunt autem longius, & sub cute tenduntur, donec ipsam perrumpant. Modus sanandi constat ex purgatione corporis a putrido flegmate.

Ideo domi nostræ apud Archiepiscopum quidam Ormutii incola, nuperus famulus modo supradicto quinque quatuorve vermes educebat; dictitans commune id patrię suæ malum esse.

Præfecto Ormutii post præfectum Moszambicquæ maxima utilitas, maximumque lucrum supra omnes Indiæ Duces nascitur; Navigia enim sua mittit Goam, Chaul, Bengalam, Mascattam, ibique mercimonia distrahit, edicto adhibito: Ne quis quid vendat ante distractionem rerum merciumque Præfecti, non quidem Regis privilegio, cum Rex hujusmodi machinationes prorsus prohibeat, sed proprio placito, quod absente longius Rege latissimè extendunt. Ceterum Regiâ benevolentiâ Equos nemo in Indiam vehere potest præter Præfectum, eosque quibus is permiserit. Eâ ratione lucrum Capitaneo ingens redit: Equorũ quippe in India magna æstimatio est, cum alicujus bonitatis equus quadringentis aut quingentis *Pardauvis* vendatur, ascendentibus quibusdam ad mille *Pardauvos*; *Pardauvo* ad valorem daleri Imperialis computato Belgicâ monetâ. Tempestas autem navigationi commoda Goâ Ormutium in mensibus Ianuario, Februario, Martio, Septembri & Octobri accidit. Sequitur ora quæ ab Ormutio Indiam attingit.

Præfecti Ormutiani proventus.

Equorum in India æstimatio.

CAPVT VII.

Ora Ormutiana, usque ad Civitatem ac Insulam Diu, Lusitanorum propugnaculum.

ORmutiũ tractus flexu ad Vpeurũ, sequitur Caput Iasque, quondam Carpella. Regio olim Carmania dicebatur. Caput hoc 25. & dimidio gra. jacet & Ormutio 3. mill. distat, persecutione oræ, usque ad fluvium Sindæ, qui ab historicis Indus appellatur; oriturque ut aiunt ex monte Caucaso, ubi & flumẽ Ganges surgit, in Regno Bengalæ mari influens, prout suo loco declarabimus. *Indus flumẽ.* Ab hoc flumine Indo sive Sinda tota India nomen ducit. Ostium autem ad 24. gra. pertingit & a Capite Iasquæ supradicto, spatio 140. mill. distat. Ad fluvium hunc pertinet terra Sindæ, unde etiam fluvio nomen a Lusitanis successit. Regio ipsa opulenta est & fertilis, magnisque cómerciis frequentata, vicinorum Lusitanorum, Indorum, cęterorũque ex Ormutio ac aliis locis. Multa habet Gossypina eaque tenuissima, quæ *Iormos* vocant, & Sindones, quas *Volantes* dicunt, ac magnam quantitatem olei ex *Coco* sive Indica Nuce. *Artificia Regionis.* Butyri quoque vim fert: id non ita mundum est, quale Batavi habent, sapidum tamen & ad culinas utilissimum. *Fructus.* Picis etiam & Sachari *candil* multum mittit, ex corio item peritè quædam facta, floribusque ex Bysso variis coloribus ornata. Hisce utuntur in taperorum vicem, & lectis mensisque imponunt. Ibi etiam pyxides, cistulæ, capsulæ, &c. conficiũtur affabrè, ex ligno vario conchisque unionum interjectis ramẽtis, quæ omnia in Indiã vehuntur, cum eò Lusitanorũ naves proficiscuntur. Flumẽ supradictũ post quasdam Insulas ad oram Sindæ sequitur Sinus minor, quem *Enseada* Lusitani vocant, in quo multæ Insulæ jacent. *Mirabilis recessus Maris.* Sinus idem *Jasquetta* dicitur, ab scessu accessuque maris subito ac longinquo motu insulstris, qualem nullo in loco rerum natura experitur. Huc Alexandrum Magnum Indi penetrasse ferunt, *Alexander Magnus.* deterritumque subito recessus Oceani miraculo, credidisse Divinam iram exercitui suo impendere, si ulterius tenderet, ut hic imperii sui, ac victoriarum terminos constituere voluerit. Sinus distat 60. mill. a flumine Indo. Oram mox ad Notapelioten sequenti succedit civitas Diu, cum propugnaculo. Lusitani ibi habitant, & cum iis mixti incolæ.

CAPVT IIX.

Insula Diu olim Alambater cum Propugnaculo.

INsula Diu distat a flumine Indo 70. mill. 21. gra. ac terræ firmæ adjacet; olim Regi Cambayę paruit, in Regno enim illius jacet. *Insulæ Diu Descriptio.* Lusitanis ante ab ipso Rege concessum aliquod erat munimentum, sed tempore tota Insula cum oppido in Christianorum potestatem venit. Illi studiosè munitionibus excitatis, contra hostiles impetus invictum locũ construere. A Sultano Cambajæ ac sociis obsessi fuerunt Lusitani anno 1539. & secundò anno 1546. verum hostibus fortiter rejectis obsidio levabatur, ut Lusitanorum Annales magnificè commemorant. *Portus.* Portus huic urbi est commodissimus, ac frequentiâ Mercatorum nobilis. Pauci fructus. Vrbs opportunitate situs inter Cambajã & Sindã, ditissimas regiones, celebratur. Inde semper peregrini hic diversarum gentium multi, Turcæ, Persæ, Armenii, Arabes, &c. Optimum hic & lucrosissimum Regi Portugalliæ vectigal solvitur, *Vectigal Lusitaniæ Regis optimum.* Banianes enim, Gusaratæ, Rumi, & Persæ, qui in Cambajã negotiantur & fretum Rubrum petunt, hic fere naves onerant & exonerant tempestiuo Insulæ situ, ad Sinum Cambajæ. Civitas a Lusitanis habitatur, admixtis incolis, ut Ormutium cæteræque Indiæ civitates, quas Lusitani colunt, exceptis duntaxat arcibus, quæ in Lusitanorum potestate sunt. Insula plena est & fœcunda rerum necessariarum. Habet Boves, vaccas, sues, oves, gallinas, butyrum, lac, allium, fabas, &c. ut in Belgicis regionibus, Lacticinia tamen non ita munda sunt. Caseos etiam mittit, sed sale nimio, parum gratos. Piscem salitum in maximâ copia videas, is ad formam Aselli est, Incolæ quoque carnem fumo indurant, quæ viatoribus ad sustentationem est cómodissima. Hisce ad victum pertinentibus rebus etiam alias regiones ipsi instruunt, Goã & Cochinum præcipuè, ibi enim butyrum, cepæ, allium, pisa, oleum, aliaque legumina non nascuntur, sed ex aliis locis adveniunt. Ea singulariter explicabimus, ac fructus cujusque regionis referemus.

Sinus Cambajæ. Eodem tractu ad Orientem, usque ad 15. aut 16. mill. incipit Sinus Cambajæ, in ipso ostio & fere aliis latus 18. mill. interiore tractu 40. mill. longus, ac in Mesaquilonẽ directus. In extremã interioreque sinus parte civitas Cambaja jacet, quę regno & regioni nomen dat, 23. gra. computatur. *Cambaja civitas.* Hic Rex sive Sultanus habitat.

CAPVT IX.

Regio Cambaja.

CAmbaja Regio fertilissima Indiæ, ad cæteras Provincias necessaria victui abunde dimittit, inde continua frequentia Lusitanorum, Persarum, Arabũ, Armeniorumque celebratur. Rex Machometi legem retinet, sed ipsi indigenæ *Gusarata*, & *Banjanes* vivunt Pythagoræ institutis. *Pythagorei.* Ii subtilissimi ingenii homines, Mercatores totius Indiæ acutissimi habẽtur. Figura post ostenditur, eum motum rituumque declaratione suo loco. Fert itaque hæc Regio frumentum,

rum, oryzam, pisa, butyrum, oleum, &c. in commodum omnium circumjacentium regionum. Gossypina ibi multa conficiuntur, diversique generis, ac nominibus distincta ut sunt *Cannequyn*, *Bofetas* [illegible] *ryns*, *Chautares*, *Coromas*, unde vel [illegible] & facci [illegible]. Tenui autem admodum filo quædam [illegible] Hollandiæ linteaminibus certare possunt. Etiam aulæa instruunt *Alcatifs* dicta, sed non sunt illa tanti pretii, ut iis æquari possint, quæ ex Persia Ormutium advehuntur, preparant & alia [illegible] *Banquay* vocata, in modum [illegible] ex Scotia lineis picti, ad tegumenta cistarum ac lectorum. Eadem arte [illegible] Faciunt, serico filo exornata, & acu picta, tentoria omnis generis, *Persintos* sive ligamenta lectica um Indiæ, ad imponendum grabatum, lecticas Indicas, multi [illegible] sellas, [illegible] minuta, tabulas lusorias ex ebore, & testudinis scuto variat[illegible], annulos signatorios, &c. Ibi quoque genus aliquod Cristalli Montana ad nodulos, signa, armillas, cæteraque infinita servit, mirifici ac pulcherrimi opere. Multas habet gemmas Amethystum, Garamanticum, Hyacinthum, Espinellos, Robilios, Chrysolithum, *Olhos de Gato*, quasi diceres [illegible], [illegible] Achatem, multa Iaspidis genera, [illegible] lapides (ut vocant) plurima quoque medica, Amfion sive Opium, Camphoram, Banguam, Sandalum, suis locis referenda, Alumen, saccharum quod a ligno nomen tenet, aliaque quæ nunc non succurrunt ac perlongam narrationem redderent. *Anil* sive *Indi[illegible]* in Cam[illegible] præparatur, ac per universas Orbis partes di[illegible] hitur ut postea declarabimus. [illegible] de Cambaja. Post Cambajam [illegible] India & regio Decan & Cuncam, inter o[illegible] re sinu ad litus [illegible], a Cambaja usque ad Indiæ oram, ubi ipse sinus incipit. O[illegible] ad Zephyrum vergit & Vpolibonorum, usque ad insulam *das Vaquas*, quæ [illegible] tum sinus jacet, vigesimo grad[illegible] tractu in firma terra civitas *Daman* cum propugnaculo visitur, ac a Lusitanis, quibus subest, habitatur. A Diu ad Vpeurum 4. mill. differt.

Gossypina multa eorum que nomina.

Artificia.

Gemmæ Cambajæ.

Indigo.

India firma.

CAPVT X.

Ora Indiæ, portus ac loca ejusdem.

AB Insula *Vaquas* ad sinum Cambajæ ora Indiæ propriæ incipit, cæteris locis sua nomina sunt, ut Mozambicque, Melinda, Ormutium, Cambaja, Choromandel, Bengala, Pegu, Malacca, &c. Sed hic tractus Indiæ titulum vulgò solus tuetur. Is ab insula *Vaquas*, ad Mesophanticum, usque ad Caput Comorinense protenditur, ibi ejus finis est, & sunt centum & octuaginta milliaria. Portus ubisque habet plures, quibus Lusitani præsunt, [illegible] structis arcibus. Inter eas *Daman* primo loco est, inde quindecim milliaribus, decimo nono & dimidio gradu civitas *Basijn*.

Arces Lusitanorum in ora Indiæ.

A Basajno dec[illegible] milliaria, decimo nono gradu distat civitas *Chaul*, cum propugnaculo.

A *Chaul* usque ad *Dabul* decem milliaria sunt, & jacet decimo octavo gradu.

A *Dabul* ad insulam Goam triginta milliaria computantur; jacet autem decimo quinto & dimidio gradu. Has civitates Lusitani cum propugnaculis possident excepta urbe *Dabul*, cujus possessionem ante aliquot annos amiserunt. Is tractus qui ab insula Goa *Daman* usque sive ad sinum Cambajæ pertingit, ab incolis Goæ vocatur terra Septentrionalis. Verum a Goa usque ad Caput Comorinense, omnis ora terræ Australis nomen habet, præcipuo tamen titulo ora Malabar vocant. Goæ incolæ quibus moribus vivant post [illegible], nunc iis quæ ad oram hanc pertinent immorabimur. Prædictæ omnes urbes *Daman*, *Basajn*, *Chaul*, optimo habent portus [illegible] frequentia commerciorum celebres. Totus autem hic tractus abunde fert oryzam, pisa, & alia legumina, butyrum, oleum & Indicas nuces. Oleum ex olivis in Oriente nullum invenitur, nisi quod ex Portugallia advehitur, [illegible] item ad victum necessariis abundat. Quædam ibi ex gossypio conficiuntur, sed exiguo numero. *Chaul* celebri commercio floret, cum Ormutii, Cambajæ, Syndæ, Masquitæ, Ben[illegible], a [illegible] iis accolis [illegible] potentisque mercatores, multamque [illegible] vim. Locus prope *Chaul* est, in quo civitas indi[illegible] vetusta, ibi ex serico vestes & [illegible] indumenta magna cop[illegible] [illegible] negoti[illegible] ex Chinæ [illegible] adferunt, quod post texturá in usum vestium hoc in loco redigun. Ea item in urbe lecticæ, sedilia, cistæque mira [illegible] fabricantur, ac *Lacca* sigillatoria teguntur [illegible] colori. Etiam Zingiberis fæcundissima ora est. Ventum [illegible] in pretio habet[illegible]. Septentrionalis hæc regio voci[illegible] bono & temperato fruitur, totiusque Indiæ salubertimo. Nam civitas Diu & ora Malabar malesano cœlo laborant. Hisce locis, ut etiam Cabaiæ incolis quos Ban[illegible] Gusuratas vocat usque qui *Decan* habitat, montesque Balla[illegible], qui D[illegible] & Canaræ nominantur, [illegible], quibusdam tamen ad [illegible] inclinantibus, aliis [illegible] ad nigredinem. Sed qui ad [illegible] habit[illegible] gilvo sunt colore, corporis habitu ac [illegible] Europæi haud absimiles

Terra Septentrionalis.

Terra Australis.

Incolæ vero tractus Malabar incipientis ad Austrū duodecim milliaribus ab urbe Goa, ad caput usque Comorinense, Malabarenses dicti, habitatores littoralium locorum, colore nigerrimo ac piceo existunt, nitido nigroque capillo, vultu & habitu alias Europæorum. Hi præstantissimi milites, ac Indiæ optimi bellatores, Lusitanorum acerbissimi etiam hostes sunt.

Malabares optimi milites. Lusitanorum hostes.

Cæterum ut totius terræ ratio lectori constet, breviter ejus situm explicabimus. Ora hæc, quam Indiæ vocamus, ad octo sive decem milliar a protensa, humili cespite est, eaque *Cuncam* dicitur. Post eam altior terra jacet, nubibus æquiparata, quæ ab una parte ad aliam porrigitur, ab urbe *Daman* usque ad Comorinense Caput, extremum Indiæ promontorium. Inde altera ora *Choromandel* sequitur, solo alto culturæque aptissimo, in suprema parte plano, quod *Balagatte* & *Decan* indigitatur, multos per reges & dominatus divisum. Incolæ ac indigenæ volgo Decanini & Canaræ appellantur. Figuras & descriptiones post exactè ostendemus.

Regionū brevis distinctio circa oram Indiæ.

CAPUT XI.

Ora Indiæ a Goa usque ad Caput Comorinense, quæ Malabarensis dicitur.

ORa Malabar initium ducit a *Cap. de Ramos*, id ad Austrum ab urbe Goâ decem milliaribus distat, finitur autem Comorinensi capite, olim Corii, quo tractu centum & septem, aut centum & octo milliaria continentur. Lusitanis diversæ hic arces sunt. Prima est *Onor* a *Cap. de Ramos* decem milliaribus, ex decimoquarto gradu a Portugalensibus tenetur. Hic multa copia Piperis, ut annuo navi onerandæ sufficiat, ad 7000 aut 8000 quintillorū Lusitanorum ponderibus. Id piper hoc in tractu, imo per totam Indiam præstantissimum habetur. Dominium hujus terræ ad reginam Barvel⸗ pertinet. Hæc piper vendit & tradit institori eorum qui piperis emptionem conducunt, is Onori habitat. Verum pecuniæ solutio sex mensium spacio piperis traditionem antevertit, aliter nulla mercandi cum ea ratio iniri potest: tum ipsa per partes integrum piperis onus implet, quod paulatim in arce colligitur, usque in adventum Lusitaniæ navium, quibus piper aufertur. Hic onerare quoque … eventus est. Ceterum ex hac parte infrequentius tantumque eo tempore navibus onerariis visitatur. Auri … commercio haud perinde floruit, nuper id primum hic recepturum colligi. Ab *Onor* usque ad arcem *Barselor* viginti & quinque

Ora Malabarensis principium.

Piper quod Barycolæ Regina tradit.

milliaria sunt decimo tertio gradu; item ut *Onor* a Lusitanis habitatur, multa piperis & orizæ copiâ.

A *Barselor* ad *Mangalor* novem milliaria computantur duodecimo & dimidio gradu. Lusitanorum hic quoque arx est, ac eadem piperis & orizæ abundantia.

A *Mangalor* ad *Cananor* quindecim milliaria sunt undecimo & dimidio gradu, largiore numero. Huic Lusitanorum propugnaculo maxima nobilitas est, præstat enim ceteris in hoc tractu abundantiâ piperis. Malabares ipsi circa arcem, vicum sive planiciem capacem suo more ædificatam habent, ibi quotidianum forum est, rerum quę ad sustentationem corporis pertinent, mirifica copia. Batavicis id nundinis æquari potest tanta multitudo gallinarum, ovorum, butyri, mellis, olei Indici, ficuumque Indiæ habetur. Ficus hę singulari nomine ex *Cananor* vocatæ, magnitudine ac præstantia in universâ India celebrantur. Navium quoque mali hic eximia pulchritudine ac proceritate reperiuntur, ut nec Norvegia meliores habeat, tanto item numero ut & vicinis regionibus abunde sufficiant. Terra hæc aspectu viridis & perjucunda est, arboribus proceris conspicua, ac multarum rerum fœcunda, ut & universa ora *Malabar* visitur. Inter Malabares multi albicantes Mauri degunt, qui Machometi institutis vivunt, & maximo mercandi studio Rubium mare frequentant. Ceterum nec Mauris nec Indis hæc mercaturæ ratio libera est, sine diplomatis a Lusitanis impetrati beneficio. Singulis enim annis Lusitanorum classis, quæ mare securum a prædonibus ac piratis reddit, si incidat in nullo munitos privilegio, eos prædæ loco cum mercibus habet. Ita crebro naves ex Cambaja, Malabar, Sumatra, aliisque Orientis locis, quod Rubrum Mare absque licentia petant captæ, per Lusitanos abducuntur.

Cananor

Forum Malabarense.

Ficus ex Cananor

Ora Malabar jucunda.

Mauri.

Rubrū Mare absque licentia nemo frequentat.

Mauri autem metu arcis socii Lusitanorum sunt sed clandestinis conjurationibus infesti, reliquis Malabarensibus Lusitanorum inimicis, pecuniis subministrant, in damna Lusitanorum. Figurę eorum ac imagines mox sequuntur, cum reliquis Goæ & Malabar.

Mauri hostes Lusitanorum occulti.

A *Cananor* ad Calecutum octo milliaria sunt: undecimo gradu jacet Calecutū oppidum olim totius Indiæ celeberrimum fuit, caput regionis Malabar & regia *Samorini*, id est, Cæsaris. Sed Lusitani initio bellorum Orientaliū, a *Samorino* crebrò decepti, ac ludibrio habiti, ejus fraudes detestati, Cochini regi adhæserunt. Is erat vasallus *Samorini*, ac minori potentia. Ceterū rebus fęliciter succedentibus aucta Lusitanorū terra, marique potestate Calecutum

Calecutū declinatio.

quidem

quidem interiit, detrimento commercii ciorum & famæ, minoribus nunc oppidis adnumeratum, Cochinum vero florere cœpit, evecto rege etiam supra *Samorinum*, sociorum Portugallensium auxilio ac copiis.

Cochinum floret.

Calecuto ad *Crangenor* 10. mill. numerantur, 10 & dimidio gradu. Hic Lusitani arcem etiam habent.

Crangenor.

A *Cranganor* Cochinum decem milliaria sunt ac decimo gradu jacet. Cochinum a Lusitanis habitatur & indigenis, aliisque Indis Christianis. Magnitudine Goam ferè æquat, multâ incolarum frequentiâ, multisque ædibus, templis ac monasteriis ornata, jucundissimo & nitido flumine, fœlicique portu. Extra urbem parvo spacio rivulus quidam fluit, quem aliquando sicco pede transeas, supra rivulum jacet locus nominatus *Cima Daymæ*, id est, supra Cochinum, ibi territorium Malabarensium adhuc in pristina secta viventium est, ibi rex aulam habet. Locus autem satis instructus est Indorum more etiam foro cotidiano celebris, eodem modo ut in urbe *Cananor*, sed majore abundantia & frequentantium fœliciore commercio. Cochinensis ditio ad insulæ formam jacet, multis enim rivulis ac fluminibus cingitur. E regione Cochini ad Septentrionem alia insula jacet *Warpyn* dicta, quæ veluti arx *Cranganor* aquis cingitur. Omnes hæ regiones planæ & depressæ sunt ut in Batavia, verum nec aggeribus, nec arenosis collibus muniuntur, nudo tantum littore adversus impetum maris protectæ, id neque altum est, naturæ tamen beneficio conservatur. Ipse agri conspectus jucundus, grato virore, multis silvis ac arbustis distinctus, oculis adlubescit. Sunt & ibi silvæ quæ Cinnamomum ferunt, quod *Canella de Mato*, id est, silvestre Cinnamomum vocatur. Hoc bonitate a Cassia insulæ *Seilan* differt. Nam cum pretium Cassiæ Seilanæ ad centum *Pardauvos* sive Daleros ascendit, hæc tantum viginti & quinque sive triginta *Pardauvos* æstimatur, & cautum est; Ne quis hanc Casiam ad Lusitaniæ usus distrahat, Verum eo non obstante quotannis magno numero ad naves fertur, sed tributi causâ in regiis codicibus, sub nomine Casiæ Seilanæ innotescit, ut ita vectigalibus fiat satis. Cochinum Piperis quoque multum mittit, & implentur eo duæ naves quotannis, cæteræ oram legunt diversisque locis id suscipiunt, ut supra relatum est. Extra Cochinum etiam multi Mauri Machometani habitant, multique Iudæi opulentissimi homines. Libera illis religio est, ut etiam Machometi cultoribus quibus & *Mesquita* sive templa sunt. *Bramenes* quoque Malabarensium & Indorum sacerdotes idolis suis quæ *Pagodes* dicuntur serviunt, ac ædes habent iisdem dedicatas. Hæ tres nationes suis vivunt institutis, nulla discordia aut perturbatione, ac cum *Nairis*, id est, nobilibus feudatariis ad consilium regis nullo discrimine promoventur. Cum aliqua res graviorem deliberationem exigit rex tres hasce gentes cogit, ab iisque consilium magnâ fiduciâ exigit. De Rege, *Nairis*, incolis Malabar, sacerdotibus *Bramenis*, moribus ac ritu, & idolis *Pagodis*, alio loco fusius dicemus, adjunctis imaginibus ac figuris. Nunc tractum Indiæ sequamur.

Cochinum.

Malabarensis ora humilis ut in Batavia.

Cinnamomū sylvestre.

Cochini duæ naves pipere implentur.

Iudæi, Mauri ac Ethnici vivunt suis legibus.

Cochino ad *Coulon* duodecim milliaria sunt nono gradu. ibi arx Lusitanorum est, ad quam singulis annis una navis Pipere oneratur.

Coulon.

A *Coulon* ad Caput Comoriuense viginti milliaria numerantur. Hoc Promontorium secundo & dimidio gradu extenditur, ibique tractus Malabar Indiæque ora finem habet

Caput Comoriuense.

CAPVT XII.

Declaratio regum, eorumque origo; divisiones regionis, tractusque Malabar.

VT rectè lector intelligat regionis Malabar diversam ditionem ante omnia sciendum est, Multos ante annos uni regi totam regionem obtemperasse, cum Monarchiæ excellentia polleret, quod nunc in multos dominatus divisum est. Vltimus regum fuit (ut indigenæ narrant) *Sarama Perymal*. Ejus tempore Machometani Arabes commercio maris Rubri Indiæ tractum frequentarunt. Vnde ab iis ipse rex seductus Machometi sectæ adhæsit, convalescente per Orientem hujus religionis authoritate, quæ viribus firmior [illegible] Christiana fidei incrementa [illegible], continua Maurorum instigatione aversis Indis a Lusitanorum pietate ut ipsæ gentis historiæ testantur. •

Ita ceperat ejusdem sectæ amor *Saramam* regem ut vel ad longinquam peregrinationem animatus, sepulchrum Machometi, quod Meccæ colitur & ipse invisere decreverit, ibi vitam certâ salutis spe finiturus. Itaque convocatis amicis regnum dividit, Vni Cochinum, alteri Cananor, tertio Chale, quarto Coulon, &c. propinat, cum regio titulo. Calecutum autem amantissimo sibi ministro donat, cumque *Samorinum* sive Cæsarem nuncupat. Imperator is & ceteri omnes vasalli essent. Inde mansit Calecuti regi in hunc usque diem *Samorini* nomen, cum præstantia potestatis supra omnes reges Malabar. Rex *Sarama* apud Meccam obiit, & rata fuit divisio, ex qua etiam hodie successio omnium *Malabar*

Sarama rex.

Regnum dividit,

Samorini institutio,

regum durat. Ceterum *Samorini* fœlicitatem imminuit Lusitanorum adventus, ac præstat hodie Cochini rex ut supra retulimus. Incolæ hujus ditionis eximiâ belli gloriâ feruntur, nudi prorsus incedunt viri juxta ac fœminæ, pudenda tantum tecti. Infestissimi sunt Lusitanorum hostes, quibus licet cum *Samorino* pax sit, multisque arcibus valeant, occultè tamen a *Samorino* subditis petuntur, quod portus quidam clandestini etiamnum supersint, ut *Chale*, *Calecut*, *Cunhale*, *Panane*, &c. e quibus Liburnicis erumpunt & mercatores miseros spoliant. Etiam *Samorino* levis est cura pacis, quam pro arbitrio rumpit, instigatus per Machometi adoratores, qui Lusitanorum religionem omni modo tollere conantur. Horum Malabarum causâ classis quotannis Goâ solvit, æstivo tempore, ad securitatem mercatorum, quibus illi piratæ insidiantur, prædatoriis lembis. Ager fertilis est & fœcundus, sed aëre inviso ac peregrinorum valetudini adverso. In hoc tantum tractu & littore piper invenitur, quamvis etiam in Malaccæ quibusdam locis crescat, sed non tanto numero. At hinc per universum Orbem spargitur.

Incolæ Malabar piratæ.
Samorinus hæreditagus.
Classis Lusitanorum.
Aer gravis.
Piper in ora Malabar tantum.

CAPUT XIII.

Insula Maldyva sive Maledива.

E Regione C. Comorinensis 60. milliaribus a firma terra, ad Occidentē, insulę incipiunt, quas *Maldivas* vocamus decimo septimo gradu ad Septentrionem, porrectæ in Phœnicis venti flatum tertio gra. in Austrum, spacio 140. milliarium. Quidam harum insularū numerum ad 11000. ferunt, sed non est certa ratio. Innumerabiles enim sunt. Incolæ Malabarensibus similes. Quędam autem habitatores habent, quædam vero nullos; Ager etenim depressus est, ut Cochini & Cranganori, ideoque fluctibus quandoque obrutus. Malabares insulas has continenti adhæsisse ferunt, tractuque temporis violentia maris, propter agri humilitatem avulsas. Nihil hic singulare præter Indorum nuces, quas *Cocos* vocant, & nucum culleolas sive ut Indi vocant *Cairo*. Ex iis funes navium Indiæ conficiuntur, ut apud nos ex cannabe. Maximâ hic fructus illius abundantiâ totus pene Oriens instruitur. Navem cum omnibus armamentis ex hac arbore conficiunt, vela ex foliis filis ex culleolis consutis, sine ullo ferreo clavo; Onus autem navium ex nucibus ad negotiationem: Cibus quoque ipse navigantium ex eadem arbore est. Ita navis cum mercibus victu, &c. arboris hujus utilissimæ fructibus constat, in sustentationem eorum qui in his insulis morantur, totamque Indiam suis nucibus penetrant. Etiam in iisdem insulis eximiæ ac singulares aliæ nuces sunt, adversus venena validæ, magnitudine ac colore nigro notabiles. Vidi ego oblatas Proregi Indiæ, capacitate duarum Amphorarum, æstimatas ad trecentos *Pardanvos*, quæ Regi Hispaniarum in munus servabantur. De hac arbore & fructibus post latius dicemus. Nunc ad tractus descriptionem revertamur.

Maldivę spatio per 140. mill.
Funes Indorum ex culleolis.
Utilitas arboris Palmę quæ Cocos fert.
Nuces adversus venena.

Ab extremitate *Comoryn* tractus introrsum abit ad Borapelioten, usque ad Negapatæ promontorium undecimo gradu, quod a Cap. *Comoryn* nonaginta milliaria distat.

A Capite *Comoryn* ad Vpophœnicem in mari extremitas insulæ celeberrimæ *Seylon* eminet, porrecta inde ad Vpaquilonem, usque ad Negapatæ promontorium, differentiâ cum firma terra dictoque Promontorio decem milliarium. Inter continentem vero & insulam ipsam syrtes quædam sive insulæ jacent, a quibus ingens periculum aliquando est navibus Bengalam & tractum *Choromandel* petentibus, per hoc fere fretum. Insula *Seylon* longitudine sexaginta milliaria habet, & latitudine quadraginta. Gradu septimo & dimidio Lusitanorum arx *Columbo* dicta conspicitur, quæ justa semper militiâ, maximisque impendiis ab inimicorum quotidianis expeditionibus conservatur. Nam præter hanc nullum in insula munimentum, aut receptaculum Lusitanis restat. Exiguus ipse locus est, sed perquam munitus. Milites præsidiarii fere ex damnatis & relegatis sunt, in hunc locum ob aliquod facinus. Item mulieres impudicæ ad hanc arcem mittuntur, ut contubernia militum adjuvent. Multis arx ipsa prælis ab incolis petita, sæpeque obsessa etiamnum virtute militum conservatur.

Seylon Insula.

CAPUT XIV.

Insula Seylon descriptio.

INsula *Seylon* ex melioribus est quæ nostris temporibus sunt detectæ, fertilissimaque omnium insularum, culta & frequenter habitata a populis, quos *Cingalas* vocant. Illi fere vultu & moribus Malabarensium degunt, longis parulisque auribus sed colore non ita nigro. Nudi etiam incedunt, nisi quod pudenda tegant. Vnus hic rex olim imperabat, is postea dolo quorundam sublatus fuit, diviso inter multos principes imperio. Nuper tonsor quidam præcipuum e regibus e medio sustulit, sibique imperium adscripsit, depulsis insigni tyrannide cæteris, ex quibus unus in Indiam perfugit, ac Goæ munificentiâ Regis Lusi-

Fertilitas insulæ Seilon.
Tonsor regnum invadit.

gis Lusitaniæ alitur. Hic tonsor Regni potens *Raju* appellatur, providentia & intellectu præstantissimus, bellorumque haud rudis, verum nemini fidens. *Chingalas* eidem ipsi infesti sunt, odioque tantam tyrannidem habent, pressi interim metu ad obedientiæ ministeria. Idem hostis Lusitanorum acerbissimus, eo anno qui discessum meum præcesserat, ex India, Arcem *Columbo* obsidione cinxerat, multâ populorum ac Elephantorum vi, sed irrito conatu, auxilio obsessis a cæteris ex India Lusitanis allato. Montosa est Insula, in qua item sublimis admodum mons visitur, altissimo situ inter totius Indiæ cacumina, vocaturque *Pico de Adam*. Asserunt firmâ Indi opinione Paradisi ibi locum fuisse, ibique factum Adamum, ac etiamnum extare eodem in Monte vestigia primi Patris saxis infixa, & velut sculpta ad perpetuam memoriam. Fœcunda est Insula *Seylon* omnium Indiæ fructuum, fert omnis generis feras; Cervos, Apros, Lepores, Cuniculos, etiam aves diversas, Pavones, Gallinas, Columbas, &c. Optimæ notæ Mala aurea, Limones, &c. quibus totius Indiæ imo Hispaniæ & Lusitaniæ fructus facile cedunt. In summa sola fere cuncta collegit quæ in cæteris Indiæ partibus separatim sparsa reperiuntur. Non desunt etiam Indicæ Palmæ, sive Nuces quas *Cocos* vocant, & affirmant quidam fide digni, qui in eadem Insula, interiore parte, captivi fuerunt, ex quibus ipse audivi, esse ibidem Nuces Myristicas, Caryophilli arbores & Piperis plantas; quamvis non certó constet: nam usque in hoc tempus nullo cum Christianis commercio frequentatur. Ceterum fœlici proventu optimi Cinnamomi maximè gaudet, id Orientis laudatissimum sylvis & nemoribus passim in hac Insula exhibetur, Orbique infertur. Lusitani illud manu armatâ, diversis expeditionibus militarem in modum vindicant, intempestivis horis, præcipuo Ducis Propugnaculi fructu, cum aliud emolumentum fere non habeat. Mittit eadem Insula omnis generis gemmas, si Adamantem exceperis, sed Pyroporum, Cyanorum, Topasiorum, Spinellorum, Granatorum, Robassorum, &c. maxima præstantia est, supra Orientis reliquos lapides. Etiam margaritarum piscatione laudatur, sed non ita proba, ut ea quæ Bareyni apud Ormutium est. Auri, argenti, cæterorumque metallorum fodinas habet, quas tamen Reges non permittunt exhauriri, servatas velut thesaurorum loco in ostentationem. Mihi causa videtur Ne quis illis bellum inferat, cupidine auri. Ferrum quoque, linum & sulphur producit. Etiam eboris ingentem vim, commendatâ ibi multitudine ac præstantiâ Elephantum. Ii nobilissimi sunt Indiæ Orientalis, ideoque, ut verissime probatum est, a cæteris ejusdem generis animantibus ex aliis locis privatâ veneratione adorantur. Incolæ sive *Chingalas* artificiosè laborant aurum, argentum, ebur & ferrum, aliaque metalla, operibus a ceteris Indis supra modum æstimatis. Tormentorum sive sclopetorum fistulas insigni quoque arte formant, velut artifici manu crasciatas. Inde Domino meo Archiepiscopo Crucis imago oblata, quam artifex Seylanus ex eboore confecerat, in longitudinem unius ulnæ, tanti artis vi, ut capilli, barba, ipseque vultus viventis hominis gestum mentirentur, optimâ staturæ mensurâ, In Europa nihil tale. Ideo ab Archiepiscopo arcæ inclusa, ad Hispaniæ Regem missa fuit, digna æstimatione inter preciocissima tanti Regis Cimelia. In histrionum artibus excellunt iidem maximè, multasque venustates corpore ac ludis exercent, totam Indiam percurrentes, magna spectantium admiratione. Sed de hac Insula satis. Restat etiamnum ora Choromandel, ad extremitatem Negapatæ.

Hostis Lusitanorum arcem obsidione cingit.

Altissimus mons in insula Seylon.

Paradisi locus.

Cinnamomū optimum.

Gemmæ ex Seylon.

Elephantes ex Seylon nobilissimi.

Incolæ Seylon artificiosissimi metallorum.

Crucis imago artificiosissima.

CAPVT XV.

Ora Choromandel, Regnum Narsinga sive Bisnagar

ORa *Choromandel* ab extremitate Negapatæ initium sumit, tenditque ad Vpaquionem, in locum quem *Musulepatan* vocant, nonaginta milliarium spacio, decimo sexto & dimidio gradu. Eadem in orâ inter hæc duo loca, vicus quidam jacet, quem S. Thomæ vocant decimo tertio & dimidio gradu, quadraginta milliariū distantia a Negapatæ puncto Hic locus cum Negapata a Lusitanis habitatur, qui inde cæteras partes commercijs frequêtant: Idem vicus olim celebre emporium fuit, *Meliapor* dictum, regni Narsingæ, cujus Rex nunc vulgariter Rex *Bisnagar* appellatur, a metropoli & regia urbe: Illa interiore regni parte jacet, hodieque caput est Narsingæ & totius oræ *Choromandel*. Incolæ vultu, moribus & ritu similes sunt habitatoribus Ballagattæ, Decaninis, & Canaris: fere enim ejusdem generis populus est, tantumque regnis & locis discrepat. Ceterum ut intelligas cur S Thomæ nomine hic locus innotescat Indi narrant, eo tempore quo Apostoli universum Orbem Evangelij causa dispersi obibant. S. Thomas peragratis multis Indiæ locis, in Narsingæ Regnum venit plurimosque ibi ad Christi fidem convert[illegible] ita commemorant Christiani, quos idem Apostolus ad fidē perduxerat & baptismo sacraverat, qui ibi a Lusitanis initi navigationis Indicæ inventi fuerant, hodieque multi

Vicus S Thomæ.

Ratio nominis.

Christiani a S Thoma [illegible]

existunt, viventes ritu fere Græcorum & Chaldaicâ linguâ sacris operantes, nullo cum Lusitanis commercio circa fidem. Denium meo tempore quidam inter eos Episcopus Romam profectus, sese Ecclesiæ Romanæ authoritati subjecit, retentis tamen antiquis ceremoniis, quas Pontifex illis permisit. Cum Dominus meus Archiepiscopus Cōcilium Provinciale in urbe Goa celebraret, ad quod suffraganei venerant Episcopi Cochini, Malaccæ, & Chinæ ut authoritas major esset, ipsum quoque illum Archiepiscopi titulo auctū, ac Roma nuperrime advectum evocavit, is ad idue presens concilio interesset, certus tamen nihil mutare in ceremoniis quas suffraganei cęterorum S. Thomæ Christianorum usurpabant. Ad propositum conversa oratione. Narrant iidem D. Thomā diu parvo fructu concionibus in Regno Narsingæ, propter adversam sectam Sacerdorum apud Indos idolis *Pagodes* servientium, quos *Bramenes* vocant, intendisse, ita ut frustra postularet a Rege sacellū, in quo sacrificaret, populumque doceret. Verum subito Dei nutu (ut ajunt) fluminis ad portum urbis *Meliapor* objectus arboris truncus, omnem portus commoditatem impedivit, sublato commercii fructu ingenti damno regis. Is supra 100. Elephantos congregavit, ut truncum extraherent; verum temere, nec quicquam juvātibus *Bramenis*, sive Magis. Ideo contristatus Rex, multis promissionibus sollicitat eductionem fatalis ligni. Hac occasione D. Thomas Regem adit, pollicetur se solum educturum truncum, modó Regis liberalitate ligno uti posset, ad structuram Sacelli consentit Rex, irridente Sacrificorum turba. Ibi cum Apostolus cingulo quod gerebat trūcum facillimè in terram protraxit, mirabili stupore circumstantium, ipsiusque Regis, qui mox Sacellum jussit ædificari. Ita multi hoc miraculo exciti, fidem Christi assumpserunt, mox unda baptismi tincti, cum maxima imminutione authoritatis Sacerdorum gentilium. Sed illi nequaquam tantū fidei Christianæ profectum ferentes, D. Thomam in Sacello genibus flexis orantem, a tergo invadunt, ac confossum ad necem adigunt. Ea historia in multis Indiæ templis ita depicta cōspicitur. Descendentes autem ex illis, qui Apostolum ad necem compulerant, velut divina irâ devoti, ab ipsa nativitate signum maledictionis afferunt, suris tibiisque inflatis, ut Elephantos altero crure, reliquo corpore bene formato, referant. Hosce ego homines multos vidi, fœminas ac viros, sunt enim passim & plurimi in ea D. Thomæ regione. An ea vero istius enormis crassitudinis causa sit, disputandum relinquo. Sæpe ex ipsis causam quæsivi, quā illi aliam non adferunt, præter eam quam supra retulimus. Gressum ipsum alias non impedit. Obstat duntaxat forma irregularis, distansque a ceteris mortalibus: Figuram eorum post videbis.

Episcopus ex iis Romam navigat, ac Pontifici se subjicit.

Miraculum a S. Thoma.

S. Thomas confossus.

Civitas *Meliapor* successu temporis a pristino splendore descivit, ut cuncta mundi infirma, suis vicibus annihilantur. Lusitani post terræ hujus detectionem, in loco sepulchri S. Thomæ civitatē constituerunt, erecto ex lapide templo, eo in loco ubi olim sacellum ex ligno fuerat, constatque etiamnum janua templi ex prędicto ligno ad memoriam rei, magno concursu Christianorum. Scatet enim miraculis, ita ut ostium clavis ferreis munitum sit, ac ferro tectum: Ne quis immensa religione ligni particulas auferat, redacta postmodum ad nihilum ipsa januâ.

Civitas Meliapor hodie ignobilis.

Templum Lusitanorum.

A *Musulepatan* ora ad Vpocœciam flectitur, usque in Regnum Bengalæ 120. mill. estque ea Regio *Orixa*, pertinens ad eandem oram ad flumen Gangem, initium Regni Bengalæ. Tractus hic Narsingæ, Bisnagat, & Orixæ, oraque Negapatæ & D. Thomę vulgariter a Lusitanis *Choromandel* dicitur, adusque Bengalam, ubi Lusitani maximo studio mercaturā exercent. Dives enim & uberrima regio est, omnium rerum ad usum hominum, Oriza, avium omnis generis animaliumque. Aere etiam fruitur optimo. Lusitani ibi & cæteri advenæ saluberrimè habitant, cum in aliis Indiæ locis iniquius cœlum sit. Ex hoc tractu frequenti commercio Bengala, Pegu, Sian, Malacca, & India petuntur. Hic pulcherrimè Gossypina fiunt, nominatim Negapatæ, in urbe S. Thomæ, ac Musulepatæ, diversi coloris, variis item figuris ac flosculis exornata, tenui factura, æstimatione in India supra byssum. *Regatas* & *Cheylas* vocant, Lusitanisque ac Christianis serviunt ad braccarum usus. Etiā linteamina quædam mulieribus conficiunt, quæ ab umbilico corpus deorsum tegunt, domestico indumēto perquam pulchrè facto. Optimum genus est quod ex *Sarasso* vocant, filo auri argentive inserto, artificiosissimâ textura diverso maximè genere, jucundissimoque gratia ornatus adspectu. His quoque in finibus arundines illæ crescunt, quæ crassitudine insignes, ad usum Pallanquinorū ex iis dependentium, quibus mulieres gestantur, serviunt, ut post ex figuris pateт. Crassities duabus vix manibus comprehendi potest. Pulcher autem harum arundinum aspectus, varietate colorum, oculos valde recreat, ut suo loco latiori narratione explicabimus.

Gossypina.

Arundines crassæ.

Et variicoloris.

CAPVT XVI.

Regnum Bengala & flumen Ganges.

AD finem regionis Orixæ tractusque *Choromandel*, flumen Ganges incipit in regno Bengalæ. Hoc fluentum inter Orbis aquas clarissimum est. Origo ignoratur, quam quidam ex Paradiso repetunt fabulæ intuitu,

Ganges Fl.

Ejus fons.

intuitu, quam Bengalæ homines referunt. Rex quidã (ita ajunt) cupidus cognoscendi ortus, quosdam educari jussit pisce crudo, ut iis ita commodius uteretur. Hos navibus impositos adverso fluminc exploratores misit, qui demum post quorundã mensium navigationẽ devenere in loca, ubi odore suavissimo aer mitissimus luceret, aquis leniter stagnantibus, implera fide Paradisi. Cum autem ulterius tendere conarentur, ipsi quidẽ nihil profecerũt, repugnante valido fluminis cursu. Ideoque reversi ad Regẽ, quæ visa fuerant exposuerunt, simulque creditum est, Gangem ex Paradiso aquas in nostrum orbem ferre. Crocodilos habet hic fluvius, ut Nilus Ægypti. Ostium 22. gra. est & ortu ad Vpeurum rendit, usque ad Regnum Aracan, spatio ferè 80. mill. tractu incommodo per multas insulas, syrtes, promontoria & recessus. Hæc enĩ Bengalę regio interiore situ ad sinũ quẽ Bengalæ vocant, jacet, Ab Aracan ora ad MesoPhœnicem extendit se Malaccam versus, & extremum littus quod Singapuræ vocant. Ad Gangem ut revertamur. Indi aquas fluminis maximo habẽt in pretio summã sanctitatis opinione. Qui enim aquis istis tingitur delictorũ certa veniã, cum recenter natis integritate certare potest: Ideo arbitrantur absque ablutione ex Gange neminem salvari, estque inde ad flumen frequens Orientis concursus; multis superstitionibus variroque ceremoniarum gestu ejus majestatem suspicientis, a quo summum bonum ludicra religione pendere existimat.

Fabula. — *Ganges sanctitatis opinione colitur.*

Ab hoc flumine 50. mill. ad Orientem, civitas *Chatigan* sita est, metropolis Bengalæ. Incolæ & indigenæ Bengalæ iis qui Seylon habitant ferè similes sunt, candidiores tamen aliquantulum Chingalis. Ceterum natura callidi sunt & pravi, pessimi ideo mancipiorum Indiæ, inclinatis in furta & meretricias artes fœminis, licet in partibus Indiæ libidinis labes vulgaris & nimis quã trita sit. Cibum ex more eadem in olla bis non coquunt. In adulterio repertis nasus abscinditur, permisso divortio ex lege, quam arctè serviant. Ipse ager fertilis est omnium quæ ad vitam pertinent, Orizam precipuè fert, quæ annuis inde navibus in ceteras Orientis partes distribuitur. Rerum omnium pretia vilissima sunt, & vix narratione fidẽ habitura Nam integrum Bovem Vaccamve ad *Larim* æstimationem comparaveris: *Larinus* autem valet 10 stuveros, Ovium, Gallinarum, &c. æqualis ratio est. *Cãdila* Orizæ, quę ferè 14. modius cõstat, 10. ibi aut 15. stuveris emitur Sacharum & alia pro valoris sui ratione. Indeque abundantia omnium rerũ facile suppurantibus constat. Lusitani sua ibi commercia exercent, & in quibusdã locis habitant, in Portu nempe magno & Portu parvo. Verum ii nullis munitionibus aut legibus continentur, liberique ac palantes degunt; nullã justitiæ cura, quod ferè ex eo numero sint, qui sceleribus in India infames, hæc sibi loca delegerũt Magna nihilominus frequentia mercatorum regio celebratur, per integrum anni spaciũ commeantibus navigiis. Præter Orizam multa hic Gossypina conficiuntur, per Indiam magnopere laudata, quæ non modo in Orientis loca, sed ut ipsum quoque Lusitaniam dimittuntur. Sunt autem multæ species *Sarampuras* vocant, *Cassas*, *Comsas*, *Beatillias*, *Satapesas*, &c. fictis aliis mille nominibus, Etiam quædam eximia & candida ex herbã instar fili præparant, filum apud Paludanum videas, colore flavo. Herba Bengalæ nominatur. Pingunt hoc filo lectum, stragula, pulvinaria, mantilia, quibus pueros Baptisandos induũt, circumtextis floribus imaginibusque ad miraculum usque artis, ut nec in Europa tale quid inveneris. Subinde item sericum miscent, sed ea quæ ex purã herbã fiunt preciosiora sunt, ipsumque sericum exsuperant Telas hujusmodi *Sarryn* vocant, multi usus in India, ad braccas & thoraces virorũ. Abluuntur ut apud nos linteamina, nitoremque suum velut nuper factæ recipiunt. Ex Bengala *Civetta* quoque sive *Algallia* provenit, sed pravo Bengalæ hominum ingenio, ea corrumpitur, admixtis sordibus olei, adipis, &c. ideoque parvi fit. Etiam in hoc Bengalæ regno Rhinoceros magno numero reperitur, a Lusitanis *Abada* dicitur. Cornu, caro, ungulæ, sanguis, & cætera corporis contra venena valent, ideoque apud Indos maximè celebrantur, ut alio loco referemus. Similiter hic in marmoris varietatem arundines crescunt, quæ a Lusitanis *Cana ex Bengala* vocantur, & apud Paludanum exstant diversã forma. Cavæ eædẽ non sunt, sed intus prorsus solidæ; crassæ ut arundines Hispaniæ, lentæ ad instar viminis viridioris; Variæ velut penicillo depictæ; vetulis in usum scipionis in Lusitania serviunt. Aliud quoddam genus *Rota* dictum servit vimineo tenuique lentore ad corbium, sportularum aliarumque elegantiarum facturam, cujus apud D. Paludanum diversas formas spectares. Sachari & butyri (ut narratum est) magnam habet copiam. Nunc de reliquo tractu agamus.

Bengalæ mancipia pessima. — *Vilitas rerum.* — *Lusitani in Bengala habitant.* — *Nullis legibus.* — *Gossipina diversa.* — *Telæ in Bengala preciosæ ex herba.* — *Civetta Bengalæ.* — *Rhinoceros.* — *Arundines variæ.*

CAPVT XVII.

Tractus & terræ Aracan, Pegu, & Sian, usque ad extremitatem Singapuræ, & civitatem ac arcem Malacca.

REgnum Bengalæ sequũtur regna *Aracan* & *Pegu*, ibique tractus a Bengala ad Mesophœnicem tendit, ad civitatem vel portum *Martavan*, in regione *Pegu* 70. mill. *Martavan* jacet 16. gradu, ibique initium ducit regnum *Sian*. Hæ autem regiones *Aracan* & *Pegu* opulentissimæ sunt, fertiles-

Regna Aracan & Pegu opulenta.

fertilesque omnium rerum proventu, auri præsertim, nobiliumque gemmarũ, Pyropi, Saphyri, Hyacinthi, Roballi, Granati, &c. ut satis ex quotidianis commerciis apparet, quibus in alias partes distrahuntur. Etiam

Lacca figillatoria.

Lacca hic conficitur, quæ tanto numero Orbi infertur. Maximus hic quoque Elephantum numerus est, si in aliqua parte terrarum. Ut Lusitani enarrant qui ibi mercaturam exercent a Rege *Pegu* candidus Elephas adoratur.

Candidus Elephas.

Mos incolis regni *Pegu* hic est. Ab hospite quovis quæritur in ipso adventu, quanto tempore ibi velit degere? Ubi aliquod ille notaverit, confestim multas eidem filias offerunt, ex quibus unam eligat, cumque parentibus transigat, super puellæ ministerio. Ea deinde nocturnis diurnisque officiis, hospiti mancipata & famulæ & conjugis vicem implet. Ceterum a consortio cum altera muliere prudenter caveat, aliter in certum vitæ periculum devenerit. Tempore emansionis elapso restituitur cognatis, sive parentibus puella, cum pretio ministerii contracto, quæ post honestate nõ minori famata degit, hospite iter suum persequente. Quinimo si eadem aliorum marito etiam regionis præcipuo connubii lege steterit a reverso hospite jure recepto repetitur, ad eumque relicto marito redit, eoque discedente ad virum nulla interruptæ fidei macula remeat. Hæc illis inviolata connubii Lex est, contra cæterorum maritorum mores. Pari ratione qui natalibus aliaque dignitate clarior est, ducturus uxorem, hospitem quendam studiosè persequitur, qui prima nocte virgini florem deliber, absterla ita ut putat molestia summo sponsi honore. Is mos non tantum apud nobiles, verum & apud ipsum Regem viget.

Hospites quomodo excipiantur.

Quidam præterea ex indigenis *Pegu* nolam magnitudine nucis adfixam genitalibus inter carnem & cutem gerunt. Nolam talem quam ex India attulit Paludanus a me dono habet, sono admodum suavi feriũtur. Quod incolæ hujus loci in Sodomitarum libidinem proclives sunt, ideo vel hoc modo Veneris aversæ usus prohibetur. Fœminæ nudæ ferè incedunt, velamento tantũ circa pudenda, quod ipso gressu aperitur, certis illecebris libidinũ, quibus viri a Sodomiæ peccato retrahãtur. Puellis infantibus quidam pudenda filo consuunt, ad usum urinæ duntaxat relicto exiguo foramine, ita post spõsus membrum resecari suo arbitrio curat, unguento sive oleo ad medelam vulneri infuso. Ipse in urbe Goa ex mulieribus unam spectavi, quam Archiepiscopi chirurgus ita complexui maritali aptam reddiderit. Fabulam narrari primum arbitrabar, Sed mihi hæc res non tantum ex Lusitanis frequenter ibi agentibus comperta est, verum & ex ipsis indigenis, qui multi etiam Christiani in India vivunt, ac hujusmodi mores confitentur, quos etiam locorum

Incolæ Pegu Sodomitæ.

hominumque commercia satis propalant. Homines *Aracan, Pegu* & *Sian* ferè similes sunt iis qui Chinæ regnum habitant, colore tamen differunt, quod nigriores sint Chinensibus & Bengalensibus candidiores. Figuræ post patebunt.

Color imaginarum Pegu.

Ad oram, portum, urbemque *Martavan* extremitatem regni *Pegu* ac initium regni *Siã* ut revertamur. In civitate *Martava* ollæ illæ ingentes cõficiuntur Martavanæ dictæ, quæ nonnunquam duos cados capiunt, & per Indiam maximo numero distrahuntur. Vasa quippe non habent nisi quæ ex Lusitania deferuntur. Oleum autẽ, aqua & vinum in his ollis summa bonitate servatur, magno commodo viatorũ, ideo & in Lusitania expetuntur, ad servationem olei & aquæ in navium usibus, in Indiam proficiscentium.

Ollæ Martavan.

A *Martavan* incipit tractus *Sian* ad Mesophœnicem usque in extremitatem Singapuræ post Malaccam 220. mill. spacio.

A *Martavan* ad urbem *Sian* terra ad Meseurum tenditur. Ad aliud latus maris & tractus 70 mill. sunt, ac juxta mare tractus (ut dictum est) ad promontorium Singapuræ porrigitur, indeque introrsum flectitur, usque ad supradictam urbem *Sian*, ita in modum brachii hæc terra sive excursus figuratur, latitudine maximã 50 mill. & subinde 10 duntaxat, eo nempe loco, quo civitas Tanalleryna jacet, de qua postea agemus. Omnis hæc regio olim tributum solvebat regi *Sian*. Is imperatoria majestate maximis terris præerat, nunc item potens, verum a rege *Pegu*, cum quo semper bellum gerebat, & adeo nunc infinito odio petitur, maxima parte virium exutus. Anno 1568. magnis copiis inter duos hosce reges certatum fuit, centum aliquot millibus ab utraque parte interfectis. Sed Regi *Pegu* victoria fuit, ideoque rex *Sian* tributum velut victori solvit. Causa tanti certaminis erat Elephas candidus. Eum Peguenses honore maximo habẽt, & cum rex *Sian*, apud quem candore illustri animal servabatur, multis legationibus promissisque infinitis fatigatus, Elephantum iis permittere nollet, accensi Peguenses, omnibus regni viribus ad regem Sianæ contendunt, Elephantoque non tantum potiuntur, verum & ipsum regem subiiciunt indicto tributo. Inde prima regni Sianæ declinatio. Post multi etiam reguli tributarii tanta clade regis animati, etiam vectigal negavére, monarchiam instituentes ingenti regno in multas satrapias ut enarrabimus dissipato, quæ tamen universali Sianæ regni nomine comprehenduntur. Regio Sian *Benzoini* magnam vim fert, quod Malaccã advehitur, ac inde per alias ditiones. Incolæ vix ab iis qui Pegu habitant distantes, ut Malacenses ceterique vicini parvo discrimine vivunt.

Bellum inter reges Sianæ & Peguæ ob Elephantem candidum.

A *Martavan* Australi tractu 60. mill. ac inde 30. mill. ad Meseurũ inter duas insulas

ora se

Tanasserina urbs.

ora se introrsum sinuat, ubi civitas Tanasseryna jacet 11. gra. Ab hac urbe ad 10. tantum mill. latitudo extendentis se terræ patet. Frequens in hac urbe consuetudo Lusitanorum viget. Hic velut *Stapela* est sive forum omnium rerum, quæ ex Pegua & Siana deferũtur. Multa etiam hic vina colliguntur, ex Indiæ nucibus, quas *Cocos* vocant. Id vinum *Nype de Tanasseryn* dicitur, id est, vinum igni eliquatũ ex Tanasserina,

Vinum igni eliquatum ex Tanasserina.

constat enim aqua quam educunt ex nucibus iisdem, eâdem virtute qua apud nos vini latex. Goæ quoque *Nypa* fit, sed quæ ex Tanasserina advehitur præstantissima est, & frequenti usu in ollis Martavan per Indiam distrahitur. Mulieres Indiæ hunc potum ardenter concupiscunt, a quo præsentibus quidem viris abhorrere videntur, veruntamen iis remotis liberè potant. Tanassarinæ regnum, olim regi Sianæ tributarium, hodie præcipuum regem habet.

Mulieres Indiæ ebriosæ.

Ex Tanasserina 20. mill. ad Africum, ut sinum inter duas insulas evadas, tum ad Notapelioten, si tractum persequaris, usque ad regnum & urbem Quedam 60. milliaria computantur. Iacet 6. & dimidio gra. Proprium item hæc ditio regem habet, ut Tanasserina, item vina similia, piper quoque.

A Queda eodem tractu ad Phœnicem 40. mill. 4. & dimidio gradu civitas Pera occurrit. Illic multa copia *Calaem* reperitur, materiâ stanno persimili, ut etiam in *Gunfalam*, ejusdem tractus loco ad Circium. A Queda 30. mill. 8. & dimidio gra. A Pera 30. mill. ad Vpophœnicẽ civitas Malacca conspicitur 2. & dimidio gra. ad Septẽtrionem. Inde 20. mill. ad Austrum distat Caput hujus brachii sive sinus, quod Singapuræ vocant, 1. gradu situm.

CAPVT XIIX.

Civitas Malacca cum arce.

Malacca.

MAlacca a Lusitanis habitatur, admixtis indigenis, quos *Malayos* vocant. Hic Lusitani arcem habent, ut Mosambicquæ, ea post Mosambicquæ & Ormutii propugnacula Ducibus suis quæstuosissima est. Civitas Episcopali sede fulget, ut Cochinum, Archiepiscopo tamen Goę subjicitur. Hic forũ sive *stapela* est totius Indiæ, Chinæ, Insularum quas *Molucas* vocant, & aliarum circumjacentiũ, frequentibus navigiis ex China, Moluccis, Banda, Iavis, Sumatra, &c. Sian, Pegu, Bengala, Chotomandel, ac India: Inde crebræ venientiũ ac abeuntiũ classes, mercimoniis onustæ infinitis. Familiæ Portugallensiũ hic quoque degunt, verum nõ supra centum. Ceterum magno mercatorum numero locus colitur, exspectantium tempestates quas *Monsoyns* vocant, eæ suo tempore certis flatibus spirant & navigia ad decreta loca Orientis referunt. Quod autem tam exiguo numero Lusitani hic reperiantur, aëris intemperies in causâ est, non secus indigenis, quam exteris ac peregrinis gravissima. Inde cunctos ibi moram trahentes morbus invadit, certo sinitatis tributo, circa cutem aut crines, ut dicitur. Qui vitam ipsam servat miraculi velut fidem implet: Ideo a multis hæc plaga vitatur, quæstus tamen aviditas etiam cum detrimento valetudinis mortales stimulat, ac pestilenti oræ admovet. Opportunitas urbis sane magna est, ideoque tam numerosâ mercatorũ multitudine petitur. Terra ipsa per se nihil fert, exoticisque tantum mercibus clarescit. Quotannis ad hunc locum navis ex Lusitania proficiscitur, quæ mensis spacio navigatione ceteras Indiæ naves anticipat, inque ipsam Indiam nisi necessitate compulsa non declinat. In Malacca tantum onus suscipit, ceteris navigiis opulentiâ rerum omnium nimio quam excellentior. Indigenę narrant tenuẽ Malaccę originem sex aut septem piscatorũ primum habitatione, ob aëris malignitatem. verum post auctum numerum, piscatoribus Sianæ, Peguæ ac Bengalę accedẽtibus, qui tum civitatẽ ædificantes, peculiare idioma constituerunt, exceptâ phrasi elegantissimâ ex omnium nationum sermonibus. Nomen civitati datum *Malacca*, quæ per breve tempus situs opportunitate tantâ opulentiâ claruit, ut cum potentissimis urbibus ac regnis circumjacentibus certare possit. Malacitanorum autem sermo celeberrimus est, & elegantissimus nitidissimusque totius Orientis. Ipsi indigenæ, viri juxta ac fœminæ, amoribus suavissimè indulgent, nemini amandi in arte in Orbe secundi, ut opinantur. Rhitmis & cantilenis plurimum valẽt, ac carmine amoris potentiam magnis animis spirituque ingenti celebrant. Vsus hujus sermonis per Indiã multus est, ut apud nos linguæ Gallicæ. Figuras post videbis cum iis quæ Iavæ incolas repræsentant.

Aëre fruitur haud salubri.

Navis Malaccæ oneratur.

Initium urbis Malaccæ.

Sermo Malacitanorum.

CAPVT XIX.

Sumatra olim Taprobana

Taprobana.

COntra Malaccam ex diametro ad Libonotum 10. mill. differentiâ, a firma terra nimirum prope Malaccam ubi fretum angustissimum est, insula percelebris jacet, quam veteris Taprobanam nominabãt, recentiores Sumatram. Eadem a quibusdam historicis Aurea Chersonesus dicitur, ab aliis vero Ophir, ex qua Salomon (ut sacræ Literæ testantur) opum suarum magnitudinem implesset. Olim continentis Malaccæ (ut aiunt) pars fuit. Insula a primâ extremitate versus sinum Bengalæ 5. gradu ad Septentrionem initium habet, ac juxta Malaccam ad Phœnicem tendit, facto fine circa Iavæ majoris insulam, 6. gra ad Austrum. Longitudine tenet 170. mill. latitudine vero 60. Hic nullius Lusitanorum incolatus est. Com-

est. Commerciis tantum quædam exiguo numero loca frequentantur, quod alias incolę ipsi Malaccam cum mercibus veniant. Multos habet Sumatra reges, pręcipuus autem est rex *Acheyn*, cujus ditio 4. & dimidio gradu ad Septentrionem jacet circa primum insulæ promontorium. Regis hujus summa potentia est, ac magnopere Lusitanis infesta, sępe Malaccam obsidione pressit, magnisque incommodis affecit, etiam meo tempore impedito navigiorum cursu, quæ victum & annonam Malacitanis ferebant, ipsoque freto inter Malaccam & Sumatram obsesso, ita ut Chinæ, Iaponiæ Moluccarumque classes, longinquo cursu insulas circumducerent, magno vectorum viatorumque detrimento. Neque deerant insulanis triremes fabricatæ præsidio Christianorum transfugarum, qui relictâ fide, gentilium fœderi adhærebant, quales multi inveniuntur: ita mercatoribus malum sæpe datur. Verum Dei nutu & Lusitanorũ ope ac subsidio, navigatio pristinæ securitati restituta fuit, ut postea narrabimus. Olim a regibus Lusitaniæ Indiæque proregibus instituta fuit expeditio in Sumatrã, & etiamnum duces existunt, qui a rege hoc titulo stipendium suscipiunt, Præfecti sive *Adelantadi* honore; verum hactenus frustra. Insula dives est auro, argento & ære coronario, ex quo ingentem tormentorum vim conficiunt; fert etiam aromata, ligna odorifera ac alia medica. Igneũ sulphuris montem habet, etiam fontem ut asserunt puri balsami liquore fluentem, magnam quoque copiam serici. In ultima hac obsidione Malaccæ rex *Acheyn* tormentum ingens bellicum opere clarum, cui nullum simile Europa vidit mittebat ad regẽ *Ior* qui apud Malaccam in tractu Sianæ imperat, cum filia in dotem. Id in Lusitanorũ potestatem cum ipsa regis filiâ venit, & Malaccam delatum, postea in Lusitaniã navi impositum saburræ loco ferebatur regi in egregium munus. Hæc machina adhuc in insula Tercera jacet, quod naufragium navis perpessa fuerat, ut in reditus mei narratione declarabo. Ipsa autẽ civitas *Ior* a Lusitanis capta & vi expugnata fuit, ibique inventa 1500. tormenta ex ære, parva & majora varii generis, cum imaginibus floribusque admodum scitè ornata, quamvis aliqua *musceti* magnitudinem vix excederent. Id ideo referendum putavi, ut pateret apud ipsos tormentorum usum haud peregrinum esse. Ad propositum: In quibusdam locis Lusitani commercia exercent, in loco nimirũ quem *Pedir* vocant, 20. mill. ab *Acheyn*, in tractu e regione Malaccæ, inde multum piperis affertur, multumque auri, in alio *Camper* dicto sub lineã ferè Æquinoctiali, eadem in insula ad Austrũ. Ad Occidentalem insulæ partem jacet *Manancabo* locus celebris pugionum facturâ, quos *Cryses* vocant. In preno summo hoc teli genus habetur, inter cætera præstantissimum, ac Iavæ Malaccæque incolis summopere expetitum.

Sumatra plurimi reges.

Rex Acheyn potens hostis Lusitanorum.

Malaccam obsidet.

Sumatra aurũ fert & æs.

Tormentum bellicum ingens.

Civitas Ior capta a Lusitanis, cum 1500. tormentis.

Loca Sumatræ a Lusitanis frequentata.

Pugiones Indiæ.

CAPUT XX.

Iavæ descriptio, merces, negotiatio, pondo, moneta, precia, &c. incolis in usu.

AD Phœnicem adversus extremitatem Sumatrę ad Australem plagam Æquinoctialis lineæ insula jacet quam Iavam majorem dicunt. Ibi fretum est inter Sumatram & Iavam, quod fretum Sunde vocant, nomine ab urbe quadam Sunda in insula Iava deducto. Insula hæc sumit initium 7. gra. ad Austrum, tenditque ad Vpeurum, longitudine 150 mill. at latitudine hactenus incognitã, cum quidam partẽ esse terræ australis existiment, quæ Capiti Bonæ spei objecta in hanc usque oram porrigitur. Pro insula tamen communiter habetur. Incolæ narrant interiore Iavæ plaga, flumen sive torrentem manare, cui ligna injecta lapidis duritiem induãt. Pernavigavit hoc fretum nuper Britannus Dux *Thomas Candisch*, ex mari Australi Novæ Hispaniæ adveniens. Fert Iava abundantissimè orizam, aliaque necessaria ad victum, armenta, sues, oves, gallinas, allium, nuces Indiæ, omnisque generis aromata, caryophyllon, myristicas nuces, macin, &c. quæ Malaccam deferuntur. Portus Iavæ præcipuus est *Sunda Calapa*, unde & freto nomen. Hoc in loco magna copia piperis habetur, melioris æstimatione quam piper Indiæ sive Malabar, id ad 5000. sive 4000. Lusitaniæ *quintallos* facile sufficeret. Thuris quoque multum fert, benzoinum, camphoram, & [illegible] sine ullo impedimento ratio [illegible] constaret. Nam Lusitani eò nõ temere veniunt, quod ipsi incolæ Malaccam fere sua vænalia deferant. Et quamvis extra propositum narrandi genus aliquo modo sit, tamen haud impertinenter cum de Iava agamus ejus gentis usum in emptionibus venditionibusque referam. Itaque sciendum est Sundæ nullum aliud monetæ genus esse, præter *Caixas* ex ære, magnitudine ea quã Hollandię oboli feruntur, tenuiore tamen materia, foramine facto per medium, ad funiculi usum, ita nempe 200. aut 1000. funiculo unico connectuntur, parata eo modo supputatione. 200. nempe *Caixæ Satam* cõficiunt, & quinque *Sata* 1000 *Caixas*, valore *Crusati* Lusitanici, aut trium Carolinorum monetę Belgicę. Piper Sundę per saccos vẽditur, saccus autem valet 45. *Cattis* Chinensibus, *Cattus* vero 20. Lusitaniæ uncias habet, & saccũ piperis emas ad minimum 5000. *Caixis* ad summum 6000. aut 7000. Macis, caryophyllon, nuces myristicæ, benzoinum, nigrum & rubrum, camphora, omnia hęc venduntur per *Bhares*. *Bharus* Sundę 330. *Cattos* Chinæ habet. Aliquando macis

Iava Major.

Fretum Sundæ.

Thomas Candisch.

Sũda Calapa.

Pipere Iava abundat optimo.

Emptiones venditionesque in Iava frequentatæ.

Moneta Iavæ.

Precia aromatum.

macis sive flos nucis myristicæ optimæ pulcherrimeque notæ 100000. & 12[illegible]. *Caixis* emitur, pulcherrima caryophylla item suâ ratione. Ex caryophyllis autem, sordibus admixtis ac *Baston* dictis, *Bharus* 70000 & 80000. *Caixis* emitur. Nuces myristicæ aliquando per *Bharum* 2[illegible] & 25000. *Caixis* emuntur. Album & nigrum Bēzoinū emas 150000. & 18000 & 2[illegible]000. *Caixis* per *Bharum*. Merces autem quæ ibi expetuntur in permutationem aromatum sunt diversi generis gossypina versicoloria, quæ ex Cambaja, Choromandel & Bengala

Merces expetitæ.

adveniunt, ut sunt *Sarasses de Gabares*, & picta aulæa ex S. Thomæ vico, ex Bengala alba gossypina, variis nominibus notata, *Sarampura, Satepose, Cassa*, &c. ex Cambaja *Cannaquins* nigro colore, *Turiancs* rubro, quæ omnia ex gossypio fiunt. *Beyramena* rubri coloris minora majoraque, quæ vel subtili velo Cameracensiū comparari possunt. quod si nostra linteamina eo delata essent, majori (ut opinor) in pretio haberentur, quam quæ in Indiâ ex gossypio fiunt.

Iavæ homines duri ac obstinati.

Incolæ Iavæ sævi sunt, truces & diri naturâ, colore Malaccensium nigricantes Brasilianis haud absimiles, validi & robusti artubus, facie planâ, altis extantibusque maxillis, magnis palpebris, minutis oculis, rarâ barbâ, tribus tantum quatuorve capillis supra os & infra, capillo raro & brevi, tamen in picem nigro. Imago apud Malaccensium figuras videri potest. Persequendo oræ ductum ad Vpeurum 25 mill. post Iavam ma-

Iava minor.

jorem, initium Iava minor sumit, & longius paulo insula *Timor*, ubi Sandalū maximā copia crescit, aliæque mille insulæ circumjacentes, quæ perinde non frequentantur, habitata tamen ac gentibus fructibusque repletæ, ut Iava. Ex Malacca navigatio-

Moluccæ.

ne petuntur insulæ *Molucca*, *Banda* & *Amboyna*, ubi Lusitani & arces & duces habent, ad commerciorum facilitatem. Cursus autem est ex Malaccā ad Vpophœnicem, per 100. mill. multas inter insulas & syrteis; ita ut singulis noctibus anchoram naves cogantur emittere ad syrtiū evitanda pericula, quę usque ad Moluccas fere durāt. Post spatium illud 100. mill. navigatio ad Apelioten vergit & Mesocœrium, 250. mill.

Banda nuces myristicas fert.

ad insulā usque Bandā 5 gra. Australi. Hanc Lusitani frequentant, quod in ea optimæ nuces myristicę proveniant, & optimus flos

Macis.

earundem, quem Macin vocamus. Etiā hic nuces in *conservam* rediguntur, & in oleum, celebri vecturā versus Malaccam, ac inde ad alia loca. Permutatione negotiatio fere hic constat, ut in Sunda & Iaua. Non temere

Incolę Banda fraudulenti.

hisce gentibus fides adhibenda est, quod dolosis artibus mercatorem circumveniant. Navem tenere, continentem nolito petere, sed intenta vigilia cuncta observato. Ipsi insulani merces ad navigia deferūt, quibuscum ita negotiari poteris. Non raro Lusitanis nimiā confidentiā agentibus imposuēre. Amicus ita quidā meus dux navigii [illegible] in hoc tractu navi, cum omnibus [illegible] prehensus biennium miserè cap[illegible] duxit, postea pretio redemptus. Nem[illegible] tem in Bandam aliasve Orientis insulas extra authoritatem Lusitaniæ regis navigare potest. Vt cetera officia ita hoc etiam navigandi munus, quibusdā benemeritis conceditur, ut suo loco referemus.

Nemo privatus [illegible] regis Lusitaniæ in Indiam navigat.

Ab insula Banda ad Caurum 20. mill. jacet Amboyna insula, ubi Lusitanorum minuta quoque arx est. Insula hæc non tam multa habet aromata. Verum naves quæ ex Malacca Moluccas petūt, ibi aquam recentem sumunt. Ad Aparctiam 70. mill. spacio insula *Tydor* 1. gra. ad Septentrionē sita est, prima insularum quas Moluccas dicunt. Ad Aparctiam 6. mill. jacet *Moluco*, mox *Tarnate*, aliæque insulæ caryophyllorum.

Amboyna.

Tydor.

CAPVT XXI.

Moluccæ Insulæ

INsulæ Moluccæ quinque numero sunt, scilicet *Moluco*, *Tarnate*, *Tydor*, *Gilorlo* & quinta alia; ibi Lusitanorum duæ arces sunt, in insulis *Tarnate* & *Tydor*, diuturnâ possessione insularūq. cognitione cōmercia exercentiū, ex Malacca & India. Hispani etiā multum operę posuerunt, ad vendicandas hujus navigationis utilitates, ex nova Hispaniā, sed cū in Tarenaté delati essent navis eorum tempestate periit, adempta revertendi spe, ideo a Lusitanis partim cæsi, partim capti ac ad regem Lusitaniæ missi fuerunt, oborto ingenti dissidio inter duos reges Castellæ & Lusitaniæ super harū insularum proprietate, quod postea per Pontificem fuit compositum. In summa hodie solus Lusitanus navigat liberè. Præter caryophylla hæ insulæ nihil producunt; verum ea eo ibi numero crescunt, ut totum hodie orbem impleant. In iisdem insulis mōtes flammivomi repetiuntur, est enim adustum ubique solum, nihil esui commodum habens, præter carnem & Piscem. Orizam, frumentum, allium, cæpas ex aliis regionibus Lusitani advehunt, permutatione facta cum caryophyllis. Panem quem proprium habent ex h[illegible] sive radicibus conficiūt, ut Brasiliani. Vestimenta ex [illegible] aut herbis contexta sunt elegantissime. In hisce duntaxat insulis aves reperiuntur, quas Lusitani *Passaros de Sol* vocant, Itali *Manucodiatas*, Latini aves Paradisi, a pulchritudine plumarum, alias avium plumas decore exsuperantium. Has volucres nemo vivas vidit, mortuæ enim duntaxat decidunt. Adversus Solem volant (ut dicitur) continuò in aere, nullo terræ dum vivunt contactu. Apodes quippe sunt, sine alis, capite tantum & corpore, ve[illegible]tum cauda maximè constantes, ut appa[illegible]e ex iis quæ hinc in Indiam, atque adeo in nostras

Assiduum Lusitanorum & Hispanorum operæ pretio [illegible] Moluccæ.

Caryophylla tantum Moluccæ ferunt.

Paradisi aves.

nostras

nostras regiones licet rarissi[illegible] precii deferuntur. Doctori [illegible] quas mecum adtuleram ad [illegible] Musæi obtuli, matrem nempe & [illegible] llam. Inter has insulas multæ etiam [illegible] vix tamé ob exiguam consite[illegible] nitæ, eóque omittendæ, converso stylo ad reliqua Malacitani tractus, cujus descriptionem ad Caput usque Singapuræ perduximus.

CAPUT XXII.

Cap. Singapuræ usque ad urbem Sian, Ora Camboj. & Cauchin[illegible] Insulæ Borneo, Lussonia, Manillia sive Philippinæ.

Petra candida.

A Cap. Singapuræ usque ad promontorium Sinosuræ ad Apelioten 18. mill. [illegible] Sex aut septem mill. inde [illegible] scopulus in mari Petra candidæ nomine [illegible] Chinæ naves [illegible], cum [illegible] magna guber[illegible] quod alius nullus cursus præter hunc [illegible].

Borneo.

Camphora.

Ab hoc promontorio Sinosuræ ad V[illegible]cum 4. mill. [illegible] insula *Borneo*, [illegible] porrigitur que [illegible] mill. in Bor[illegible] [illegible] hæc insula, quæ Camphoram producit totius Orbis præstantissimam.

Pan.

Patane.

Palo dagula.

Lignum Calamba.

Sapon lignu.

A Sinosura tractus vergit in Septentrionem 30 mill. ad civitatem *Pan* 3 & dimidio gra. Supra [illegible] mill. eodem cursu tractus in C[illegible] inclinat [illegible] mill. spacio, ubi civitas *Patane* [illegible] & dimidio gra. D[illegible] hæc duo *Pan* & *Patane* regnorum celebritatem habent, sub [illegible] regis *Sian*. In h[illegible] *Palo Dagula* [illegible] od [illegible] rum illud preciosumque *Calambe* lignum, quod cum bonum est [illegible] argento [illegible] requiritur. Habet quoque C[illegible] inferiore [illegible] Etiam hic [illegible] lapis *Bezar* sive *Bezar*, bono [illegible] loco Adamas quoque, [illegible] & lignum *Sapon* quod [illegible] ligno Brasiliæ haud dissimile.

Camboja urbs.

A *Patane* supra [illegible] mill. ad S[illegible] promontorium, tractus usque in S[illegible] 14 & dimidio gra. a *Sian*. Ex sinu ad Libonotum spacio 15. mill. Ora excurrit ad Notapelioté 7 mill. ad urbem Camboja. Hæc civitas [illegible] gra. jacet Inde [illegible] ad Borapelioten contendit 6 mill., [illegible] ad Borealybicum porrigitur, unde ad C[illegible] in intimo sinu Cauchinchinæ recedit. Hic Cāboiæ tractus [illegible] *Champa* nominatur, estque hoc in loco multum ligni istius odoriferi quod *Calambe* nomen habet. Per hoc regnum

Mecon Fl.

Mecon flumen fluit ac mari se miscet. Id apud Indos supra cætera flumina Ducatum [illegible] aquę abundan[illegible] [illegible]vo tempore pollet, ut Nili instar campos omnes su[illegible] undis inundet. Hominibus Cambo[illegible] persuasum est, omnibus creatis, [illegible] ac hominibus, cujusvis gen[illegible] [illegible] múlique præmia debe[illegible] [illegible] re post Cambojam & Sian plurimæ nationes jacent. Sunt ibi *Lu* potentes maximæ, *Ava* & *Brame*, qui circa montes habitant, *Gnei* monticolæ feritate indomitá, quibus humanæ carnes in cibú sunt, omneque corpus ferro candenti notatur, excellétia (ut putant) singulari. Harum quidem gentiu nota nobis vocabula sunt, verùm plurima ignorantur.

Persuasio hominum Camboja.

Guei anthropophagi.

Philippinæ.

Ad Orientem in mari a tractu Cambojæ sive Champæ 100. mill. ferè insulę Lussones dictæ jacent, primum ab Hispanis ex novâ Hispaniâ detectæ anno 1564. Hæ Manilliarum sive Philippinarum nominibus quoque innotescunt, quod præcipuus portus cum civitate, Manillæ nomen habeat: ab aliis etiá Lusson vocatur. Inde insulis idem nomen. A Philippo autem rege Hispaniarum Philippinę Castellanis dicuntur. Civitas *Lusson* sive *Manillia* jacet 14. gra. Huic insulæ ac urbi multæ minores adjacent insulæ, generali nuncupatione inlustres. Hispanis hodie parent. Gubernator in urbe *Manillia* sive *Lusson* habitat. Is regis Castellæ nomine ex nova Hispania eo mittitur cum Episcopo. Sub regno Chinæ eædem olim insulæ continebantur, verùm certas ob causas a Chinensibus desertæ incolis nulla lege adstrictos habebant: atque inde facilem ad prædá Hispanis cessere, quorum opera multi etiam hodie Christianis imbuuntur disciplinis. Terra fertilissima est mul[illegible] [illegible]tu, venatione item ub[illegible] [illegible] hinnulorum, armétis quoque, bubalis, bobus, vaccis, capris & porcis. Habet plures *Zibethi* feles, omnigenosque fructus ut China. Copia quoque m[illegible] & piscium [illegible] jactant Hispani [illegible] Cæterùm a Chinensibus [illegible] frequentantur, advectis mercibus, serico nempe, gossypio, porc[illegible], pulvere tormentario, sulphure, ferro, argento vivo, chalybe, aliisque metallis, cupro, farina, nucibus, castaneis, biscocto pane, dactylis, omnigenis linteaminibus, thecis scriptoriis, cæterisque rebus ad curiositaté eximiè pertinentibus. Viginti naves quotan[illegible] ex China hujusmodi commercia ad insulas hasce exercent, quæ versus *Mexicam* continuam [illegible] hodie navigationem faciunt, non minori celebritate, quam ea sit, quæ ex India Lusitaniam petit. Sed ad tractus omissam descriptioné revertamur. Nempe ab interiori sinu Cauchinchinę ad Orientem, usque in promontorium Terræ altæ 19. gradu, Id spacium 60. mill. habet. Hic initiu sumit illa ingens & famosa Chinę regio, quam sua descriptione illustra-

Ex Philippinis in novam Hispaniam vulgaris hodie navigatio.

Initium regionis Chinensium.

illustrabimus. Sinus supradictus terram Camboiæ, tractumque Champaę terminat, ibique incipit terra Cauchinchinæ usque ad Chinæ limites porrecta. Cauchinchinæ regio distributa est in tria quatuorve regna, sub tributo Chinæ regis. Incolæ Chinensibus fere similes sunt, moribus & vultu: Fertilis autem terra est omnium quæ ad humanos usus pertinent. Habet multùm quoque ligni, quod *Palo d'Aguilla* nominant, etiam odoriferum *Calamba* lignũ, sericum, aliásque res quibus China illustris est. Ab hoc promontorio ad Vpeurum a cõtinenti 10. mill. jacet insula *Aynao*, sub dominio Chinæ. Inter hanc insulam & continentem omnis generis margaritarum piscatio est. Ab eodẽ promontorio in persecutione tractus ad Vpocęciã per 90. mill. Insula *Macao* jacet cum urbe 21. & dimidio gra. Ea a Lusitanis admixtis indigenis habitatur.

Cauchinchina. — *Insula Aynao.* — *Macao.*

A *Macau* ad Borealybicum in sinu insulis pleno introrsum civitas *Canton* sita est 24. & dimidio gradu, distátque a *Macau* 30. milliaria: Metropolis hujus provinciæ illa est, mercaturæ opibus excellens, ac Lusitanorum cummercio celebris; cùm is locus unicus sit quo cum Chinensibus tractare possunt.

Canton insula cum urbe.

CAPVT XXIII.

Opulentia, fælicitas, munitiones regni Chinę, aliáque memorabilia.

Regnum Chinæ sub tropico Cancri situm est, tractúsque omnis in Libonotum, ac Borapelioten desinit, 400. mill. spacio. Ad latus Australe habet regnum Cauchinchinæ, ad Borapelioten & Aparctiam Tartariam, terrásq. in Occidentalem Chinę plagam inclinatas, ubi populus candidus (ut ajunt) habitat ac nomine *Cathay* designantur, incolis (ut quidam existimant) plerísque Christianis, quibus Persiæ regnum pro limite sit. Ceterùm Chinæ regio, qua ad Tartariam vergit, murum habet (ut ferunt) longitudine in 500 mill. porrectum. Id ita intellige. Montes multi in hac parte velut in theatri vicem regnum Chinę cingunt. Sed valles inter hos montes patent, quas tũm murus verticibus montiũ æquat 80. milliariũ vallium districtus est. Tartaros olim tenuisse Chinæ regnum etiam annales gentis docent. Verùm eós expulerunt indigenæ, utqúe regno in posterum securitas constáret, adversus hostiles palantésque Tartariæ populos, murum erexere, qui incursiones infestas prohiberet; ab eo tempore quies Chinensibus fuit.

Chinæ situs. — *Cathay.* — *Murus 500. mill.* — *Tartari olim Chinæ potentes.*

Provincias 15. terra Chinæ continet, si inter eas & insula *Aynao* computetur. Sua singulis metropolis est, undè & provinciæ nomen derivatur. In meditullio hujus regni lacus est ingens, ex quo multa flumina ac torrentes suscitantur, tantá affluentiá aquarum, ut per universam terram navigia, Lembi, ac *Bergantins*, facili navigatione inundent. Hæc aquarum copia abundantiæ, fæcunditatísque rerum causa est, plerǽque inde civitates ad ripam fluminis alicujus spectantur, ingenti commodo & concursu mortaliũ. Maris tractus permaximus est, supra omnes quos cognovimus, ad quem provinciæ quinque nobiles jacent, *Cantao* sive *Cantõ*, *Chincheo*, *Liampoa*, *Nanquyn* sive *Nankyn* & *Paguian* quæ quidem postrema est ad Borapelioten. Eadem curiá regis maximaque militum frequentatione celebratur, quod Tartaris vicina sit. Asserunt hanc inter cæteras Chinæ provincias præstantissimam esse, ac idcirco a rege in habitationis commodum delectam. Tota regio lembis, quibus flumina interiora sulcantur, ad miraculum úsque plena conspicitur. In solo flumine portúque urbis *Canton*, plures lembos & scaphas cerneres, quàm in universá Hispaniá. Aer ipse suavissimus, ingentem terræ fæcunditatem indulget, inde maxima frumenti, orizæ aliorumque leguminũ copia est, per integrum annum, vel serendi, vel metendi apto tempore. Terræ interiora elephantos quosdam habent, leones, tigrides, aliaque sæva animalia. Quæ muscum gerant bestiolæ multæ hic sunt, illæ catellorum magnitudine, ac imagine, sepulchro ad aliquot dies includuntur, indéq. putrefactæ multis verberibus macerantur, donec caro sanguini misceatur: Tum ex pelle carne & sanguine rotundæ uncialesque pilæ fiunt, quas Lusitani *Papę* vocant, ac per orbem distrahuntur. Feles quoque nutrit *Zibethum*, *Algalliam* sive *Ambarum* ferentes: Equos pariter, sed minores Europæis, anseres, gallinas, anates eximiá abundantiá, piscium marinorum ac fluvialium extrema etiàm copia est, aliarúmque rerum ad sustentationem hominum. Auri argentique fodinas habet, a quibus tamen regis edicto fossores arcentur, indè tale ibi metallum exoticum est. Sed nec ideo minus ædes aurea argenteáque supellectile nitent, diffusis passim opibus. Argenti sanè suá æstimatione major caritas est quàm auri, quod auro diversi precia taxæque sint, argentum verò certo pretio constet. Margaritis scatet, & *Aljoffaro* ex insula & provinciá Aynao. Fert preterea argentum quod vivum vocamus, æs, ferrum ac chalyba, bracteas, stannum, plumbum, sulphur, aliáque metalla, etiàm *Ambarum*. Præter has demùm divitiis aliósque proventus reditúsque, quibus Chinæ rex opulentus est, in quavis metropoli (ita ajunt) thesauros suos occultos & jam olim collectos habet. Serica vestis incolis vulgaris est, ut nobis ex vili linteamine, úsque ad talos omne indumentum ex serico fluit, etiàm ex Attalicis pictísque pannis, quos *Brocado* vocant,

Provinciæ 15 in regione Chinæ. — *Aquarum copia & commoditas.* — *Quantitas navium onerariarum.* — *Fertilitas Chinæ.* — *Muscus unde.* — *Argenti fodinæ.* — *Thesauri regis Chinæ.* — *Chinensium vestitus.*

vocant, facili ex copia ingenti serici per universum regnum materia. Affirmant pro vero: Ex urbe *Canton* annis singulis in Indiam deferri trecentos *quintallos* serici, præter quod ad insulas Philippinas, Iaponiam, & Sianam transmittitur, Cùm adhuc domi tanta copia maneat, ut classibus onerandis sufficeret, sine notabili imminutione.

Serici summa copia.

Multùm quoque ibi lini, multùm gossypii, vili ad miraculum usque pretio. *Porcelanarum* autem numerum quis enumeret? Illæ in Indiam, Lusitaniam & novam Hispaniam, &c. plurimæ vehũtur. Sed tenuissimæ materiæ *Porcelanas* nemo nisi periculo capitis extra regnum defert, servantur illæ duntaxat principibus ac magistratui, tantâ tenuitate ut crystallinorum subtilitatem superent. *Porcelanæ* interiore regionis plagâ conficiuntur, ex certa terræ specie, quæ durissima est, ea in partes mollitur, vel mola tunditur, cisternisque injecta maceratur, quóad duritate devicta sæpequè versata (quemadmodum apud nos agricolæ lac in butyrum exercent) in summitate materiam excernat, ex qua subtilissimum opus fit: sequitur secunda crassior soboles & indè alia atque alia, deterior semper successione. Figuræ ac imagines quælibet pòst appinguntur, demùm fornacibus impositæ testæ, in eam quam ostendunt formam rediguntur.

Porcellanæ.

Eadem regio saccaro abundat, melle acetere, vili pretio. Fructus notos nobis omnésque fert, etiam alios incognitos, ita nec Hispaniæ usquam cedit. Mala habet aurea, quovis saccaro dulciora. Est ibi fructus, quem *Lechyas* vocant, pruni instar, sed alio sapore, gustu mirificè commendatus. Nihil (ut unica oratione complectar) deest huic terræ, in quam natura ita abundanter sua dona profudit. Reditus Chinæ Domini permaximos quis enarret?

Vectigal salis magnum.

Ex vectigali quod salis nomine in flumine *Canton* provinciæ colligitur, annuè sesquimillionem accipit, unde facilis ad cetera supputatio est. Vrbes hujus regionis universæ ex lapide quadrato constant, excitatis ad defensionem propugnaculis, ac fossis fluminibúsque ductis ad securitatem. Neque tamen castellis utuntur, aut arcibus, sed cuique portæ imposita turris validissima, tormentisque instructa, urbem munit.

Munitiones Chinæ.

Armis etenim omnis generis utuntur, sclopetis, arcubus, frameis diversæ formæ, gladiis, clypeísque. Milites in bello longis vestibus incedunt úsque ad genua gossypio stipatis, quæ frameæ gladiive ictum securè excipiant.

Militia Chinæ.

Regiis stipendiariis insigne est rubro sive flavo colore galerus. Horum numerus sine numero est. Habent Duces, Decuriones, Centuriones, Millenarios, &c. pro ratione copiarum. Et est Ducibus certa nota, ac insigne potestatis, ut hinc colligas numerum cui præsunt. Ad novilunium delectum agunt, stipendia accipiunt, quæ argento soluuntur. Alterius quippe monetæ nullus usus est. Argentum in partes scinditur, atque ita pondere suo suscipitur, proindè continuò ad manum sunt bilances, cum instrumento ad argenti scissionem. Miles ad quodvis novilunium stipendii vice pretium sesqui-realis accipit; id secundum æstimationem ceterarum rerum, quatuor ibi ducatos sive 12. Carolinos valet. Vivunt superstitione gentilium, nullâ Machometicæ sectæ mixtione, Diabolum adorant; tantùm ne noceat.

Religio Chinæ.

Proinde morienti ante oculos Diaboli figura statuitur, dextra pugionem, sinistrâ solem tenentis. Hunc ut fixis oculis inspiciat moriens, suadent. Ne altero in sæculo malignitatem ejus experiatur. Solem Lunámque velut conjugex venerantur. Eclypseos tempore, multis sacrificiis Dei iram timidi avertunt: Ne vitam illis eripiat, magnâ omnium consternatione: Immortalitatem animarum fide concipiunt, præmiáque bonorum & malorum, inde sepulchrorum cura impensior. Academiarum splendor per universum regnum insignis planè est.

Studia.

Studia ibi Philosophiæ legúmque patriæ florent, nulla æstimatione natalium circa honores, cùm doctrinæ tantum atque eruditionis delectus habetur.

Nota.

Indè eruditis cuncti Magistratus patent, maximísque sollemnitatibus ministeria. Vita omnis jucunda, suavis ac plena dignitatis illis est: Hos *Lottias* & *Mandarinos* vocant, qui sellis gestantur, velamentis ex serico, auro argentoque tectis.

Honores.

Potissimùm genio ac cuticulæ indulgent, ut omnex passim Chinæ homines. Summâ ubique præstantiâ apud nationem illam doctrina militat. Nemo in patria suâ munus aliquod Gubernatoris aut Magistratus suscipit, lege prohibitus. An ob eam causam. Ne amicitiæ aut affinitatis ratione inductus in judicando a rectâ justitiæ regulâ discedat? Ita quidam arbitrantur. Cùm ex supra dictis aliquis è vita discedit, multâ is commorientium uxorum ac famulorum sequela honoratur.

Funera.

Sepulchrúmque ipsum monilibus auróq. &c. impletur. Sic vitę sequenti (ut putant) suus honor suáque copia erit.

Terra ipsa temperatissima est optimíque aeris.

Situs Chinæ.

Initium enim sumit altitudine novendecim graduum, & quibusdam in locis altitudinem quinquaginta graduum superat. Inde certa fertilitatis præsumptio, accedente continuâ incolarum in colendo meliorandóque agro industriâ. Pedem nullum in China videas terræ, qui non suo proventu gaudeat, neque ipsis montibus collibúsve exceptis, ob hominum multitudinem. Pestis nullâ memoriâ ibi invaluit. Et lege vetitum est severitèr: Ne quis absque licentia terrâ se efferat, eâdem lege interdicto peregrinis accessu. Mendici ociosíque omnes atroci edicto sublati,

ſublati, nullâ ratione admittuntur. Gens ipſa pulchre formata, communitèr largâ pinguedine ſtaturam præſtantem oſtentat, facie latâ rotundaque, oculis minutis, palpebris grandioribus ſupercilijs elevatis, parvo humilique naſo, barbâ rarâ, ſeptem octove crinibus infrà ſupràve os: ſub mento pili admodum nigri propendent quos ſummoperè curant, ac pectine continuò exercent. Capillum viri juxta ac fœminæ in pretio elegantèr habent, prolixumque eum adoleſcere permittunt, quem poſt in nodum in vertice cogunt, injecto ex ſerico reticulo. Qui juxta mare habitant circa *Macham* & *Canton*, ubi Luſitani frequentant, colore ſunt nigricante, ut Æthiopes Africæ & Barbariæ, ac partim Hiſpani. Sed qui interiora regni tenent, Belgis Germaniſque colore haud ſunt abſimiles. Etiam inter Chinenſes aliqui prorſus nigri conſpiciuntur, grandibus oculis & denſa barba. Verum pauci tales ſunt. Stat opinio, & Chinenſes ita narrant, genus eſſe quoddam mixtum ex Tartaris, aliiſque vicinis nationibus nondum ita ſtrictè interdicto commercio, ut ſupra relatum eſt. Vngues ſiniſtræ manus incolæ longiores nutriunt, lege aliquâ moris ſuiſque ceremoniis. Veſtimenta ut diximus maximè ex ſerico conſtant, inter eos, qui alicujus ſunt exiſtimationis. Plebs tamen goſſypinis veſtibus, aliiſque vulgaribus penulis incedit. Pannum ex lana ſive holoſericum in univerſa China conſuete ignorant, licèt abunde materia ſufficiat. Mirantur ideo Luſitanorum hujus generis merces. Fœminæ ſumptuoſis veſtibus eminent, patentibus fluentibuſque togis, monilibus variiſque gemmis, quà crinibus, quà pectore inluſtres. Manus ſtudioſè tegunt, rarò prodeunt plurimumque domi degunt. Minutos pedes elegantiæ cauſâ affectant, ideoque à teneris unguiculis plantæ faſciis cohibentur, inceſſu in poſterum moleſtiſſimo. Ex maritorū zelotypia fluxiſſe hanc conſuetudinem ferunt, ut ita difficultate greſſus procurandi ſtudium minuetur. Etenim viri maximè zelotypi ſunt, plurimumque mulieres ad libidinem & luxum inclinatæ. Quæ in dignitate aliqua ſunt ſellis geſtantur per vicos, in quibus per cancellos perſpiciunt cuncta, ipſæ à nemine viſæ.

Statura Chinenſium ac habitus.

Mulieres Chinenſium.

CAPVT XXIV.

Provinciæ, urbes, aliaque memorabilia regni Chinæ

REgnum Chinæ (ut narratum eſt) in xv provincias diſtribuitur, ſingulæ ampliſſimi regni alicujus in Europa magnitudinem æquant, ſuis ut ſcribitur ſpaciis. Prorex præeſt his quem Chinenſes *Cochin* vocant. Duæ ex iis per regem regiſque conſilium gubernantur. *Tolanchia* ſcilicet & *Paguia* in qua rex moratur: Ceteræ dicuntur hiſce nominibus *Foquiem*, *Olam*, *Sinsay*, *Suſuan*, *Xanſay*, *Oquiam*, *Auchea*, *Hona*, *Canton*, *Quicheo*, *Chequeam*, *Saxi*, *Aynaon*. Omnibus ferè flumina ſua torrenteſque ſunt, impetrato ita facili commercio, terreſtri itinere ſive navigio. Chinenſium hiſtoriis & annalibus in hiſce xv. provinciis 951. Metropolitanæ urbes nominantur, 1593. Civitates, ut etiamnum vicos magnitudine ac ſpacio terrarum urbibus pares excipias, undè regni amplitudo facilè conſideratur. Plurimæ civitates ad flumen aliquod jacent, vivamque aquam, foſſis latiſſimis, cinctæ muris pulcherrimis craſſiſque, ex lapide quadrato. Pomœrium extra & intra urbem, quod latitudine ſex adequitantes viros ferat, conſpicitur. Id ad facilem murorum contemplationem ſervit, ne uſpiam deficiant, maximâ enim curâ ruinoſa quæque reficiunt. Viæ regni totius pulchre ſtratæ ſunt, uſque ad montes ipſos, magna ubique æqualitate. Frōtiſpicia portarum urbiumque pulcherrimis architecturæ lineamentis formata videas, tribus quatuorve portis circa introitum excitatis, egregia artis fabricâ. Ferrum valvas munit, plateæ autem pulchrè ſtratæ urbem viſu longo & recto in finem uſque ſecant. Ad platearum fines camerato opere fornices ſtant, in quibus maxima mercium copia eniteſcit omnium rerum ad neceſſitatem & elegantiam. Deinde arcus ex quadrato lapide constructi, figuris ac imaginibus depicti, plateas inumbrant, ad voluptatem ac luſum idonei. Omnia etenim feſta luſuſque Chinenſes nocte exercent, atque tum arcus iſtos, faces lucerneque illuſtrant, inſigni maximè ſpectaculo. Tribus ferè januis ædes ornatus cauſa patent, media maxima eſt: Humiles autem ſunt ædes, ſine tabulatis, ingenti tamen introrſùm ſpacio, hortorum ac viridariorum, ſupellectile omnigenâ ad delicias. Civitas in qua rex degit *Xuntien* ſive *Taybyn* vocatur, & à quibuſdam *Quinzay*. Nomen *Xuntiem* Chinenſium idiomate civitatem cœli ſignificat, in provincia *Paguia* ea ſita eſt, magnitudine ad miraculum celebrata. Longitudo tanta eſt, quantam uno die eques ſuperet, tum alia ſunt infinita miranda quæ brevitatis cauſâ omitto. Hac in urbe regiam ſuam Monarcha Chinenſium habet inſtructam omnibus deliciis ad uſus ſuos, uxorum & cætralium Ducum, Comitum, Baronum, &c. titulos Chinenſes ignorant. Nemo vaſallum habet, niſi aliqua Regis ſolemni indulgentia. Poſt mortem hujuſmodi beneficia ad Regem redeunt, poteſtque liberis ea adimere, quibus tamen fere permittit, modò idonei ſint, Regemque novâ fidei præſtatione agnoſcant. In ſingulis

Provinciarum Chinæ nomina.

Urbes.

Ædes.

Quinzay.

Nemo feudum habet.

urbibus principibus, ubi Gubernatores ac Proreges imperitant, pictura regis dependet, velo ex Attalico panno tecta. Hanc cottidie Officiales omnes, *Loutia*, *Mandarini*, &c. honorant debita reverentia, velut in præsentem Regem. Titulus autem Regis est: REX ET DOMINVS MVNDI FILIVSQVE COELI.

Telum in China nemo portat neque domi habet, exceptis iis qui stipendio Regis honorantur, quorum etiam filii militiam ut hereditariam consequuntur. Ingenia Chinensium acutissima ex iis quæ inde adferuntur satis perspici possunt. Carros velis accinctos in usu habent, in formam navium subjectis rotis, tanta industria opetisque concinnitate, ut in campis eadem velocitate ferantur, qua navigia in flumine. Emendi vendendique scientia pollent maximè. Qui autem officinam habent tabulam præfigunt, in qua mercium quas vendunt velut index continetur. Artificiis singulis singulæ plateæ sunt constitutæ, continuis habitationibus, successione etiam certa liberorum in eadem artificia, quæ parentes exercuere, nisi aliter Magistratus statuat. Dirito jam, vicatio ab opere permittitur, ipse nihilominus officinam & operarios habet, eosque observat: Moneta Chinensium ex auro argentoque sine signo tamen constat. Ea in minutas partes scinditur, ad valorem usque oboli. Etiam cetera merces omnis generis, gallinæ, anseres, pisces, &c. ad stateram ponderantur, eoque modo venduntur. Vxorem unam habent, quam legitimam vocant, atque inde alias quotquot alere possunt. Filius ex legitima uxore potissimam successionis partem habet, quod superest ceteris liberis distribuitur. Matrimonia libera sunt exceptis fratrum, sororum, consobrinorumque. Sponsus antequàm sponsam domum deducat dotem præstat sponsæ, quam illa ad parentes defert in pretium sumptuum, quos in educatione tulerunt, indè cum sponso domum abit. Quod ita dotis nomine datur parentibus in totum cedit & ad eorum arbitrium dispensatur: Demùm, quod post illorum mortè superest, filiæ cedit a cujus sponso dos talis profecta est, eo modo qui plures filias habent, opulentia cæteros superant. Ex sequentibus hisce imaginibus patent figuræ Chinensiũ, virorum ac mulierum, & Mandarinorum, modo quo sellis gestantur, & in flumine navibus vecti genio indulgent.

Lingua Chinensium multùm diversa est. Scriptura autem intellectum inter se communicant. Vtuntur enim figuris ex quibus Alphabetum sine numero habent. Figuras has cum diversi coloris chartâ, calamos item & atramentũ videre apud Paludanum licet. Opus est autem magno usu prolixáq. memoria, qui omnes exactè velit intelligere, eamque ob causam tanti apud illos docti peritique homines æstimantur. Charta Europæ chartis similis est, verùm non ita candida, lævior quoque & subtilior. Ea ex omni colore elegantissimè fit. Scribunt autem arundine cum penna illo ut pictores. Typographia, tormenta bellica, pulvis tormentarius, aliaque ad arma pertinentia in China ante aliquot sæcula fuere, vulgari usu, ita ut origo memoriam hominum superet. Ceterum Annales illorum habent primum Chinæ Regem Magicis artibus clarum, tormentorum ceterorumque bellicorũ instrumentorũ repertorem fuisse. Typographia quoque valde vetus est: Libri quippe repeiiuntur, jam ante 500. aut 600. annos impressi, quàm in Europa ars eadem innotesceret. Multi sanè libri in China extant, curiosi etenim scriptores fuit, omnium rerum gestarum, artium, legum, edictorum, civiliumque sanctionum, Romanis antiquis Græcisque nequaquam hac in re dissimiles. In conviviis epulisque invitatis singulis mensa singularis apponitur, etiam si aliquot centum convivæ essent. Mensæ autem pictura insigni, figuris ac floribus pictis, ad mirificam delectationem fulgent, atque ideo mappis non utuntur. Circundant tamen orbem mensæ panni ex serico, auro argentovè, pro dignitate hospitis, usque in terram dependentes. Ex angulis autem calathi extrema arte contexti demittuntur, floribus odoriferis, omnigenis figuris ac imaginibus ex saccaro aurato confectis, elegantissimè impleti. In mensæ medio cibus optimè preparatus bonoque ordine in patinis ex porcelanis apponitur, sumptuositate singulari. Cibus denique sive ex piscibus, sive ex carne constet, ossibus ante exemptis in partes sectus convivio infertur. Manu tangere epulis incivile habetur & sunt in hunc usum duo ligna nigra & orbiculata, qualia apud Doctorem Paludanũ a me illi donata conspiciuntur, quibus scitè admodùm, etiam ne vel mica decidat, uti norunt. Ideo neque mantilia tersui habent, nihil enim necesse est, cùm os manusque nequaquàm contaminent. Potus est vinũ ex oriza confectum & instar cervisiæ decoctum. Sæpè bibunt sed parùm, viciès aliquando repetito haustu, antequàm calicem evacuent. Epulas & convivia Musices multo delectamẽto condecorant. Cibum sæpe & variè apponunt. Salutandi hunc modum habent. Ex plebe homines sinistram claudunt, quam dextra tegunt ac pectori admovent, magnâ summissaque capitis inclinatione. Hoc signum animi in amorem adfecti junctis manibus juncta etiam pectora exprimit, multis adjectis præclaræ benevolentiæ verbis. Nobiles siue Mandorini obvii confestim manum claudunt, junctis digitis, circulo facto brachiis lunatis: Ita stantes

caput

Currus cum velis.

Gallinæ, anseres, &c. ad stateram venduntur.

Connubia.

Sermo.

Typographiæ ac Tormentorum usus.

Conviviorum ratio.

Salutandi modus.

caput inclinant, summâ comitatis, super priore incessu contentione, aliisque ritibus quos inter proceres usurpant. Et sunt infinita hujusmodi, quæ persequi omnia nequeo, nam in centum libros crescerent, sive regum, sive gentiū descriptionē spectemus. Qui latius ea cognoscere cupit librū fratris Ioannis Gonsalvi *de Mendoça* legat; qui ex Hispanica lingua in Latinam translatus est, & quamvis errores aliquos sinistra informatione Authoris habeat; tamen pleraque vera continet, lectuque dignus est.

CAPUT XXV.

Civitas & insula Machau in China, ubi Lusitani negotiantur & habitant, ejus negotiationis ratio, pretia, mensura, & moneta, cùm Chinæ, tum Malacca.

INsula cum civitate *Machau* sive *Makau* a Lusitanis habitatur, quibus Chinenses mixti sunt. Illi mercaturam versus urbem *Canton* exercent, unde Chinenses omnis generis merces apportant, emptūque proficiscuntur, cum ipsis Lusitanis nequaquam permissum sit Cantonū proficisci. Ceterum ubi aliqua ex Indiâ navis Machaviam venit, confestim eam Mandorinus sive Gubernator metitur in latitudine & longitudine: ibi tum computatione per dimensionē istam navis factâ, vectigal exigit, ac proinde onerandæ navis facultatem permittit, absque alterius tributi solutione: Tunc & Institor quidā eligitur Lusitanus unus, qui nomine omnium Cantonum naviget, ibique res sociorum agat: sed eidē neque pernoctatio in urbe conceditur, magnis pœnis vetita. Vrbs Machavia Lusitanum Episcopum habet, Archiepiscopo Goæ suffraganeū. Quotannis singulari diplomate Lusitaniæ regis Machaviam navis ex India venit; cujus quidem præfectura quemadmodum & arcium dignitates illustribus tribuitur: Machaviâ eadem navis in Iaponiam abit, ibi ut onus suscipiat, indèque Machaviâ repetitâ Malaccā post navigat, ultimòque Goam Nemo ita navigat, præterquam diplomate regio munitus, quod certis vicibus successorē datur, cum unica tantum navis quotannis Goâ solvat Machaviam petitura, ita ex hac profectione qui regi ministerium aliquod in India præstiterunt, tanquam præmium referunt. Ceterum Chinam ac Malaccam versus cuivis commercia licita sunt, nō tamen in Iaponiam, quæ hujus navigii præfecto regis gratiâ conceditur. Etiā in China vel Malacca nulla navis oneratur, aut exoneratur, antequam hæc Iaponica exonerata vel onerata sit, post cuique suus quæstus liber est, suæque naves ex China Malaccam & Goam. Præfecti Iaponicæ expeditionis, magnum ex ea lucrum nanciscūtur; & præsertim instructi sorte quadam pecuniæ insigniore ad initia commerciorum ac navi bona 700. sive 800. *Lasborum* (ut vocant,) 150000. & 200000 Ducatos facillimè quæstuosis mercibus superāt. Navigatio autem hæc triū annorum spacio cōmuniter conficitur. Cum enim Aprili mense Goâ solvant Malaccam, ibi ad aliquod tempus subindè coguntur sedere, opportunitati ventorum intendentes, qui certis ibi tempestatibus (*Monsōn* vocant) naves impellunt. Malaccâ Machaviam navigant; ibique novem mensiū spacio, & quod excurrit, tempestates alias operiuntur, quarum postea fortunâ in Iaponiam proficiscuntur, ibique tempestates reditui commodas denuo exspectantes, aliquot menses terunt, ut Machaviam navigent, circa quam urbem iterum alterius opportunitatis fortunā coguntur opperiri, consummato ita in reditu abituque trium annorum tempore. Per has in Iaponiam navigationes Machaviæ præfecti quoque immutantur. Quando enim una navis Machaviâ in Iaponiam abit, altera ad eandem navigationē parata Goâ Machaviam subit, & gubernatorem navis ac urbis exponit, ac cum prima, navigatione peractâ, Machaviam redit, altera Iaponicam expeditionem aggreditur, permittente gubernatore discedente, repetenti urbem præfecto, administrationē, qui ibi duratusque in cōmodum tempus Malaccam enavigandi, revertente tum eo, qui posterior in Iaponiam navigaverat, ac Machaviæ gubernationem recipiente usque in sequentis navigii adventum. Ita Machaviam semper aliquis Gubernator tenet, certis adventuum recessuumque vicibus ut scriptum est. Merces quæ ex Machaviâ in Iaponiam feruntur ex serico constant, Argentum earum loco naves referūt, magno compendio. Ceterum mentione Machaviç factâ, haud mihi visum alienum, inserere species mercium, quas Lusitani ibi ferè emunt ac distrahunt, adjectis preciis communioribus, quæ parvâ immutatione aut minuuntur aut crescunt, Chinensium etiam Malaccæque ponderum declaratione adhibitâ, ob frequentiam commerciorum ac differentiam a Lusitaniæ Indiæque ponderibus. Ergo sciendum, in China serici esse tria genera· Vnum quod *Lankyn* vocant, idque optimum habetur, alterum *Fuscan* dictum quod bonum quoque est; tertium vero quod *Lankam* infimæ notæ nominatur. Præter autem hæc genera aliæ serici species cognitę sunt. Est sericum nondum netum, quod rude vocamus, aliudque netum & versatū rotulâ, quod Lusitani *Retros* nominant. Album & rude sericū *Lankyn*, vulgari pretio per *Picum* (genus id ponderis est quod postea explicabimus) ad 145. 150. Realos majores aut Daleros Imperii æstimatur, secundum nostram monetam. Album & rude sericum *Fuscan* per *Picum* 140. & 145. Realis emitur. Rudis serici *Lankam Picus* 75. aut 80. Realis comparatur.

Vectigal ex mensura.

Navigatio in Iaponiam.

Quæstus illius navigationis.

Lusitani Machaviæ rectores singulis navigationibus mutantur.

Merces Machaviæ.

Retros sive tortile sericum album *Lankyns* in *Picum* 160. 170. Realis constat. Sericum album tortile *Fuscam* sive *Susuam* 130. 135. Realis. Ex serico tortili albo *Canton Picus* ad 50. 55 Realos æstimatur. Variatis etiam coloribus sericum tortile eodem pretio accipitur. Rude sericũ Cantonense in *Picum* 55. 60. Realis habetur. Albi Serici Sindones 14. ulnarum communiter, nunc hoc nunc illo anno ad 100. 50. 55. Realos taxantur. Muscus per *Caetam* 20. unciarum sex septemve Realis emi potest. Ceteræ autem curiositates aliaque supellectilis genera, quibus Chinense regnum abundat, suis variisque pretiis constant, non ita certis: Supradictæ autẽ potissimũm merces distrahuntur & a Lusitanis in alias partes negotiationibus avehuntur, præcipuâ opulentiâ ac frequentatione Chinarũ regni. Nunc de ponderibus monetâque Chinę & Malaccæ. Itaque ponderis genus quod Mallaccæ *Bhars* nomẽ habet, tres *Picos* conficit: *Picus* autem 66. *Caetos* & duos tertiarios, ut in summa tres *Pici*, qui *Bharum* faciunt, 200. *Caetos* habeant, tam in majori quam minori pondere. *Bharus* Chinæ habet 300. *Caetos* eadem æstimatione cum 200. *Caetis* Malaccæ minori pondere; tres enim *Caeti* Chinenses Malaccæ duos reddũt pondere minori. *Caetus* Chinæ habet 16. *Taeyos* Chinensi pondere, qui 14. *Taeyos* Malaccæ reddunt, Lusitaniæ pondere autem 20. Uncias & tres drachmas. Est & alia ponderis species in usu, quã *Hantum* vocant: *Hantus* autem habet 12. *Caetos* minori pondere; *Caetus* autem 22. *Taeyos* & 16. *Hantis* & 8. *Caete* faciunt 200. *Caetos*, justo numero & pondere ad *Bharum* minoris ponderis. Sciendum præterea *Taeyum* Malaccæ habere 16. *Mases*, decemque *Mases* & tres drachmas facere unam Lusitaniæ unciam, Unciamq. unam cum dipõdio 16. *Mases* tenere, octavamque *Masi* partem. *Masorum* pondere vẽditur lapis *Besar*, sive *Bazar*, & æstimatur *Masus* ad duos tresvè *Ducatos*, pro bonitate ac magnitudine lapidis. Malaccæ duo genera ponderum sunt; Unum quod majus est, alterum quod minus, juxta hanc sequẽtem explicitionem. *Bharus* majori pondere 200 *Caetos* habet, *Caetus* 26. *Taeyos*, *Taeyus* sescunciam vix Lusitanico pondere. Minori pondere *Bharus* etiam habet 200. *Caetos*, *Caetusque* 22. *Taeyos*, *Taeyus* sescunciam Lusitanię pondere pleno. Pondere majori appenduntur sequentes merces Piper, Caryophyllon, Nuces Myristicæ, Macis, Sandalum album & rubrum, *Indigo*, Alumen, sanguis Draconis, *Palo Dagulla*, *Civetta* & *Sapon*. Minori autem ponderãtur Argentum vivum, Cinnabaris, Æs, Bractea, Sericum, Ebur, Muscus, *Ambarum*, *Calamba* sive lignum Aloes, Stannum, Plumbum, *Lancua*, oleum ex nucis Myristicæ flore, *Verdetta*, *Rosomallia*, Benzoinum, Camphora, &c. Ceterum merces quas Lusitani in Chinam quæstuosè deferunt sunt primùm Reali majores, qui in China supra quinque *Testones* valent; non quod eam monetam alteri Argento præponant, sed quia in isto regno Argento maximum pretium est, ut supra retulimus; inde autem Vina quædam Lusitaniæ sive Indiæ, Oleum etiam ex Olivis, quod ibi in pretio est, Holosericum, Coccinnum, quo plane carent, conficiendi rationem ignorantes. Specula, Ebur, alia elegantiora ex Crystallo & Vitro, horologia ceteræque curiositates maximâ ibi in æstimatione essent. Atque nunc satis de regno Chinæ: Iaponia etenim restat, ultima Orientalis navigationis insula, a Lusitanis detecta hodieque nota.

Pondera Indiæ.

Merces Lusitanorũ quas in Chinam deferunt.

CAPUT XXVI.

Insula Japonia.

INsulam sive terram Iaponiæ multis euripis fluminibusque interfluam, plures simul insulæ conficiunt, magnitudine summâ, licet nondũ satis cognitâ. Initium 30. gra. ducit, transitque 38. A firma Chinę terra ad Orientem 80. mill. distat, spaciumque ex Machaviâ quo Lusitani navigant ad Borapelioten penè 300. mill. habet. Portus quem Lusitani fere cõmerciis frequentant, *Mangasche* dicitur, quamvis & alia sint negotiationi loca commoda. Terra ipsa frigida est, multâ pluviâ madẽs, nive ac glacie aspera, glebas quasdam frumenti habet, præcipuus tamen gentis victus ex oriza est. Quibusdam locis ipsa terra in montes assurgit, sterilitate infames. Venatione ferarum plurimum cibum incolæ quærunt, & licet vaccas, oves, bovesque abunde habeãt, iis tamen duntaxat ad operas utuntur, cum cibum ex domesticis mansuetisque animalibus generaliter respuant, nõ minore fastidio quam nos Equorum carnes. Etiam a lacte abhorrent, sanguinis enim bestiarum portionem esse arbitrantur, licet colore sit candido. Ceterum pisces varii generis habent quos etiam maximè amant; fructus quoque diversos ut Chinenses. Ædes plerunque ex ligneis asseribus stramine contextis fabricantur, eleganti satis opere, inter opulentos præsertim, qui pulcherrimis storeis, singulari ibi ornamento, atria sua ac cubicula tegunt. Elegantes quidem non ita sunt Iaponiæ incolæ, ut ii qui Chinæ regnum habitant: Vestitu tamen honorifico ex Serico incedunt, paucis aliis contenti. Argenti fodinas insula habet, ex quibus a Lusitanis Argentum in Chinam defertur permutatione metalli cum serico aliisque mercibus, quibus Iaponii carẽt. Admodum autem periti fossores inter Iaponios reperiuntur, aliique artifices varii, solertissimis ad cuncta inventa ingeniis. Rustici ipsi & ex plebe homines, ab aliis nationibus civi-

Iaponia.

Qualitas terræ.

Victus gentis.

Domicilia.

Argenti fodinæ.

litatis ac comitatis præstantiâ maximè differunt non aliter moribus culti quam si in aulis vixissent. Quando necessitas exigit ad bellum ac arma prompti planè sunt, verum civilibus dissidiis nequaquam ferè turbantur. Inde qui temerè minas infert, gladiumque educit mortis reus est. Carcerum usum non habent, reos e vestigio castigant, aut in exilium mittunt. Captura omnis per proditionem fieri debet, aliter consultius atrociter semet ipsum defenderet. Ex Nobilitate si aliquis crimen commiserit, magnâ manu ædibus suis inclusus obsidetur. Ibi mortem ut sibi manu suâ inferat jubent, sin segnior sit, domus expugnatur, omnesque in ea inventi trucidantur. Ideo ad evitandam majorem vim servorum manum domini implorant ferè, vulgari vulnere ut ventrem per medium diffindant. Id mortis genus commune est, subeũt hoc famuli causa demonstrandæ fidelitatis erga dominos, pueri etiã in præsentia parentum ex pertinacia minutâque offensione. Patientes sanè omnium malorum sunt, quibus mortales vexantur; a teneris etenim unguiculis omnem laborem tolerare addiscunt, nudo capite incedunt, tenui vestitu, tam hyberno tempore quam æstivo, neque plebei tantùm, verum etiam Principes regionis. Pulchritudo illis raris crinibus commendatur, ideoque studiosè capillum evellunt, cujus tantum cumulum in vertice custodiunt, quem in nodum cogunt. Salutationes ritusque alios civilitatis plane diversos habent, a ceterarum gentium moribus, præcipuè Chinensium. Simultatem enim hæ gentes inter se gerunt acerbissimam: causam hanc esse adferunt; Antè multos annos in China rex quidam amicorum suorum conjuratione petitus fuit, quæ tamen detecta regis animum in vindictam atrocem adegit. Multi tum Principes adfecti in morte, firmâ Regis sententiâ adversus cæteros conjurationis socios, donec ipsi senatores adfinitatis conjuratis implexi, Regem adeunt, [illegible] testantur: Vt mitiget supplicia mortis, in aliud pœnæ genus, quod non minoris tormenti sit: Esse insulas incognitas, ubi exilium fastidiosâ vitâ, ipsâ morte gravius tolerent. Ita clementiam inter & justitiam medius, innoxios, adfinitatis tamen commiseratione tactos, solaretur. Permotus Rex reliquos in Iaponiam misit. Inde tanta adhuc animorum dissensio, nequaquam extincto odii semine: Cum sæpè etiamnum hodie Iaponii Chinensium regionem invadant, omnia spoliis ac latrociniis destruendo, unde nullo inter se commercio agunt, nisi mediantibus Lusitanis. Majore adhæc hostilitatis testimonio diversis planè a cæterarum gentiũ moribus vitam agunt Iaponii, Chinensibus quoad ritus vivendi maximè contrarii. Singulariter si istas differentias persequi conarer, fastidioso opere lectoribus obstreperem, quasdam tamen referam. Ergo cum Chinenses inclinato capite manibusque junctis obvios salutent, Iaponii è contrà calceos exuunt honoris demonstratione Vbi Chinenses stantes hospites suos excipiunt, Iaponii eosdem sedentes honorant, magnæ incivilitatis reputatione; si quis stans aliquem suscipiat. Pallium quod nos exeuntes sumimus, id illi prodeuntes deponunt, braccas mirificè laxas induti. Vt apud alios crines atri dentesque candidi pulchrescunt, ita apud illos deformitatem faciunt, ideoque omni studio ad nigredinem redacti. Color albus luctum ibi signat, niger gaudiũ. Fœminæ eâdem contrarietate vivunt famulos postãbulones, famulas vero præãbulantes habet, cõtra Hispaniæ mores. Gravidæ ventrē arctissimo cingulo cogunt, aliâs latissimo cinguli complexu utentes, experimentoque adserunt arctationẽ illam ad faciliorem partum conducere. Post partum aquâ frigidâ mox infantem abluunt, matrique parum cibi tenuisque substantiæ parvo tempore præparant; cum nostræ mulieres partu solutam delicatè nutriant. Mos comedendi hic est. Cuique sua mensa statuitur, sine mappis aut mantilibus, duobus lignis cibum capiunt, ut & Chinenses. Vinum ex Oriza coctum potant, usque ad ebrietatem. Post prandium olla cum calidâ apponitur, quam ferventem ebibunt, æstate & hyeme.

Supplicia.

Vestitus & habitus.

Simultatis causa inter Chinenses & Iaponios.

Differentia & contrarietas morum inter Chinenses & Iaponios.

Mos comedendi.

Annotatio D. Palud.

Tertiæ similem fere modum in potu Chaa retinent, quam ex certis fructibus conficiunt, Baccæ lauri similitudine, ac ab Ægyptiis Bon sive Ban vocatur. Ex illis sesquipondo sumunt, quos aliquantulum tostos in aqua 20. pondo coquunt, usque ad medietatem. Hunc potum matutino tempore quovis, in tabernis suis ferventem hauriunt, ex figulinis ollis, eodem more quo nostrates Vinum igni eliquatum mane bibunt. Stomachum eo potu confortari arbitrantur, ac calefieri, ventositates expelli, ac obturationes aperiri, &c

Mos Iaponiorum in præparandis epulis a ritu aliarum gentium plane abhorret. Prædictæ ferventi aquæ pulverem injiciunt ex herba, quam *Chaa* vocant in magnam hujus potus æstimationem. Inde qui aliquâ opulentiâ pollent, loco ferè secreto aquam hanc servant, eamque excipientes amicos summâ benignitate depromunt. Ipsi eam Domini Principesque præparant, summo item ollarum, quibus herba custoditur, coquitur ac propinatur pretio. Non minor autem hisce ollis claritudo est quam apud nos gemmis ac pretiosis lapidibus. Ex vetustate & elegantia artis nomineque artificis commendantur, adhibitis etiam peritis talium æstimatoribus, eodem studio quo apud nos auri argentique bonitas æstimatur. Inde 4000. vel 5000. Ducatorum sæpe olla vetus ac artificis antiquo nomine clara

Aqua fervens in potu cum pulvere Chaa

Ollæ in pretio singulari.

clara emitur. Rex Bungi aliquando ollam tribus fultam pedibus, quatuordecim millibus ducatorum comparavit, & ex Iaponiæ alius Christianus in urbe *Sacay* ollam tribus etiam laminis reparatam 1400. ducatis.

Etiam picturæ. Etiam imagines quasdam in pretio habēt, picturasque minimarum rerum ab antiquo aliquo artifice profectas. has qualibet summā emere student, ita ut hujusmodi tabula vel quatuor millibus ducatorum æstimata sit.

Gladii. Pari æstimatione gladium vetusti nominatique fabri reputant; talem tribus quatuorve mill ducatorū emere non verentur. Hæc illis monilia, hi thesauri. Causam interrogantibus reddunt, cū illusione nostrarum deliciarum in gemmas ac lapides, decoris tantum gratiâ nullo alio usu; cum hi gladii, ollæ, ac picturæ non tantùm ad oblectamētum, sed usum quoque pertineant. Iustitiæ ordo quo Politia defenditur hic est.

Politia. Reges nominātur *Iacatay* hi absoluti Domini terrarum existunt. Nihil tamen præter necessaria ad victum familiæque sustentationem ex regni opibus servant, cætera alia in *Cunixos*, qui velut Comites Ducesque sunt distribuentes. Hi a Rege ordinantur, quibus & dignitatem pro arbitrio potest eripere: Servire iidem Regi coguntur domi militiæque propriis sumptibus, juxta Iaponiæ leges. *Cunixi* alios habent subditos, quos *Tonas* vocant. Hi Baronum ac Feudatariorum vicem præstant, inter quos relictas a Rege terras *Cunixi* distribuunt, cum insuper *Toni* in alios amicos ac milites sua etiamnum subdividant, pari ministerii obligatione parendique necessitate superioribus, sumptibus propriis, quos ex partitione facultatum a dominis institutâ abunde satis nanciscuntur. Ius necis, exilii, merumque imperium penes quosque Dominos in hos subjectos est, sine appellationis alio iure, aut reddendæ rationis super pœnâ necessitate. Neque tantum hæc potestas penes Dominos Ducesque contuberniorū visitur,

Parentū summa potestas in liberos. sed communis patribus familias, parentibusque est. Illi domesticos suos castigare, verberare, trucidare pro arbitrio nullo contradicente possunt. Reditus Regis minuti

Reditus regii. sunt, ex orizâ duntaxat. In singulos ergo annos habet 50000. *Fardos* sive saccos orizæ, nullâ alterius tributi spe. Ex his inter 10. aut 12. *Cunixos* singulis 30000. sive 40000. *Fardos* dividit; quod restat familiæ suæ propriisque sumptibus servit. *Cunixi* inde cum *Tonis* participant. *Toni* cum militibus, estque hæc facultas, juxta quam quisque honorificè satis pro dignitate suà vivit. Iaponii sermone quoque a Chinensibus differunt, nullo intellectu mutuo, præterquam ex signorum ac imaginum notis. Multa ac varia vocabula habent, paratis titulis diversis, verbisque pro dignitate ejus cui scribunt instructis, mirifica varietate, ideo difficulter lingua Iaponica ab exteris percipitur.

Religio. Religionē habent Chinensium. Idola colunt, ministrosque sacrorum *Bonzios* magno honore adficiunt. Ceterum Iesuitarum adventu multi Christiani effecti fuere, inter quos & tres Reges baptisati, Christum agnoverūt, Rex Bungi videlicet, qui inter Reges reliquos (multi etenins sunt adhuc incognita in parte interiore Lusitanis) potentissimus eit, Rex Arrymæ & Rex Omuræ. Hi Reges tres filios suos sive nepotes in Indiam cum Iesuitis miserunt, ut inde Romam peterent ac Pontifici obedientiam prestarent. Illi anno 1582. ex Iaponiâ profecti Goam 83. venerunt, eo ipso anno quo ego in Indiam adpuleram, ita ut eos etiamnum in urbe Goâ invenisemus. Anno 84. in Lusitaniam supradicti abierūt, atque inde Madridam, quâ in urbe eos Rex cum Nobilitate omni, summo honore excepit, donisque amplissimis affecit. Madridā autem Romam delati, a Pontifice ac Cardinalibus summopere culti, peragratis Italiæ inclytis urbibus, Goam anno 87. reversi fuerunt, quo tempore ego ibi degebam, ac inde Iaponiā repetentes ibi a ceteris insulæ hominibus magnâ acclamatione ac festivitate excipiebantur, factâ insulanis fide, Europæ Regum splendoris, Chistianitatis totius apud barbaras gentes maximâ celebratione.

Corea insula. Supra Iaponiam 34. & 35. gra. non procul ab ora Chinę illa ingens insula jacet, quam *Coream* vocant. Ea nondū penitus cognita est, occultatâ etiamnum magnitudine, ac fructuum, merciumque bonitate.

Lequiæ insulæ. A Machaviâ ad Cœciam 90. mill. insulæ quædam jacent *Lequiarum* minorū & majorū nomine, 20. mill. distant a firmâ Chinæ terrâ minores *Lequiæ*. Majores vero ab iisdem 90. mill. jacent. Quæ omnes a Chinensibus frequentantur & habitantur. Atque hæc de tractu insulisque hujus plagæ, quæ omnia, aut pro veris cōperta, aut a me visa fideliter retuli. Nunc descriptioni Goę vicinarumque Regionum intendamur.

CAPVT XXVII.

Brevis descriptio terræ post Goam, in cujus territorio ipsa Goa jacet. Origines Regum Dominorūq., nomina eorundem. Ex annalibus monumentisque ipsorum Indorum.

ANtequam urbis & insulæ Goæ, vicinarumque regionum Lusitanis indigenisque cultoribus, descriptionem ingrediar visum mihi necessariū, latiori oratione origines divisionesque nationum, regum nomina & agnomina recensere. Igitur antè trecentos annos, quidam potentissimus rex

Deli terra. terræ *Deli*, (quæ sita est interiùs post Goam ad Septentrionem,) confinis terræ Coraconæ, Persiæ regni, ubi aulæa illa superba conficiuntur, *Alcatiffarum* nomine a Lusitanis notata, hyemis qualitate Provinciis

Belgicis

Belgicis haud absimilis) imperio suo vicinas regiones adjecit, inter quas erant regna Decan, Cuncam, Ballagatta, ipsique Goa ditio. Eodem tempore Cambaiæ regio centum mill. Goâ distans ad Septentrionem occupata fuit a Machometi cultoribus, qui incolas Ethnicos *Reysbutos* dictos, imperii suis magnâ tyrannide subjecerunt. (Reysbuti.) Regiones Ballagattæ & Decan antè parebant Lihnicis incolasque habebant gentes potentes ac validas. Ex iis remanét etiamnum, quos *Venesares* vocant, & alii qui in iisdem terris habitant *Colles* dicti. (Venesares.) Hi cum *Reysbutis* ex præda hodie vivunt. Unde & incolæ Cambaiæ tributum *Reysbutis* solvunt, ut ab illorum prædationibus tuti sint. Pariter *Venesares* & *Colles* ab hominibus Decan & Ballagattæ redemptiones consequuntur, dissimulante rege qui cum illis, quod hactenus non repressit, haud temerè participare creditur. Ceterù post devictis hasce per regem Deli terras, præclara victoria, supervenerunt Tartari, quos Indi *Mogores* vocant, iique maximam regni *Deli* partem occuparunt. (Tartari Mogores.) Quo ite tempore in Bengala nobilis Eques erat, cujus [illegible] R[illegible] Bengala, injustè ad necem compulerat. Hic vindictæ cupidine, inimico animo [illegible] exarsit, eique cum vita dominatum abstulit, sibique Bengalam subjecit. Non contentus tali successu, coadunatis copiis, Regnum Deli invadit, Tartarosque ex improviso adortus, illos quidem expulit, sibique regnum firmavit, eadem fortuna potitus regnis Decan, Ballagattæ & Cuncan, usque ad fines Cambaiæ, ita diu potentissimus regum Indiæ extitit, usque ad 800. mill. dilatato imperio, ut Indi affirmãt. Ceterũ tanti dominatus onere pressus cum diu solus imperasset, tandem cupidine otii Bengalam statuit repetere, Regemque terrarum Ballagattæ, Decan & Cuncam nepotem quem habebat constituit. His amicus nationibus externis, Atabibus, Turcis, Rumis & Corasonis hasce ditiones [illegible] Gubernatores Ducesq. distribuit. (Distributio Regnorum.) Cuidam, quem Lusitani *Hidalcanum* nominant, ditionem Angedivæ permisit. Ea 12. mill. a Goâ distat, ad Austrum in Boream, usque in locum *Siffardan* dictum 60. mill. spacio, quo item imperio Goa urbs cum insula cõtineretur. (Goa.) Alteri Capitaneo *Nisa Malucco* tractum *Siffardan* contulit ad Septentrionem, *Negotanam* versus, 20 mill. districtu, & introsum usque in Cambaiam, ita ut hi duo Duces regioni Cuncam præessent. Hæc regio ad maris littus porrigitur, divisa a regno Decan, altis magnisque montibus, quos *Guate* nominant. Sinuosi autem sunt & interrupti, tenduntque ex Cambaia usque ad Caput Comorini, & indè per tractum Choromandel. In urbe Goâ facilè horum montium vertices conspiciuntur, qui toto eo tractu nubibus teguntur, cũque aliorum montium cacumina in summo altitudine ac proceritate fastigia ardua attendant, his planicies quædam continua est, campique jucundissimi. Inde & *Ballagatta* nomen fluxit. *Balla* enim supra significat, & *Gatta* montem. (Ballagatta terra [illegible] quæ pl[illegible]) Lusitani ideo totam illam terram *ballagattam* vocant, quamvis præcipua per [illegible] terra pars *Decan* nominetur & *Canara*; unde & incolæ Decanini ac Canari dicuntur. Reges titulum *Decan* habent. Ad divisionem ceterarum terrarum ut revertamur. Idem Rex terram Ballagattæ sive Decan in provincias quoque distraxit, parte una *Imademalluco*, quem Lusitani *Madremalucum* nuncupant, permissa, altera *Cotalmaluco*, tertiaque *Melicquo Verrido*. Omnes hi præfecti advenæ erant, Turcæ, Rumi & Corasone, excepto *Nisamaluco*, qui filius erat nobilis domestici regis. Ceterum quòd rex aliquando cum matre *Nisamaluci* rem habuisset, ipse se ex sanguine regum Decan, infamis alias ortu, ferebat. Reliqui omnes servi erant, quos Rex pretio emptos hac dignitate adfecerat, existimans fideles fore, quos tantis officiis ad summam fortunam evexisset. Verùm prava mens nullis benevolentiæ testimoniis emendatur, reddito pro bono malo, summâ ingratitudine. Itaque conjurant repentè & succinctis opibus ac favore subditorum regem nihil tale cogitantem & ociose fiduciâ Ducum, quos (ut putabat) beneficiis prorsum devinxerat quiescentem, in civitate *Beder*, regia regni Decan, capiunt, atque in custodiam *Melico Verido* tradunt. (Conjuratio Præfectorum.) Atque ut certior fortuna esset tantis conatibus quosdam etiam ex Ethnicis ejusdem terræ principibus evocaverant, Unus ex his erat *Mohadus Cosa*, & alter *Verichdis*, quibus in partẽ cessere opulentæ regiones, oppida & vici. *Mohado* cessere civitates *Visapor*, *Solapor* & *Paranda*, vicinæ Goæ, atque plurimùm a Goensibus frequentatæ; curiaque Hidalcami hodie in urbe Solapor est. Civitas *Paranda* pòst occupata fuit a *Nisa Moluco* cum aliis locis quibusdã. Ita quod uni Monarchæ parebat in plures Satrapias disceptum, multos Reges & Dominos habuit, cum sibi quisque scelere Dominationem, quam beneficio habebat, velut propriam, peperisset. Hidalcamus autem, qui Anno 1535. mortẽ obiit, pronepos erat unius ex Ducibus, qui novæ huic gubernationi auctores extiterãt. Erat hic Hidalcamus potens valdè in terrorem vicinarum gentium. (Hidal[illegible]) Eidem Lusitani bis urbem Goam abstulerunt. Atque hic est divisionis terrarum brevi narratione totus ordo. Ceterum post distributionem Hidalcamo cum rege Narzingæ sive Bisnagar [illegible] multas incessit, cujus regiones Idalcami terris cõfines erant Rex hic *Rau* vocabatur, a quibusdã *Ham*, quod apud Persas Regem significat, a Lusitanis *Cham*. Sed in Rege Bisnagar tantum valuit vindictæ cupido, potentiaque exercitus, ut hunc Idalcamum ceteros-

ceterosque reges Decan imperato tributo sibi subjecerit, hodieque subjectos habeat. Nomina autem horum regum propria non sunt, sed a rege illo qui Gubernatores inter imperium distraxerat, pro dignitate singulis præfectis imposita. More enim in Oriente recepto nomen hominibus attribuitur, quod virtutis alicujus aut dignitatis prærogativam significet. Ideo *Idalham* sive *Adelham* Regem justitiæ declarat. *Adel* enim Persica lingua justitiam signat, *Ham* vero Regem. *Maluco* regnum notat, *Nisa* lanceam sive frameam, ideo *Nisa Maluco*, lanceam regni reddit. *Cota* Arabica lingua fortitudo est, atque inde *Cotal Maluco* fortitudo regni. *Imad* columnam signat, & *Imad Maluco* columnam regni. *Verido* conservationem monstrat, *Maluco Verido* regni tutelam, quidam hos *Malucos Melicquos* vocari volunt, Regulorum significatione. Alii etiamnum præter hos tituli existunt, in *Xa* desinentes, ut *Nisamoxa*, *Adelxa*, &c. Ex Persia primùm prodierunt in Indiam ob hujusmodi causam. Notum vulgò est in regione *Corasone* quendam extitisse humilis conditionis, qui *Xa Ismael* dicebatur a quibusdam vero *Sophy*, qui aliam Alcorani interpretationē susciraverit, tanto Persarum favore ut sibi inde imperiū potentiamque stabiliverit, continuaque simultate, Turcarum (qui diversam opinionem ex Machometi scriptis defendunt) vires exercuerit. Crevit hujus *Xa Ismaelis* potentia, multis populis urbibusque, partim religionis reverētiā, partim metu virium suarū compulsis ad obedientiam. Ita ut filio suo successione idem regnum eandemque opinionē, velut ex hereditate reliquerit. Hic *Xa Thamas* dictus, ad dominos Ballagattæ, Decan, & Cuncam legatos suos misit, cum edicto ut eandem opinionem, quam magna Orientis pars suscepisset amplecterentur. Illi metu parent, licet post discessum legati, sectæ opinionem peregrinam rejecerint. *Xa Thamas* in honoris accumulationem hosce dominos titulo *Xa* honoravit, qui regem signat. Inde nomina hæc orta sunt. *Adelxa*, *Nisamoxa*, *Contumixa*, cùm *Xa Thamas*, sive *Xa Ismael* Regem *Thamam*, Regemve *Ismaelem* denotet. A Turcis & Rumis etiam *Sophy* vocatur, quod nomen capitaneum magnum reddit. Etiam Reges Decan, cùm aliquem meritis insignem honorare volunt nomen illi *Nayque* dant, id Ducem significat, unde *Salia Nayque*, *Acem Nayque*. Supremum verò honoris nomen est *Rau*, inde *Chita Rau*, id est Rex fortis. Idem Idalcamus *Sabayo* dicitur, id est Dominus. Talis præerat insulæ Goæ, cùm eam Lusitani primum expugnarent, ut annales Portugallensium indicant. Ejus domus nunc in inquisitionis ædem mutata Goæ visitur, locusque inter templum majus eandemque domum locus *Sabay* vocatur.

Nominum Principum ratio.

Sophy Persarum Rex.

Sophy quid.

Sabayo.

CAPVT XXIIX.

Vrbs & insula Goa. Caput Indiæ.

GOa urbs Caput est totius Indiæ Orientalisque tractus, quē Lusitani frequentant, Proregis, Lusitaniæ Regis nomine, Archiepiscopi, Regiique consilii residentiā imperioque in omnes Orientis plagas, ex ea destinato maximè clara. Hic etiam nundinæ sunt, ac affluentia omnium Orientis mercium cōgregatione mercatorum variā vendentium ementiumque, ex Arabia, Armenia, Persia, Cambaja, Bengala, Pegu, Sijana, Malacca, Iava, Moluccis, China, &c. Insula cum urbe Goá jacet 15. gra Septentrionali plagá distantiá ab linea Æquinoctiali, (navigatione nimirum Lusitanorū ex Mosambicqua inspecta) 400 mill. Flumine autem insula cingitur, quæ trium mill magnitudine, intra oram continentis jacet, ita ut tractus ipse maris cum insula pari lineā procedat. A firma terra duntaxat maris sinu sive fluvio dividitur, qui ad Septentrionalem civitatis partem introrsum flectitur, atque inde circulatim ad Austrum mari inseritur, Lunæ dimidiatæ ferè similitudine. Ostium fluminis usque ad urbem justæ latitudinis est, suntque inter continentem & insulam Goæ aliæ minutæ insulæ, ab indigenis habitatæ, ad aliud autem latus civitatis, quibusdam locis, tenui siccoque alveo flumē, æstivo tempore vadosum, vix genua adficit, ibi insulam propugnaculum cum muro munit, nuper a Lusitanis erectū, contra motus eorum qui continentem tenent. Crebiò enim bellum suscitant, obsidione etiam circa ostium fluminis ab Hidalcamo aliquando intentata. Ad Septentrionale latus terra *Bardes* jacet altiore situ, cujus defensione ac tegumento naves Lusitanorum securiùs stant cùm onus levant Sub Lusitanorum imperio etiam hæc terra *Bardes* est. Vicos ea plurimos habet, incolasque rusticos, qui Canarini vocantur: Christiani ut plurimùm, tamen antiquo ritu nudi incedunt, pudenda duntaxat tecti. Indica palma hic abunde crescit, quæ nuces *Cocos* fert, ut & in reliquis insulis ejusde fluenti. Riuulus terram *Bardes* a continētis tractu discerpit, tenui ob exiguitatem intervallo. Ad Australem insulæ Goæ partem, ubi flumen mare subit, pari cum ipsa orá tractu terra *Salsetta* sita est, quæ etiam Lusitanis paret, fructibus ac incolis terræ *Bardes* similis, ac tenui pariter riuulo a firma separata. Inter hanc *Salsetta* terram & insulam Goę sparsę quædam minutæ insulæ conspiciuntur, Indicā palma fertiles, ostioque fluminis adjacet insula Goa antiqua, nullo memorabili fructu paucisque incolis. *Salsetta* autem & *Bardes* terræ nomine regio locationibus distrahūtur, quibus Archiepiscopus, Cœnobia, Sacerdotes, Proreges aliique Regis ministri, annuo proventu sustentantur, privilegio

Situs Goæ.

Flumē quod Goam cingit.

Bardes terra.

Salsetta.

Goa antiqua.

Regis

Regis adjuti. Quod ad insulam attinet ea montosa valdè, quibusdã in locis ita squallida conspicitur, ut difficillimè itineri usque ad ostiũ fluminis pateat terrestri passu. Vici (quos habet multos) a Canarinis babitãtur: Illi indigenæ rusticatione Palmam Indicam exercent, ipsaque eorũ babitacula circundant ferè insulam ad ripam fluminis marisve littus; aut circa lacus aliquot minuos. *Palma natura.* Palma enim arbor amat loca humilia, humida ac arenosa, terræ vero altioris interiorisq. conditiones respuit, littoribus ripisque arenosis duntaxat contigua. Ipsum flumen quibusdam anfractibus excurrit, centumq. *lastorum* (ut vocant) naves facilè illud subeunt, at *Craeke* Lusitaniæ circa Bardes onus coguntur exponere. *Goa urbs.* Civitas pulchrè exculta ædificiis claret, Lusitanicarum ædium ritu, sed humiliore contignatione ob calores. Post ipsas ædes communiter viridaria hortiq. visuntur, pleni fructibus Indiæ omnigenis. Etiam per universam insulam amœniores horti sparsi, delectationibus dicati, Lusitanos obambulantes excipiunt, summã Indię mulierum voluptate. Vt Lisbona ita & Goa Monasteriis omnis generis templisque nitet. Virginum autem claustris caret. *Mulieres in India nullæ Monasteriis clausæ ob libidinis amorem.* Quis enim castitaté fœminis Indiæ persuadeat? Illæ libidini mancipatæ, nihil habent antiquius, quam Venerem Deam excolere, genialique cupidini indulgere. Æstivis hybernisq. tempestatibus æque insula viret, florente nunc hac, nunc illá arbore. Diverso urbs situ, ut Lisbona, nunc montibus turgescit, nunc valles implet. Exigua ante fuit civitas, cincta muro fossisque siccis, nisi cùm illas pluvia impleret. Etiã hodie muri persistunt, portis demptis; circa muros bodierna civitas ædificata amplitudine bis veterem ambitum superat, pateque undique sine muris; aut propugnaculis. *Insulæ munimenta.* Ceterum insula murum habet ad Orientem è regione terræ *Salsetta* usque in aliud latus terræ *Bardes*. Id propugnaculum duntaxat valet adversus insultus cõtinentis populorum, quibus Lusitani non imperát. Nullum præter hoc munimentum insulam custodit. Est quidem in terrâ *Bardes* altiore situ castellum ostio fluminis impositũ: sed id vetustate jam conlapsum, tria tantũ tormenta ex ferro habet ac unicum custodem.

Insula Goa ad maris littus altitudine insigni aliquando rupes ostentat, Verum terra *Bardes* quá mare spectat pulchris arenæ cãdidæ littoribus nitet, spacio 500. passuum. *Custodia.* Custodia insulæ hæc est. Ad Orientem tres quatuorve portæ sunt, in ripá fluminis, in extremitate insulæ, è regione terræ firmæ, *Salsetta & Bardes*. Cuique portæ attributi sunt capitaneus & scriba, quorum absque veniã nemo continentem petit. Ideo Indi Decanini aliq. Æthiopes gentiles, qui Goæ habitant, quando continentem gratiã mercium petunt, sive parandi victus causã, in hisce portis, quas *Passos* vocant, signũ quod brachio nudo imprimitur, accipiũt. Revertentes idem ostendere debent: pretiũ autem libertatis transitus, sunt duo *Basarucs* dioboli valore, in compendium ducis scribæq. *Vigiliæ ratio.* Nocte illi adolescẽtem statuunt qui curam campanulæ pulsandæ babet, quæ ex turri dependet. Hanc loro pedi alligato sæpe ducit, eo tinnitu vigiliam suam indicaturus. Ea omnis totius insulæ custodia est. Hujusmodi autem quinque transitus numerãtur. *Nomina passuum in insula Goa.* Vnus ad Australem partem, unde ad continentẽ & *Salsettam* passus ducit, *Benesteryn* dictus, nunc S. Iacobi passus, a parœciá S. Iacobi ibi sitá. Secundus passus ad Orientem insulæ jacet, ibique versus continentẽ vulgaris transitus est, vocaturque Passus siccus, quod flumen ibi maxime vadosum sit. Tertius ad Meridiem insulæ fere civitati proximat, *Passusque de Daugyn* dicitur, sive Matris Dei. *Insula Goa quomodo munita.* Ad hunc usque locum murus pertingit; incipiens a transitu *Benesteryn* sive S. Iacobi; alias tota insula absque munimento est. Ab hoc passu transfretatio est ad aliam insulam, quæ continenti respondet, ibique quartus *Passus de Norwa* visitur. Quintus ultimusque transitus ab urbe ad medietatem usque fluminis jacet, inferiore plagá versus *Bardes*. Hic fortissimus ac munitissimus habetur, vocaturque *Passus de Pangyn*. Hinc navigatio in *Bardes* fert, omniaque navigia, quæ flumen aut intrant, aut exeunt hic sistuntur & visitantur. Hisce munitionibus insula tota tenetur. Lusitanorum autem jura ac leges ut in ipsa Lusitania exercentur: *Commanent Goæ omnes nationes libera religione.* Habitãt in urbe mixti Indis, Ethnicis, Mauris, Iudæis, Armeniis, Gusaratis, Banjanis, Bramenis, cæterisque Indiæ populis, qui ibi ferè frequentant & degunt, liberá religione. Nisi quod incendia cadaverum hominumque vivorũ, nuptiæ, aliæque superstitiones diabolicæ prohibeantur. Episcopus ad ista intendit: Ne quis talé aliquid temere exerceat, ad scandalum novorum Christianorum. In firma terra eadem libere fiunt, exclusis ab imperio continentis Lusitanis, clá quoque privatis in ædibus, modò ne in publicum flagitiosi ritus erumpant. Civilibus vero Lusitanorum legibus omnes parent. *Deficientes Christiani inquisitione puniuntur.* Etiam Christiani semel nominis baptismate factus, si ad superstitiones Ethnicorum recurrat, inquisitioni subjicitur, ejusdem decretis puniendus. Insula ipsa per se nihil fere fert, ad sustentationem hominum, quædam duntaxat pecora habet, *Insula Goa sterilis.* gallinarum, caprarum, columbarumque fœtus. Desertus enim ubique ac vastus ager est, montibus asperis, ideoque ad culturam ineptus, cætera quæ ad victum pertinent ex *Salsetta & Bardes* adferuntur, præcipue vero ex firma. Frumentum, oriza aliaque grana, etiam oleum & reliqua necessaria, ex regionibus peregrinis flumine subvehuntur, ex Cambaja Septentrionali tractu, ex Malabar, aliisque

aliisque locis, ut in descriptione tractus satis retulimus. Viuum ex Palmis abundè habēt, ut & eo alias quoque nationes copiosè adficiant. Parum Goæ potabilis aquæ est,

Et fons sine aqua potabili.

unicusque tantum fons *Baganyn* dictus, quadrante milliaris ab urbe. Ex hoc cives omnes potant allatis per mancipia aquariis urnis, quas per urbem divendunt. Aqua ad cibum & lavacra in ipsis ædibus ex puteis ducitur. Ager lapidosus est & siccus, rubei coloris. Inde quibusdam Italis alchimistis

Terra rubea.

cupido fuit educendi æs aurumque ex terra ipsâ, quod tamen Prorex vetuit. Ne fama tantarum opum accolas illectos ad expugnandam urbem deduceret. Vrbis insulæque figura ex hac sequenti imagine patet, cum omnibus plateis templisque ad viuum.

CAPVT XXIX.

Mores Lusitanorum mixtorumque ex iis progenitorum, tam eorum qui Goæ, quam qui in cæteris Orientis provinciis habitant.

LVsitani Indiæ plerique indigenis mulieribus connubiis juncti sunt. Liberi ex

Mixti qui.

iis nati mixti sive *Mestiços* vocantur, coloreque sunt ut plurimùm flavo, cùm mulieres mulæ satis inter eos justâ formâ sint. Lusitanorum liberi in India nati, matre patreque Lusitanis, *Castiçi* appellantur, suntque Lusitanis haud absimiles, licet colore

Castiçi.

aliquantulum differãt, qui flavedinem ferè habet. Liberi *Castiçorum* cinerieii sunt & plane mixti. Mixtorumq. generatio colore, ac naturâ Decaninis indigenis accidit, eâ ratione ut Lusitanorum virorum fœminarumq. tertia generatio indigenas Indos naturâ colore, ac formâ referat. Commercus

Commercia.

autem quotidianis Bengalam, Peguã, Malaccam, Cambajam, Chinam aliásque Septentrionales Meridionalesque plagas frequentant. Etiam in urbe Goâ quotidianâ frequentiâ cives coëunt, incolæ, cæterique Indiæ, ac vicinarum nationum populi, ut

Forum Goæ.

Autwerpiæ in loco, quem *Bursam* nominãt, aliquâ tamẽ consuetudinis differentiâ. Hic enim nobiles, aliíque homines cum mercatoribus una conveniunt, omniáque venalia existunt in fori alicujus, nundinarumque similitudinem. Tantùm antemeridiano tempore hæc congregatio celebratur, toto anni spacio, exceptis ferialibus diebus. Initium ab hora septima matutina habet, duratura in horam nonam, solis ob æstum, qui totum pomeridianum tempus adficit. In urbis præcipua platea, quã rectam dicunt, præconium celebratur *Leylon* vocatum, ibi certi ordinatique præcones catenis aureis, gemmis, annulis, cæterísque monilibus instructi incedunt, comitante mancipiorum utriusque sexus venali turbâ, ad arbitriũ ementis productis hominibus, modo quo apud nos pecora distrahuntur. Arabici etiam hic equi reperiũtur, aromata cujusvis generis, aliáque sicciora medicamenta, gummi odoriferum, simulque Aulæa pulcherrima, ac infinitæ aliæ curiositates, ex Cambaja, Sinda, Bengala, China, &c. in miraculum sanè, propter emẽtium vendentiumque multitudinem, statâ temporis opportunitate. Defuncti hominis facultates omnes ad forum deferuntur, eodem præconio nullâ discretione vendendæ, etiam ipso mortuo prorege, cujus itèm bona hastam subeunt: Vt pupillis viduisque jus fiat, debitáque ritè exsolvantur, rebus publica venditione ad summum pretium redactis. Inde fori hujus tanta celebritas: Multi etenim passim brevi vita mortem obeunt, vivẽdi genere indiscreto, ac immodico aëris calore, citatâ neçe. Hujusmodi frequẽtia omnibus locis quibus Lusitani vivunt per Indiam celebratur. Lusitani ex mancipiis

Lusitanorum ex mancipiis quæstus.

quidam victum sumptúque parant, decem quippe, 20. aut 30. habent, quibus exiguè victum præbent. Famuli sanè laborẽ suum per urbem pollicentur, aquámq. adferunt, quam civibus indè vendant. Famulę omnis generis bellaria ex Indiæ fructibus conficiunt, ac filo diverso modo linteamina laborant, quæ mox ipsæ optimé ornatæ ætatè bellula, floreque juvenili ad forum deferũt, ut vendentiũ pulchritudine ac nitore evocati mercatores, lubentiore animo merces expositas emãt, nõ tam ipsarum mercium gratiâ, quàm potiundæ ancillæ causâ, cujus deinde venerem proclivi libidine sollicitẽt, quam néque difficultèr puellæ admittunt, paratæ magnâ lubentiâ ad corporis quæstũ. Ex tali deinde lucro domini facilè ditantur, familiámque abundè sustentant. Alii ex argentaria re magnum quæstum percipi-

Argẽtarii sive collybistæ.

unt, suo tempore comparatáque monetâ. Hunc in modũ *Reales* majores, cùm Lusitaniæ naves adventant emunt, eosque præstitis duodecim supra centum comparant, quos in Aprilem usque conservant cùm in Chinam mercatores proficiscuntur, tunc enim *Reals* maxime expetuntur facto lucro 20. sive 30. *Realorum* supra centum. Eodem ipsi tempore *Larinos*, pecuniæ ex Persia genus, suscipiunt, octo aut decem ultra centum oblatis, quibus cum Lusitaniæ naves adveniunt, factâ cum *Realis* permutatione, 20. & 25. supra centum aucupantur. Neces-

Larinorum usus.

sarius horum *Larinorum* in India usus est, ut Cochini piper emas, ibi enim huic monetæ summum pretium constituitur. Sunt & alia monetæ genera, nimirum *Pagodes*, *Venets*, *Santhones* ex auro. Atque ex illis eodem modo, emptione ac venditione multi occupati, ingentem quæstum referunt, præcipue si bona primum sors ad manum sit.

Reditus ex palmis Indicis.

Etiam quidam ex reditibus viuunt, quos ex Indicis palmis *Cocos* ferentibus auferunt, satis commodé, quod hoc fructus genere multa in India commercia constent. Vnde aliquis ex una arbore supra omnes sumptus

Pardavs

Pardaus dimidium lucratur imo amplius, ita ut Carolini pretium habeat, idque cottidie, & sunt tales quibus hujusmodi trecentæ ac quadringētæ arbores, una in villa sint, quas tum Canarinis locant, ut nostri agros ac fundos rusticis. Lusitani ideo sive Mixti in India laboribus vix vacant, modisque feré supradictis vivunt. Sunt tamen & quidam artifices, qui galeros, calceos, sellas, ac vasa concinnant, famulorum tamen fere mancipiorumque operis. Ipsi vero domini alto tardoque incessu, fastum tuentur, promiscue nulloque discrimine inter nobiles aut plebejos. Omnibus idem honor debetur, eademque est servandæ gravitatis fastuosa cura. Cæteris artificiis sui Indi gentiles & Christiani indigenæ incumbunt. Nemo nisi maritatus, familiaque pater, privilegiis civitatis aut immunitatibus gaudet.

Pauci Lusitani operarii.

Ipsi in duo genera distinguuntur. Etenim unum mariti ac patres familiarum constituunt, alterum cælibes. Hos communi vocabulo *soldatos*, sive milites stipendiarios appellant, & est illud inter eos honestissimum nomen. Non quod sub signis ideo sint, aut ullo juramento ad vexilla constringantur, nam in universa India iis militum conscribendorum modus non est in usu. Ceterum ubi in Indiam Lusitani ex Hispania missi venerint, liberum illis quo volunt iter est, nullâque mansionis certæ necessitate arctantur. Albo tamen in Lusitania adscripti sunt, quod in Indiam singulis annis mittitur, cum ipsis navibus, id eo modo confectum est ut nomina ac agnomina proficiscentium contineat & stipendii a rege statuti magnitudinem.

Lusitani in duo genera distincti in Cœlibes & connubio junctos.

Distincti autem sunt omnes titulis & prærogativâ dignitatis. Ex his quidam *Fidalgos da casa del Rey nosso Senhor* nuncupantur, præstantissimo elogio: sunt etenim Regiæ domus nobiles, alios *Mosos Fidalgos* vocant & sunt sane & isti honorati, ac nobilium filii, vel a Rege ad illud dignitatis genus provecti. *Cavalleros Fidalgos* equitum auratorum vice illustres quoque sunt, gaudentq. hoc titulo ob navatam in aliqua expeditione operam. Hujus vero dignitatis apud Lusitanos parabilis modus est consequēdę. Instante enim bello, aut ipso in belli ardore, facile aliquis a Duce, aut nobili quodam hanc equestrē prærogativam obtinet, ita vulgariter, ut coci, lixę, ac melonautæ, vilissimi homines haud tepellātur. Sunt præter hos alii, quos *Mosos da camera do Numero, & do serviço* vocāt. Hi aut cubicularii Regis, aut ex numero, aut ministerio habentur, primo ad honores gradu, quippe ex hoc ad inlustriora insignia cōscēdūt, ambitioso imprimis certamine, cū hos titulos, ac magnifica nomina, pluris quam augmentū multarum divitiarum estiment. *Escuderos Fidalgos*, i. armigeris suus quoque honor est. Ceteri *homes honrados* id est, honorabiliores viri habentur; relicto humilioribus *Soldatis* nomine, sine alicujus tituli appendice, & sunt isti sane contemptiores ac ex fæce populi. Hujus autem inscriptionis fructus ex diuturnis in pace belloque officiis Regi exhibitis juxta dignitatis titulum crescit, ac majoribus honoribus paratur. Nam ex titulo in Lusitania præmiorum ratio constat.

Gradus dignitatis inter Lusitanos.

Album ipsum quo Lusitanorum in India n proficiscentium nomina signantur, apud destinatum in India huic muneri a Rege servatur, qui ut cæteri omnes ministri post tres annos mutatur, habetq. subsidiarios tres aut quatuor scribas. Ipse generalis scriba matriculæ indigitatur.

Album cui Lusitani inscribuntur.

Adventante vero in India æstate, cum classem necessitas postulat, periculosam ob navigationem, quam Malabarenses Lusitanorum hostes pertinacissimi prædationibus ac piraticis navibus infestam reddunt, quotannis circa Septembrem, æstatis initio, ad sonum tympani præco profectionem indicit, ut ad stipendii solutionem accurrant, qui Regi in marini prælii usum servire velint. Ibi tum a Prorege Dux supremus constituitur, qui alios minores sibi de Duces habet, singulis liburnicis aut celocibus præfectos, ita subinde celox centū viros capit, liburnica vero triginta. hi juxta tenorem albi sive matriculæ, habita titulorum ratione, stipendium consequuntur stipendii autē solutio semper fit trinis mensibus quibusque elapsis. *Soldatus* simplex septem *Pardauvos Xeraphinos* habet. *Pardaus* autem tres Lusitanicæ monetæ *Testones* valet. Homo honorabilis 9. *Pardauvos* accipit & si deinceps. Etiamnum Duces supra stipendium a Rege debitum novis premiis, ac velut donativo præstantissimos milites sollicitant, & ad se trahunt. Naves omni apparatu cibarium largiter instruunt, cum militibus eadem in mensa cibum capiunt, semper intenti ut illis bene sit, quos alioquin parum audientes sive obsequentes haberent, & posita est Ducibus specialis quædam gloria, in præstantia ac virtute militum. Classis hæc usque ad Aprilem mare custodit & Malabarenses observat: Ne quid hostile moliantur. Circa Aprilis finem Goam repetit, quo tempore subducuntur naves in terram, quod ea ibi tempestate hybernare annus incipit. Ita expeditione finitā milites absoluti, ad sua se per arbitrio referunt, nullo alio deinceps stipendio Regis nomine sustentati. Enimvero Prorex tum testatur coram præcipuo classis Duce Hunc suo jussu, Regisq. nomine, tanto tempore classis curam habuisse, mare tenuisse, illudque a prædonibus conservasse. Si quid inde gestum sit memoria dignum, ampla id historiā describitur, adjecta insuper clausula, quā eundē Ducem suis sumptibus multum confecisse abunde narratur, in ministerium fidele Majestatis ergo. Quo fretus testimonio Capitaneus simile de Ducibus, quos subjectos habebat

Malabarenses hostes Lusitanorum in quos classis paratur.

perhibet

perhibet. Quidam quoque nobiles hyberno tempore gregarios milites convivio admovent, epulisque tractant, impetratis super hac liberalitate amplissimis testimoniis quæ multa accumulata, post accepta venia a prorege, in Lusitaniam deferuntur, ut iis exhibitis parata præmia a Rege nanciscantur. Testimonia item scribæ, aliorumque præfectorum, qui armamentario Indiæ præsunt omnino sunt necessaria: Ut inde appareat, Num aliquis sceleris, perversæve tractationis in Regiis officiis nævus titulis sit adjectus, quibus præmia debita colliberi possint. Hisce muniti testibus Lusitaniam repetunt, jam ante aliquâ dignitate mente præsumpta, quam ambiunt. Ita omnia munera scribarum, factorum, judicum, cæteraque officia Indiæ distribuuntur in tres annos, quæ ipsius tamen personæ industria exercentur. Nisi magnus favor adjuvet, in transmissionem sive largitionem in generum dotis causa. Literæ tum in Cancellaria Regia *registrantur* (ut vocant) ac in Indiam mittuntur, per Proregem confirmandæ. Munera hæc semper ita præstantur. Ut is cui ante tale aliquid datum sit prior quoque jure habeatur, quo moriente aut absente, locus alteri fiat, ut semper sequens præcedentem specter, ipse exspectativæ spe gaudens. Hæc brevis est ac compendiosa ratio regiminis Lusitanorum in Indiæ terris. Iura ipsa tractantur ut in Lusitania. Sequens figura rectam Goæ plateam ad vivum expressam indicat, commerciumque cotidianum quod *Leylon* vocant.

Testimonia necessaria Lusitaniam repetentibus

Ut dignitates consequantur

CAPUT XXX.

Lusitanorum Mixtorumque ratio familiaris, comitates, nuptiæ, aliique ritus in India.

Lusitani, Mixti & Christiani magnifice ac opulenter familiam alunt. Decem aut viginti servos (ut dictum est) communiter habent, alii pauciores, quisque pro suis facultatibus. Qui maritati sunt nitent ex omni parte ædium, præcipue in linteaminibus. Singulis etenim diebus camisiam, ceteraque corporis tegumenta mutant, viri juxta ac fœminæ, etiam mancipia, ad mitigandos calores æstusque regionis. Lusitani omni gravitatis genere a ministris tractantur, ignobiles & nobiles pari veneratione. Gressu cumprimis incedunt tranquillo, magnâ existimationis ratione. Ex famulis unus umbellam fert, alter penulam, pluviæ aut solis causa, tertius ensem ne & is gravitatis adfectatæ ordinem impediat. Ante prandium quidam ex servis pulvinar sericum fert, quod flectenti genua domino, ac ecclesiasticis ministeriis intento substernat. In salutationibus officiosissimi sunt, longinqua adoratione osculoque manuum in mutuum cultum intenti. Etiam quando templum intrant, jam paratæ a servis sedes stant, assurguntque reliqui sedentes, eodemque corporis ad venerationem flexu intrantem excipiunt. Incivilitatem autem non resalutantis pari cultu, velut contempti extrema vindicta in necem usq. prosequuntur, convocatis amicis omnibus ad unius miseri & forte nihil tale cogitantis cædem, & est illis tale facinus tanta mole gestum gloriosissimum. Quem autem occidere nolunt, illi inhumaniter dato arundinis crassioris, quam *Bambus* vocant, verbere humeros & latera contundunt per famulos, aggregatis quasi domesticis copiis, estque id facinus cotidianum Indiæ, nulla vindicta magistratus. Etiam oblongis saccis, arenâ repletis, lumbos adversariorum atrocitate magnâ comminuunt. Visitanti, vel plebejo, dominus ædium ingressu ostii, aperto capite occurrit, eumque in atrium ducit oblata sellâ, qualem & ipse sessione occupat, rogatque deinde adventus causam. Finito colloquio in exitu eodem genere basiorum usuum, hospitem herus deducit, multis ad hæc additis civilitatis generibus. Quod si aliter exciperetur, qui eo honore visitationis dominum familiæ adficit, mox vindictâ extrema caput peteret negligentis, causâ iræ manifestâ, si vel sella humilior, aut contemptior apponeretur, præ illâ quam dominus tenet. Cum nuptias celebrant, qui alicujus facultatis habentur, nemine excepto omnes amici notique conveniunt, equis aut propriis, aut conductitiis vecti, centum subinde numero, opulenter summopere ornati. Hi templum hoc modo petunt, cum servis, galerisque adversus solem, bono ordine. Amici ac duces præeunt, ultimoque ordine sponsus inter duos, quos *Compatres* vocant, incedit, tum sponsa sequitur, inter duas *Commatres* quæ suis lecticis sive *Pallanquinis* vehuntur, opulentiâ insigni exornatis, post mancipia passim sequuntur. Confecto matrimonii in ecclesia ritu, eodem ordine deducuntur noviter juncti connubio, tum amici, vicini, propinquique fenestras aulæis stratis occupant, & sponsum sponsamque transeuntes, aqua ex rosis, saccaro & bellariis aspergunt. Etiam fere melioris notæ, famulos habent tibicines, modulatoresque, qui optimam deinde harmoniam auribus concinnant. Domum habitationis accedentes sponsi, magna humilique veneratione comitibus, qui equites domum circumstant, velut gratias agunt, ac mox fenestris sese cum commatribus inferunt, summâ gravitate. Ceterum comites equis incitatis cursuque aliquo sponsum sponsamque honorant, Compatres primum, deinceps alii, continuo tibiarum strepitu, quarum usus Indiæ communis est. Post illos cursus cuncti fenestram transeunt, domumque sponsi magnâ primùm reverentiæ significatione deserunt, exceptis compatribus, qui ascenden-

Lusitani magnum mancipiorum numerum alunt

Salutandi mos.

Nuptiarum ritus.

ascendentes, noviter junctis multis faustitates precantur, paratis mox bellariis, ad aquæ haustum potus vice, ad benevolentiæ demonstrationem. His delibatis ipsi quidem discedūt, remanentibus duntaxat propinquis tribus quatuorve qui post mensam exiguam fortasse, sed lautam & opiparam, concubitum mariti cum uxore non diu remorantur. Ipsi ante solis occasum fere cubile ingrediuntur, citatâ cupidine nullius-que moræ, (qualis apud nos requiritur) patientes. Baptisandus infans eodem modo deducitur, ultimoque ordine solus susceptor procedit, quem duo servi pedites sequuntur, ex quibus unus patinam argenteam vel deauratam fert, crustulis spitisque quas Lusitani *Rosquilhos* vocant impletam, in medio candela ex cera stat deaurata & pulchre facta, ac quibusdam aureis argentisque nummis perforata, in munus Pastori, qui infantem abluet, cætera rosis teguntur. alter salinum argenteum aurove turgidum fert unâ manu, at alterâ pelvim, ejusdem metalli, accedentibus ad ornatum usumque pulcherrimis linteaminibus, quæ ex humeris dependent. Post sequuntur *Pallanquini* duo, in uno commater, in alterô obstetrix sedet cum infante, quem syndon preciositate eximiâ in illum usum facta tegit. Peractis baptismi ceremoniis, eodem ordine reditus continuatur, perseverante tibiarum clangore, cursuque equorũm, spectante commatre, ut in nuptiis. Hi sunt conjugatorum mores. Verùm milites, qui cælibem etiamnum vitam agunt, æstate classem implent, ac mare tuentur. Domi magnificé admodum degunt, eximia item gravitate, ferente umbellam servo, qui etiam in eum aliquando usum conducitur *Basaruccis* viginti quinque, nostrâ monetâ duobus stuveris. Sæpe 10. aut 12. milites unâ familiam habent, unico vel duobus adjuti famulis, qui vestimenta mundent. In supellectile sedes quinque aut sex habent, cum mensa, ac lecto pro numero cohabitantium. Vivunt oriza in aqua cocta, piscibus salitis, aliisque parvi valoris obsoniis, sine pane. potus est aqua fontana. Vestimentis utuntur fere communibus, duobus aut tribus, quæ exeuntes induunt, cum illi qui domi sedent vestibus non egeant, quod ob æstũ solis linteamine omnes contenti sint. Inveniuntur autem & nobiles capitaneique opulentiores, qui liberaliter hisce *soldatis* argentum subministrant, ut inde vestimenta aliaque necessaria emant. Ita amicitiam cum iis contrahunt, quorum deinde operâ commodius maritimis in expeditionibus utantur, vel in nocturnis vagationibus ad persequendos adversarios. Hac vivendi ratione, multi satis lauté degunt, nullâ præstantiæ differentiâ. Sed præcipuus amplissimusque plurimorum quæstus est, ex amoribus conjugum Lusitanorum, Mixtorum, ac Indiæ Christianorum. Illæ inextinguibili postremæ lasciviæ incendio, & fidem & argentum maritorum in adulteros transferunt, quos ita clandestinis divitiis locupletant. Alii ex militibus iisdem amicorum quorundam favore huc illucque proficiscuntur, commercia exercentes, eos *Chatimos* nuncupant, quod marini prælii classe instructâ fūctiones rejecerint. Nemo enim ad istam militiam cogitur, etiam si in albo Lusitaniæ notatus sit, & quamvis a bellicis muneribus immunes sint, quod tamen cælibes adhuc vivant, militum appellatione nihilominus veniunt. Ingens hodie istorum *Chatimorum* per Indiam numerus est; quod plurimi evanescente studio militari, mercaturam exercentes lucrum commercijs venentur. Causæ hujus rei plures sunt. Primúm enìm Duces, qui antè militiam honorabant nunc honoris parùm cupidi, exiguâ mercede stipendiarios adjuvãt. Tum minoris notæ milites parum æris ex stipendio manet, ac licet multis testimoniis muniti sint, in spem præmii (ut supra relatum est) sumptus tamen longæ navigationis in Lusitaniam usque non ferunt & largitionibus propter inopiam nequaquam sufficiunt, quibus absque vix quicquam impetratur. Sed enim impetratâ dignitate, quam concupiscũt sæpe alicujus præcedentis obitum exspectare debent, ut interim haud raró vita elebantur ipsa, aut saltem magnum temporis spatium, antequam aperiatur munus ei quód post alios consecutus fuit. Accedunt navigationis molestiæ ac pericula, quibus ægre evitatis patriam repetunt. Inde fit quod multi in Oriente remaneant, ibique uxore ductâ ad aliquas negotiationes animum applicent. Hinc neque bellum adversus Barbaros ita vehemens a Lusitanis agitatur, neque terræ etiamnum incognitæ ulterius deteguntur, Prorege ipso nequaquam de gloria, sed de quæstu duntaxat sollicito, Triennio etenim conclusæ omnes Indiæ dignitates, negligentem administratorem patiunt, qui ex munere non honorem sed divitias, velut in præmium alias navatæ operæ respicit. Proinde mare non ita tutum est, sed infestum ac pervium prædonibus, silente, aut saltem imminuto marini prælii classisque usu, maximo decremento potentiæ divitiarumque Lusitaniæ Regis. Etenim terra iter nequaquam conficitur recte propter diversa regna, quibuscum Lusitanis non ita firma concordia est. Tantúm enim munitiones & arces quasdam Portugallenses habent, ut in descriptione oræ explicatum est. Ex figuris sequentibus patent imagines ambulantium Lusitanorum, militum, ac maritorum, equitantiumque, non tantum nobilium sed etiam omnium, qui aliquâ facultate pollent, etiam *Pallanquinorum*

Modus baptisandi pueros.

Cælibes milites Lusitani, quo situ vivant.

Adulteria quæstuosa.

Chatimi.

sive gestatoriarum sellarum, quando vel equitatio vel ambulatio ablubescit. Liburnicæ quoque hic ostenduntur, quibus Lusitani & Malabares juxtà utuntur ad bellum; præter quas aliis navibus non navigant, leves enim sunt, ad remigium, velificationem ac mercaturam commodissimæ, ob cursus facilitatem.

CAPUT XXXI.

Mulierum Lusitanorum, Mixtorumque in India ritus, ac mores.

Mulieres Lusitanorum raro prodeunt.

LUsitanorum, Mixtorum, sive Christianorum in India fœminæ raro conspiciuntur, domo plerunque occultatæ, nisi ad templum aut visitationes mutuas, sed rarissime, exeuntes, munitæ adhæc custodiâ singulari; *Pallanquinis* enim storeâ seu stragulo tectis gestantur, ita ut conspectui prorsus ademptæ sint. Quando vel templa frequentant, aut visitationi operam dant, tum opulentis admodum vestibus ornatæ, armillis, gemmis, monilibus ac inauribus fulgentes incedunt. Vestimenta Damasceno ex panno, holoserico, aut *Brocado* constant. Sericum enim vulgare ibi indumentum est. Domi fere omnes incedunt capite aperto, nudisque crinibus, tegente camisiâ tenui ac pellucidâ, quam *Baju* vocant, corporis superiorem partem, ad umbilicum usque. Ab umbilico inferiora picto, eoque duplicato aut triplicato linteamine teguntur, quod pretiose laboratum, elegantibus imaginibus depictum nitescit, cætera nuda patent, absque caligis cum soleis duntaxat. Hoc domesticatum mulierum, raróque prodeuntium vulgare gestamen, inter omnis ætatis conditionisque fœminas celebratur. Ipsæ septæ parietibus, per famulas, quæ foris agenda sunt, cuncta agitant. Panem non comedunt, sed nec ipsa mancipia, non ob caritatem annonæ, abundanter enim eam possent habere, sed consuetudine quadam ac peculiari inclinatione in orizæ esum. Hanc aquâ coquunt, adjecto in cibum salito pisce, aut salsis fructibus, quos *Mangas* vocant, sive jusculo aliquo ex pisce & carne, quod desuper infundunt. Manu vero cibum capiunt, cochlearia velut ridiculo ac incivili usu respuunt. Bombylijs similiter ad potum utuntur, quæ ex nigro luto facta, tenuia valde & subtilia, in modum ampullarum, quibus nos ad flores utimur in gutture clypeolum perforatum habent. *Gorgolettam* nuncupant, quod bibens, elevato poculo, ac nequaquam ori admoto, per foramina ista potum excipiat, ita guttatim stillante liquore, ut sonitum Bombylius suetum edat. In elegantiam hic bibendi modus cedit: Ne quis temere ore suo cantharum prophanaret. Qui ex Portugallia recentes adveniunt, ex his Bombylus dum

Victus mulierum.

Potus.

bibere conantur, pectus facilé perfundunt, ignari artificii. Talis ergo *Reynol* appellatur, ludicro apud Lusitanos cognomine, & in rudes Indiæ rituum jactato, qui expertes etiamnum adfectatæ illius gravitatis, ludibrio per plateas habiti, nondum severitatem illam Indiæ induerunt, cui tamen brevi tempore adsuescunt. Zelotypi autem maxime in Oriente mariti existunt, neminemque in uxoris, aut filiarum conspectum adducunt, alias etiam amicissimum, compatre excepto; aut alio, qui unà cum sua uxore delicias aliquas, sive gaudium in viridariis uspiam inito contubernio adjuvet, comitante semper mancipiorum turba ad custodiam. Cum aliquis fores pulsat, maritum conloquio petiturus, confestim mulieres aufugiunt, sesque abdunt relicto solum viro qui advenienti se sistat. Etiam sanguine arctius juncti cognati adfinesque, imo ipsi filii virilis sexus, qui 15. annum excesserint modó, ab ædibus, quibus in conjuges filiæque habitant arcentur, ædificatis seorsum masculorum mansionibus. Postremâ enim libidine subinde nepos cum avunculi uxore, frater cum fratris conjuge, ipseque cum sorore frater rem habuit, ac cognovi ego trucidatos aliquando ac deprehensos in hoc facinore homines, & ab iratis maritis interfectas conjuges. Sané lascivia fœminarum hoc tractu, nullis coërcenda legibus, in extremam spurcitiem erumpit. Paucæ maritatæ, quæ castitatem conjugalem servant, plurimis amasius aliquis miles, mariti vicarius velut, ad furtivos amores subservit, paratis ancillis stupri sequestris, ad conciliandas libidines, nulla impediente vel arctissimâ custodiâ. Verum & herbas implorant. Est illis *Dutroa* herba ex cujus semine succum educunt, quem deinde potui miscent, maritisque propinant. Illi velut emotæ mentis homines in risum solvuntur, sine apprehensione ullius rei; aut somno occupantur veluti animæ expertes. Tum parata securitate libidines, præsente marito eoque tamen non cognoscente, conjugem amator dedolat. Durat aliquando potionis hujus vis per 24. horas. Ablutis autẽ frigida pedibus prisci sensus redeunt, nulla tamen actarum rerum tempore illo potionis memoria.

Mariti in India zelotypi.

Lascivia fœminarum Indiæ.

Dutroa herba.

Annotatio D. Palud.

Dutroa a quibusdam Tatula dicitur, ab alys Datura, Hispanice Burladora, Germanicè Igel kolben, in Malabar Unmata Caya, in Canara Dature, Arabice Marana, a Persis & Turcis Datula. Descriptionem hujus herbe ac fructuum apud historicos herbarum habes. Qui semidragmam ex semine biberit, in tempus amotamentis, continuo risui indulget, &c.

Veneficio etiam sæpe uxores viros tollunt, temperatâ veneni potestate, usque in certum tempus, quo adventante certa

item

item mors accedit. Inde ad sexennium, biennium, menses, diesve aliquot, nequaquam noxium in corpore durat opportunitate suâ post lethale. Pari tyrãnide mariti

Adulteria per maritos punita. fœminas adulteras, aut de adulterio suspectas interficiunt, adhibitis duntaxat tribus quatuorve criminis testibus, qui vxorẽ violasse connubii fidem adserant. Tum enim Portugalliæ moribus nulla pœna vxoricidam manet, data libertate contrahendi ducendique aliam. Multæ ita perierunt pereuntque nihilque tam suctum, quam mors vxoris illata per maritum, ejus impudicitiâ famosum, nullo tamen supplicii in mulieribus terrore. Illæ ita mori in deliciis habent, gloriosam necem existimantes, cui amor author sit, parentatione optimâ ac optatissimâ. Ceterum mundiciem in ædibus, vestitu, cæteroque corporis ornatu, speciali elegantiâ adfectant, crebrisque lavationibus corpus purgant, post actus universos naturæ, inexhausto abluendi studio. Laborem fugitant, deditę summopere odoriferis aromatibus, & thurificationi. Sandalo caput ac frontem ungunt, ad concili-

Bettelam fœminæ mandunt. andam boni odoris gratiam. Etiam *Bettola* folia continuo mandunt, cum calce, & herbâ *Arecquâ*, de qua in explicatione herbarum ac aromatum agemus. Hujus *Arecqua* tanta quandoque potentia est, ut velut ebriis caput oculosque in vertiginem rapiat: gustu ligni aut radicum aciditatem refert. Tria hæc fœminæ, veluti pecora totâ die ruminant, ipsumque succum deglutiunt, cætera expuentes, unde dentibus labrisque niger & rubicundus color est, terrore quodam non suetis. Ab Indis Ethnicis mores hi plurimum fluxerunt, ad dentium insuper custodiam herbas has esse utilissimas judicant, & valere adversus, stomachi orisque vitia, ita pertinaci consuetudine, ut sine hac ruminatione vitam constare non posse arbitrentur, cum & mancipiis continuo in ore sint. Absente viro post stoream sedentes *Bettelam*, identidem dentibus terunt, ac prætergredientes spectant, ipsæ a nemine visæ. Verum si aliquis ad oculum dominæ transeat, levat ea modeste stoream, quasi in arham tenerioris adfectus. Principia ista omnium libidinum sunt, quas deinde mirifico ingenio, famularum operâ exercent, inventis mille artibus, ac excogitatis nocte dieque amatoriis insidiis, quas marito custodibusque struant: Castitati inimicissimæ & ideo *Bettelam* ac *Arecquam* ore tenent, incitandæ luxuriæ. Aromata quoque diversi generis plenis manibus devorant ad caloris

Cachunde. incitamentũ, etiam liba quædam *Cachunde* dicta, ex diversis aromatibus confecta manducant, studiosa incontinẽtiæ adfectatione.

Annotatio D. Palud.

Cachunde meâ opinione constat ex specie Gallia Muscata cum succo Glycirhizæ Liba sunt nigra, diversis characteribus notata, primo gustu amara, posteriore autem dulcissima, cor roborant, orisque halitum optimo odore afficiunt.

Sed nec ista tantum sibi mulieres præparant, sed etiam miseris maritis infundunt, ut potentes libidine Venerem vxoris diligentius excolant. Natationibus balneisque libentissime eædem indulgent, peritæque natandi flumen pene ipsum transmittunt. Hæc de mulieribus sufficiant. Figuræ sequuntur mulierum exeuntium, domique viventium, manducantium *Bettelam*, *Pallanquinorum* quibus gestantur, & nocturnarum ambulationum, ad solvenda vota, quorum vinculis obstrictæ templa adeunt. Estque tum vxori liberior exitus pedibus, quod e supplicationibus remota sit sellarum ac cathedrarum magnificentia. Hæ noctes passim fœminis optabiles sunt, & jam ante longâ spe conceptæ. Tum & famulæ, quas observantissimas hab[illegible] aliasque raro exeunt comitantur, quæ occupatâ precibus dominâ furtim amasiis operam dant, & in officinam aut tabernam aliquam dato signo se conjiciunt, ac ibi peractis continuó Veneri sacris, domino majoribus religionis curis occupato illudunt. In amore viri candidioris sive Lusitani magnam statuunt fœlicitatem, & jactantia inter æquales lascivâ formam virtutemque proci ardentibus studiis prædicãt. Hinc crebro heri peculium invertunt, ac imminuunt, largitione in hosce amatores proclivi. Estque illud uberrimum Lusitanorum militum stipendium, regia largitate copiosius. Liberi ex hisce ancillis nati dominorum sunt, & gaudent illi aucti famulo Nisi ex Lusitano aut libero concepti sint. Nam tum intra octo dies a nativitate pater filium parvo pretio redimere potest, vindicato in libertatem infante. Verum octo decemve [illegible] diebus elapsis, servus est etiã ex libero conceptus, & domini manet. Is quovis deinde pretio eundem vendere potest, aut sibi alere nulla post vindicandi licentia. Raró aut nunquam mater in his partibus infantem supremâ impietate tollit, etiã summâ paupertate aut servitute pressâ. Nam ea peculiaris sexus gloria est, imprimis si ex albo viro mater prægnans sit. Studiose itaque infantem custodit, patri eundem nullo pretio tradiitura, nisi furtim & clám auferatur. Omnium eo modo divitiarum æstimationem fœcunditate uteri pensant. Liberi au-

Liberorum Lusitanorum educatio. tem Lusitanorum, Mixtorum, aliorumque Christianorum nudi educantur, tantum brevioris camisiæ genus (*Baju* mulierum instar) induti, donec ætate ad braccæ togæque usus aptentur. Per ancillas Indicasve

Nutrices. mulieres nutriuntur fere, & ablactantur, quæ huic se ministerio addicunt. Figuram nutricis videbis in ea imagine ubi *Pallanquino* mulier gestatur, ea lecticam sequitur, puerum bajulans ad vivum expressè.

D 3 Cap. xxxii.

CAPUT XXXII.

Proregis Indiæ dignitas, ejusque in urbe Goa potestas.

PRorex Indiæ a Lusitaniæ Rege triennali potestate in Indiam mittitur, subinde longiore, pro Regis arbitrio, sed rarissime. In urbe Goa habitat, quæ universæ Indiæ præposita est. Hic quotannis (ut dictum est) classis instruitur. Consilium habet suum, Tribunal, Cancellariam & Iudices Lusitaniæ ritu; omniaque ideo per ipsum nomine Regis jura finiuntur, reservata tantum in arduis causis cuique ad Regem Lusitaniæ appellatione. In criminalibus nemo nisi titulo nobilitatis decoratus provocat. Hos extremo supplicio Prorex nequit afficere, vinctos tantummodò in Lusitaniam remittit, nisi aliter Regi visum fuisset. Magnificentia singulari vivit, raróque prodit nisi festus [illegible] dies inlucescat. Tunc exeuntem harmonia tibiarum tubarumque prosequitur comitante turbâ nobilium civium, equitum, ac stipatorum. In templi choro sellam habet, holoserico auratisque clavis exornatam, strato aulæo, duobusque pulvinaribus ex serico, quibus genua imponat, antepositâ minuta sede in scamni formam, cui brachia injiciat. Nobiles circumjacent sed choro disjuncti. Capellanus qui precum velut mediator sit astat. Archiepiscopus, quando & is in templo est, sinistrum illi latus claudit, eadem sedium ac pulvinarium forma. Cætera vero ministeria ejusdem sunt dignitatis, quibus Lusitaniæ Reges in templis suis adficiuntur. Cum palatium intrat renovatur tibiarum ac tubarum, ut ante, concentus. Palatii atrium satellites custodiunt. In majori atrio, consilii loco fere, Proreges omnes depicti a prima Indiæ expeditione prostant. Etiam in porticu exteriore omnes naves, quæ ab Indiâ devictâ ex Lusitaniâ appulerunt pictæ conspiciuntur, cum nominibus, tempore & Ducum historiâ, quotannis crescente picturâ, ex novis navigiis quæ illud iter perfecerunt. Mos Proregibus est ultimo imperii anno visendi arces ac propugnacula, spatio 50. 60. aut 80. mill. Septentrionali Australique Goæ tractu. Ea illis cura lucrosa plurimum est, ac opulenta. Ingentes sane Proregum reditus sunt, profusa inde luxuriâ Regias facultates, quæ maximæ sunt, invadunt, ex eisque tantum sumunt, quantum ipsa cupido imperat, quæ libera est & plenaria Regio indulto. Auri ergo monilium que excellentiâ scatent, inæstimabili opum congerie. Præter suetos reditus largitione plurimâ ditantur, omni ex parte conlatis muneribus. Ad Proregem quippe novum Reges fœdere devincti legatos more recepto, velut in confirmationem, cum donis emittunt, quæ quidem gratulationis ergo maxima, cum Attalicis gazis paria facere possunt. Durat hæc dignitas usque in alterius substituti Proregis adventum. Is cum *Barder*; aut alium Indiæ portum tenuerit, mox Procuratores suos dimittit possessioni capiendæ. Tum Palatium deseritur ab antiquo Domino, vastis atriis, vacuisque ab omni supellectile, quæ recens Dominus nova congerie replet, succedaneisque thesauris ditat. Eadem navi quâ novus venerat Prorex defunctus abit. Tanta sane potestas in magnæ alicujus debitæque remunerationis vicem confertur. Atque inde parva eum cura habetur regionis, dùm quisque brevi isto tempore limitatus, nihil antiquius habet, quam illud omni lucri quæstusque genere explere, ut postmodum defuncto bene sit. Estque tritus Indorum sermo: Haudquaquã sperari posse de Indiæ meliore fortuna, perseverante ritu quo triennii duntaxat spacio, tam ingens imperium tenetur. Etenim primo anno Prorex palatium, aulamq. exornat, ac summo studio mores, ritusque terræ perspicit ac cognoscit. Secundo opes auget omni conatu, rem sibi parat, quo fine in Indiam se venisse arbitratur. Tertio deinde cuncta diligenter præparat. Ne temerè a successore obruatur imparatus, suosque quæstus concinnat, quibus tum ut spoliis opimis gaudere possit. Similiter hinc cæteri Arcium Præfecti imperant. Estque hinc facilis conjectura super Regni salute; cujus curam socors socordia brevitate temporis nemo suscipit, necquicquam expostulantibus Indis, quibus ea quidem ratio displicet, cum regionum multarum haud dubia pernicie.

A Prorege ad quos provocatur. *Ejus incessus ac habitus.* *Proregis reditus & lucra.* *Quomodo triennium sui imperii Prorex consumat.*

CAPUT XXXIII.

Ethnici, Indi, aliique exteri Goæ habitantes.

IN urbe Goa ejusque insulâ multi etiam Ethnici habitant, Mauri Machometi nempe cultores, Iudæi, aliique exteri ex India, ac circumjacentibus terris, divisi religionibus, sectis & moribus. Mauri Machometi legibus vivunt, Iudæi Mosis. Multi ibi Persæ, Arabes & Abyssyni, partim Christianorum, partim Maurorum religione utentes. Plurimi quoque Goæ Armenii Christiani habitant, qui commercia, ut cæteri homines euntes redeuntesque exercent. Mauri indistinctè cibum capiunt, a suillis tamen carnibus abstinent, ritúque Iudaico sepeliuntur. Verum Ethnici, Decanini, Gusaratæ & Canarini, cæterique Indi post mortem comburuntur, unà cum vivis uxoribus, qui morte voluntaria in rogum insiliunt inter nobiles, sacerdotes *Bramenes*, ac quosdam mercatores. Quidam inter hos vaccarum bubalorumque carnibus abstinent, quas sanctas habent. Alii nihil comedunt ex iis, quæ sanguinem aut vitam habuerunt, talesque sunt Gusuratæ, & Banjanes ex Cambaja Pythagorico ritu viventes. Plurimi

Exteri multi in urbe Goâ. *Maurorum ritus.* *Gentilium sepultura.* *Vxor viva in rogum insilit.* *Pythagorei.*

Solem

Solem ac Lunam adorant, unum tamen Deum agnoscunt, creatorem rectoremque omnium, cum immortalitatis etiam præmiique post hanc vitam super bonis malisque gestis opinione. Ceterum Idola venerantur (*Pagodes* vocant) terribili figurâ, quâ apud nos Dæmones conspiciuntur: His immolant eosque aliquando in terris substitisse adseverant, sanctitate summâ ac miraculis claros, quibus nunc velut mediatoribus erga religioseque summo Deo obsecundent. Etiam Dæmon per hæc Idola respondet quærentibus & venerantur alias impium genium ne noceat. Sponsas ad eadem idola deducunt, quæ ex ebore membro virili impositæ ab amicis & propinquis, virginitatem eripi patiuntur, summo deinde gaudio sponsi, velut sacratam tactu Dei uxorem accipientis. Plurimis & hic mos est adorandi quod primo obvium fuerit, nullâ distinctione rerum. Corvi attamen conspectum ominosum tristemq. ducunt, cùm plurimæ tamen in India hujusmodi aves sint. Has qui primo conspexit statim se recondit, domoque claudit, nullo pretio exiturus ob opinionem instantis alicujus mali. Novam lunam primo intuitu adorant prostrati in terram, magnis illud lumen ceremoniis salutantes. Neque desunt Anachoretæ, quos *Joges* nominant: hi solitariam strictámque vitam multâ sobrietate agunt, populoque variis fabulis sanctimoniæ prætextu illudunt. Magorum ubique magna multitudo, qui serpentes incantant eosque ex corbibus eductos minatis, ad sonitum musici instrumenti tripudiare cogunt, & velut domesticos osculis, amplexu, ac adlocutione [illegible] ut spectatores talibus illecebris pecuniâ emungant. Veneficus maxime pollent, facileq. lethale poculum temperant. Ædificia horum Ethnicorum humillima parvàque stramine teguntur, sine fenestris, humilibus [illegible] ut quadrupetante gradu intrare exire cogantur. Supellex est storea, cui ad somnum sessionemque incumbunt; mensa, mappæ ac mantilia ex ficulneis foliis constant, quæ etiamnum ad catinorum, cucullorum in apothecis, ollarumque usum ad oleum, ac butyrum serviunt. Cibum in ollis figulinis præparant, inque iis orizam coquunt, formatis in terra puteis, quos oriza implent, quam pistillo ligneo tundunt, nam ob facultatum tenuitatem miseramque conditionem orizam cum corticibus emunt; quidam domum propter orizam serunt in familiæ usum. Ad potum æneâ amphorâ utuntur turbinatâ, ut potum ori infundant, ne labiis admoveatur cantharus. Casas ferè vaccarum fimo inungunt adversus pulices. Cæterum corpus egregiè mundat quod post singulos naturæ actus aquâ abluunt, quos viri juxta ac fœminæ sedentes & curvati exercent, ut & Mauri ac Machometani.

Idola figurâ diabolicâ.

Adoratio obviarum rerum.

Anachoretæ Ethnicorum.

Venefici.

Mensa, mappæ ac mantilia ex ficulneis foliis.

Fimo inunctæ casæ adversus pulices.

Lavant sinistrâ semper manu, quod dextrâ cibum capiant, nullo usu cochlearii. Arctè superstitiones ceremoniasque tuentur, nunquam absque precum effusione egressuri. Cùm iter faciunt passim dispositas in rupibus, montibus ac speluncis teterrimâ figurâ Deorum imagines, imo diabolorum formas adorant: Ac adstant cum fornacibus cisternæ, viatoribus in ablutionem pedum; post quam proni idolum venerantur, ac quibusdam muneribus ex ovis, orizâ, gallinisve honorant, quæ mox *Bramenes* sive sacerdos manducat, persuasione imbutis populi mentibus cibum hunc a Diis immortalibus expetitum ac consumptum fuisse. Iter facturi, aut navigaturi 14. per dies ante navigationem clangori tubarum ac patenarum insigniter operantur, noctè dieque, navemque ipsam undiq. vexillis exornant, in honorem (ut ajunt) *pagodorum* sive idolorum suorum. Reversi eosdem strepitus repetunt, per septimanam unam aut alteram duraturos. Estque is mos etiam in cæteris solemnitatibus nuptiarum, nativitatis, annique tempestatibus, messis & sementis, &c receptus.

Stulta de Diis opinio.

Ethnici qui Goæ habitant plurimi opulenti, ac divites mercatores sunt. Est platea quæ tota ex officinis constat, quas ibi mercatores hujusmodi habent, non tantùm mercibus byssi, serici, sive *Porcelanarum* ex China, verum & holoserici, ac subserici ex Lusitania repletas. Has per Proxenetas suos primum generali emptione emunt, ac deinde per ulnas revendunt, tali in negotio mirifici ingenii. Eadem in platea e regione alii linteamina cujusvis generis vendunt, camisiasque jam confectas, tam in usum Lusitanorum quam mancipiorum, aliáque minutiora. Alio in vico habitant Ethnici qui muliebria amictoria, cæteráque ejus generis distrahunt, milléque linteamina diversa; canabina quoque prostant, ad velorum saccorumque usus. Diversa in platea *Banjanes* ex Cambaja degunt cum mercibus ex Cambaja, & lapidibus pretiosis pollentes arte subtilissimâ in perforandis gemmis, margaritis, & corallis. Est & vicus eorum qui lecticas sedilia, &c. conficiunt, quas *Laccá* variis coloribus affabre distinguunt, ipsámque *Laccam* versicolorem reddunt. Etiam secreta habitatio aurificibus, fabris lignariis, aliísque opificibus constituta visitur. Sunt qui majore, sive grandiore mercaturâ orizam, aliásque Indicas merces, ligna, &c. distrahunt. Alii regii vectigalia conducunt. Alii proxenetarum officia usurpât, linguâ ac ingenio promptissimi. Pharmacopolæ item multi passim aromata minore mensura divendunt. Hi ut plurimùm *Bramenes* sunt, sive sacerdotes idolorum, qui singulis in platearum finibus officinas instructas quovis genere mercium habent, magno populi usu. Tonsorum autem creberrimus

Ethnici mercatores Goæ.

berrimus numerus, ubique se ingerit, parvo pretio per plateas vagantur, nullamque officinam habent, sed per domos operam præbent ad vilissima usque ministeria, contempti & contumeliose habiti.

Medici.

Medicinæ peritiores Ethnici gravitatem maximam in urbe Goa tuentur, tecti soli adversus solem galero ex Ethnicis, præter legatos, ac quosdam opulentos mercatores. Nec ipsi Lusitani Ethnicorum medicinam dedignantur, ut & archiepiscopus omnesque ecclesiastici hisce certiore studio fidant, quam ipsis Lusitanis. Inde magnis honoribus coluntur, ac bonis locupletantur. Agricolæ in Goæ insula Christiani ferè sunt, parùm tamen ab Ethnicis differunt, ægrè relictis gentilitatis cæremoniis, quas dissimulantibus inquisitoribus propter diuturnæ & inveteratæ consuetudinis rationem etiamnùm retinent.

Collybistæ.

Eadem in urbe ad platearum fines collybistæ Indi Christiani prostant, quos *Xaraffes.* vocant. Hi insigni cognitione & planè necessariâ pecuniarum abusus notãt, rationes certis numeris subducunt, primóque statim intuitu notâ probæ deteriorisve monetæ cognoscunt. Ethnicorum ille mos est: Vt nemo patrium avitúmque officium deserat.

Filii soli succedunt.

Inter se tales matrimonia contrahunt, distinctâ gente per munus aut artificium. Filiarum nomine pater nullam dotem præstat, exceptis monilibus quibusdam & impensis nuptialis convivii. Filios hereditas omnis manet. Hæc de Goæ Ethnicis.

CAPVT XXXIV.

Tempestates Indiæ, infirmitates, &c.

Hyems circa finem Aprilis initiũ sumit.

ANni in India tempestates hæ sunt. Hyems circa finem Aprilis accedit, in eo tractu quem Indiæ vocamus, a Cambaja usque ad Comorinense caput, Zephyri flatibus quos ex mari venientes tractus excipit. Principium faciunt tonitrua & fulmina, succedente continuâ pluviâ in Septembrem usque, tum hyemi finis est, eodem fulminis ac tonitruum motu. Hanc ob pluviam tum Indiæ ora hyemare dicitur, interdicto etiam usu maris codẽ tempore. Ceterum ipsa æstas clariore aurâ illustratur, atq. a serenitate aëris æstas ibi ducitur: frigidior tum aura trahitur, Orientali vento opacis suavitèr noctibus, nullis vero singularibus fructibus, quam iis qui per totum annum florent. Hyemis metu quisque annonam ac rem familiarem curat, non secus ac si navigaturus esset in remotiores terras, Ipsa navigia eodem tempore subducuntur & ante urbem constituuntur, ademptis armamentis omnibus tectoque ex stramine facto, ne nimia pluvia cariem trahant. Verum & perpetuis imbribus domus aliquæ tabescunt, ac putredine adfectæ procuunt. Arenæ quidam cumuli flumen hyemis initio obturant, nullâ relictâ navigiis via. Etiam maris tanti motus strepitusque sunt, ut auditum fere adimant.

Mare turbidum hyberno tempore.

Flumen quod insulam Goæ cingit, cadente ex montibus aqua planè tum dulcescit, rubro colore, cum alioquin salsas undas habeat, aquæ marinæ persimiles.

Fluminis Goæ qualitas.

Septembri mense vada supradicta abeunt, flumine quodammodo reserato, ut non lembis duntaxat, sed maioribus Lusitaniæ navibus 800. *Lastorum* pateat. Illæ absque fundi exploratore, cum ubique justa sit altitudo flumen sine periculo facile subeunt.

Hyems molesta.

Ceterum hoc in tractu mundi desolata admodum hyemis tempora habentur, quod nulla ob continuam pluviam exercitationum facultas adsit, obseratis hominibus ædium maceriâ, vel ociosis vicinorum fabulationibus intentis. Mulieres tamen ac *Mestici* magnâ voluptate pluviâ madefacti, cum viris ac ancillis campos petunt, adsumpto cibo potuque. Cisternas ac vivaria in iisdẽ prædiis habent ad natationes, quas cupidissimè concupiscunt. Hoc tempore Indiæ omnes pene fructus florent.

Æstas.

Æstas Septembri mense incipit, ac ad Aprilis finem durat, claro lucidoque cœlo, rarâ pluviâ. tunc naves armamenta reponunt classisque Goâ abit ad tutamen oræ ac mercatorum.

Venti.

Venti Orientales e firma terra, quos inde *Terrenhos* vocant mare tum afflant. Illi amæni aliàs, morbos tamen generant primò, ob mutationes subitas, quibus Indiæ ora subjicitur. Æstate autem semper flant a media nocte usque in meridiem; verùm 10. mill. a terra nunquam superant. Post prandium mox horâ prima Occidentales venti consurgunt, terram versus è mari, ac *Virasin* vocantur. Hisce ventis certæ ac ordinatæ vices sunt in temperamentum, adversus intolerabiles alioquin regionis æstus.

Qualitas aëris mirabilis diversitate.

Mirabili profecto naturę qualitate, cùm hoc in tractu ab insula *Diu* usque ad Caput *de Comoryn* hyems offendit, tum ab alia parte Capitis *de Comoryn* ad oram *Choromandel* è contrà æstas delectat, eâdem graduum altitudine spacioque tantum terrarum interjecto ad 70. mill. ac in quibusdam duntaxat 20. Hinc iter agentibus Cochino, versus S. Thomæ oppidum, quod eadem in ora *Choromandel* jacet, ac Ballagattæ montes, qui ut alium terræ tractum petãt transmittendi sunt, accedentibus ab una parte, æstiva aura gratissima cultissimique campi apparent, maximéque delectabiles, ab altera hybernis sordibus imbréque fędissimo gravis regio, fulmine ac tonitruum horrore ingrescit. Nec tantùm id miraculum in hac Indiæ plaga visitur, verùm etiam circa Ormutium, propè Arabiæ fœlicis oram, ad Cap. Rosalgattæ, quo in loco naves fœlici serenitate sunt; verùm superato capite, ad alteram partem ventos, pluviam, aliasque procellas experiuntur, simili vicissitudine æstatis ac hyemis, quæ etiam aliis in Orientis locis habetur.

Morbi

Morbi varii ex tempestatum mutatione. Mordexyn morbus.

Morbi quos in India Goæ populares experiuntur ex hisce mutationibus plurimi proveniunt. Valet ibi morbus *Mordexyn* dictus, subitus ac improvisus cum nausea vomituque perenni, ad animæ dejectionem usque. Id malum commune est multisque mortiferum. Dysenteria ibi ut apud nos pestis mortem adfert. Febrium continuarum & internatum magna quoque vis homines trium quatuorve dierum spacio absumit. Remedium Lusitanis est in sanguinis missione, Ethnicis in herbis, sandalo, cæterisque inunctionibus. Multos Lusitanos quotannis hi morbi tollunt, quod nec ea comedant quæ melioris substantiæ sunt, & luxuriæ ac lasciviæ mulierum explendæ plurimùm indulgeant, moti occasionibus, ac muneribus allecti, quibus planè vivunt ac maximè sustentantur. Testimonium præbet Xenodochium Regis, Lusitanorum duntaxat receptaculum, quod quingentos aut quadringentos quotannis Lusitanos vitâ functos emittit. Proba est hujus Xenodochii cura, quam Iesuitæ nobilesque suscipiunt, deputato singulis mensibus aliquo ex præstantioribus, qui curam ægrotorum, quibus nihil recusant gerat, & sunt qui centum aliquot Ducatos supra Regis reditus, propriis sumptibus impendant, in auxilia infirmorum, restantes ita magnificentiam. Xenodochium nemini probro est, multique id sponte petunt, licet alias divites, uxorem quoque & liberos habeant. Hoc Lusitanis adflictis velut Asylum est. Aliquo etenim adfecti malo, vulnere, febribus, aut morbo Venereo Xenodochium petunt, ubi eos Prorex subindè visitat: Num omnia rectè ad usum ægrotorum procedant considerans. Qui aliquo clandestino malo vexantur, bis duntaxat in die Xenodochium ad religandum vulnus frequentant, nullámque mercedem pro medicamentis debent. Venerea lues morbus ibi universalis ac patrius est, sine ullâ infamiæ notâ. Remedium ex radice Chinâ petunt, neque ideo adfecti vitantur, licet ter quaterve laboraverint, etiam in gloriam trahunt, ac in comparatione aliorum morborum hæc lues optabilis est & mitis. Pestem Indi neque senserunt unquam, neque noverunt. Veneficia atque incantationes in mortes hominum crebrò exercent, usque multi vexantur. Calculo ac herniâ plurimi itèm laborant, præsertim mariti, quòd aquam continuo potent, milleque lascivias exerceant genio dediti. Ventre semper nudi in porticu sedent, ibique suaviter auram excipiunt, astantibus famulis, quorum unus digitos pedis fricat, alter caput, tertius flabello muscas arcet: Qui mos illis duabus post prandium horis continuatur, ibi tum somnium capiunt, sitique urgente confectâ e saccaro dulciora omnis generis adferuntur, ne tædium aquæ subeat, eaque gratiori sapore sit. Inde aluum hujusmodi homines crassam ferè trahunt, fædo abdomine, a militibus Indis, cæterisque *Barrigi* dicti, id est, maximi ventres. Dies hyberni ac æstivi pari longitudine vix horæ spacio discrepant. Horâ sextâ sol oritur, ac sextâ item cadit, secundum cursum solis. Meridie sol supra caput stat, nullâ, vel saltèm, pro cursus ratione, tenui umbrâ. Vtrumque Polum mundi Goæ aspicias. Australis stella non longe supra horrisontem stat; Itèm nec Septentrionalis. Atque his satis de tempestatibus ac infirmitatibus Indiæ.

Dysenteria.

Febris.

Lusitani morbis obnoxii ob vitæ intemperantiã.

Xenodochiũ Hispanorum.

Venerea lues morbus haud famosus.

Pestem ignorant.

Calculus.

Vilitas maritorum.

Dies Indiæ.

Polorum aspectus Goæ.

CAPVT XXXV.

Moneta, pondera & mensura India ac Goa,

Pardaus Xeraphinus.

PRæcipua & communior moneta *Pardauvi Xeraphini* nomine venit ex argento, sed improbioris notæ. Goæ cuditur signata ab una parte D. Sebastiani imagine, ab altera tribus quatuorve colligatis sagittis. Valet tres *Testonos* sive 300. *Reysis* Portugalliæ, minori modò, modò majori æstimatione, pro collybi successu. Alia autem utuntur computandi ratione per *Tangas*, non quod illæ monetam habeant, verum gratiâ computationis duntaxàt inducuntur, ità quinque *Tanga* unum *Pardauvm* sive *Xeraphinum* conficiunt improbæ notæ scilicèt. Est enim duplex computandi modus improbæ meliorisque monetæ: quippè 4. *Tangæ* bonæ monetæ 5. *Tangas* improbæ conficiunt, ideoque in emptionibus ac venditionibus semper de bona aut improba moneta conventiones instituuntur. Sed & altera est computatio per *Vintines* non specie sed tantum fictitiâ enumeratione. Hi quatuor probæ, quinque autem improbæ *Tangam* reddunt. Minuta pecunia *Basarucorum* nomen habet. Hi 15. bonæ & 18. pravæ monetæ computantur. *Vintinus* unus tresque *Basaruci* duos *Reyses* Lusitanicæ monetæ faciunt constántque pravo stanno. In 375. *Barsaruci* unum *Pardauvm* sive *Xeraphinum* reddunt. Ex Persia aliud etiam pecuniæ genus adfertur *Larinorum* appellatione, longiore formâ, bono proboq; argẽto. Hi 105. & 108. *Basarucis* singuli æstimantur, pro collybi ratione. Sunt & nummi aurei *Pagodes* dicti, in duo aut tria genera, æstimatione 8. *Tangas* semper superant. Ab Indis Ethnicis cuduntur, cum idolo diabolicæ figuræ, undè & nomen fluxit. Alii Veneti nummi Venetiis, aut in Turcia ex auro cusi valent duobus fere *Pardauvis Xeraphinis*. Habent & S. Thomę numinos ex auro, cum imagine ejusdem, qui ad 8. aut 7. *Tangas* æstumãtur. Ex Lusitaniæ moneta *Reales* tantùm majores, qui 8 *Reales* minores, sive rorum quinque continent (*Pardauvos de Reales* vocant) admittunt. Quandò naves primum ex Lusitania adveniunt *Reali* 136. *Reysis* æstimantur, post ascendunt ad majus precium,

Tangæ.

Vintini.

Basaruci.

Larini Persiæ nummi

Pagodes nummi.

S. Thomæ aurei.

Realorum valor.

precium, cùm tempus appropinquat, quo in Chinam deferuntur. Goæ circa emptiones ac venditiones computandi certus modus in usu est. Sunt *Pardaus Xeraphins* specie ex argento cusi, sed & *Pardaos* ex auro vocant, qui in rerum naturâ non existunt, numeratione tantum ac rationibus computati. In emptione enim margaritarum, lapidum preciosorum, auri, argenti ac equorum *Pardaus* duntaxat nominantur, qui tum singuli sex *Tangas* valent, sed circa alias merces quãdo nihil exprimitur ii *Pardaus* simpliciter intelligũtur, qui *Xeraphins* 5. *Tangas* efficiunt. *Pardaos Larinorum* quoque nominant, ut tum *Pardaus* quinque *Larinos* habeat. Hæc est moneta Goæ degentium & collybi ratio, quâ multi sæpe uberrimos quæstus faciunt. Ceterum mirifica falsitas inter hos *Pardaos* necessarium argentariorum sive collybistarum munus efficit. Illi peritissimi discernendorum nummorum, solo intuitu falsitatem agnoscunt, quam reliqui homines omnino ignorarent, quæ alias scissione se prodit. Nummos hosce Indi continentis cudunt, ut Lusitanos decipiant. Ideo nemo absque inspectione collybistæ argenti etiam minimum nummum recipere audet. Hi ad vicos dispositi, maximâ celeritate rationes putant, & si quid in ipso nummo desit, aut summâ, quod raro fit, ob ingenii in hisce rebus promptitudinem, propriis illud sumtibus supplet. Pecunias quoque diversi generis magnâ sedulitate flagitantibus præparant, dispositis mensis in quibus cumuli nummorũ per *Tangas* distincti stant. *Tanga* 75. *Basarucos* habet, atque in permutatione *Pardaus* supra 375. *Basarucos*, aliquando 8. aut decem adjiciunt, sueto negotiationis etiam in cæteris more.

Collybistarũ necessitas ad monetæ judicium.

Pondera Goæ Lusitanorum ponderibus similia multa sunt, in *Quintalles*, *Arrobes*, &c. distincta. Aliud tamen præterea pondus habent *Mao* dictum, quod manum significat, 12. pondo habet, ac ad Butyrum, mel, saccarum aliásque materias usurpatur. *Bharo* autem piper venditur ac ponderatur, qui tres *Quintalles* & dimidium Lusitanici ponderis efficit. Mensuram habent *Medidan* dodrantis ferè altitudine & in semidigiti longitudinem latam. Tales 24. unam *Manum* faciunt, 20. *Manus* vero *Candylum*, *Candylus* unus 14. fere modiorum capacitate est. Hisce mensuris orizam, frumentum, aliáque arida dimetiuntur navésque onerant facta per *Candylos* sive *Bharos* oneris computatione. Fardis etiam oriza venditur in orbes stramine, ac funibus colligata. *Fardus* communiter tres *Manus* cum dimidio continet. Melioris notæ oriza *Girasal* vocatur, majoris pretii quam ea quæ *Chambasal* dicitur, suntque & alia orizę genera viliora, quando etiamnum corticibus cõtinetur *Batte* vocatur, hordeo persimilis.

Mao pondus.

Bharus.

Medida.

Candylus.

Fardi.

Orizæ differentia.

Estque is cotidianus fere cibus Canarinorum, qui etiam gallinis servit in esum, hordei loco. Sunt præter hæc alia genera monetæ inter Ethnicos Indos continentis, ut in Bengala loco *Basarucorum Amygdalæ* ad minutas emptiones servientes. Hæc de Goę nummis ut de metropoli dicta sufficiant.

CAPVT XXXVI.

Indorum Bramenes, sive sacerdotes, ac ministri idolorum. Vita ritusque eorundem.

APud Indos Ethnicos honestissimi omnium *Bramenes* habentur, soli Regiis muneribus, ac officiis decorati. Ex iis quæstores, magistri curiarum, ac legati eliguntur, sacerdotes insuper idolorum *Pagodorum*. Indè authoritate magnâ apud plebem pollent, ac Regis continui, ipsum regunt, absq. quorum consilio nihil agat. Distincti a cæteris degunt, tribus quatuorve funiculis, ab humero transversìm usque ad cingulum pendentibus, quos nunquam deponunt, etiam cum discrimine vitæ, religione nimirum prohibiti. Nudi incedunt, nisi quod linteamen corpus cingat, ac pudenda tegat: exeuntes autem subindè gossypinam tunicam simplicem induunt, quam *Cabajam* vocant, corpori a capite usque ad talos adpressam, qui habitus etiam quorundam Indorum est, Baniamensium, Gusaratarum, & Decaninorũ. Caput albo linteo tegunt, duplicatis triplicatisque spiris, comam verò promissam alunt, mulierum more. Ex auribus annulos aureos dependentes habent, ut & cæteri Indi ferè. Animale nihil comedunt tantùmque herbis & orizâ victitant. Sanguinis missionem in periculosis etiam infirmitatibus refugiunt, petito omni remedio ex unctionibus sandali aliorumque lignorum odoriferorum. Goæ ac ad littus maris Bramenes multi habitant, officinas ibi habent, ac pharmaca herbasque divendunt, minutis ponderibus elegantes parùm aut curiosi, sordidè enim tabernam exercent, subtilitate magnâ rationes putant & describunt, ingeniosissimi homines, atque ideo plebeculæ haud difficulter imponunt, effictis infinitis ludibriis, religionis ac sanctimoniæ prætextu. Quod manè primò obviat id ista die adorant. Mulieres prodeuntes linteo teguntur a vertice usque ad genua, aliâs nudæ, annulis nares perforant, & crura, digitósq. pedum ac cervicẽ cingunt. Brachia sex aut septem *manilus*, sive armillis ex argento, vel deaurato, pro facultatibus onerant. Plebs annulos ex vitro gerit, vulgati apud Indiæ fœminas ornamento. Connubium statuunt pueri ipsi novennes & puellæ septennes, ademptâ tamen facultate colloquii in tempus usque potentiæ complendi connubium. Bramene vita functo, amici convenientes puteum effodiũt eúmque ligno ac aliis rebus implent, ditiores sandalo,

Bramenes Indorum honestissimi.

Habitus eorum.

Victus.

Subtilitas eorum.

Fœminarum Bramenis cultus.

Rogus.

Vxor viva cum marito crematur.

sandalo, orizâ, frumento & oleo, ad violentioris flammæ nutrimentum. Huic rogo cadaver imponitur. Cæterum uxor pulchrè comitata, magnoque mulierum strepitu oblectata, ab amicis ad præstantissimum facinus animatur [illegible] utrumque jam melioris vitæ compotem [illegible] sequatur. Eisque in isto facto gloriam immortalem, supremo fidelitatis testimonio. Illa ergo monilia & elegantiora ornamenta deponit, eaque inter cognatos distribuit, tum læta hilarique facie in ardentem rogum se conjicit, parato mox [illegible] circumstantium ministerio ad augendam flammam, respiratione ademptâ mulieri, ligni oleique injectione. Quæ mortem hanc recusat (quod raro contingit) [illegible] infamiæ ac infidelitatis notâ in ordinem omnium ablegata penitùs redigitur, atque ab omnibus ornamentorum splendore [illegible] nota, contemptui & despectui incipit. [illegible] Nobilium omnium ac etiam [illegible] quorundam cadavera [illegible] ritu cremantur. Sed & viduarum est comam radere [illegible] degere in testimonium mœroris.

Causa quæ sit.

Alior sane [illegible] est furiosæ istius feminarum mortis. Ipsi Indi enim [illegible] quondam simile [illegible] veneno, ut sunt [illegible] maritis [illegible] facto novis nuptiis loco liberiùs faciliùs majoreque cum lascivia indulgerent. Ceterum Rex comperto scelere in detrimentum totius Reip. sublatis uxorum malignitate præstantissimis regni principibus legem tulit. Vt vivæ uxores eodem in igne arderent, qui cadaveribus maritorum supremus esset, ità sublatâ ulterioris libidinis spe, maritis vita contingeret securior. Valuit duntaxat hæc lex inter nobiles & Bramenes. Plebs cum vilis mancipiorum [illegible] unplex, & inermis degit. Indè lapsu temporis in religionem successit edictum regium & sponte vitam amittunt mulieres pietatis ac cultus religiosi intuitu.

Ieiunia Bramenum.

Iejunant certis diebus Bramenes summa cum abstinentia, quã etiam in tres quatuorvè dies continuant. Vnum supremumque Deum fide arbitrantur. *Pagodes* diabolica formâ, antè quidem homines sanctitate conspicuos, nunc velut Divos ac Advocatos mortalium adorant.

Pythagorica doctrina.

Immortalitatem animarum ex Pythagorica disciplina, transformatione in animalia cuncta, pro meritis, statuunt.

CAPVT XXXVII.

Gusuratæ & Banjanes ex Cambaja.

GVsuratæ & Banjanes ex terra Cambaja multi Goæ habitant, Diu, Chaul, Cochini, ac in aliis Indiæ locis, mercaturæ gratia, quam validè exercent, frumento, gossypio, orizâ, *Anilo*, &c. præcipuè tamen gemmis, lapidibusque preciosis, in quibus dignoscendis peritissimi habentur.

Gusuratæ ac Banjanes literati mercatores & gemmarum periti.

Etiam in arithmeticæ scientia non tantum Indos verum & Lusitanos ipsos longè superant, ad dolos ac calliditates a natura facti. Nihil hi quoque animale manducant. Vitam nec fastidiosis bestiolis adimunt, animas enim hominum commeare in animalia bruta credunt, Pythagorica ratione. Ideo a Lusitanis sæpenumero aves aliave animalia redimũt, quibus tum liberum volatum vitámq. permittant.

Pythagorei.

In Cambajæ regione passim cisternulas cum aqua ponunt, ac frumentum in escam avibus.

Xenodochia animalibus constituta.

Xenodochia ibi etiam constituta videas, quibus omnia animalium genera excipiunt, aliquo morbo aut vitio adfecta, dispositis medicis eadem cura, quâ apud nos homines in talibus locis tractantur. Id illi insignis charitatis opus est, velut ergo proximos. Pediculos pulicesve non necant, verum [illegible] impositos in foramen aliquod abdunt, nihil magis ægrè ferunt, quàm mortem bestiæ, quam coram vident inferri, omnibusque precibus instant. Ne vita auferatur, [illegible] concedere potest, pecuniamque offerunt [illegible] in redemptionem [illegible], habitisve alius coloris rubri non comedunt. [illegible] ab ovis abhorrent, quòd sanguinem subesse credant. Nec vinum potãt, nec aceto utuntur, aqua tantum contenti. Cum exteris cibum nullâ ratione capiunt, neque attingunt etiam si fame ante iis pereundum esset. Cum Cochinum navigant Lusitanorum navibus ad mercaturam computatione factâ, tantum cibi adsumunt secum, quantum sufficere in hujusmodi iter possit. Si vero tempus longius sit, cibo consumpto, ut accidit cum ego Goâ Cochinum peterem, ante ipsi quidem mori optarent, quàm cum Christiano aliove cibum capere, aut ab iis quid manducandum sumere. Ante cibum ut Bramenes corpus abluunt, etiam post naturæ evacuationes.

Color.

Colore sunt ut Bramenes subflavo, candidiores tamen quidam. Mulieres sane aliquæ Lusitanas candore superant, formâ [illegible] Europæis persimiles, colore tamen differunt.

Habitus

Habitus est tunica alba simplex à capite usque ad talos, adstricta sub brachiis in latere, calcei ex corio rubro cuneati, barba rasa Turcarũ more, exceptis aliis. Caput ut Bramenes tegũt linteo albo, sub coma initio capillorum frontem sandalo albo ungunt, agglutinatis orizæ tribus quatuorve granis, quod & Bramenes faciunt, superstitioso ritu. Sandalo nudum fere corpus ungunt, aliisque herbis olentibus, quibus amicissimi sunt. Mulieres ut sacerdotum feminæ [illegible] Cibum sicut Machometani humi capiunt. Domi storeis, aut aulæis insident, calceos [illegible] fores exuunt, ac discalceati ædes intrant. Sed & aliis infinitis ceremoniis laborant, quas recensere supersedeo, contentus præcipuarum enarratione.

Cap. XXXIIX.

CAPUT XXXIIX.

Canaræ & Decanini

CAnaræ & Decanini incolæ terræ Decan, quæ communiter Ballagattæ vocatur post Goam sitæ, multi Goæ habitant, officinis ibidem intenti Sericum, holosericum, subsericum, damascena, gossypium, porcellanis aliasq; merces ex Cambaja, Bengala & China generali & majore mensurâ, a Lusitanis aliisque gentibus emunt, ut postea ulnarum minore divendant. Ad hunc usum proxenetas habent concives suos, qui omnia procurant. Hi ex continenti quoque victum ac annonam Goam deferunt. Naves Indicas habent quibus mercaturam agitant, versus Cambajam, Sundam & Mucubrum. Multi inter illos aurifices ac æris cælatores artificiosissimi, aliique opifices, tonsores, medici, fabri, &c. qui omnes Goæ habitant, ita ut fere Lusitanos, Mixtos & Christiano numero æquent. Habitus illorum est ut Gusurattarum & Bananensium, exceptis calceis, quos antiquâ formâ gestant, digitis eminentibus ligulâque adstrict nudum ad pedem *Alpercas* vocant. Comam alunt neque abscindunt unquam. Capillum ligant, ac si tecto tegunt, ut Bananes & Bramenes, quibus colore formaque eo potius persimiles sunt. Manducant cuncta indifferentèr, exceptis vaccæ, porci, bubalique carnibus. Vaccam quippe, bovem & bubalum sanctitatis opinione, inter domestica animalia humaniter tractant, fimumque manibus excipiunt, quem deinde abjiciunt. Noct sub iisdem animalibus somnum capiunt, neque aliter quam homine habent, (ingulari ut putant) erga Deum merito. In cibo, familiari sessione, ablutionibus aliisque ritubus ut Bramenes, Gusurattæ, ac Banianes vivunt. Sponsalia 7. aut 8 annorum pueri, puellæque inter se contrahunt. Nuptias vero usque ad annum 12 protrahunt, cœtate solemne complerur matrimonium. Ante ipsas nuptias profestum aliquod est 14 dierum, quod tympanorum ac tibiarum maximo & incredibili sonitu celebratur, nec per noctem cessante clangore. Die nuptiarum amici omnes conveniunt, & ante focum humi sedentes igneam septies vertunt, certa confirmatione connubii. Filiæ nullam dotem ad maritum adferunt, si monilia quædam & inaures exceptis, parvi minimique valoris. Filiis omnis hæreditas cedit, puellæ autem a fratribus aluntur ad tempus usque matrimonii. Cadaver mariti crematur & cum eo subinde uxor viva. Extra majorum artificium nemo quid tentat, & inter hos ejusdem generis artifices stata sunt matrimonia, sic calcearius cum filia calcearii ac sic deinceps maritatur, familiis per artificia distinctas. Jejunia servant ac ceremonias ut Bramenes, illi enim ecclesiasticorum loco sunt, hi vero laicorum. Vectigalia Regis circa Salsettam, Bardes, insulámque Goæ conducunt, quorum causa omnibus sæpe judiciis interesse coguntur, in quibus propriam ipsi causam agunt, cum legum ac Portugalliæ statutorum certissima allegatione, in admirationem usque Lusitanorum, ut ipse crebro vidi, miratus promptitudinem ingenii, subtilissimam capacitatem mentis. Iuraturi circulo in terra facto includuntur, ita cinerem capiti imponunt, unaque manu caput tenent, altera vero pectus, conceptis per idola verbis, quibus venerationem debent, dicturi mox veritatem, interrogati sub pæna æternæ condemnationis, quam sibi certâ fide præsumunt si fallunt. Hæc de moribus Decaninorum dicta sunt.

Vaccæ, boves bubalique prohibiti. Kidi qua consanguineorum veneratio.

Ritus nuptiarum.

Matrimonia inter ejusdē artis homines tantum.

Juramenti mos.

CAPUT XXXIX.

Canarini & Corumbini India

CAnarini & Corumbini sunt, qui agriculturam & piscationes exercent, ac Indicas palmas *Cocos* ferentes curant. Sunt inter illos qui privato singularique officio linteamina duntaxat abluunt. Hi *Maynatis* vocantur. Alii sunt *Patamares* tabellarii nempè terrestri itinere, hybernis tempestatibus, quandò mare intractabile sævit. Hi homines Indorum vilissimi, tenui victu vitam agunt. A vaccarum, bubalorum, boum, suúmque carnibus abstinent, eodemque ritu, quo Decanini & Canaræ vivunt, quòd ejusdem fere terræ sint. Nudi prorsus incedunt, pudenda tantum panniculo tecti. Fœminæ linteo corpus circundant, usque ad fœmora, cujus denique partem humero imponunt, ita ut papillæ medietas pateat. Colore sunt nigro, aut fusco. Multi ex his Christum profitentur, baptismate abluti, quòd circa Goam fere habitent. Nam juxta ripas ac littora Palmæ elegantèr crescunt, atque ipsa orisa, esca Canarinorum, humiliore terra provenit, quæ hybernis fluctibus tecta jacet. Gallinas, fructus, lac, ova, &c. hi ex terra in urbem venum deferunt. Habitant casis stramine tectis, ostio minuto, quod erectum hominem nequaquam admittat. Supellex est storea terræ imposita, ad somnum; puteus sive scrobs ad tundendam oryzam stat, ollaque una vel altera, in qua coquitur, ita vivunt fœcundissimi alias mortalium. Liberos enim maximo numero generant, qui plane nudi ad octo usque annos degunt, ac deincèps pudenda velant. Facillimo partu nullius obstetricis adjumento mulieres infantes vel solæ exponunt, Ità mihi quandoque ambulanti per villas Canarinorum potumque nimiâ sitis fla-

Habitacula Canarinorū.

Fœcundi homines.

grantiâ

Partus faciles.

grantiâ petenti apparuit mulier sola domi, quæ linteamen corpori circundabat, cum ante pedes pelvis e ligno aquâ impleta, quam Lusitani *Gamello* vocant staret, ibique illa infantem recens a partu lavaret, quem deinde foliis ficus Indiæ impositum, in terram collocavit me rogans ut exspectarem, allaturam se aquam potui idoneam. Cæterum intelligenti sordes tam subiti partus, potus aviditas abiit, donec alia casa appareret. Post visa nobis fuit eadem mulier, circa ædiculam ultro citroque discurrens, secura omnium dolorum, nullâque recentis partus molestiâ.

Educatio puerorum.

Pueri nudi prorsus educantur, tantùmque a sordibus aquâ frigida abluuntur, absque ullâ majori curâ, ut in summam agilitatem excrescunt, remotâ omni delicatæ educationis consuetudine. Annos hoc modo homines subinde certum enumerant vitæ, quam summâ sanitate transegerint, expertes dolorum morborumque, salvo omnium item dentium ordine, in detestationem nostrarum delitiarum, quibus vitam corrumpimus & rumpimus. In vertice hi cumulum capillorum duntaxat alunt, reliquos crines radunt.

Natandi peritia.

Natandi peritissimi quibusdam navibus *Almadys* in flumine feruntur, e ligno excavatis, ita minutis, ut vix unum capiant hominem. Inde sæpè evertuntur mobilitate citissimâ. Sed Canarinus natatu pollens, navigium conlapsum reponit, aquam conceptam ejicit, iterque susceptum nihilominus perficit.

Canarini contemptus homines.

Infelicissimi sanè qui vel cibum e flamma peterent, parcissimo deinde victu macilentos ac exhaustos artus trahunt, minimarum virium ac pusilli animi, subjecti ob id injuriis, Lusitanorumque contumelus, quibus degeneres maximé adficiuntur. In connubiis idem illis ritus est qui Decaninis, eademque religionis ratio. Viro mortuo rogus cadaveri extruitur, mulier tum crines abscindit, rumpitque velut in magni luctus signum ornamenta omnia, quæ quidem exigua sunt, quòd ex vitro duntaxat constent.

Figurarum sequentium declaratio.

Figuris sequentibus patent ad vivum Decanini, Canaræ sive mercatores Goæ. Etiam Banjanes seu Gusarattæ ex Cambaja, cum Bramene & fœmina quo modo omnes uxores Banianensium, Decaninorum, Maurorum, ac Indorum degunt. Nuptiæ adhæc Ballagattæ, Lascarinus, Meretrix *Balladera*, quod ad libidinem ac saltationes parvo pretio serviat. Villæ Canarinorum & Corumbinorum, formæ casarum. Navigia sive lembi, naves item Malabarenses ac Cochini, quarum ideo formam adjunxi ne novum postea caput descriptione privatâ facerent.

CAPUT XL.

Arabes & Abexim Indiæ incolæ.

Arabes & Abyssini magno numero per Indiam sparsi sunt, ex iis Arabes Machometum colunt, Abyssini verò quidam Machometum, quidam Christum adorant Æthiopico more. Sunt enim ex Imperio Præsbiteri Iohannis, quod eas partes Africæ, quæ ad Mossambicquam, Rubrum mare & Nili fontes jacet, adficit. Ceterum consuetudine Maurorum ac Machometistarum multi variis superstitionibus detinentur, & servitutem utriusque sexus ex Æthiopia in Indiam advecti serviunt, vænales ut cæteri Orientales.

Abyssini Christiani.

Abyssini Chistiani notabili Baptismatis genere faciem notis quatuor in formam crucis inurunt. Crux prima supra nasum ad mediam usque frontem cutem notat, secunda & tertia ad latera oculorum tractu ferè usque ad aures, quarta ab inferiore labro ad mentum usque perducitur. Ista nota illis pro Baptismo est & supplet aquæ vicem ignis.

Abyssinorum baptismus.

Ceterum, qui ex his liberæ conditionis sunt; in universa India nautarum fere munus obeunt, distributi per naves mercatorias Goæ, Chinæ, Bengalæ, &c.

Abyssini nautæ.

Nam Lusitani etsi in patria jam a teneris unguiculis navigiis adsueti, nihil majus egerint tamen in Indiam venientes superba elatione vile nautarum munus spernunt, & si quando naves conscendunt, eas veluti duces, gubernatores navigationisque moderatores regunt, spretis inferioribus ordinibus, quos ut abjectos, ipsi tum augustiores contemnunt. Parvo sanè pretio Arabes sive Abyssini operas navales subeunt & sunt ad omnia ministeria paratissimi, flagra ac verbera ferunt admirabili patientiâ sustinentes, tenui ab ipsis mancipiis differentiâ. Familiam ferè totam in hisce navigiis habent, propteróque vivunt victu, orizâ nempe in aquâ decocta adjectis salitis piscibus.

Victus.

Mare tunc æstivo nempè tempore tranquillum maxime est, flantibus ventis commodissimè, ita hæc uxorum liberumque turba ordinem navigii nequaquàm turbat. Vnus ferè Lusitanus inter hos existit, qui titulis naucleri, ducis & gubernatoris gaudet, & alter Arabs celeustes, vocabulo istius terræ *Mocadon* dictus.

Mocadon.

Hic cæteris sociis velut dominus imperat, eosque passim in famulorum morem habet. Cum domino ideo navigii contrahit & numero nautarum promisso, generale velut stipendium consequitur, quod tum inter Arabes socios dividit, quibuscum singulari contractu de mercede egerat. Vasa ad aquæ conservationem in hisce navigiis non habent, tantum ad majorem navis arborem cupa est

studiose ferruminata ac stipata, in eo aqua servatur ad potum. Dux, nauclerus, gubernator & viatores cibum habent particularem & aquam in amphoris Indicis, quas *Martavanas* vocant, de quibus in Peguæ descriptione egimus. Gens hæc ad famulitium promptissima est ac velut in servitutem inclinata: si cui vel capitis tegumentum, vel minoris pretii aliquid in mare decidat, etiam cursu navigii medio, unus se confestim in pelagum conjicit & natandi peritiá (qua pollent maximé) amissas res recuperat. Quandò navis ad portum stat, si pariter omnes terram petant Acatio, unus illud ad navem reducit, ac natatu deinde socios repetit. Officiosissimi mortalium, impellente etiam eo, quem *Mocadon* vocant, itáque sæpè de ministerio certant, quod alter ante alterum occupare studet. Cantantes omnem fere laborem implent & modulatur præcedens subsequentium concordi strepitu, ad musices æmulationem. A marinis laboribus quandò immunes sunt, totum diem potu terunt assiduá ebrietate, quam cum conjugibus & liberis exercent, comitante identidem cantandi studio, & impletis plateis discurrentium nautarum ridicula ac dissolutá saltatione. Fœminæ etiam braccas pro vestimento habent, more Arabum ac Machometanorum.

Abyssini servi optimi.

In ebrietatem proni.

CAPVT. XLI.

Nigritæ ex Mossambicquâ, quos Caffres indigitant, eorum mores ac ritus.

NIgritæ *Caffres* dicti, qui regnum Mossambicquæ & terras interiores Æthiopiæ, tractu usque ad Bonæ spei Caput habitant, nudi fere incedunt, quàmvis fœminæ circa Mossambicquam consuetudine Lusitanorum corpus tegant ex parte, cùm pro ebore & auro aliisque mercibus gossypium ac linteamina ex Indiæ partibus accipiant. Cæteri eodem vestimenti genere, quo protoplastus in Paradiso usus fuerat degunt. Sunt autem piceo colore, capillo crispo & adusto, barbá rará, latis planis & obtusis naribus, magnis ac crassis labiis, perforatá in quibusdam partibus facie & illatis vulneribus, quæ ebore implent, singulari (ut existimant) decore. Etiam corpus ferro candenti, lineis & foraminibus laceiant, atque indè cutem stigmata notant, ut apud nos Phrygionū acus vestimenta. Pulchrum hoc ornamentum hisce populis & contemnunt nostra corpora, vestimentis ac albo colore monstris similia. Ideo etiam imago albi hominis ac vestimentis tecti, illis pro figura Dæmonis aut spectri est. Dentes etiam quidam limá terunt & in aculeos formant, singulari (ut putant) elegantiá. Insita vetus est illis opinio: Nigritas præstare cunctis mortalibus, forma, colore, ac ritu vitæ. Multi inter eos Machometi legem amplectuntur, circa oram Abex sive Melindæ & in vicinis Mossambicquæ regionibus, convictu Arabum Machometanorum Rubri maris, qui hic & in omnibus locis Orientis negotiabantur, ante adventum Lusitanorum spargentes similiter diram sectæ luem, per magnum illud Orientis corpus, ut ideo veluti pravitate materiæ impedita vera religio, veráque salus diu substiterit, machinatione Arabum hostium Christiani nominis. Quidam hodie Christum profitentur, tenui tamen successu, quòd ea regio velut sterilior a Lusitanis non ita frequentetur. Cæteri belluino more vivunt, nullo Deorum metu, nullo cultu. Regibus autem parent, quos multos habent singulis vicis præfectos, absque ullá tamen disciplinâ, vel melioris cultus ratione. Venatu victum ferè quærunt, Elephantum quoque carnes comedunt aliarumque ferarum, ex ebore tela conficiunt, ferri chalibisve [illegible]. Continuis bellis inter se pugnant, atque aliqui humanis carnibus vescuntur, alii vero Lusitanis viciniores, illis hostes captivos divendunt, aut in locum eorum permutatione linteamina & gossypium suscipiunt. Fortissimus quisque in pretio est. In testimonium virilitatis, hostium virilia, velut invisa generationis instrumenta amputant, eaque ad Regem siccata jam & a putrefactione liberata deferunt, qui collaudatá virtute honorem addit, estque hoc ingentis fortunæ signum. His & collum ac pectus virgines et sponsæ exornant, maximo ordinis, velut equestris, decore. Passim in India ex hac gente mancipia constant, crebris enim bellis multi in captivitatem ac forum abducuntur. Ita vir unus duobus aut tribus Ducatis æstimatur, vili libertatis pretio. Etiam famis tempore parentes liberos ad servitutem trahunt, & oriżæ sex septemve modiolis damnatæ conditioni addicunt. Neque est illis dividiæ tanta calamitas, incusantibus fati violentiam, & diræ fortunæ odium; Speratá etiamnum libertate ex sociis & amicis, quos velut ultores ac vindices etiamnum superesse prædicant. Quæ ad *Caffres* reliqua pertinent in Mossambicquæ descriptione declarata sunt. Sequuntur figuræ Arabum Abexinorumque, cum mulieribus quemadmodùm in India degunt: Etiam imagines Nigritarum utriusque sexus, sicut in Mossambicqua degunt ad vivam effigiem ductis lineamentis.

Nigritæ nudi incedunt.

Corpus lacerant & scindunt.

Figura albi hominis ac vestiti pro spectro.

Nigritæ seipsos autumant praestantissimos hominum.

Belluina vita nigritarum.

Inter se dissident. Antropophagi.

Servitus ex bellis continuis.

CAP. XLII.

CAPUT XLII.

Ritus, moresque Malabarensium & Nayrorum Indiæ.

Malabares quî sint.

Malabares vocantur, qui terram littusque maris inter Goam & Comorini Caput Australi tractu tenent. Piper ibi crescit. Vtuntur linguâ peculiari, estque terra in plurimas regiones divisa, ut in orr descriptione retulimus. Hi perniciosissimi hostes Lusitanorũ atrox navale bellum sæpe concitant, feroces, audaces, nudi incedunt, pudenda duntaxat tecti, fœminæ linteamine tantùm teguntur, ab umbilico usque ad fœmora. Viri indomiti & elati spiritus validos artus ostentant.

Fortes ii & validi hostes Lusitanorum.

Colore sunt piceo, nitida cute, ac coma, quam oleo ungunt promissam, & supra verticem in nodum coactam. Auriculas habent patentes, atque in humeros usque pendulas, quibus illæ latiores sunt pulchri homines habentur. Corpore ac facie Europæis alioqui similes, colore tantum differunt. Viri plerique densiùs crinitum, hirsuta pectora habent. Luxuriosissimi proinde mortalium, cum & puellæ a septem aut octo annis Venerem exerceant, post cuivis nulla molestiâ faciles. In familiari re parum curiosi sunt, Canarinis & Corumbinis similes. Religionem eandem servant quam cæteri Indi. Verum Malabares in duo genera distinguũtur. Sunt etenim Nobiles, quos *Nayros* nominant, soli donati armis militaribus. Sunt & plebei *Polie*, quibus omnis teli usus interdictus est. *Nayri* semper armati incedunt, eo nempe armorum genere, quo Regi serviunt, parati ad pugnam, atque enim aliqui evaginatum gladium dextra tenent & scutum ingens sinistra. Id ex ligno factum universum corpus tegit, quod *Nayri* a longè concutiunt magno strepitu, ut ita adventum fortissimorum virorum plebejus intelligat, alii pharetram gestant, arcum & sagittas, quibus artificiosè utuntur, alii lanceas, bombardas, sive *Musquettos* fabre factos insigni arte, nostris maxime pares, in quorum etiam usu Lusitanis vix cedunt. Ità per arma divisi, nunquàm ferè illi deponunt. Cælibes vivunt interdicto matrimonio, sed promiscuo & permisso concubitu omnium cubilia invadunt. Neque est quæ *Nayro* corporis usum recuset, ita patente ostio positis ante fores militaribus armis, Venerem suam securè debellat. Nam & ipse maritus ubi videt arma militis ante fores suas posita prætergreditur, ac Marti huic copiam facit. Ita ubique liberâ voluptate fruuntur. Iidem quando plateas obeunt vociferantur. *Po Po* h cave, cave, cede via. Plebejus enim si *Nayrum* tangat mortis reus est, permissâ facultate militi interficiendi temeratorem.

Duo Malabarum genera.

Polie plebei & Nayri nobiles.

Nayris permissa fornicatio.

Nayrorum custoditas.

Interdicta itèm illi cum cæteris *Nayris* consuetudo est, qui plebeii alicujus contactu fortè pollutus fuerit, ante solennem & superstitiosam ablutionem. Lusitanis duntaxat cedunt, singulari certamine *Nayri* & Lusitani de honoris gradu victi, & ad confessionem virtutis Christianorum deducti. Hoc enim Rex Cochini aliquando voluerat, ut ambitiosum certamen amicitiam, quam cum Lusitano statuebat averteret. Ideo hodie Lusitanum transeuntem *Nayrus* operitur, & eo loco. Vngues digitorum manus *Nayri* studiose nutriunt, id insigne nobilitatis est in oculi ostentationem, & nobilitatis immunitatis. Sed servit etiam in robur digitorum tenendis gladiis, opinione in iis partibus vel Lusitanis nequaquam ridicula, qui eandem ob rationem ungues majores habent. Præcipui *Nayrorum* annulos aureos sive argenteos supra cubitum ostendunt, ad dignitatis discrimen. Nudi nempe omnes promiscuè incedunt. Principes suos euntes multitudine magna comitantur, robustissimi sine homines, animosi milites, vindictæ etiam cupidi, ac vulneris patientissimi, nam lanceâ aut gladio confossi non confestim deficiunt, sed telum ipsi educunt, atque in hostem regerunt. Rex non habet potestatem necis in *Nayrum*, sed cæteris *Nayris* examen ac punitionem permittit. Fœminæ *Nayrorum* non nisi cum *Nayris* ex lege concumbunt. Cæterum nec Christianum, nec Lusitanum rejiciunt, quos clam admittunt, etiam cum manifesto alias vitæ discrimine. *Nayrus* enim talem in amicam morte licenter vindicat. Superstitiosi valde sunt circa ablutiones, nam in stagno quod ædibus effossum adjacet corpus abluunt aquâ frigida & fœda, sine ullo immunditiarum respectu. Fluvialem aquam ut parum ad mundanda corpora efficacem singulari sectâ respuunt: hæc palustris a sacerdotibus consecrata etiam Regem purificat. Nam sine ablutione singulis innovata diebus, innocentiam homini non constare persuasum habent. Filii ad parentum hæreditatem non admittuntur. Communes enim uxores sunt, ut & cum Regum conjugibus Bramenes concumbant, ideoque incerta soboles est. Sororum tamen filii hæredes sunt, quamvis enim pater incertus mater tamen certa potest cognosci. Hæc de *Nayris*. Cæteri *Polie* plebei a *Nayris* miserabiliter contempti, proni, demisso capite, inclinatisque humeris incedunt: miseri sane mortales, opificiis ac mechanicis artibus viventes, ut cæteri Indi, quibus etiam velut avitis & gentilitiis distinguuntur.

Nayri nudi incedunt.

Ablutio innocentiæ signum.

Filii non succedunt sed sororum filii.

CAPVT XLIII.

Mauri & Indiæ Iudæi

Maurorum genus.

MAuri ac Iudæi numerosi in omnibus Indiæ locis Goæ, Cochini, aliisque interioribus terris habitant, partim illi ex illis veteres terris, partim stirpe Indi, traditione patrumque consuetudine Iudæorum ac Maurorum pestiferam sectam tuentur. In re familiari ritu regionis vivunt.

Libera fides.

Inter Indos templa habent, Synagogas, & *Mesquitas*, in quibus religionem pro arbitrio exercent. In Lusitanorum urbibus quisque sua vivit opinione. Sacra tamen nemo publice exercet, scandali metu, & est talibus statuta mortis pœna, si pertinaces sint velut religionis Christianæ apertis temeratoribus extra civitatem illis sacra fiunt, ut circa Cochinum, ubi Rex cum aula degit.

Iudæi opulenti.

Ibi Iudæorum multæ ex lapide nobiles ædes sunt, iidemque mercatores opulenti consilia etiam Regis moderantur. Templa itèm ac Synagogas eodem loco habent, librosque sacros Hebræos, quales ipse contrectavi. Colore plurimum sunt albo ut Europæi, pulchrasque habent fœminas. Multi eo ex Palæstina venerunt, optimeque Hispanica linguâ utuntur. Sabbatum colunt ac etiamnum *Messiam* exspectant.

Mauri.

Mauri pariter *Meskytas* habent sive oratoria, supraque templum tabulata multa, ac porticus, ubi pueri religionibus imbuuntur. Antequam templum intrent pedes aqua abluunt & servit cupa cum aqua ante templum ad hujusmodi ablutiones. *Alpercas* sive calceos ad fores templi relinquunt, ac intrantes proni in faciem cadunt, brachiorum manuumque jactatione, mimicam devotionem exercentes. Circumciduntur Iudaico more, carne suilla abstinent. Mortuos sepeliunt. In templis imagines nullas habent, exceptis quibusdam lapidibus Chaldaicis literis ex *Alcorano* notatis. Negotiantur autem plurimum circa Rubrum mare ad quod aromata deferunt. Et quamvis multi inter Lusitanos iisdem admixti habitent,

Mauri hostes Christianæ fidei.

eorum tamen acerbissimi hostes sunt, impediuntq. summopere incrementa Christianæ religionis, quam apud Indos continuo deturpant ac infamant. Sequuntur figuræ Regis Cochini elephanto insidentis, *Nayrorum*, Malabarensium utriusque sexus, Maurorum qui Canonoi habitant, & Christianorum S. Thomæ crasso pede, ut in descriptione tractus relatum est.

CAPVT XLIV

Idola Indorum ac religiones.

PAgodi ac idola per Indiam magno numero sunt, variisque a gente religionibus ac votis coluntur, peculiari circa quasdam imagines Deorum notari cultu, quæ cæteris excellentiore, multis ornamentis decorantur. De his tantum tractare institui pro descriptionis necessitate.

Idola insignia.

Apud urbem *Bassaym* Septentrionali Goæ plagâ, quæ in tractu Indiæ a Lusitanis habitatur, insula jacet propinqua *Salsetta* dicta. Ibi duæ speluncæ existunt præstantissimorum Indiæ Pagodorum. Vna harum sub petra excavata vici magnitudinem quadringentarum habitationum ostendit. Accedenti ad ima petræ occurrit idoli domus, cum figuris immanium Dæmonum, saxo insculptis, ubi hodie Monachi S. Michaelis templum ædificarunt. Intranti vero petram primo circuitu multi Pagodi apparent, inde alio atque alio ordine cubicula Pagodique occurrunt, ex petra ipsa. Apud cubicula major ex lapide urna stat, cum aqua quæ per canales in eandem derivatur. Altius etiamnum, quartum ordinem circuitus itèm figuris impletus occupat, ità ut trecenta cubicula in quatuor hisce porticibus enumeres, stantibus undique imaginibus teterrimâ formâ, supra quam enarrari potest. Altera caverna eadem in insula alio loco visitur, facta item ex petra ingenti magnitudine, ac Pagodis similiter undique sulfarcinata. Adhæc in insula *Pory* Pagodus supra cæteros celebratur, qui a Lusitanis elephanti Pagodus nominatur. In hac insula in petræ vertice ostium patet, pertinens ad templum magnitudine monasterii. Intus loca ac cisternæ magno numero sunt, ac in parietibus ubique sculpta animalia omnis generis, elephantûm, leonum, &c. etiam Amazonum, eximiâ arte, & haud dubia opinione Chinensium hisce in locis olim negotiantium singulari opificio. Verum nunc templa eadem inculta & destructa jacent, testantúrque antiquam Indorum magnificentiam, quæ interiori regione, ubi patrii Reges dominantur, etiamnùm maxima est. In *Seylon* insula mons est *Pico d'Adam*, sive Adami mons dictus, in cujus vertice domus cœnobii magnitudine conspicitur, Pagodi magnæ æstimationis templum.

Simiæ dens in cultu & veneratione.

Hoc in loco aliquando cultus fuit simiæ dens, tantâ solemnitate, ut nihil suprà, auro ac gemmis inclusus. Magno venerationis mysterio per Orientem celebratum cimelion, & votis itineribusque quadringentorum aut quingentorum milliarium spatio expetitum. Ceterum Lusitani anno millesimo, quingentesimo, quinquagesimo quarto cúm insulã expeditione bellicâ ante aliquod tempus vastassent, spe majoris lucri illecti, etiã templum spoliare aggressi sunt. Sed nihil invenére præter arculam gemmis & auro

ornatam,

ornatam, in quâ dens famosus custodiebatur. Hunc abstulerunt magno omnium Regum dolore, qui legatos deinde ad Lusitanos miserunt, cum oblatione septingentorum millium ducatorum pro dentis redemptione. Ceterum impedivit Archiepiscopus *Don. Gaspar* Non convenire Christianis accepto pretio nutrimentum detestabilis cultus dictitans. Itaque injectus fuit igni dens magnâ legatorum astantium commiseratione, & admiratione ob contemptum ingens pretium. Cineres per maris fluctus sparserunt. Sed Bamanes quidam subdolus (ut sunt isti homines insignes calliditate) alium dentem comparavit eumque velùt miraculo ereptum ac sibi a Pagodo idolo revelatum Regi *Bisnagar* obtulit, maximis inde adfectus præmiis. Estque is proinde in honore habitus pari veneratione ac observantia. In regno Narsingæ sive tractu Choromandel Pagodus itèm summopere colitur ac singularibus votis festisque frequentatur. Carrum ibi ingentem vix quatuor elephanti trahunt. Is festivis tantum diebus producitur, multis insuper funibus alligatis, quos homines utriusque sexus summa devotione student contingere. In summitate carri Tabernaculum apparet; atque sub eo Pagodus. Infra Tabernaculum Regiæ matronæ instrumenta musices pulsant, ac jucundissimo concentu idoli festum celebrant. Ita carrus magnis in Divum venerationis notis procedit. Nam & quidam ex eodem zelo cutem discindunt, ac partes detruncatas idolo sacrificant. Alii carro corpora supponunt, certâ nece, compressi ingentium rotarum mole. Hi apud Indos gloriosi Martyres magnis etiam honoribus post mortem impiam ac detestabilem coluntur. Ita a meis sæpe sodalibus audivi, estque res per universam Indiam notissima. Ipse autem quodam tempore in contubernio Lusitanorum & quorundam Decaninorum indigenarum, impetrata a Protege licentia animi causa, & visendi rogum Bramenis voluntariamque mulieris mortem, more eo quem supra retulimus, continentem petebam. Ibi passim figuræ teterrimæ Diabolorum occurrebant, petris insculptæ, ac in vico abquo templum ingens intravimus. Nihil ibi apparebat, præter pictam tabulam, in qua idoli imago erat, summa fœditate. Cornua multa, dentesque plurimi mentum, pubem, ac faciem figuræ dehonestabant. Tiara caput tegebat, prorsus tale monstrum dixisses, quale Apocalypseos liber describit. Tabula hæc e muro pendebat, qui templum velut chori specie divideret. Nulla ibi fenestra erat, sed a lateribus duo clathrati furni aspiciebantur, ad excipiendum fumum sacrificiorum. Orizam enim, frumentum, gallinas, ac fructus alios Indi offerunt. Ita teterrimum odorem cum exhalarent, animi ferè deliquium adferebant, propiùs accedenti, cunctis deturpatis cibi decocti, & dilecti squallore. Ante has clausas fores vitulus in medio templi stabat, quem ex nostris quidam conscendit in ludibrium ac jocum. Verum Bramenes rei indignitate commotus, clamare ac vociferari altius occepit, ità ut multi causam ignorantes accurrerent. Sed res ante adventum aliorum composita fuit, excusatione ignorantiæ. Itàque & turba discessit. Tunc a Bramene instanter impetravimus multis precibus, ut fores ipsas aperiret. Obstitit primum post autem victus preci paruit, præfatus. Ne quis ultra limen procederet, atque adyta tanti templi prophanaret. Cinerem quo frontem nobis ungere volebat recusavimus. Mox spelunca, velut quoddam Caci antrum apparuit, concamerata, nulloque lumine ex fenestris inlustris. Ostium duntaxat ad lumen serviebat. Ex eadem concameratione vel centum olei lampades minores dependebant. Atque in medio minutum tabernaculum erat gossypinis spiris & bractea tectum. Sub eo (ut sacerdos narrabat) Pagodus ex auro factus, magnitudine nundinalis pusionis latebat. Prope templum ex saxo labrum stabat, quadranum, cum aqua fœtida, qua semet abluunt, cùm templum ornandi causa intrant. Procedentibus indè alia mox idola rupibus adfixa adparebant, minora quidem: his pelvis cum aqua etiam apponitur, ad ablutionem saltèm pedum, cum cochleari ex nuce Indica, ad devotiones viatorum, qui in itinere idola venerantur, usque pro ratione fervoris erga Deos offerunt. Adstant enim fornaces cum vitulo, ante quem dona sua exponunt. [illegible] passim oblationes ex oriza, [illegible] &c. quas attingere verebamur ob fœditatem ac sordes. Ceterum Bramenes aliter, qui cibum omnem hilariter consumunt, populoque persuadent Deum hujusmodi epulis delectari. Ita his lucro sunt capti superstitione animi. Post talium vanitatum adspectum, vicum eundem in quo illud templum erat repetebamus: Bramenes enim dixerat, fore, ut circa vesperum Pagodus animi causa ambulatum produceretur. Eum ritum inspicere & nos ardebamus. Hora opportuna campana quam alibi a Christianis acceperant pulsata populum convocabat. Tum ex istis fasciis explicatus Pagodus pallanquino imponitur, ac ab honoratissimis vici gestatur, comitante turba, solito tympanorum ac tibiarum strepitu. Post deambulationē deinde aqua fœtida abluitur, suisque demum cunis imponitur, ut cibum capiat, cuticulamque oblatis rebus curet.

Margin notes (left column):
Bamanes impostor insignis.
Martyres Ethnicorum.
Iter Iohannis Hugonis versus templum ubi ceremonias Ethnicorum contemplatur.
Templi & imaginis descriptio.

Margin notes (right column):
Pagodi ex auro simulacr.
Pagodi cultus

Discedunt fusis precibus, celebratisque sacrificiis cæteri. Bramenes solus postmodum curam gerit, iisdemque epulis se suosque suaviter exhilarat. Hæ gentilium vanissimæ ac deplorandæ superstitiones sunt, quibus vitæ sequentis æternitatem promereri se posse arbitrantur. Vt pateant lectori, figuræ sequuntur Pagodorum, Vitulorum & Meskytarum Maurorú ac Machometanorum, qui inter Malaberes habitant, cum aquæ urnis ad ablutionem solemnibus.

CAPVT XLV.

Animalia Indiæ.

Animalium caro in India non ita suavis ob calorem.

MVltis India armentis ac pecudibus inlustris est, bobus, vaccis, ovibus, suibus, capris, hircis, &c. vili pretio, verùm, non ita suavi carne ut in Europa ob calorem regionis. Goæ optimæ notæ vacca sex *Pardauis* emitur. Boves in cibum vix mactantur, ad agriculturam duntaxat reservati. Porci, oves & capreæ suis item preciis comparantur. Ovilla caro parvæ æstimationis est, ac in vilem ibi cibum cedit, interdicta etiam infirmis. Suilla autèm caro salubrior est, ac a medicis facilius ægris conceditur. Oves ibi in quinque partes distribuuntur, cauda enim pro parte cedit, quòd ea pinguis, & lauta sit, ac crassa admodùm. Bubalorum ingens passim numerus visitur, vix tamen cibi causâ occiduntur, nisi in egenorum gratiam. Lac tamen expetitur. Ideo per totum diem famulæ ac Canarini cum lacte bubalorum, ac capreatum, flore lactis optimo, & recenti butyro ad venditiones discurrunt. Butyrum minutis particulis frustatim venditur. Caseos quoque albos admodùm exiguos conficiunt, sed siccos valde & salsos. Apri, lepores, cuniculi, cervi & cervæ, parvo numero inveniuntur. Gallinæ, capi, perdices, columbæ ingenti multitudine scatent undique. In Goæ insula viciniśque locis multi passeres existunt & quædam fringillæ: Sed Cochini ac circa tractum Malabar, neque passeres, nec fringillas aut minores aviculas invenire licet.

Vespertilionū multitudo.

Vespertiliones India habet complures, magnitudine eximia, infestas fructibus ac arboribus, ità ut Canarini per noctare cogantur ad custodiam, quam etiamnùm vix tuentur. Indis e vespertilione gratissimus cibus est, ac perdicis loco habetur.

Corvorum audacia.

Corvi nigri maxima atq. incredibili abundantia passim vagantur, summaque audaciâ fenestras invadunt, ac securè epulas cibumque auferunt. Ita mihi accidit cùm scribenti apertis fenestris corvus mensam invaderet. Nam ex atramentario gossypium rapuit, omnesque chartas harpyæ alicujus instar conspurcavit, me frustrà protervam audaciam impediente. Ferè hæ aves bubalos invadunt, eósque continuis morsibus depilant, atque ideo omnes penè bubali calvi sunt, quas ut abigant paludem petunt, ac aqua mersi corvum ita eludunt.

Glires ingentes.

Etiam glires in India magnitudine nefrendis domos & ædificia subrutis fundamentis, ad ruinas trahunt, murosque perfodiunt a cattis, qui tantæ magnitudinis animal non audent invadere securi. Aliud glirium genus minutum, pilo rubicundo, odorem aliquem musci habet.

Formicæ apud Indos infestæ.

Formicarum autem perniciosa ubique multitudo, omnia edulia, etiam linteamina confestim magno numero invadit. Ideo omnes cistæ ac promptuaria quatuor columnis in India imponuntur, ac a parietibus removentur, ne hisce animalibus adscensûs sit, ac sub columnis pelvis cum aqua ponitur, & si siccata tempore neque renovata fuerit, continuo formicis omnia plena sunt. Etiam sub lecticis eadem vasa habent, ut somnus securior ab infesto harum formicarum cursu & morsu sit. Aviculæ ex Canaria aliæque fringillæ, quæ ex Lusitania a quibusdam causa delitiarum in has partes adferuntur, ut tutæ sint a formicis baculo impositæ stant, cui vas cum aqua subsit, alioquin morsu aculeato petitæ a formicis mox interirent, etiàm si funiculo suspenderentur, cùm & per funiculum bestiolæ conscendant. Milites atque pauperiores, quibus non ita facultates suppetunt, ad cistarum cum pelvi emptionem, cibum si quid (quod raro cōtingit) superfit involutum strophiolo ex clavo ad murum demittunt, circulo carbonibus facto, qui cursum formicarum scandentium impediat. Aliud formicarum genus digiti longitudine ac colore rubro, agros, herbas, fructúsque maximo agricolarum damno invadit. Blattę tineæque omnia ibi vestimenta sordidâ perforatione corrumpunt. Ideo vix vestem præter quotidianam habeas. Chartam libróśque difficultèr ab injuria vermium fullonumque servant. Etiam cimices ubique multi.

Crabronum genus.

Crabronum deindè genus volatu pernicioso cibum, oleum, butyrum, aliáque liquida invadit, nullis pene operculis prohibiti, penetrant cuncta, ipsaque linteamina notis ac lituris deturpant, adhærentibus ovis syrupi instar, lentâ tenacitate. Multitudo harum muscarum multò maxima est; magnitudine apes bis superant, ac *Baratta* vocantur, ut formicæ inter Indiæ mala ac clades haud immeritó computatæ. Tigres alit terra interior; fera alia animalia Leones, aprosve ignorant.

Lacerti & serpentes.

Serpentum vero ac lacertarum ubique ingens copia, adherent etenim parietibus ac in lecticas & stragula dilapsi lacerti soporem homini superjacentes capiunt, magno terrore. Ideo potentiores sub conopæo amant dormire.

Chamæleon.

Chamæleontes India plures habet innoxios tamen, non alio quam aëris alimento (ut ferunt) sustentatos.

Annotatio

Annotatio D. Palud.

Chamaleon, quasi parvus leo (ut Plinius ait) magnitudine lacerti est, a capite usque ad caudæ initium, transversos septem aut octo digitos colligit longitudine, altitudo quinque pené digitorum est, longitudo pedum trium & dimidiati. Hispidus est ac nodosus spinâ dorsi acutâ. Colorem mutat redditque semper eum quem proximé attingit, pallent aut nigrescunt feré plurimi, cute tenui ac pellucidâ, quæ omnes colores excepto rubeo suscipit. Oculos vertit ac rotat magna commotione hùc illùcque, nullo pupillæ motu. Solus animalium nec cibo nec potu alitur, nec alio quam aeris alimento, &c.

Cercophiteci autem plurimi Palmas Indicas, quæ *Cocos* ferunt vastant perniciosè. Iisdem in arboribus bestiolæ quædam discurrunt quos *Bichos de Palmeiras* vocant, id est, bestiolas Palmæ. Similes sunt viverris, sciuri cauda, pilis variis ad delitias ac voluptatem expetitæ. Psitacorum tota India libero volatu fœcunda est. Ceterum ex Moluccis insulis aves quædam Malacca Goam deferuntur, similes alias psitacis, multis rubri coloris plumis, etiam loquaces ut psitaci; viginti aut triginta pardauvis in India æstimantur. Visum maxime recreant, suaviter garrulæ, adulantùrque linguâ hominibus, quibus caput ac barbam, os & aures lambunt, ad nitorem usque. Ideo inter domesticas aves expetuntur, quòd psitacos cæterasque aves pulchritudine pennarum superent. In Portugalliam ad Regem crebrò missæ fuere, verum infælici successu. Tenellæ nempe aves ac curâ summâ habendæ, tanti doni gratiam ob gravitatem itineris morte consumunt.

Bestiolæ palmæ.

Psitaci.

CAPVT XLVI.

Elephas.

Elephantes ubi.

ELephantes in multis Indiæ partibus reperiuntur plurimi tamen in Æthiopia, post Mossambicquam, ubi *Caffres* nigritæ homines habitant, qui eos interficiunt cibi gratia, dentesque Lusitanis eboris commercio vendunt. In Bengala & Pegua eorundem magna quoquè copia est. Venatu ibi multitudine mortalium adunata aliisque mitioribus elephantis sæpè capiuntur, cinctis 2000. aliquando indagine è quibus 100. aut 200. eligunt, cæteris ad fœcunditatem dimissis. Hi postmodùm tempore, minis, fame ac siti aliisque modis mitescunt, ac ad humanæ linguæ intellectum formantur, oleo demum inunguntur ac cura magna abluuntur. Inde domiti rectoribus obediunt, hominibus ingenio similes, à quibus sermone & forma duntaxàt differunt. Regnum Sianç numerosam quoque multitudinem elephantum habet. Ibi à gente candidus elephas velut rex cæterorum solemni divinoque cultu honoratur. Ejus elephanti gratiâ magna furoria contentio inter regna Sianæ & Peguæ, ut in regnorũ descriptione retulimus. Sed quos insula Seilana mittit, ingenio ac intellectu cæteris mundi totius præstant. Nam (ut Indi astruunt) ab aliis in signum submissionis adorantur, & tanquàm principes coluntur. Omnia onera, dolia, sarcinæ, vasa, &c. maximo ministerio per elephantes in India aguntur. Ceterum Regiis sumptibus sustentantur, quique illorum ope eget rectorem convenit, atque cum eo de vecturæ pretio agit. Rector cervici belluæ insidet pedesque sub auribus extendit, manu uncum tenens, quo testiculos animalis intra aures jacentes stimulat. Id momentum regiminis maximum est. Accedente elephãto, ad id quod gestandum est, loro quidèm sarcina librata nè in hanc illamve partem declinet suspenditur, atque ille monitus a magistro lorum proboscide sumit dentibúsque circundat, extremitatem lori ore tenens, pendulam inde sarcinam quo velis defert. Si autem navi imponendum sit vas, ipsa navis ripæ admovetur. Tum elephas id navigio ipse imponit, lapidesque subjicit, periculum facturus dentium impulsu. An etiamnùm vacillet. Tormenta etiàm graviora altáque ex ære aut ferro producunt haùd difficulter. Liburnicas biremes, *Caravellas*, &c. soli ex aquis in terram propellunt, tanquam aliud agentes. In summa carrorum, jumentorum ac vehiculorum ubique usum præstant: Vivunt autem orizâ & aquâ. Somnum capiunt ut reliquæ quadrupedes belluæ, genuaque commode etiam flectunt. Hyeme cùm imbres (ut ille ait) Iovem deducunt, in Venerem stimulis furibundi agitantur, ità ut recturam nullam admittant. Tum extra urbem aliquo in loco furiosus catenâ ferreâ arbori crassæ adligatur, cibumque ibi sub dio accipit, donec furor transeat, ab Aprili in Septembrem usque, hyberno tempore scilicèt, continuus. Pòst redit pristina mansuetudo, tractabilesque restituuntur iis, qui nullâ injuriâ agunt, verum contumeliosis ac petulantibus nunquàm ignoscunt, memoria vindictæ sempiternâ. Dentes ex quibus ebur fit per Indiam magno in pretio sunt, præcipue in Cambaja, ubi opifices multa ex ebore concinnant, mulieresque *Manilias* sive armillas octo novemve circulis gestant. Inde & ex Æthiopia ac Mossambicqua eo deferuntur. In Seilana insula & Pegua Reges bella ex elephantis ineunt. Gladios quippè dentibus alligant, turresque dorso imponunt, ex quibus quinque vel sex viri balistis tormentis ac igneis pattinis instructi depugnant, & in hostes conjiciunt. Ipsi quidem ad terrorem turbandosque hostium ordines valent: Verum si unus terga det, cæteri quoque pari terrore proprios etiam homines insigni tumultu conculcant. Murem, glirem ac formicas hor-

Candidi Elephantis adoratio.

Seilanæ Elephantes principes reliquorum.

Elephantum ministeria.

Furor Elephantis.

Vindictæ studium

inicas horrent, ne promulsidem subeant: Tormentorum etiam strepitum flammamque timent, nisi tempore fuerint adsuefacti. Cum coeunt mas colliculo sublimior instat, inferiore paululùm fœmina: Clangore pedum autiumque continuo concussu adventum a longe produnt. Velocitatem caballi subinde æquant, gloriâ ac ambitione admodùm æstuosi. Festo die decretaque supplicatione elephantes processioni identidem intersunt, eo ordine, ut juniores præcedant, seniores autèm subsequantur. Tum pictis insignibus regiis Lusitaniæ, tibicines quinque vel sex gestant, qui concentu mirifico festivitatem exhilarant, tanta belluarum incedentium gravitate, ac ad magnificentiam composito gressu, ut ab hominibus nullo in modo ex ea parte differant.

Elephanti in precandi pompæ intersunt.

Goç aliquando hujusmodi exemplum contigit Admotus liburnicæ elephas, eam omni nisu in terram protrahere conabatur. Sed grandis erat navis ac solitis major Ideo cum vire non sufficerent, advocandus erat alter auxilii causâ. Cæterùm rector cum acerba castigatione ignaviam increparet, eique infirmas vires objiceret, ac infamis auxilii pudorem novâ collecta vi elephas navigium promovere omnem rejiciens operu contendit, tantâ mole impulsuque, ut super facultates laborando rumperetur, ac necem e vestigio subiret. Eo deinde tempore, quo Cochino in Lusitaniam navigaturus essem, clavus navis nostræ destructus restaurationē postulabat: is alligatus lembo ad ripam primum producebatur, ibi tum duo ligna parata erant, quibus per elephantum aqua eductus atque impositus facilius laberetur. Ingens erat clavi pondus, quippe quo navis 800. *Lasterum* regeretur, & ipse elephas junior, nondumque adultus oneri nequaquàm sufficiebat; ut in genua anteriora procumbens, alta voce ac flebili lacrymisque manantibus tedium & ægritudinem circà imbecillitatem suam testaretur, castigante identidem magistro, objurgatoriis verbis, pudoremque ingerente belluæ ob astantium multitudinem. Verum ubi frustrà tentata res nequaquàm succederet, alter elephas admotus fuit, ità pari ope clavus eductus, jam lignis suppositis imminebat. tum ille prior fastidio auxilii, dentibus ac capite socium reppulit, solusque, quod oneris restabat perfecit. Indè cuivis ingenii hujus belluæ facilis consideratio, ambitione cum hominibus pari Gratissimi quoque sunt ac beneficiorum memores. Novi anni initio rectores a Prorege Archiepiscopo aliisque principibus strenam postulant recepto more. Tum foribus accedentes inclinant sese acceptoque munere genua flectunt, velut redditâ gratiâ dominorum nomine, cujus beneficium velut proprium reputant Hisce beneficialès ædes cum transeunt, inclinato capite ostium in memoriam venerantur, itémque templi fores, ac crucis imaginem a rectoribus edocti. Ex more suo subinde forum olerum petunt, ibique quisque elephanto aliquid objicit Erat inter hos Mulier quædam ex oleribus suis elephanto semper benefica. Tempore autèm adventante quo in furorem abeunt bestiæ, nondum prorsus alienatæ, per sex septemve dies cum dominis vicatim discurrunt, qui populum ut aliquid in nutrimentum furiosi elephantis conferat deprecantur. Sed enim regere animal non potens magister, voce tantùm monet, ut caveant atque elephantum furentem ipsi vitent, plane eadem tragædia, qua in Lusitania tauriludia exercentur. Simili insolentia agitatus rabie elephas, in forum olitorium quandoquè venerat, omnia ibi evertens, ut homines coacervati timidique huc illucque de salute soliciti discurrerent, ædesque aliquas peterent. Inter hos & illa mulier benefica elephanto olim, domum quandam anxiè subiverat, concussáque subito periculo, infantem suum in sporta positum deserverat. Itáq. magnoperè sollicita elephantum cuncta turbantem, ut tyrannum pueri verebatur, ac lacrymis madida clamoréque turbata, jam propinquum filii funus deflebat. Verum elephas accedens ad sportam furoris oblitus subitò, ipsum infantem modestè proboscide excepit, ac impluvio cujusdam officinæ innoxium clementer imposuit, ad pristinam rabiem reditu deinceps facto, renovatóque circa alias res tumultu, cunctis admirantibus, exultante præsertim matre, restituto puero vivo ac integro. Talia infinita per Indiam exempla quotidie obortiuntur, ex quibus pauca duntaxat commemoravi, ut belluæ gratitudine homines nostros admonerem, qui infausta memoriam ac benevolentiæ oblivione, omnem beneficii ex animo memoriam delent, cum & insensatus elephas repetat, quod nos melioribus disciplinis imbuti, sensibúsque prædìti, ingratitudinis nebulâ obducimus.

Exemplum ... in Elephanto.

Alimum

Gratitudinis commemoratio.

CAPUT XLVII.

Abada sive Rhinoceros

INdia *Abadam* sive Rhinocerota non habet, verum in Bengala & Patane reperiuntur. minores sunt elephanto, cornu breve naribus ostendunt, quod postremâ parte crassius, anteriore acutum emittet, colore cæruleo tristiore ac albo. Porci habent rostrum, pelle rugosâ ac scutulatâ. Cum elephanto simultatem exercent. Quidam hoc animal pro Monocerote habent, quòd nullus uspiam hactenus sit visus, auditu tantum intellectus. Sanè Lusitani adfirmant & Bengalæ homines adstruunt, circa Gangem in regno Bengalæ multitudinem magnam esse harum belluarum, ibique cæteras

Rhinocerota ubi.

bestias ad

beſtias ad potum convenientes operiri, donec rhinoceros biberit, quem poſt illæ ſitim explent. Cornu enim naribus impoſitum aquam tangit, ob viciniitatem narium & roſtri. Et probatur illud ab Indis adverſus venena, aliósq. morbos ſummope re. Quin & dentes, ungulas, carnem, corium & ſanguinem, immò ſtercus contra venena laudant, ut & ipſe experimento ſubinde didici. Neque rhinoceros ubique eadem præſtantiâ valet, Nam quorundam cornu 100. 200 & 300 pardauvis æſtimatur, aliorum 3. aut 4. dignoſcúntque virtutes Indi certâ ſcientia licet quidem coloris & magnitudinis ſint. Cauſa autem efficaciæ diſcrepantis ex herbis eſt, quibus aliis in locis optimis ac ſaluberrimis animal victitat, aliis verò non itèm. Circa Malaccam quoque Sianam & Bengalam capreæ quædam ſive hirci inveniuntur ſylveſtres, medico item cornu, contra venena, ut ipſe probavi. Has Capreas vocant *Cabras de Mato*, id eſt, Capreas ſylveſtres. Anno 1581. Rhinoceros cum Elephanto Regi Hiſpaniarum Philippo tum Liſbonæ exiſtenti pro munere advenit ex India. Atque hæc de avibus Indiæ terræque animantibus. Plures beſtias aliquis facile enumeret, ſed ego tantum has deſcripſi, quas communis ſcientia probavit, excluſa ab hiſtoria omni incertitudine circa ignota.

Cornu Rhinocerotis contra venena.

CAPVT XLIIX.

Piſces, ac Indiæ monſtra marina.

Piſces Indiæ multi ſunt & quibuſdam guſtus bonus. Optimus eſt quem *Mordexinum* vocant, *Pampanum* & *Tatyngum*. Eſt piſcis *Perna ferra* dictus, quem in orbes ſcindunt Salmonis inſtar, ac ſale condiunt, eſtque excellens valdè & longinquam in navigationem duraturus. Orizâ autem piſces ferè omnes coquunt, cum juſculo quod ſuperfundunt, acidi guſtu, [illegible] apud nos uvæ immaturæ ſive acinæ, *Carryl* vocatur. Is cibus illis cotidianus eſt, ſervítque oriza vice panis. Aloſa item ibi bona eſt, ſoleæ, aliique piſces diverſi generis. Squillæ autem tanta magnitudo, ut 12. in cœnam ſufficiant, & cancer item magnitudine ac bonitate excellit, contrariâ ratione cum iis, qui apud nos celebrantur. Lunâ etenim plena ibi v[illegible] ſunt, cum apud nos luna turgida & ipſi ſucco ſingulari alimentoque repleantur. Muſculi ubique multi. Oſtreæ item præſertim circa Cochinum & Comorini caput ſed eæ non ità æſtimantur. Piſces in India parvo pretio comparari poſſunt: Duobus etenim ſtuveris pro 5 aut 6. hominibus facile prandium ex piſce & oriza ritu Iberorum inſtruas, quæ ſane vilitas magna eſt, ſi cum pretio Hiſpaniæ ac Luſitaniæ comparetur. Piſces quoſdam *Tubarones*, ſive *Hayos* flumina Indiæq. maria abundanter habent. Hi pernicioſi valde natatoribuſque infeſti, multos margaritarum piſcatores interimunt, ideoque flumina natatu non frequentantur, conſtructis tantùm ciſternis in quibus ſeſe homines abluunt. Cum Cochini in flumine navis noſtra ſtaret, clavúsque reparatus antiquis eſſet reſtituendus clavibus, nauta cum 4. aut 5 ſociis in lembo poſt navigium erat, unuſque loro navi alligatus media ſui parte in aqua hærebat, ut clavum aptaret. Is mox ab hujuſmodi *Hayo* correptus fuit, mordicus amputato crure ad femora uſque, quamvis piſcem nauta remo cæderet. Cumque homo bonus manu piſcem conti[illegible] vellet, & manum cum medietate brachii partéque narium iterato morſu amiſit, fruſtrà percutientibus ſociis. Cum vitæ tenui ſpe aut etiam voto vulneratus hoc modo ad Xenodochium ferebatur, noſque altera die enavigavimus. Hujuſmodi exempla quotidiè in fluminibus, ac mari Indico accidunt, inter urinatores ac piſcatores, qui tanti monſtri morſu vitam crebro amittunt. In flumine Goæ quando oſtium hyberno confluctúque tempore obturatum eſt, quidam piſcatores piſcem ceperunt, inſolenti figurâ qui deinde delatus ad Dominum meum Archiepiſcopum, ejus juſſu fuit a me depictus, mittebatur ad Regem Hiſpaniæ imago. Is magnitudine juſti canis, porci roſtro, oculis minutis, nullis auribus, contentus tantum foraminibus duobus [illegible] quatuor pedes elephanti pedibus [illegible], caudamque latam a dorſo [illegible] ac ſine planum, ſtimulóque rotundo & acuto. Per atrium diſcurrebat grunnitu porcino, ſquamis corpore in univerſum contecto, magnitudine membri pollicis prioris, duritie infracta, ſupra ferrum quam neque gladio penetrare poteramus. Ad contrectationem ſeſe in globi formam cótrahebat, occultatoque omnem animadverſionem [illegible] [illegible]. [illegible] quieſcet, paulatim reſolutus, curſus [illegible] repetebat. Ceterùm quia piſcium hic inita narratio eſt Hiſtoriam piſcis admirabilem haud impertinenter referam. Illam multi, vel ſupra fidem veri æſtimabunt. Sed pictura in palatio viceregis, teſtimoniaque teſtium probatorum, vera item firmabunt, Cum nomen ignominque ducis navi[illegible] mus, dies, & adſcripta ſint, multis qui in eadem navi fuerunt etiamnum viventibus, quod recens hiſtoria ſit. Res hæc eſt. Navis quædam ſolito curſu Moſambicque ex Luſitania in Indiam petebat, ſecundo vento veliſque turgidis, optimo flatu, ad lineam directa navigatione. Cum autem 14 dierum ſpacio eundem ſemper curſum tenuiſſet, [illegible] a me proficiebat & dimenſione gr[illegible] facta apparebat retroceſſiſſe navem, ſumma omnium admiratione, cum & tempeſt

faceret,

Mordexinus piſcis Pampanus & Tatyngus.

Piſces parvo pretio emuntur

Hayus piſcis noxius.

Exemplum.

Piſcis inſtar porci [illegible]

[illegible]

faveret, & experientia docuisset nullos in ea parte maris fluctus esse, qui navigationis fælicem tractum impedirent. Itaque stupentibus cæteris & incantationis aliquam vim occultam suspicantibus, fortè celeustes proram diligentius inspexit, ibique caudam magnam latamque piscis animadvertit, qui proram flexu obtinebat curvatæ caudæ, ceterumque corpus sub carina tendens, capite clavum subibat contráque omnem ventorum vim navem morabatur, retróque trahebat. Enim magnâ contotum vi navales socii detraxerunt, caudáque soluta navis bono ferebatur successu. Pictura in Proregis palatio memoriæ causa exstat, ibi sæpè nomen ducis, annique notas legi, sed nunc exciderunt. In Bengalæ flumine Gange Crocodili reperiuntur, maximique angues immensæ magnitudinis, qui piscatores ac lembos sæpe evertunt, terrámque subinde infestant, in viatores lethali morsu, ut cotidiana exempla docent. Cochleæ circa Malaccam formâ ut apud nos D. Iacobi cochleæ tantę magnitudinis extant, ut unam ex arbore pendentem vix duo homines baiuli ferant. Tales tabuit loco Malaccæ navigio advehebantur, quod nostra in classe ad S. Helenam, circa Terceram tempestate frangebatur. Et advehebantur aliquæ per Iesuitas missæ, ad frontispicii monasterii, templique Lisbonæ instructi decorem. Pariter navis S. Petri titulo insignis ex India Cochino Lusitaniam petitura, syrtibúsque D. Petri 6. gra. in Austrum a Goa illisa, fracta fuit. Verùm mortales omnes Caravellæ ex tabulis navigii concussi factæ præsidio salvati in Indiā redière. Medio tempore tamen a canceris passi maximos metus. Illi summo numero ac inusitatâ magnitudine homines quos comprehendere poterant elidebant, ideóque arctâ vigilia, ac excitatis munitionibus arcebantur. Rei gestæ veritas nupera est, eaque in navi qua ex India in Lusitaniam proficiscebar, duo navales socii erant, qui eodem in D. Petri navigio cum fuissent, oculatum testimonium præstabant. Picturæ præterea passim in India Goæ idem testantur. Hæc de piscibus monstrisque marinis, quæ certa fide cognovi, relata sint.

Crocodili.

Cochleæ ingenti magnitudine.

Cancri inusitatæ roboris nuncque magnitudinis

CAPVT XLIX.

Fructus, arbores, plantæ vulgarésque Indiæ herbæ, præcipue Ananasum descriptio.

Annotatio D. Paludani.

Anane a Canarinis Ananasa dictæ, a Brasilianis Nana, aliisque in Hispaniola Iajame, ab Hispanis in Brasilia Pinas, propter similitudinem quam hi fructus cum nuce pinea habent, ex provincia S. Crucis in Brasiliam allata primum, mox in Indiam Hispanicam, post in Orientalem, ibidem magnâ copiâ crescunt, magnitudine citri aut melonis, colore optimo inter viriorem & flavedinem, potentie quando maturescunt virore, sapore grato odoréque placido, instar abricoti, cum & ædes in quibus hi fructus sunt, odore cognoscantur. Cardno aliis a longe non ita absimiles, echinata perinde folia non habent. Caulis ex quo emicant cardui magnitudine, radices ut carduus habet, cui unus tantùm fructus incumbit, medio scapi, aliique minutâ circundant, quorum & quidam fructus ferunt. Hujusmodi in horto meo plantas ex Brasilia allatas habui, verùm nostri frigoris impatientes. Calidus est ipse fructus ac madidus. Ex vino sumitur instar Persici, facili digestione. Verum inflammationem parit & æstum, depravatione gingivarum, ob tenuia fila quibus distinguitur. Fructuum horum species apud Brasiliæ populos differentia linguarum varia item nomina habent. Prior Jajama vocatur, longior ac sapore jucundior, carne flavâ. Altera Bonjama, albo interiori colore, ac sapore ob dulcedinem nimiam stolido. Tertia Jajagna dicitur, eodem albo colore, verùm gustu vinoso & acido. Ceterum naturâ ipsa fructus hi passim quoque crescunt, nominanturque sylvestres Ananassa. Hæ scapo lanceæ altitudine aucta, magnitudine aurei mali, echinatis item foliis, spinisque minoribus cinctis, a porcis manducantur, licet sapore haud ingrato sint. Planta ipsi cum radicibus succi plena est, Succus cum saccaro mane mixtus, certo adversus calores hepatis ac renum, ipsáq; renum ulcera, purulentam urinam, virgæque excoriationem remedio valet. Arabes laudant hunc succum adversus sacrum ignem, ac Quema indigitant. Qui plura cognoscere cupit Costa legat, Oviedum ac Thevetum. Ananas saccaro conditas cucumeris magnitudine ego plures habui.

ANanæ inter Indiæ fructus sapore præstant. Non sunt quidem naturales Indiæ, verum exoticæ a Lusitanis ex Brasilia allatæ, ideò principiò maximis petitæ pretiis pardauvo æstimabantur, nunc verò multiplicatæ vilescunt. Maturescunt quadragesimali tempore, tum enim gustu pollent gratissimo. Melonis sunt magnitudine, formâ coli, aut nucis pineę, facilè tamen scinduntur, rubio colore, admixto virore, cubiti fere altitudine excrescunt. Folia hujus herbę ex Hispania Sempervivæ imagine conspiciuntur, perpetuò etenim virent, ideoque a trabe domus suspenduntur, arctiora tamen sunt, ac circa margines sinuosa. Manducandi seu nucleorum gratiâ in orbes scinduntur, ac Persicum colore maturum repræsentant, pari item ferè sapore. Verùm delicato gustu supra omnes fructus præstát. Succus musti dulcioris instar vix satietatem implet. Calidi sunt, nàm si cultrum horæ mediæ spacio insertum teneas, feré consumptus erit. Sanè communi usu hominibus vix nocent, nisi suprà modum sumantur, usque ad gulam. Infirmis haud permittuntur,

Ananarum forma.

Succus.

Natura.

mittuntur. Vulgò scinduntur orbiculatim vinóque mersantur, suavemque omnino cibum præbent.

CAPVT L.

Iaqua sive Iaacca.

Annotatio D. Palud.

Calecuti & in quibusdam Indiæ locis juxtà mare ac flumina fructus quidam crescit in Malabar Iacà dictus, in Canara & Guseratta Panar, & Panasu, in Arabia Panax, in Persia Panax. Ex magnis arboribus crescit non ex ramis ut cæteri fructus, sed ex trunco supra terram sub ipsis foliis quæ magnitudine manus virent, filo duro craßóque labente per medium. Minores ex hoc genere fructus qui in Malabar optimi nascuntur melones nostros magnitudine superant, exteriore autem cortice viridioris coloris teguntur in similitudinem nucis pineæ coacti, licet cortex adamantis in aculeum formati speciem referat, nullo tamen acumine, quamvis à longè aliter appareat. Introrsum verò flavi echinatis spinis vestiuntur. Qui Goæ crescunt dissimili ac non ita bono sapore ut in Malabar probantur. Maturitate plenâ mense Decembri vigent, optimeq; olent. Sunt autem duplici specie: optima Barca vocatur, altera Papa, non eâdem bonitate & tactu molliore. Præstantissimi 40. Malvadissis sive Realo ferè emuntur. Maturescentes colorem atrum adipiscuntur, duro sque cortices. Quod exteriore putamine nucem ambit, varios sapores habet tum melonis, mox persici, gustu tamen sapidiore, inde favi, postea citri; eâdem jucunditate palati, licet durioris sint digestionis. dejiciuntur enim nondum percocti, prout desumpti fuerant. Si quis in longitudinem fructus hos secet aperiátque, introrsum albescunt, carne coactâ capsulisque distinctâ, quibus oblongæ nuces crassiores majorésque dactylis nostris continentur. Illæ cinericia pelicula obtectæ, album nucleum ut castaneæ nostræ habent, crudæque desumptæ terrestres sunt, gustu acuto & flatuosâ qualitate, assatæ tamen sive elixæ castanearum instar, valde palatum delectant libidinemque excitant, ideò maximè expetitæ. Ventris fluxum quoque reprimunt. Pulpa exterior stomachum valdè onerat, malos ac venenatos humores producit, ideòque qui plurimum hisce fructibus vescuntur, facile in pestiferum illum morbum incidunt, quem Indi Morxi nominant. Qui plura scire desiderat, is Ludovicum Romanum legat 5. lib. & 15 cap. Navigationum, Christophorum à Costa cap. de Iaca, & Garciam ab Horto 2 lib. cap. 4.

Iaccæ ubi crescant. Iaacca ex magnis arboribus nuci similibus crescunt, circa littus maris sive marinis in locis, aliàs contrà omnium fructuum naturam: nam supra terram ex trunco tantum ac nodis ramorum dependent, verùm Quomodo. ubi rami disperguntur nullæ crescunt. Melonis ferè forma ac magnitudine conspiciuntur, ita tamen quædam graves, ut vix attolli queant. Ananis extrinseca formâ Forma. haud absimiles sunt, nitidiores tamen & colore subviridi. Fructus interior folliculis clauditur, ut castaneæ, aliâ tamen formâ. Folliculus quisque fructum habet, qui medietate albus, reliquâ parte flavedinē monstrat, nucibúsque adhæret favi instar, cui haud dissimilis est lentore & gustu. Fructus hic extrinsecùs castaneam circundat formâ glandis, si posterius viride putamen adimatur glandi, eâdem magnitudine, aut in quibusdam paulò uberiore. Fructu extrinseco consumpto ipsæ castaneæ assantur, ac elixantur probe, castaneisque Europæ sapore haud absimiles existunt. Folliculi aliquando tales centum in una Iaacca sunt, & plures subindè pro fructus ipsius magnitudine.

Iaccæ duplices. Duplex *Iaacca* genus est. Optimum quod *Girasal* vocatur. Vilius *Chambasal*. Formâ tamen aut arborum facie non distant, nisi quod *Girasal* gustum habeat suaviorem.

Girasal ac Chambasal nomina bonitatis mercium Indiæ. Ceterum hisce nominibus *Girasal* ac *Châbasal* Indi quoque orizam aliásque merces discriminant. Quod præstantius est semper *Girasal* vocatur, quod deterius id *Chambasal* dicitur, distinctis ita pretiis. Iaaccæ omni tempore anni habentur.

CAPVT LI.

Mangæ.

Annotatio D. Palud.

Mangæ item ex magnis arboribus ut Iaacca crescunt, plurimis ramis, ovi quis anserino magnitudine sunt, cum in quibusdam locis Indiæ duo pondo & quod excurrit pependerint, colore sunt diversò, quibusdam pallidus viror est, aliis flavedo, aliis cum rubro mixtus viror, gustu gratissimo, ac jucundissimo etiàm supra Persicum quandoque. Quod ad nomen attinet, communiter Manga vocantur, Canarinorum linguâ Ambo, à Turcis & Persis Amba. Ab Aprili usque in Novembrem ex arboribus pendent, juxta locorum situs. multis in provinciis nascuntur, sed optimæ in Ormutiana, ubi cæteris fructibus præstant. Has sequuntur quæ in Gusuratta crescunt, unde & nomen habent, minores quidem sunt, odore tamen gratiore. Intus nucem habent minutam. Tertium locum obtinent, quæ in Ballagatta inveniuntur, magnitudine ad 2 pondo & quadrantem, palato suaviores, quam illæ quæ in Charanna, Quindor, Madanagor, & Dultabado, præcipuis Regis Nizamexæ civitatibus, ac in Bengala, Pegua & Malacca proveniunt. Culleolâ adempta Mangæ orbiculatim concissæ manducantur cum vino, etiàm absque eo, quemadmodùm nos hic Persica sumimus. Condiuntur quoque saccaro, oleo, aceto, sale, ut in Hispania olivæ, cultro aliquantulum apertæ ac zingibere, allio, sinapi, aliisque talibus injectis. Cum sale aliquando obiter tantùm comeduntur,

comeduntur, ac oriza etiam cocta, quemadmodum hic oliva, atque ritu condita ac cocta ad forum deferuntur. Fructus hic frigidioris humidiorisque qualitatis est, licet vulgo calidior habeatur. Stomachi dolores & convulsiones (ut ajunt) generat. Et Medici quoque Gentiles calidum hunc fructum judicant, quòd & ignem sacrum, febres ardentes, tumores ac scabiem producat, verum ego hujusmodi mala existimo oriri ex putredine, quam in stomacho quibusdam facit, magnosque ob calores, qui eo tempore, quo Mangæ florent etiam absque earundem esu mortales in varios morbos impellunt.

Ante maturitatem, contrahit aliquo modo palatum, præcipue illa penitior pars, quæ nuci accedit, mox maturus adlubescit sapore amœno. Nux culleolam duram habet filis durioribus cinctã, & textam; ea, nux oblonga continetur, magnitudine glandis, intus alba, extrinsecus quoque alba pelle contecta, sapore amaro cruda, ideoque valet adversus Lumbricorum mala, & tosta contra Diarrhæam, tum gustu glandis. Aliud horum fructuum genus amœnum valde, sine officulis reperitur. Est & tertium genus sylvestre (Mangas bravas vocant,) veneni eximiâ virtute Necant enim continuo cum oleo desumpta, nullo hactenus invento antidoto. Sunt virides leviter, colore fulgentes aliquantulum, lacteo succo plenæ, carne sive pulpâ rarâ, nux cortice duriore tegitur, magnitudine mali Cydony.

MAnga ex arboribus *Jaacea* similibus crescunt magnitudine Persici majoris, sed oblongâ formâ, ac aliquantulum incurvatâ, colore viridi nitido, inclinante ad flavedinem seu rubedinem. Officulum habet majus quàm illud quod Persico continetur, ad esum nequaquam commodum. *Manga* introrsum flavescit, lanuginosa quando scinditur, licèt aliquę læviores sint. Sapore sunt gratissimo, quo & Persicum superant. Cum *Ananas* inter optimos quæstuosissimosque fructus Indiæ computantur. Victum enim abundè præbent, ut in Lusitania ac Hispania olivę. Carpuntur etiamnùm virides ac sale condiuntur ollis inclusæ, valentque ad cibum cum oriza, quam in aqua elixant, ut grana etiamnùm integra durent, ac tùm cum salitis Mangis manducant, communi mancipiorum ac plebis cibo, quibus & piscis salitus Mangarum aliquando vice, cum oriza servit: nam ea loco panis est. *Mangæ* sale conditæ scissione ut olivæ Hispaniæ albæ apparent, eodem fere gustu, sed aliquantulum acidiore, absque amaritudine acerbo. maxima sunt usque ad miraculum copiâ. Aliæ quoque sale asperguntur, & zingibere, alioque implentur. Hujusmodi *Mangas Recheadas* vocant, magnoque in usu sunt, non tamen ita communi, ut cæteræ Lautiores quippe sunt minorisq. pretii. In ollis cum aceto, ac oleo salitæ servantur. Quadragesimali tempore maturitatem induũt, ac ad Augustum usque durant.

Mangæ olivarum instar.

Condimentum.

CAPVT LII.

Cajonæ

Annotatio D. Palud.

Ex magnis arboribus hi fructus crescunt. Malo haud dissimilibus verum tenellæ etiamnum arbores folia habent Lauri, viridi colore diluto densa, flore albo ut Medica malus, plura tamen folia dant, odore nequaquam perinde suavi. Fructus sunt formâ & magnitudine ovi anserini; aut majoris pomi, flavi valde, odore bono, intus spongiosâ & succulentâ carne, ut limones, absque granis, dulci sapore, licet gutur aliquantulum stringant. Orientalis Indiæ proprii non videntur fuisse verum eo ex Brasilia allatos volunt, ubi nuces plurimum comeduntur licet Thevetus cap 61. in descriptione Americæ aliter tradat. In hujus fructus extremitate nux crescit, formâ renum leporis, quales ego domi plures habeo, allatas per Lusitanum gubernatorem navigii, cinericio colore & subinde rufo. Nuces hæ culleolam duplicem habent, & interfluit spongiosa ac pinguis materia, olei instar acuta & fervida, sed intùs latet nucleus albus, esus commodus ac suavis, Pistaciorum similitudine, pelle cinerea quam demunt, obtectus. Comeduntur hæ nuces leviter tosta, ac Venerem excitant, loco bellariorum fructus cum nucibus apponuntur, ipsi fructus cum vino aut absque eo sumuntur, ac præter saporis suavitatem juvãt debilitatem stomachi, contrà vomitus & fastidia cibi. Quibus in eum finem non expetuntur aquâ eosdem modice maceratos consumunt.

Oleum illud subtilius inter culleolas duas scabiem sacram, & maculas cutis tollit: Brasiliæ populis contra scabiem valet. Ex nuca arbores hæ propagantur, cùm fructus nec semen nec grana habeant. Quidam Anacardorum e genere Cajones autumant, ob similitudinem succi illius acutioris, inter culleolas. legito de hac relatius, Caroli Clusii observationes in Garciam libro 2. cap. 3.

CAjones arborem ex quâ nascuntur habent mali imagine, pirique sunt magnitudine, posteriore parte in mucronem desinente, anteriore crassâ, colore flavo. Maturi mollescunt alitèrq. planè quàm poma crescunt. Nam quo loco Poma caulem habent, ibi *Cajones* castaneam ostendunt, magnitudine pollicis prioris articuli, alio sane & diverso a castaneis *Jaque* colore. Saporem quoque gratiorem habent, verum assari debent. Introrsum albescunt ut castaneæ Europæ putamine tamen crassiore, cui cæruleus color ac luridus est. Crudas nemo securè ore aperiet, quod continuo cutem abradant, magno dolore eorum qui ignara temerè eas reserant. Ideo cultro aperiuntur,

Cajones ex quâ arbore.

aut igne

aut igne utuntur ut manducari possint. *Cajores* ipsi ea parte qua anteriori e pomo, caulem habet initium arbori. gustum autem peculiari notum cum deglutiuntur stringunt, gustu acido & succulento. In orbes ideo scinduntur, adjuncta aqua, sive vino, saleque injecto, quibus modis adstringendi illa facultas mitigatur, palato ita gratissimi. Eodem tempore quo *Mangæ* maturescunt, *Mangis* tamen *Ananisque* cedunt, viliores enim sunt, & per Indiam copiosi.

CAPVT LIII.

Jambi

Annotatio D. Palud

In India & alius fructus restat ob pulchritudinem, ac suavissimum gustum, medecinalemq; potentiam descriptione dignissimus, ideo apud Indos valde gratus ad quos ex Malacca primum delatus fuit.

Arbor ex qua crescit magnitudine Hispanicis malis medicis par est, multis dispersa ramis in latitudinem, umbrosa, pulcherrimo adspectu. Truncus majoresq; rami luridum corticem habēt. Folia nitida sunt ac levia, palma latitudine longiora, similitudine ferri lanceæ, crasso filo in longitudinem distincta, discurrentibus undique venis. Exterius virent prorsum, introrsum vero pallent magis. Flores sunt purpurei coloris, vivo adspectu, ac claviculorum vineæ gustum habent. Fructus piri magnitudine visitur, sunt autem duplici specie distincti, quarū una colore fulvo ad nigredinem inclinante sine officulo fere est ac gustu alterant vincit, quæ coloris purpurei, rosaceo amæno odore, officulum album ac durum continet, non plane rotundum, magnitudine officuli persici, aspera pellicula contectum. Suavis & illa palato est, frigida ac humida facultatis, mollis, tenui folliculo tecta, quem cultro vix adimas. Arbor radices alte agit, quartoque anno fructifera, sæpeque in anno ferax, adeo ut nunquam absq; fructu, aut flore aspiciatur, nam & eodem in ramo maturi ac immaturi Jambi, etiam flores reperiuntur, contra aliarum arborum naturam, decidentibus continuo floribus, ut ipsa humus colore purpureo picta videatur, quibus mox alii succedunt, rediviva semper sobole. Maturi Jambi facile arboris motu decidunt, si tamen ramos vellices, ut eo facilius carpere queas, ipsi facile rumpuntur. Ante alias epulas hos fructus in mensis comedunt, ac passim interdiu. Malavarenses & Canarini Jambolinos vocant, Lusitani incolæ istius terræ Jambos, Arabes Tupha Indos, Persæ Tuphat, Turcæ Alma. Arbor a Lusitanis Jabeiro appellatur. Flores fructusq; saccaro cōdiuntur quibus cum in febribus fervidis utuntur ad sedanda sitim.

Jambi arbor. Arbor *Jambi* magnitudine prunis æquatur, estque ipse fructus admodum jucundus atque in adspectum amænus, magnitudine pomi. Colorem habet rubrum albicantem, tanto splendore ut picturam, aut ex cera fictam imaginem æmulentur, gustu præterea optimo, odoreque ad aquæ rosaceæ fragrantiam. Introrsum albet, neque ipsius esu madidus & aquosus probatur, cum mihi nec [illegible], si vel odorem, vel saporem spectes. ideoque nec infirmis interdicitur iste fructus, quod nequaquam nocet. Flores quoque arboris admodum venusti, ac mirifice oblectant odore, & albo rubroque colore. Quotannis quater quinquiesve fructiferam arbores, jucunda sane vicissitudine, cum una subinde pars deciduis foliis maturos fructus habeat, altera adhuc recentibus, ac floribus etiamnum odoris, spem tantum novi partus ostendat. Ita toto anno varia hyemis æstatisque species uni in arbore adolescit. Officulum habent interius album *Jambi* qualem fere Cypressi fructus. Feracitas mul tiplex.

CAPVT LIV.

Alii Indiæ fructus.

IAngomæ in India arborem habent, cerasi forma, suntque magnitudine prunorum rotundorum, colore subrubro. Officulo carent eiusque loco nucleos aliquot minutos habent. Pruna gustu fere referunt, magnoq; sunt numero, ac ideo viliores. Iangomæ.

Annotatio D. Palud

Iangomæ ex arboribus crescunt, quæ prunis nostris similes sunt, nisi quod spinis undique squallent. Crescunt passim nulla opera, & in hortis Bacaim, Chaul & Batecalæ visuntur. Fructus a sorbis parum differunt, rotundi & parvi, contrahunt palatū ut pruneolæ. Officulum non habent verùm quædā minuta semina, primum nascentia ut pistacia. Antequam in esum valent digitis comprimuntur, nec tamen eo modo facultatem adstringendi amittunt, ideo ad obturationes probantur, licet Indis parvo in pretio sint.

Quidam ferunt fructum hunc a certa quadam ave devoratum, & deinde ejectum alvo ejusdem avis, fimo terræ mandatum facilius crescere meliori feracitate.

Carambolæ octo angulis, magnitudine minoris pomi, acidum gustum habent, quemadmodum pruna immatura. Ad conservas fere expetuntur. Carambolæ.

Annotatio D. Palud

Carambolæ Lusitanis & Malabarensibus dictæ, in Decan Camaruc vocantur, in Canarà Camarix & Carabeli, in Malacca Bolunba & a Persis Chamaroch ex arboribus crescūt similitudine mali cotoneæ, foliis longioribus majoribusq; pomorum nostrorū, viridibus admodum & amaris, flore parvo quinque foliorū, colore incarnato, nullius prope odoris, sed suavi aspectu, acetosa sapore. Fructus ipse oblongus est, flavus & velut in 4. partes divisus, sulcis altius adactis, in ornamentū, in medio quibusdam minutis seminibus existentibus, qui ob acorem palato grati sunt.

grati sunt. Saccaro conditur magno usu in medecina ac cibo. Maturi ad febres ardentes dantur, loco syrupi ex aceto. Canarini succo utuntur, admixtis aliis medicamentis ibi crescentibus, ad colores conficiendos & vitia oculorum tollenda. Costa scribit se in India obstetricem agnovisse, quæ hoc fructu siccato & in pulverem redacto, adjectis Bettelæ foliis utebatur, ad fetus abortivi dejectiones. Et in muria hi fructus habentur, quòd grato sint gustu & appetitum cibi excitent.

Brindoini, Duriones, Iambolones, Mangestani, aliique fructus quòd minoris pretii sint, hic à me non describuntur.

Annotatio D. Palud.

Brindoinos Orientalis India dat, qui extrinsecùs aliquantulùm rubent, introrsum verò sanguinei sunt, gustu acerbissimi. Reperiuntur etiam exterius furvi ob maturitatem, leviora acerbitate licet eodem sint introrsùm colore.

Multis Indorum fructus hic in deliciis est, verùm ob acerbitatem non ita amœnus. Tinctores eo utuntur. Cortices adservantur ac trans mare vehuntur aceti conficiendi gratia, quod & à Lusitanis quibusdam usurpatum fuit.

Annotatio D. Paludani circa Iambolinos.

Arbor corticem habet Lentisci, Myrthi formâ, folia Arbuti. Sponte passim crescit. Fructus ut majores maturæ olivæ Cordubenses palatum ac guttur admodum stringunt. A Medicis parum expetuntur. Muria tamen servantur, ac cum oriza cocta manducantur, quod stomachum acuant, verum Indi nec Iambolinos, nec Iakas inter salubres fructus computant.

Ex Indiâ quam Hispani tenent, per Philippinas insulas, sive Lusones, Malaccam, indeque in Indiam fructus delati sunt, quos *Papajos* vocant, qui formam ferè Melonis habent, pugnique magnitudinem. Arbor haud crescit nisi in jugata, mare aut fœmina. Mas fructus non fert, sed fœmina duntaxat, sterilis etiam fœminâ, si à mare divertat. Arbor in viri staturam justam adolescit, ac majora folia habet. Eratque primùm magno in pretio ob novitatem, quæ nunc planè obsolevit. Habet India exoticas quoque ficus Lusitaniæ, quæ fructum perfectum vix producunt. Mala aurea, assyrtica, citri & cæteri fructus passim in Indiâ reperiuntur, præstantque Hispanicis. Vvas rarò invenias, eas ex viticis ante fores positis aliquot ut in Belgio duntaxat colligunt. Cæterùm circa nativitatem Domini, ac quadragesimam ex terra Ballagattæ sitima à Decaninis aliisque Indis uvæ Goam deferuntur, quæ tamen Hispanis cedunt, licet majoris, cæterorum fructuum intuitu, pretii sint. Plurimi etiam in Indiâ melones sunt Hispanis tamen bonitate inferiores: cum saccaro enim ferè manducantur ut meliori gustu sint. Verùm alterius generis sunt, quos *Patecas* vocant sive *Angurias*, aut melones Indiæ vocant, colore subviridi ac intrinsecus albo, nigris nucleis, aquosi valdè ita, ut succo mox os repleant, dulces admodum, refrigerant maximè, & post prandium ideo expetuntur. Cucumeres & raphani maxima sunt copia, brassica itèm, sed quæ bonitate Europæis cedunt, non enim incremento consummatæ folia claudunt, verùm temerè dissipata patulæ ostendunt. Lactucæ genera vix habeas, ut nec herbam ad oleris confectionem. Flores herbæque beneolentes parvo numero sunt, exceptis rosis & rosmarino, quibus tamen odor parvus sit. Campi nullis omnino floribus distinguuntur, gramine tantum puro virides hyeme nimirum, cùm pluvia madescunt. Æstate torridi virorque orbati jacent. Quidam verò arborum flores toto anno durant, quos *Fulles* vocant, inter vestimenta ac linteamina boni odoris gratiâ collocari mulierum singulari studio. Alia autem florum herbarumque genera, quibus Europa undique nitescit, nusquam apparent, licet ab Indis summopere expetantur, re narratione intellecta summo studio desiderentur. Ex figuris autèm quas hic ostendimus, Ananæ, Mangæ, Cajures, ac Iambi patent, etiam Zingiber, de quo posteà, ad vivam effigiem, licèt folia non ita ad venarum nervorumque proportionem respondeant, ut communis herbaristarum ratio fert. Ego tantùm hic figuris crescentium fructuum, prout eos inspexi, præbere conatus sum, ad aliquam historiæ nostræ lucem.

Papajos fructus.

Gaudet arbor conjugio.

Vvæ in India raræ.

Melones.

Melones Indiæ.

Brassica.

Flores in India haud multi.

Flores odoriferi.

CAPVT LV.

Ficus Indica.

Ficus Indiæ multiplex est, modò crassiore, modò tenuiore forma, diversis præstantia notis. Verùm eadem omnibus imago ac color idem, arborque ipsa eodem modo viri staturam æquat. Folia habet ulnæ magnitudine tres dodrantes lata, iis Turcæ, utuntur charta bibulæ vice ad cucullos. Lignum arbor non habet, sed similitudine arundinis truncum. Quod senescente arbore exteriorem corticis partem tegit, in modum cribri ex pilo facti figuratur, aspectu tamen crassius aliquantùm: introrsùm eadem folia cucullata ac clausa apparent in medii hominis altitudinem, tum explicant sese ac per vices excrescunt ita ut vetera à recentioribus successione quadam expellantur, donec arbor justo incremento steterit, fructumque maturum protulerit. Folia in medio crassiorem, quo dividuntur, nervum habent. Inter folia ex arbore surgentia flos nascitur, magnitudine ovi Struthionis, colore purpureo, ex eo longiore incremento ramus prodit non ligni quidem materiâ, sed caulis brassicæ ficus coacervatas abundè proferens. Primo quidem fabarum formam

Folia, forma.

Fructus.

formam habent, cùm adhuc volulis includuntur, magnitudine medii palmi pollicesque tres aut quatuor latæ, circum iis crassitiem nanciscuntur. Ramus hic fere semper 100. ficus habet, plus minusve, quæ ut uvæ in nodum coguntur. Racemi inde quidam ità magni, ut duorum virorum baculo bajulantium onus impleant. Nondum planè maturi scinduntur, cùm inter viriditatem & flavedinem etiamnum hærent, tum alibi a trabe suspēsi, intra 4. aut 5 dies commode maturescunt. Arbor sive planta unicum duntaxàt racemum fert, quæ mox tota detruncatur, ac mensis spatio justis denuò incrementis adolescit, & fructum toto anno ità perpetuum fert, tanta abundantia, ut communiter Indis in cibi usus serviat, gustu sane bono, decorticantur autem, folliculis instar fabarum existentibus, licèt aliqui tenuiore sint tegmine, interius albescunt, ac morsu farinam & butyrum dulci mixtione repræsentant, ideo panis ac lacticinii loco serviunt, simplici victu, quo corpus hominis absque alio cibo facile posset sustentari, ut in India multi sunt, quibus toto vitæ tempore particularis cibus ex ficu est. Plurimas ac communiores Lusitani *Figos d'orta* vocant, quasi hortenses diceres, suntque aliquantulum crassiores. Aliæ quas *Senorinas* dicunt minores ac extrinsecus læviores, velut optimæ notæ suavi odore pollent, ac gustu percommodo. *Cadolinæ* ficus etiam in pretio sunt, ceterum maxima laus *Chincapolinis* est, regionis Malabar. Flavescunt illæ parùm, viriditate exteriore maximâ, largæ ac proceræ, odore suavi, ac aquæ rosaceæ æmulo. Sunt & alia genera. Quæ in *Canonor* reperiuntur palmi longitudine, ac crassitudine pro rata, ob magnam ibi copiam siccantur, ac demptis folliculis per Indiam, mercaturæ quodam genere, di[illegible]tur. Quando maturescunt assantur p[illegible]uòd crudæ ob acrim[illegible] do adferunt, non [illegible]ore introrsùm ru[illegible]ine[illegible] decorticantur, ac in orbes scinduntur, adjecto vino cassiaque contusa, præstantia cibi suavissimâ, etiam supra Cydonii mali assati excellentiam. Vt cæteræ oblongâ scissione finduntur, saccaróque injecto tostæ, condimento probo, ab Indis summoperè expetuntur. Ex ficubus quippè præcipua plebi sustentatio. Ex omnibus Indiæ ac Orientis locis inveniuntur, ut & Mossambicquæ, Ormutii, ad oram Abex, Malabar, Malaccæ, Bengalæ, &c. Gusaratæ, Decanini, Canarini, Bengalenses, eas *Quelli* nominant, Malabares *Palan*, Malacitani *Pysan*. Etiàm in Arabiâ reperiuntur, quas *Musa* vocant, Hierosolymis, Damasci, Cayri itèm habentur, ut ab iis accepi, qui istis in locis negotiantur, persuasum inde quibusdam, primum patrem Adamum, ex hoc genere fructuum cum peccato gustasse. Verum cùm in Testamenti veteris historia legimus, exploratores Terræ sanctæ racemum uvarum retulisse, cui gestando vix duo homines sufficerent, mihi hujus fructus recordatio sæpè incidit. Num talis ille racemus extiterit, qui eodem more ab Indis ad domum Archiepiscopi Domini mei translatus, haud falsâ illius historiæ imagine, apparebat.

Racemus quē duo viri vix bajulant.

Ex ficu duntaxat quidam victitant.

Differentiæ.

Ficus Canonor.

Ficus passim reperiuntur.

Exploratores Terræ Sanctæ quod genus uvarum retulerint.

Annotatio D. Palud.

Ficus Indica apud Arabes non Musa aut Amusa, sed Moris vocantur, arbor vero Davacht Moris. A Brasilianis Pacona & arbor Paquover, a Brocardo in Terra sancta descriptione Paradisi Mala, ab Oviedo historia Indica libro 8 cap primo Platanus, in Guinea Bananas, in Malabar Patan, in Malacca Pican, in Canara, Decan, Gusaratta & Bengala Quelli. Sunt & Avicennæ Serapioni, ac Rhasi certis capitibus descripta. Avicenna sane libro 2. cap. 491. de hujus fructus virtute scribens, eas parvum alimentum præbere refert, quod & Bilem ac pituitam generent, stomachum offendant, ideò calidis post desumptionem ficuum hujus generis, acetum cum melle, ac seminibus refrigerantibus præbere suadet. Adversus calidam pectoris & vesicæ intemperiem conducunt, urinamque cient. Rhasis similiter lib. 3. Medicinarum, cap. 20. stomacho eas nocere ait, quod & ego in Syria existens illarum esu probavi. Appetitum macerant in cibos, alvum excitant, ac gutturis cruditatem leniunt. Serapio libro Medecinarum cap. 84. huic fructui primum caloris ac humiditatis gradū tribuit, & quod pulmonis ac pectoris caloribus medicus sit scribit, verùm supra modum sumptum stomacho gravem esse. In fœminis fœtus incrementa eodem autore adjuvat, renibus conducit, urinamque ac Venerē excitat. Indorum medici ficus in febribus alüsque morbis probant. Paradisi autem mala, meo judicio has ob rationes vocantur. Quod amœno & suavi gustu sint, odore item ac colore probentur; gustus etenim acidus dulcedinem habet adjunctam. Odor velut rosarum nares adficit. Color autem flavus pulchre item viridis oculos pascit. Accedunt figura crucis, quæ obliquâ fructus scissione apparent, de quibus Syriæ Christiani varia referunt, ac peregrinis easdem ostendunt. Qui plura desiderat scitu digna, super hoc fructu commentaria doctissimi & peritissimi viri Caroli Clusii in Garciam ab Orto legat, quæ abunde lectori satisfacient.

Iniami item ac *Batatæ* in India magno numero crescunt. *Iniami* sunt siseris formâ, crassiores tamen, ac nodosiores, pari ubique crassitie. Sub terra crescunt veluti Bulbocastana, colorem habent mustellinum, introrsùm autem albicant, Bulbocastanis tamen suavitate gustus inferiores.

Iniami.

Annotatio D. Palud.

Iniams hoc anno nobis ex Guineâ allati sunt crassitudine viri cruris ubique æquâ; exterior

cortex mustellini coloris est, interius admodum albent. Assati ac elixi gustum optimum præbent, ac cibum Nigritis præstantissimum.

Batatæ.

Batatæ colore sunt rosaceo, ab Inianis alioquin non discrepant, suavitate tamen superant, bulbocastanis similes. Hi duo fructus per Indiam maxime vigent, Iniami præsertim, qui cum ficubus famem vulgi pari concupiscentiâ explent. Assati ferè comeduntur aut alio modo cocti, ut apud nos brassicis & rapis fit.

Cibus vulgaris.

CAPVT LVI.

Palma Indica qua Cocos nuces fert.

Nomen arboris Palmæ.

Arbor hæc vulgariter à plurimis Indorum, Persis & Arabibus *Maro* vocatur, nucesque *Narel.* Malavares eam *Tenga maran* nuncupant, maturúmque fructum *Tenga*, immaturum etiamnum *Elevi.* Goæ *Lanham* indigitant. A Lusitanis autem fructus *Coquo* dicitur, ob tria foramina, quæ in eo conspiciuntur, Cercophiteci capiti haud absimilia, ab Avicenna *Jausial Inde*, id est, Nux Indiæ. Malacitani arborem *Trican* nominant, fructum verò *Nibor.* Estque hæc universæ Indiæ utilissima arbor, ut ordine suo explicabimus: colliguntur autem plurimi fructus in Maldivæ ac Goæ insulis, uicinísque terris, etiàm in ora Malabar. Vnde & frequens commercium ex fructibus, quos in alias terras deferunt. Arbor proceritatis eximiæ, in altum excurrit, palmi minoris fere crassitie. Folia non nisi in cacumine generat, quæ se ut in dactylo dilatant, sub foliis, velut clypeo, fructus latent; juncti inter se decem subindè numero, rarissime enim unica nux separatim prodit. Flos castaneæ flori haud absimilis est. Lignum spongiosum rara densitate, nec perinde firmum videtur. Amat ripas, ac propter aquam libentissime crescit, arenosis in locis. Interior terra nullam Palmam hujusmodi fert. Radix ipsa tenui spacio porrecta, contra fidem fere terræ inhæret, ob inusitatam trunci proceritatem, ut ascendens oculos animúmque aspicientium nimiâ altitudine perturbet. Verùm Canarini arboris corticem in scalarum velut usum scindunt, ac præparant eximiáque facilitate ascensu superat, cum desperatione Lusitanorum quibus id facinus terribile habetur. Plantatur autem ex *Coquis* nucibus, producta in virilis staturæ altitudinem, transfertur, ac hybernis temporibus cinere stercoratur, æstate vero aquâ irrigatur. Lubenter circa ædificia crescit, quòd luto delectetur, inter paucos annos probe culta fructus producit. Hæc Canarinorum cura est. Illi sub hisce arboribus degunt, quas emeridunt, ex proventu earum vitam sustentantes, conductione initâ cum proprietatis, quibus mercedem persolvunt. Tanta multitudo harum ubique Palmarum est, ut Hispaniæ ac Lusitaniæ olivis, & Bataviæ salices numero superent. Vtilitatum autem & commodorum hæc est ratio. Primo quidem lignum quamvis spongiosum, ob proceritatem tamen, ad multa utilissimum habetur. In insulis quippe *Maldivarum* integras ex eo naves fabricant, absque ullo ferreo clavo, filis duntaxat ex iisdem *Coquis* contextas. Rudentes quoque ac funes ex eadem sunt arbore, etiàm vela ex foliis, quæ *Olas* vocant, quibus quoque Canarini tegularum loco utuntur, & Lusitani ad galeros adversus solem, & storeas ac tegmina Pallanquinorum. Quin & galeros conficiunt ex foliis, tegumento capitis, insigni æstimatione tenuitatis, qui subinde 3. aut 4. Pardauvis emuntur, expetiti æstivo tempore ob levitatem. Sane duas ob res potissimùm hæ Palmæ coluntur, fructuum nempe gratiâ & vini. Nux ipsa interior *Coquos* magnitudinem ferè habet ovi Struthionis, quæ etiamnum culleola viridi tegitur, ut nuces Iuglandes.

Vestitus.

Forma.

Natura.

Cultura.

Declaratio utilitatis Palmæ.

Galeri ex foliis pretiosi.

Annotatio D. Palud.

Indica nuces duplici culleola teguntur, quarum prima pilosa est, ex qua Cayro conficiunt, rudentes & funes nominatim; eadem stuppæ loco reparandis navigiis servit nam salsis madefacta fluctibus, dilatat se, navesque meliori fide, quam nostræ materiæ continet. Ex altera culleola, non tantum Indiæ in locis, sed etiam apud nos calices fiunt. quòd vulgo persuasum sit, hujusmodi pocula vim adversus apoplexiam habere falso tamen.

Cæterum hæc culleola sicca jam & soluta pilosa [illegible] rudentes [illegible] [illegible] fiunt. Colore fusco [illegible], qui in Hispania ex sparto conficiuntur. Boni valde sunt, verùm aquâ salsâ conservari debent, dulci quippe situm & putredinem contrabunt, quòd picis illitu careant. Navis quâ ego ex India in Lusitaniam vehebar, funes omnes ex ejusmodi culleolis habebat *Cayro* dictis. Verum post dies quatuordecim semel erant marinis fluctibus immergendi, ut à putredine servarentur, eóque modo rudentum ex cannabi vicem facilè supplebant. Fructus pene maturus *Lanha* vocatur, ac intus aqua plenus est ipsúmque albumen interius, etiamnum molle est & vietum. Aqua enim si nux arbori diu hæreat, in albumen sive nucleum coalescit, isque interior fructus est, sapore nuci avellanæ similis, dulcior tamen aliquantulum. *Lanha* aquam habent suaviter potabilem, illa dulcis ac limpida admodùm refrigerat, subindeque, ex una *Lanha* dimidium cantharum implet. Indè ambulans viator siti correptus, Canarinum aliquem compellat, qui cultro accinctus arborem ascendit, *Lanhasq;* pro arbitrio poscentis numerosas abscindit,

Rudentes [illegible] ex qua materia.

Lanha fructus.

Aquam habet dulcem.

abſcindit, Baſaruci unius aut duorum pretio, ac ad potum petite præparat. Prior cortex interioris fructus tegumentum (poſtea lignum fit nuce ad ſummam maturitatem perductâ) tum mollis ac tenuis ſuavi guſtu, cum ſale carduos altiles ſapore propemodum repræſentat. Aquæ hujus potus licet multus non nocet, quod amænus ſit & naturæ commodus. Fructu deinde matureſcente aqua minuitur, nucleúſque augetur, non ita potabilis ut ante, ad acorem enim tendit. *Coqui* etiamnùm cortice tecti ſecuri corruptionis, per univerſum orbem vehi poſſunt. Fit autem ſubindè diuturnitate temporis, ut aqua illa in pomum ſubflavum convertatur, ſapidum valde ac ſuave. Cullolæ deinde ad plurimos uſus ſerviút. Nam cochlearia cum ligneo capulo ex eo fiunt, ollæque ad aquæ hauſtum, & calices quibus vinum ferunt, quandò campos ambulationis gratia petunt, aliáque infinita. Item comburitur culleola & carbonum loco optimè aurificibus prodeſt. Ex nucleo Indi obſonium conficiunt, oriźámque cum ſucco nuclei coquunt, alitèr enim nuces vix in cibum conferant, exceptis mancipiis. Cortice autem dempto nucleus ſiccatur, & immenſa copia in Malabaræ, Cambajæ, Ormutii, Septentrionaleſque Goæ regiones, ac in Bailagattæ loca dimittitur. Servit enim ad oleum, quod ciſternis expreſſum, bonitate eximia in cibum, flammam ac medecinam expetitur.

Et abundantior potum non quaquam noxiam.

Pomum ex aqua coagulatum.

Nucleus obſonium idoneum.

Oleū ex nucibus bonum.

Annotatio D. Palud.

Duplex genus olei ex his nucibus fit. Unum ex recentibus, quas tundunt, & calidam ſuperfundunt, atque inde exprimunt, oleo natante in ſuperficie. Oleum hoc ſtomachum purgat, & viſcera molliter ac ſine noxa, quidam Thamarinde extractum admiſcent, optimumq́, ita pharmacum reddunt. Alterum ex Copra, ſive ſiccatis nucleis premitur, id præter utilitatem, quam ſtomacho purgatione adfert, ad nervorum quoque contractiones valet, & doloribus membrorum inveteratis medetur.

Exiccati *Coqui* hoc modo manſvecti *Copra* vocantur. Vt autem fructuum horum lætius incrementum prohibeant ruſtici, *Coqui* ipſos flores abſcindunt, atque amphoram rotundam collo anguſto alligant, eamque ne venti aut ſpiritus penetrent, figulinâ terra obturant. Indè poſt paucos dies ſucco quodam amphora repletur, quem *ſura* nominant, amanó admodum & in potum câ dulcedine, vel meliore etiam, quâ ſerum dulce laudatur.

Sura quid ſit.

Annotatio D. Palud.

Valet hæc aqua contra calidam jecoris intemperiem, & renum, purgat virgam a purulenta & fœda materia.

Eadem aqua ad ſolem horæ mediæ ſpacio expoſita, in acetum vertitur, quo India univerſa utitur. Tale apud D. Paludanum conſpicitur. *Sura* hæc diſtillata *Fula* ſive *Nypa* vocatur, eáque optima nimirum, vini igne Rhenenſis eliquati, notas habet præſtantiſſimas. Secunda ex eadem *Sura* diſtillatio *Uraca* dicta, vinum totius Indiæ unicum eſt, calidum ſanè, & efficax, quod tamen Indi aquæ inſtar potant. Colore albo eſt. Luſitanis hoc modo temperatur. In dolium *Uracæ* tres manipulos ex uvis paſſis purgatis conjiciunt, quæ in Indiam ex Ormutio vehuntur. Manipulus ibi unus 12. pondo habet. Epiſtomium apertum permittunt ipſumque dolium non ex toto implent. Vi enim caloris mox rumperetur, ferveſcit quippè ad bullientis aquæ modum. Singulis autem diebus, duarum ſeptimanarum ſpacio, movent liquorem, eo tranſacto ipſa *Uraca* rubrum colorē pulcherrimum naniſcitur, æmulum vini rubri Luſitaniæ, a quo ſapore parum diſtat, niſi quod dulcis & calidus ſit. Vinum autem paſſæ ſive roſinorum vocatur, frequenti negotiatione in Bengalæ, Malaccæ, & Chinæ loca tranſlatum. Goæ communiter triginta Pardauvis æſtimatur. Ex eadem *Sura* & ſacharum conficiunt, quod *Iagra* vocāt. Aquam eliqant ſolique apponunt, inde ſacharum naſcitur, quod parvæ æſtimationis eſt, ob nigredinem cum aliàs in India candidi ſacharı uſus, promiſcuus ſit. Medulla arboris ſive trunci *Palmito* nominatur, quæ magno in pretio loco muneris ad opulentiores potentioreſque mittitur. Chartæ autem tenuitate & candore, formâ plicabili creſcit, ita ut ſubindè quinquaginta aut ſexaginta plicas habeat, togæ muliebris inſtar. Ex hac Indi chartam & libros inſtauiant. Virentibus inſcribunt plicis, quæ tum ſiccatæ litteras indelebiles habent, ſtimulo ferreo ante notatas. Indi *Olla* vocant conſtántque ex eadem materia omnes gentis annales, libri, & volumina, quam & ſignate notunt in epiſtolarum uſus. Chartam hujuſmodi ac litteras apud Doctorem Paludanum meo munere videas. Arbores hæ plurimæ ſunt in Maldivæ inſulis, ubi & *Coqui* inveniuntur, contra venenum opinione hominum validi.

A cetum ex hiſce nucibus.

Sura in vinū igne eliquatū diſtillatur.

Vinum Indorum ex diſtillatione altera.

Vinum quomodo Luſitani temperant.

Medulla arboris in pretio.

Ex ea etenim charta tenuis ducitur.

Annotatio D. Palud.

Garcias & Coſta fabularem hanc opinionem autumant. Coſta ſcribit ſæpenumerò a ſe tentatum, verùm infaliciter; ut & mihi idem tentanti accidit.

Atqui tota ex *Cairo* unde rudentes fiunt ex hiſce inſulis negotiatio eſt, etiàm ex Copra ſive nucleo, ex quo oleum fit. Ita navis ex hiſce inſulis in Indiam ſæpe advenit, ut omnia armamenta, merces, & victus ex hiſce Palmis ſint, quare utilitas hujus arboris multo maxima facilè explicari poteſt. Lignum hic figuratum vides cum nucibus oſſiſque, etiam ficum cum foliis expreſſis ad vivum imaginibus.

CAPUT LVII.

Duriones Malacca.

Duriones laudatissimi fructus.

DVriones Malacca duntaxat fert, tantâ saporis laude, ut cæteros omnes orbis fructus gustantium confessione superent. Odorem quandò primùm aperiuntur ceparum putridarum habent, gustu tamen deliciis summis palatum imbuunt. Magnitudine sunt melonis, exteriori formâ Iaackis haud absimiles, echinatiore tamen ac spinosiore tegumento, quale illud est quo castaneæ clauduntur. Etiam introrsum folliculos habent, ut Iaaceæ, quibus fructus includitur, magnitudine gallinæ ovi, ubi & castaneæ ossiculum persici æquant. Ipse fructus gustum habet, qualem cibus mirificus sanè, Hispanis *Manguar blanco* dictus, qui ex carne gallinarum imbuta saccaro præparatur. Arbores sunt quales Iaaceæ. Flos albus est ac subflavus, folia magnitudine dimidiati palmi, extremitate acuminata interiore levi virore, exteriori lurido, &c.

Annotatio D. Palud.

In Malacca fructus est, qui cæteros omnis Indiæ & Malaccæ alioquin præstantes & numerosos superat, in Malacitana linguâ genus apud quam crescit, Duriaoen vocatur. Flos autem Buaa, arbor Batan; magna ea est ligno duro & denso, cortice cinericii coloris, ramis multis, ac fructifera copiosè. Flos ex candore flavescit. palmæ mediæ longitudinem folia habent, latitudinem trium aut duorum digitorum, crenata in orbem, extrinsecùs pallenti viriditate introrsùm vero admodum viridia ac ad rubidum colorem tendentia. Fructum fert magnitudine melonis, calleolâ firmâ tectum, echinis crassioribus, multisque, colore extrinsecus viridi, ac lineis melonum instar notatum, continentem intus quatuor caveas, in quibus etiamnum quatuor, aut tres folliculi sunt, quibus fructus continetur, lacteus, magnitudine ovi gallinæ, sapore excellens, supra cibum album quem Hispani ex oriza, pectoribus caponum & aqua rosaceâ conficiunt, ac Mangiar blanco vocant Non tamen ita mollis invenitur, aut viscosus, nam qui flavescunt candore immutato putridi habentur, & corrupit aeris aut pluviæ injuriâ Probantur quibus tantum tres fructus in cellulis sunt, inde sequuntur qui quatuor continent, reprobantur autem quibus quinque sunt, ut & rapis ac sectis. Vix autem uno in pomo supra 20. fructus invenias, quisque fructus ossiculum habet persici ossiculo simile, verùm oblongum, neque dulci satis gustu, cum & guttur adficiat, ut mespila immatura ideoque non appetatur in usum ciborum.

Fructus hic calidus est & humidus, quique eum manducare volunt pedibus molliter primum proterunt, ac echinos rumpant. Insuetis parit oderem ceparum putridarum;, verùm mox degustatus, supra omnes cibos laudem adipiscitur.

Apud collectores magno item in pretio est, nullâ satietate fastidiosus, ideòque & variis nominibus exornant, ac epigrammata in honorem condunt, licet aliter magno numero facile 4 Malvadisis ematur, mensibus præsertim Iunio, Iulio, Augusto, aliis temporibus pretium aliquatenus crescit. Hic notanda item est magna naturarum contrarietas, inter Duriones & folia Bettele, quæ sane tanta est, ut si in una navi aut domo eâdem plena Durionum, folia aliqua essent Bettele Duriones continuo putredinem traherent, & velut supra modum Durionum fructus manducati stomachum nimio calore onerant, si mox Bettele folium cordi apponatur stomachi dolores cessabunt. Quod si post Durionum esum folia Bettele quis consumat, nihil inde periculi expectet, etiam si abundanter sese expleas Inde fit ut communiter etiam ob gustus dulcedinem dicatur · Duriones satietatem nescire.

CAPUT LIIX.

Arbor radicum, Bambus sive arundo Indica.

INdia arborem fert multiplici radice, mirabili aspectu; crescit enim e terra ut cæteræ arbores, ac spargendo ramos radices iis adjicit quibus denuò sua sponte terræ infixis, ingentem serie numerosâ sobolem trahit, cum ramus anus arbori recenti, fœcundo eventu, Labyrinthoque similis, vagis usque itineribus sufficiat. Ita triginta aliquando passus una arbor implet, in summam crassitiem productis ramis, ut mater eademque genitrix omnium arbor vix agnoscatur, ex omni parte copia radicum funium more primo aspectu dependente. Fructum usibus humanis aptum non fert. Nam is qui olivarum formâ excrescit volucres tantum delectat. Arbor Radicum mirabili tractu ... [illegible]

Annotatio D. Palud

Carolus Clusius, qui hanc arborem diligentissimè descripsit Plinii authoritate, eam ficum Indiæ nominat, dicitque primum altitudine eximiâ excrescere, ex crasso quodam trunco, ac postea tenues fibras emittere, quæ adhuc tenella aurei coloris existunt Hæ post descendentes, terrámque contingentes, velut surculi sunt novæ arboris, tandemque crassitate truncum ipsam æquant, ut vix differant. Crassities ad ulnas tres subinde porrigitur, ab omni parte innumeri scatent calami ut Italiæ miliare parvum obsideant, neque tantum inferiores ramis eo pullulant modo, verùm & superiores, sic unicæ arboris fructibus integra sylva succedit. Indi ad iter quosdam ramos detruncant, ac velut ambulacra adversus solem parãt, umbrâ densissimmâ, ob continuã ramorũ seriem, ubi & curvitate eorundẽ ac reflexu sonitus vocis repercussæ ambulantibus, ter, quaterve redditur. Etenim qui hæc D. Clusio retulit vidisse ait se unam ex hisce arboribus, sub qua 800. aut 1000. homines tegerentur, inter quos & ille erat, adjiciens extare quæ 3000. caperent. Folia similia sunt mali Cydonia foliis,

dia foliis, extrinsecus viridia, intrinsecus alba ac hispida, velut lana cometa. Hæc folia elephanti summopere expetunt, atque iis nutriuntur. Fructus prioris pollicis articuli instar fici minoris formam habet, sanguineo undique colore, intus plurima habens grana, ut communes ficus dulci gustu, ac esui commodo, verum non ita amœno, ut nostri ficubus est inter folia etiam crescunt ex novis ramis, ut communiores nostræ ficus. Crescit Goæ ac in vicinis locis. Ex Curtio, Plinio & Strabone adjicit Clusius, notam hanc veteribus arborem fuisse. Qui plura scire desiderat Clusium legat capite quo ficus Indiæ describit.

In India aliæ mirabiles ac crassæ arbores reperiuntur, ex quibus navigia fiunt. Circa Cochinū ex arbore *Angelina*, naves *Tonas* construuntur. Illæ quandoque 30. aquæ dolia ferunt, ex uno tamen ligno cavatæ absque ulla commissura, unde arboris crassities indagari potest. Estque ipsi ligno tantus rigor, ut temporis diuturnitate etiam ferrum consumat. Passim item in India saccari arundines habentur, verum parvæ æstimationis. Cæterùm in ora *Malabar* ingenti crassitie arundo crescit, præcipue circa tractum *Choromandel*. Ea ab Indis *Manbu*, a Lusitanis *Bambu* vocatur. Habet medullam quā educta calami vice ad scripturam aptatur. Hanc Indi *Saccar Manbu*, id est, Saccarum *Mambu* nominant, estque ad usus medicinæ commodissima, ab Arabibus, Persis ac Mauris, quibus *Tabaxyr* vocatur valde expetita.

Arbores crassæ.

Navigia ex uno trunco.

Medulla Arundinum ad medicinam.

Annotatio D. Palud.

Tabaxyr Persica vox est, significat eā lacteum candidumue humorem, aut concretum succum, humorèmve, Sacar manbu dicitur, quòd arundines aut rami ex quibus provenit Mambu vocentur. Arbores quæ Tabaxyr ferunt quadam magnitudine ea qua populus conspicitur crescunt, aliæ minores sunt, communiter ramis directis (exceptis iis quos flectunt ad ambulacra & viridaria) multisq; membris, palmi longitudine distantiâ. Folia habent longiora quam oleæ. Inter juncturas omnes, humor dulcis nascitur, albus ac coctus pultis more, is subinde copiosus, subinde autem exiguus est. Verum non omnes rami aut arbores promiscue hujusmodi suavem humorem producūt, verum illæ tantum, quæ in Bisnagar & quibusdam provinciis Malabar crescunt.

Nam in Persia ac Arabia ferè ad argenti pretium æstimatur, magnòque ab iisdem populis commercio excipitur. Hæc medulla circa nodos arundinis crescit, colore plurimum albo, subinde nigro aut cinericio.

Annotatio D. Palud.

Neque ideo contemnitur, hanc enim nigredinem, aut humorum redundantia adipiscitur, aut eo quod diutiùs quam par erat arbore conclusa fuerit, non arborum adustione, ut quidam autumant. Rhases hujus mentionem facit libro 3 cap. 36. & Serapio libro Medicinarum 342. & Avicenna 2. lib. cap. 617. qui Tabaxyr fieri opinatur ex combustis arborum radicibus, sed falsò ut demonstratum est.

Indi vitia genitalium ac virgæ, aliáque occultiora mala hoc remedio curant, etiam febres calidas, colericam passionem, dysenteriam aliàque similia mala. Crescunt autem plurimum hæ arundines in tractu *Choromandel*, *Bisnagar* & *Malacca* altæ admodum, interstitioque sesquipalmi, femoris crassitudine, proceritate rectâ, ut maximam harum regionum domum altitudine superent. Etiam studiosè a primis incrementis flectuntur & curvantur, ut formam habeât aptam gestandis lecticis, quas *Pallanquinos* dicunt, quibus summates feruntur, folia autem hujus arundinis dispersa multis spaciis alba sunt olivarum folia similia.

Cura ex Medulla Tabaxyr.

Annotatio D. Palud.

Ex arbore sive arundine Mambu quidam Indi naves fabricant, quæ duos homines capiunt eæ non excavantur, verùm relictis duobus nodis, quos effodiunt ad usum aptantur. In hisce lembis duo Indi nudi in prora & puppi sedent, junctis pedibus quáque manu arundinem tenentes, qua scapham etiam adverso flumine protrudunt, præsertim in flumine Cranganor. Opinantur adhæc a crocodilorum insultu naviculas hasce immunes esse, qui alias naves facilè adoriuntur, his jamdiu nunquam infesta.

CAPVT LIX.

Arbor Tristis.

ARbor quam Tristem indigitant, quòd non nisi de nocte efflorescat toto anni tempore, inter miracula computari potest. Cùm enim sole occidente nullus appareat flos, mox post horæ medium, floribus multis conspicua adspectum pulchritudine, naresq. odoris suavitate admodùm replet. Sole revertente flores iidem decidunt, terrámque prorsus omnem tegunt, quasi in luctum ac internicionem arboris, quæ deindè in vesperam rediviva, cunctis anni noctibus, vicibus suis florescit. Est ea pruni magnitudine, expetita in areis ob odoris suavitatem, facili incremento; nam detruncata etiā post menses sex, statim a virgultis flore crebro pullulat. Indè & ramus avulsus si terræ inseratur, continuò parentis æmulus, flores suos multipliciter abjicit & recuperat. Flores mali medicæ floribus similes sunt. Flos ipse albus est, pediculo rubro, flavóque, ideo croci vice servit, ad colores ac cibos, non quidem eadem virtute, aut gustu perinde efficaci; in vicem tamen servit defectu croci.

Arboris Tristis natura mirabilis.

Flores ejus quæ fiorum.

Annotatio D. Palud.

Multi aquam ex hisce floribus distillatam oculis conducere arbitrantur, si fascia linea intingantur, ac oculis imponantur.

Arbor hæc

Arbor hæc Goæ tantum & in Malacca, aliisque in locis, ubi eam Lusitani circa diversoria sua plantavére reperitur. Ex Malacca quippe primum in Indiam delata est. Interior terra nullam habet. Malacitanorum lingua *Singady* vocatur, Decanniorum *Parisatico* in Decan *Pal* ab Arabibus *Guart*, a Persis & Turcis *Gul*. Originem nominis Indi fabula explicant. Fuit nobilis quidam *Parisatico* dictus, cujus pulcherrima filia Solis petebatur amoribus, quæ cum tanto amatori virginitatis copiam fecisset, ab eodem novo alterius puellæ amore correpto deserta fuit. Inde mæror mulieri, atque ex mærore desperatio, ex desperatione mors, quam sibi ipsa intulit. Cadaver postea rogo impositum crematum fuit. Verum arborem hanc ex cineribus suscitatam ferunt, quæ etiamnum doloris ac indignationis manifesta, sole oriente flores perdit, ac folia claudit, nocturnisq. amica tenebris, luctus æterni abundè testimonium præbet.

Fabula

Virgo periit Solis amore.

Annotatio D. Paiud.

Descriptionem hujus arboris Christophorus à Costa hoc modo posuit, magnitudine eam & forma prunas esse, multis minutis ramis, distinctis plurimis internodiis, sive membris, ex quibus duo folia inter se opponuntur, magnitudine foliorum pruni, mollia & scabrosiora, ad latus exterius, salviæ foliorum instar, viridia, acuta aliquantulum, in orbem non ita crenata, ut folia pruni, atque perinde venis distincta in medio. Duo folia inter quinque, crescit pediculus quinque capitibus, quæ ex quatuor minutis rotundis foliis constant, unde in medio quinque pulchri candidique flores nascuntur, forma & magnitudine florum mali medicæ, licet minores sint, pulchriores, & odore suaviores. Pediculus in rubrum, quam in flavum colorem pronior est, quo Indi cibum inficiunt, ut nostri croco. Lupini magnitudine fructus viridis conspicitur, corculi formâ, per medium scissus, oblongo ductu, folliculum ab utraque parte ostendit, quo semē occultatur simile etiam corculo, magnitudine seminis siliqua, tectum viridi pellicula, gustu amariore.

Inter omnes flores hi sanè odore gratissimi sunt, modò non contrectentur, nam manuum tactu cito odorem amittunt. Indi æstimant hos flores facere ad cordis refectionem, amari verum sunt. Ethnici semen quoque ponunt inter medica, quæ cor confortant. Cum cibo flores sumi possunt. Semen ipsum in Lusitaniam crebro misimus & terræ datum nunquam tamen excrevit, licet summa molestiâ sollicitatum. Decidunt flores (ut Clusius ait) sole occidente, aut ob quandam occultam contrarietatem, aut ob succi tenuitatem, quem solis radii consumunt, nam quos sol non adficit diuturniores sunt. Hi flores summopere colliguntur, ex quibus aqua odorifera distillatur, Mogli dicta. Semen mihi Iohannes Hugo ex India attulit, id terræ mandavi, verùm nullo successu.

CAPUT LX.

Folia Bettelæ, fructusque Arecca.

Bettela folia sive *Betre*, quæ vulgariter Indis in usu sunt, quotidianâ manducatione in omnibus item Indiæ Lusitanis cognitæ plagis crescunt, non quidem interiore regionis secessu nisi raro admodum, sed maritimis in locis. In frigidis, ut in China, non nascuntur neque etiam in valde calidis, ut in Mossambicqua & Soffala. Quia vero communiter Indi hunc fructum manducant, & à nobis facta fuit ejusdem quandoque mentio, ob id etiam de eo latius induxi scribere. *Bettelæ* ergò folia grandiora sunt aliquantulum & acutiora, quam mali Medicæ. Scandit arbores *Bettela*, ac sepes ambit, hederæ in modum aut piperis. Sanè piperi ita similis est, ut à longe vicinum piper à *Bettela* vix discernas. Nullos autem fructus præter ipsa folia repertas. Illa singulari cultura in pretio habentur, ob cotidianum eorum usum. Nam decerpta per longum etiam tempus facilè conservantur, ac duodenariis venduntur. Ibi tum mulieres juxtà ac viri quovis die tria duodenaria, & quod excurrit consumunt, non quidem prandii aut cœnæ gratia, sed ità illorum mos fert. Matutino tempore, pomeridiano, vespertino imò etiam nocturno *Bettelam* manducant, eamque continuò manibus gestant. Sed nec simpliciter *Bettela* utuntur. Miscent quippe ad mitigandam amaritudinem fructum quem Malabares & Lusitani, *Areccam* nuncupant, Gusarattę & Decanini *Supary*, & Arabes *Fausellam*. Fructus hic ex arboribus nascitur, quæ similes admodum sunt palmis Coquiferis, verum tenuiore ligno, foliisque minutioribus. Fructus ipse Cypressi fructū similitudine refert, quidam verò ab una parte planiores, ab altera elatiores sunt alii majores ac durissimi, (quos forfice scindunt ac cum *Bettela* dentibus terunt) interiùs venis multiplicibus distincti colore rosaceo. Genus *Arecca* est quod *Checaniuum* vocant minutum, nigrum, ac durissimum. Tamen cum cæteris paritèr Bettelæ adjungitur, nullo nisi ligneo sapore. Ipsum tamen os humectat, ac rubore & nigredine inficit, ità ut nondum siccâ dentes ac labia *Areccâ* velut ex cruore madeant, & alia invenitur quę manducata homines quasi ebrios in vertiginem rapit. Verùm id malum cito cessat. Areccæ ac Bettelę libum ex ligno sive arbore, quam *Kaatam* vocant etiam admiscent, ipsáque Bettelæ folia calce ungunt ex ostrearum testis adustis confectâ, quæ tamen ob exiguitatem corpori nocere nequit. Hanc confectionem paritèr deglutiunt, succum nempè, nam cætera exspuunt. Valet (ut ajunt) adversus fœdum oris halitum, firmat dentes ac gingivas, oscedinem sive (ut nostri vocant) *scheorbutum* avertit, atq. ideo experimentis constat

Bettela ubi nascatur.

Ejus descriptio.

Et usu

Arecca

Arecæ vis quæ ebrios reddit.

Kaata libum.

constat Indis nunquam os malè olere, nulli dentium dolorem esse aut stomacaceæ fœditatem, vel hujusmodi alia vitia, ad summam senectutem usque inviolato dentium ordine, cùm interim os velut cruore delibutum, fœdo adspectu squalleat. Lusitanorum mulieres eundem Bettelæ manducandæ morem habent, cùm sine ea vitam vix sibi constare posse arbitrentur. Ideo nocturno tempore ad caput aut juxta pedes lecticæ apponitur, ibi somno cessante, mox illis Bettela os inficit, quam tum velut fluentem sanguinem exspuunt. Ita interdiù (alio enim exercitii genere præter ablutiones carent) mulieres ociosæ, eandem veluti pecora ruminant. Etiam quidam Lusitani consuetudine mulierum inducti, idem faciunt. Inde in visitationibus ac mutuis salutationibus Bettela ipsis in manu est, & summâ benevolentiæ significatione, ubique ea offertur, cum calce & Arecca, in catino ligneo, quem ad eum servant usum. Quamobtem omnibus in locis Bettela venalis ac jam præparata prostat, cum calce & Arecca. Primùm autem ex *Kaata* aliquid & Arecca sumunt idq. mandunt ac mox Bettelæ foliū adjungunt, quod nervis ungue pollicis, quē acutum recepto more habent, exceptis, calce ungunt, ac ita rotatum ori inserunt, succum priorem inde exspuentes certo ad purgationem cerebri ac stomachi a flegmaticis humoribus remedio. Quod autem exspuunt colore cruorem repræsentat propter Areccam: succum alterum deglutiunt. Indi communiter per plateas & vicos Bettelam, hanc edentes incedunt, præcipuè cum aliquem ex optimatibus convenire volunt, ita enim bonum odorem halitus comparant, absque ea qui sermonem facit probro ferè excipitur.

Lusitanis mulieribus solennis Bettelæ usus.

Annotatio D. Palud.

Etiam mulieres ad conjugis usum proficiscentes Bettelam manducant, quod per eam lasciviam augeri opinentur.

Indi omnes illam post prandium sumunt, quod cibi aliter fastidium paterentur, & qui comedere sueti post abstinent, eos corrupto halitu oris laborare deinde existimant. A Bettela tamen abstinent certis temporibus, in funere alicujus propinqui, & quibusdam jejunio destinatis diebus, ut & quidam Arabes faciunt, ac sequaces Ali Machometi soceri, in suis abstinentia dicatis diebus. Folia hec in Malabar Bettela nomen habent, in Decan, Gusaratta, & Canam Pam vocantur, in Malacca Siri, ab Avicenna Tembul, ab aliis & melius Tambul. Avicenna narrat Bettelam gingivas firmare, & Stomachum roborare quem etiam in usum Indi eam manducant. Sed cùm folia hac primo gradu frigida ponit, sicca autem secundo, errat; Aut interpretis peccato, vel authoris errato, id falsum est. Nam folia hec calida sunt & sicca in fine secundi gradus, ut Garcius ab Horto experimento ipsemet didicit, quam notam odor gustusque approbant. Folia ergo Bettelæ foliis citria mali similia sunt, longiora tamen & in fine acutiora, interjectis in longum quibusdam venis. Matura jam egregie optime in pretio habentur, licèt etiamnum immatura a mulieribus quibusdam appetantur, quod in manducando majorem edant sonitum, plurimâ manuum contrectatione eadem corrumpuntur. Bettela in Malacca fructum lacerti caudæ similem fert, qui boni saporis gratia ibidem expetitur. Educitur ut vinea ac hederæ modo. Quidam majoris fructus nanciscendi gratiâ, juxta Areccam & Piperis fructus plantant, atque ita jucundissimam pergulam reddunt. Bettelam summa curâ habeto, ac sæpe aquam superfundito. Qui plura scire desiderat, commentaria illa illustrissima Car. Clusii legat in caput Garciæ, quod de Bettela agit.

Satrapæ ac Reges famulum continuum habent, qui cum argentea phiala ubivis locorum illis adsistat. In ea Bettela jacet cum condimentis necessariis, quibus folium præparatum, famulus porrigit. Legati non audiuntur licet ipse Rex linguam calleat nisi per interpretem, majoris autoritatis gratia, ipse interim Rex decubit, vel aulæo insidet terræ injecto, famulo cum Bettela adstante, quam continuo dentibus terit, succumque ac reliquias in argenteam pelvim inspuit, quæ astat, vel a famularum mulierumve aliqua tenetur. Hæc magno honore legatum adficiunt, præsertim cùm & illi Rex Bettelam offert. Ita recepto more omni in loco ac ad actus omnes Bettela adest. Latius ergo hic ritum eundem explicare volui. Satrapæ ac Indiæ reges pilulis ex *Arecca*, *Cata*, *Camphora* & *Aloe* contusa utuntur, cum *Ambaro*. Eas cum Bettelâ loco Areccæ manducant.

Satrapæ quomodo Bettela utantur.

Annotatio D. Palud.

Alii Bettela Lycium admiscent, ditiores & potentiores Campheram, alii lignum Aloes, Muscum & Ambarum cinericium, atque eo modo præparata suavem gustum habet, bonumque halitum efficit, quidam Areccam mandunt cum Cardamomo, aut Caryophillis. In terræ interioribus plagis a mari remotis folia hec magno venduntur pretio. Fertur Nizamoxæ Regem quotannis in hanc rem 30. millia milreiſorum consumere. Hæc tragemata illorum, hæc dona, hac iter agētibus propinant. Hac Reges ipsi ditioribus largiuntur, aliis autem per famulos. Iter facturo crumena ex bysso donantur cum præparata Bettela, nemo a tenè absque eo munere libere abit, est enim diplomatis loco.

Figuris ex sequentibus *Duriones*, Arbor radicum, Arundo crassior, Arbor Tristis, Arbor Areccæ, Bettela, Piper quod Areccam fere scandit hederæ in modum conspiciuntur. Piperis declaratio in tractatu aromatum sequetur.

Cap. xxi.

CAPUT LXI.

Dutroa herba, Sentida herba, sive sentiens.

Dutroæ herbæ species.

HErba *Dutroa* dicta multis in locis Indiæ copiosè crescit, per campos sparsa. Folia acutiore fine lanceæ ferrum referunt, crenata undique, acanthi instar, ejusdem pene magnitudinis; in longitudine multis filis distinguuntur. Sapor autem exiguus est, amarior tamen aliquantulum, raphani odore, flos rosmarini florem colore imitatur. Ex floribus bulbi quædam species oritur, papaveris bulbo haud absimilis, in quo nuclei, quales melones habent continentur. Isti si orizæ, vino, aquæ, aut alterius generis cibo, potionive admixtæ bibantur, cerebrum invadunt, ac stultitiam quandam risu continuo absque alio sensu aut ullâ rerum notitiâ excitant, conciliato etiamnum somno, qui in 24. horarum spacium duraret, nisi pedes aqua frigidâ abluerentur. Indè herbæ hujus usus Lusitanorum ac Indorum mulieribus frequens est, quam maritis ignatis propinant, ut securè adultero copiam nefandæ libidinis faciant. Ità marito præsente ac apertis spectante oculis, verùm fatuo risu in mentis abalienationem conjecto, communi proverbio horrenda illa cornua instruunt, quibus conjugem prostituto geniali toro, infamant. Nec is è somno excitatus reminiscitur, verùm sopore levi correptum se fuisse existimat. Eodem fine & mancipia dominis eandem herbam miscent, ut cistas interim ac arcas compilent, cujus rei haud exigua documenta existunt. Ceterum Dutroam usu modico sumunt, gravior etenim veneni vis ipsam animam tolleret, nisi remediis antidotisque severioribus juvaretur æger.

Visus.

Annotatio D. Palud.

Curatio ex rebus, quæ vomitum citant fit, ut quæ in stomacho hærent, cum cibo exeant. Sequuntur purgationes ac diversiones validæ clysteribus ac frictionibus, ligamentisque manuum & pedum, subinde & sanguinis missio in digito pedis majore.

Atqui prohibitus est Dutroæ usus: verùm edictis qui cavent ab uxoribus decepti eandem plurimum inscii bibunt. Etenim quibusdam vel succus tantùm ad stultitiam sufficit. Studiosus sexus muliebris in hac plagâ, ad luxuriam & libidines herbas hujusmodi quæsivit. Omnium ita fœminarum mens in struendis Veneris stimulis, ac continuandis amoribus versatur, nullo metu nullisque reverentiæ legibus coercita. Alia Indiæ herba est, quam Lusitani *Sentidam* nos sentientem vocabimus. Illa ad omnem tactum, jactumve salis, aut pulveris folia claudit, eaque non nisi post discessum jacientis tangentisve reserat, ac dénuo contrectata recludit, mirabili prorsus experimento. Sed enim quod mirere locus in urbe aut insula Goæ est, quem *Matavaquas* vocant, ubi mactatorum cibi gratiâ boum, ovium ac animalium cæterorum cornua passìm conjecta sparguntur, tanquam inutilia, quòd Lusitani Indive eorundem usum omnino respuant, probri summi apud Hispanos aut Lusitanos nota: si quis aliquid, vel re, vel specie cornutum habeat, aut cornu monstret, januę affigat aliove modo præferat. Vulgari etenim elogio *Cornutus* habetur, quę prostitutę uxoris libido infamat, in tori corruptelâ. At supradicto in loco temerè cornua projecta post aliquod tempus ex interiore parte terrę adfixa radices agunt, palmi unius, & quod excutit longitudine, quemadmodùm ipse sæpenumero oculis usurpavi, radicibus evulsis ac inspectis, singulari sanè incremento, cum nusquam terrarum simile exemplum in cornibus extet, quod vel memoria proditum sit. Causam rerum naturalium curiosi indagare conati nullam invenêre, cùm adhæc locus ipse lapidosus sit, & aliàs infœcundus. Ideo Goæ homines supra omnes mortales excellétiâ cornuum præstabiles, diuturnâ ac perpetuâ infamiâ laborát, cùm alibi ipsa cornua abscindi queant, aut detruncari, ibi autem radices altè agant & infesta semper, cum desperatione conjugalis pudicitiæ, novis pullulent incrementis. Hæc de Indiæ herbis vulgaribus, arboribus ac plantis dicta sufficiant. Plura commemorare quis posset, verùm haud tradiderim ego, nisi quod veritatis manifestum sit, servatâ ubique brevitatis institutæ ratione.

Herbæ Sentiens ? eodem.

Locus Matavaquas

Cornutorum probrum.

Cornua radices agunt mirabili modo.

Ac perpetuâ infamia Goensium.

CAPUT LXII.

Aromata, species, plantæ, quibus Medici ac Pharmacopolæ [illegible] distrahuntur. Quibus locis & quomodo crescant, ac primùm de Pipere relatio.

Piperis discrimina.

PIper multiplici specie distinguitur. Est nigrum, album, oblongum & id quod Canarinum vocát. Nigrum communi usu variè distribuitur, per orbis regiones. Album ac oblongum negociacionibus itèm emittitur, verùm parva copiâ. Canarinum nunquàm ex India effertur, ob vilitatem haud expetitum. Nigrum plurimùm crescit in ora ac terra Malabar, quæ ad Austrum 12. milliaribus a Goa incipit, ac ad Comorini caput pertingit, estque marino tractui adjecta, inter mare ipsum ac altissimum Ballagattæ solum. Interior terra nullum piper gignit. Hic quotannis pipere naves onerantur, quæ Lusitaniam decreto petunt, ac inde per totum orbem dispergunt. Etiam Machometani versùs Rubrum mare Piperis multum auferunt, ac ad interiora Ballagattæ usque in Arabiam, & Persiam illud exportant, licèt gravi edicto Lusitanorum, suscitatis ob eam causam classibus, ad arctissimam custodiam vectura talis prohibita sit, verùm sunt qui clam contraveniunt.

Ubi Piper crescat.

Commercia ad Rubrum mare prohibita.

Aliquandò,

Aliquando item diplomate impetrato tale commercium permittitur. Multum etiam nigri piperis circa Malaccam, ac in Sumatræ, Iavæ & Sundæ insulis, aliisque locis crescit, ut in regionum descriptione declaratum est. Ibi etiam gignitur album piper, nigro simile, nisi quod prior ac exterior folliculus albus sit ac levis, eodem tamen cum nigro gustu pollet, easdemque vires habet, sæpè ideo Malacitano piperi admiscetur. Id piper quod in vicinis Malaccæ regionibus crescit, raro inde item in Lusitaniam defertur, verùm rarissimè. Nam intra biennium unica quandoque navis ex Lusitania abit, quæ eo in tractu piperis aliquod suscipit, maximè tamen caryophylla & macem, aliasque Chinæ merces. Plurima autem huius piperis copia, per vicina regna Peguæ, Siana, ac Chinæ negotiationibus cotidianis inter se frequentibus distrahitur. Piper a Malabarensibus *Molanga* vocatur, & in locis circa Malaccam *Lada*, in Arabia *Filfil*, in Guzaratta, Cambaia, Decan, ac Ballagatta *Merische*, in Bengala *Mireys*. Oblongum piper, quod tantum in Iava ac Bengala crescit *Piplus* dicitur. Ad arborum aliquas radices, velut ille cetit, qua Arecæ in fert, Piper fere plantatur, hanc scandit hederæ in morem, aut Betela. Folia habet ut malus medica, minora tamen, viridia sunt, ac in hisce acutiora, dentibus trita asperiore gustu mordent palatum, ut Betela. Uvarum verò instar Piper exerciet per racemos, qui tenuiores tamen & minores conspiciuntur, densiores autem quàm uvæ ursinæ. Semper virent donec maturitate siccentur, quod in Decembri & Ianuario contingit, eo tempore decerpuntur. Oblongum Piper, in Bengala ac Iava producitur, alia prorsus forma arboris. Longitudine illud acus, crassius tamen ... aequabilem undique habet crassitiem, nigrum extrinsecus & cinericium, intrinsecus album, minutis seminibus, gustu verò ac usu nigro alboque piperi æquatur; Album sanè (ut dictum est) a nigro forma aut potentia vix differt, sed acrius subindè gustum adficit, maiorisque ideo æstimationis non ità passim reperitur. Canarinum circa Goam & Malabar Fagopyri ferè forma est. Id cinericio colore concavum, quædam minuta semina tenet, caloris temperie, ac gustu qualitate piperis aliis speciebus simile, duntaxat ab egenis humilibusque expetitum nunquam ad alias terras transmittitur quod ob vilitatem nauli pretium non exsolveret. Ideo & Canarinum, id est, plebeium sive rusticum dicitur. Aliæ piperis species ubique per Orientem ab ipsis Indis magna copia absumuntur, maiore multitudine quàm ea sit, quæ quotannis avehitur. Omnibus etenim cibis piper, vel nec contusum admiscent, plenis manibus. In descriptione tractus loca in quibus piper crescit, ac portus quos naves Lusitanicæ piperis onus excepturæ subeunt indicavi. Plurimum quoque piperis etiamnum viride colligi reperitur, sale & aceto conditum, ita in longum tempus conservatur, ac in Lusitaniam transmittitur. Verum maxime id Indi consumunt, vocatúrque Piper in Achar, simul condimento circa ceteras tromatas, ac species, quibus cibo adponitis, ut apud nos olivis & capparis fit, appetitus excitandi causa nominur.

Piper ubi plurimum.

Nomina piperis.

Folia.

Oblongi piper ubi nascatur.

Canarinum piper vile.

Canarinum Piper plebeium.

Piperis condimentum.

Annotatio D. Palud.

Piper in culinis & Pharmacopæorum officinis usitatum non alium in medicina vim habet. Stomachum calefacit, cuius pituitam digerit. In stomachi dolore ex cruditate, aut ventositate quinque piperis grana si degluttiantur summopere conducunt. Qui caliginoso lumine laborant piperis grana, anisum, feniculum & caryophilla manducabunt. Ea etenim confectio caligines ac nebulas deterit. Ex triplici Pipere apud Pharmacopæos confectio fit, hoc modo. Piper album, atrum, ac oblongum sumito ex singulis 25 drachmas, thymum sylvestrem, zingiber, anisum ex singulis semunciam, cum melis ea copia, quæ confectioni adhiberi debet. Ea prodest stomachi frigida intemperie adfectis, singultu, iecinoris infirmitate & hydropisi laborantibus, &c.

CAPVT LXIII.

Cinnamomum, Casia, sive Cinnamum.

Cinnamomum Arabicis hominibus *Quirfa* nominatur, Persis *Darchyna*, incolis Seylon apud quos plurimum crescit *Curdo*, Malacitanis *Caysman*, & Malabaris *Camea*. Arbores olivarum magnitudine sunt, aliqua tamen minores, folia habent ut laurus formà tamen eorum quæ citri sunt arboris, tenuiora verò, floribus albis, fructúque Lusitaniæ nigris olivis haud absimili, ex quo etiam oleum fit multas ad res utile. Cortices arbor duos habet. Secundus casia est, ille in partes scinditur quadratâ formâ, atque ità siccatur, cinericio primùm colore. Tempore arefacta in orbes redactus, eum quo ad nos perfertur colorem, ex solis calore adipiscitur. Arbor hoc modo decorticata, post tres annos corticem recuperat, ingensque harum arborum multitudo fertur, ut sylvas ac nemora cynnamomo impleant. Radix aquam odore camphoræ præbet, verùm ea (edicto ita cautũ) non evellitur, ne soboles pereat. Sole leviter siccata aut curata casia cinericio colore est, quæ validius teritur nigredinem trahit. Mediocriter arefacta colore rubet. Ex ... etiamnum ex parte viridi, aqua magnæ æstimationis distillatione educuntur, quæ in India maximo in usu sunt, & in Lusitaniam item transmittuntur. Odore ... amænæ sunt, ceterum calidæ & v... tes, valent adversus dolorem colicum, aliásque infirmitates, ex frigida intemperie, etiã contra pravum oris halitum. Aqua item ex floribus

Cinnamomi arbores quâ formâ.

Cinnamomum quid.

Aqua Cinnamomi.

floribus [illegible] tiabitu, quæ bonitate minor est. Insula autem Seylon Cinnamomum præstantissimæ notæ producit, ibi per sylvas & [illegible] abundanter spargitur. Habetur & in tractu Mal[illegible] bar, verum [illegible] dio comparari potest Seylanæ casiæ, quod & arbores humiliores [illegible], cortice crassiore, ac virtute haud parum deficienti. Ideo casiæ ex Seylo [illegible] supra hanc æstimatio est, vocatur hæc *Canella de Mato*, id est, Casia sylvestris. Edicto [illegible] ne quis eam in Lusitaniam veheret cautum est, verum [illegible] magna copia exportatur, titulo tamen Seylanici [illegible] gradum ex bona [illegible] que ea [illegible] vectigal [illegible], Cum in India casiæ Seylanæ quintallis 50 aut 60 pardaus æstimatur, tum sylvestris [illegible] aut 12. valet In [illegible] Seylanæ [illegible] inscribitur, cujus etiam [illegible] Lisbona vectigal [illegible] 16 milresos in quintallum indiscriminatim [illegible], circa bonam aut deteriorem casiam, alia aromata suis constant rationibus. Ceterum in India nihil navi imponitur, quod Cochini *Registro* non sit inlatum, imo nec servi. Nam quæ sine albi [illegible] Lusitania reperiuntur, Regi velut [illegible] commissa cedunt. Iava [illegible] insulæ [illegible] habent, & loca circa Malaccam, [illegible] tamen copiâ [illegible] ex omni parte cedit. Lignum, [illegible] struendo communiter per In[illegible], [illegible] odore cinnamomum al[illegible] [illegible] tat.

Insula Seylon præstantissimum Cinnamum fert.

Casia sylvestris.

Omnia quæ [illegible] accent.

Annotatio D. Palud.

Casia calore adficit, interiores omnes partes aperit & roborat, stringit aliquantulum, stomachum confortat, ac cibi concoctionem adjuvat [illegible] adversus venena usurpatur, quæ [illegible]. Casia potum cum aqua pulegij [illegible] absinthij matricem reserat, ac menstruum fluxum fœminis ciat. Adversus catharros & distillationes ex cerebro in inferiores partes eadem probatur. Hydropicos ac renum obstructione laborantes juvat. Aqua & oleum ex casia interiores partes plurimùm roborant caput nempe, cor, stomachum, & epar.

CAPUT LXIV.

Zingiber

Zingiberis forma.

PEr Indiam passim Zingiber crescit, optimum ac negotiationibus frequentissimum circa Malabar invenitur, formam habet arundinis Belgicæ tenuioris altitudine trium aut quatuor palmorum. Radix est quod Zingiber vocamus. Id viride plurimum in India manducatur, in lactucam, [illegible] & sale conditum, ac aceto quod illi *Achar* vocant, eo modo qui supra, & circa piper, ac alios fructus condimento hoc præparatos, relatus est. Cùm carpitur ac siccatur annus fere in Ianuarium ac Decembrem menses inclinat, Hujusmodi autem ea exsiccatio est. Terra figulina zingiber tegunt, ut so[illegible] impleantur, ac [illegible] recentior [illegible]. Figulina enim [illegible] qui [illegible] perderent alii [illegible] entali India, verum [illegible] Rubrum [illegible], Ormu[illegible], Persi[illegible] bium vehitur, in Lu[illegible] vectura pretium [illegible] buldam [illegible] Indi[illegible] [illegible] Regio [illegible] certos *Quintallos* Zingiberis, absque tributo [illegible] hoc est quod Indi [illegible] tit. Nam illud quo [illegible] plurimum utitur, ex Capite Viridi, S. Thomæ insula, Brasilia, S. Dominici insula, ac Hispaniæ [illegible] advenit. Ideo ex Lusitanorum India parum zingiberis adfluit, ob longitudinem itineris, ac vecturæ [illegible], licet ipsum ut cæteræ Orientis merces bonitate præstet. [illegible] saccharo in Bengala zingiber conditum, optime tamen in China, gustu probo, nec ignotoque in usu Indis, ac & ipsis Lusitanis, ad quos item transmittitur.

Cùm eo exsiccetur,

Zingiber quo modo siccetur.

Annotatio D. Palud.

Zingiber ab Arabiæ incolis, Persis [illegible] Turcis, Gengibil vocatur, in Gusarate, Decan, & Bengala etiamnum viride Adrac, & arefactum Sucte, in Malabar Ingi, siccatum aut viride in Malacca Aliaa.

Zingiber in modum junci aquatici aut gladioli excrescit, [illegible], caule trium aut quatuor palmorum altitudinis, ac radice juncea non serpente, ut ab Antonio Musa traditum est, sed nec ita acutum, præsertim illud quod in Bacaim provenit, ob superabundantiam humorum.

Radices has in minutas partes conscindunt, ac [illegible] herb[illegible] ita ut [illegible] & cum [illegible].

Zingiber in omnibus Indiæ locis crescit [illegible], aut plantatum. Nam quod sponte nascitur, non ita probum est. Optimum ac [illegible] mum ex Malabar provenit, ab Arabia gente ac Persis valde expetitum. Inde Bengala sequens laus est. Tertium locum obtinet, quod Dabul & Bacaim mittunt, ac [illegible] ris marimi ora. In deserto ac interiori [illegible] raro reperitur. In S. Laurentii insula & Comoro item habetur. Zingiber leniter alvum solvit, ac digestivam virtutem roborat. Sed è contra quidam illi obstructionis alvi facultatem adjiciunt, quod enim digestivam virtutem juvet, fluxus qui ex crudis humoribus proveniunt suspenduntur. Stomacho frigido calores adfert, ac adversus nebulas oculorum valet, magnisque medecinæ generibus adhibetur.

CAPUT LXV.

Caryophyllon.

CAryophillon apud Turcas, Persas, Arabes, ac plurimos Indorum *Calafur* nominatur. At in Moluccæ insulis, quibus id aroma peculiare tantum est *Chambe*.

Caryophyllon quibus nominibus appelletur.

Molucca

Molucca insula numero 5. computantur, sub linea Æquinoctiali, quas & antea descripsimus. Ubi crescat. Extra has Caryophillon nihil ferunt, quod inde per orbem distrahitur. Arbor lauri speciem habet, flores primum candidi, inde virides, postremo rubri ac duriores, in Caryophyllon desinunt. Virides adhuc amœnissimum supra cunctos odores odoramentum habent. Caryophylla autem densa maxime enascuntur, magno numero decerpta siccantur. Justus eorum color tum subflavus, fumo deinde in nigredinē compellitur. Caryophylla quæ arbori adhærent crassiora, in secundus usque anni tempus matrum Caryophyllorum nomine durant. In locis quibus hæ arbores crescunt, nullum gramen est, omnis enim succus ad ea derivatur. Quod Lusitani *Baston* vocant, Caryophylla Baston. Belgæ *Rompam* Caulis est, quo Caryophylla arbori adhærent, id pari manu cum caryophyllis colligitur. Etenim in Moluccæ insulis caryophylla nequaquam emundantur, raro autem in India, plurimumque venduntur cum matre, pulvere, ac caulibus. Quæ tamen in Lusitaniam mittenda veniunt, ea distinguuntur. Calor essentialis Caryophyllis. Calor huic aromati essentialis est & genuinus. Inde cum in India emendatur, si vas aliquod cum aqua aut alio liquore adstet, id omne intra duos dies, etiam aliquatenus dissitum ingenti siccitate caryophyllorum exhauritur, ut sæpenumero experimentis comprobatum est. Eandem naturam sericum Chinæ rude habet. Sericum Chinæ rude quo calore fit. Nam si id asseribus impositum aliquantulum a terra elevetur, ipsaque humus aqua conspergatur, madefacto nullatenus serico, mane omnis humor sericum invaserit, sedulá calliditate Indorum, qui hoc sæpè modo sericum graviore pondere imbuunt, cum extrinsecus nullus liquor appareat. A mari ad tormenti (quod nos *Bassum* vocamus) jactum Caryophilli arbores dissitæ crescunt, sponte sua, nulla cura aut plantatione, humum dumtaxat ea incolæ duntaxat purgant subtus. Natura Caryophyllorum. Amant mare non magnoperè vicinum, itera nec valdè remotum. Etenim insulas ipsas oceanus fluctibus suis circundat. In anni magna fertilitate Caryophylla foliorum numerum facile superant. Manu non colliguntur, sed ad ramos alligatis funibus multa vi avelluntur. Ideo læsis graviter arboribus fructus sequenti anno nullus est, spe in tertium producta. Arbores aliæ ex deciduis Caryophyllis crescunt, ut castaneæ, quàm citissimè ob imbrium abundantiam quòd sub Æquinoctiali linea insularum Moluccæ situs sit, ideo intra octo annos fructum ferunt, duraturæ usque in centum. A Septembri usque in Ianuarium carpuntur. Viridia saccaro conservata ac in condimentum quod *Achar* vocant redacta, in Malaccam & Indiam mittuntur. Ex iisdem & aqua colligitur ad cordis robur alisque medecina utitur. Aqua ex Caryophyllis. Caryophylla mulieres Indorum frequenter manducant, boni halitus gratia, idem Lusitaniæ fœminæ facere occœperunt. Folii lauri instar habet.

Annotatio D. Palud.

Caryophylla ex arboribus nascuntur, quæ Lauri magnitudinem ac formam habent, folia tamen graciliora sunt, ut amygdali, aut salicis: Multos ramos ac infinitos flores nutriunt, qui in eum fructum quem caryophyllon vocamus transmutantur. In extremitate ramorum crescunt, ut uvæ myrti. In usu sunt culinis & officinis. Viridia aceto & sale condiuntur, etiam saccaro, in magnam palati iucunditatem. Aqua quæ ex viridibus Caryophyllis distillat, amœna admodum est odore, ac cor roborat. Sed & sudor iis qui Gallico morbo laborant excitatur Caryophyllis, Maci, nuce Myristica, & longo nigroque Pipere. Quidam pulvere Caryophyllorum caput spargunt, contra dolores capitis ac gravedines. Hepar, stomachum & cor confortant, digestionem juvant, Urinam citant ac ventris fluxum sistunt. Oculis adhibita visum roborant. Eorū drachmæ quatuor cum lacte pota Veneris usum promovent.

CAPUT LXVI.

Macis, Nux Myristica.

ARbor nucum Myristicarum ferax, Piri sive Persici speciem habet, nisi quòd gracilior sit, rotundis se ostendit foliis. Arbore Myristicæ forma. Banda eam gignit, insula non ita longè à Moluccis sita, item & Iavæ insulæ. Ex iis Malaccam versus in Indiam ac Chinam distrahuntur. Fructus rotundis ac grandioribus Moluscis nucibus adsimulatur, intus nux Myristica latet. Hæc ligneo etiamnum cortice tegitur, in quo ipsa soluta vagatur, is tum flore sive involucro aromatico, quod Forma Nucis. Macin vocamus cingitur, mox succedit fructus Persico exteriore forma persimilis, [illegible] suavissimo odore cùm maturescit [illegible]. Is & saccaro conservatus per Indiam passim distrahitur, ac in Lusitaniam quandoque emittitur, sed aceto etiam salitus conditur. Nux cum maturescit turgida flore, priore cortice dirupto, eum prodit, rubro coccineove colore, quem intra suturas Macis genuinum pulcherrimo, jucundissimoque aspectu ostentat, plena fructibus arbore. Cæterum rupto cortice macis quandoque dilabitur, ea causa est ob quam nuces absque Maci subinde prostent. Siccata nuce flos abit, ac ruber color in flavum illum igneumve discedit, quem nos in Maci videmus. Insulæ feraces hujus aromatis ut Banda, & cæteræ salubres parùm existunt. Moluccæ parum salubres. Eadem infamiâ Moluccæ laborant, indè exitiabilis opum cupido multos mercatores diversis morborum generibus absumit, ac in periculosas ejus plagæ ægritudines

 conjicit.

conjicit. Nux myristica ab incolis Bandæ apud quos plurimùm crescit *Palla* dicitur, Macis sive flos ipse *Buna Palla*. Decanini & Indi nucem *Japatry* nominant macin vero *Japsel*, &c.

Nomina varia nucis.

Annotatio D. Palud.

Pirs arboris formam fere habent, ea arbores ex quibus nux Myristica cum Maci crescit, foliis tamen brevioribus ac rotundioribus Contra capitis dolores matricis ac nervorum valent

Nuces Myristicæ tribus culleolis teguntur. Prior imaginem fert culleolæ juglandis. Ea matura sese reserat ac tenuem corticem prodit, forma reticuli fructum ambientem, is nostris Macis dicitur, sive flos Myristicæ, ad cibos ac medicinæ usus tantopere utilis Tertia culleola durior est, ac lignea præ cæteris, putamine regi... nigrasit. Ea nucem Myristicam continet

Fructu maturo ac exteriore cortice disrupto, Macis pulcherrime in rubrum colorem rutilat, eodem jam arefacto Macis item fissuras ducit amœnumque colorem adipiscitur.

Myristica duplex genus est. Masculinum oblongum ... aliud rotundum, quod validissimum ac præstantissimum habetur.

Nuces hæ cerebrum confortant, memoriæ vim acuunt, stomacho calorem & robur addunt, ventositates expellunt, bonum halitum conciliant, urinam citant ac fluxum ventris suspendunt. Valent in summa adversus omnes frigidiores infirmitates, capitis, & cerebri, stomachi, epatis, & matricis.

Oleum contra supradicta vitia validius & melius est

Macis optimo remedio infirmitates stomachi. ... digestionem promovet, omnisque pravos humores consumit, ventositatibus expulsis.

CAPVT LXVII.

Cardamomum.

Cardamomi forma.

CArdamomo Indi multùm utuntur ad ciborum apparatus, idem boni halitus gratia dentibus crebrò terunt. Tollit quippè pravos cerebri humores, ac alia vitia. Crescit granorum reliquorum modo, fægopyri instar, colore tamen albo, ac in flavedinem inclinato, folliculis granorum fægopyri similitudine, quibus 10. aut 12. grana continentur, ea Cardomomi appellatione veniunt. Duæ ejus species, magnitudine discretæ. A Malabaris *Etremilly* a Gusarattis, Decaninis & Bengalensibus *Hil*, a Mauris inter eos degentibus *Helachy* vocatur. Etenim hoc aromatis genus passim per Indiam divenditur, ac commerciis distrahitur. Plurimùm crescit Calecuti & Cananori in locis tractus Malabar, ac in insula Iava. Ceterum ex supradictis partibus ad alias regiones transmittitur; in Lusitaniam rarò ob gravia nauli impendia, nisi quod nautæ subinde aliquid secum ferant. Quæ in India carnes ad cibos aptantur; ea Cardamomo addito demùm comeduntur. Odore etenim ac gustu præstantissimè epulas adficit, si aliquod in India aroma.

Usus,

Et vittus.

Annotatio D Palud.

Avicenna Cardamomi duas species ponit. Unam Saccolaa quebir, id est, majus Cardamomum nominat, alteram Saccolaa regner, i. minus Cardamomū. Id in Malabar Etremelli vocatur, in Seylan Encal, in Bengala, Gusaratta & Decan aliquando Hil, aliquando verò Elachi, a Mauris tamen, Ethnici enim per Indiam omnes id Dore vocant Græcis antiquis, ut Dioscoridi & Galeno aliisq. Cardamomum ignotum fuit, & quamvis Galenus libro 7 simplicium scribat, Cardamomu non ita calidum esse ut Nasturtiū, at gratius & amœnius odore, quadam amaritudine admixta, tamen hæ nota omnes cum Indiæ Cardamomo nequaquam conveniunt Dioscorides primo libro, 5 capite, hujusmodi cardamomum laudat, quod ex Comagene, Armenia & Bosphoro affertur, quamvis in Arabia & India tale nasci dicat Addit tamen eligendum esse id quod plenum sit, ac lentum fractione, gustu amarum, & caput suo odore gravans. In eas regiones ex India Cardamomum venit ex quibus suum Dioscorides duxit, quod verò nec lentum fractione sit, nec caput gravans, nec amarum, nec ita acutum ut Caryophylla

Majus Cardamomum oblongam triangularemque culleolam habet, sive folliculum, quo leviter rubra grana continentur angulata. Minus item triangularem folliculum habet, distinctū tamē brevioribus minoribusq. granis, tenui pellicula in medio existente. Idem triplex etiamnum est, minus, medium, minimum.

Stomacho virtute suâ calores adfert, cibum digerit, capitis vertiginem sedat: cum Betela item manducatur, ad capitis ac stomachi à pituita purgationem.

CAPVT LXVIIX.

Lacca.

LAcca quam Malabares, Bengalenses & Decanini *Assij*, Mauri *Lac*, Peguenses, apud quos optima commerciis distrahitur *Track* vocant, ex Pegua in Sumatram permutatione cum pipere advenit Indè Rubrum mare versus in Persiam & Arabiam mittitur, dicta ideò ab earundem regionum incolis *Lac Sumatro*, id est, Lacca Sumatræ quod ex Sumatra ad eos veniat. Conficiendæ autem Laccæ modus hic est. In Peguæ regno, aliisque locis in quibus Lacca fit, formicæ maximæ alatæ exiliunt. Hæ arbores quasdam prunorum specie scandunt, ex quibus certa gummi species defluit, id exsugunt, & circa ramos perinde Laccam ut apes mel, ac ceram diffundunt. Repletos porro ramos detruncant Domini, ac Soli siccandos exponunt, ita solutis mox ramis & exemptis, *Lacca* ipsa arundinis specie apparet.

Lacca quibus nominibus appellatur.

Lacca quid sit.

apparet. Verum & ligni abrupti aliquantulum subindè adhæret. Eo vitio improbatur, ac puræ lignosa illa nimis quàm cedit. Nec fragmenta aspernantur. Ex iis quippe collectis ac liquefactis, laccæ genus aliud fit, bonitate tamen inferius. Rudis etiamnum *Lacca* formicarum subinde alas complectitur, primùm colore exstat fuligineo, pòst vero in omnes colores, singulari Indorum elegantia ac arte distribuitur.

Annotatio D. Palud.

Laccam in pulverem redigunt ac liquefaciunt tum omnigenos & quosvis colores admiscent, rubrum, nigrum, flavum, viridem, &c. atque ex ea baculos conficiunt, quales nobis hic venduntur ad sigillandi usum.

Lacca lecticas exornant.

Eadem lecticas exornant, ligno enim quod jam illa machina, quæ clinopegis in usu positum ac rotatum est, laccam cujusvis coloris adhibent, ac illinunt, illa calore ligni, quem id crebrâ illâ rotatione adipiscitur, liquefacta, eidem passim adhæret, unguis crassitie. Tum stamine latiore aliisve siccis juncis poliunt, ita ut lignum prorsus contectum, nullâ ex parte appareat, speculi instar nitidum, jucundissimo adspectu, ac duraturo donec lignum integrum sit, modò elegantem cultorem habeat. Atque hoc modo in India sedes, cistæ, sellæ, aliáque lignea instruuntur. Singularis autem hoc in genere Chinensium industria notatur, illi mensas, sellas, thecas, capsulas, serinia, &c. ita pingunt, nostrâ omnium admiratione ad prodigiosi usq. ingenii signa. Eâdem *Lacca* argentum omne implent, cultrorum scilicet capulos, quos extrinsecus ex argento faciunt, introrsum autem

Annuli aurei Lacca impleti.

Lacca implent. Magna etiàm Indi subtilitate annulos conficiunt, qui ex auri massa solidi apparent, cum intus tamen cavi Laccâ impleti sint. Id fraudis vix quisquam deprehenderet. In *Ballagatta* & *Malabar*, *Lacca* quoque invenitur, sed rarior; maxima ejus copia in regno Peguæ est, indè passim per Indiæ nationes transfertur.

CAPVT LXIX.

Anil sive Indigo

Anil inter colores præstat.

ANil, alitèr *Indigo*, Gusaratiis, *Gali*, aliis *Nil*, magni pretii color est, Lusitanorum commerciis expetitus. In regno Indiæ Cambaja nascitur herba Rosmarino similis, ea ut cæteræ herbæ, seritur ac suo tempore decerpitur. Siccatur primum, pòst humore inquinatur, ac tunditur, & repetita rum post aliquot dies siccatione, præparatur in viridem subtiliorem inprimis colorem, atdeinde cæruleo colore enitescit, quo ad nos delatus apparet. Melior autem est eo, si pulvere elegantiore teratur.

Ejus virtus quomodo probetur.

Virtutem ejus flamma candelæ explorant, si enim pollinis instar resolvitur summam habet commendationem, sed in arenæ modum coactus pulvis reprobatus est, ita aquæ injectus natatu laudatur, mersus spernitur. Ceterùm maxima æstimatione caryophyllorum pretium tam in India, quam Lusitania superat, jampridèm annvis locationibus a rege conducitur, Ne hunc colorem temerè quis in India emat, aut in Lusitaniam transmittat.

Annotatio D. Palud.

Anil sive Nil teste doctissimo Camerario, qui in horto suo hujusmodi plantas habuit, glaucis foliis conspicitur, similitudine quadam ejus herbæ, quam Barbam Jovis nuncupant, nisi quod latiora aliquantulum sint.

CAPVT LXX.

Ambarum, Muscus, Algallia sive Zibethum.

De Ambaro opiniones.

AMbarum aliqui spumam balenæ, alii excrementum, alii bitumen aliquod, ex fonte quopiam maris productum desiniunt. Verum ex balenis non provenire experimenta docent, multis etenim in aliis locis reperiri posset, præsertim circa Biscayæ littora, capturâ plurimarum balænarum inclyta, nullo tamen Ambari quæstu. Ideo ex fonte aliquo; aut ipso maris fundo suis locis glutinoso, haud inani argumento

Vbi plurimum invenitur.

creditur fluere. Plurimùm autèm invenitur, in tractu Soffalæ, Moszambicquæ, Melindæ, sive Abex; ac circa Maldivæ insulas, & Comorinense caput, licèt rarò. Sunt qui existimant esse insularum aliquas, sive rupium partes, quas mare undis tectas habeat, quæ subinde tempestatum impetu avellantur. Nam partibus sæpenumerò natat 10. aut 12. imo 50. & 60. palmorum. Iti

Ambari insulæ.

ferunt aliquando integras reperiri insulas ex Ambaro, quas cùm repetere vellent illi qui antea naves oneraverant, nullas invenêre. Anno millesimo, quingentesimo, quinquagesimo quintò, apud Comorini caput réperta est pars Ambari triginta quintallorum, àc primus ejusdem inventor Picem opinatus, rem magnis dignam opibus exiguo pretio vendidit, quæ postea dignitate materię agnita fuit. Inde aliquando Ambarum cum testis ac stercore marinarum avium in eo nidificantium mix-

Ambarum electio.

tum apparet. Ceterum cineritii coloris Ambaro maximus honos est, id albis vel his distinguitur. Est & nigrum Ambari genus, verùm æstimatione inferius. Pro-

Virtus quomodo probetur.

batur aciculæ puncto, si oleum abundantius effluat. Ab Indis Satrapis, ac Regibus valde expetitur, in ciborum condimenta. Venerem quoque adjuvat. Etiam multa concinnant ex Ambaro elegantiora, adjunctis Musci, Zibethi, ac Benzoini aliorúmque benecolentium specierum condimentis. Ex his pilulas sive globulos conficiunt, circumjecto argento ad odores,

quos ambulantes circumferunt. Sed & distincti argentei cultrorum ac pugionum capuli, operibus illustribus, impleti hisce aromatibus, apud Indos summa elegantiâ nitent, à potentioribus etenim & Lusitanis hujusmodi artificia expetuntur magnoperè, summa ingeniorum Orientis commendatione.

Ex Ambaro elegantiora confecta.

Annotatio D. Palud.

Ambarum Latine, Arabice Ambar, Picis quædam est species (ut & merito author ait) ex certis fontibus alto in mari existentibus ejectum, Id Soli expositum mox duratur, ut alia quæ ex mari proveniunt. Ambarum hoc amœnitatem ob odoris, caput ac cor roborat, siccitate sua superfluos humores stomachi digerit, omni vitio ac infectioni adversatur, comitiali morbo oppressos juvat, contra defectiones animi ac suffocationes uteri sumptum, ac subjectum probatur. In summa senectuti vel maxime prodest, contra cunctas frigidas passiones.

Muscus unde.

Almiscar sive Muscus ex China advenit. Bestiolæ ibi vulpeculis similes, aut catellis, ad necem verberatæ, ac plagis mollitæ putrescunt, cum carne pariter & sanguine. Ex pelle tum incolæ crumenulas conficiunt, quæ filis undique consutæ venduntur. Unciæ pondus ferè habent à Lusitanis *Papos* dictæ. Ceterum optimum ac præstantissimum Musci genus ex testiculis horum animantium colligitur; alterum licèt nomine Musci prodeat, eandem tamen virtutem non habet. Unde Chinenses, omni in re ut sunt elegantissimi, ita & crumenas has rotundas testiculorum forma effingunt, quò facilius ementibus imponant.

Ubi optimus.

Animal ipsum naturali instinctu cum pretium testiculorum suorum intelligat, de fuga aliàs desperans, eosdem dentibus ac morsu avellit, & in lutum velut libertatis abjicit. Ita occupato collectione testiculorum venatore, necem aliquando evadit. Multâ sanè versutia hoc odoramenti genus Chinæ populi vendunt. Lecinora etenim bovin seu vaccarum, siccata & contusa admiscent, quibus musco imbutis crumenas impleant. Ea fraus cotidiano experimento agnoscitur. Muscus si tempore corruptus sit, & odoris expers crumenulæ eximitur, ac in mortario tunditur minutas in partes, deinde pueruli urina aspersus, ac plumbeæ ollæ inclusus, obturato probè ore, pristinam odoris virtutem, si modo aliquis etiamnum vigor subsit, adipiscitur.

Animalis mira natura.

Musci odor deficiens quomodo reparetur.

Annotatio D. Palud.

Alii existimant Muscum enasci circa umbilicum bestiolæ cujusdam tuberis instar. Is qui flavedine pallet optimus est, cor tremulum ac frigidum confortat, ejusque cuncta vitia potus ac devoratus demit, maculas oculorum albas purgat, catharros humidos exsiccat, ac cephalæam ex flegmate obortam sanat.

Zibethũ ubi.

Algallia sive *Zibethum* plurimùm in India reperitur, in Bengala scilicet. Sed ob gentis artes veteratorias, ac fraudulentas, quibus omne illud odoramentum, olei ac arenæ admixtione adulterant, ad augendum pondus nequaquam tantoperè expetitur. Optimum *Zibethi* genus ex Guinea advenit pulchritudine & syncaeritate eximium. Nascitur ex sudore cattorum, quos *Algallias*, seu *Zibethos* nuncupant, qui etiam in has nostras regiones & in Hispaniam vivi deferuntur. Ea res cùm nota sit, longiore explicatione nequaquam indiget. Ad cæteras ergo species herbasque Indiæ pergamus.

Zibethũ quid.

Annotatio D. Palud.

Zibethum nascitur in posterioribus animalculi crumenulis, cujus & inde nomen catto Zibethini fluxit, sudoris instar, ut a Iohanne Hugone recte scriptum est circa anum hujus bestiæ gignitur, ex calida humidaque facultate. Zibetho si umbilicus mulierum ungatur, matricis strangulationem impedit, ac libidinem fœminarum excitat.

CAPUT LXXI.

Benzoinum Gummi.

Benzoinum quid.

BEnzoinum materiam habet thuri myrrhæque similem, at majoris pretii, quod ad multos medecinæ usus serviat,

Benzoinum etenim amœnitate odoris sui, cor roborat, caput & cerebrum. Capitis superfluos humores exsiccat, sensus fumo acuit; in abscessu morborum prodest ac fervet

ac ad pilarum ex Ambaro, aliisque materiis odoriferarum confectionem, valdè expetatur. Crescit plurimùm in Sianæ regno in insula Sumatra, Iavis, ac regionibus circa Malaccam. Altissimæ sunt arbores, ramis ingenti crassitudine, foliis quales limonum arbores habét, trunco vasto ex quo gummi nascitur, quod *Benzoinum* vocant. Arbores nondum planè adultæ optimum gummi reddunt, atro colore, ac suavissimo odore diciturque *Benjuin de boninas*, id est, Benzoinum florum, ob beneolentiam. Alterum benzoinum *Benjuin Amendoado* vocatur, id est, Benzoinum amygdalorũ, quod mixtum sit cum albi benzoini fragmentis, & nigri, specie amygdalorum per medium ruptorum. Huic tantam æstimationem non tribuunt. Etenim album *Benzoinum*, cùm ex annosis arboribus collectum sit, nèc eodem odore, nèc virtute eadẽ valet, sed cum nigro miscetur, quo facilius distrahi possit. Duo hæc *Benzoini* genera optima sunt, ac in Arabiam, Persiam, Ballagattam, & Lusitaniam cõmerciorum usu dimittũtur. Maxima Benzoini copia in Siana, & Malaccam circa crescit quod in Iavæ ac Sumatræ insulis nascitur vilius est. Incolæ locorum in quibus nascitur *Comingion* vocant, Mauri ac Arabes *Lovanjavy*, quasi Thus Iavæ, Decanini & Bailagattæ homines *Udo*. Plurimùm truncos dissecant, ut ita faciliore cursu

Unde fiat.

Species.

Nomina varia Benzoini.

[illegible] Persiam [illegible] pretium a thure [illegible]

CAPVT LXXII

Thus & Myrrha

THus in Arabia nascitur, [illegible] tur, [illegible] nus est, quod ex [illegible] Optimum [illegible] in montibus rupibus & lapidosis [illegible] proveniunt, [illegible] & [illegible] ves [illegible], [illegible] in Indiam, Chinam [illegible] vili pretio.

Annotatio [illegible]

Thus duplex est [illegible] tosum, quod optimum est [illegible] masculum [illegible] tur, [illegible] probatum, nulla [illegible] In Indiae & apud nostros, [illegible] remedium est, [illegible] catharticos, nauseam [illegible]

[illegible] Arabia [illegible] Mosambi [illegible] regio [illegible]

Annotatio [illegible]

Myrrha [illegible] in [illegible] fluxu [illegible] Item in tussi [illegible] teria.

CAPVT LXXIII

Manna & Rhabarbarum

Manna unde. MAnnam Arabiæ ac Persiæ regiones mittunt, plurimam tamen ejus e provincia Tartariæ *Usbeka*, post Persiam [illegible] Vitris inclusa distrahitur, amygdalarum [illegible] saccaro conditarum magnitudine, nulla alias certa formâ, quod particulatim [illegible] minutatim habeatur. colore albo est, ac [illegible] gustu, ad favi usque dulcedinem. [illegible] aut *Xerkest* Persæ vocant, id est, la[illegible] arborum, nam [illegible] st qui in arbore descen[illegible], [illegible] dependens, ut tempore hyberno e tectis aquarum congelatarum stiriæ. Colligitur mox ac in vitreis calicibus in Indiam aliaque loca defertur. [illegible] enim ad purgationes corporum expetunt. Aliud Mannæ genus est quod *Trenjabyn* aut *Trãgibyn* indigitat. Id ex aliis fructibus herbisque colligitur forma canabini seminis majore tamen, frustatim prostat, coloreque rubro seu rosaceo agnoscitur. Quidam hujusmodi mannam [illegible] gummi [illegible] putant. Omnium [illegible]

[illegible] manna pura [illegible] locatur [illegible] Verum & [illegible] Persia, [illegible] Manna [illegible] colore albo, [illegible] quæ tamen [illegible]

Annotatio [illegible]

[illegible] purgat [illegible] Vomitus [illegible] Cum [illegible] purgandi [illegible] obque dulcedinem naturæ omnino commodam.

C[illegible] Manna [illegible] his contentus [illegible] est, [illegible] Licet [illegible] nulla certior [illegible] describi possit, [illegible] Compertum tamen est in Chinæ regionibus interioribus duntaxat crescere [illegible] Tartariæ [illegible] China [illegible] Indiam [illegible] Persiam [illegible] optimum est. Omnium [illegible] navigio allatæ corruptionem ac putrecere [illegible], Ide[illegible] Veneti [illegible] Rhabarbarum, [illegible] habent, quod inde [illegible] ad nostros usus dispergunt. Sed & Lusitanis [illegible] studium est. Contenti illi tratis mercibus, hujusmodi curiosites non curant, Venetorumque commerciis facile permittunt.

CAPVT LXXIV

Sandali Lignum

SAndali [illegible] tria sunt genera. Unum album, [illegible] flavum, tertium rubrum. Album, flavum, & [illegible] ex Insula Tymor advenit, quæ [illegible] Integre [illegible] albi, flavique [illegible] funditur, [illegible] hinc [illegible] Indiam distrahitur. [illegible] bum in tractu *Choromandel*, [illegible] in Piguæ terris [illegible] per similes sunt, [illegible] in certorum instar habent, [illegible] in colore, [illegible] tamen gustu aut usu, quod flavum decidat.

 Lignum

Lignum duntaxat ipsum in pretio est. Id ab incolis locorum, in quibus nascitur *Chandanacon* dicitur à Decaninis, Gusaratti, Canarinis, aliisque Indis *Sercandaa*, Arabibus & Persis *Sandal*, unde & Lusitanis *Sandalo*. Flavum albumque Sandalum in India valdè expetitur, ab Indis, Mauris, Iudæis & gentilibus. Pinsunt hoc ipsi, ac tundunt, ut in pulvem redactum ungueri more ad corporis inunctiones serviat. Refrigerat etenim corpus & sunt Indi alias odoramentis a natura conciliati. Rubri sandali apud Indos exiguus est usus. Valet contra fervidas febres, unguunt enim eo arterias, tempora ac frontem. Ad alias regiones magna copia transfertur, quod summus in Medicina usus sit. Indi ex eodem ligno idola, sive *Pagodes* fabricant, ut pretium illis majus sit.

Unguenta ex Sandalo.

Annotatio D. Palud.

Album, flavum, sive pallescens Sandalum, etiam apud nos in usu est, inunctione cum aqua rosacea, contra fervidos dolores capitis. Hujusmodi cuncta ligna flavi, albi, rubrique Sandali, adversus calidas febres probantur, contusa & hausta. Præterea sandala non tantùm confortans, verùm etiam exhilarant cor, miscentur ideo egregiâ probitate medicamentis cæteris cor roborantibus remediis, quæ contra hujusmodi pulsus conficiuntur.

CAPUT LXXV.

Palo de Cobra, sive lignum Serpentum.

Lignum Serpentum quid.

Lignum Serpentum plurimum est in Seylana insula, humili arbore, cum radice lignum id, quod Sepentum vocamus, constet. Colore albo ad flavedinem aliquantulum pertinet, durum ac gustu amarum, magni in India usûs. Conficitur ut sandalum cum aqua & vino, atque epotum eo modo valet adversus febres ferventes, si uncia una absumatur adnixta aquæ. Etenim contra venena omnia aliósq. morbos, passionem iliacam, lumbricos, cæterasque corporis corruptiones pollet, præcipua virtute adversus morsus serpentum, unde & nomen traxit. Monstravit hujus ligni efficaciam Indis primùm bestiola *Quil* sive *Quipela*, quam viverræ forma multi ad mures gliresque profligandos, etiam ad delicias habent. Huic naturali simultate cum serpentibus magnum certamen est, ideoque læsa crebiò ad ligni hujus (quod in Seylan, ubi hæ bestiolæ multæ degunt, plurimum est) medecinam, certissimo contra morsus venenosos remedio, accurrit. Indè radici tanta æstimatio, ac in commerciis tam ingens pretium.

Eius virtus.

Hoc [illegible] per animalculum cujusdam industriam.

Garcias ab horto triplicem hujus ligni naturam describit quem adire potes.

Annotatio D. Palud.

Duplex Serpentum lignum apud me videas. Unum quod hic a Johanne Hugone describitur, constans arboris radice, album ac gustu amarum, rudi cinericióque cortice [illegible] te [illegible]. Alterum mihi Hispali misit eruditissimus Doctor Simon de Tovar, quod brachio [illegible], cortice [illegible] est aliquantulum [illegible] [illegible] instar, intus [illegible] item album & gustu amarum.

CAPUT LXXVI.

Lignum Calamba, aliter Lignum Aloes.

Lignum Aloes, quod in India *Calamba*, sive *Palo d'Aguilla* vocatur maximè in Malacca, insula Sumatra, Cambaya, & Siam vicinisque locis invenitur. Arbores olivarum forma sunt, licet majores, detruncatæ non ita bene olent, propter viriditatem immaturā. Siccitate etenī melior odor crescit. Medulla ipsi odore præstat ac differenter habetur, noveruntque Indi subtilissimè discrimen. Optimum *Calamba* vocatur, aliterum *Palo d'Aguilla*. Probatur autem ponderere, venarum nigrarum distinctione, ac olei majore fluxu, qui ad ignem examinatur, crassitie item & magnitudine. Ex iis qualitatibus virtutes æstimantur. Ex hoc ligno pretiosa multa fiunt, singulari ac commodissimo odore, undè & Calambam aurum & argentum contra non [illegible] habent. Post Calambam dign[illegible]tione *Palo d'Aguilla* succedit. Est & alia ejus species *Aguilla brava*, id est, sylvestri nomine, magno item in pretio, quod Indi [illegible] sacerdotibus inde rogum defunctis [illegible], pari honore, quo apud nos [illegible] pulchra celebratur. Verùm cùm [illegible] *Aguilla* ligno, sive *Calamba* comp[illegible] quaquam potest. Sylvestris *Agu[illegible]* plurima in Se[illegible] la crescit & in tractu *Chorg-mandel* [illegible] nomē *Calamba*, [illegible] ex [illegible] ppia, circa Malacc[illegible] nascitur. Ex hoc ligno pr[illegible]catorios gl[illegible]bulos rosariorum [illegible], ac C[illegible] imagines confic[illegible] pretio qu[illegible] sanè haud vanum est [illegible] odore superat, aliis regionibus haudquaquam commune.

Ligū Aloes.

Medulla odorifera.

Quomodo probetur.

Rogus ex ligno [illegible].

Annotatio D. Palud.

Lignum Aloes, Agallocham Xylo[illegible], Paradisi lignū, Arabicè Agalugen & Ha[illegible] incolis Gusaratta & Decan Ud, in Malac[illegible] Garro, optimumque Calamba vo[illegible].

Hujus ligni multas species habeo, amœnas omnes odore, variatas & maculosas, pinguedine plenas densas adhuc & crassas. Lignum hoc haustum bonum halitum conciliat, languidum item & humidum stomachum, qui cibum respuit juvat, item prodest iis quibus debile jecur est, ac dysenteria & pleuritide laborātibus.

CAPUT LXXVII

Radix China.

Anno primùm millesimo, quinge[illegible]simo, trigesimo quinto China radix gentibus

gentibus Indiæ innotuit, ignota ante, quod [illegible] tum morbus ille qui [illegible] aliquando Gallicum, aliquando Neapolitanum, [illegible] Veneteum, optime Indicum (quo [illegible] vulgaris sit ac quod [illegible] vocamus, remedio ex Guayaco ligno [illegible] batur. Illud ex Hispaniarum Indiis allatum, aurum contra non carum erat, ac [illegible] hujus successione eviluit. Vt Chinarum regioni morbus idem universalis [illegible] lus est, ita divinæ providentiæ munere remedium item in promptu habetur. Ideirco leviter malum hoc indigenæ æstimant, securi ob præsentem medicinam. Neque pudori est [illegible] laborasse. Quinimo faciliori ratione ac methodo curatur, cùm illi morbi per hoc incipite [illegible] difficiliores sint. Iam ipsa radicis vilitas maxima, cum Pardauvo dimidio, Lusitanicâ moneta sesqui Testoni pretio pondo emitur. Ægri ceterum hoc modo radice utuntur. In partes minutas ac rotundas scindunt eam, ad unciæ pondus, deinde adhibitis quatuor aquę amphoris decoquunt, ut aquæ dimidium consumptum appareat. Ea cotidie decoctio [illegible] novatur. Præter hanc aquam nihil bibunt. Cibus tantum est biscoctus panis, cum pullis gallinarum assatis, absque ad [illegible], aut alio condimenti genere. Ità prandent. Cæna vero pane tosto cum melle (si ita videatur) explenda est. Ceterùm singulis diebus pressi vestimentis ac stragulis, ad sudorem [illegible], eumque per horam aut sesqui-horam exprimunt. Triginta per dies victus hujus ratio continuata prodest. Imprimis vero aeris cavendi spiritus; tectis sollicitè capite ac auribus domi in interdicto egressu custodiunt, atque ab omni re Venerea studiose abstinent. Hoc modo præsens remedium aderit, quod dolorum per artus ac membra majore accessione primùm explorata, dissipata [illegible] medicamenti per [illegible] Hujusmodi dolorum a[illegible] usque ad 15. aut 25 dies in [illegible] tempore bona omnino spes [illegible] ægris debet, quippe post eum terminum mitigatis aculeis sublataque ægritudinis noxa, redeunte pristino artuum vigore, & completa intra reliquos quinque dies sanitatis integritate, ut nullum amplius morbi vestigium appareat. Sed cùm Chinæ decoctum stomachi appetitum validè acuat, cavenda tamen est omnis ingluvies, ac arctè servanda dietæ ratio. Ea etenim si diei unius, imo horæ intemperantia circa cibum intermitteretur, malum repetitis à principio remedijs haud dubiè curandum esset. Inveterati maximè morbi, aut in senibus, Chinæ præsidio facilè curantur. Humores enim tum modici sunt. Post 30. dies descriptæ hujus curæ [illegible] etiamnùm potus vitabitur, ideo fragmenta radicis decoctæ, per uncias jam antè seorsum servata reperuntur, ac indies [illegible] [illegible] excoquuntur [illegible] [illegible] [illegible] simplex adhibetur. [illegible] communium, sedula à piscibus, boum, [illegible] vitandis cibis abstinentia [illegible] perfectis [illegible] consumptis, & exacta [illegible] ad promiscuos cibos [illegible] Verum & [illegible] liberior prodeundi extra domum facultas indulgetur, cum cautela tamen. Sudorem [illegible] amplius exigunt. Enimvero ad majorem [illegible] [illegible] primo curationis tempore, corpus purgabitur, repetito item post [illegible], ac demum post 30 dies purgatorio pharmaco. Ita, ut mille experimentis cognitum est, pristinus vigor redit. Ceterum contra hoc malum Chinæ radix non tantùm valet, verum etiàm adversus podagram, sciaticam, membráque [illegible] horrore correpta, expetitur ideo à Carolo Quinto Cæsare. Eadem promiscué omnibus anni temporibus nequaquam prohibitur. Offendit enim ob calorem æstiva tempestate quando Sol Canem, fervidum sydus habet, ut & hyberno, propter frigus. Veris autumnique temporibus omnimodò valet [illegible] tamen [illegible], ac bono circa [illegible] ætatem & sexum regionem atque [illegible] Hæc [illegible] in India morbus [illegible] At in China, frigidiore terra [illegible] cum nostris regionibus eâdem cæli plaga, idem decoctum unciis duabus aut sescuncia radicis in 4. amphoris augetur, ut duæ tertiæ aquæ partes consumantur, quæ ratio Indis ob fervorem regionis [illegible] habitant, noceret. Etenim potissima circa morbum ac ægrotantis personam nota est. Quibus malum non perindè vehemens sit, radicis minori quantitate, [illegible] Adol[illegible] decoctio [illegible] um est, ob humorum [illegible]. Valentes, à nullo malo pressi, si hac radice utantur, sanguinem bonum, imo carnem ipsam consumunt. Qui autem suprà modum eam adhibent, jecur ac pulmones detestabili fervore adurunt, erumpentibus universum per corpus pustulis, ac vomicis, translato malo in deterius, quod deinde majoribus remedijs, ac difficultate vehementiore curandum sit. Hæc de Chinæ radice decoctique ratione breviter referre volui, ut [illegible], ac modus innotesceret, [illegible] nefandam mali vim tam facili remed[illegible] desperatione multi aut vitam [illegible] tunt, aut eandem magnis dolori[illegible] gravibus pœni[illegible] Adversus ulcera item ex eodem [illegible] ta spuma radicis ac decocti valet. [illegible] verò radicis bonitas ex pondere [illegible] [illegible]

Margin notes:

[illegible] nota.

Morbus G[illegible] [illegible] in India.

Methodus curandi luem per Chinam.

China primo [illegible] remedii dolores auget.

Chinæ [illegible] virtutes.

Quando China [illegible] beatur.

China cum cura prebenda.

China [illegible] modo probetur.

interiore, ac nodorum [illegible]. Quæ rubet deterior est. Arbor ipsi in modum spinæ excrescit, a terra trium aut quatuor pa[illegible]orum altitudine. In radice remedium supra [illegible] est. Viridi [illegible] co-meditur, [illegible] gustum [illegible], non tamen tanta dulcedine. Arbor [illegible] frondet, nisi in dicte [illegible] foliis haud absimilibus. In China [illegible] dicitur, ut ex testimonio Chinentium accepimus. Atque hæc hactenus [illegible] de China radice, a regione [illegible] qua duntaxat crescit ita nominata, Quæ [illegible] per [illegible]

Annotatio D. Palud.

China [illegible] Ægyptio [illegible] plane est non tantum adversus scabiem Indicam, [illegible] adfectiones, cumprimis autem [illegible] maciem concitant probatur: [illegible] radicem in gallinarum jusculo coquunt, ac aliquot diebus ægris propinant, quibus inde pinguedo ac coloris bonitas conciliatur.

China radix exsiccat admodum, sudorem expellit, corruptioni resistit, [illegible], aquam inter cutem curat, ac prava ulcera, scabiem & lepram Veneream [illegible] prodest [illegible] humore [illegible]

CAPVT LXXIIX.

Amfion aliter Opium

Opium.

AMfion Lusitanis, Mauris, Indis, ac Arabis hominibus *Amfion* dicitur, Latinis vero Opium, ex Cairo Ægypti, & Aden [illegible] Arabiæ, ac mari Rubri extremitate olim Lusitanis subiecta advenit, plurimum tamen [illegible] Cambaia & D[illegible] ex Cai[illegible] albet ac *Meco[illegible]*, [illegible] Aden mittit, [illegible] Rui[illegible] [illegible] Decanæ opi[illegible]

[illegible] rotunditate [illegible] quod in commune, gummi [illegible] [illegible] consistit, [illegible] bibonibusque [illegible] Indi multum eo utuntur, nominatim vero Malabares, id quos magni commercii [illegible] ex Cambaja defertur. Consueti eo uti post cottidie id sumere debent, alias mortem obituri exsiccatis medullis. Paulatim autem ejus usum esumque induunt, indè consuetudinis vi invalescente 20. aut 30. grana ad pondus indies devorant, mirum dictu, si quinque [illegible] dies sine opii usu postmodum sint, mors certa sequitur. Qui item, nulla consuetudinis facilitate immutata natura id statim eodem pondere, quo adsueti deglutiunt, his funus item præsto est. Veneni quippe vim aliquam mihi inesse persuadeo. Sane qui eo utuntur velut dormitantes incedunt. Ideo multi ejus desumptione atroces animi curas, anxieta-

Q[illegible]

E[illegible]

Haud sine veneno [illegible].

tesque laborum ac molestiarum, mentis corporisque mergunt, plurimi vero id libidinis gratia appetunt. Seminis etenim fluxum diutius suspendit, Indiæ mulierum expetita delectatione, quibus eodem [illegible] naturalium concursus gratissimus est. Qui impensius id sumunt paulatim in impotentiam ac sterilitatem abeunt, ex [illegible] penitus [illegible], ut & Indi ipsi testantur. [illegible] exiguè utuntur, [illegible] tantum id res expetita efficacia.

Annotatio D. Palud.

Opium succus est nigri papaveris, duplici specie. Prior quæ ex foliis & bulbis pariter exprimitur Græcisque Meconium dicitur, altera quæ ex bulbis fluit leviter discissis, ea opii justo nomine venit. Opimum gravius est, [illegible], firmum, gustu amarum, ac odore soporiferum, quod in aqua faciliter [illegible], molle, album, sine nucleis. [illegible] Maslac nuncupant ac cotidie [illegible] magnitudine comedunt, non somni conciliandi gratia, sed firmandæ mentis. Etenim bellatori cumprimis appetunt, quod eo cerdis multum addi per nasum habeant, grataque somnia excitari, imaginibus pulchrarum mulierum consuetudinis. At apparet eos qui cotidiano id usu manducant somnolentos & marcidos existere in verbis ac operibus vacillantes, ut ad res agendas minus idonei sint.

CAPVT LXXIX.

Bangua.

INdis item cibus vulgari *Bangua* [illegible] dem virtute qua opium, [illegible] canabino semini persimile [illegible] nec perinde album. Planta quoque canabi comparari potest, quæ tamen corticem non habeat, ad funes aut alia utilem. Indi folia & semen ipsum comedunt, appetitus [illegible] ut aiunt [illegible] gratia, verius autem [illegible] mulierum [illegible]. Promiscue [illegible] [illegible] prostat cum [illegible] [illegible] mixtum [illegible], de[illegible] [illegible] quandam peregrinationem. Quid [illegible] adulescent, [illegible] potentiores & [illegible] camphoram, muscum, [illegible] opium jungunt, quâ scilicet [illegible] jucunda oblivione [illegible], exeuntiora risu ac mente in facetias & lepores compositâ. Am[illegible] bus ideo expetitur, ut [illegible] illecebris gratiores [illegible]. Prima inv[illegible] gloria ex militibus, [illegible] eorum Ducibus produt. Hi longis [illegible] malis, diurnis nocturnisque fatigati laboribus, hunc bum apprime expetebit, quo securi ac ægritudinum obliti, membra mentesque suavi quietis voluptate [illegible]. Etenim Bangua desumpta ebrietatem parit, spumâque os turbidum facit, manifestis stultitiæ notis, in finem usque digesta virtutis. Apud Indos in

Bangua [illegible]

Quæ forma.

Quove fine.

Bangua leibe curatum.

Indos in magno usu est. Similiter apud quosdam Lusitanos, plurimùm verò inter mancipia, quibus assiduus labor, acerbæ contumeliæ, ac servitus mæsta, hoc veluti delectamenti excessu recreantur, & diluuntur, brevi ac parabili, contra gravium curarum, querimoniarumque asperitatem remedio.

Annotatio D. Palud.

Banguâ Turcæ quoque & Ægyptii plurimum utuntur, tribus modis conficitur, tribusq; nominibus distinguitur. Primam ejus speciem Ægyptii Assis vocant, quæ pulvere foliorum cannabinorum, cum aqua in pastillum redacto constat: Ex eo quinque aut plura frusta, castaneæ magnitudine sumunt, Ea post horæ spacium mentem adimunt, velut ebrietatis quadam vi, hominesque ipsi tanquam rapti hebetantur, sensibusque apparitiones mirabiles deprehendunt, quibus summopere delectantur. Hac confectione plebs utitur, quod exigui pretii sit. Cannabi hanc vim neque miretur quisquam. Etenim juxta Galeni sententiam, cannabum caput admodum implet. Alteram Bosâ nuncupant, ea Assis efficaciâ superat. Ex Lolii farina paratur, atque cannabino semine, cum aqua, modo quo supra relatum est, alii succum exprimunt, eundémque prabent. Tertia Bernavi dicitur, quæ Bangua justa & vera est, quam ex India præparatam habent, ac à Johanne Hugone hic describitur. Ex ea unciam devorant. Inde primùm alacritas quædam nascitur, mox loquacitas, cantionum ludicrarum festivitas, risus immodicus, magnus cujusdam jucundæ stultitiæ excessibus. Post horæ lapsum ferme in iracundiam incidunt; lites, jurgia, ac pugnas, quæ tamen parvo tempore durant. Subeunt postmodum mœror animi & anxietas, ac proni in lacrymas oculi tanquam, donec obrepente somno quiete incidat, post quam ad sese redeunt. Hæc confectio histrionibus, ac iis qui convivii ridiculi adhibentur in usu plurimum est. Aliud genus Ægyptii item habent, quod Bers nuncupant, quasi sanitatem unius horæ diceres; fit ex Piperis albi, fabaque lupinæ seminis sextante, uniusque dipondii, opii, dipondiis duobus & sicilico, spicæ nardi, euphorbii, bertræ semuncia, mirchal, croci 15 scrupulis, in mortario marmoreo contusis, ac melle in condimentum præparatis.

CAPUT LXXX.

Camphora.

Camphoræ duæ species.

CAmphora duæ species sunt: Optima quam *Borneo* insula emittit, altera deterior quæ ex *China* sive *Chinchew* adfertur. Ex arboribus nucis arboris magnitudine crescit, estque gummi, quod interiore arboris trunco coalescit, sudoreque stillatim effluit. Camphora hæc Borneina etiam in

Borneo.

insulis Sumatra & Sunda, aliisque vicinis locis habetur. Magnitudine milii seminis est albo colore. In quatuor verò species dispergitur, ab Indis cribro excussa. Prius eterum cribrum minutis foraminibus, quod emittit, pessimum habetur, sequentia majore meatu sunt, ut de margaritis relatum est, indè etenim pretii ratio deducitur. Aliquandò fortè maculatam, vitiatámque humore, aliovè modo deformem Camphoram videris, quam *Banjanes* ex Cambaja, aquâ calidâ, sapo ac limoniorum succo purgare norunt, sub umbra positam ut siccetur, redeunte ita pristina albedine, ac ponderis ratione. Adulterant eandê Indi alii gummi generibus, ac Farinâ, ut sunt callidi homines in omni commercio. Hæc vera est ex *Borneo Camphora*, quam integram raro ad nos pervenire crediderim. Ceterùm Chi-

Camphora cribrata.

nensis ex *Chinchew* maxima multitudine per liba ac bulbos ubique distrahitur, vili pretio, cum centum bujus *Camphoræ* pondo, unum duntaxat Borneinæ valeant. Miscent tamê pretiosam cum viliore communitèr, ita haud difficultèr distrahitur. Quod autem hæc species magni in medecina usus sit, ac Indicis passim negotiationibus expetatur, eam ob rem naturam ejus usúmque explicare haud absurdum duxi.

Camphora Chinensis deterior.

CAPUT LXXXI.

Tamarinium.

Tamarinium quid.

TAmarinium variis in Indiæ locis nascitur, nominatim in Gusuratæ terra, ac Septentrionali supra Goam tractu. A Malabarensibus *Pulii* dicitur, à Gusaratis & cæteris Indis *Ambili*, ab Arabibus *Tamarindi*, quòd *Tamare* in Arabia dactylos significent; ac fructus hic dactylorum maximè speciem habeat: Vnde illis *Tamarindi* dactylum Indiæ sonat, voce etiam ad Lusitanos derivatâ, qui hunc fructum *Tamarinis* indigitant, & dactylos omnes Arabiæ seu Persiæ *Tamaras*. Arbores ipsæ castaneæ sive

Forma arborum.

nuci haud absimiles sunt, ramis multiplici foliorum serie insignibus, densó ac valido ligno. Fructus digiti longitudinem habet, in arcum lunatus, folliculis exterioribus viridibus tectus, qui siccati deinde cinerescût. Intùs grana latent, fabarum magnitudine, hæc materia ista circundat, quam *Tamarinia* vocant. Viscosa ea manibus adhæret, ac

Usus ejus.

ad cuncta Indiæ condimenta servit acido quod in oxygari sapore, gratissimo in oryzæ at *Caryli* obsonia jusculo. Ceterùm sordidè

De Carylo supra locuti sumus idq; descripsimus.

Tamarinium coqui exprimunt, dilapso per manus visco, putridorum ac defluentium mespilorum, digitis subactorum, specie. Ita ejus condimenti difficilis admodum inspectio esset, cùm tamen sereno gustu oryzæ cæterisque obsoniis bonum probumque saporem commodet. Idem hic fructus viridis ac maturus ad purgationes pauperioribus sufficit, quibus Rhabarbari aut Mannæ

Tamarinium purgat.

pharmaca nimis quàm preciosa sunt. Macerant autem *Tamarinium* aquâ, eámque manè jejuni sumunt, felicissimâ cum purgatione.

gatione. Aceti præterea vice in culinis probatur, cùm & ipsius aceti vim quandoque superet. Nec Medici aspernantur, salubritèr id sæpè aliis cum herbis confundunt. Sale Indi *Tamarinium* condiunt ac in Lusitaniam, Arabiam & Persiam dimittunt, verùm & domi integrum cum folliculis servant. Ex arbore fructus vaginarum quarundam specie dependet, curviore tamen forma ut relatum est. Conservatur etiam saccaro fœliciter. Miraculi verò instar est quod
Folliculi condunt se contra nocturnū frigus. iidem folliculi se subtrahant, ac sub foliis se condant in noctis adventum, nè frigus nocturnum noxium experiantur; diurno autem redeunte calore manifestentur, velùt securi de injuria aeris. Venditur materia ipsa exempta folliculis, ac in pilas glutinata, sordido adspectu, ac tetra ob viscositatem contrectatione. Pretio parvo ob copiam ingentem passim comparatur.

Annotatio D. Palud.

Tamarindo ab Ægyptiis Deresinde vocantur. Arbores ex quibus crescunt pruni magnitudine sunt, densis ramis & foliis Myrthi, floribus albis, Medicæ mali florum instar, ex quorum medio, quatuor tenuia ac alba fila emergunt, ex iis fabæ nascuntur, quibus pulpa cum semine continetur, quam Tamarindam vocamus Folia hujus arboris ad Solem se semper vertunt, eoque cadente ipsa se claudunt, occultatis fabis. Alcayri in hortis quasdam ex hisce arboribus vidi, atque unam prope S. Macarii claustrum, in deserto loco, cæterarum herbarum, arborúmque infæcundo Pulpâ hac Turcæ & Ægyptii plurimum utuntur, in calidis morbis, & febribus, quam cum aqua pura epotant. Memet ego eodem in Syria remedio à gravi febre liberavi Vulgaris sanè medecina, illis etiam per deserta iter agentibus servit. Valent item contra pestilentes aliásque putridas febres, ex biliosis adustisque humoribus suscitatas, ac adversus calidam jecoris renumque intemperiem probantur. Apud me videre licet folliculos integros, sive fabas Tamarindarum, quemadmodum in Oriente crescunt, etiā folia cum Canna fistula, in Ægypto a me decerpta. Foliis Tamarindæ arborum Ægyptii contra lumbricos utuntur. Fabæ teneriores, ut & Cassiæ fistula plurimæ in Ægypto melle siliqua, aut saccaro condiuntur, eo condimento ollas planas mecum retuli.

Cassia fistularis. *Canna fistula* purgationibus aptissima, passim in India habetur, itèm in Cambajæ, Sianæ, Malaccæ ac vicinis regionibus. Verùm quòd in Hispaniarum India, aliisque locis plurima sit, ac cognita, ejus ideo descriptionem longiorem omiserim.

Annotatio D. Palud.

Mille hujusmodi arbores in Ægypto aspexi, precipue circa Damiatam, quæ urbs Ægypti jucundissima, Nilo adjacet, eo plane modo quo Campi Isala, dissita miliaris unius spacio a mari Ægyptii Cassiam vocant Chairxambar. Arbores similes sunt nucis nostra, si truncum, ramos & folia adspicias. Flores etenim flavescunt, odore probo, ex quibus fabæ nascuntur Cassiam continentes Fabas has condiunt etiamnum sine ligno teneras Ægyptii Cassia pulpâ cum liquido saccaro, & glycirhiza succo utuntur, contra calculum, cunctaque vesicæ & renum vitia. Etiam adversus tussim, ac difficultatem spiritus, cum Agarico; extrinsecus quoque ferventibus inflammationibus Cassiam adhibent. Qui plura scire desideret Mathiolum legat, aliisque Medicos, qui Cassiam diligentissimè celebrarunt.

CAPVT LXXXII.

Myrabolani.

Multis Indiæ locis Myrabolani reperiuntur, in Cambaja scilicèt, Bassa- Myrabolani.
gatta, Goa, Malavare, & Bengala. Multis generibus distinguuntur Primum est quod Medici *Citrinum*, Indi *Arare* nuncupant. Id rotundum est, ac coleram purgat. Alterum *Embilicum* dictum, Indis *Amuale* vocatur. Hoc ad corii subactiones utuntur, Diversi generis.
vescunturque eo etiamnum virente, apetitus causa. Tertium Indi *Resonvalle*, medici *Indum* nominant. Illud octo angulis eminet. Quartum officinis *Bellericum*, Indis *Guiu* dictum, sphæricam quoque formam habet. Quintum ac ultimum medici *Quebulum*, Indi *Aretcan* indigitant. Huic oblongior forma est, ac angulis distincta. Arbores pruni similitudinem habent, foliis tamen per supradicta genera distinctis. Pru- Forma.
norum quidèm fructus specie sunt, nisi quod quibusdam anguli sint, alii autem rotundiores appareant, ut supra relatum est. Tria tantum genera medicis Indiæ probantur. *Quebuli* scilicèt, qui in Cambaja, Bisnagar & Bengala crescunt, ex quibus & condimenta fiunt, ac in Lusitaniam aliásque loca mittuntur. Item *Indi* ac *Citrini*, quos pariter condiunt. In *Batecala*, *Malavare* & *Bengala* gignuntur, ac cōmercio frequenti huc atque illuc disperguntur. Gustus My- Gustus.
rabolanorum idem est, qui prunis nondum maturis. Ceterum quod hic pharmacopæorum ac medicorum campus sit, ideo plura desino referre: Indiæ inter merces computantur ideóque & caput iis adscripsi.

Annotatio D. Palud.

Quinque hæ Myrabolanorum species, ad nos ex India siccata deferuntur, quædam etiam sale condita, aliæ autem saccaro Primam speciem constituunt, quos Citrinos sive flavos dicimus Hi flavedine in virorem porrecta commendabiles, firmi, densi, ac viscosi, cortice crassiore tecti, stomachum a colera purgant, tertianas aliásque biliosos febres tollunt, calida natura hominibus commodi Altera specie Indi veniunt, hi nigredine commendantur, bilem purgant, ac imprimis atram, contra tremores membrorum valent, pulchrum colorem reddunt, & ægritudinem abigunt. Tertiam

speciem

speciem Chebuli sive Cepuli faciunt, hi ex magnitudine laudantur, nigricantes ac in rubeum colorem porrecti, graves, quique aquæ injecti fundum petant. Phlegma ac pituitam purgant, mentem acuunt, visum illuminant. Ad nos item conditi deferuntur saccaro, aut melle. Stomachum eo modo purgant & roborant, aquam intercutem sanant, ac in febribus inveteratis probantur, appetitum quoque cibi adjuvant, & concoctionem promovent. Quarto loco sequuntur Emblici, quinto quos Bellericos vocamus. Communem ii fere cum Chebulis virtutem habent, purgant enim corpus à pituita, cum primis cerebrum, renes & stomachum, orexim excitant, & vomitum cohibent. Emblici item condiuntur, eodemque fine manducantur. Fructus hi omnes purgant, verùm modo diverso à Cassia, Manna similiumque medicinarum facultate, per astrictionem [illegible] operantur, & colligationem, exprimentes quod in partibus hæret. Quibus plura scire de hisce generibus lubido est, Mathiolum, Garciam ab Horto, ac alios petant.

CAPUT LXXXIII.

Species aliæ herbæque Indicæ.

Nardi Spica quid.

Nardi spica in regionibus *Siter* & *Mandor* (quæ cum terra *Decan* & *Dely* prope Bengalam confines sunt) crescit. Seritur, ac ex plantis crescit, altitudinis trium duorumve palmorum, tritici instar, quà etiam forma spicæ, quibus spica Nardi constat apparent, fere ab ipsa radice mox enascuntur, juxta terrã, quo modo in Cambajam venũ deferuntur, ac indè ad alia loca.

Annotatio D. Palud.

Indorum Spica stomachum roborat, hausta ac imposita omnesque frigidas affectiones digerit.

Aloe quid.

Aloe, quam Arabes vocant *Sebar*, Decanini *Area*, Canarini *Cate*, *Comer*, Lusitani [illegible], ex succo herbæ jam [illegible]. Ea herba Lusitanis *Bobosa* dicitur [illegible] salivaris. Copiosa est in Bengala, Cambaja, aliisque locis, præcipuè tamen in *Socotora* insula, quæ ad ostium maris Rubri, sive *Mecca* freti jacet. Inde in Turciam, Persiam, Arabiam, ac Europam defertur. Fama hinc insulæ celebris est, cum & ab ea *Aloe Socotrina* dicatur.

Aloe Socotrina.

Annotatio D. Palud.

Aloe purgatione stomachum à cholera tenacique pituitâ liberat, cumprimis ea quæ lota est, omnes obturationes aperit, crudos humores digerit & a putredine conservat. Præterea stomacho impensè vires addit, acuitur adjectione Cassiæ, Macis, aut nucis Myristicæ. Præcipuè valet Aloe contra vomitus, ac stomachi crudos humores. Extrinsecùs quoque adhibetur serpentibus ulceribus cohibendis, ac ad collyria.

Anacardi fructus.

Fructus *Anacardi* dictus in multis Indiæ locis invenitur, in *Cananor*, *Calecut*, terra Decan, aliisque regionibus. Arabum lingua *Balador* dicitur, Indorum *Bibo*, Lusitanorum *Fava de Malacca*, id est, Malacææ faba, propter similitudinem quam cum fabis habet, majore tamen forma quàm nostrates fabæ. Vtuntur eo Indi in lacte, contra spiritus difficultatem, lumbricos, aliáque mala. Viride in *Achar* redigunt, cum sale & aceto quemadmodum cunctos fere fructus speciésque, ut relatum est, condiunt.

Annotatio D. Palud.

Fructus hi nomen ducunt a similitudine cordis quam tuentur colore & forma, præcipuè jam exsiccati. Virides, ac etiamnum ex arbore penduli, quales in Siciliæ Æthna monte vidi, nostris fabis majoribus accedunt, sale condiuntur ut olivæ, ac commode manducantur, succum continent crassum ut mel, sanguinea rubedine, valet contra maculas. Quod ad præparatos Myrabolanos attinet, exsiccant ac calefaciunt, memoriam roborant, cerebrum item & nervos, sensus acuunt, ac contra frigidas capitis passiones probantur.

Calamus aromaticus quid.

Calamus aromaticus in Gusaratta *Vaz* dicitur, à Decaninis *Vache*, à Malabarensibus *Vasabu*, à Malacitanis *Daringoo*, Persis *Heger*, & in *Cuncana* (quæ Goæ terra est, circumjacens versus Septentrionem) *Vaycan*. Arabes *Cassab* & *Aldirira* nuncupant. In multis Indiæ locis seritur, nempè in Goa, terrisque Gusarattæ & Ballagattæ. Antequam verò evellatur, odorem non habet. Fœminæ eo contra matricis passiones plurimùm utuntur. Valet item ad nervorum dolores mitigandos. Equis etiam plurimùm præbent, manè nempè contusum ac mixtum cum allio, cumino, sale, saccaro & butyro. Ea confectio *Arata* dicitur, equis valdè commoda, ut ajunt. Calamus aromaticus arundine, sive stirpe herbæ constat. Materia interior spongiosa, colore flavo apparet. Radix nullius usûs est; valor penes [illegible] ac medullam duntaxat habetur.

Ad equorum vitia valet.

Annotatio D. [illegible]

Calamum aromaticum syncerum ac justum intimus mihi amicus & dominus Carolus Clusius describit, in doctissimis suis Annotationibus in Garciam ab Horto folio 127 cui ejus quædam frusta dederam ex Ægypto à me allata, qua in terra abunde reperitur, & usu consumitur. Vocant Cassab Elderira tenuis arundo est quæ recens aureum pallentem colorem repræsentat, multis nodis distincta ac in frangendo fragilis, intùs spongiosa, aranearum telarum instar, albo colore ac lentore [illegible] dam, manducata, contrahens palatum acri [illegible] amaritudine, quemadmodum apud me videri potest, ac ex Ægypto plurimùm habetur, qui Theriacæ suæ admiscent, & aliàs eo utuntur, ad urinam ciendam mensesq; juvandos.

Costi nomina.

Costus quem Arabes *Cost* sive *Cast* nominant, Gusarattæ Cambajæ *Vlpot*, Malacitani *Pucho*, ad quos plurimũ transfertur, item ad

Vnde advenat. itèm ad Chinenses aliásque regiones. Ex locis *Sitor* & *Mandor* supradictis advenit, ex quibus & Spica Nardi habetur: Inde in Cambajam & Indiam dimittitur, ac deinceps in alia loca. Arbor Sambuci specie est, floribus albis odoreque valido. Ligno ac radice Costus constat, magnis commerciis Quid sit. versus Persiam, Turciam ac Arabiam distractus, quibus plurimùm terris in usu est.

Annotatio D. Palud.

Costi plures species habeo, Indicum à Garcia descriptum, cum notis suis omnibus, Arabicum & Syriacum suis quoque cum proprietatibus & signis. Adhac aliud genus specie Zingiberis. Indicus præstat ceteris, menses ac urinam ciat, matricem immundam abstergit, haustus aut fomentatione adhibitus, conceptionique idoneam reddit, contra serpentum morsus, pectoris dolorem, ac lumbricos valet.

Cubebæ quid. *Cubebes* Arabiæ genti, Indis *Cubachini*, sive *Cubabchini* dicuntur, quòd Chinenses antè Lusitanorum in Indiam adventum, quondam eos ex insula Iava, seu Sunda adferrent soli, in qua tantum crescunt. Chinenses tum navigationis totius potentes, passim per Indiæ regiones, Orientisque portus, tam continentis, quàm insularum negotiabantur Iavæ incolæ apud quos crescunt eos *Cumuc* nominant. Piperis forma Qua forma. nascuntur, ac arborem ederæ modo scandunt, folia piperis foliis similia ferè sunt, fasciculis quoque distincti crescunt, ut piper, at singulis granis cauliculus suus est, ex quo pendent. Tanto eosdem Iavæ homines in pretio habent, ut non nisi decoctos vendant, nè peregrinis exportandi, aut in hortis suis plantandi facultas esset. Magnis sanè commerciis expetuntur nominatim à Mauris, qui vino immiscent, quòd poten- Virtus. tiam in Venerem adjuvent. Iavæ homines ferè iis utuntur adversus stomachi frigiditates, aliosque morbos.

Annotatio D. Palud.

Cubebæ fructus sunt Piperis forma, majores vero aliquantulum, optima habentur, quæ densa, plena, graves & acuta licèt non perinde ut piper, aliquantulum amaræ, aromatica valde & in dulcedinem porrecta sunt, stomacho calorem & robur addunt, ventositate & putredine languido, pectus a lenta pituita purgant, lienem confortant, flatus propellunt, ac prosunt contra frigidas matricis passiones, cum Resina diutius masticata cerebrum a flegmate purgant, eidemque robur conciliant.

Folia Indiæ. Folia Indiæ Indis *Tamalapatra* mali Medicæ foliis similia sunt, acutiora tamen, coloris luridi, venis tribus usque in finem distinguuntur, quarum una medium secat, duæ reliquæ latus claudunt utrinque. Odorem pulcherrimum habent, Caryophyllorum æmulum. Arbor ex qua crescunt justæ magnitudinis est, amat ripas lacuum, sivè fluminum, multisque Indiæ locis visitur, præcipuè tamen in Cambaja. Indi hisce foliis plurimùm utuntur, unde & integros per saccos distrahuntur. Valent (ut ajunt) ad urinam ciendam, ac ad emendationem Virtus. spiritus. Vermes tineasve vestibus adpositæ arcent. Spicæ Nardi virtutem ut opinantur in omnibus æmulantur.

Annotatio D. Palud.

Latini vocabulum hujus folii deduxerunt ab Indico Tamalapatra, nominant enim Malabatrum, Arabes Cadegi Indi indigitant id est, folium India. Plurimùm transfertur, præcipuè Venetias. Utuntur eo ad promovendam urinam, ad stomachi robur reparandúque oris vitio ex spiritus fœditate, &c.

Galanga quam Arabes *Calvegian* nuncupant, duplex est. Vna minor ac odoratior, Galangæ species quales. quæ in Indiam ex China advenit, indigenis *Lavandon* dicta, ac inde Lusitaniam mittitur. Altera major, quæ in Iava reperitur ac incolis *Lanqua* dicitur. Hæc odore non ita bono Chinensi cedit. Plantæ ex quibus crescit altitudine trium aut quatuor palmorum spontè enascuntur, ac maxima ipsarum palmos quinque habet: foliis lanceæ ferri instar apparet, albis floribus ex quibus semen provenit, quo tamen non feminatur. Verum Indi hortenses inter lactucas id celebrant, deliciarum gratia, ac medecinæ, quam ex Galangæ semine obstetrices, quas Indi *Dayas* vocant, concinnant. Ex radice planta, ut Zingiber, non itèm ex se- Virtus. mine provenit. Magna ea ac longa, nodos ut arundo habet: Medica f[illegible] apud Indos pollet multósque [illegible] strahitur.

Annotatio D. Palud.

Galangæ radices nodosæ sunt, intus & extrinsecus rubræ, curvata circa nodos, odoris boni ac gustus acuti, forma & odore cyperi radicibus similes. Unde & multi eas pro cypro Babylonia habent. Calida sunt & sicca tertio gradu, ideo & stomachum roborant, ac dolores ex flatibus & frigore ortos adimunt. Fœdum oris halitum vincunt, pulsum cordis sanant, cum plantaginis succo desumpta. Colicum dolorem ex flatibus ortum sanant, ac contra passiones flatuosas matricis valent. Veneris usum firmant. Renes fovent, ac cordis pondere minuto desumpta diuturnos capitis dolores tollunt.

Hæc illa sunt quæ de herbis & speciebus Indiæ mihi cognita fuere: Cætera abdita ac secretis Medicorum Pharmacopæorúmque cognita recludere, neque animus est néque scientia. Communes tantum & notissimas Indorum commerciis herbas retuli, satis meo judicio. Nunc ad reliqua pergere lubet.

Cap. LXXXIV.

CAPUT LXXXIV.

Sequitur Historia Margaritarum & Aliofari, Gemmarum, Adamantum, Pyroporũ, Topasiorum, Cyaneorum, aliorumque Orientalium Lapidum, ut vocant. Cum relatione Lapidis Bezar, contra venenum validi, aliorumque similium. Quomodo, aut ubi reperiantur.

Margaritarum distinctio.

MArgaritas sive Baccas majores Lusitani *Perolas* appellant minores verò *Alioffar*, Arabes *Lulu*, Persę & cæteri Indi *Motu* Malavares *Muti*. Præcipua optimarum earumque quæ Orientalium appellatione veniunt piscatio, inter Ormuzium & Bassoram in sinu Persico frequentatur, in locis *Bareyn*, *Catyffa*, *Fulfar*, *Camoron*, aliisque sinus Persici regionibus, ex quibus Ormuzium deferuntur. Etenim Lusitaniæ Regis Procurator hoc tantum nomine, ut piscationi Margaritarum intendat Bareyni sedet, earum commercium Ormutii & Goæ frequens est. Aliæ item piscationes inter Insulam Seylon, & Comorini Caput habentur, in regna quorũmis numerosi quæ capiu[illegible]. Ibi ab eodem Lusitaniæ Rege Dux constituitur, cum quatuor millibus & amplius urinatorum, qui ex hac piscatione tantum victũ quæritant, sæpenumerò ingenti cum periculo, à piscibus, quos *Tubarones* sive *Haies* nuncupant, ut alia declaravimus. Cæterũ Margaritis hujus tractus cum Ormutianis nõ æqua æstimationis pars est. Cedunt etenim ac a peritis facile discernuntur. Circa Insulas *Borneo* & *Aynon* Margaritæ itèm inveniuntur, sed inferioris pretii Ormutianis cæteris præstant. Has urinatores aquam decem aut viginti ulnarum spacio subeuntes piscantur. Ostreis Margaritæ continétur, quæ majores habent supernatant aliquantulum, Minores *Aliofar* dictę in fundo maris fere reperiuntur. Urinatores medi ac cophino succincti eundé confestim implent, scaphisque inferunt, paratis ad illum finem, in quibus dispositi, urinatores exonerant. Ostrea mox in terrá abjectæ soliqne siccandæ expositæ sponte reseratæ Baccis manifestant. Completa ejus diei captura Piscatores cuncti cum Duce, militibus, Coadjutoribus, & Tutoribus tergus conveniunt ipsamque prædam dividunt. Prima Regi portio cedit, secunda Duci & militibus, tertia Iesuitis, qui ibi Claustrum habent eamque provinciam ad Christianam fidem perduxerunt, quarta Urinatoribus summa cum æquitatis distribuitur curâ. Æstivo tempore piscatio hæc celebratur magna quotannis piscatorum clade, apud Comorini caput (ubi Regia piscatio est) quum, vel maris violentia, vel piscium morsus ingerunt

Mos piscandi.

Periculum piscantibus ingens.

Hinc quotidiana mulierum lamenta, post consumatam piscationem audias, super mari m[illegible] c filiorum funere, quam nec ideò in[illegible] arum ob Lusitanorum metum a quibus impelluntur, partim ob paupertatem quam ita solantur, partim inducti vi cosa lucri cupiditate, quæ nullam periculorum considerationé adhibet, etiã summo alias in vitæ discrimine. Margaritæ in Ostreis suo inde paucæ, aliquando plures reperiuntur, vel 2 o, ad grana quandoque. Quæ optimas Baccas habent planæ sunt & candidæ. *Chepo* ab Indis dictę, ex quibus cochlearia fiunt ac testę ad potum. Cribris ex bractea factis Margaritæ venduntur, rotundis ea sunt foraminibus, in quę distinctæ, vicissitudine quadam subeunt foraminum, etenim alia grandiora sunt alia minora, octo fere in species divisa, ex quibus Baccę, que cadunt diversa item pretia nanciscuntur. Minutę illę sive Margaritarum quisquiliæ *Aliofar* dictę per uncias venduntur, in Officinis & Medecinæ usum suum habent ac Venetias mittuntur, parva in India pretii. Ut colori Baccis serenior sit, Indi Orizam inde contusam, cum sale sumunt, quâ easdem fucant. Indè eximia illa claritas & perpetuus decor. Est & alia Ostrearum species Indis *Chânca* dicta, & Lusitanis *Mater Perolarum* Illę præcipuâ arte ad diversos usus ab Indis elaborantę, ad varia supellectilis genera, ornatusque eximios serviunt. Nam & Capsę, mensę, scipiones mulierum, tabulę lusorię etc. hisce ostracorũ testis ornantur. Enimverò ex China multæ, hgmis, flosculis ac imaginibus decoratę adveniunt, & in Lusitaniam aliasque partes deferuntur, præcipuè tamen in India expetite, in qua nulla pene domus inveniri posset quin aliquid elegantiarum habeat ex hisce ostreis. Indorum quoque mulieres Armillas sive monilia ejusdem operis amant, ac in pretium Vir[illegible] tatis eripiendæ sedulò deposcunt. [illegible] India ad hęc plurimas habet [illegible] y peoli ad multos usus in [illegible] quę elegantias serviunt, pectines nempe, calices, pateras, calculos lusorios etc. adaucto pulcherrimis coloribus, eorundem nitore, ad summum delectamentum, ac velut extremæ artis miraculum, æstimatione famosa supra *Perlarum Matrem*.

Margaritarum cribratio.

Testudinum pectines e arte laborantum.

CAPUT LXXXV

Adamas

ADamantes Arabes ac M[illegible] *Almas* vocant, Indi in quosũ ta[illegible] s[illegible] nascuntur *Traa*, Malacirani apud q[illegible] *Itam*. Fert autem [illegible] Decan [illegible] Ballagattam, propè civitatem *Bisnaga* [illegible] duo tresue montes, preciosis fossionibus nobilitati jacent sedulà cura Regum *Bisnagar* custoditi, quòd lucrum ex annuis

 loca.

locationibus adferant multo maximum. Ea autem ita limitantur, ut Adamantes qui pondere 25. *Mangelinos* superent ad Regem pertineant. *Mangelinus* vero grana quatuor continet. Qui eos occultant pœna capitis damnantur. Est in terra Decan alius mons item, *Rocca velha* id est Petra antiqua dictus, in quo pretiosissimi inveniuntur a Gemmarum peritis facile dijudicati, si cum cæteris conferantur. In urbe Li[illegible]or quæ in eadem regione Decan, Goam inter & Cambajam jacet forum Adamantum venalium celebratur, maxime conventu eorum quos *Banjanes* vocant, ac Guzarattarum Cambajæ. Hi Goam emptos, aliaque in loca deferunt, callidissimi homines circa lapidum scientiam, ut & Christianis aurificibus, gemmariisque notoribus sæpe imponant. Cæterum eadem Petra antiqua Adamantes quoque natura ipsa præparatos habet, quos *Nayffes* dicunt, apud ipsos Indos summo in pretio positos. Circa fretum *Tanjapura* Malaccam versus Mons alius eodem nomine designatur, in quo Adamantes item reperiuntur, minores quidem, sed probi valde ac ponderosi admodum, ideoque venditori quam emptori utiliores. Quomodo Aurum ita & Adamantes effodiuntur; fodina siquidem ad Viri longitudinem excavata & exhausta fuerit, post tres, quatuorve annos redivivis incrementis denuo Adamantes habet. Quidam 100. aut 200. *Mangelinos* penderunt, & quod excurrit sed rara inventione. Topasius Adamanti persimilis est, nebulosior tamen ac minoris pretij, qui tamen suo in genere magni subinde æstimatur. Eadem ratione qua Adamas multis in Indiæ locis effoditur. Sunt & albi Saphyri ac Pyropi, quos ab Adamante absque ope periti Gemmarij vix discernas. Habet India materiam quidem [illegible] Montium Crystallo haud absimilem, verum Crystallus dici non potest, quod tota ea Oriens careat. At hæc materia *Beryl* dicitur. Parum a Crystallo distat, in Cambaja, Pegua & Seylon plurimum invenitur, multosque ad usus, concinnandis nempe rosarijs, Annulis figuratoris, alijsque curiositatibus servit, à Christianis expetitis, ac etiam ipsis ab Indis.

Forum ubi.

Banjani ex periti gemmarii.

Topasius

Crystallus Indus

CAPUT LXXXVI

Pyropi, Spynelli, Granati, Smaragdi, aliique nobiles lapides

Pyropi multiplices Carbunculi.

PYropi multiplices sunt. Optimi quos *Carbunculos* vocant quo nomine veniunt qui 25. *Quilatos* superant, tarò aliàs inventi. Præstantissimi colore & nitore *Tockes* ab Indis dicuntur, suntque Carbunculis similes. Alios *Ballax* indigitant minoris pretij, coloreque rosaceo. Quos *Spynellos* nominant colore sunt igneo ac prioribus æstimatione cedunt, quod justo ac proprio pyroporum nitore careant. Sunt & albicantes quidam Adamanti similes ut suprà dictum est, sunt rufi, albis cerasis maturis, colore pares, sunt & partim albi, partim rubri, partim ex Pyroporum, partim ex saphyrorum genere, infinita naturæ diversitate. Caussa varietatis hæc est, Prior eorum color in montibus hærentium ac enascentium albus est. Ardore solis postmodum ad maturitatem perfectionemque reducuntur, quo tum colorem rubrum, jam consumati adipiscuntur, qualem supra memorati Carbunculi & *Teckes* habent. Ante eam maturitatem educti, diversos colores habent eoque a splendore Carbunculorum quò remotiores sunt, minoris item æstimantur, licet sua in qualitate perfectiones proprias ac pretia magna etiam habeant. Quod autem partim Pyropum, partim Saphyrum induant, ac ideo ab Indis *Nilcandi* dicantur, fit ob vicinitatem Saphyrorum & Pyroporum, eadem in rupe enascentium, unde & inter se crebro coalescunt. Arabes & Persæ pyropos *Iacut* appellant, Indi *Manica*. Saphyrorum duplex genus est, coloris cærulei unū, alterum veneti sive Thalassini. *Hyacinthi Granati* & *Robassi* ex genere Pyroporum sunt parvæ tamen reputationis. Indi a colore jis nomen dant. Tanta autem earum gemmarum copia affluit Cananori, Calecuti, & in Cambaja, ut in omnibus nitndinis ac platearum angulis prostent, per *Corgias*, quæ singulæ 20. species continent, stuvers unius aut duorum [illegible] summum pretio. Saphiri [illegible] parvi [illegible] re sunt cum Pyropis, post Adamantes tamen ac Pyropum tertio fere loco habentur. Pyropi, saphyri, aliæque jam descriptæ gemmæ in rupibus nascuntur ut Adamas, ac Calecutto, Cananore, aliisque ex locis Regni Bisnagar adveniunt. Plurimæ tamen & optimæ ex Seylon. Verum & has quæ in Pegua inveniuntur longe superant. Smaragdi quos Indi *Pache* vocant & Arabes *Samarrut* nulli sunt in universa India, licèt fama ferat quosdam inveniri at valdè paucos. Ex Cayro Ægypti Orientales quoque dicti multi in Indiam deferuntur. Ob raritatem pretiosi. Ex Hispaniarum India item adveniunt, Peguæ hominibus summoperè expetiti. Nam & quidam Veneti commercio hujusmodi ingentes divitias paravêre, commutatione facta smaragdorum cum Pyropis, quod in Pegua Smaragdus Pyropum æstimatione vincat. Omnes hi lapides in Pharmacopæorū officinis, ac medecina usus suos habēt. *Turchinos* autèm Persia mittit, magnâ copiâ, ad centū aliquot pōdo, cum ipsa nimirum terra, quæ adhæret. Ex Ormutio in Indiam

Caussa diversitatis.

Hyacinthi, Granati & Robassi

Pyropi ubi nascantur

Smaragdi in India nulli.

Preciosiores tamen quam Pyropi in Pegua

in Indiam vehuntur, vili pretio quòd eos Luſitani Indive parvi faciant.

Iaſpis.

Iaſpidem Cambaja copioſe habet, quem nec magno honore dignatur. Ad ſcutellarum ac catinorum uſus ſervit, colore viridi & Smaragdino.

Chriſolithi.

Chryſolithi in *Ceylan*, *Cambaja*, & *Ballagatta* ſunt. Hæmatites lapis *Alakecca* dictus qui ſanguinis fluxum ſubito ſiſtit, aliique lactis lapides, quòd lac mulieribus excitent, magno numero in Cambaja & Ballagatta habentur. Extantque in foro Goæ, in roſaria, annuloſque ſignatorios, cæteraſque mille curioſitates diſtincti, maximi pretii cum ſignatorius hujuſmodi annulus duobus aut tribus *Pardauvis* quandoque æſtimetur. *Alambra* quoque in Cambaja reperiri poteſt, etiam Achates licèt is optimæ notæ ex inſula Zeilana adveniat. Luſitani hunc ſimilitudinis ergo *Olho de Gato*, id eſt, Felis oculum vocant.

Achates.

In Luſitaniam raro defertur, Nam apud Indos fœliciore laude quam apud Luſitanos viget, præcipuè apud Chinenſes ad quos copioſus emittitur. Virtutem narrant Indi quâ domini ſui divitias ne minuantur conſervet, quæ hujus quidèm lapidis præſidio augeri poſſint, imminui non itèm.

Divitias domini tuetur.

Magnes.

Magnes Luſitanis *Pedra de Cevar* in multis Indiæ locis copioſe invenitur. Ad juventæ conſervationem valet, fide Indorum, ſi quis cibo paululum Magnetis adhibeat. Regum inde ollæ & coquinaria vaſa, ex hoc lapide fiunt, ætatulæ cuſtodiendæ gratiâ.

Conſervat ætatem.

CAPUT LXXXVII.

Lapis Bezar.

Lapis Bezar ubi invenia-tur.

LApis *Bezar*, qui ex Perſiæ provincia *Caraſſona*, ac aliis Indiæ terris advenit, in ſtomacho ovis aut hirci naſcitur, ſubjecto tenui ſtramine, quod in medio jacet, adhærente lapide, ac cingente ſtramen, ut ſæpe experimentis cognitum eſt, eodem reperto. Lapis ipſe extrinſecus planus eſt, ac nitidus, colore livido.

Quomodo & quâ figura.

A Perſis iidem hirci *Pazan* dicuntur, lapiſque ea ratione *Pazar*; Luſitanis corruptè *Bazar* ſive *Bezar*. Indis *Pedra do Bazar*, id eſt, lapis fori, *Baſar* cum Indis forum ſonat. Vnde & *Baſaruchus* minutum genus nummi nomen habet, quaſi foreuſem nummum, facilemque ſolutioni ſignificares.

Baſaruc nummus unde.

Grande huic lapidi in India pretium eſt, contra venena validiſſimo ac præſentiſſimo remedio ſupra cornu Monocerotis in Europa.

Virtus ejus.

Probatur autem pondere ac magnitudine; Vulgares autem tres, quatuor, aut quinque octonarios ponderis habent, & quod excurrit.

Quomodo exploretur.

In Luſitaniam quoque mittitur ibique magni fit. In Perſia ut dictum eſt invenitur, item in Vaccarum inſula, ad ſinus Cambajæ oſtium, tractui continentis vicina, quam Luſitanica claſſis ſubindè adit, aquandi gratia, interfectis, multis tùm hircis, in quibus hunc lapidem inveniunt. Mittit eundem lapidem terra *Pan* Malaccæ vicina. Ibidem in porci felle lapis invenitur, qui majore quàm *Bezar* virtute adverſus venena laudatur. Luſitanis vernaculo ſermone *Pedra de Porco*, id eſt, Porci lapis dicitur.

Lapis in porci felle inventus contra venena.

In Malacca valdè amatur, colore autem rubro conſpicitur, lucido, amaro guſtu, ac tactu Galliæ imignari ſimilis. Etenim uſu ita exigente lapidem in aquæ pelvim injiciunt, quo poſt aliquod tempus exempto, aqua amaritudinem contrahit, omnemque veneni vim tollit, ut experimentis cognitum eſt. Lapis *Beſar* duritie lapidea nequaquàm ponderoſus habetur. Ex herbis quibus hirci ac porci victitant (ut de Rhinocerote antè dictum eſt) lapidum horum incrementa ſalutifera colliguntur: Nam in aliis locis eadem animalia hoc pretio lapidis medici carent, nullumque omnino habent.

Vnde Beſar lapis naſcatur in hircis.

In urbe *Vltabado* terræ Ballagattæ poſt Goam lapis invenitur *Hageramins* apud Arabes dictus, inter Luſitanos *Pedra Armenia* (quod multos ejus generis Armenia habeat, cæruleo colore prono in viriorem. Mauri eo corpus purgant aliòſque morbos tollunt.

Armenus lapis corpus purgat.

Præter hos lapides & alii ſunt ad medecinam idonei, ſed quod non perindè clari ſint, ac commerciis expetiti, eos hic deſcribere nequaquàm curavi

CAPUT LXXXIIX.

Compendioſa narratio & inſtructio circa Adamantes, Pyropos, Smaragdos, Margaritas, aliáſque nobiles gemmas. Quomodo rite dignoſci poſſint, ac in juſta pretia diſtribui. Primò de Adamante

SCire cumprimis oportet Adamanti ſupra cunctas illuſtres gemmas regnum eſſe, quod juxta ponderis rationem vendatur, juſtámque craſſitudinem habeat, ſecundùm quam laboratur, ea ſi major ſit, proba non eſt, minor ſtatim agnoſcitur. Eadem ex craſſitudine, lapide etiamnum annulo incluſo, pondus conſiderari poteſt exactè ſatis, quod demùm exempto Adamante certius examinatur, ut ita valor computari queat.

Adamas lapidum Rex

Reperiuntur autem antiqui ac vetuſti libri, in quibus lapidum valores ſcripti extant nimirum *Quilatus* unus tanti, *Quilats* duo, tres, &c. eo pretio ſubſequenter, ad æſtimationes omnium ponderum Quoniam eo tempore venditiones emptioneſq. non perinde frequentabantur ideo hujus libri ad manum copia neceſſaria habebatur. Cæterùm pretia certa hæc intelligas, circa pulchras puraſque gemmas. Etenim quas macula notat, ſordeſque affligunt, certæ æſtimationis nequaquàm feruntur. Enimvero quibuſdam Dynaſtis ac Principibus curæ fuit hujus tam immenſi lapidum pretii ratio. At ea nulla eſt, quàm in ementium

Ratio pretii lapidũ temere exquiſita.

H 2 venden-

vendentiúmque ritu aut arbitrio. Omnium enim rerum ea pretia sunt, quæ communis ementium consensus imponit. At superest etiamnum ratio hæc. Adamas enim Quilati unius purus, si quinquaginta Ducatis æstimetur, eadem proportione major & perfectior, si major bonitas astruat triginta aut quadraginta millibus æstimandus venit. Porro gemmæ hactenus districtę nunquam ita a pretio suo declinarunt, ut infra illud vænales extiterint: ac ad scientiam valoris Adamantis majoris, fas est cognoscere quo pretio Adamas unius Quilati tantùm vendatur, & Pyropus Adamantis ferè socius, itèm Smaragdus, quo intellecto circa maculas nebulasque adamantis altera consideratio habetur: juxta quas pretium imminuitur, ut æquitas exigit in dijudicandis Adamante, Pyropo, Smaragdo, cæterisque Orientalibus lapidibus. Primùm de Adamante agemus. Is velut præsultor est, juxta quem cæteri æstimantur. Virtutes ejus aut probitates hujusmodi sunt. Adamas omni ex parte perfectus, ita exstet oportet, ut superior mensula duas collaterales mensulas magnitudine sua contineat, reliquúsque ex Adamantis fundo triplex, unam superiorem reddit, proportione ita altitudine, dependentibus mensulis collateralibus à superiore, instar tentoriorum à verticali nodo demissorum, altitudinis integræ: Oblongior paululum esse debet, vitata formę quadraturâ, eo modo ut discrimen duntaxat oblongæ quadratæque portionis appareat. Anguli itèm sine vitio sint, acuti, puri, splendoris integri, crystallina & illustri claritate nè quæ alterius coloris æmulatio aut nebulosus nitor appareat. Atqui hoc modo perfectus Adamas unius Quilati, facilè quinquaginta Ducatis venditur. Ceterum quòd is rarissime inveniri possit, paucique sint hujus perfectionis intellectu pleno imbuti, circa Adamantem elegantiæ ejus, quæ vulgari judicio approbatur, unusque Quilati ac 40. Ducatorum pretii est, differemus. Ergo Adamantem si habeas minorem aut majorem cujus libet ponderis, bonitatis, aut vitii, considerabis primùm pondus ipsum, quod si te aliorum ea in re authoritas fallat, ipse intuitos opinaberis minus semper quam alioquin species fert ut intra luci fines maneat queas; quo pondere constituto sic computa. Vnius Quilati Adamas ejusdem cum hoc nitoris, ponderis & bonitatis, animadverte quo pretio posset commodè distrahi (illud tamen minus semper constituendum est, nam utilius est quid minoris certóque æstimare, quàm majoris in dubio) ac deiη illud ut prædictum est memoria teneto; Tum ad pondus revertere, minus aut majus, idque duplicato ut alterum tantum accedat; si enim duo pendet, alia duo adjicies factâ multiplicatione: 2. & 2. reddunt 4. si tria pendet multiplica aliis tribus ut 9. reddas, ac ita deinceps, quo modo cunctos Adamantes in pondere quovis multiplicabis, si alterum tantum semper adjeceris. Quod autem ex ea multiplicatione procedit, cum pretio Adamantis illius unius Quilati antè constituto multiplicabis, eóque modo quod ex postrema multiplicatione repertum Adamantis tui pretium est. At si in pondere dimidium aliquod incidat, nempè si Quilati unius & dimidii sit, computationem in dimidios Quilatos omnem rediges, ita ut tum quinque dimidii Quilati constituantur, dicésque quinquies quinque faciunt 25. eáque 25. multiplicabis cum precio quo dimidius Quilatus æstimatur, quodque inde procedit illius Adamantis pretium est. Si verò Adamas ita minutus sit, ut grani unius pondus accedat aut discedat, omnia pondera in grana deduces, multiplicabis supradicta ratione, quodque ex pondere oritur pretium est Adamantis cujus æstimationem indagare conatis. Exemplum. Adamas quidam duos pendet Quilatos, ejus qualitatis, ut unius Quilati existens 40. Ducatorum precium haberet, dimidii Quilati 10. unius grani Ducatorum duorum & dimidii: Vt nunc scias quo pretio sit æstimandus duorum Quilatorum Adamas, sic collige. 2. & 2. sunt 4. Ista 4. multiplicabis cum 40. Ducatis, ad quos unius Quilati adamas redigitur, ac inde eveniunt 160. Ducati; pretium Adamantis duorum Quilatorum. Si verò Adamantem habes Quilati unius & dimidii, in quinque dimidios Quilatos distribuendo sic computabis, quinquies quinque sunt 25. hæc 25. multiplicabis in decem, inde pretii Ducati 250. eveniunt, quòd dimidius Quilatus 10. Ducatos valeat, in valorem unius Quilati ad 40. Ducatos, eoque modo Adamas unius Quilati & dimidii 250. Ducatis æstimabitur. Enimverò si Adamas 7. granorum sit, sic dices, septies septem sunt 49. ea 49. multiplicabis cum pretio unius grani, nempe duorum Ducatorum & dimidii, proindeque Adamas 7. granorum 127. Ducatos valebit. Ita semper Adamantis pretium facile detexeris unius Quilati habitâ determinatione, secundum Adamantis pondus, quem æstimare vis, ut exemplis supra declaratum est. Ceterùm quidam Adamantes macula contaminati quadam, haud ita grati sunt ut 40. Ducatis vendi possint, verùm juxta vitii magnitudinem à pretio deficiunt, ut tantum 36. 35. 34. aut 30. Ducatis Quilatus æstimetur; pro ratione improbitatis. Tum dimidii Quilati, aut grani difficilima circa pretium inquisitio est: Verum sic ages. Determinato unius Quilati pretio, juxta præsumptum Adamantis pretium, si tum in pondere Quilati dimidium, aut grana aliquot interveniant,

Æstimationis ratio circa Adamantes & pyropos.

Adamas qui figura perfectus sit.

Adamantis æstimatio communior.

Adamas si in pondere dimidii ... quomodo æstimandus.

Item si granum.

Exemplum.

Adamantes vitiosi quomodo æstimandi.

niant primùm, scire oportet, valorem ejus, si unius duntaxat Quilati esset, ac tum computa quartam ejus pretii partem dimidii Quilati æstimationem habere. Hoc modo si Quilatus unus 40. Ducatos valeat, pretium dimidii Quilati decem Ducatorũ erit, ac grani duorum ducatorum & dimidii: quatuor grana etenim Quilatum statuunt, si proinde Quilatus 36 Ducatis æstimetur, dimidius novem, granũ duos & semissem valebit, qua ratione deinceps in omni Adamantum genere facillima pretii collectio erit. Eadem computatio in tenuiore Adamante, Pyropo & Smaragdo observatur, qui majoris pretii sunt ut postea dicemus. Etenim si ejus qualitatis Pyropus inveniatur, ut Adamantem unius Quilati sequi possit, eique sociari, 70. Ducatis æstimabitur, aut qui in pondere socientur dimidii Quilati vel granorũ quorundam Adamanti, tum computatio per dimidios Quilatos, sive grana facienda est, necessaria semper valoris unius Quilati cognitione. Hoc enim tene quartam partem 70. Ducatorũ dimidii Quilati, pretium esse, ac quartã pretii dimidii Quilati, unius grani esse æstimationem, quæ pretii indagatio etiam in Smaragdis observanda est, pro ponderis ratione.

Adamantes minores pédere quàm apparet. Porro quidam Adamantes tenuiores extant, splendoris summi, ac supra pondus ipsum valent, ac infrà splendorẽ quem habet. Adamas etenim tenui mensula admodùm ac humili aliquantulùm, si in summitate eandem perfectionem habeat, quam suprà retulimus, ac in Adamante crasso laudavimus, cui mensula perfecta est, ac latera inoffensa, splendorem duorũ reddit, unumq; tantum pendet, ideoque hunc splendorem habens cujusvis magnitudinis, in summitate ad perfectionem laboratus, infra autem tenuis valde, semper justa æstimatione dimidio minor est in pondere, quàm apparet, quod si infra non ita tenuis sit, majoris ponderis erit, cùm tamen ex pondere nullum commodum cernat. Proinde si mensula superior minor sit, latera autem majora plus quoque pendet, verum nulla utilitate circa pondus ita certò computabis dimidio minus hunc ubique pendere, quam apparet priusquam enim præparetur, plurimum ex eo ponderis additamento amittet. Enimvero Adamas qui extrinsecus majorem mensulam habet ejus formæ, angulos autem minutos, hic vix dimidium ponderis quod ostendit intuenti implebit, neque ideo deterior est, nisi minutissimus esset. Adamas infrà planè tenuis, in summitate autem pro ratione extremæ elegãtiæ perfectus, si unius tantum Quilati sit 70 Ducatos valet, maculis verò, aut vitiis quibusdam afflictus, juxta sordium rationem decrescet pretiumque manabit, modo quo crassiores Adamantes æstimantur, initã semper computatione à dimidio ponderis quod habere videatur. Nempe si duorum Quilatorum appareat, unum Quilatum puta, si trium sex grana collige, quæ dimidium reddunt. At si dimidii Quilati interveniant, tum precium unius Quilati considerabis, ac indè dimidii, eadem ratione quæ in crassiore Adamantis existimatione relata est. Idem granorum respectu observabis. Nulla enim nisi pretii differẽtia superest. Perfectus quippe ac tenuis Adamas unius Quilati, 70. Ducatos valet, ac sic deinceps pro ratione ponderis.

CAPVT LXXXIX.

Pyropi sive Rubini.

Pyropum æstimandum si habeas, qui mensulæ forma sit ductus, ac serviat fodiendus Adamanti ejusdem ponderis aut Quilatorum, si 24. Quilatos in colore & perfectione teneat, quemadmodum aurum 24 Quilatorum is tum probus erit & purus Pyropus ad pondus nequaquàm venditur quod certam, determinatamve crassitiem non habeat. Multi enim eum in tenuitatem elegantiæ gratia deducunt, ut facilius fundum sive florem substernant, quæ tenuitas grata quidèm est, si modò intra fines elegantiæ hæreat. Enimverò summæ perfectionis Pyropus, quà coloris, quà puritatis, crassitudinis & formæ 100. Ducatis æstimabitur Rarò tamen integræ ejus perfectionis extant, præcipuè qui grandiores sint, latente semper aliqua macula, aut vitio. Pauci adhæc intelligunt virtutes ejus summas, ideóque computationis gratia statuemus Rubinum vulgari judicio probum 70. Ducatos valere. Itaque cùm gemmarius alterum ejusdem artis rogat super Pyropo, quem non habet, veruntamen demonstrat dicendo: Rubinus est qui Adamanti tot Quilatorum sociari potest, habetque tot Quilatos in colore, indeque satis intelligit alter quæ sit magnitudo, quisvè lapidis color. Si vero Pyropum habeas etiamnùm rudem ejúsque pretium considerare velis, sic colliges. Rubinus ejus tantùm magnitudinis, quæ Adamantem Quilati unius sequi posset, eodem colore, puritate ac qualitate, iisdemque vitiis pro ratione lapidis, defectu a vitii ac turpitudinis indignitate, ejus erit pretii. Hoc pretium memoria teneto ac Rubini tui magnitudinem considera, pondusque Adamantis cum altitudine integra, cui sociari posset, tùm quòd etiamnum rudis sit, quantum discedere debeat ponderis, ubi laboratus fuerit. Post quam determinationem Adamantisque ponderis [illegible], cui jungitur alterũ tantum ex [illegible] sumes, multiplicabísque cum pondere [illegible] inve-nisti determinato pretio in [illegible] unius Quilati Adamantis, quódque [illegible] procedit pretiũ ejus Rubini erit. In summa ubi definiveris cujus põderis adamanti sociari possit, tùm cum Adamantis instar in rationem

Pyropus pondere non venditur

Pyroporum æstimationis optima ratio.

 redliges,

rediges, quodque ex pondere venit cum pretio multiplicabis quo Adamas Quilati unius taxatur. *Rubini nondum politi quomodo æstimandi.* Rubinos nondum politos ac non potentes in mensulatum formam redigi, nimirùm cùm ita rudes meliores sint, quam politi, juxta pretium Adamantis cui addi potest æstimabis, ac lapidis altitudinem, bonitatem & vitia considerabis, finita tum cōputatione, quomodo ea in Rubinis in mensulas formatis, ac in Adamante intelligitur. Ceterum & alios Adamantes reperire est, quibus mensularum ea forma non contigit, veruntamen ad monilia apti sunt, triangulari figura, vel in cordis alteriusve rei imaginem redacti, quod eo modo vitia tollantur, ac ipsum pondus servetur. Hi suo in genere perfecti, cedunt tamen mensulis in pretio, ob crassitiem quam infra nimiam habent, quæ pondus facit nulla tamen utilitate, imo majore incommodo: Prorsus ii tenues atque extrinsecus aliàs perfecti, pretium mensulæ crassioris cum sua altitudine habent quod 46. Ducatorum est, si unius Quilati sint, inque horum facienda æstimatione eodem modo ages qui supra dictus est, constituto primum pretio unius Quilati, ac sic deinceps.

CAPVT XC.

Veteres & Orientales Smaragdi. Qui etiam in Hispanarum Indiæ insulis reperiuntur, dubia adhuc probitatis opinione feruntur.

Smaragdi perfectissimi pretium. GEmmarii antiquiores Smaragdū omni ex parte perfectum, colore, syncerìtate, forma & crassitie, tres Adamantes valere opinantur, quorum pretium nostrâ ratione commune 20. Ducatorum est. Et mihi illa persuasio vera fit. Attamèn hactenus nullus inventus fuit qui sive minor, sive major, omni ex parte absolutus esset. Sanè colore & forma perfectos invenias, claritate non itèm, semper enim pinguedo quædam latet introrsum, instar viridis herbæ, & similium. *Smaragdi æstimatio.* Ideóque Smaragdum computationis gratia statuemus, vulgaritèr perfectum qui 80. Ducatos valeat, ejus magnitudinis, ut comitari posset Adamantem unius Quilati duntaxàt, nam etsi intùs quædam herba viridis lateat, modò aliàs sit perfectus, néque supra modum eo vitio laboret probus judicatur. Smaragdum ergo si habeas aut in formem, aut in mensulæ formā redactum, ejusque pretium velis animadvertere, primùm considerabis magnitudinem, cujus ponderis aut magnitudinis Adamantem sequi posset, tùm vitia & virtutes ejusdem, ac perpendes quo pretio Smaragdus hujusmodi vendi posset, non major Adamante unius Quilati. Quibus rebus terminatis computationem inibis, eo modo quem super Rubinis retulimus, sumpto scilicet pondere Adamantis cum quo comparari potest, cui alterum tantum addas, ac mox cum pretio unius Quilati multiplicabis, quo invento valor Smaragdi apparebit. Atque hic modus in omnium Smaragdorum æstimatione itè observabitur, seu isti minores seu majores sint, probi aut improbi, semper tamen probè inspecta bonitatis aut pravitatis qualitate, secundum quam pretium fit. Quod si grana aut dimidius Quilatus adamantis cui adhibetur interveniat, tum per dimidios quilatos, granáque computabis, ut de Adamante & Rubino relatum est. Æstimaturus quemvis lapidem, si is è genere Adamantum sit, utique animadvertes cujus sit liquoris aut formæ, num altitudines suas undique impleat, aut superet, putrisve sit in angulis, eorundemque labore, quātum auferat a dignitate vitium, ne in pretii ordine error te errare faciat, sumpta æstimatione ab unius Quilati pondere: si Rubinus sit reputa magnitudinem ejus, cujusve ponderis Adamantem sequi possit, ac cauté minus semper pretium elige, ne te fortasse immoderata ejus dignatio fallat. *Minus pretiū eligendum.* Tum & coloris examen adde, num carchedonius aliquis lateat, imputrisve sit aut tenuior, aliudvè vitium subsit, quod minuere pretium possit, in pondere & Adamantis magnitudine cui additur. Ea caute reputanda sunt, etenim si falles plane de omni ratione pretii actum erit. Item observandum in constituendo pretio cum ejus sit magnitudinis ut unius Quilati Adamantem sequi possit, nam pro eo ponderis argumēto, si minus aut majus habeat pondus Rubinus tuus, pretiū declinare aut augere poteris. Quod de Pyropis dictū est idem de Smaragdis Orientalibus constitutum puta. Ceterùm restant adhuc etiamnum lapides quos *Espinellos* vocant, horum in suo genere tanta quandoque perfectio est, ut Rubino comparentur. *Espinelli.* Sunt & alii quos nominant *Spinellos petræ novæ*, quibusdam *Robasiorum* color est, alii *Jacintos* reddunt, neque constat de genere sub quo judicari queant. Etenim gemmarii *Spinellorum* illis qualitatem proprietatemve negant, verùm in Robasios & Iacintos referunt, eá bonitate ut Spinellis pares sint, persuadent tamen Spinellos esse, ut formæ majus pretium nanciscantur, eosque Spinellorum politura expoliunt. Sanè Spinelli sunt politione, colore autem Robasii & Iacinti. Multos quoque Pyropos necessariò majoris elegantiæ gratia, politura Spinellorum expolire debent. Spinellus antiquæ petræ suo in genere probus & perfectus, in formam mensulæ redactus, qui Quilati unius Adamantem adsequi posset 40. Ducatos valebit. Ejus vitia, si habeat, deduces, ac à pretio subtrahes, prout de Pyropis relatum est. Carbunculi candidi quos *Balluyssos* vocant pondere itèm venduntur, non tamen ea computatione quæ in Adamante & Pyropo *Carbunculi candidi eorumque æstimatio.*

observatur,

observatur, nam semel tantum simpliciterque ea æstimatio juxta pondus fit. Nempe optimus Carbunculus Quilati unius 10 Ducatis æstimatur, si vitius coloris, aliave macula contaminatus sit eò minoris pretii erit. Verum is quem probum judicamus unius Quilati, 10. Ducatos valet, ut dictum est, duorum Quilatorum 2 . trium 3 . & sic deinceps juxta pondus aucto simpliciter pretio, ac pro vitiorum qualitate eodem imminuto, quod de unius Quilati Carbunculo determinatur.

CAPVT XCI.

Margaritæ, sive Baccæ Orientales.

Margaritæ Orientales pretio Occidentales superant.

ORiens Margaritarum præstantia excellit, supra Indiæ Hispanicæ loca, in quibus item Baccæ invehuntur, at splendore ac claritate inferiores. Orientales lumine synceto illustres sunt, Occidentalibus tristis quædam & nebulosa synceritas est. Ideo superioribus pretium majus redditur. Habet Occidentalis ora quasdam, quæ nec Orientalibus cederent, verùm paucas admodum. Ceterum computationis nostræ gratia, bonas tantùm probatissimasq. Margaritas æstimabimus. Vnio ergo perfectus ex omni parte, qua splendoris, qua luminis sine puteolis, Sphærica formâ, aut in Piri speciem probè tornata, sine rugis, Quilati unius, Ducatum unum ferè valet. Atque hinc computatio deducetur, ut in Adamante, Carbunculo & Smaragdo, ablata semper pretii parte, pro vitiorum aut puteolorum, aliarumve improbitatum nota. Constitutâ ergo ritè æstimatione pondus ipsum reputa, ac tum procedes in pretio, eodem planè modo qui in Rubinis ac Adamante observatur. Etenim Margaritarum vincula ac

Margaritarũ catenæ quæ bonæ.

[illegible] observabis si majores ac elegantiores [illegible] sint, [illegible] arbitraberis catenam hujusmodi [illegible] pares esse non [illegible] rarum faciliè [illegible] vincitur; sin e contrà appareant, [illegible] Ex inanibus paleis trituram frumenti [illegible] Hæc voluptatis causa curiosis scripta sufficiant. cum gemmarius, qui exactius scire volet, agat. Hic tantum velut per indicem quædam collegimus, ut aliqua hujus rei notitia superesset, iis qui cum gemmariis agere velint, ac in universum hominibus in quæstum suum (ut vulgo fit) callidis fidere cogantur.

Authoris conclusio.

CAPVT XCII.

Diversarum rerum in India gestarum me ibi sedente historia

1583. Iaponiæ principũ filii Goam venlũt ac inde in Lusitaniam.

ANno 1583. mense Decembri Goam venerunt ex Iaponiæ insula sociati Iesuitis satrapæ tres regúmque filii, induti ritu Iesuitarum vestimenta, ac infra 15 annorum ætatem etiamnum constituti. Lusitaniam ex decreto petebant, ac inde Romam Pontificis visendi causa. Goæ ad annum usque 84 manserunt, inde profecti in Lusitaniam, ac dein in Hispaniam, a rege Hispaniæque nobilitate summâ cultura ac cura excepti, maximísque honorati donis fuere. Romam postmodum delati, Pontificique opera Iesuitarum præsentati, ab eodem summo in honore habiti, Italiæ plerá-que nobiliora loca peragrarunt, ubique donis ac muneribus locupletati, Madridam repetiverunt, ibi summa cum veneratione à rege discedentes literis muniti commendatiis, ad proregem, cunctósque Indiæ rectores & capitaneos Anno 86 Lisbonâ solverunt, vecti navigio S. Philippi, quod in reditu in Lusitaniam capitaneus Draco postea intercepit. Multas post navigationis molestias Mosambicquam venerunt, ibiq. navis onus suum suscepit, beneficio cujusdam navigii, quod S. Laurentii titulo ferebatur, id eumque portum se malo tempestate privatum intulerat, dùm ex India Lusitaniam repetit. Quod autem tempus navigationis in Indiam consumptum esset S. Philippi navis, merces turbatæ istius navis S. Laurentii recepit, ac Lusitaniam repetiit. Verùm infeliciter intercepta quippe ab Anglis ut dictum est. Primum id navigium Indiæ quod adverso prædatoriarum classium concursu ablatum fuerat, tristi Lusitanorum omine, ob nomen quod ad Philippum regem respiciebat. Ceterum Iaponiæ principes sequenti anno Goam reversi magnis lætitiæ notis excipiebantur, quòd sinistra eos fama jam naufragos tulisset. Tum vestiti attalico panno, sive ut vocant *Brocado* Italo more fulgebant, post tam fœlicem navigationem, donis Italiæ principum conspicui. Goæ tempestatem *Monsonum* commodam expectarunt, [illegible] in Chinam navigant, [illegible] Iaponiam denuum delati fuere, [illegible] congratulatione, ac [illegible] navigationis miraculo: Quod liber editus de hac historia Hispanorum lingua largitèr admodùm testatur

Postmodũ Romam.

Revertuntur ex Europa.

Navigium ab Anglis quando primum captum.

Principes in Iaponiam redeunt.

Anno 1584. Iunio mense, frequenti legatione Persarum, Cambajæ, Samorini, Malabarensium ac Cochini regis, Goæ inter alia pax inter Samorinum, Malavares ac Lusitanos constituta fuit. Ea interim conditione, ut Lusitanis facultas esset ædificandi arcem, in portu *Panane* tractus Malabar, qui decem milliaribus à Calecuto distat. Mox inchoata ædificatio irrito conatu intercidit, ob sabulosi fundi infirmitatem, cui nihil superstrui poterat, quin confestim deficeret. Ideò post triumi aut quatuor aut *tonnarum* temerarias impensas ea ipsa desolata remansit Potuisset opinione Lusitanorum arx hæc comprimere Samorini germanam perfidiam, ademptâ omni portus commo-

1584. Pax inter Lusitanos & Samorinum.

commoditate, quam ad excursiones prædationesque usurpabant. Sed enim nihilominus alii secessus supererant, quibus assueti Malavares, eadem in navigantes latrocinia exercent, nequicquam indignantibus Lusitanis, ac Samorinum incusantibus, cui ad manum ignorantiæ prætextus erat, & impotentiæ circa coercitionem talium. Hæ difficultates arcis perfectionem omnino sustulerunt. Sane in hoc tractu perfidi Malaveres, ac omnium nationum crudelissimi, quotannis classem Goa cient infestis prædationibus, ad defensionem maris. Occultis etenim ex locis erumpunt, habitantes in casis, ac inviis montibus, quos expugnare nemo potis sit. Imprimis in portu *Sanguiseo* dissito 22. mill. a Goa ad Austium, initio tractus Malabar, ingẽs piratarum numerus versabatur, quotidianis mercatorum periculis ac damnis, Prorex ideo *Don Francisco Mascharenhas* Comes *Villa Dorta*, querelis multorum excitatus Samorino scripsit, Vti in hosce piratas jure suo animadverteret. At is rescripsit. Non esse sibi eas vires, quibus hoc hominũ genus compesceret, quòd si Prorex aliquid meditaretur in eos, ipsum id nequaquam ægre laturum. Per Proregem ergò instituta 15. Liburnicarũ classis, Duce *Juliano Mascharenhas* fratris filio, portum *Sanguiseum* ex decreto petebat, ut eo destructo Libertas navigationis pateret. *Sanguisen* insula est interiori tractus situ, hanc flumen circundat, multis vadis ac scopulis impeditum, ideoque non nisi alto maris fluctu navibus pervium. Deliberatione ergò habita bonum illis visum factum, si classem dividerent, unam ut partem Admiralius peteret, alterã Viceadmiralius *Joannes Barriga*. Verùm cùm strenuo conatu liburnica admiralii remis incitata prænavigaret, contentio exoritur inter nobiles adolescentes, super loco aut ordine sequendi, quæ diutiore cunctatione, unda maris abscedente, conatum ducis elusit, ipsasque liburnicas, huc illucque syrtibus ac vadis illisit, deserto projectóque hostibus admiralio. Vicarius admiralii cum alteram portus partem occupare niteretur, in eandem contentionem incidit, quòd cæteri duces legato tanquam ignobili homini parêre nollent. Ita piratis auctus animus, qui jam omnes terrore ad montes ac deserta dilapsi erant. Speculabantur etenim navigia impedita, insulam ob siccitates inaccessibilem maris abscessu ipsumque admiralium littoribus inhærentem, nullã auxilii spe. Ergò descendentes obtruncant milites cunctos, queîs natandi ars vitam non servaret. Admiralius cùm à famulo natandi peritissimo auxilium certum oblatum rejecisset, fortitèr pugnando interiit. Caput hostes adfixum hastæ, in ludibrium nominis Lusitanici circumferebant ovantes. Aucta unda cæteri abivere. Duces primùm Goæ comprehensi, mox

(Malavares prædones.) *(perfidi accru deles,)* *(Portus Sanguiseo locus piratarum.)* *(Ejus descriptio)* *(Expeditio Lusitanorum contra piratas Malavares.)* *(Infelix ob æmulationes.)* *(Cæditur Admiralius)*

liberati, ab omnibus tamen contumeliosè excipiebantur, ob desertum admiralium, quem universa civitas fortem ac strenuum virum benevolúmq. admodum indignanter deflebat, ipseque antè omnes Prorex, ob consanguinitatis vinculum. Denuò sub admiralio *Hyeronymo Mascharenhas* interfecti cognito alia classe idem portus petitus fuit. Ceterùm insulani certiores facti fugatíque domos casasque deseruerãt, quas incendium hostile mox consumpsit.

(Alia expeditio.)

Hoc eodem tempore Cochini Rectores jussu Regis, ac Proregis telonium erigere conati, incursu multitudinis arma comminantis impediti fuerunt, in adventum usq. *Duarti Menesii*. Is adjutus a prædecessore tantum effecit ut civitas ipsa in speciem consensu præstito telonii extructionem permitteret. Id Regi Lusitaniæ ob frequens commercium magnam utilitatem ingensque lucrum reddit.

(Telonii Cochini instructum.)

Eodem anno mense Septembri navis ex Lusitania Goam venit dicta *Bom Jesus de Caranja*, quæ afferebat adventare quatuor alia navigia, quibus & novus Prorex *Duartius Menesius* vehebatur, maximâ urbis lætitia, ut & omnes campanæ resolutæ, promiscuo sono, & sueto, cùm prior ex Lusitania navis advenit, eandem testarentur. Eadem navi aliquot tormentarii ex Belgio ferebantur, illi me allatis literis de statu amicorum magno meo gaudio certiorem fecere. Aliquantò post alia navis adpulit ejusdem classis *Boa Viagen* nominati, quæ multos nobiles ferebat & Crucigeros, ad regis in India servitium, inter quos & frater archiepiscopi domini mei *Roque da Fõseca*. Cæteri præstantiores erant *Georgius Tebal Menesius* supremus ligator Lusitaniæ regis, futurúsque dux Soffalæ & Mossambicquæ, ob officia regi in India præstita, *Joannes Gomesius Silvanus* futurus Ormuzii capitaneus, Franciscus Mascharenhas defuncti admiralii Iuliani Mascharenhæ, eo in prælio quod apud Sanguiseum insulam commissum narravimus, frater. Idem Ormuzii præfecturæ destinatus fuerat, quo mortuo fratri Francisco eadem conlata fuit, regis beneficio in triennium, spe successionis post alios quibus idem munus antedatum fuerat præsumptà.

(Duartius Menesius Prorex)

Mense Novembri Cochinum venerunt reliquæ tres naues. Illę S. Laurentii insulam prætervectæ Mossambicquam non petiverant. Nomina harum erant *S Maria*, *Arreliquias* & *As Chagas* quòd quinque vulnerum interpretatione prætoriæ nomen erat, qua prorex *Duartius Menesius* vehebatur, Præfectus antea *Tanga* in Africa. Et numerabantur hac duntaxat in navi 900. milites sive soldati, cum nobilibus qui plurimi numero proregem comitabantur, supra navales socios, quos ultra centum computabant, septẽ mensium spacio ea navigatio

continuata

Proregis ad ventus.

continenti fuerat Cochinum usque. Cochinenses Proregem summo honore acceperunt. Is mox Proregi veteri significavit permitteret si interim ... tradi regnum archiepiscopo. Erat hinc Mendoza haud parva cum archiepiscopo inimicitia, ratio, quod pariter in illa Africana infelici pugna sub rege Sebastiano capti a Barbaris extitissent. Explevit vetus Prorex successoris mandatum, ac Cochinum profectus easdem naves petiit, quibus in Lusitaniam rediret. Itemque defuncto Proregi his non est ... in India ... ire.

Annus a ... 10.

X Novembris anno 84. navis *Cyranta* Goa Cochinum profecta ..., ut ibi Piper ... Factores tum cunctum Cochinum ... ut, navesque ... post quarum deinde discessum Goam reperunt. Hac eadem navi Prorex dictus cum multis nobilibus Cochino discessit, instituit in Lusitaniam navigatione.

V. Feb. anni 85. Prorex novus *Duartius Mensius* Cochino Goam venit ibiq. summo honore ac triumphis exceptus fuit.

Mense Aprili eodem anno sodalis meus ex archiepiscopi familia *Bernardus Burcherts* Hamburgensis Goa Ormutium abiit, Ormutio Balloram, atque inde terrestri itinere Babyloniam, Hyrosolymā, Damascum & Aleppum, qua ex urbe binas mihi literas misit, quas Goæ accepi per Armeniæ hominem. His totius itineris sui relatio continebatur, quod parvo sumptu exiguisque periculis perfecerit, custoditus semper Cafylarum præsidio. Aleppo idem Tripolim Syriæ profectus naves, ibi Anglorum invenit, quibuscum Londinum ac postea Hamburgū, prout ex literis quas intellexi salvus venit.

Augusto mense Venetorum literis quas per terram mittunt certiores reddebamur de obitu Principis Auraici, Ducisque Alenconii, ac de matrimonio Ducis Sabaudiæ cum Regis Hispaniæ gnata.

Mense Octobri XX. die Goam appulit ex Lusitania S. Francisci navis, cum Belgicis quibusdam tormentariis inter quos & aliqui literas mihi ex patria attulerunt de obitu Patris mei Hugonis Iudoci Harlemii. I Novembris Cochinum venit S. Alberti navis. I. Decemb Cananorum in tractu Malabar S Laurentii navis tenuit, atque inde Goam. Multi in ea infirmi erant, absumptis morte 90 hominibus, quos longa continuaque navigatio nullo portuum solatio variis miseriis confecerat. Et restabant etiamnum eadem ex classe duæ naves sancti Salvatoris nimirùm, ac S. Iacobi quæ prætoria erat.

Obitus Hugonis Iudoci Harlemii ... authoris patris.

Eodem hoc tempore Itali quidam terrestri itinere advenientes, mortem Gregorii XIII. Pontificis, ac Sixti V. creationem nunciabant. Naves Cochinum abivere legentes oram Malabar, Piperique suscipientes. Mense Ianuario anni 86. instructæ Lusitaniam cogitabant.

Sixti V. creatio nūtiatur

1586.

Mense Majo anni 86 literæ capitanei Soffalæ ac Mossambicqui Goam delatæ fuerunt ad proregem & archiepiscopum, super naufragio prætoriæ S Iacobi. Ejus historia hujusmodi est Post superatum Bonæ spei caput, ac ut Gubernator pessimè & incautè existimabat, evitatis cunctis periculis, inter S Laurentii insulam & terræ continentis tractum prospero admodum vento navis ferebatur Ibi syrtes quædam jacent, quas *Baxos de Iudia*, Latinè Syrtes Iudaycas vocant, distitæ ab insula S Laurentii 50. mill ac a continentis ora 70. è regione tractus Soffala computante 22. & dimidio gradu, ad Australem Æquinoctialis lineæ plagā, cum & 90. mill. etiamnum a Mossambicqui distent. Syrtes hæ constant potissimum Coralino lapide, puro, acuto, atro, candido & viridi, terribiles ideo haud immeritò, quas quisque gubernator sedulo caveat. Etenim navis salus universa in Gubernatoris perita prudentia sita est, nullo jure contradicendi reliquis concesso, ut & regio edicto cavetur Enimverò cùm circa has syrtes S Iacobi navis cursum teneret, Gubernator computatione inita putavit periculum jàm se omnium scopulorum evasisse, nautisque imperat, Vela cuncta panderent, ac Thoracia explicarent cursu recta Mossambicquam versus instituto, posita omni majoris periculi reverentia. Ceterum repugnabant socii quidam, ac periti talium officiales navigii, quibus cura eadem est discendiq. studium circa cartas marinas, ac Gubernandi artem, dubitantes nondum effluxisse periculorum omnium metus Verum & superesse scopulos, ac nocturnum tempus, quod procellis opportunum, quo minus vela prorsus essent explicanda impediret. At urgente fato ac impotentia dominandi, præcipitata gubernatoris mente, omnium inscitiam & imperitos animos damnavit, potestateque sua usus Vt imperata nautæ facerent inclamavit. Itaque obedientibus cunctis ac postmodùm tacentibus, navis obscuro Lunæ lumine circa mediam noctem in syrtes illas defertur, plenè ut impetu venti male secundi scopulorumq. terribili acie in duas partes velut lima dissecto ligno ... cum duobus foris scopulo adhærent, reliquáque superior pars eadem vi impulsa aliquantulùm, mox iisdem petris illideretur Tùm in illis detruncatis clamor virorum ac mulierum varius exoritur, qui vel ipsas nubes penetraverit. Sanè multis mortalibus onerata nauis, quòd prætoria esset, supra quingentos homines habebat, triginta mulieres, multosque Iesuitas ac Monachos. Instabat haùd dubium exitium, ... ante oculos mors, compulsis cunctis ... preces, mutuamque veniæ delictorum implorationem, horrenda prorsus imagine, quantam quisque animo ... putet. Admiralius *Fernandus Mendosa*, Nauta, Gubernator

Naufragium S Iacobi navis prætoriæ.

Adversū Gubernatores navium que Rectores Ne temere sidant computationibus suis, ac propriæ scientiæ moniti hoc exemplo, cum ea in ratio præcipua causa fuerit huius naufragii.

Gubernator aliique 10 aut 12. confestim in minorem scapham desilientes, eam gladiis evaginatis strictísque defendebant. Velle se locum aliquem idoneum dictitantes explorare, in quo ex reliquiis fractæ navis lembum colligere possent, capiendis hominibus commodum, quo dein terram firmam repeterent. Ea spes aliquantulum socios tenuit. Verùm frustrà tentatis omnibus ii qui in scapha erant ad navem pedibus adire non ausi, timore expugnationis continentem ex decreto petiverunt ac distributis quibusdam *Mermelladis*, biscocto & vino in scapham ab initio temerè conjectis, post 17. dierum fluctuationem, magnásque difficultates, famem & sitim in Africam pervenerunt. Non revertente scapha auctoque interim dolore sociorum navalium, superior pars navis inter duos foros quo in loco major scapha servabatur a lateribus disrupta, eandem mutilam tamen, ac undique laceratam manifestavit. Ceterùm cùm ejus reparandæ maxima apud omnes desperatio esset, Italus quidam *Cyprianus Grimaldus* cæteros cohortatus in scapham se primus cum ense dimisit, eamque restaurare occœpit, subsequentibus operamque mox navantibus aliis. Hi 90. numero erant, at undique injectis scaphæ brachiis, utriusque sexus homines adhærebant, tristi ejulatione auxilium flagitantes. Sed gravabat ea multitudo naviculam ac facile ima oceani petivisset, nisi amputatis dependentium brachiis manibúsque, ejectis quibusdam inermibus, sævo sed utili remedio pondus levatum fuisset. Quis autem ululatum istum recensere posset, qui discedente lembo ab iis quos diræ tempestati ac naufragio mancipatos navis Prætoriæ fragmenta tenebant ferebatur? reddente flebiles voces undæ fremitu, ab manentium abeuntiumque parte, quos quidem spes tenuis solabatur. Egestas enim certa parvúsque navigationi successus, ne hoc quidem effugium commendabat. Etenim multitudo navigantium nimia erat ipsaque navicula male consuta perfluebat multis in locis. Ideò ne omnes perirent paritèr communi consensu Dux creatur, Nobilis Mixtus Indiæ, cui sese cuncti subjiciunt facturi quod imperaret. Hic usurus ea potestate quosdam subitò ejiciendos digito denotabat, invalidos primum. Inter hos & faber erat, qui naviculæ commissuras juverat, Is post Mermelladi vinique gustum, quem unicè flagitabat deindè in mare conjici se facilè passus est. Sed & alius ex iis quos in Lusitania novos Christianos nominant ad similem exitum vitæ corripiebatur. At frater huic junior eadem in scapha erat, qui surgens prece humili flagitavit, Vt illum germanum suum jam neci destinatum dimitterent, ac se velut succidaneam hostiam, si ita videretur, marinis fluctibus immolarent, Esse fratrem

Fratris rara pietas.

ætate prudentiorem, àc arte magis idoneum, qui sorores communes, familiamque certiore auxilio sublevaret. Hac exaudita supplicatione, junior tristi, calamitosóque spectaculo in pelagum conjicitur celebratissima pietate laudandus, quæ Castoris Pollucisque antiquatam gloriam in se meritò transferat. At divinum propitium numen tam inclito facinori non defuit. Etenim sex horarum spatio continuo natatu scapham insecutus, petitusque subindè gladiis nè naviculam occuparet, tandem strictum ensem manu arripuit, quem, licet jam vulnere adacto manus scinderetur, nequaquàm dimisit, donec permoti invicti hominis fortitudine cæteri eum reciperet. Quos ego duos fratres Goæ & vidi & cognovi. Ceterùm hi post 20. dierum miserias, mirabiles exantlatas, Admiralium in terra firma invenerūt, ac cum eo lembi prioris socios. Qui in navi remanserant contextis ac colligatis tabulis, quas Lusitani *Jangadas* vocant salutem sibi adserere conati, omnes periere, duobus tantùm ad continentem usque provectis. Ibi tum ab unda liberatos cunctos aliæ exceperunt molestiæ, spoliati enim a *Nigritis* sive *Caffris*, exutique vestibus inter diram famem summamque pauperiem ad locum pervenerunt, quem Factor Ducis Sofalæ & Mossambicqua habitabat. Is aliquantulùm refectos ac instructos in Mossambiquam dimisit, ut inde Indiam peterent. Ex quibus postmodùm in India multos familiares habui, veraciterque rem gestam accepi Sexaginta omnino homines salvi jratum Neptunum, ac inopiam reliquam itineris evitarant, quibusdam etiam post naufragium fame confectis. Reliquos unda hausit, nullo postea ligno navis aut hominum. Ita unius ob noxam & furias navis ea tota cum tanto mortalium numero interiit, salubri exēplo adversus audacis Gubernatoris imperitiā. Ceterū idē tantę cladis author in Lusitaniam cùm venisset apprehensus primo, àc deinde dimissus, aliud navigium ex optimis cum gubernādi cura anno 88. suscepit, magnâ viduarum ac pupillorum detestatione. Idemq S. Thomæ nomine circa easdem syrtes perdidisset, nisi lucis advenientis beneficio monitus, clavum avertisset. At reversus ex India circa Bonæ spei caput, destinatum naufragium denuò evitare non potuit. Ibi enim rupta navis, absorptis cum Rectore cunctis hominibus, vindictam ut multi existimabant divinam explevit. Hanc historiam stylo uberiore tetuli Vt quorundam Gubernatorum ignorantiam ac superbiam castigarem, quibus cùm navis commissa sit sociique cuncti haud dubiè summoperè curare debent Ne indignè ad tale munus accedant. Hæc res mense Augusto anno 1585. accidit.

Anno 1586. mense Majo duæ naves mer- 1586

cibus

cibus diversis oneratæ Chaulo (portus est Indiæ) fretum Meccæ Rubri maris petebant instructæ a Lusitanis habitatoribus Chauli, qui ipsi in navibus cum essent a Turcarum liburnicis capti fuere, a intercepti. Hæ fabricatæ in portu *Suez* interiore situ prope urbem Cayrum ad Maris rubri littus, tùm Orientis navigationi infestæ universam Indiam timore compleverant.

Turcæ naves Lusitanorum mercatorum capiunt.

Indè eodem mense adornata per Proregem classis, magnitudine eâ qualem vix viderat adversus Turcas Rubri maris bello destinabatur, quo confecto eadem, volente ità Prorege, Ormutii hybernaret, ac Regi Persarum *Xatama* auxilio esset, subitura sinum Persicum, contra cõmunem hostem. Præfectus maximæ huic classi erat *Ruy Gonsalves da Camara* Ormutii quondam Capitaneus vir gravi obesoque corpore, ac ideo ad belli munera inutilis. Multi hunc nobiles ac præcipui Indiæ Lusitani sequebantur, avidi honoris adipiscendæque gloriæ. Ceterùm classem Mare rubrum versus navigantem, infœlices tranquillitates excepere, ac præter opinionem diuturna navigatio, consumptis ideò cibis, fameq acerba suborta, quæ multos homines neci dedit, miseriisque magnis affecit. Id primum malum erat majoris præsagium. Nam in Maris rubri ostio commisso cum Turcis prælio, in Lusitanos adversa pugnæ fortuna graviter incubuit, ut in varia infami fuga dilaberentur, cum & Turcæ victoria fœliciter usi, tractum *Abex* ac *Melinda* invaderent, civitatesque Lusitanorum fœderatis *Patan* & *Bravam* caperent, ut inde si quæ commoditas præsto esset, Lusitanis majore vi nocerent. Ceterum ipsi classis vastatæ dispersi Ormutium discesserat, ibique hybernaturus novo conatu naves restaurabat, ac infirmos [illegible] [illegible]os curabat, decretâ suo tempore ex[illegible] [illegible] ne in Persiam. At (ut relatum [illegible] [illegible] abdomine gravis Præfectus, al[illegible] subtituit *Petrum Homem Pereiram* nobilitate haud perinde illustrem, militari tamen glôria clarum, eique injunxit ut [illegible] ora Arabiæ loco *Nicola* infestos quosdam piratas navibus ultrò citròque Bassorâ Ormutium commeantibus castigaret. Hujus ergo expeditionis gratia cum Lusitani liburnicas terræ *Nicolæ* admovissent, ipsarumque è mari multas subduxissent in littus, accincti impetu tantum, nullo ordine hostem petiverant, frustra reclamante Duce, cui ob ignobilitatem parere noluerant. Tantam confusæ multitudinis imperitiam, sine Duce dispersæ, subductis navibus, ereptisque subterfugiis speculati Arabes equites, qui ad campos descenderant, repertis animis Lusitanos, Lusitanos invadunt, ac palantes crudeliter interficiunt, nequicquam tentata fuga cùm nullum in subductis lembis præsidium reliquum esset. Octingenti ea clade Lusitani ceciderunt, paucis ex ipsis,

Expeditio in Turcas Rubri maris.

Adversa Lusitanis.

Altera expeditio in Nicolæ locum.

Nihilo felicius.

qui in tempore liburnicas ad mare deduxerant. Memorabilis vero pugnæ eventus, quòd interfecti fere primates nobilesque essent, in India famosissimi veterani, ac multis antea periculis superstites, tum vix unquam uno prælio tantum Lusitanorum periisset. Eodem prælio Belgæ Tibicinis fortitudo insignis emicuit. Is a Lusitano signifero abjectum vexillum Lusitaniæ, & ab hostibus susceptum, ardore accensus militari, rejecta in dorsum tuba pugnãdo penetrans usque ad eum qui abstulerat, eodem confosso ac interfecto recuperavit, & ad suos retulit, postea id defendens fortitèr, horæ pene spacio donec accumulatis cæde quam patrabat, multorum hostium cadaveribus, cum ipso signo procumberet, gloriosus, confessione ex ea pugna reliquorum Lusitanorum, supra cunctos commilitones. Dux ab initio impotentiam suorum animadvertens discesserat, ac e liburnica faci[illegible] nori suorum contemplabatur. Magno Indiæ dolore clades hæc accepta fuit, & privato Archiepiscopi, cujus fratrem eadem hauserat, cum multis nobilibus junioribus ac veteranis.

Clade deterrima in veteranos nobilesque.

Tibicinis Belgæ virtus.

Eodem tempore Ormutio Regina Goam venit Machometi antea avitis imbuta disciplinis, tunc vero Christiano ritu baptisata Patre sui susceptore Vicerege, ac indito Philippæ nomine, in memoriam Philippi regis. Forma hæc erat pulchrior, alba ac grandioris staturæ, fratrem habebat juvenem etiam [illegible] qui pariter baptisatus in Lusitaniam abibat, cum *Mathia Albuquerequio* Ormutii olim Capitaneo, offerendus Regi. Ceterum Reginam ipsam in uxorem duxit Lusitanus nobilis, *Anto Dazevedo [illegible]tinho*, cui Rex nuptiarum causa Ducatum Ormutii indulserat, annuo fructu ad ducenta millia ducatorum æstimatum. Multus cùm anni dimidium summa concordiâ cùm uxore vixisset, navem instruxit, Ormutium petiturus, ut ibi aliquos Reginæ uxoris suæ reditus susciperet. Illa amore adstricta, teneri unà ut remaneret orabat, aut saltem secum una ferret haud grave onus adamatum mulierem. Ceterùm occasione precibus adversâ, cùm maritus circa terrâ *Bardes* in extremitate fluminis Goa [illegible] hæreret, exspectans tempestatem, illa confecta desiderio (ut ajebant) subita morte correpta obiit, eodem die quo Lusitanus enavigaverat. Magnus ideò Goæ luctus quòd hæc prima ejus regionis [illegible] [illegible] stianam religionem suscepisset [illegible] amore regnum reliquisset, [illegible] mũ Lusitani nobilis [illegible] Funus magnificè celebratum [illegible]

Regina Ormutii Goam venit.

Baptisatur.

Maritatur.

Moritur ex amore.

Mense Augusto anno M. [illegible] de Mossambicque homo ex [illegible] galeone Malaccæ. Is quædam [illegible] adferebat, ac naufragium navis *Bon Viagen* quæ anno 85. superiore ex India discesserat

certò

Naufragium navis Boa Viagem.

certò nunc abat. Id obvenisse suspicabamur circa Bonæ spei caput, ex immenso onere, quo affecta navis fatiscebat. Affirmabant etenim supra novem dodrantes aquæ eam tenuisse cum Cochino abiret. Quamvis licèt juramento nautæ ac cæteri Officiales adacti adserere ante susceptam navigationem teneantur, navem sufficere tanto itineri, eandemvè nullo modo divulsam aut imminutam esse, iidem tamen nullo religionis metu vitia reticent. Ne quæstus suos amittant ex destinatis locis quos habent ex privilegio, ipsamq; ratem ergò iniquo onere supprimunt, ut tempestatibus cunctis obnoxia reg[i] nequeat. Ideò miraculi mihi cujusdam vice est navis Indiæ Lusitanorum avaritia onerata salva in portu Lusitaniæ, si vel navium tenuem apparatum, nautas ac socios rudes navalis scientiæ, vel confusionem, rerumq; perturbationem in navali supellectile inspexero, quam ipsi homines expositi testantur, enarrantes perpessa pericula timoresque. Hoc autem naufragio nobiles multi perierunt, qui Indiæ in rebus Regi ministri fideles, pro auctis testimoniis more recepto præmia sperata sollicitarent. Cum iis item interiit legatus *Xanmæ* [?] Persiæ Regis, qui confirmandæ amicitiæ causâ ad Regem Hispaniarum mittebatur. Erat hæc delecta a legato navis quod velificandi dexteritate supra cæteras insignis esset. Ast post hujus obitum, nemo eo munere, navigationem hanc tentavit, durante nihilominus inter duos hosce Reges contra Turcam fœdere. Minima navis quæ Cochino Lusitaniam petit *Milionem* auri æstimatione comprehendit, & hæc singularibus divitiis pollebat. Vnde tantæ jacturæ circa opes facilis æstimatio haberi potest, exceptis mortalibus, quos idem periculum involvit. Indè pauci anni sunt, quos non aliqua in abitu redituvè navis lugubres faciat.

Ex nimio onere.

Et perfidia Inspicientium.

Vnde salva Lusitanorum navis miraculi instar est.

Perit naufragio hoc Legatus Persarum ad Regem Philippum.

Minima navis Lusitanorum Milionem auri habet.

Mense Septemb. anno 86 Goam quatuor naves venerunt Prætoria nempe *S. Thomæ* titulo, *S. Salvatoris*, *Arelikias* ac *Bon Iesus de Carania*. Desiderabatur *S. Philippi* navigium, quod eadem in classe Lisbona discesserat, deque eo hactenus nullus rumor increbuerat.

Fine Novembris è Goa discessère naves eædem legentes oram Malabar Piperis excipiendi causa, post Cochinum venerunt, quo in loco duæ ferè semper naves onus Piperis nanciscuntur, cùm aliàs omnes merces ibidem cæteræ habeant. Ceterùm Goæ præparabatur navis alia Ascensionis titulo quondam, quæ Chinam & Iaponiam aliquando visitaverat, empta a conductoribus navium, vice navis *Caraniæ*, quòd eam Cochini ob vetustatem inutilem deterebant, novamque instituissent ejusdem nominis, cujus fabricatio ob dissidium inter Conductores exortum expleta non esset. Hac

Nossa Senhora da Sena dicta Dominus meus Archiepiscopus in Lusitaniam navigavit, ob discordias quasdam & simultates, quæ illi cum Prorege ac Consiliariis intercesserant. Et quamvis eum obnixe nobiles ipseque Prorex cum universa plebe orarent, ut ab hac profectione desisteret, tamen tenax propositi ac immotus familiam omnem dimisit. Erat Archiepiscopus Regi carus ac metuebat Prorex aliique: Ne Regi insusurraret, quòd parum secunda fama Proceres Lusitani, Præfecturas regiosque reditus tractarent. Quosdam ex suis retinuit. Navem conscendit domúmque suam aulæ magistro commisit, ipsúmque me ut reditus suos reciperem Goæ manere voluit. Nam tum Iubilei aurei *Santa Crusada* nomine tempus erat, destinatis pecuniis ad captivorum redemptionem, qui in prælio cum Rege Sebastiano etiamnùm in Africa detinebantur. Et creaverat me Archiepiscopus Scribam generalem *Cobransa* per universam Indiam, cum clavi una, ex iis quibus arca aperiebatur, ad pecuniæ custodiam deputatâ, adjunctóque probo stipendio, quo obligatus reditum Domini mei exspectarem, juxta fidem quam illi dederam. Ita Ianuario mense Cochino vela fecit Anno 87 sub eo Gubernatore, qui S. Iacobi navem syrtibus Indiæ ut narratum est inflixerat.

A[rchiepiscopus] [?] P[ro]rex [?] aux[?] [?]

Causa [?]

Iubileus aureus quo tempore in India institutum.

Cùm autem ordine suo (ut nullâ onerandi confusione facilis triburorum collectio esset) Cochini naves onus præstolarentur cæteris instructis, sola quæ *Arelikias* dicebatur supererat. Quæ cum jam onerata esset, Officiales ac Conductores muneribus excæcati saburræ aliquid eduxerunt, ejusque loco Casiam imposuerant quæ tum in Lusitania magnis pretiis vendebatur. Naves autem anchoris fixæ, ad milliare a continenti remotæ onus ibi suscipiût, quod æstivo tempore mare fluminis instar tranquillû sit. Tempus navigationis tuba per urbem nunciat, quo accepto concurrunt cuncti navigaturi, deducti à familiaribus & amicis, qui cum *Tonis* & *Pallengis* ita scaphas suas indigitât, pane ac fructibus bellariisq. instructi maximo cum tumultu navem infinito numero cingunt. Illa undiq. impleta etiam funes capitales sub aqua pressâ onere occultat, forosque superiores cistis accumulatis coacervatisq. ingenti mole ostendit, inferioribus cunctis angulis impletis, ac ad miraculum usque constipatis mercibus, ità ut tempore velificationis vel intra mensem nautæ ordinis circa tecturam navigii haud potentes sint. Hoc modo (fert enim ita consuetudo circa cunctas) instructa navi hac *Viador da Fazenda*, seu Regius inspector accessit, qui protestatione suo more iruta quæsivit. Num tantæ navigationi ratis sufficeret. Responderunt sufficere (ut fertur) subsignatione adhibita,

Historia [?] [?] [?] navis Arelikiæ.

Onus immensum navium Lusitaniæ

adhibita, licèt quidam negent. Ceterùm magno clamore inspector iste jussit funes amputari, ac vela dimitti, cum bonæ viæ imprecatione. Sequebantur illi lembi qui miliaris unius sæpe spatio comitantur placido mari. Verùm velificante hoc modo navi Gallinæ quædam cophinis inclusæ ac foris inter alia impositæ evolarunt, ingenti multorum contentione, super gallinarum proprietate disceptantium, accurrentibus cæteris, ut in tali re solet. Quamobrem cum in unam partem navis turba incumberet, illa saburra exemptá, cujus loco cassa successerat, ab ea parte quæ multitudine premebatur, collapsa languidè ac sensim fundum petiit, exstante tantum aplustri palmo. Homines quidem omnes lembis illis qui insequebantur excepti, ac summa fortuna fatis erepti, salvati fuerunt, submersis duntaxàt mancipiis, qui compedibus vincti effugere non poterant. Quis autèm jacturam tantarum divitiarum facilè explicet? Cistæ duntaxat aliquæ urinatorum beneficio quæ foris impositæ erant servatæ fuerunt, corruptis tamen ferè mercibus. Cætera mare illud opulentum occultat. Inquisitione quidem qui librum eduxerant perebantur, sed latebant novit, suppressáque interim tempore facinoris magnitudo elanguit.

Malacca obsessa.

Eodem mense rumor afferebatur Malaccam multâ fame ac miseriis premi, ut & navis quæ ex Lusitania eo proficiscitur, victus inopia ibidem permanere cogeretur, cùm & Sumatræ fretum ab inimicis obsessum esset. Ne qua navis in Chinam aut Iaponiam abiret. Rebellione Regum Sumatræ, *Achem* & *Jor* prope eandem Malaccæ terram in firmi hæc obsidio suscitata erat, quòd a Capitaneo Malacca contumeliis essent adfecti. Rumor hic magnum Goæ motum intulit; omnis etenim illius urbis fortuna ex navigatione Malaccæ, Chinæ ac Iaponiæ vicinarúmque insularum pendet. Collecta ergo classis indicto civibus tributo, exactáque a Mercatoribus pecuniâ, congregatisq hominibus, quod prætentis cladibus India tota exhausta esset.

In cujus salutem classis collecta

1589. Anno 87. mense Majo *Galliotta* ex Mossambicqua Goam venit, nuncians S. Philippi navem Mossimbicquæ excepisse Piper navigio S. Laurentii advectum. Id eam ad insulam perfluuiis penitùs ac rimosam multisque in mare projectis bonis tenui salutis spe miraculoseque servatum venerat. Hac S. Philippi navi vehebantur Principes Regumque Iaponiæ filii, ut aliàs declaravimus, eademque Galliotta quæ hosce rumores adferebat Goam adpulerunt. Hæc item certiores nos reddebat de successu classis Goæ anno 86. Decembri mense instructæ, versus oram *Melinde* ac *Abex* in vindictam cladis quam *Ruy Gondisalvus da Camara* acceperat ut narratum

Expeditio classis instructæ contra civitates Melindæ.

est, & castigationem oppidorum, quæ præter fidem ad Turcas defeciverant. Præfectus autem classi erat *Martinus Alfonsus de Mello*. Is navium opera regiones Abex atque Melindæ inter Mossambicquam & Rubrum mare sitas invasit, remotisque jam Turcis ac per Rubri maris recessus in propria dilapsis, totam penè terram vastavit, *Patanamque* ac *Bravam* urbes nihil tale cogitantes recepit, interfecto in fuga Patanæ Rege, cujus caput hasta infixum diu in foro publico Goæ apparuit, in terrorem. Ea victoria conlapsos Lusitanorum animos aliquantulum restituit. Classis inde Ormutium abiit ut Regi Persiæ ex Proregis jussu opem ferret. Ceterùm milites morbus invasit, ac ex eo mors, vita functo item *Martino Alfonso Mello* Capitaneo, ideo nullo alio facinore clara domum rediit.

Felix successus ejusdem.

Eadem classis dum Abexinorum oram petit, propè insulam *Zamzybar* dictam decidens (quæ 6. grad. jacet ad Austrum. 70. milliarium distantia versus Mossambicquam ab urbe Patana, ac remota 18 mill. ab ora) S. Salvatoris navi Cochino Lusitaniam petenti obvia fuit. Ea in latas diducta rimas, ejectis cunctis mercibus, Pipere aliquo excepto, ad quòd descendere nequibant certo naufragii periculo natabat, crebris sentinationibus tantùm hactenus salva. Verum insperatum hoc auxilium adfuit, ac navem hominesque ab interitu vindicavit, Ormutium que deduxit. Ibi exportato pipere, cæterisque mercibus navigium minus fabricarunt, quo iidem mortales cum pipere aliisque reliquiis, post multi periculi ac molestias in Lusitaniam salvi venerant.

Navis S. Salvatoris propè periculo.

Septima Decemb. anno 87 Galliotta ex Mosambicqua veniens nunciavit quatuor ad eam insulam naves adpulisse, Prætoriam nimirum S. Antonii, S. Francisci, Dominæ Nazareno & S. Alberti. De S. Mariæ navi quæ eadem in classe ex Lusitania abiverat nullus rumor erat. At post intelleximus eam in Lusitaniam quædam ob impedimenta recessisse. Post 8 dies eædem naves Goam venerunt, maxima omnium lætitiâ.

Eodem tempore arx Columbo Lusitanorum in insula Seylon à Rege Seylon *Raju* obsidebatur, magna obsessorum angustia, cui levandæ dimissa classis ex Goa sub Duce *Barnaldino de Carvalho*.

Arx Colûbo obsessa.

Quo item classis ex Liburnicis triremibus & Galeonibus Malaccæ obsidionis levandæ gratia e Goa navigabat. Huic Præfectus erat *Paulus de Lyma Pereyra* nobilitate ac veteris militiæ gloria illustris, Præfectus anteà Chauli ob victorias innumeras conspicuus, ac earum gratia ad hanc expeditionem delectus.

Classis Malacca obsidionis levandæ missa.

Fine Novembris quatuor supradictæ na-

A ves Goa

ves Goa Cochinum profecti, ibiq. collecto onere Lusitaniam repetiverunt.

Sequenti Decembris mense, durante etiamnùm obsidione arcis Columbo, in insula Seylon Goæ homines alteram classem instruxerunt, magnis impendiis sub Archicalasso *Manuele de Sousa Coutinho* nobili ac perito belli viro, qui Dux olim eadem in arce obsidionem fortissime pertulerat à Rege ideo majore dignitate auctus, postea ut suo loco referemus Prorege mortuo in Indiæ totius Regnum gubernatorem evasit. Hic conjunctus priori classi, pariterq dispositis ordinibus ad insulam contendit. Ceterum *Ragia* animadversa Lusitanorum multitudine sibi metuens omnem exercitum abduxit, ac arcem obsidione magno cunctorum gaudio levavit. Ea tum à Lusitanis viris & victu repleta fuit. Vnde confecta fœliciter re Goâ reversi magnis triumphis ab urbe excepti fuere.

Altera classis ad subsidium obsessorum in arce Columbo.

Discedunt hostes.

Aprilis mense sequenti ejusdem anni Goam redit classis *Pauli de Lyma* victoriâ contra hostes Malaccam obsidentes, & adaperta navigatione in Chinam aliasque regiones inlustris. Res autem hoc modo gesta. Cum fretum Malaccæ classis hæc subiret, obviam ea habuit navem Regis *Acheins* in Sumatræ insula. Is hostis Lusitanorum ac præcipuus author hujus obsidionis extiterat. Eadem ergo navi filia Regis illius vehebatur, desponsata Regi *Joor* fœderis roborandi novandaque cum eo contra Lusitanos causa. Ei accesserat muneris loco tormentum ingens bellicum, quale nunquam antea India viderat. Id postmodum Regi Hispaniarum miraculi velut instar missum fuit in navi Malaccæ, quæ circa Terceram insulam naufragio periit, cùm & ipsum tormentum magna mole eductum, etiamnùm hodie in eadem insula conspiciatur, quod ponderosius non nisi summa cum difficultate in Lusitaniam possit transmitti. Vt ad propositum redeamus. Navem hanc Lusitani cœperunt eamque deprædari quæ acta essent facile intellexerunt. Communicatis itaque consiliis cum classe Ioor profecti, militesque bono ordine exponentes, urbem munitam palis, ac lignis, straminisque casis locupletem, diffugientibus metu oppidanis cœperunt, totamque incendio vastarunt. Præda ex hac urbe ubertima, singularis autem 2500. Tormentorum æneorum, quæ omnia in Indiam vehebant. Erant sanè quædam ex iis exigua ut sclopetis nostris comparari possent, alia majora, egregie laborata ac flosculorum imaginibus adornata, quæ edocti a Christianis transfugis indigenæ facili ingenio præparant. Horum Apostatarum passim aliquem numerum invenias, qui damnati ob facinora, metu gravioris supplicii abnegata fide Ethnicis sese dedunt, ac eos adfecti magnis honoribus in mala nostra instruunt, bellicasque a . . s . . lorent. Licèt vero tormenta multa habeant, peritia tamen explodendi (ut apparet) carebant. Et etenim mox deleverunt. Ideo Lusitani victoriâ tantâ inflati Malaccam contendebant, ibique excepti summis triumphis Regem *Acheins* intellecta filiæ captivitate ad pacem compulerunt. Ea demum magnis a Rege præmiis sollicitata, inter Lusitanos ac Regem conclusa fuit, patefacto ità ad sutra commercia mari, magno Goæ gaudio, qua in urbe Aprili mense victores multa prædâ graves, solenni victorioloq. hymno prosecutus populus fuit.

Victoria Pauli de Lyma cõtra Reges Sumatræ.

Capitur filia Regis Ioor.

Tormentum Indorum ingens.

In urbe Ioor capta 2500. tormenta.

Apostatarum opera confecta.

Pax inter Lusitanos & Regem Acheins.

Sequentis Maii mẽsis XV. die obiit Goæ Prorex Duartius Menesius intra 4 dies sanitate convulsa ad mortem, febre continuâ ac fervidâ, communi apud Indos morbo. Ægritudinis quidam hanc causam arbitrantur. Increbuerat rumor per literas Ormutio ad eum missas, ex Venetorum tabellariis, qui terrestri passu Indiam petunt, adventasse Archiepiscopum Lisbonã, ac a Rege summis honoribus exceptũ. Ea res dividiæ erat, quòd simultas illi constaret cum Archiepiscopo percutiente metu animum. Ne quid is detulisset, quod iratum sibi Regem redderet. Hac consternatione febris orta hominem falso mœrore ad mortem adegit. Etenim ut è navibus postea intelleximus Archiepiscopus ante occiduum adpulsus navis in Lusitaniam, in ea mortem obiverat, pari fati potentia sublatis duobus æmulis, eodem penè tempore. Exequiarum Proregis summa celebritas hujusmodi est, Locus sepulturæ in monasterio est, quod tribus Regibus Magis dedicatum, ordinis S. Francisci in terra *Bardes* ad ostium fluminis sive ingressum Goæ jacet. Cadaver ideo Proregis Regiæ triremi imponebatur, quæ undique panno atro tecta erat, ac aplustris nigri coloris conspicua. Deducunt cuncti nobiles. Accedenti claustrum Regum Magorum quod 3. mill. distat a Goa secundo flumine mare versus Monachi Franciscani obvii id excipiunt, ac templo illatum nondum terræ mandatum, justis sacrificiorum festivitatibus celebrant. Tum literæ sigillatæ adferuntur, quæ numeris arithmeticis signatæ, ignoratos eò usque, ac futuros Gubernatores post mortem absentiamve Viceregis continent. Has literas quas *Vias* vocant decreto Regis Iesuitæ custodiunt, & quotannis à Rege emittuntur: Vt designatus iis Gubernator coràm nobilibus, rectoribus ac auditoribus à Iesuitis apertis sigillis legatur ac dennuncietur. Quod si prioribus literis apertis Gubernator in iis notatus, aut jàm defunctus vita sit, aut absens, sequentes recluduntur donec status Vicerex occurrat, quo reperto reliquæ literæ à Iesuitis in custodiam recipiuntur;

Mors Proregis Duartii Menesii

Causa.

Exequiarum Proregum ritus.

Quomodo Prorex successor mortuo, publicetur.

piuntur, fin[illegible] [illegible]ptus P[illegible] [illegible] le[illegible] Indiæ aut Orie[illegible] cum [illegible], [illegible] Dux M[illegible], O[illegible] Malaccæ, is mox munus [illegible] [illegible] Proregis [illegible] Lusitanorum Rege [illegible] [illegible] in Lusitani[illegible], Chyns[illegible] Bonæ Spei caput [illegible] [illegible] [illegible]. Itaque hoc [illegible] [illegible] pus tempore [illegible] accedentes, cum sup[illegible] [illegible] rarum, nondum hinnato [illegible] de functo Prore[illegible], priores [illegible] lo classis [illegible], m[illegible] tium [illegible] Prore[illegible] *Albuq[illegible]* [illegible] O[illegible] verùm [illegible] Luit[illegible] Archiep[illegible] navigaverit, [illegible] tis causa [illegible] [illegible] tum [illegible] quam [illegible] illam opp[illegible] distulit. [illegible] absente [illegible] *de Sousa Coutin[illegible]* [illegible] in insula S[illegible] scripsimu[illegible] tum nun[illegible] lissimus [illegible] tione adie[illegible] humilior[illegible] tibus mult[illegible] mulato d[illegible] ac fideli[illegible] ac delet[illegible] [illegible] eum, dempt[illegible] floridis injectis [illegible] positum, [illegible] tubarum tibiarumque strep[illegible] hymno [illegible] sunt. Ibi [illegible] super privilegio [illegible] recepto vetustoq; more, atque [illegible] [illegible]rum morte Proregis p[illegible] nova [illegible] [illegible]lectile, ac familia replevit & ex[illegible] Desertum vero mortui cadaver [illegible] familiaribus mandatum, sine ulla alia memoria ad privatam conditionem quodammodò redibat.

[illegible] Anno 88. Iunii, Iulii & Augusti mensibus hyems ingens totam Indiæ oram vastavit, pluviâ suprà alios ejusdem tempestatis im[illegible] [illegible] & continua usque ad primam Septembris à decima Iunii, multa ac fœda plurimarum ædium ruina, quod [illegible] lapide admodum molli, [illegible] [illegible] junctò constent.

Eodem Augusti mense in urbe Goa memorabili cæde Belga quidam [illegible] [illegible] longiore stylo [illegible] narrabo, quod & Belga fuerit interfectus & exemplum [illegible] bus, quantum efficiens Indiæ mulierum luxuria ad cuncta scelera ac facinora va[illegible]leat.

Adolescens ergò *Francifcus Coninck* [illegible] mine, Antverpiæ natus, ex artificio gemmarius, primo juventæ fervore, ad exoticos m[illegible] [illegible] V[illegible] pr[illegible] [illegible] bebi[illegible] [illegible] [illegible] pio[illegible] [illegible] tremiss, pœcun[illegible] [illegible] actum [illegible] & [illegible] quid [illegible], & lu[illegible]crum [illegible], [illegible] rerum [illegible] [illegible] Al[illegible] [illegible] niens pro[illegible] [illegible] ab [illegible] quæstu, ut [illegible] [illegible] suscepera[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] con[illegible] [illegible] [illegible], lo[illegible] [illegible] justam [illegible] Verùm inde habito cum quibusdam V[illegible], illorum suasione *Caffyla* [illegible] adjun[illegible], Or[illegible] [illegible] ibi [illegible] gem[illegible] [illegible] jactu [illegible], [illegible] peculium sibi aliquid [illegible] [illegible] itaque cum Venetis quibus [illegible] [illegible], ac Bassora navigio vectus O[illegible] Caravas [illegible] bus lu[illegible] [illegible] aliquo [illegible] jam [illegible] oculis [illegible], re[illegible] [illegible] pecun[illegible] [illegible] [illegible]culæ; nihil cogitans [illegible] quæ ani[illegible]mo adlubescerent, donec [illegible] mentis parte, proditum [illegible] inopia agno[illegible]sceret, atque adempt[illegible] [illegible] fa[illegible]cultate aliud egest[illegible] remedi[illegible] debuerit. Goæ gemmar[illegible] quæstuosa [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] tabernam [illegible] propalav[illegible] Ceterum [illegible] quidam [illegible] Proregum [illegible] Tympanistæ, horum [illegible] consuetudine sol[illegible]lici[illegible] in diem [illegible] lucrum [illegible] impensis æquaret [illegible] qua revertendi domum [illegible] Goæ sibi multis de causis [illegible] [illegible]tuit, jam ad matrimonium quoque conver[illegible]so animo familiarisque rei institution[illegible] [illegible]torem. Erat tum Goæ inter advenas ve[illegible]tustos quidam *Johannes du Xena Diepa* in Gallia natus. Is tympanista olim Proregis tractu temporis uxorem du[illegible] [illegible] generis ex Ballagatta, Christianis tamen imbutam disciplinis, atque tympano, fa[illegible]bricandisq. arculis, ac triremium palmulis [illegible] satis se sustentabat. Huic ex [illegible] uxore du[illegible] [illegible] & unica filia. Quod autem in peregrinis regionibus advenæ homines li[illegible]benter conveniant, pr[illegible] in Indiis, ubi cuncti plane licet pauci cujusvis nationi[illegible] familiariter inter [illegible] agunt, exce[illegible] tanis, qui rejecta aliarum g[illegible] [illegible] tudin[illegible] soli degunt, *Franciscus C*[illegible] quoq tympanotribæ domu[illegible] frequentabat, exceptus liber[illegible] [illegible] al[illegible] familiis [illegible] quod [illegible] inter eum filiamque [illegible] [illegible] [illegible] ob [illegible] [illegible] [illegible] expe[illegible], [illegible] multis blanditiis

Margin notes (left): [illegible] de [illegible] de Sousa [illegible] · [illegible] 8. · [illegible] · Cædes Belgæ cujusdam. · Ejus historia.

Margin notes (right): [illegible] Venetorum [illegible] Aleppo [illegible] prosiscitur. · Rè prodigat. · Ormutium abit. · Protervum facit. · Pœnitet. · [illegible]

blanditiis tentato ejus animo, quorum iis in partibus homines summi artifices existunt, quibus demum in fœtus adolescentis

Uxorem ducit annorum 11.

puellam undecim annorum sibi copulari permittit maritali nexu, pollicitam jam vita ac corporis egregio statu, tamque lenis imbutam ritibus, ac extremo lascivi excessu in detestimum scelus natam. At cum is

Pulchram et improbam.

opinione sua fœlix matrimonii hujus fœlicitatem sæpe mihi prædicavit, ita prius nempe fœminam tantis naturæ dotibus insignem, cujus & amore furens, pudicitiam infami zelotypia custodiebat, neque concivibus suis aut familiaribus fidens, cum interim alius, de quo parva ei suspicio erat, supremi infortunii cladem misero marito conciliaret. Ceterum ex matrimonii contractu certam pecuniæ summam parens dotis causa promiserat quam dum non præstat, gener interim habitatione victuq. una cum patre in domo fruetur, officinæ quoque, ab altera ædium parte concesso loco: Diu ita vixit. Verum senex erat pater, ac

Socer interim moritur.

confectus morbis jamque vita excedit; ut nulla superesset amplius Francisco spes solvendæ dotis, cum adhæc aucta prolibus familia viduque morte parentis imminuto, ipse subinde [illegible] suis opibus culinam instruere [illegible]. Cœpit hæc res Francisco displicere multique sæpe difficultates [illegible] ostendebat, tejunq[illegible] quibus cum socru male præerat domestica tuebatur, petens velut ab amico consilium. Testatus ego nolle me [illegible] dissidio dare inter socrum & generum, dixi tamen. si ego ibi essem conducturum me domū aliquam

Quo mortuo consilium petit a Ioanne Hugone.

in qua familia mea seorsum prospicerem, atque ipse si hoc modo maxima qua posset comitatis rationis a socru diverteretur cum nulla pecuniæ exsolvendæ spes reliqua esset, haud abs re sua faceret. Verùm ille contentiose abducta uxore prole & mancipiis domum matris deserit aliamque sibi conducit, proposita ibidem gemmariorum pergula fatique uberi quæstu in majoris lucri

Discedit a matre.

spem victitans. Interim pulchra illa socrus Æthiopici generis haud oblita sive lubidine sive iracundia extimulata filiæ persuadet exotici amoris cum milite dulcedinem. Nomen huic erat *Antonio Fragoso* qui Francisco alias perquàm familiaris nulla suspicione domum ejus frequentabat, atque uxorem clam marito dedolabat cum præsumptione haud falsa delibatæ pudicitiæ puellæ ante ipsum connubii tempus vulgari & frequenti in India facinore. Sanè

Quæ malè consulta persuadet filiæ Adulterium.

cùm etiamnum cohabitaret matri potius opera materna amoribus suis haud dubiè per quadriennii tempus mariti thorum presserat, jàmque habitanti propriis in ædibus eadem familiaritate insinuatus, licèt pensili claustro cubile obseratum esset, sæpè tamen emeritum latus ut ille ait) retulerat. Interim ex Chinâ Theodoricus Gerardus Enchusianus quidam advenerat. Is hanc Francisci uxorem è fonte baptismatis susceperat, atque hinc gratulatorium adventus sui convivium præparans, Franciscum cum uxore meque unà invitat ad domicilium suum quod extra urbem habebat. Verùm illa castitatis suæ memor, hominis in cœlibatu viventis, more Indicarum mulierum, refugiebat consuetudinem, ac à conviviis hujusmodi abstinuisset; cujus reverentiæ intuitu excusavit se hospes mihi urgens invitamentum suum in aliud commodius tempus differrem petiit. Celebratur itaq convivium in ædibus Theodorici, præsentibus marito, conjuge, matre, fratre, ac mancipiis, ex Indiæ ritu, Expleta fame, incitatisque potu mentibus placuit demùm campos petere neque procul aberat prædium cum horto amplo quod Franciscus socer parvâ pecuniæ summa ob destructas ædes convulsasque fores ac fenestras olim comparaverat. Intrant ergo convivæ, delatâque eo coquinaria supellectile, lætas ejus diei dapes instituunt. Ceterùm fortè circa hunc locum cum amico quodam deambulanti mihi, nihilque tale cogitanti *Franciscus Coninck* ante fores hujus horti occurrit; jam madidus, manumque reluctanti injecit, penèque invitum mensæ, cæterisq conviviis adhibet. Ast illicò me conspecto diffugiunt matronæ Indico ritu, quo virorum consuetudines vitare coguntur. Maritus cœnam licèt maturius instrui jubet. Accumbimus uxore tamen absente etiamnùm, quæ castitatis nempe tenacissima, nobis assidere formidabat, & identidem marito roganti hanc excusationem objiciebat, quam ille conversus ad nos integram idoneámque autumabat. Inter hæc ministrantibus mancipiis ac ultro citroque commeantibus supervenit Antonius Fragosius, evaginato gladio quem sub pallio occultabat munitus, ac in

Antonii Fragosii adventus.

conspectu mancipiorum Francisci, Theodorici & meorum, nullo mariti aut contubernii 4. passus duntaxat absentis metu, conculcata omni reverentia, castam illam conjugem dextrâ præhendens deducit ad

Uxorē palam Fräcisci adulterat,

cubile, destructæ ejus domus, quod ipsum sine pavimento aut fenestris perspicuum patebat. Ibi illo rejecto, quo regebatur, more fœminarum, amiculo ac terræ ne turparetur jacens, imposito, Veneri cum adultero operabatur, luce etiamnùm clarâ, nec verita famulitii, nostrorùmque si quid tale audivissemus vindictam. Ceterùm miles 10. aut 12. contubernales præparaverat, qui si ipse aliquo fuisset tentatus discrimine dato signo convenissent, nosque omnes trucidassent, ablatâ vi muliere, exemplo in India cotidiano. Verùm ea fœlicitas nostra fuit, ut ille re perfectâ discederet, atque ipsa conjux bellè habita, mancipiis tale facinus admirantibus, rogantibúsque quâ audacia hujusmodi factum tentaret, responderet,

Confidentia mirabilis.

se modò

se modò amori suo indulgere posset, ipsam mortem haud pro malo habiturã. Ille hunc sibi validum amatorem, quem ante quadriennium in deliciis habuisset. Maritum autem hominem ebriũ, ac segnẽ tali fœmina, qualem se arbitrabatur dignum non esse. Hæc ista quindecim tum annos nata magna contentione effutire ausa, mox depositã illã jampridem susceptã pudoris personã, convivio nostro se infert lætabunda, ut saltationibus cæterisq. voluptatis generibus cõvivas recrearet, præcipuo mariti gaudio. Vesperi resoluto convivio discedentibus nobis historia omnis ex mancipiis innotuit, cum periculi manifesti in quo illo tempore versabamur reputatione. Atque ipse Franciscus vago murmure jam ab aliis de parũ pudica uxoris vita certior factus, ignotum etiamnũm timebat adulterum. Fragosium nec suspicione quidem præsumpserat. Quinimò & huic velut intimo, ac omnium horarum homini, secretò narrat probrũ conjugis ac adulterium, quod hactenus dissimulaverat, sperans aliquando se posse simul stupratorem cũm uxore invenire, ac pari necis genere obtruncare, qua in re consilium Fragosii, ut hominis amicissimi petit: Is laudat Francisci mentem, adulteram detestatur, operámq. suam abundè vel in obtruncando adultero pollicetur. Ita abeunt. At is aliâ longè cogitatione ad mulierem contendit, eiq. mariti deliberationẽ aperit, qua permoti rebus suis prospicere cogerentur, sublato quem timebant, in eumq. ipsa cæde digesta. Igitur anni 86. Augusto mense, cùm Franciscus cœnam parasset, porcellũmq. assatum suis præbere vellet, invitam etiam Fragosio, adhibitáque socru, quæ ut videbatur haud ignara erat instituti flagitii, licèt postmodũ innoxiam se esse usquequò inclamaret, extremæ ei struuntur insidiæ. Miserat idem ad nos apud pictorem Belgam cœnantes porcelli partem, familiarisque noster qui eam adferebat epoto ibi calice ferè impos mentis, ac velut dormitans accedebat, ut facilè ex hac Francisci cœna convivæ nostri mali aliquid majoris augurarentur. Est autem Indis herba *Dutroa*, quam suprà descripsimus, ea vino injecta, ac epota hominibus mentem subtrahit, eosdem gravi sopore adficit. Hanc marito propinaverãt, ita ut alias potu saucius, cubile citius peteret, ac cum uxore discederet, occlusis foribus, ac sub cervicali collocata clavi, solito more. Ita in somnum compositus, stertere mox occepit, vi potionis ac herbæ. Hora noctis undecima Fragosius armatus probè, ac socio stipatus facinoris (ut ipse postmodùm prædicabat) meditanti ignaro fores tacitè pulsat, famulosq. qui infra dormiebant hortatur, ut sibi aperirent. Illi Dominum jam in lecto collocatum, ac occlusis introrsum gradu fores causabantur. Ceterùm uxor vigilans, ac somni etiamnùm expers fenestram aperit scalamque [illegible] monet quâ [illegible] adibus admota cubili inferret, hac præparata confestim ascendit, blandeque à muliere excipitur deductus ab ea ad mariti lectum, in quo ille altum dormiebat, parum sibi metuens, aut uxoris perfidiam, aut ejus qui amicum semper habuerat scelus. Infit ergò fœmina. Hunc tu amice mi ebriũ ac hæreticum, continuis nobis insidiis infestum, siritoremq. sanguinis nostri ac amoris mutui perpetuũ impedimentum, si quæ tibi virtus meive caritas, supremã vindictã corripe. At ille nihil cunctatus gladio pectus Francisci transverberat, mox latus haurit, & post mortem alia item vulnera ingerit; ita ut miser ille somnolentus ac madidus vita caderet. Exinde gemmas cunctas abripiunt, quas maritus artificii causa à multis susceperat, 40. millibus Pardauvorum æstimatas, communi computatione, gladiúmque proprium digitis inserunt, quasi illos appetens interficere conatus esset, atq. defensionis ergo occubuisset. Sed alia erat rei veritas, quam & famuli inferiore domus parte cubantes intellexerãt. Fugientes itáque infantem duodennem, quem temerè adsumpserant, aliquo in loco abjecerunt orta luce demùm inventũ, necquicquàm turbantibus cuncta, ob fugam dominæ mancipiis, ac justitiæ opem implorantibus. Etenim Iesuitarum claustrum malefici homines petierant, rogante ibi locum occultandæ fugæ milite, quod defendendi se necessitate cõpulsus homicida extitisset, partémq. gemmarum maximam offerebat, quam illi susceperunt ut Dominis restituerent, rejecto nihilominus Fragosio qui latibulum orabat. Postero die, licèt gravibus edictis monerentur, qui eosdem occultarẽt, tamen nequaquam inventi sunt, post modicum deinde tempus visi in urbe *Chaul*, quæ 30. mill. à Goa Septentrionali tractu distat, secura pœnarũ, oblitera ita sceleris memoriã, quod Indiæ regionibus familiare & cotidianũ est. Cadaver occisi desolatũ in sequẽtem usq diem à Germanis demùm humatũ fuit, cum ne teruntium quidẽ mater ad funeris impensam erogare vellet, tanquã alienũ ab affinitate omni, velut ignoti hominis. Licet interim sicariũ victu & pecunia circa navigationẽ in Lusitaniam juvaret, quam eadem in classe nobiscum susceperat, visus a me in S. Helenæ insula, singulari confidentia ac audaciã insuperabili, quam velut nullius sceleris consciens præferebat. Adeo ut m[illegible] promiserit reversurum se impetrata delicti veniã, ducturúmque filiam in uxorem, neq. dubitaverim ego de successu promissi, ob horũ in India vitiorũ promiscuam labem, ac consueta facinora, si modò de venia impetranda cogitaverit. Ita hãc cædẽ ampliore historia descripsi, Vt Indiæ mulierũ libidines peregrinis innotescerẽt, quibus singulis annis 20. aut 30. mariti fere cadunt, pari

Cœnam Franciscus instruit exitialem sibi.

Potat Dutroam.

Dormit ebrius.

Cæditur.

Fugit adulter.

uxorum fato quæ a maritis item suspicione adulterii aut comperti vindicta trucidantur. Ceterùm ipsæ hujusmodi mortem parvi æstimant, dictitantes: Nihil esse jucundius aut gloriosius morte quam amoris ergò subeant, cùm vel diram necem suavem existiment, cui Venus causa sit. At huic mulieri genuina libido inerat, combusto etiam fratre Goæ publica flamma, ob Sodomiæ crimen, socero, Franciscoque etiamnùm vivis, quod quidem factum germani de uxore ut probæ alicujus suspicionem haberet Franciscum nequaquam monuit. Est etenim fatorũ quædam series ac successuum humanæ vitæ ordo quidam, nullis cavendus cautionibus, destinato huic exitio misero Belga.

Septembris XVI. anno 88. Goam navis ex Lusitania applicuit S. Thomæ titulo, nuncia adventus 4. navium in Mossambicquam ex Lusitania, quæ posteà Goam quoque adpulerunt. Nomina autem erant *San Cristoval, Santa Mario, Sant Antonio, & Noßa Señora de Concepçao*. Illæ mortem nobis nunciabant Archiepiscopi Domini mei *Frat Vincentius Fonseca*. Obierat in itinere in Lusitaniam 4. Augusti anno 87. cùm navis plagam quæ inter Flandricas insulas & Lusitaniam est teneret. Post octiduum enim ab ejus obitu in Lusitaniã venit; suspicio veneni hausti in India à quibusdam causabatur, alii apostema aliquod disruptum conjiciebant. Ceterùm subito morbo paulò antè mortem etiamnùm validus in necem abiverat, antequàm Testamentum conderet: ejecta adhæc per vomitum magna veneni copia. Ibi tùm ornatus Episcopali indumento, mitra, annulis & pallio in mare conjectus fuit. Sanè variè ejus mors animos hominum in India adfecit. Gaudebant quibus gravior fuerat ac odiosus ob reformationes quas obtendebat, dolebant autem amici ac pacis curiosi, præsertim verò familiares & domestici, quibus ex illius reditu magna melioris fortunæ spes erat, ob præmia quæ salvus a Rege suis postulasset. Eadem fati violentia priora quoque consilia mea turbavit. Eram devinctus Archiepiscopo ac in ejus reditum intentus, induxerámque in animum diuturniorem, imò perpetuam in India mansionem, cui jam per omnia velut indigena adsueveram. At post eam domini mei mortem, alia mentem cogitatio vellicare occæpit, patriæ nempè amicorúmque memoria: Hanc indies ubi exardescere sensi, & tanquàm è cineribus adultam suscitari, ipse quóque locum feci haud insuavibus desideriis, ac planè animum conjeci ad reditum in natales oras. Illud consilium firmavit mors fratris mei *Gulielmi Tinnii*, qui mecum in India fuerat, & profectus *Setuballo* Lusitaniæ *Hamburgam* ac Scotiæ littora circumvectus, Septentrionali tractu, tempestate perierat.

Mors Archiepiscopi Fonsecæ.

Ioannes Hugo cogitat de reditu.

Parabatur tùm ex Regis authoritate navis impetrata a Piperis conductoribus, quòd magnam piperis copiam naves Lusitanorum legittimæ suscipere nequirent. Cum autem diversæ sint piperis & navium conductiones inter Regem ac conductores, hoc in casu lex hujusmodi observatur. Suprà quinque decretas naves quas singulis annis præparare debent naviũ conductores, nulla navis oneratur: si quæ merces sint tanta abundantiâ, ut eas naves illæ quinque omnes suscipere non possint, tùm conductores iidem requisiti à Piperis conductoribus Regisque ministris, unam navem sive plures numero decreto addere coguntur, quæ oneri sufficiant. Quod si recusent, tum Prorex cum ministris Regis naves pro arbitrio suo instruere poterit, eásque pipere conductorum onerare, aliisque mercibus, quæ restant, in Regis lucrum, nullo conductorum navium reliquo quæstu: Ut tamen quinque ex ordinariæ naves suum anteà onus habeant. Ideo navis S. Crucis titulo à Rege Malabarum Cochini fabricata, ac eo nomine ab oppido Cochint quod Lusitanis *Sancta Crux* dicitur, in honorem Lusitanorum quibus amicus est, (cum & à Rege Lusitaniæ armorum frater vocetur) donata, ac Lusitano posteà cuidam vendita, qui Chinam & Iaponiam eadem petierat, summa cura Proregis instruebatur. Erat hæc 800. *Lastorum* valida, ac Lusitanicæ navigationi sufficiens. Piperis etenim conductores a Vicerege petierant, ut eam emeret. Is ex lege supradicta conductores navium advocat, eósque super emptione hujus navis ob reliquam Piperis copiam alloquitur ut ea in re Piperis conductoribus satisfacerent, necessitate nunc ità volente: Respondent illi haud commodam fore hujusmodi emptionem conductorum collegio, Proinde si ex re putaret Regis, eam ipse emeret, ac reliquis mercibus oneraret, servatâ tamen, quinque navibus legittimis, onerandi, suscipiendíque merces prærogativâ. Pænituit demùm hujus consilii conductores, Speraverant Piperis nihil superfore; præter eam spem navis tantum penè mercium habuit quantum cæteræ. Empta itàque fuit Regio nomine decem millibus *Ducatorum*, pecunia per Piperis conductores Regi præstita ea conditione ut iidem navales socii rem nauticam curarent, qui in Chinensi navigatione 'a Lusitano fuerant cõstituti. Inter eos erat Theodoricus Gerardus Enchusianus *Conestabilis* ut vocãt, sive Balistarius. Is hac opportunitate repetendæ Lusitaniç, cùm 20. annis in India habitasset, gaudebat. Ac mihi quoque ob familiaritatem eadem navis placuit. Ceterum conductores Piperis Germani suos in India Teutonicos institores sive factores habent *Fuckarorum & Velsärorum Augustopyrgensium* nomine, qui eo tempore partiario lucro

Conductionis navium ac Piperis ratio.

Navis S. Crucis nomine instruitur.

Quam Iohannes Hugo appetit.

Piper

Piper tractabant. Hi singulis in navibus institorem habent, cui Rex locum & victum præbet. Igitur institura piperis in S. Crucis navi ab iisdem conductoribus, seu eorum legatis mihi conceditur, quòd familiaritate eos devinctos haberem, quam deinde adeptus nihil antiquius duxi, quam ea quæ ad navigationem pertinent præparare, Diplomate a Prorege impetrato, quo absque nemo ex India abit, Testimoniis item cameræ rationum, Regis, ac Generalis Matriculæ, quâ omnes qui Indiam petunt cum stipendiis suis continentur: Ea jussu Proregis computatione habita subducitur, ac quod Rex ut debitor præstare tenetur adjicitur, cum tempore habitationis ac ministeriorum in India exhibitorum, ut reditum in Indiam posteà parans certa præmia impetrare sibi queat pro illorum testimoniorum ratione. Licèt autèm revertendi animo carerem, eadem tamen studiosè omnia conquisivi. Etenim necessaria super reditus cogitatione simulatio erat, quo abitum facilius impetrarem, quem Prorex liberè concessit, adjectis omnibus iis testimoniis. Itàque valedixi notis ac familiaribus, quos ægrè relinquebam iis jam velut patriis insinuatus, terræque tanquam natali solo adsuetus. At vincebat tùm avitæ regionis amor, cujus sperata dulcedine admodum illectus gravem istum discessum paulispèr levabam.

Institutus in munus adeptus.

Testimoniorum ratio discedentibus.

Novemb. mense anno 88. naves Goa profectæ Malavarem & Cochinum oneris suscipiendi gratia petebant.

Ejusdem 23. die cum S. Crucis navi vela fecimus itineri incipiendo. 28. *Honorum* venimus. Ibi prima Lusitanorum arx est in tractu Malabar, distatque à Goa ad Austrum 18. mill. Is locus nobis primis ad suscipiendum piper designatus erat. Ante etenim nulla cum hac gratia navis frequentaverit. Verùm post modùm quotannis destinanda erat una, quòd Reginæ Baticolæ, cujus ditio vicina est, Honorùmque complectitur, singulis annis septem aut octo millia Quintallorum Piperis traditurain sese promisisset, modò precii dimidium ante sex menses præcipit ita solutione ipsa teneret. Tum paulatim piper tradit. Id conductorum piperis factor, quem *Honori* habent colligit, ac ad pondus suscipit, in tempus usque onerandarum navium. Ita in aliis tractus Malabar locis *Mangalor* nempè, *Barselor*, *Cananor*, *Coulam*, &c. Institores degunt, qui piper eodem modo congregant. Verùm ad intelligendam piperis conducendi rationem hæc tenenda sunt. In quinquennium piperis conductio extenditur. Conductores quotannis sortem emittunt, quæ triginta millibus Quintallorum sufficiat, modo Rex naves instruat. Promittit ille quotannis quinque naves. Periculum conductores manet ex maris fortuna,

Vela facit S. Crucis navis tractumque legit.

Piper suscipit apud Honorum

Conducendi Piperis ratio.

itèm sumptus in onerandis pipere navibus, in onereque casus in abitu, ac piperis in reditu. Idipsum salva Regi præbent, cui Quintallus piperis 12 ducatis cedit, quod ex pipere delibatur Conductorum damnum est, nulla Regis obligatione reliqua, nisi circa piper quod illi mundum & siccum in domo Indiæ præbetur, certo semper lucro, nulloque periculi metu. Cæterùm conductoribus suæ leges & privilegia sunt validissima, quibus nemo contradicere audeat. Ita nullus præter hos in India piper distrahit sub pœna capitis, arctissimâ legis custodia. Sortem piperis emptioni destinatam nulla causa licèt aliàs necessaria delibat, aut imminuit. Nemo aliquod impedimentum adferre potest, quando pipere naves implentur. Tum vel ipsa Regis negotia seponuntur, intentúsque Prorex cum cæteris Indiæ Ducibus, nihil præter piper procurat, favorem ac custodiam requisitus a Conductoribus omnem adhibet. Eo fine & institores suos emittunt Magistri ex omni nationum genere exclusis tantùm Hispanis, Gallis, & Anglis. Piperis *Bharus* in India ferè emitur 28 *Pagodis*, Bharus autè 3 *Quintallos* & dimidiũ habet Lusitanici ponderis, ita ut *Quintallus* unus 12. *Xeraphinos Pardauvos* valeat & 4. *Tangas*. *Quintallus* autem habet 128. pondo *Pardavus* vero valet tres *Testones*, sive 30. stuveros æris gravis *Tanga* ad 60. *Reysos* sive 6. stuveros æstimatur, ità ut summa 22. sit Dalerorum, 60. grossos Flandricos valente Dalero, ære gravi, juxta Lusitaniæ monetam, & 24. stuverorum ejusdem æris, exceptis etiamnum impensis omnibus ac navigationis tempestatibus, Verùm multitudo lucrum fert, modò salva navis advenit. Naves earùmque armamenta cum restaurationis ac reparationis obligatione singularibus locationibus à conductoribus habentur, in periculo planè conductorum Regi certam pecuniæ quantitatem salva navi exsolvunt, tenenturq. propterea quinque naves exornare, ac singulis annis quinque decreto numero emittere. Adhæc milites gratis vehunt ac alunt, navísque officiales ac socios à Rege instituros patiuntur, nulla conductorum in talibus contradicendi licentia. Hoc modo in piperis negotio aut ipsarum navium instructione periculi nihil Regem attingit, fraudatus tantùm pereúte navigio conditionis circa idipsum mercede, ac pipere quod illi certo pretio tradendum erat, lucróque circa ejusdem distractionem. Atq. hinc tenui cura præsidia Lusitaniæ navibus à rerum nauticarum administratoribus emittuntur, cum alitèr id auxilium curaretur sub Regibus Lusitaniæ, quibus naves piperque ipsum privatis rationibus veniebat olim. Licèt autem Regio promisso classis præsidiaria apud Flandricas insulas navibus Indiæ adesse teneatur, deducendis iis Lisbonam tarcitèr tamen post eam locationem

Quare hodie tam præsidia navibus Indiæ emittuntur

ejus rei

ejus rei gratia classis adornatur, illumque ad locum emittitur.

Piper optimum.

Decembris sexta impletum fuit navigii nostri onus 6700 Quintallis Piperis. Estque id optimum hodie Piper quod circa tractum *Malabar* colligitur, magnitudine ac plenitudine eximium. Eodem die vicinum tractui Malabar æquor velificabamus, terræ contigui, quòd mane a medio nempe noctis Orientalis ventus e terra vela impleat, in meridiem usque continuus, quo tempore Occidentalis ventus afflat e mari terram. Duobus hisce ventis navigatio perficitur. Etenim Orientalem ventum validiorem cognosces, ideò & tractus propinquitatem amant naves: Nam si longiùs aliquantulum abeant, difficulter terræ vicinitatem reperiverint, cùm Occidentalis clemens admodum sit, Ita nobis evenit maximeque deindè laboravimus ut tractui accederemus, cum discrimine retardandæ totius in Lusitaniam navigationis, prout exempla aliquot docent. Ceterùm universus Malabar tractus amœno planè adspectu nitet, facileque è navi prospicientibus colles omnes, monticuli ipsæque arbores appareant ut numerari queant. Terra ipsa fertilis viridisque prorsus adlubescit. Decemb. 11. *Cananorum* venimus Arx ibi altera Lusitanorum est ut in tractus descriptione explicavimus. Ibidem morati per aliquot dies malos quosdam suscepimus, aliáque ad navigandum necessaria, quorum eo in loco magna copia est. Persequentes hoc modo tractum *Calecutum*, Pananam, aliaque loca prætervecti 24. Decemb. *Cochinum* venimus, ibique 20. Ianuarii diem exspectavimus anni 1589. Interim stipata navis instruebatur omnibus rebus ad navigationem pertinentibus, in opportunum destinatúmque navigationi tempus, quòd aliæ naves jure contractus suprà relato priores sunt. Ordo autè hic est. Naves Piper magnâ curâ eorum qui a Rege vel conductoribus statuuntur suscipiunt, ejusdem quantitate superioribus duobus foris finita, quæ nempè saburræ imponitur, sequentiq. tabulato. Asseres autem saburræ injiciuntur distincto eo loco in cubicula, rursum à majore malo usque ad navigii posteriora: Remanet tum certum aliquod spatium à malo usque ad fenestram, sequunturque mox alia cubicula Hæc minutum supra foramen habent sive fenestellam, Piperi infundendo idoneam, sic usque ad summitatem cella quæque piper capit. Hoc subindè modo 30. cellas, quas *Payoes* vocant intra saburram duosque superiores foros enumeres: Quibus demùm completis foramina stuppa ac pice stipantur, numerisque notantur arithmeticis, ut earum quantitas constet, Piperisque pondus. Is locus inter malum & fenestram reliquus aquæ, vino, ac lignis ad navium necessitates destinatur, in quem

Venti circa tractũ Malabar conditio.

Ordo in onerandis navibus.

cottidie & descenditur & ascenditur. Supra foros alios ab utróque latere collocatæ officialium cameræ, factoris nempè, capitanei, nautæ, gubernatoris, &c. stant, aliæque navalium sociorum cellæ, quas mercatoribus imponendarum mercium gratiâ deindè magnis præmiis elocant. Iisdem in foris a malo ad puppim promptuaria sunt, quibus biscoctus panis, Tormentarius pulvis aliáque nautica armamenta custodiuntur. Reliqua tabulata locáque mercatorum omnigenis mercibus implentur, quæ tamen cistis, sarcinis ac marsupiis includantur. Etenim suscepto Pipere ad navem duo custodes Regii mittuntur, tertiusque sarcinarum ordinator stipatórque. Hic vicarios sub se decem aut 12. tenet, qui soli sarcinarum locandarum facultatem habent, nullo super hoc negotio jure nautæ. Navigationis quidem moderator curam juvat, nihil tamen componit. Hinc navibus nihil quod non ante descriptum sit infertur, *registroque* regio adjectum. Dat *Veador da Fasenda*, id est, Inspector Regius chartam hoc fine in qua merces cunctæ speciatim enumerantur, quas navi quisque mandare velit. Absque ea nullas ordinatores isti suscipierent. Præter Chartæ hujus beneficium evincenda sunt illi largitionibus summis ut bonum locum sarcinis doneut, eásque cum curâ deponant: Facessente ea liberalitate frustra inclames, mercibus desertis ac neglectis. Hujus donativi cupidine naves supra modum onerantur ac implentur, ut ne minima quidem latebra supersit, cùm ex hujus ordinationis munere supremus ille stipator 700. aut aut 800 Ducatos quæstu suo referat, cæterique custodes similitèr, largitionibus hujusmodi ditari; Favore autem Proregis Inspectorisvè Regii munera hæc tribuuntur, indeque omnes penè naves ità cumulatis onerantur sarcinis, ut pondere ferè pressæ mergantur, ac ea necquicquam moveri possint, quæ ad navis regimen pertinent. Nautarum etenim sociorumvè navalium nullæ hoc in negotio partes sunt. Illi onerata demùm navi gubernacula ejusdem suscipiunt Ipsa onere suo prægravis, supremo in tabulato, serie octo aut novem cistarum cumulatâ repletis prora, puppi, eoque loco, in quo gubernator sedem suam habet ollis ingentibus, cistis, caveis, vasculis, gallinarumque receptaculis, in labyrinthi quandam confusionem formata, vix expediri potest. Formidolosum illud mare solius Divinæ clementiæ spe animati homines ità tentant, rudi cùm turba sociorum navalium. Etenim in nostra navi vix 10. ex 50. sociis gubernaculum tractare norant, marinarum rerum imperiti, ac favore tantum ea ad munera delecti. Simili imperitia mesonauræ ac tormentarii degunt, quare ingruente procella nullum in hisce hominibus præsidium reperiri potest, con-

Socii navales Lusitani rudes.

versis

versis cunctis ad cœlestium numinū opem, repleráque navi passim te[illegible] Cochini valde frequentes lemb[illegible] sunt quos *Tones* nominant. E[illegible] integro [illegible] sive trunco cavantur ac sub[illegible] aquæ continent, qu[illegible] ad nave[illegible] deferunt stantes a terra [illegible] unius mill. spatium, Precii pretio aquam vendunt Indi, ipsaque navis dolia, ollis suis aquatis libenter implent magna commoditate navigantium. Ex flumine Cochini *Magatta* aqua hæc petitur boni valde. Cochinensis terræ urbisque descriptionem supra in tractus declaratione deduximus. De India ergo hæc sufficiant, Reditum meum porrò ut promisi cum fide referam.

CAPVT XCIII.

Reditus meus ex India in Lusitaniam.

1589. ANno 89. Ianuarii primo die navis S. Mariæ titulo vela fecit, ea vetustissima erat. Etenim quæ prior Cochino abit leviores ad Bonæ sp[illegible] caput tempestates experitur, quæ circ[illegible] anno violentia majore ingruunt. Tum [illegible] Sol ab Austro in Septentrionem[illegible] Novæ ergò ac validæ nav[illegible] tempus ser vantur, quod[illegible] tes [illegible] impe rent. In S. Helenæ insula usque ad 25 Maii diem (is enim a Rege ordinatus est) reliquarum adventum [illegible] exspectant. Porrò classis specie Lusita[illegible] petunt. Inter Indiæ[illegible] S. Helenæ insulæ tractum nullius præsidii auxilium requirunt, securæ a piratis, cum & tormenta cuncta inferiorem navis partem habeant, locata ibi ad faciliorem in superando Bonæ spei capite navigationem. Sexta Ianuarii navis dicta *Nossa Señora de Consepçao* velificavit. Decima Admiralius S. Christophori titulo. XII. navis S. Antonii, XV. navis S. Thomæ hujus classis m[illegible]. Postremò, XX. n[illegible] navis nostra S. Crucis nomine ve[illegible] fecit. Eramus numero 200. & quod excurrit, cum nautis militibus ac mancipiis. Pauci etenim ex India milites abeunt, impetrata a Prorege venia, ad offerenda ministeria Regi, ac præmia sollicitanda, ob navatam jam ab aliquo tempore in India operam. Quibus vero peculium exiguum est in Lusitaniam repetere nequeunt, quod naulum persolvere non possunt. Proin de multi Indiæ mulieres adsciscunt in connubium, ac ita sæpè summas per miserias victum quæritant. Nauli pretium ad minimum 200. aut 300. Pardauvorum est circa victum duntaxat ac potum. E[illegible] summam gregarius aliquis miles haud facile colligit, nulla ope nobilis alicujus, adjuti aut potentioris amici adjutus. In reditu e[illegible] militi nihil Rex præter vecturæ immunitates largitur, cistaque 4. palmorum altitudinis ac latitudinis, longitudinis verò [illegible] fa[illegible] H[illegible] enni[illegible] Re[illegible] caus[illegible] compendia adhcuntur. Cistam in hæc[illegible] vectigal, neque naulum solvit. Alteram insuper cistam in navis alvo habent eadem immunitate hujus sæpe [illegible] in India mercatoribus vendunt, [illegible] 40 & 50. Pardauvis [illegible] Vocantur hi loci libertates, quos emptores vendentium nomine notati procurant, ut in Lusitania priv[illegible] immunitatis gaudeant. Navales item loci, meso nautæ [illegible] officiales, qui ad Lusitanicam navigationē notati & assumpti sunt, præter cimetas vecturæque immunitates cistam quidem magnitudinis habent, simulque privilegio quorum stricta ratio habetur, licet post loca ita navigia ac vectigalia cistæ omnes ad domum Indiæ Lisbonæ deferantur inspicienda, num ex prohibitis Piperis, Anilique mercibus quid habeant. Etenim si has invenerit inspector, cætera omnia in fisci potestatem decidunt. Sed & cunctarum mercium initur æstimatio, quæ si centum *Milreyses* transeant, ex eo quod supra illam summam est vectigal solvunt. At Regum tempore hæc non ita tractabantur, quisque tum cistam suam rectà domum deferebat, custodibus duntaxat monstratam. Et questus suos produnt nautæ circa imminutas libertates, verum frustrà. Hanc item ob causam rari milites Lusitaniam repetunt, vix 100 ex 1500 qui annis singulis in Indiam proficiscuntur. Ceterùm Prorege discedente, aut aliquo ex nobilioribus, si ut illis longis insignes ministeriis ac devincti milites aliqui insignati unà abeunt. Id beneficium gregarii summum opinantur, ac [illegible] officia magnopere ambiunt. Quo[illegible] mis 20 aut 30 milites una in navi [illegible] tur, mancipiis ac linteamine, quod vilioris in India pretii est pulchre instructi, ac [illegible] splendide patriam repetunt. Ipsa navis in reditu mundior, ac numero sociorum non perinde squallidorum paucio re onerata, abundeque qu[illegible] qua sibi instructa, aromatico odore fertu[illegible], speciesque [illegible] quibus undique [illegible] prodit. Distribu[illegible] navigii hæc est. Gubernator superiore puppis parte sedem suam habet ad dext[illegible] duobus tributive cubiculis definita. Nunquam descendit, imperiis duntaxat [illegible], quibus nautam monet, modò [illegible], modò ut contrahat, su[illegible] munere. Solem considera[illegible] navigationis gesta refert [illegible] cursus, quibus signis [illegible] tempestate idem pe[illegible] dem in loco similia[illegible] numero. Inde [illegible] navigationem moderatur, malum [illegible] majorem regit, ejusq; vela ad suum usque locum. Idem

Privilegia nautarum

S. Mariæ navis abit.

Quando maxime circa Bonæ spei caput tempestates.

Iohannes Hugo navigat.

Pauci milites ex India abeunt.

Causa.

Distributio navis ac officiarium.

Gubernatoris munus.

Nautæ omnium.

Idem n[illegible] amenta cuncta curat, v[illegible] postulat distribuit, quæ [illegible] insumuntur, T[illegible] statis t[illegible] ribus, [n]ecessaria autem nempè rudentes, funes, clavos, &c. à factore & scriba postulat. Illi traditas res annotant, reddendæque [illegible] aria libris inferunt. Celeuste in prora d[illegible] argentea item fistula insignis, minimum is ad proram velum regit, ac a[illegible] lintea, anchorásque figit. Proreta ad malum majorem exporsùm ad sinistram moratur, nam ad dextram locus est promptuarii navis ac culinæ: Habet itèm cubiculum sibi, argenteamque fistulam, Meson[illegible] præest, [illegible]nationibus, purgationique navis, ac funibus restaurandis, & scaphæ curæ intendit. Conestabilis a malo interiore loco clavum versus sub foris prioribus sedet, [illegible] ad nautam directa, ut ex fistulæ nauticæ sono tormentariis mandet, [illegible] armationemque. Id[illegible] tormenta cu[illegible], eorumque [illegible] Progubernator operam duntaxat Gubernator præbet, eju que vices obit. Et supersunt etiamnum [illegible] naval[illegible] quatuorve peritissimi, [illegible] Gub[illegible] Socii naval[illegible] [illegible] degunt, sub [illegible] Mesonautæ ad omnia ministeria tenentur [illegible] clavo tam [illegible]pelluntur. Eum soci duntaxat navales gubernant, navemq. necessitate vo[illegible] dirigunt, excepto sunt nandi ac acatiisub [illegible] officio, quod milites cum mancipi[illegible] Faber fabricæ intendit. Victor [illegible] Ita licet in manifesto nauf[illegible] periculo nemo tamen extra ordinatum sibi munus quicquam aget. Capitan[illegible] um ac cubile posterius habet, militibus [illegible] vigintis [illegible] Gubernator, Nauclerus, Celeustes [illegible]fic. habitu, [illegible] ac præterea [illegible] gento [illegible] quisque [illegible] [illegible]rum abundant. Reliqui non perinde lauti plures calamitates obeunt [illegible] cura incumbit, ut diximus. Certum in hisce navibus Rhodiæ legis nullus usus est, quæ enim res tempestatis ergo levandæ navi ejiciuntur, eorum detrimento amittuntur ad quos pertinent, quæ [illegible] communiter in miseros Mesonautas plurimùm cadit, quòd horum cistæ ac sarcinæ ad manum sint, usque nihil sit quo [illegible] sarcinarum boni loci habendi gratia gratificari possint.

Hoc modo velificantes ad Phœnicem lineam Æquinoctialē petebamus per 150. mil. perseverante eodē cursu ad 7. usq. grad. Tum Libonotus succedebat cursu instituto versus Bonæ spei caput navigatione ante hoc tempus inusitata Cochino enim navigare sol[e]bant ad Melolibonotum & Vpolibonotum per Maldivæ insulas, aliásque

anfrac[tus] [illegible] quod nostri Bonæ [illegible] apud Iud[illegible] navis f[illegible] hac in classe opulentissimam [illegible] navigium regeb[a]t, cursus hujus nov[i] author inventórque ext[illegible] syrtium nem[illegible] periculosarumque cautium vit[illegible] gratiâ, quibus multæ n[illegible] bant. Ea res gratiam illi apud Re[gem] Præfectósque nauticarum rerum conciliaverit, [illegible] tractu Archiepiscopum [illegible] deduxerat. Sanè eundem ferè naves ex Malacca in Lusitaniam proficiscentes tenent, [illegible] in mari, extra omnem insularum [illegible]tiumque occursum: Hanc ergo navigationem cum opportunè Gubernator iste [illegible] e carcere dimissus fuit, conjectus antea ob præcipitatam navis fracturam in vincula, successitque decretum Præfectorum maris, quo deinde cunctæ naves hunc cursum observarent, quem [tutiorem] esse à scopulis ac cautibus compererint, existimantes hoc modo naufragiis posse occurri. At nequaquàm ab hac parte erratur prorsus. Præcipuum malum ego oriri censeo ex nimio onere, quo naves supra modum gravantur. Secundò ex imperitia sociorum [illegible] inspectione aut [illegible] [illegible] naves (ut [illegible] Gubernat[illegible] Bonæ spei cap[illegible] submersus [illegible] ob nimium onus [illegible] violentia fluctuum [illegible] extra omn[illegible] scopulorum metu[illegible] Neque [illegible] navigationis hunc [illegible] improbaverim. Tum [illegible] est [illegible] quanto remotior, pulchrio[illegible] fluctu, cum vetus ill[illegible] syrtibus [illegible] innumeris scatens periculosus sit.

Ianuarii XXX. Æquinoctii[a]lem transivimus, posteróque die navem consp[e]ximus, quam S. Thomæ existimabamus. Eodem die è navi adolescens nobis decidit, quem omni conatu scaphæ beneficio reperire studebam', verùm frustrà impedita ea naucleri sarcinis, ut interim adolescēs 2. milliarium spacio a nobis segregatus, fluctibus abriperetur, antequàm scapha parata esset.

Tertiâ Februarii ad navem accessimus, quam S. Thomæ cognovimus. Cum ea colloqui desiderium nobis erat. Verùm ubi nos illa agnovit ex finibus albis, ex India Cayro confectis, decepta opinione, quòd ex prioribus aliquam existimasset clavum avertit. Erat enim fama S. Thomæ navigium velificationis laude cæteris præstare: quâ contumaciâ moti officiales nostri, suam item tatem averterunt, ac ibi tum augens in nautis & gubernatoribus studium, circa honorem artemque superandi maris, antevertendique

Celeustes [illegible]

Proreta.

Conestabilis.

Progubernator.

Socii.

Faber.

Victor.

Capitaneus.

Nullus legis Rhodiæ usus.

Navis cursus

Ob securitatē delectus.

Causæ naufragiorum.

Æquinoctialem transimimus.

vertendique cæteros. Ea æmulatione pleræque naves miserè pereunt, quod nullo periculorum intuitu quisque Bonæ spei caput ante alios superare nititur, cujus facinoris gloriam post in Helenæ insula jactare non desinunt. Verùm S. Thomæ navis ad Bonæ spei caput accedens, adverso vento repressa, deductis velis, objecit sese tumido mari, cùm nostra infirmior recedere cogeretur, percussa insanis fluctibus. Eam velitationem Lusitani patrio vocabulo *Payrar* nuncupant. Ceterùm in rupe aut scopulo vix tanta duricies, ut pelagi furoribus hoc in tractu resistere possit, tantum abest ut lignea navis, agitata continuo, illisis in tabulata undis, sempiterno fragore durare queat, necquicquam juvante validitate navis, cui Lusitani temere nimis fidebant. Enimverò post aliquam hujusmodi jactationem tristi naufragio S. Thomæ ratis in partes divulsa succubuit, pontumque omnem reliquiis tabularum cistarum ac cadaveribus implevit ut passim tragico spectaculo circa Bonæ spei promontorium conspiciebamus, ac post in Helenæ insula ex aliis audivimus. Erat hæc res plena mæroris nobis cunctis, ejusdem in periculi metu etiamnum hærentibus, cùm & timorem augeret in navigio debiliore validioris interitus. Erat quippè S. Thomæ navis opulentissima inter cunctas Indiæ, optima velificationis famâ, egregiè compacta, jam altera tantum navigatione vix fatigata, à multis ideo in pleniorem securitatem delecta, quam & *Paulus Lyma Perena* conscenderat, obsidione Malaccæ levatâ clarus, & 30. annorum stipendio in India inlustris. Sed is concepta majoris gloriæ spe, ac ingentium cùm opum cumulo, uxore, liberis, multisque præclaris Indiæ hominibus comitatus, pari fato cum cæteris submersus, fortunæ undarumq. ludibrium dignum exuit. Multi ex nostris sociis cùm aliqua periculi vis ingrueret côquerebantur, quòd S. Thomæ navem, quæ extra aleam calamitatis suâ firmitate esset, non intrassent. Verùm ità fors pertinax insolêtem ludum ludere humana judicia decipit. Ad propositum ut redeam. Durante etiamnum præternavigandi studio in sextam usq. Februarii, tandem S. Thomæ navem aurevertimus 7. gradu ad Austrum. Post illa nunquam visa nobis, ad caput Bonæ spei fractas tantum tabulas nostris oculis obtulit, dispersasque sarcinas undarum impetu. Cujus naufragii historiam in S. Helenæ insula plenius intelleximus.

S. Thomæ navis perit.

Fortes venti circa Bonæ spei caput atrocissimi.

Eodem die ingenti pluvia ventique procella acatium nobis disruptum erat, ac à malo avulsum. Aquilo jam à linea ipsa continuo flatu persistebat accedente subinde Circio assiduis cum tempestatibus procellisque, usque ad 20. grad. altitudinem quam XXV. Februarii nanciscebamur. Ibi tùm clarior aura sub Notapeliote vento, quem Lusitani communem sive generalem appellant, qui 12. gradu fere exspectatur nobisque 20. aderat adfulsit. Causam opinabamur ex remotiore à terra cursu, quem in altum provecti extra tritum ductum maris tenebamus. Ventus hic usque ad 27. & 28. grad. durat fermè. Tùm varii discordesque flatus navigantes excipiunt, donec Bonæ spei caput superaverint, omne pene tempestatum genus eo in tractu experti.

Flatus varij circa Bonæ spei caput.

V. Martii 25 grad. Apeliote vento tempestas maxima cum imbribus densis gubernaculum nostrum destruxit, bisque reparatum penitùs dissipavit, ut sine clavi ministerio deductis velis omnibus objecti turbulentissimis irati Neptuni fluctibus, qui navem ita undique invaserant, ut nullus in ea siccus constaret locus, per duos dies, noctesque duas nataremus, continua procella, ac terribili pluvia vexati. Eadem in nocte supra galeam acatium, aliisque in locis, spectabamus signum quod Lusitani *Corpus Sanctũ Petri Gundizalvi* vocit, Hispani *San Elmo*, Græci Ovidio teste *Hellen & Phryxũ*. Id velut melioris auræ præsigũ notant, hominesque fistula nauticâ convocant, ad fælicioris astri salutationem. Vt Astronomi referunt signum hoc è magnis humiditatibus & vaporibus generatur, candelæ formâ, caliginoso splendore huc illúcque saltuatim agitatum, nulla quiete. Apparebant autèm quinque quatuorve hujusmodi faculæ magna mea admiratione. Quamvis autem tempestas talium consolatarum delectamenta facilé prohiberet multi tamen spectandæ hujus rei causa ascendebant. Quatuor ista lumina *Coronam nostra Dominæ* Lusitani uocant, læta aliâs & melioris auræ signa, ac jam inde in navi nostra alia boni ominis facies erat. VII. serenitas illuxit iumque ingens cura oritur circa clavi restaurationẽ, convulso eteniim ferro aliud non supererat, quare quibusdam in Mossambicquam navigatio placebat, ut tantisper fune clavus regeretur. Sed vicit ea sententia quæ ad conficiendam navigationem promptior erat. Capitatos porro quatuor clavos ex navis subligaculo eduximus, qui minores erant, atque inde nullius usus. Ex Balistæ go camera (Tormenti genus est) incudem fecimus, adjectis struendo foco carbonibus ligneis, ac ex duobus boum tergoribus fabrilibus follibus confectis, eôq. modo et forcipe ancinato duos treive capitatos clavos, foraminatósque formavimus. Vnus ex iis ruptus erat minimum operi inserviebat, ferreo insuper vinculo religatâ clavi convulsa parte. Id opus biduum erat. Tum sublatis velis solemnibus votis iter ingressi 28. gradum & dimidium consecuti, circa terræ Nativitatis altitudinem ferebamur, licèt remoti ab ora continentis, alto in mari 400. mill. & quod excurrit. Tempestas tam suavior adfulgebat sub Notape-

Tempestas summa.

Corpus Sanctum signum bonæ auræ.

Clavum reparant.

Notapeliote vento. Hoc in Nativitatis terræ tractu usque ad 32. grad. difficillima navigatio celebratur, eaque vel ipsas capitis Bonæ spei tempestates superat, ut exempla Annalibus Lusitanorum inserta satis probant ac docent. Hic apparebant passim nobis S. Thomæ navis fragmenta & mœsta indicia. Omnes profectò cum timore maximo hunc maris tractū emetiuntur nautæ, tum rudentes complicant, tormenta in saburræ loca dimittunt, cunctaque minoris pretii utensilia in mare dejiciunt, omnibus rebus ad faciliorem navigationem compositis. Serenitas etenim nunc placidissima adlubescit, quæ mox in tetram versa procellam cuncta dissipat. Claro hic lucidóque aere nubecula quædam exoritur pugni magnitudine. Ea à Lusitanis *Oculus Bovis* dicitur. Vbi hanc videris licèt in summa tranquillitate, ità ut rudentes veláq. malum feriant, tamen continuo omnia lintea deducenda erunt, summa cum celeritate. Mox quippe navi imminet, ac ingenti procella eandem in Tartarum dejiceret, ut accidit secunda in Indiam navigatione, absumptis tum fœda tempestate, ac nondum cognitâ septé octove ratibus. Ab eo tempore majore custodia Lusitani id signum observarunt. A Nativitatis terra donec Bonæ spei caput superaverit horum turbinum quassationibus subjicitur navis.

Terræ Nativitatis tractus terribilis.

Nubeculæ mirabilis exortus ex qua procella citatur.

XII. Martii altitud. 31. grad. ventus adversus nos excepit, inde tranquillitas, collectis ideo velis, usque deductis fluctuabat navis, summo in periculo cùm in hac mundi plaga undiq. fluctus maris adunati, uncinatique navem veluti forcipibus comprimant, gementibus ex omni parte ad singulos impulsus commissuris. Hanc tempestatem ergò nautæ summoperè timent. Nos ità quatriduo ferebamur, velitabamurque in adversas undas, Lusitanorum vocabulo *Payrantes* Malum adhæc ad proram constitutum ut parùm firmum suspicabamur. Itaq. & funibus malos ac ipsam navem cingebamus, procellis illis in XVII. usque diem objecti. Tum paulo fœliciore vento vela fecimus, at sequenti die ventus denuo adversus ac fœdus ingruit, disrupto acatii ligno, quod deductis iterùm velis sedulò refecimus, sine velis interim ad 20. usque Martii, nullo successu itineris jactati, tantùm circa 13. grad. ingentibus pelagi undis. Et apparebant tum multæ aves Anatum magnitudine quas Lusitani *Antenales* vocant. XX. Martii ventus instabat melior, vix secundus tamen, sed vela fecimus. At XXII. vento planè adverso maxima tempestas incubuit ut & vela cogeremur deducere, quæ vix contineri poterant, cùm vel ipsa navis regi nequiret, fluctuationibus agitata supra modū. Ergo tantis coacti periculis orthiacem proræ alligimus, ejusque beneficio ferebamur, repulsi huc illucque pro ventorum arbitrio, ut aliquod ita levamentum nancisceremur. Tum & cistæ omnes, ollæ, vasa, ipsaque major scapha in pelagus ibant, solemni in tempestatibus dejectione. Per biduum ac binoctium hac tempestate adficiebamur.

Procellæ ingentes.

Ceterùm XXV. Martii meliore cœlo ventóque velis factis Caput repetebamus. Tum morbus universalis qui os invadit gingivásque solvit, socios cunctos vexabat.

Octava Aprilis post 15. dierum velificationem secundam, terræ propinquitatem quibusdam indiciis exploravimus. Viridior hic enim aqua apparebat nullo tamen fundo, cum juxta nautarum conjecturas continens 40. tantum mill. distaret. Et aves videbamus quas *Mangas de Vellugo*, id est, Manicas sericas Lusitani vocant, quod circa alarum extremitates notas nigras holosericeo colore habeant, cetera alba & cinericia. Ex hisce avium apparitionibus certa capitis cōjectura innotescit, interiore parte, nempè circa sinum lacus, qui 33. gradu & dimidio jacet, ad oram quæ Mossambicquam respicit.

Aves capitis Bonæ spei propinquitatem arguunt.

Nonâ Aprilis nocte 35 gradu & dimidio nova tempestas exoritur, vento adverso, tanta procellarū vi ut recedere cogeremur, nequaquā potentes fluctuum, jactationisq. illius, quæ multas alioquin naves perdidit, magnitudine ac violentia maris oppressas. Quamvis enim secundo vento redeuntes laberemur, fluctus attamen navem prorsus abscondebant, vinctam alias funibus, ac undique cinctam nè ingentium undarum mole aliquando fatisceret, cum & continuis item sentinationibus juvaretur. Præterea extremitatibus singulis Dolonis funis erat alligatus, qui usque ad Gubernatorem pertingebat, talem quindecim fere homines tenebant. Gubernator sua in sede erat, ac Progubernator in puppi stans maris impetum observabat. Decem aut duodecim viri clavum tenebant, alique socii vela regebant. Cùm autem undæ insurgerent navique imminerent, inclamabat Progubernator, mox Gubernator homines qui clavum tenebant appellat, funesq. in istam partem flecti imperat. Item socios cæteros ac celeustem monet: Vt eo modo maria peterent, quæ si laterali impulsu navem incidissent, tùm de totius navigii ac hominum salute certissimo interitu actū fuisset. Erat tùm cœlum ejus qualitatis in illa orbis parte, cujus apud nos est hondum glaciæ adstrictis aquis. Vnde & deformes, metuq. cuncti exanimati squallebant, dejecti spe, ac continuis laboribus, nemine excusato, circa sentinationes, custodiamque clavi, & veli, exhausti, cùm nec somno tempus sufficeret aliquod. Adhæc pinnam clavi disrupit tempestas, cum necis periculo sociorum ex ea convulsione Verùm avertit illud malum Deus, quibusdā tantùm malè habitis

Regimen navis in summa tempestate.

Fluctus vehementes.

In dece-

De reditu in Mossambicquam delibe-rant.

In decimum quartum diem hæc procella durabat. Tum nullâ emendationis specie reliquâ, officiales navigii omnes conveniunt, navis in Bonæ spei capitis tractu superando debilitatem considerant, Mossambicquæ hybernandum esse statuunt, ibiq. restitueda ratis damna. Id consilium protestatione primùm factâ signatū erat cùm socios plebemq. ingens mæror invadit. Haud quippè minore periculo Mossambicquam navigarent, cùm terra Nativitatis denuò superāda esset, quę vel ipsum Caput terrore fluctuum vinceret, Eáq. interim in Mossambicquam navigatio omnem itineris successum rumperet. quòd alter annus exspectandus esset, in rerum omnium summâ caritate (cum cuncta necessaria ex India Mossambicquam deferantur, magnis ibi distrahenda pretiis) quam mesonautæ pauperculi non ferrent, consumptis rebus ac facultatibus extremæ miseriæ testimonio, post 500. mill. navigationem, quæ etiamnùm antequàm navis Mossambicquam veniret superetāt. Has ob causas ingenti murmure adversarum mentium navis strepebat summâ Ducis culpâ, cùm nihil in tota navi tanta in rerū inopia superesset, undè funiculus aliquis cōmodè posset confici. Ceterùm nauclerum Dux incusabat, quòd necessaria nequaquàm postulasset. At is postulasse se ferebat traditámq. fuisse Cayri materiam, ex qua rudentes fiūt Capitaneo, qui deindè lucri gratia dimidium vendisset, suūmque ex eo thesaurum implevisset. Hisce defectibus pleræq. naves laborant. Nos ergo Mossambicquam versus ferebamur, magnâ omnium sociorum cōtumaciâ, qui officialibus parère nolebant. Etenim miserrimo spectaculo undiq. mortuorum corpora apparebant, cistæ ac sarcinæ, consolatione tamen nostra, quod (ut Proverbium habet) communia mala minus lædant. Sed erant hæ reliquiæ naufragii S. Thomæ, quod tum ignorabamus, suspicati duntaxat dejectiones quasdam.

Dei tamen favore præter spē perseverant navigantes in Lusitaniam.

XV. ejusdem mēsis tranquillitate magna ad XVII. ferebamur diem. Altitudine tum Solis inspectâ 37 grad. inveniebamus magna omnium admiratione. Mossambicquam enim navigantes diminuunt, nósque cùm eundē cursum teneremus, ac quinque diebus a 35 grad. navigassemus, loco 30. grad. 37. habebamus. Verùm fluctuum magnitudine repressi, solius Dei nutu in navigatione versus Bonæ spei caput etiamnùm fueramus, cùm omnes Mossambicquam cogitarent. Et ipse Gubernator licèt aliâs fluctuū non rudis, hunc tamen motum ut illegitimum mirabatur, ac Deum qui cursui nostro faveret solùm nuncupabat. Eodem die aquam viridē conspeximus, & aves eas quas *Mangas de Vellugo* vocant, certa capitis indicia. Tum excitati omnes profectionem in Lusitaniā suadent, ac generali consilio concludunt, cum maxima omnium sociorum lętitia, quibus cūcta experiri antiquius erat, quam in Mossambicquam navigare.

XIIX. Aprilis haud minore quàm antea tempestate jactabamur, in summam desperationem consternatis omnium mentibus, ac ad mortem solemni delictorum expiatione dispositis. Cedebant autem levandi oneris causa cistæ, ac sarcinæ mari, etiam casia, aliáque quæ ad manum veniebant. Ceterum XIX. vespertino tempore fœlicior aura illuxit meliórque spes. XX. ex Solis altitudine 36. gradus intelleximus aquamq. viridem, aves *Alcatrases* & plurimas Phocas, certissima oræ Africanæ signa. Ventus eo die laxior erat, omnium bona superandi capitis opinione propter aquæ continuum virorem usque ad 22. Aprilis, tum ejecta bolide fundus nequaquam explorari poterat, signo optimo superati capitis *das Agulhas*. Id 32. grad. est, distatq. a Bonæ spei promontorio 20. mill. quod nempe 34 & dimidio grad. jacet. Quòd autem circa hoc caput fundus inveniri possit ad 30. aut 40. mill. à firma, nos ejus amissione hoc ipsum emensos esse facile conjiciebamus. Et certiore signo mitiores fluctus excepêre navigium, plano mari, ac in æquoris lenitudinem redacto, ut ex Tartaro in Paradisi quasdam delicias videremur delati.

Superant caput das Agulhas.

XXIII. Aprilis Bonæ spei caput prætervecti magnam omnes lætitiam testabamur, tùm tres menses tresque dies elapsi fuissent à prima nostra Cochinensi navigatione, nullo terræ adspectu exceptis quibusdam capitis propinqui signis. Raro id contingit; nautæ enim omnimodo student terram aliquam conspicere, ut certiore deinde cursū S. Helenæ insulam petant. Nam si ab eo deviaverint insulam nullo modo recuperare poterunt, propter ventum, qui eo in tractu semper ad Norapelioten vergit. Capite superato mox vento secundo utebamur.

ac mox Bonæ spei

XXIV. Aprilis Gubernator ut solverent honorariū capitis Bonæ spei homines imperavit, in *bona viæ* gratulationem generali gaudio omnium. Tum enim reditus in Indiam non timetur. Antequàm enim caput emensi fuerint successus itineris in Lusitaniam incertus est. Et erant tum post nos 50. milliaria ad caput illud famosum Orientem versus. Superati promōtorii certissima signa sunt trunci crassioris arundinis, qui in eo tractu 15. aut 20. milliaria à firma fluctuant, avesque quædam Lusitanis *Feysoins* dictæ, Alcyonum specie, albæ, nigrísque maculis distinctæ, certo a reliquis avibus discrimine. Hæc manifesta signa sunt, ac Gubernatoribus notissima. A promontorio cursus in S. Helenæ insulā in Caurum & Mesocirciū tendit. XXVII. Ap. vento adverso usq. in sequentē diem tranquillitatem adepti 30. grad. ad Lusitaniæ latus navigabam⁹ XXIX. secūdo vēto ferebamur ad lineā usq. generali ac sempiterno. Vulturnus

Signa promontorii spei superati.

is est sive Euronotus: Vt indè securitate optimâ navigantibus summa quies sit, cùm maximus ventus galeæ velum ad mediam usque partem tantùm deducat.

Duodecimâ Maii matutino tépore obtulit sese conspectui nostro *S. Helena* insula, tanto cum gaudio, ut crederes cœli compotes fuisse socios. Ipsa 2 mill. distabat ad Africum, rectóque cursu petebatur, ut torméti ictu eam contingeremus. Accedentes superata quadam extremitate ad Caurum, terram legebamus ad Corum tantæ altitudinis, ut muro ad cœlum usq. erecto similis esset. Ita cursus noster ad sesquimilliare perseverabat, in aliam usque extremitatem quę ad Zephyrum inclinabat. Ea superatâ mox naves apparebant, quæ ante nos ex India discesserant. Ad milliaris medii spatium ab extremitate ista stabant, ad lapidis jactum à terra, ut ipsa in Euronotum vergat. Ob altitudinem autem insulæ naves veluti in portu degunt. Etenim ventorum murmur supra aplustrum exauditur, qui tamen navigiũ nullo modo lædant. Maris hic altitudo est 25. aut 30. ulnarum. Qui autèm terram non contingunt ad lapidis jactum, si aliquandò ventorum impetu abripiuntur, ut insulã postmodùm reperire nequeant. Ideò nobis propiùs accedétibus, ob altitudinem terræ ventus cessavit, quo sine, cùm navis regi non posset, in terram dilapsi eramus, magno nostro metu, àc terrore interitus, circa navem ejusque merces. Ceterùm mare ibi syncerum est àc altitudinis etiamnum 20. ulnarũ & accurrebant aliarum navium socii, qui navigium reduxerunt à terra ad stationẽ, quam reliqua classis tenebat. Ea è regione vallis est, inter duos montes altissimos, in qua S. Helenæ dedicatum sacellum visitur. Naves quinque hic stabant Malaccæ nempè, S. Mariæ, quæ eo in loco per 15. dies fuerant, conjunctæ circa Bonæ spei caput, S. Antonii, & S. Christophori prætoria; ante 20. dies eæ advenerãt, & Cõceptionis navis, quæ pridie quàm nos accesserat. Solùm ea quæ S. Thomæ nomine insignis erat desiderabatur. Ea, ut & nos ex signis collegeramus, aliæque naves exploraverant, penitùs perierat. Ingens etiam Prætoria nostra periculum evaserat, perforatis tabulis vermium morsu, quæ tamen novæ erant, àc prima tantùm navigatione imbutæ, ut 20 palmos aquæ haberet, continuísque sentinationibus navem tueri deberent, ejectâ mercium penè medietate circa Bonę spei caput. Quin & submersa fundum petivisset circa S. Helenæ insulam absque aliarũ navium operâ. Reliquæ suos timores habuerant, suáque pericula, quorum narratio rerum erat in ore omnium. Ante tres menses ex hac insula navis ea vela fecerat, quæ superiore anno Ormutio discesserat, cum reliquis mercibus ac hominibus S. Salvatoris navis, quę à Lusitanorum classe servata circa oram *Abex*, Ormutium (ut narravimus) deducta erat. Mossambicquæ hæc in hybernis fuerat, Capútque maritius prætervecta in Lusitaniam sola abiverat, relictis quibusdam in insula ægris (ut fieri solet) quos sequentes postmodùm naves adsumsẽt. Hi nunciabãt fuisse Britannicum ad S. Helenæ insulam navigium, quod per fretum Magellanicum navigarat, mare Australe, juxta Philippinas, per Sundæ fretum, quod è regione Malaccæ jacet inter Iavam & Sumatram, quo in tractu Chinæ navem ex iis quas *Junckes* vocant, auro ac argento oneratam in prædam convertisset: Ex eadem Lusitanum Gubernatorem adsumpserat, àc cursum postea caput Bonæ spei versus direxerat, delatum inde hanc ad insulam, in qua socii templum vastaverant, imagines àc altare confregerant, relicto gladio cum lebete, post aquationem factã discedentes. In Malaccæ navi Factor Piperis erat Gerardus Af husius quidam Antverpiæ natus àc Lisbonæ habitans, qui eadem in navi Lisbona ante biennium solverat. Malaccæ enim propter antè narratam obsidioné diutius hæserat, emortuis intemperie aëris ejus plagæ multis hominibus, ut ex 200. tantum 20. aut 18. superessent. Cum hoc, amico meo jàm antè discessum meum ex Lusitania in Indiam, libens sermones junxi, gratias agens fortunæ jam parenti, quæ post tam diras insidias, in loco eo ex improviso nos sociasset. Ab eodem Malaccæ pleráque intellexi, & aliarum insularum vicinarum memoranda, circa mores, & consuetudines negonationis. Ex sequentibus hisce figuris S. Helenæ insulæ situs apparet. Itèm insulæ Ascensionis, ad veram (ut opinor) effigiem.

S. Helenæ insula apparet.

Ad eam accedunt.

Ejus altitudo ac sedaliatio.

Statio naviũ in S. Helenæ insula.

S. Thomę navis interiit.

Iohãnes Hugo Gerardũ Afhusium in S. Helenę insula compellat ac inter se pericula commemorant.

CAPVT XCIV.

Brevis insulæ S. Helenæ descriptio.

INsula S. Helenæ, ita dicta, quòd à Lusitanis Helenæ sacro die 21. Maii inventa sit. 6. milliaria ferè complectitur, 16. & dimidio grad. jacet ad Æquinoctialis Australem plagam, distantiâ à Bonæ spei capite quingentorum & quinquaginta Hispaniæ mill. àc ab Angolæ sive Æthiopię tractu milliarium 350. & a Brasiliæ tractu 510. mill. Hæ duæ terræ viciniores sunt ac proximæ. Ipsa alta admodum àc montuosa est, nubibus ferè continuò contecta. Soli cinerea quædam siccáque qualitas est, arborúmque (quæ ibi multæ sunt) naturalium ac sylvestrium lignum non nisi ad ignem extruendum ferè valet, materiâ adustâ, in argumentum venarum ignium flammæque quibus insulæ pene omnes vexantur. Etenìm hæc quibusdam in locis sulphuris substantiam habet. Antè Lusitanorum adventum nulla ibi animalia vixerant, nullúmque fructus genus creverat, aquæ tantũ dulcis abundãtiá illustri loco. Ea è montibus cadit inque vallem

Situs S. Helenæ insulæ.

Altitudo.

Aquarum jucundissima copia.

vallem infinita descendit, circa facelli locum, fluitque porro in mare per torrentes aliquot derivata. Hic vasa sua Lusitani implent, ac linteamina abluunt, jucundissimo spectaculo. Miraculi quippe instar sit aquæ suavissimæ perpetuus fluxus, copiosis è fontibus inter montes in vallem descendentis, cùm tota insula aridæ sit glebæ, ac rupibus petrisq. undique squalleat. Lusitani paulatim animalia multa invexerunt fructúsque in vallibus plantarunt, quorum nunc tanta ubique abundantia est, ut fidem ea penè excedat.

Animalium abundantia.

Damarum ibi, caprearum, aprorum, perdicum, columbarumq. innumerabilis multitudo est. Inde cuivis venatio libera, quæ nunquam exhauriri posset. Lapide aut baculo ob summam copiam ad necem licèt adigere.

Fructuum.

Fructus verò ficì Lusitaniæ, poma granatensia, aurea, limones, tantâ passim copia adsunt, ut Paradisi cujusdam delicias impleant, fœcundo & florente semper proventu, quòd pluvia

Cœli fœcunda qualitas.

singulis diebus sexies suprieive cadens fructus riget, quos mox sol clarus illustrat, divinisq. virtutibus pluvii sereniq. cœli, adaucta fertilitate. Sponte itaque propagantur fructus omnes, Lusitanorumq negligentia fit, quo minus in eam reliqui Lusitaniæ Indiæque fructus delati sint, cùm haud dubiis incrementis, ob loci temperatam qualitatem provenirent. Neq. piscium deest fortunata captura.

Piscatio copiosa.

Nam ii multitudine ingenti ac mirabili insulæ subjectum mare possident, ut vel clavi adunci hamiq. beneficio fœliciter attrahas, quod in longum tempus sufficiat. Siccat hos pisces nautę multi generis, sapore optimo, supráque omnium piscium gustatas carnes, ut homines cuncti testatur, qui hoc in tractu aliquandò morati sunt. Majore vero cõmoditate saxa ad maris litus

Sal.

sal habet, qui ad præparandos condiendosq. cibos sufficiat. Ve insulã hanc paradisi

Paradisi quædam deliciæ.

quædam fortuna illustret, cum summa ad necessariã Lusitanię naviũ refectione. Providentiâ sanè divinâ erecta altitudine eximiâ, remotáque a cæteris insulis ac firma velut cymba destituta in mediis ponti fluctibus apparet, certissimo ad recreandos nautas asylo, à qua cum aberrassent quandoq. miseriis maximas subivetunt, admoti Guineæ tractui, ut ibidem imbres aquæ suscipiendæ gratia exspectarent, in Lusitaniam postea semimortui delati. More recepto ægri exponuntur in hanc insulam, cum orizæ, biscocti, olei, aromatisque aliqua quantitate: Piscium carniumque copia supersit. Navibus enim abeuntibus animalia quæ ob metum scopulos montesque petierint redeunt in vallem, ac facile tum comprehenduntur. Ægri hic in sequentem usque annum remanet, quos tum naves accedentes adsumunt. Mox ferè sanitatem recuperant ob aeris temperiẽ, quæ eodem semper cœli ventorúmque statu durat: Ceterùm Regis edicto incolis caret, ne ii lapsu temporis in-

Incolis caret S. Helenæ insula.

sulam in privatos agros redigant, ac communioni huic ineptam reddant. Anachoreta autẽ aliquot annos hic vixerat facelli curandi gratia religionisque ergò. Verùm is capreas hędulosq mactabat, atq. ex pellibus lucrum aucupabatur. Cognita re in Lusitaniam postea abductus fuit. Itèm ex navibus aliquando elapsi duo Nigritæ *Caffres* ex Mossambicqua, Iavę unus homo, cum duabus ancillis montibus sese rupibúsq invitis occultaverant. Hi fœcunda mox generatione 20. numero facti classe discedente insulam vastabant, plurimumq. fructibus nocebant, clausi præsentibus navibus casulis suis, quas in rupe habebant, locisq. ad quæ nunquam Lusitanus venerat. Vbi eos turba nautarum vidit omni conatu captivitatem eorum procuravit, at frustrà ob inaccessibiles alios secessus, quibus continebantur. Demum expresso regis jussu capti ac in Lusitaniam devecti fuere. Hinc usque in hodiernum tempus nullos incolas habet, prę-

Nautarum in S. Helenam advenientium victus.

ter relictos ægros. Navibus eo delatis sub arbore quisque diversorium sibi instituit velúmque tentorii vice extendit. Arborum multitudo maxima est, faciésque tum velut oppidi alicujus apparet. Quisque sibi ex venatu cibum parat, fructus itèm, pisces ac ligna, linteamina abluit, corpus curat, generali itèm instituta supplicatione, multorum hymnorum concentu, factisque sacris in gratiarum actionem, ob superatũ Bonæ spei promontorium, devictamq. tempestatum maximarum molem. Ibidem nomina hominum insculpta corticibus ficuũ arbo-

Nomina notata in arboribus.

rum videas ęternã in memoriã. Ea crescente arbore excrescunt itèm in palmi aliquandò magnitudinem. Et restabant jam ab anno 1510. & 1515. antiquis ac grandioribus signata literis. Atque hæc de S. Helenæ insula sufficiant.

Discedit classis e S. Helena.

XXI. Maii ipso S. Helenæ die, festóque Pentecostes, post omnium rerum necessariarum pręparationem vela iterum fecimus relictis 15 ægris, ac mancipiis aliquot, quæ clam aufugerant è navibus.

XXVI. Maii vespertino tempore, cum S. Mariæ navigio colloquebamur posteroque die manè cum galeone Malaccæ, pomeridiano verò tempore cum Admiralio, qui ut eum in Ascensionis insulam sequeremur mandabat. Eodem die servus nobis è navi in mare decidit, quem conati recipere nequivimus, secundo vento avecti. Eodem die

Ascensionis insulam aspiciunt.

vespertino tempore, Ascensionis insulam conspeximus circa quã tota nocte hæsimus obliquãtes cursum, ne eandẽ amitteremus. XXIIX. explorabamus fundum anchoris idoneũ. Prætoria enim navis rimosa aquam multam tradebat, ita ut vix servari posset, suadẽte hominũ turba merciũ omnium in eam insulã expositionem, ut vacuata navis tutius in Lusitaniã proficisceretur, cùm &

Promutis portculum. merces in ea insula satis essent tutæ, quod vel nec intra 20. annos aliqua eo navis veniret, ob scopulorum horrorem, præter quos insula nihil habeat. Nos prope accedebamus juxta pulchrum candidumq. littus. Ejecta bolide 30. & 40. ulnarum altitudo apparebat, licèt verò propiùs naves terræ admoveri possent, officialium tamen consilium, qui scopulos ac petras causabantur, deterrebat: Ne turba iis invitis aliquid de mercibus statueret, cùm interim sentinas duas sese è cæteris navibus mutuo accepturos pollicerentur, quarum beneficio navis salva evaderet. Etenim nobiles omnes ipsumque Admiralium sentinatio exercebat, nulla exceptione, ut cæteri eo exemplo confirmarentur. Ex S.Mariæ navi ergo sentinam duxit, ac item è nostra, licèt ea quoque non omnino firma esset, multique traditionem sentinæ dissuaderent, inspectâ longitudine navigationis ac circa eandem variorum successuum fortunâ. At vicit eam sententiâ supplicatio humilior, necessitasque quam patiebantur intuitus. Deliberaverat Præfectus aliquot merces exponere onerisl evandi causa, aliisque in navibus collocare, si serenitas adfulsisset. Verum ea occasio postea non extitit. Quocirca infinitas per miserias laboresque transigere navigationem compellebantur, donec destinatus portus adesset.

CAPUT XCV.

Insulæ Ascensionis descriptio.

Insulæ nomē unde. INsula hæc Ascensionis nomē habet à die Ascensioni Christi sacra. Intuenti quam S.Helenæ major apparet, at sublimi non æquè situ. Montibus tamen & collibus abundat. *Ejus situs.* Octavo & dimidio gradu jacet Australis Æquinoctialis tractus ad Cinnũ, à S. Helenæ distat 190. Hispaniæ mill., & a *Aqua caret.* Linea 40. Aqua dulci ac virore frondium planè caret. Montes habet rubri coloris, ex ea terra (ut a longe spectantibus apparet) quam Hispani *Almagro* nominant. Rupibus porro aspera est, adustique soli. Multi a S.Helenæ aberrantes in hanc inciderunt, commodam ibi aquationē opinati, Verùm ea (ut dictum est) nulla reperitur. Ceterùm littora quædam candidissima ac pulcherrima apparent, innumerabili piscium multitudine, quorũ gratiâ plurimæ quoque aves illectæ degunt. *Avium multitudo & audacia.* Anserum pullorum magnitudine existunt, ac libero volatu navem nostram invadebant securissime, humeris ac capitibus hominum insidentes, atque ideò capi faciles. Caro earũ piscoso sapore haud æquè delectat. Illam vero audaciam ac confidentiam, nullo hominum terrore, ex insolentia iis in locis eorundem oriri credo. Circa hanc itèm insulam, ac inter S.Helenæ *Alati pisces.* & Æquinoctialem, alati multi ac volucres pisces reperiuntur, halecum magnitudine. Acervatim volant ab aquis ad 3. aut duas ulnas elevati, sustentantque se alis madefactis, siccatæ enim jam, ulterius volatum negant. Tum unda mersi volatum repetũt, metu piscium insequentium, quibus in prædam cedunt fugientes. Hoc modo in naves nostras subinde decidebant, destituti humore quo alas movēt. Ab insula Ascensionis cursus fere in Vpocorum tendit, ad primum usq gradũ Septẽtrionalis tractus, qua in plaga scopulus jacet, qui subindè adspectui sese offert *Penede de san Pedro* dictus, & ad hunc usque locum hoc cursu ab insula Ascensionis 300. mill. computantur. *Scopulus.*

Æquinoctialem lineam superant. V. Iunii lineam Æquinoctialem iterùm superavimus, ad conspectum Borealis astri relati, quod à linea amiseramus, 10 grad. a Cochino. Et discedebat tum Australe sydus, Sole meridiano tempore in Austrum porrecto, qui ab alio lineæ latere Septentrionalis nobis fuerat. VIII. Iunii 4. grad. ad Boream cessabat Notapeliotes ventus generalis, qui nos secundo flatu à capite Bonæ spei hucusque deduxerat, succedente pluviarum ac malaciæ intemperie. Guineæ etenim accedebamus, cujus tractus ad 9. usque grad. durat. Pluviæ ac tranquillitates in XX. Iunii, undecimo gradu perseverabant, dispersis rudè navibus, quas Rector tãta in malacia gubernare pro arbitrio suo nequiverat. At undecimo gradu conjungebantur, spirante ibi Boreapeliote vento, quē generalem nominant, perpetuis in hoc tra- *Generalis ventus.* ctu flatibus, usq. ad trigesimum, ac 32. grad. facto initio à sexto aut septimo. Ventus hic arctior est, sempeeque ei accedendum, quòd cursus noster penè omnis ad [illegible] ac Boream tendat.

[illegible] Viridis accedunt. XXIII. Capitis Viridis altitud[illegible] bamus, decimo quinto grad. XXVI. in[illegible] ejusdem decem numero. Incipiunt decimo quinto grad. porrectæ in decimum nonum. A Capitis Viridis firma à 70 mill. usque ad 160 distãt, mare versus porrectæ. Ibi pontus sequitur *Sargassi* dictus. Aqua eteni omnis *Mare Sargassi herbidum.* herbâ contegitur, camporum instar, vixque humor apparet, magno penetrantium navium molimine, cum omnino vis magna ventorũ requiratur. Cretæ marinæ speciem herba habet, uvasque similes iis quæ cuspæ vocantur, vacuas tamen. Lusitanis *Sargaßo* dicitur à similitudine herbarũ in puteis crescentium, quas *Sargasso* vocant. Originem harũ in hoc tractu herbarũ nescimus, cùm nulla vicinitas insularũ appareat, atq. Africæ ora quadringenta milliaria distet, & quod excurrit. Suspicantur quidam ex fundo eam enasci, quem tamen nemo ibi explorare potuit. Cùm Indiam naves petunt has in herbas non incidunt, propius enim oram legũt, atqui hæ herbæ hoc in tractu tantum inveniuntur, à viginti gradibus nempè usque in 34. tanta densitate ac mole, ut insulæ cujusdam speciem præferant. Frigidius

hac plaga

[Frigidum cœlum hic.] hac plaga cœlum est, quo modo in nostris regionibus nulla etiamnum glacie. Hanc tempestatem Lusitani summoperè horrent, ac malignæ hyemis loco habent. Vltima Iunii altitudinem graduum viginti trium nacti, Soli ex diametro verticali opponebamur, quòd Sol eadem altitudine esset. Sub [Tropicus Cancri.] Tropico Cancri navigabamus, finali cursu Solis ad Septentrionale latus, unde ad Lineam revertitur, ac porrò ad Austrum. Bis itèm Capricorni tropicum superaveramus, nempè ad Australe latus, primum apud insulæ S. Laurentii finé, ac secundò vigesimo tertio gradu, postquàm Bonæ spei caput prærternavigassemus. Secunda Iulii circa altitudinem Canariarum insularum provecti viginti octo ac 29. gradus numerabamus. [Canariæ videntur.] Distant Canariæ ab Africæ ac Barbariæ ora à 30. ad 80. milliaria, atque ad dextram relinquenr nobis. Easdem insulas hoc in volumine haud omiserim describere, quòd non vulgaria quædam habeant notatúque haud indigna.

CAPVT XCVI.

Compendiosa Canariarum insularum descriptio

INsulæ Canariæ numero 7. à multitudine [Canariarum nomen.] canum ibidem primùm repertorum nominatæ, apud antiquos Fortunatæ dicebantur. Nomina autem earũ hæc sunt, *Magna Canaria, Teneriffa, La Palma, La Gomera, El Hierro, Lansarotte, Fuerte Ventura.* In *Teneriffa* insula mons est *Pico de Terraira* [Montium altissimus in Teneriffa.] dictus. Is multorũ judicio altissimus montium perhibetur, in 60. milliaria adspectui navigantium parens. Augusti & Iulii duntaxat mẽsibus ascēditur, reliquis enim anni temporibus nive squallet contectus, cùm in ipso insulę vicinarumque solo nulla unquam nix appareat. Trium dierum ascensu superatur, in vertice planiciem habet, ex qua cœlo sereno ac lucido circumjacentes insulæ conspici possunt, licèt quædam 50. mill. distent, ac totidem in circuitu comprehendant. Tempore hoc cum ascenditur plurimi sulphuris lapides è cacumine ducũtur, ac in Hispaniá mittuntur, quales mihi in insula *Tercera* nauta ex *Teneriffa* adveniens demonstravit, lapidemq. hujusmodi in rei testimonium dono dedit. In Ferri in- [Ferri insulæ quisque miraculum.] sula res admiratione digna supra omnia orbis miranda notatur. Maxima hæc inter illas septem insulas in adusto ac arido solo nullas aquæ venas habet, præterquàm circa littus maris, ubi aquæ aliquid reperitur, quod tamen remotum ac exiguum, parvo beneficio, ac penè nullo insulam adficit. Ceterùm Dei singulari munere erga mortales ac pecora arborem habet, cujus species ignota est, nulla similitudine cum aliis cognitis arboribus. Foliis longis est, arctis, ac perpetuò virentibus nulla immutatione. Hanc semper nubecula circundat & tegit, eadem specie ac forma immutabili. Ex hac in folia assiduus humor cadit, qui limpidissimo deinceps liquore, in cupas distillat, ab incolis circa arborem constitutas, tantâ copiâ ut non tantùm hominibus, verum & armentis pecorique abundè sufficiat. Nemo miraculi hujus aut fontem, aut caussam recensere potest. Ad dextram harum insularum prodigium aliud intra 100. milliarium distantiam notatur. Ibi namque sæpenumerò insula cõspicitur, quam vulgò *San Borondon* vocant, ex improviso in eam multi inciderunt, qui amœnitatem, fertilitatemque terræ summoperè prædicant, hominesq. eam inhabitantes Christianos esse volunt. Hispani ex Canariarum insulis profecti hanc summo studio multi quæsiverunt, verum frustra. Vnde & variis narrationibus, vel magiæ suspicione aut exiguitatis insulæ quam continuò nubes tegant, aut maris fluxu, qui naves avertat, apud Hispanos tractatur, cùm tamẽ compertum sit pro vero, insulam extare, ac in rerum natura esse.

[Prodigium insulæ Borondon.]

Canariæ fertiles admodum sunt, ac fœcundæ omnium rerum ad victum pertinentium, frumento, ac excellentissimo vino inclytæ, quod indè in alias orbis partes defertur: Sacharo item celebres sunt, à mercatoribus Hispanis, Lusitanis, aliorúmq. locorum ideò frequentatæ. *Stapelam* sive conventum Indię navium habent, quibus ibidem vina, cæteraque necessaria præparantur. Pecore, ac camelis abundant. Ab Hispanis hodiè habitantur, mixtísq. iis indigenæ sunt *Guancha* vocati, ac longâ consuetudine in Hispanorum mores jam transcripti. Caput *Canaria major* est. Ibi Episcopus degit, cum inquisitione, & Regii tribunalis audientia, manante ex eadem imperio in reliquas Canariarum insulas.

[Vinum Canariarum inclytum.]

VI. Julii altitudine triginta duorum graduum [...] ventũ Boreapeliotem amisimus, [...] malaciam ac apparebat etiamnum herba illa *Sargasso* quæ mare totum ibi tegit. X. ejusdem secundum ventum recuperavimus, trigesimo quarto gradu, mare item syncerum, relicta herbarum istâ colluvie. XIIX. altitudine 30 grad eramus, qua insulæ *Corvo, Tercera,* ac Lisbonæ fluminis situs notatur. Omnibus hisce diebus multæ nos tranquillitates vexaverãt, posteroq. die Occidentalem ventũ nacti fuimus prosperum, multiq. tum volucres pisces apparebant, Asellorum minorũ magnitudine. XXII. eodem vento insulam *Flores* dictam conspeximus, & eam quæ *Corvo* dicitur, vicinam superiori. Indè ad Eurum, usque ad Terceræ insulam 70 mill cõputantur. Hoc tempore homines in navi nostra deb[ilit]ati lõgis diuturnisq miseriis, ac fame exhausti, quòd omnia penè corrupta essent, quæ ad victũ pertinebãt, variis morborũ generibus, circa oculos, pectus, ac gingivas putredine

[Insula Flores aspicitur.]

[Navalium affectorum miseria.]

adfectas determinè vexabantur. Nàm & multi dulcioris aquæ inopia orizam cum marina decoquebant. Reperiebantur ergò

Mors.

aliqui emortui sub foris, jam triduani aut quatriduani, rigente cadavere, lugubri sane spectaculo. Quatuordecim ità nobis homines perierant pervulgato inter mancipia ac liberos malo. Eodem die circa vesperā cum insulis *Corvo & Flores* accederemus vela tria aspeximus, quæ consternationem haud parvam nobis intulerant. Petebant enim Prætoriam classis nostræ, cùmq. ea; item altera ex classe, tormentis agebant diu, quo argumento Britannorum myoparones esse facile colligimus fluente cum Anglicis signis aplustro. Triginta vasorū myoparonem hujusmodi arbitrabamur. Nocturno tempore nos insequebātur, quo Lunæ clara luce prupter insulam *Fayal* navigabamus, posteróque die inter *S. Georgii* insulam quæ ad dextram erat, àc insulam Graciosam, quę ad sinistram manebat, insequēte nihilominus Anglorum manu. Deliberabant ii, Myoparoq. unus recessit altum petens, arbitratus navem aliquam defectā etiamnùm à tergo hęrere. Verùm mox rediit, communicatisq. consiliis navem nostram ex occasione cui *Sancti Georgii* insula inferior erat invadunt, ut terræ nos impellerent, navique damnum memorabile inferrent. Paràmque id mali aberat. Etenim animosè Britanni tormentis àc balistis nos petebant, quibus ea periculi manifestatatio timorem ingentem incusserat, consternatis omnium animis, rudentes ac vela tormentorum illi ictus vastaverant; navem ipsam non itèm. Nemo ex nostris sese audebat ostendere, tantúsque in navi strepitus erat, ut confusionem quandam rerum hominúmque dixisses, tormentoque emisso uno, eidem denuò implendo vel horam tribuere cogebamur. Reliquæ naves nulla nostri cura sublatis velis quanta poterant cum vi portum petebant. Appropinquabamus interim *Terceræ* discessitq. ergo classis Anglorum, infinito nostro gaudio. Ceterùm fodicabat animos nostros alia sollicitudo, nempe super ipsius Terceræ statu, quomodò enim ea insula teneretur ignorabamus, quòd nec classis ulla Lusitanorum consueta appareret, Anglíque (ut dictum) liberrime adeò vagabantur. Non minor insulam Terceram anxietas tenebat. Suspicabantur etenim incolæ hostes nos esse, àc ex classe Anglorum Terceræ occupandę causa missos, quod Britanni deducto aplustro nostris sese junxissent, àc velut ejusdem classis adventarent. Ergo insulani dromades duas eo a Rege missas ut navibus Indiæ voluntatem suam indicarent emittunt, quæ nos specularentur, eæq. postquā amicas cognovissent, propius nullo metu accedebant. Anglorum navibus ea præda visa est. Itaque antevertunt nos hæ dromades petunt, quibus amicitiæ amago imposuisset nisi tor-

Britannorum naves e assem invadunt.

Eamque qua Ioânes Hugo navigabat petunt.

mentis è nostra classe significati fuissent animi patrii, dato signo quo moniti terra sese occultarent. Angli ubi id animadvertunt in mare provecti nos relinquunt, dromadesque accedentes nunciant insulanos omnes in armis esse ob Draecki Angli metum, qui (ut ex Portugallia allati rumores ferebant) insulam meditaretur invadere. Nunciabant itèm infaustum classis Hispanicæ Britannico bellò destinatæ successum, Anglosque Lisbonæ sese portis ostendisse. Velle ergò Regem ut Tercerę stationē subiremus, ibique alia ejus consilia exspectaremus, quòd in Lisbonā navigatio haud tuta esset. Mœrore hęc res affecit classem omnem. Periculosa enim circa Terceram classium statio est, patulo mari, quam naves Indiæ nunquàm experiuntur, emittentes tantum scaphas recreationis, àc refectionis causa, ipsa interim cursum obliquantes. Sed premebat regis mandatum, àc à Comerlandio Anglo manifestum periculum, qui subinde quibusdā bellicis navibus comitatus, marę hoc infestum reddebat. Ergo 14. Iulii S. Iacobi die naves nostræ sex numero, quinque nempe ex Orientali India, àc una Malaccæ Anchoras emittunt, stationē subeuntes sub arcis pręsidio, antè urbem Tercerę Angram. Indè mox dromades tres aut quatuor emisimus, quæ Regem de adventu nostro certiorem facerent, ac consilium peterent. Magno hanc stationem metu tenebamus. Augusti etenim mensis initio summus ibi procellarū impetus sævit, nulla defensione aut tegumēnto, cùm ventus ab Austro & Orientaliore Australi plaga fluit. Tum navibus sæva vis incumbit, præcipue Orientalis Indiæ grandioribus, & ob oneris nimietatem regiminis ac moderationis ima ope.

Periculosa circa Terceram statio.

Quam tamen necessitate volente classis subit.

Quarta Augusti nocturno tempore ingruēte Australi vēro altano naves procellis concussæ magno in periculo versabantur, ne ad terram dilaberentur, àc ita dissipatæ confractæque interirent. Tormentis auxilii necessarii testimonia reddebāt, cum omnes navium officiales penè in terram, more Lusitanorum haud probo, vulgari tamen, egressi essent, relictis tantùm in navibus mācipiis quibusdā ac mesonautis. Strepebant per urbem campanæ omnes, oppletáque ea fremitu dissono, clangoribus maximis turbabatur, cùm maris commota sævitia, neque insulanos ad navium, neque nautas ad insulæ accessum permitteret. Navis nostra S. Crucis in terram sæpenumero vergebat cui illisa haud dubiè dirupta àc penitùs vastata exstitisset. Avertit id malum Deus. Navis Malaccitana rudentibus ruptis cùm non sufficerent homines qui in navi remanserant reparationi, ac alterius anchoræ emissioni, detruncatis multā vi malis in rupes descivit, aqua usque ad superiores foros protinus mersa. Tum velut pacatā maris iracundia ventus in

Tempestas ingens accedit [illegible]

Caurum

Caurum fluxit, sævitiáque ipsa undarum conticuit. Quæ aëris immutatio ni accidisset, eandem fortunam cæteræ quoque naves (Malaccitana navis perit.) perpetiebantur, jam decreta malorum funiumque dissectione, salvandorum hominũ gratia. Hac Malaccitanæ navis submersione multæ merces opulentissimæ peribãt, quod ea ditissima sit, polleatque Moluccarum, Chinæ, ac aliarum insularum opibus. Ita teterrimo tristiq. spectaculo fluebãt passim Damasceni panni, vestes sericæ, Porcelanæ, aliæq. similes merces, pretiosa rerum facie contecto littore undisque hujusmodi sarcinis. Quasdã sanè res servarũt ex iis quæ ad manum erant, ac tempore per ũrinatores aliquid Piperis, Caryophyllorum, ac Macis eduxerunt. Verum maxima pars bonorum interierat, quæque restabant corruptione infecta erant. Includebantur reliquiæ mox *Alfandega* sive Telonio regio per Regis curatores, ut vectigal regi ex jure suo salvum esset, miserabili conditione eorum, qui post trium annorum inenarrabiles fatigationes, ac extremam miseriam, in Malacca (ut alias narravimus) perpessam, nunc naufragi, à curatoribus Regis summum jus obtendentibus, ex corruptis iis facultatibus, ne obolum quidem impetrare poterant, licèt cautionem vectigalis nomine abundè offerrent, ut eo modo vitam, quam vix aliter tueri poterant, sustentarent. Quinimò dromades se pollicebantur instructuros, ac debitâ fidejussione præstita, bona in Telonium Regis delaturos, suo periculo, at frustrà, cùm Regii Curatores classem è Lusitania præsidiariam affore identidem recenserent. Demùm Piperis conductorum importuna efflagitatione, licentia conceditur cuique imponendi facultates suas, quibusvis navigiis, ac Lisbonam in domum Indiæ deferendi, postquàm ibi per annos duos ac dimidium hæsissent miseri homines in summa inopia, ac suprema rerum desperatione. Largitione autèm maxima opus est, circa hujus telonii præfectos, ut mercium quam citissimè vectigal describatur, ac numeretur, alitèr trium ferè quatuorve mensium cunctationem subeas. Elegantiæ si quid naves habeant, id magistris vectigalium ferè cedit, cum quibus licèt ipsi pretium sese daturos polliceantur, nulla tamen hujus rei nomine legis actio est.

Octavâ Augusti deliberationem inierunt navium moderatores cum insulæ gubernatore, disceptantes quid porrò faciendum esset inclinante anno in tempestates metu similis naufragii, quod modò accidisset. Navis ergo cujusdã validæ præsidio, quam *Galeonem* vocant, quæ eo tempestate delata erat, cum Brasiliam peteret, Gubernatorem ejus terræ vehens, abitum concludunt, licèt absque Regiæ sententiæ arbitrio. Magno in timore vela dant. Ego amicus factori Malaccitanæ navis, precibus ejus motus, cui adjumento esse volebã, & quod Piper omne (Iohannes Hugo cæteris discedentibus in Tercera manet mercibus Malaccæ navis inhians.) ad eosdem magistros pertinet, rebus meis ordinatis per eos qui discedebant, privatis commendationibus in insula remansi, expectaturus, dùm bona servo, iisq. intendo, quorũ bonam partẽ per urinatores eduxeramus, Regis promissam præsidiariã classem. At hæsit ea, nosque triginta mensium fastidiosissima mora confecit, ingenti sociorum calamitate, ac pravæ circa marinas res Lusitanorũ curæ argumento. Trigesimâ Augusti eædem naves paritèr insulæ accesserunt, sine anchoræ tamẽ emissione; hactenus usæ fuerant adverso vento, aquæque premebantur inopia. Ea erat reditus ratio. Pridie Anglus Commerlandius sex aut septem navium classe Terceræ littora prætemavigaverat; jamque oculis erepto eò naves Indiæ commode se proripiunt, adsumptis adhæc quadringentis Hispanis ex insulæ Terceræ præsidiariis. Usæ prospera navigatione intra XI. dies flumen Lisbonæ subeunt, magna omnium cõgratulatione. Quod si diem unum etiamnùm hæsissent extra flumẽ, Capitaneo Draeckio classe quadraginta navium succincto, ac Castro admoto cùm ipsæ anchoras tollerent, triremium vi abductæ, in prædam cessissent. Qua rerum serie facilè hujus navigationis summa difficultas considerari potest, inter belli, maris, cœliq. mala, cum earum rerum quæ ad nauticam facultatem pertinent tenuissima cura: Ut prodigiosus quodammodò adventus navium Indiæ haud immeritò haberi possit.

CAPUT XCVII.

Asorum sive Flandricarum insularum descriptio.

INsulæ *Asores* seu Flandricæ septem numero jacent *Tercera* nempé, *S. Michaelis*, (Insulæ Flandricæ septem.) *S. Maria*, *S. Georgii*, *Gratiosa*, *Pico* & *Fayal*. (Nomina.) Reliquæ duæ *Flores* & *Corvo* Asorum nomine non cõprehenduntur, licèt hodie sub eadem gubernatione paritèr novem insulas statuant. *Asores* autem ab Accipitrum multitudine dicuntur. Primum earum copiam inventæ habebant, nunc nulla hujusmodi avis apparet. Flandricas verò à Flandris vocant. Primi quippe habitatores insulæ *Fayal* Flandri extiterunt, hodieque ibi etiamnùm familias habent, hominum gestu ac capillo Flandris similium, manetque torrenti nomen in loco quem coluit. *Ribera* enim *dos Framengos*, id est, Flandrorum torrens dicitur. Caput insularum *Tercera* est, dicta vulgò *Insula de Jesus Christus de* (Caput insularum Tercera.) *Tercera*. Milliaria quindecim aut sedecim complectitur, altissimo æditoque rupibus solo, ut invicta habeatur, cincta undique velut muris, nativo opere, quo deficiére validum continuò propugnaculum succedit. Portum sinumve defendendis navibus aptum non habet. Ante *Angram* tamẽ urbem

Angra sinus.

mare lunari flexu patens, velut oris hiantis forma, sese in aliquem portus speciē sinuat. Inde civitati nomen, ab ore aperto vel bicorni Luna, cujus formam Lusitani *Angra* vocabulo appellant. Ab una parte ubi se velut cubitus extendit montes duos habet

Bresil Mons.

Bresijl dictos, qui in mare excurrunt ea figura ut procul tanquam ab insula sejuncti appareant. Altissimi autem sunt, ita ut visus sereno cœlo ad 15. usque mill. libere excurrat. Duæ ibi lapideæ columnæ stant, ex quibus custos, adventus navium, insulæ demonstrat. Quæ enim ex Occidentali parte, Australive, India utraque nempè, Brasilia, Guinea, Capite Viridi, aliisve locis veniunt, ex Occidentali columna sublatis vexillis

Columnæ ex quibus insulanis signum datur adventantiū navium.

notantur, quæ si plures quinque numero sint majore vexillo classicóque signantur. Ex Orientali columna sublatis ad eandem notam signis naves ex Portugalia, aliisque Orientalibus locis, sive Septentrionalibus venientes cognoscuntur, cùm columnæ hæ ob altitudinem urbi universæ conspicuæ sint. Ita nihil ex mari novum, quod non continuo omnem insulam pervadat. Nam & per omnes montes mare spectantes, tales vigiliæ dispositæ Gubernatori, Ducibúsque

Arces.

insulæ significant; Ne quid detrimenti capiant. Ad pedem prætacti montis *Bresijl* arx jacet, quæ alteri castello ex diametro respondet, in sinus supradicti defensionem: Ne qua navis absque arbitrio castellorum aut exeat aut intret. Metropolitana insulæ civitas *Angra* reliquarum quoque insularum *Asirum* caput Cathedrali honore, Gubernatoris, Tribunalisque juridici authoritate pollet. Ab hac urbe ad Borapelioten distat tria mill. altera urbs *Villa de Praya*

Villa de Praya in Tercera insula.

dicta, id est, Littoris civitas. *Praya* enim littus sonat, ipsiusque oppidi situs littoralis est, frequentiâ negotiationis tenui, quòd portu planè careat, nisi tempestate eo delatis navigiis, quæ ibi bona sua *Angram* porrò deferenda exponunt. Est ea muris cincta, satis probâ fabricâ, populosa minus, agricolas cives habet. Ager vicinus frumēti

Ager insulæ frumenti ferax.

feracissimus est. Ceterùm universa insula admodùm jucunda frumenti multum habet ac vini. Exportari tamē vina nequeunt, quòd tenuiora sint, ac firma parum, plebi adeo in potum cedunt, cum ditiores vinis

Piscium copia & carnium.

ex *Madera* ac *Canaria* utantur. Piscium, carnium, animalium, aliarumque rerum necessariarum in necessitate quæ insulæ sufficeret copia est. Oleo duntaxat ex Lusitania adventitio utitur, item sale, ollis, patinis, figulina supellectile, aliisque hujusmodi utensilibus caret. Fructus fert, Persica varii

Fructus.

generis ac numerosa in miraculum usque copia, Cerasi, pruni, nuces, castaneæ parvo numero sunt. Verum poma, pira, mala aurea, limones, &c. sufficiunt. Herbas omnes, plantásque, brassicam, raphanum, &c. certo statóque anni tempore præbet. Præcipuus,

hic fructus ac singularis sub terra, raphanā aliarumque radicum instar crescit. Plantæ arbores sunt viticarum forma, foliis tamen diversis, terræ incumbunt. Fructus *Batatas*

Batatæ.

vocant, libræ magnitudine, parvi ibidem pretii; plebi in optimum ac præstantissimum alimentum serviunt. Major iis in Lusitania dignatio est, quam copia in Tercera imminuit. Alius hic fructus videtur frumenti modo seminatus, ex radice graminis sive foliorum crescit, sphærica forma penè, pisi instar. Gustum suavem habet bulbo-

Iunsiæ descriptio.

castanis similem, duriore tamen cortice. In aliis regionibus magni fit, hic ob multitudinem vel porcis projicitur. Eadem in Insula passim planta invenitur, altitudinis vitilis staturæ, nullo fructu, cum duntaxàt radix mollis àc flava in aureæ comæ, sericive tenerimdinem deducta, ab incolis ad lectorum tomentorumq. implementa servit, plumarum, lanæque loco. Curiosus

Qua radice tomenta implent.

aliquis (ita opinor) ex eadē materia textile aliquod opus facilè concinnaret. Ceterùm

Præcipua ex glasto negotiatio.

præcipua negotiatione hinc Angli, Scoti ac Galli glastum quo in coloribus utuntur petunt, cum pannorum aliarúmque mercium permutatione. At Anglis commercia postmodùm interdicta sunt. Aves sylvestres insula multas non habet. Eas quas

Canangavos.

Canarias vocant ubique magno numero volitant Inde multi aucupes circa earundem distractionem hic occupantur. Coturnices etiam plures habet, aves domesticas, Gallinas Africanas, &c. Venandi hic nullum studium, quòd terra duntaxat Cuniculos quosdam alat Piscium æstivo tempore magna copia est, nam hyberno mare piscationi haud commodum, Ianuario etenim, Februario, Aprili, Martio, àc etiam

Hyems.

Septembri mensibus, id variis procellis commotum fremit. Terra ipsa montuosa, multis locis deserta, arboribus àc sylvis inculta, itineribus haud æquè patet. Rupes

Rupes Terceræ.

undique asperrimæ eminent, velut in Adamantum aculeos porrectæ, ut plantam permeantis secare valeant. Eæ etiamnùm vineis consitæ, æstivo tempore, densis foliis conspectum omnem impediunt, mirabili

Qua vineas habeat.

naturâ inter saxa & scopulos fixis radicibus, velut inaccessibili summitate. In campis, locisque planis vinea non crescit, gauditque petris, quibus ex eo proventu magnum pretium est. Terra plana, quæ in quibusdam locis multa est, præcipue apud *Villam da Praya*, frumento ac glasto fœlix habetur. Ideò incolæ exotico opus non habent, nisi summa anni sterilitate, licèt præter habitatores vexilla XIIII. Hispanica ru-

Hispanicum præsidium.

tandis finibus eodem frumento alantur. Miraculo tamen sit frumentum aliósque insulæ fructus non durare supra annum, integritate probâ: Quæ anni spacium superant ea corrupta minimi valoris sunt. Vt tamen frumentum custodiant incolæ,

Frumenti servandi mos notus.

idipsum sub terra condunt, ad quatuor vel quinque mensium spacium. Estque singulis civibus in platea certa cum ad usum effossus puteus rotundus, terrâ levi duntaxàt operâ educta, orificio viri descendentis capaci, formatoque operculo cui nota domini insculpta stat. Hujusmodi fossæ frumentum suum quisque quod habet post messem sulis imponit, terra ac operculo tegit in Nativitatis usque domini tempus. Tùm educunt idem integrum & incorruptum omne incolæ, licèt quidam tantùm educant particulatim quo uti velint, reliquumque eodem in puteo relinquant. Post supradictum hoc defossionis consumatū tempus, durat per reliqua anni tempora, in cistis aut arundineis cupis, nullâ movendi necessitate. Ceterùm insulanis præstantissimum ex bubus lucrum est. Illi cornibus grandioribus cunctos Europæ boves pulchritudine àc specie longè superant. Nomen omnes proprium habent, eoque à domino evocati inter armenta degentes accedunt. Solum altum ac collibus frequens hujus insulæ concavum quis diceret, ita sonus aliquis incedenti, velùt è cavea, occultisque subterraneis speluncis respondet. Sanè terræmotu crebrò concutitur. Ignes quoque àc flaminuum spiracula habet. Nam & hodiè in *Tercera* àc S. Michaelis insula loci inveniuntur, ex quibus vapores fumosi assiduè oriuntur, adusto undique solo. Itèm fontes in quibus ovum velùt ignis beneficio coquas. In *Tercera* insula tribus mill. ab *Angra* fons occultâ quâdam proprietate lignū omne injectum lapidescere facit, temporis lapsu, ut ipse experimento cognovi, ex arbore cujus radix ab ea parte, qua aquam fontis tangebat in petram durata erat, altera verò ità constituta, qualitèr cæterarum arborum radices apparent. Ligna diversa ac præstantissima præbet Tercera, inprimis Cedrum, tanto numero, ut vilitèr in naves, carros, ac struendo foco consumatur. Aliud genus ligni ibidem est *Sanguinho* dictum, pulchro, sanguineóque colore. Sunt & ligna alba àc flava genuinis optimisq. coloribus. Vndè multi hic artifices elegantiora ex variis lignis fabricant, cistas, promptuaria, scriptorias thecas, &c. quæ in Lusitaniam mittuntur, expetita præsertìm a classe Indiæ Hispanicæ, quæ hic semper sese reficit. Nam in Lusitania ac Hispania opus hoc elegantissimum est, ac amatum summoperè, quod tamen capsulis artificiosisque Nurenbergensium operibus cedit. Sanè ligni varietate genuinoq. colore pollet. Præter relata enim ligni genera ex classe Hispanicæ Indiæ alia insuper advehuntur, versicicoloria, in jucunditatem adspectus admirabilem, quem nec pictura elegantius posset adficere. Ceterùm insula *Pico* 12. mill. à *Tercera* dissita ligni quoddam genus fert *Teixo* dictum, quod amplissimum àc regium lignum est. Nam & regio edicto cavetur. Ne quis illud violet, cùm ministri regis duntaxàt ejus secandi curam habeant. Est autem duritie summâ, colore introrsùm rubro, coccineo undulato, pulchritudine eximia, quæ temporis longitudine etiamnùm augetur. Has insulas omnes Lusitani habitant. Post Lusitaniæ tamen nuperos motus Iberum militem Tercera suscepit, cum ejusdem nationis Gubernatore. Illud præsidium propugnaculis ac castellis insidet, Lusitanorumque neminē injuriâ aliqua adficit. Miles quippe nullus absque venia extra urbem in agros abit. Inde viarum omnium continua securitas per universam insulam. Advena insulam circuire aut obequitare non potest. Lusitanorum ita edicta habent, sed vel peregrino mercatori vicus olim in urbe adsignabatur, in quo merces suas venderet, atque ex eo non discederet. Hodiè liberiore ambulatione urbs tota agrique patent, interdicta etiamnum oræ collustratione. Nobis ex singulari Gubernatoris benevolentia concessa fuit. Itáque bis equis à Gubernatore oblatis insulam circulari conspectu hausimus. Cum enim sub Regis ministerio haberemur, tanquàm Lusitanis indigenæ reputati, nulla majore difficultate incedebamus. Gubernator tùm à me obnixè petebat totam ut insulam delinearem, cujus ille imaginem ad Hispaniarum Regem emisisset; At eam molestiam laborémque excusationibus removebam. Civitatem tamen *Angram*, cujus hic exemplar vides, figurâ ipsa ad Regem missâ, delineabam cum castellorum ac propugnaculorū situ; eo modo benevolentiæ Gubernatoris insinuatus. Degebant nobiscum eodem in diversorio Gallus & Scotus mercatores, qui pari circumspiciendæ insulæ studio ardebant, verùm Lusitanis denegantibus, atque timentibus, Ne aliquis explorator temerè accedat. Vt ad insularū descriptionem revertamur. Aer hic ubiq. bonus est. Morbi patrii pauci tamen sunt. Sideratio Lusitanis *O Ar* quæ hominem debilem ac claudum reddit ex omni parte corporis, aut aliquo ex mēbro. Sanguinis suffusio Lusitanis *O Sangue* cùm subitò in vultu circa oculos, aut alia corporis parte sanguinei tumores exoriuntur. Duo hi morbi præcipui sunt, ex tempestatibus, procellis, humiditate locorum, àc vehementi ventorum flatu procedentes. Nàm tanta hic vis ventorum est, ut ferrum àc saxa ædium penitus consumat. Ipse vidi in Telonio Regio quod ante sex annos ædificatum fuerat, ferreos clathros, crassitudinis brachii ad staminis tenuitatem redactos, ipsósque lapides adesos, ac ad nihilum deductos. Ideò ferè in frontispiciis ædium lapides collocant, quos circa littus insulę sub aquis latentes eruunt. Ii validius cōtra ventos durāt. Insula præter supratactas civitates vicos

Margin notes, in order down the page:

Boves Tercerę cum quæstu habentur.

Solum concavum.

Terræmotu crebro concussum.

Fontes calidi

Fōs qui lignū in lapidem mutat.

Cedrus.

Ligna varia.

Lignū Teixo.

Præsidium Hispani Terceræ.

Insulam Iohannes Hugo inspicit.

Civitatis Angræ delineatio per Ioannem Hugonē

Morbi Terceræ.

Ventorū vehementia.

Vici Tercera.

vicos complures habet, nempè *S. Sebastiani*, *S. Barbara*, *Altares*, *Gualvam*, *Villam novam*, aliásque mansiones, ita ut ubique culta sit exceptis sylvestribus locis quæ tantum absunt a cultura ut transiri nequeant. Præcipuo quæstu glastum incolæ tractant, nempe qui agricolæ sunt, atq. præparationi glasti sese dedunt. Cæteri ex classibus Indicis, Brasiliæ, Capitis Viridis, Guineæ aliarumq. regionum lucrum captant. Tercera opportuno situ fere cuncta navigia lucrosissimis navigationibus celebrata excipit. Ibi tum incolæ victum, merces quas habent, fabricatasque reculas distrahunt, advenientibusque divendunt; eo tempore in Terceram cunctis insulanis vicinis commerciorum gratia commeantibus. Angli hinc prædatoriis lembis continuo mare exercent, spoliandis navigiis, quæ ad hanc insulam divertunt. Adeò nunc plures classes insidiatum metu hasce insulas evitant, magnis incolarum dispendiis, graviq. navium incommodo. A Tercera ad Notapeloten 27. aut 28. mill. distat *S. Michaelis* insula, in longitudine pené 20. mill. habés, vicis, mansionibusque frequens. Lusitani eam colunt; eodemque aere, similibusque rebus ut Tercera fruitur. Præcipua urbs *Punta Delgada* dicitur in qua Britannorum, Scotorum àc Gallorum majore frequentia, quàm in Tercera, glastum, ob ejusdem ibidem eximiam copiam, supra bis centena Quintallorum millia singulis annis, distrahitur. Frumenti quoque feracissima est, ut sæpe aliarum insularum inopiam sublevet. Nullos eadem portus habet. Altum undique mare fremit, minusq. tutum quàm circa Terceram. At nullum ibi porrò propugnaculum prohibet, quo minus ingruente tempestate plenum oceanum petāt periculi vitandi gratia, quòd circa Terceram non conceditur. Ideo advenarum classes S. Michaelem libenter petunt. Vexillum itèm Hispanorum ad custodiam urbis *Delgadæ* arcem servat. Ab insula *S. Michaelis* ad Austrū 12. mill. dissidet insula *S. Mariæ*, 10. aut 12. milliarium circuitu, nullo commercio præterquàm figulinæ terræ celebris. Glasto enim seu *Pastello* caret. Ea tamen quæ ad victum necessaria sunt affluunt. A Lusitanis habitatur. Hispanis præsidiariis non tenetur, quod scopulis immanibus circundata, ab incolis satis superq. servari queat. Eo tempore quo in Tercera morabar *Commerlandius* Anglus aquationis ac victus gratia hanc insulam petebat, Sed idem magna suorum elade, acceptóque vulnere ab incolis, discessit. A Tercera ad Circium 7. aut 8. mill. distat insula *Graciosa* dicta, 5. aut 6 milliaria duntaxat complectens. Amæna admodum àc jucunda, fructus fert varios, quibus & Terceram ipsam instruit. Lusitanos habet incolas, nullos vero custodes milites, quòd ob exiguitatem, præsidii sumptus ferre nequiret. A Tercera ad Corum, post 8. vel 9. mill. *S. Georgii* insula conspicitur, longitudine supra 12. mill. arcta tamen duorum aut trium milliarium latitudine. Montibus frequens est & sylvis. Pastelli aliquid habet. Incolæ agros colunt, & fructus, quos subindè in Terceram devehunt. Cedrum arborem abundè fert. Ejus ligna à Terceræ artificibus, qui litus causa ibi degunt, valde expetuntur. A S. Georgii terra ad Africum insula *Fayal* jacet, quæ 17. aut 18. mill. continet, post Terceram & S. Michaelis, tertio loco celeberrima. Nàm omnium rerum ad victum necessariarum adundantiâ præstat. Armentis & piscibus adfluit, ipsamq. vel Terceram instruit. Glastum itèm habet, ac ab Anglis ideo frequentatur. Statio præcipua circa hanc insulam apud *Villam Dorta* est, ibi item naves vasto mari objectæ jacent. Civitati arx parùm firma adjacet. Quòd autem incolæ conquerebantur de magnitudine sumptuum, ac præsidii molestia, offerentes ipsi custodiam insulæ ex suis, Rex Hispanos milites abduxit. Ceterùm Commerlandius post teouem defensionem, ortamque inter incolas dissensionem insulam cœpit, castrum destruxit, tormentáque salo mersit, abductis quibusdam diomadibus, seu ut vocant *Caravellas*. Ideò correptis principibus castigatisque à Rege, novum admisere militum ex Tercera præsidium. Plurimi hic Belgæ habitant, verùm jam longâ consuetudine Lusitanicâ linguâ utétes, quòd naturales Belgæ emortui sint. Valdè nostrates amant eosdemque lubentèr conspiciunt. A *Fayalo* 5. mill. ad Notapeliotem, & à S. Georgii insula 4. mill. ad Austrū, àc à Tercera ad Mesolibonotum 2. mill. insula *Pico* jacet 15. mill. longitud. Nomen habet à monte *Pico*, qui altitudine Montem *Pico* Canariæ superare dicitur. In insula Tercera sereno cœlo conspici facillimè potest, ut vix milliare distare videatur, cùm 25. mill. fere distantia cōputetur. Nam in extremitate insulæ *Fayalum* versus jacet. Vertex ultra nubes tendit, cùm mons nubibus cœli, & horrisonte tectus sit. Fama huic insulæ inde magna. Fructifera est & lignum fert copiose, Cedrum nempè, àc pretiosum illud quod *Teixo* vocant. Hic & naves quædā fabricantur ob ligni copiam. Pecora habet, àc vini multum, fructusque præstantissimos, inter quos & mala aurea sapore excellenti, Terceræ, àc Lusitaniæ hominibus summoperè expetita. Caput harū insularum civitatem *Angram* à me delineatam adjicio. Ibi statio navium, Mons Bresijl & Arces apparent.

Insolentum commercia.

S. Michaelis insula.

Glasti ferax.

S. Mariæ inf.

Graciosa inf.

S. Georgii inf.

Cedrus.

Fayal insula.

Capitur ab Anglis.

Belgæ insulam Fayal colunt.

Pico insula.

Mons altissimus.

Mala aurea præstantissima.

CAPVT XCIIX.

Insulæ Corvo & Flores.

A *Tercera* ad Occidentem, usq. ad insulam *Flores* 70. mill. enumerantur.

Insula Flores.

Septem

Septem mill. complectitur, nihil commercio dignum fert præter glastum. Pecudes nutrit copiose, patet omnibus advenientibus, etiàm Anglis, quòd incolæ eos arcere nequeant. Ab hac ad milliaris differentiam exigua insula jacet circuitu tria aut duo mill. continens *de Corvo* dicta, à Lusitanis itèm habitata. Inter has duas insulas aut circa eas Anglorum naves fere continuò versantur, exspectantes classes Indiæ Occidentalis. Nam illis hæ ex Flandricis insulæ primùm apparent. Incolæ parum inde fœliciter vivût, objecti prædationibus, ac bonis sæpe exuti. Tercera jacet 39. grad. eadem altitud. qua Lisbona, distatque à Lisbona ad Occidentem ac Orientem 250. Hisp. mill. Atq; hęc de Flandricis insulis sufficiant, quę alias nostratibus satis innotescunt.

Insula de Corvo.

CAPUT XCIX.

Gesta quadam memoria digna, eo quo in Tercera morabar tempore.

Fulmine tacti duo homines

ANno 1589. secunda Octobris in insulæ Terceræ civitate *de Praya* duo homines extra urbem in campis prope muros fulmine in mortem adacti interierunt.

XIX. ejusdem in Terceram venere XIV. naves ex Occidentali India, oneratæ *cochenilla*, tergoribus boum, auro, argento, margaritis aliisq. mercibus. Quinquaginta numero fuerant cum ex *Havana* insula discederent, verùm canalis exitu, ex iisdem XI. sæva tempestas oborta confregit, cæteræ etiamnum dissipatæ, huc illùcque vagabantur. Postridie ex eadem classe navis ut stationem subiret insulæ propinquabat, at in obviam Anglorum navem, quę tria duntaxat tormenta habebat, cùm incideret, ipsa duodecim ejusdem generis balistis, quas *Gotelingas* dicunt instructa, obortum fuit certamē tormentis emissis. Etenim à longè ex insula concursum hunc speculabamus, mittebatq. Gubernator lembos duos cum sclopetariis in auxiliū: verum ii antequam accederent nobiscum viderunt navem ab Anglis quassatā, ac fundū petentem, erectis velis, nulla eminente reliqua parte. Ab Anglis ferè triginta homines cum Capitaneo scapha excepti, ac in terram expositi fuerūt, pereuntibus etiamnū pene 50. hominibus, ac divitiis, bis centenorum millium Ducatorum, circa aurum, argentū, & margaritas fœdè submersis. XXVII quatuordecim supradictæ Sevillam profectę prope Hispaniæ oram à Britannis interceptæ in Angliam abductæ fuerunt.

Capitur navis Hispanorum ab Anglis.

Capiuntur XIV naves ab Anglis.

Commerlandus.

Hisce iisdem diebus Commerlandius Anglus circa has insulas navigabat, crebròque ad *Muscetti* (tormēti genus est) ictum stationi *Angra* accedebat. Tum & *Graciosam* ac *Fayalum* adivit, ut narravimus, dromadesque multas abduxit, consternatione universali insularum. Post tres quatuorvé ab ejus discessu dies, in *Fayalum* venerunt sex Indiæ naves, sub duce *Johanne Doryno*, quibus 14 milliones auri argentique vehebantur. Ibi exposito onere, iterum properè navibus, ac mox eodem resumpto, nullo postea discrimine in Hispania adpulerunt. Reversus Commerlandius ereptam tanti lucri fœlicitatem doluit.

Mense Novembri duæ ingentes naves in Terceram venerunt. Prætoria nempe & Vicepraetoria classis argenti. Disperserat easdem hyems procellosa magno naufragii periculo ut festinatione salutem tueri cogerentur, & sæpenumero Britannorū adventum exoptarent, quibus vitæ servandæ gratia libentèr omne Argentum concessissent. Verùm Commerlandius licet eo in tractu velificaret, iis deramen nunquàm obvius fuit, ut inde magnas post miserias stationem *Angra* subiret. Ibi citissimè exoneratæ magna opū vi, supra 5. milliones argenti ostendebant, in laminis 8. aut 10. librarum, contecto promontorio, littoréque argenteis laminis, ac cistis Realorum signatorū plenis, maxima videntium admiratione. Millio deciès centena millia Ducatorum valet, & excipio etiamnum margaritas, aurū, gemmas, aliáque pretiosa registris nondum inscripta. Admiralius hujus classis erat *Alvarus Flores de Quinnones* æger tum ex morbo Indico, ex quo deinde Sevillæ obiit. Hic literas à Rege amplas habebat, cum imperio maris in omnes naves, ac terras, ad quas veniret. Summo ergo honore à Terceræ Gubernatore susceptus. Hic cum Gubernatore deliberans, consilium init ob infirmitatem navium Britannorùmque incursiones, mittēdi naves duntaxat ipsas vacuas in Hispaniam cum milite præsidiario, ut Rex certior factus argentum, ac opes classis securè curaret Sevillam vehi. Eam ob rem custodiendo argento, corporisque curandi gratia in Tercera remanebat *Alvarus*. Hic sexagintá millia *Ducatorum* in margaritis, privatis opibus suis reservata habebat, quas quidem nobis venales offerebat, receptis pro iisdem atomatibus, seu nummis per epistolam collybistarum. Demùm duas hasce naves tam ex sociis, quam militibus, trecentis aut quadringentis hominibus instructas tēpestas consumpsit. Prætoria enim vi maris convulsa abibat in ima oceani, cum omnium qui ea ferebantur interitu. Vicepraetoria inclinatis malis prope *Sentuvalum* terræ adjecta, in partes disrupta fuit. Ex ea homines aliquot natando salvati, rerum gestarum, diræque fortunæ nuncii erant.

Divitiæ classis Hispanicæ ex India.

Alvarus Flores.

Ejus divitiæ

Hoc eodem mense naves duæ grandes ex Hispanorum India venientes, stationique Terceræ ad dimidii milliaris spacium accedentes, in Anglicæ navis occursum inciderunt, quæ post tormentorū diuturnos ictus naves eas Indicas binas cœpit in conspectu totius insulæ. Causa hujus animosæ prædationis hæc

Angli duas Hispanorum naves occupant.

tionis hæc erat: Sub Gallorum titulo Angli quidam ante 8. menses glastum in Terceram navi ... piebant. Verum eorum fraudem detex... aliquis. Ideo navis in fiscum redigitur, bona omnia Regis in commodum venduntur, socii que cuncti comprehenduntur, libera in custodia habiti, quòd insula fere clausi carceris vinculis veluti teneantur, li ... postea Dominico die post scopulum *Brasil* dilapsi piscatoriumque lembum nacti aufugerint, petentes navem Commerlandii, qui tum forte id mare navigabat, remanentibus duntaxat in insula gubernatore ac mercatore, qui fidejussores dederant. Huic gubernatori in Anglia gener erat, uxorisve frater. Is ubi affinis sui captivitatem intellexit à Regina veniam impetrat instruendæ navis, reparandique damni ex Hispani alicujus captura, ut eo modo fratrem suum redimeret. Idem ergo has duas naves, ut modo narravimus occupavit, astante mihi Britannico eo rectore. Captis navibus eum opulentia, supra ter centena Ducatorum millia, socios omnes dimisit in terram, retentis tantùm duobus nobilibus misitque ad Gubernatorem literas, per Rectorem ex Hispanis, quibus indicabat velle se permutare cum fratre suo hosce duos nobiles, si ea illi sententia esset dimissurum se eosdem, sin minus abductutum in Britanniam. negavit Gubernator adjungens; petendam eam esse gratiam à Rege, quam impetrare possent ipsi iidem nobiles. Convivio hunc Hispanum Rectorem nostro admovebamus, qui pugnæ ordinem referebat, Anglorúmq. ordines laudabat. Postea idem Rector Anglus nullo persoluto lutro aufugit.

Causa.

1590. Ianuario mense anno 1590. navis una in Terceram venit ex Hispaniarum India, tristis nuncia interitus 100. navium, circa Floridæ tractum, ex quibus hæc sola supererat. Inde computatione inita ex 220 navibus, quas anno 89 ex Nova Hispania S. Dominici, Havana, Capite viridi, Brasilia, Guinea, &c. constabat discessisse, 24 tantum, aut 15. naves salvas advenisse cæteris submersis ac tempestate deletis.

Damnum ingens Hispanorum.

Eodem Ianuarii mense in Terceram advenerunt ex Sevilla quindecim aut sexdecim naves, plerǽque Belgicæ àc Britannicæ aliquæ, eam ob navigationem arresto detentæ. Militibus plenæ erant ac omni bellico apparatu instructæ, suscipiendum ad argentum àc transvectionem *Alvars Flores*. Eo autèm tempore cùm plurimi ibidem venti mare exagitent, navis nulla stationem audebat subire, quæque ei se commiserant aliquæ, detruncatis malis infinitis in periculis versabantur, vastato ex eadem classe Biscayæ navigio, rupibúsque illiso, salvatis tamen hominibus. Ideò reliquæ naves altum tenebant, sparsæ pro venti arbitrio in XV. diem usq. Martii, ut toto hoc tempore nullum anchoræ ejiciendæ momentum esset idoneum, aut subeundæ stationis. Cessante procella incidit in hanc classem subito Anglica navis 20. vasorum, quæ ob ingentem ventum vela cuncta pandere nequibat, Hanc capiunt Lusitani, vexillúmq. Anglicum trophæi instar puppi imponunt suæ. Verum a statione haud longe occurrunt iisdem duæ Anglorum naves, quæ jacturam eam penè reparassent, nisi civitatis arcísque propinquitas Lusitanis, tormentis emissis, favori fuisset. Angli omnes compedibus vincti inter se bini tenebantur. Hos sub foris positos vindictæ acri Oestro percitus Vexillifer Hispanus, quòd fratrem in classe Hispanorum, quæ Angliam petebat amisisset, pugione nudo aggreditur, àc sex junctim sedentes jugulat. Duo, qui id facinus videbant reliqui, evitandæ cædis causa in mare desilientes ibidèm submersi sunt. Scelus hoc Hispani omnes detestabantur; Lisbonámque Signiferum miserunt, quem Regis deinde sententia damnavit, dedendum Reginæ Britanniæ. At amicorum precibus ereptus supremum tamẽ capitis supplicium luere debebat; Ni Veneris sanctâ die Lisbonæ Capitanei cuncti congregati, ipsi veniam summa prece impetrassent.

Capitur Anglorum navis

Facinus.

Duæ eæ naves, quæ Admiralium classis (ut dictum est) insequebantur, altum petentes, in navem remotam à classe ac desideratam inciderunt, eamque cœperunt, expositis in terrã hominibus. Erat hæc eadem navis quam in Tercera confiscatam narravimus. Vendita enim fuerat Hispanis ex India venientibus, àc nunc ad S. Lucæ oppidum delata, eodem arresto ad hanc navigationem adacta. Pollebat sanè velificandi celeritate, verùm ab Hispanis directa non itèm, abducta ergo pristinis Dominis in Anglia cessit.

XIX Martii supradictę naves 19. numero vela dederunt, argentum vehentes, àc generalem Præfectum *Alvarum Flores de Quinones* cum suis, instructæ omnes milite, armamentis, àc necessariis rebus, eo animo ut vel ad internecionem usque hostibus resisterent. Cursum, versus S. Lucæ portum direxerant, repugnante tamen vento, qui eas præter voluntatem ac *Alvars* decretum Lisbonæ fluminì intulit bonâ fortunâ. Propè caput enim S. Vincentii viginti Anglorum naves jacebant, quæ classi huic occurrere avebant. Verum alia Hispanorum sors extitit, sine cæde aut pugna, quę alias fuisset dubia, peractâ navigatione.

Hispani sub Alvaro feliciter enavigant.

Mense Martio anni 90. in Tercera insula Cometa conspiciebatur, sive crinitum sydus. Durabat 4. noctes, cauda in Austrum porrectâ.

Primâ Augusti ad Gubernatorem Terceræ ex Lusitania & Hispania delatæ literæ significabãt, antè duos annos elapsos, navigasse ex Angliâ 12. naves, ex quibus septem

Lusitanorum Indiã peterent, quinque vero Malaccam. Ex quinque duæ perierunt in transitu freti Magellanici, reliquæ ad Malaccam accesserunt, quid autem ibi egerint eæ literæ non continebant. Cæteræ septem superato Bonę spei capite in Indiam delatę, oram Malabar tenuerunt, ibique sex Malabarum liburnicas cęperunt, item duas Turcarum triremes occuparunt, ex freto maris Rubri venientes, quibus dein abeundi licentiam permiserunt. Navibus aromate oneratis portò proficiscebantur. Ubi autem onus susceperint, quævè frequentaverint loca, haùd plane novi. Hæc ita scripserat Indiæ Prorex, dimissis literis Venetias, àc indè Madridam.

Augusti septima 20. Anglorum naves ex quibus quinque Regiæ erant Terceræ sese objecerunt, sub Duce *Martino Forbischero*, expectantes classium ex Hispaniæ India adventum, aliisque Occidentalibus locis. Insulas hæc classis omnes concussit, Fayalum præcipue ex qua Tibicen Anglus tormento ictus missus petendi cibi ac potus gratia à Gubernatore Britãnos omnes in vindictam concitavit, adeò ut Terceræ Dux lembos quosdam cũm pulvere tormentario, paneque biscocto eò mittere cogeretur; verùm nihil mali porrò ab Anglis ejus rei gratia tentatum.

Classis sub Martino Forbischero.

Eodem tempore naves duæ onerariæ ex Lusitania venientes Terceramque petentes, medio mari, duas Reginæ naves invenerũt. *M. Johannes Harckles* præerat: Eæ onerarias apprehendunt, ac posteà dimittunt: Nunciabant nobis naves singulas Anglorum 80. torměta habere; Capitaneumq. *Dracum* canalem Angliæ servare, ut classi *Carunbia* venienti (quæ 80. navium erat, milite, victu, ac armamentis instructarum, missa in Britanniam ad subsidium ligæ Galliæ) intenderet, àc esse adhæc apud S. Vincentii caput 10. naves, ut elapsas Indiæ naves circa insulas certò interciperent.

Prima Septembris in S. Michaelis insulam myoparo venit ex Brasiliæ portu *Pernanbuco*, afferens Pernanbucum appulisse Admiralium classis Indię, quòd à S. Helenæ insula aberrasset, necessitateq. coactus hunc portum petiisset, licèt diter Rex omnino velit, ob vermes qui in hac parte naves corrodunt. Admiralius hic *Bernaldinus Rybiro* dictus anno præterito 89. ex Lisbona cum quinque navibus in Indiam profectus fuerat. Quatuor salvę in Lusitaniam redierunt, quintam (ut creditum est) quòd nusquam sese ostenderet tempestas absumpsit. Prætoriam duæ Britannicæ naves obviæ miserè vastaverant, verùm & ea salva portũ tenuit.

Vermes navibus infesti.

Quinta equidem mensis dromas in Terceram venit ex insula *Corvo* cum 50. hominibus, quos Angli eam in insulam spoliatos expoliarant. Erant hi ex navi Hispanicę Indiæ, nunciabántq. præter illam quatuor etiamnum naves ab Anglis captas, cum dromade in qua Regis arbitrium erat super navibus Lusitanicæ Indiæ, esseque eos classe quadraginta navium Dominos maris, ut ne lembus quidem elabi posset. Ideò & Indiæ Lusitanicæ naves altitudinem 40. & quadraginta duorum graduum currebant, atq. indè Lisbonam evitantes uòm S. Vincentii caput, aliter vix salvæ, manus Anglorum evasissent, quòd omne tum mare Britanni tenerent. Ut & Rex *Havanæ* classi mandaret moram in alterum annum. Ne prædæ esset, licet ea cunctatio nautis damnosa valde sit, multique clam sese abripiant, quos omnes Angli captos exponebant in terram, ut in Terceram semper penè aliquos exutos homines appellere videas.

XIX. in Terceram venit dromas cum officiario Regio, qui navis Malaccæ ereptas naufragio facultates quarum gratia nos ibidem morabamur curaret vehi in Lusitaniam. Profectus etenim erat e *Carunha* portu, cum 40. bellicis navibus *Alonsus de Basan* ut classem utriusq. Indiæ custodiret, sub eo præsidio Malaccæ quoq. bona usque ad flumen deducerent. Verùm ob ventum adversum ad insulas accedere nequibant, præter duas naves quas tempestas à reliquis disperserat. Hæ classem nullam conspicientes eandem quæsituræ discesserint. Atque interim Rex consilium mutans classem revocit, Indiæque naves jubet opperiri (ut dictum est) sublata nostra spe avehendarum mercium, àc in commodius tempus dilatá.

XXIII. Octobris in Terceram adpulit dromas nuncia ex quinque navibus, quæ anno 90. Lisbona discesserent navigaturæ in Indiam, quatuor reversas postquam quatuor menses abfuissent, Prætoriámq. solam enavigasse, quæ post infinitas miserias ac 280. hominũ mortem in Malaccam delata fuit. Vehebatur hac navi P[illegible] querquius Mathias Is ne illius dignitatis administrandæ facultatem amitteret, obstinata mente infaustum hoc reliquis iter emensus erat. Viri hujus probata virtus, cùm etiamnum (ut ego eundem in India cognovi) Militem Ducemque ageret laude summa, apud Indos celebrata, dignáque imperio tanto habebatur. At id ille nactus, mutatis moribus, arrogantia fastidiosus, multa indigna commisit. Inter alia navi suæ appingi Fortunæ typũ curaverat, quam ille baculum manu tenens agitaret, cum hoc symbolo. *Quero que vencas*, id est, volo vincas: quod a Cardinale aliisque nobilibus eum deducentibus notatum, stolid tatis haud-quaquam reprehensione caruit.

Mathie Albuquercii conditio.

XX. Ianuarii ex Lusitania in Tercera intelleximus Anglos cępisse ratem, quam Rex in Lusitaniæ Indiam mittebat nuncium reditus navium Proregi. Ea quòd cæteræ naves reversę essent plurimum argenti ferebat, quin-

Capiunt Angli naves in India missas & ex Myna loco venientem.

bat, quinquies centena Ducatorum millia, ex Realis 40. stuverorum, aliásq. item merces. Eodem tempore occupatam constabat navem auro oneratam ex *Myna* loco venientem duasque alias naves pipere ac aromatibus oneratas, quæ Italiam peterent. Earum Piper duntaxat 170. mill. Ducat. valebat. Has naves Angli in Britanniam abduxerunt.

Terræmotus horribilis.

Mense Iulio anno 91. terræmotus insulam S Michaelis quassavit, à 26 Iulii usque in 12. Augusti continuus, ut nemo ædibus se tuerі auderet, turba omni per campos dispersa, quos miserabili fletu repleverat. Ruebant etenim plurimæ ædes, totáq pene urbs *Villa Francka* dicta funditus pessundata interibat, destructis omnibus monasteriis àc domiciliis, quibusdam adhæc hominibus ruina oppressis. Terra aliquot in locis patula hiatus præbebat, translatæque sunt rupes, vastatis àc collapsis quibusdam montibus. Tanta sane motus violentia, ut mare ipsum tremeret, navesq. quæ stationi adjacebant, prorsùs quasi mundi cardines verterendi essent. Fons item erupit subitò e terra, limpidissimæ aquæ scaturigine, per quatuor dies clarus, ac deinde obturatus. Audiebantur mugitus subterranei & dira tonitrua, velùt si Dæmonum catervis antra oppleta fuissent, deficientibus multis præ timore & vita & animo. Tremuit iteṁ quater Tercera, ut converti videretur, nulla tamén celebri jactura. Terræmotus hisce insulis pene assiduus est. Ante 20. annos adeò alio quodā motu mons altus, qui apud *Villam Franckam* jacet, dissipato vertice ac comminuto, totam pene urbem terra obruit, multosque mortales suffocavit.

Classis Hispanorum in Terceram missa.

XXV. Augusti in Terceram venit classis Regia ex *Farolo* 30. majorum navium, ex Biscaya, Lusitania, ac Hispania, & decem Belgicarum, quas *Vliebotas* vocāt, Lisbonæ arcto ad ministeriū Regis coactæ, exceptis aliis minutis lembis, ac *Pataxis* quibus speculandi curandarumque rerum necessariarum classi studium erat. Præsidiaria esset hæc classis navibus ex Hispaniarum India venientibus; Germanicæque naves merces amissi Malacitani navigii in reditu susciperent, àc Lisbonam veherent.

XIII. Septembris prætacta classis *Corvo* insulæ accedebat, circa quam Angli stabant, succincti classe sexdecim navium, exspectantes classem Indię ex qua jàm aliquot occuparant. Admiralius *Thomas Hauwert* Britannus, cognoscens Regiæ classis potentiam, imperat suis, Ne aliquas naves adorirentur, aut a sua discessionem facerent. Ceterùm Vicadmiralius *Richardus Groenvelt*

Richardi Groenveldii facinus.

non obstante Pręfecti jussu, cum navi quam *Revengam* vocabant classem universam Hispanorum adit, Ordinibus se infert, tormentaque quanta potest vi explodit. Verùm suis non pari ardore subsequentibus destitutus, continuo sex septemve navium corona cingitur. Ibi pugnat validè, sese defendit, hostibus nocet, duásq. naves, unam *Vliebotam* novam adhuc sexcentorum vasorum, ac Biscayæ alteram, tormentis conficit, fundóque donat Demum post 12 pené horarum conflictum capitur. Ceciderant ex Hispanis 400. ex Anglis centum, cum idem Groenveldius in penitioribus cerebri ex balistæ ictu vulnus suscepisset, ex quo postmodùm obiit. Læsus hic deferebatur in S. Pauli navigium, quod *Alonsus de Bassan* generalis Præfectus classis Hispanica tenebat. Ibi ei chirurgus Hispanus vulnus obligat. Verum colloquium ejus Alonsus recusabat, cæteris tamen nobilibus ipsum adeuntibus Mirā animi cōstantia tandem, quòd lethale vulnus esset, ad mortem sese cōposuit, testatus primùm ignavia fœdissima sociorum derelictum se, àc proditum, mori fidelem Reginæ, ac hactenus gloriæ plurimæ compotem, summa cum animi sui tranquillitate. Mortui cadaver mox in mare projectum fuit. Erat hic Richardus nobilis in Anglia summus, stimulatus ergò ad bella, Reginæ se suáque sponte obtulit, multis sane facinoribus clarus, ac insulis timendus, famosusque Dux. At insitā crudelitate suis perinde infestus ac metuendus ob sævitiam imperabat. Nam cùm velo polleret velificandique arte navis, nauta ut vidit desertum Richardum à sociis, illud explicare voluit, ac effugere manifestum periculum. Sed obstitit Richardus crucem minitatus iis, qui velo manum admoverent mortique se ac suos audaci confidentia obtulit. Vitreos idem calices pertinacia insigni natusæ epotos, solemnibus in conviviis dentibus rumpebat, àc degluttiebat, fœdus cruento ore, sanguineisque ob aciem vitri gingivis. Superstites Anglos victores

Miræ naturæ pertinacia in calicis vitrei manducatione.

per navigia distribuerunt, Capitaneū nempe, Nautam, àc alios, quibuscum deinde in Terceram enavigant, ut rates suas eo certamine destructas repararent. Cum socio itaque meo inspiciendi causa litius perm, àc navem Biscayæ ex 12. Apostolis magnam sub Duce *Bertandono*, qui Generalis Biscayę navium in classe Hispanica olim fuerat, conscendo. Dux ulos nos advocat, invitat humanitér, prandioque quod etiamnum celebrabat admovet. Dux Anglus captus ei adsidebat, holosericam vestem nigram indutus, ex quo tamen nihil intelligere poteramus, quòd præter Anglicam & Latinam, (qua etiam *Bartondonus* aliquo utebatur modo) nullas linguas calleret. Impetrat postea Anglus veniā à Gubernatore adeūdi insulam, in qua accinctus gladio, (qui ei honoris causa concessus ac relictus fuerat,) & diversorio nostro se intulit, cumque Anglo illo mercatore cujus socios elapsos narravimus colloquitur, àc à Gubernatore convivio honorificè excipitur, Nauta item ad

insulam

insulam delatus in diversorio nostro erat, in decem fere locis vulneratus, ex quibus demũ plagis inter Lisbonã & insulas obiit. Scripsit Dux Anglus literas ad Admiralium Angliæ, quibus rei gestæ ordinem explicabat, eidem Anglo Mercatori easdem relinquens curandas. Postea Lisbonam delatum hunc humaniter habuere Lusitani ac* *Setuballo* cum cæteris captis Britannis in Angliam remiserunt.

Classis Hispanica etiamnũm circa insulam *de Corvo* permanebat, usq. in Septembris ultimã, collectã tum ac adunatã classe 140. navium ex Indicis Hispanisq. ratibus.

Tempestas continua.

Ceterum ea dum velificationem Terceram versus parat immanis tempestas subitò oritur qualem insulani memoria hominum haud fuisse prædicabant, tantâ maris iracundiâ, ut fluctus, altos illos horrendósque Terceræ scopulos superarent, vivosq. pisceš injicerent, septé aut octo dierum continuã procella, terribili fremitu undarum, ventorũmque, ut vel nos in insula degentes supremus horror haberet. Concussis interim vasto in mari navigiis, quæ rupibus illisa, passim interibant, ut undique nil nisi confractas tabulas, hominúmque fluctuantis cadavera aspiceres, tristibus nunciis cladium continuatarum huc illúcq. discurrentibus. Supra 12. naves circa Terceram ita fractas cognovimus, ut per 20. dies post ejus tempestatis sævitiem, nihil operis haberent antiquius homines quàm cadavera impulsa littoribus educere. Ipsa itẽm pridẽ capta Anglorũ *Revenga* navis scopulo illisa frangebatur, propè tractum Terceræ pereuntibus 70. viris, quos Gallæcos, Biscaynos, ac Anglos aliquot captos habuerat, superstite tantum uno, qui per rupes sese proripiens, confracto cerebro, ac corpore multis adfecto plagis, ex adpulsu per maris violentiam in scopulos, Tragœdiæ ejus eventum denunciabat, Confessione delictorum expiationẽ implorans, quâ peractâ, mox obiit. *Revengam* navem plurima ex ære tormenta olim muniebant, quæ tunc mare cuncta pressit, cum spe tamen insulanorum eadem æstivo tempore educendi. Inter eas itẽm naves, quæ circa Terceram frangebantur erat & Belgica, albæ Columbæ titulo, sub nauta Cornelio Martino Schiedammensi Batavo. Hic impotentia Ducis, àc militum, quos centum numero vehebat, cùm tempestate jactatus huc illúcque impelleretur, & in Terceræ insulæ conspectum venisset, cogitur, ac compellitur, minis & verberibus, insulæ accedere, terramque quam sibi portum inscitiâ damnosissimâ præsumebant, subire. Restitit nauta, sed frustra, reclamante Duce. Ergò jàm ætate provectus, ut vidit mortis diræ manifestas species, terræ appropinquans, filium quem in navi habebat arctè complexus supremis illum verbis compellat, utq. se salvaret quanto maximè possèt studio, nullâ ulterius senis habita cura monet. Interim navis in scopulos, qui eo in tractu asperrimi ac horridi insulam muniunt dilabitur, àc in partes confracta abit, decidentibus utrinque patre ac filio, cæterisque hominibus. Stabant incolę quidam subere extremitati funium alligato, quibus eos in terram protraherent, verùm frustrà ob turbulentiam maris, ut ex eo numero hominum, quindecim duntaxat salvarentur, quibus & crura rupta erant, comminutáq. brachia. Inter hos & nautæ istius filius, quatuórque Belgæ pueri videbantur. Reliquos Hispanos; Ducem, Nautámque mare absorpsit. Circa alias insulas non minor clades fremebat. Nam circa S Georgii duæ naves periêrũt, circa *Pico* totidem, circa *Gratiosæ* tres, ità ut mare prorsus tectũ esset tabulis, horrendo spectaculo. Propè S. Michaelis insulã 4. naves mare hausit, ac inter Terceram & S. Michaelis tres, penetrante naufragorum clamore, ad insulanorum usque aures. Ceteræ altum tenebant, malis privatæ, ac penitus dissipatæ, ita ut ex 140. navibus triginta duæ tantùm, aut tres in Hispaniam & Lusitaniam salvæ venerint, post varias molestias, àc infinitos labores. Hoc sane navium fœdo tristíque interitu mercium Malaccæ navis reliquarũ vectura in Lusitaniam cessavit, nobisq. aliud commodius tempus erat exspectandum.

Vastat naves Hispanorum fluctus.

Naufragium horrendum.

Naufragia varia.

Ex centum quadraginta navibus 30. duntaxat salvæ.

Ceterùm Piperis conductores, dominíq. mercium reliquarum, quas ex Malaccę navi salvatas in Tercera custodiebamus, quòd nulla alia spes superesset, à rege ægrè veniam impetrant implendis navibus proprio periculo, quibus in Lusitaniam merces avcherent; cautionemque præstant àc fidejussores, deferendi eadẽ in Indiæ Lisbonæ domum, ut ex tributa colligat, ipsique modò in Terzera facultates susciperent sub registro, &c. Ideo Flissingensem quendam Piperis Conductores emiserunt in Tercerá, cui Caryophylla, Macis, nuces Myristicæ, aliàque aromata pro onere cederent tantum denegata suscipiendi Piperis facultate, quam Rex nondum concesserat. Ex circa Novembris finem advenit, quodque tempestates tum periculosæ essent, àc mare ab Anglorum navibus tutum, præproperè rebus cunctis curatis vela dedit Lisbonam repetens. Ea vehebar & ego nullo occursu, præter navium decem Hollandicarum, quę frumẽto àc tritico oneratæ *Lyornam* petebant Italiæ portum. Ità Deo favente anno 1592 Ianuarii secundâ die Lisbonę flumen subivi, cùm novem anni à discessu meo ex eodem portu essent elapsi. Ibi usque ad Iulii mensem hęrens res meas curavi, ejusq. 27. Setuballum proficiscebar, quo in loco naves quędam erant Hollandicæ, quas conscendens Setuballum 22. Iulii reliqui, cursu in Hollandiam directo, classe 12. navium. Altum petebamus quòd ventus adversus esset. XXVI. ejusdem

Piperis conductores mercium superstites Malaccæ suo periculo emisit avehi.

Enavigat Johannes Hugo. 1592.

In Hollandiam repetit.

ejusdem perpetua tempestate enim alia navi ejus classis ad palmi distantiam duntaxat concurrebamus, magno submersionis periculo, vixque expediri poterant res nostræ concursu antennarum, tenui spe salutis ni auxilio divino segregatæ tandem rates fuissent; cùm alterius navis maximi veli malus decidisset classèmque relinquere cogeretur. Persuebat & alia disruptis compacturis; quam recipiens se Gubernator, deinde littori illisit, ut mortales eo modo salvos tueretur.

Prima Augusti cùm altum teneremus in 90. mill. quòd adversus nos ventus impelleret, tres naves conspeximus, sed mox extra adspectum ferebantur. Quarta tres alias classem subibant; Nos Biscayæ existimabamus; tribus quatuorvé tormentis per nostros explosis discesserunt. XVI. etiamnùm flante adverso vento victus cibúsque, quòd quindecim essemus itinerantes, præcipuè circa potum imminuebatur, ut ordinem tonsurámque instruere cogeremur; adhuc 120. mill. distabat *Heysant* medio ponto (ut vocant) nobis circa 46 grad. degentibus. XIIX. tempestate oborta tres è classe nostra naves sequi nequibant, convulsæ nimium. XXIV. ejecta bolide fundum indagavimus magna omnium lætitia. Erat enim initium canalis inter Angliã & Franciam. XXVII. navigantes nos in canali duæ Anglorum naves speculabantur, verùm mox oram repetiverunt. XXIIX. terram *Gemsterra* & *Dartmuyda* vidimus. Postridie insulam *Vellim* superavimus, oram semper legentes. XXX. capita subibamus, ibi navis Reginæ stabat, àt subductis ea anchoris oram Angliæ repetebat, nulla nostri cura. Ibi prope *Deeveram* quatuor viros exposuimus, àc mox vento valido Septentrionalem pontum sulcabamus, nullo impedimento. Prima Septembris cœlo caliginoso ventoque in Caurum porrecto terræ adspectus nobis ademptus erat. Ceterùm vespertino tempore occurrebant ex Orientalibus oris duæ naves, quæ ut sese sequeremur admonent, quòd Texaliæ insulam agnovissent. Nósque interim detectã terrã, quam Texaliam arbitrabamur relictis reliquis ad eandem accessimus. Verùm *Vlielandiam* agnovimus, magno nostro periculo, cùm oram temerè subjissemus, tendentibus alio cursu in Texaliã reliquis navibus. Vento utebamur parùm secundo, & ab inferiore ora cursum vix poteramus repetere, accedente adhæc magna vi tempestatis subitæ, ità ut minimus malus rumperetur, cùm major antè nutasset duro gestatu. Indè multi desperãtes anchoræ eo in loco emissionem suadebant. Ceterùm Dei nutu ventum adepti clementiorem, magnã difficultate circa Solis occasum Texaliam sine fundi ullo exploratore tenuimus, quòd ob uenti impetum nemo auderet occurere. Ibi Dei magnam bonitatem experti, suetã in talibus gratiarum actione anchoras dimisimus. Secunda Septemb. manè *Constabilis* noster dùm tormenta purgat, in lætitiam adventus nostri celebrandam, ante Enchusæ urbem triumphaturus, ignis pulveris nitrati cochlear invasit, eique dexteram eripuit, aliáque corporis membra fervore offendit. Id infortunium gaudio nostro moderamen attulit.

Errant in terræ adspectu.

Cum gravi periculo,

Texaliæ [illegible] tenent.

Tertia ejusdem Enchusiam intravi, ibiq. matrem, fratrem, sororémque incolumes repperi, cùm jam XIII. anni & dimidius à discessu meo elapsi essent.

Enchusam intrat Iohannes Hugo post XIV pene annorum peregrinationem.

Deo summo sit laus, sit honor,
sit gratiarum actio in
omne ævum,
AMEN.

FINIS.

DESCRIPTIO
TOTIVS GVINEAE TRACTVS, CONGI, ANGOLAE, ET MONOMOTAPAE,

EORVMQVE LOCORVM, QVÆ E REGIONE C. S. AVGVSTINI in Brasilia jacent. Proprietates Oceani; Insularumque ejusdem, S. Thomæ, S. Helenæ, Ascensionis &c. Portuum, altitudinis, Syrtium, vadorum, ac fundi. Miræ Narrationes Navigationum Batavorum, cum interioris terræ descriptione.

Nec non diffusa explicatio in Tabulam Cosmographicam Insulæ S. Laurentii sive Madagascar, cum Detectione Syrtium, scopulorum omnium, ac multitudinis Insularum hujus Indici Maris, situsque terræ firmæ à Bonæ spei Promontorio per Mononiotapam, Zefalam usque ad Mossambicquam, ac mox supra Quiloam, Gorgam, Melindam, Amaram, Baru, Magadoxo, Doaram &c. usque ad Rubrum Mare.

ACCEDIT NOVITER HISTORIA
NAVIGATONVM BATAVORVM IN SEPTENTRIONALES oras, Polique Arctici tractus, cum Freti Vaygats detectione summâ fide relata.

HAGÆ COMITIS
Ex officinâ Alberti Henrici.
ANNO 1599.

DESCRIPTIO GVINEAE, CONGI, ET ANGOLAE, TRACTVSQVE SVPRA

Bonæ spei Caput, àc Insularum Maris, S. Thomæ nempè, Ascensionis, S. Helenæ &c.

CVm Indiæ Naves universam penè Africæ oram velis prętexant, huic itèm volumini Tabulæ quædam accedunt, quæ Africæ partes ostendunt Navigantibus eo in Tractu illustres, omissis famosis Canariarum, Capitisque viridis insulis, regnisque iisdem objectis in Africę firma, *Gualata, Tombuti* & *Melli*, Quorum *Gualata* angusta admodùm est àc tenuis ob victus inopiam, in illo excepto vix alterius frumenti aut leguminũ ferax. *Tombutum* magnitudine àc incolarum multitudine præstabilius, frumento, itèm pecore, lacte, & Butyro, at sale carens. *Melli* Frumento, carne, àc Gossypiò pollet. Subsequitur *Guinea* Regnum potentius, situm in Æthiopia vel Nigritarum terra.

Africa in quatuor partes veteribus divisa. Ceterùm plenioris scientiæ gratia notandum est veteres Africã in quatuor præcipuas partes distribuisse, in Barbariã nempè, Numidiam, Lybiam & Æthiopiam, aut Nigritarũ terram, exclusa Ægypto, Abesinorum [illegible] one, quæ hodie Præsbiteri Iohannis [illegible], ac itèm ab Æthiopibus sive Nigris habitatur, qui ex scripturæ authoritate propri sunt, àc Africæ inter primates incolas numerari debent, licèt super ea re adeundi sint Cosmographi àc impri-mis Africæ descriptores. *Exclusa Ægypto ac Abesinorum terra.*

Vt ergo ad *Guineæ* Regnum revertamur in quo Lusitanorum Gallorumque commercia jam à multis annis celebrantur, hodieque etiam nostratium: Confine id est *Guineæ situs.* Regno *Melli*, vastoque flumini *Nigro*, complectens in longitudine 500. mill., quæ 100. fermè Germanica conficiunt. *Magnitudo.* Lusitani hic Arces quasdam habent nempè Castellum *Minarum* in Aureo tractu *Arces Lusitanorum.* situm. Hic item *Tractus Granorum* est *Melegete* dictus Hominès nostri hoc anno qui oram hanc petebant primum delati sunt inter *C. de las Palmas* & *C. de tres Puntas*, ibique altitudinis 20. ulnarum fundum invenerunt. Verùm Myoparone terram *[illegible] ad continentem accessus* petentes, ad locum quendam accesserunt, frequentem casis, àc Arcem rupe ædificata munitum iuxta quam Nigritæ multi versabantur, ibi ità tormenta explodebantur ut cogerentur discedere. Vico nomen erat *Achombene* terræ autem *Chaine*, ut ego puto *Guinea*. Arcem hanc Lusitani tenent invalidam tamen, eam ad tormenti ictum duæ rupes in mari prætexunt, inter quas Arx curvo flexu sita remo acta navi petitur, distatque a *C de tres puntas* 3. aut 4. mill. Vlterius aliquantulum terra montosa ac salebrosa apparet, multis distincta arboribus, inter quas crassitie in orbem ulnas 16. aut 17. quædam complectuntur *Crassæ Arbores 16 aut 17. ulnas.* Inde circa vicum quendam *Cermentijn* dictum venerunt, in quo multitudo hominum est ac *Vicus Cermentijn.* commercium frequens itaq. & nostri linteamina ibi cum auro permutarunt. Probã auri ad ypolibonotum ac Notapeliotẽ provecti bidui tempore 2. tantum gra. nacti fuerant, ut 48. horarum spacio unũ duntaxat gradum superarent, licèt ventus continuò satis validus esset. In causa est fluctus ea in plaga decidens ad Cæciam ac Mesocæciam, versus oram. Qui ergo ex Aureo portu *Caput de Lopo Gonçales* aut *S. Tome* insulam petit Australi tractu quantum maximè potest abire debet, nullo auræ favore misso, eritque ea in re difficultas magna satis ne recidat, infra Caput in Gambę rivum, aut alium locum, nisi vento planè in Zephyrum inclinato, aut alio prę-sidio ex septentrionali aura, ut eo modo Australem tractum caperet, alitèr vix fieri poterit, cum quibusdam ea navigatio per sex septemvè hebdomadas inerti successu ducti fuerit.

Hic considerandum est. Quo ad Lineam propius accesseris eo ventum Australiorem *Ventorũ circa Æquinoctialem conditio.* invenies, ut & superanti eandem ventus sit Australis ac Meso Phœnix, aut altior etiam. Itèm notandum S. Thomæ insulam haud procul abesse cùm volantes majoresque Pisces apparent.

Enimverò cum Guineæ populis facile commercium est, præsertim apud eos, quos Lusitani non ita possident, hominum altas raptores, àc odio eam ob rem habiti. Terra ipsa incolis frequens est, qui tamen *Guineæ [illegible] situs.* Deum ac humanitatis ordinem ignorant, gentiles & idololatrę. Abundat auro, Eborè, Frumento, Pipere Æthiopico, Oriza, Milio, àc Gossypio, plurimisq. fructibus quo-

 rum

Diversi lateo. numero ad D. Paludanum delati.

tum mihi inde centum differentes, àc incognitæ, nondúmque descriptæ species allatæ sunt. Ad hæc ibidem omnigenæ grandiores fabę crescunt, quędam ex arboribus, folliculis cubitali magnitudine, àc manus latitudine, aliæ rubrę àc nigræ Turcicarũ nostrarum instar, majores tamen, albæ itém ac rotundæ, una contentæ singulæ capsula, more ciceris, etiàm aliæ rotundæ & minutæ, coralini coloris rubri, distinctæ maculis nigris, quales Ægyptus habet, visas ibidem à me, vocantúrque *Abrus*, quas & Doctissimus *Prosper Alpinus* Libro in laudatissimo Ægypticarum herbarum describit; crescunt insuper duriores aliæ, maculosæ, marmoris specie variæ &c.

Animalia Guineæ.

Quadrupedum Avium que summam habet copiam, præcipuè Pavonum, Gallinarũ sylvestrium, Psittacorum cinericiorum, ac Nisorum, avium minutarum quæ ex ramis arborum artificio singulari pendulos nidos dimittunt, (quales mihi allati sunt) ut à serpentum infesto morsu tuti sint. Piscium non minor abundantia fertur. Nihil ut iis desit præter Doctrinæ Christianæ sanitatem, qua saluari possent. Aere autem fruitur calido admodùm ac intemperanti, nostrorúmque naturis incommodo, singulariter pluviæ nocent, quæ corruptiones magnas ac vermes generant, quòd calida àc humida putrefactionis mater sit. Indè plurimi morbi nascuntur, febres cumprimis fervidæ, fluxus ventris, Dysenteria &c.

Philosophia.

Aer malesanus.

Persequentes tractum, *Principis Insulam* transmittunt, ac ulterius sub linea *S. Thomæ*, ita dictam quòd Apostoli S. Thomæ die inuenta fuisset.

S. Thomæ Insulæ magnitudo.

Sexaginta ferè Italiæ milliaria Insula hęc in latitudine habet, ea duodecim nostra faciunt, in circuitu autem 180 quæ triginta sex Germanica sunt. Sphærica penè forma jacet. Zingiberis àc saccari feracissima, aliarúmq. rerum ad victum pertinentium, ob pluviam àc rorulentos humores, qui manè singulis ibi diebus tellurem recreant, àc ejusmodi fructuum incrementa adjuvant.

Vada ante flumen Gabæ periculosa.

A S. Thomæ insula in Mesurum deflext ad flumen sive Rivum Gabæ accesserunt cui vadosus locus obiicitur, ad 3. aut 4. ulnas, æstuosus valde, ob fluctus maris, àc fluminis inter se obvios. Fluvius hic duorum milliarium latitudinem habet & quod excurrit, utrinque cum multæ arbores prætexunt, nulla tamen incolarum frequentia, idcircò juxtà ventorum conditiones pergebant, nunc terra admoti, nunc verò mari in alto navigantes. Tractus hic ad Austrum & Septentrionem vergit profunditate maris exigua, ut remotis à terra vel ad sesquimilliare, tantùm duodecim aut tredecim ulnarum altitudo sit, atque accedentibus propius ad milliaris dimidii spacium quatuor, quinque, sex aut septem tantùm ulnæ supersint, Appropinquare tamẽ tutò potes quòd fundus ipse purus sit, àc aura quędam de nocte afflet e terra, quam inde *Terrenam* nuncupant, præsertim non longè absentibus. Vlterius aliquantulum ori Occidentalior repentur, usque ad *Cap. di Lopez Gonçalvo*, quo in loco cum indigenis tractare occæperunt tenui tamen successu, quòd Galli quidam antè paruum tempus omnia ibidem vastassent: Hic, cùm sederent jam aliquot dies, multa ex moribus incolarum peregrinoque vivendi genere intellexerunt.

Altitudo circa ostium Gabæ.

Primum autem quòd ad religionem attinet. Deum ac divina penitus ignorant, quidam solem ac Lunã venerantur, alii arbores quasdam, aut Terram veluti nutricem ac omniparentem Indè sputo terram maculare pro crimine habent. Raró prodeunt sine magno, laro, àc evaginato cultro, quẽ manibus tenent Vtriúsque autem sexus homines cute discissa diversimodè ac stupendo more, visuntur Cultris ità pellem lacerant, àc deinde eandem unguento quodam colorato fricant. Antequàm bibant semper aliquid primùm è poculo effundũt. Inter prandendum nunquàm potant. Post remotas mensas valido aquæ, seu vini *de Palma*, aut aquæ melle admixto decoctæ haustu sitim explent.

Mores habitantium circa Lupi Gundisalvi Caput.

Manè vel interdiu obuii inter se, aut Primatẽ salutantes, honoris in signũ, in genua procidunt, manúsq. cõplodunt, genuarim residentes, donec ille salutationem reddat, eodem pulsu manuum, aliàs inter se cõplodunt hisce verbis *Fuio, Fuio, Fuio*, quibus & viã ac presidiũ cõcedunt, aliaq. fausta declarant. Incolæ furaces sunt circa advenas, nõ item circa suos fœminæ verò fornicationi ac libidini deditæ, præsertìm cum advena, nullà ibi existimatione probri. Quidã verò inter eos viri rotundas cistulas sive thecas è collo pensiles habent è corticibus factas, majores minorésque, haud absimiles iis, quæ apud nos in diversoriis elemosinæ injiciendæ causa dependent · verùm in iis contenta nequaquã patiuntur aspici. Viri juxta ac fœminæ plurimum nudo capite degunt, capillo mirifice formato, àc vincto, breviore tamen, quidam galeros ferunt ex arborum corticibus aut Indicis Nucibus confectos Quidam fasces plumarum numerosa serie gestant, filis ferreis capillis alligatos. Galerorum ac plumarum eas formas mihi complures allatas possideo. Quibusdam superiore in labro foramina sunt perque Nasi interiora labrorumque vulnera Eboris partes inserunt, daleri magnitudine, in tantum desinentes, foramini aptum, ita ut os regant àc naribus accedant. Aliis ex interstitiis uariũ, àc labiis ebũr dependet, quibusdã Conchæ minores ac dentes in ornatum (ut putãt) cuius item gratià quidam inferius quoque labrum terebrant,

Galerorum ac Plumarum formæ.

Facies Ornatus.

terebrant, ac linguam per hiatum exerunt. Plurimi itèm ex viris àc etiā fœminis Inaures gestant triëntali aut quadrantali pondere. Aliis bacilli ex auribus sunt, lati quinque aut sex digitos.

Inaures.

Vestimenta ceterùm constant ex storea facta è libris arborum, rubri coloris, ad pudendorum tegumentum. Ijs storeis quidā pelles simiarum, Cercophitecorum, aliorumúe sylvestrium animalium appendent, cum nola quæ medium tenet, prorsùs ut apud nos Vaccis ac ovibus fit. Corpora rubro colore pingunt, quem ex rubro ligno, quale & mihi inde allatum est conficiunt. Pulchrum colorem diffundit, leviorem tamen quam is quo Brasilianum lignum adficit. Oculum proinde & unum rubore inficiunt alterum verò flavo colore aut albo, inductis ad ista per faciem tribus quatuorùe lineis.

Vestitus.

Corpora picta.

Plurimi hominum incolarum cingulum ex Bubali corio gestat, pilosum etiamnum. Id fere ad palmi distantiam conjunctum anterius, à quaque extremitate particula eminente, minuto vinculo stringitur. A ventre brevem latumque è ferro cultrum dimittunt, vaginæ ferrea tectum. Cingula hęc quædam lata sunt duos aut tres palmos & amplius. Supra eos cultros alii missilibus itèm utuntur triangularibus (ut apud me conspici possunt) & terribilibus admodùm. Præterea fæminarum muliæ ingentibus annulis ex ferro, ære rubro, aut stanno crura cingunt. Ij subinde quatuor aut quinque apud nos pondo penderent, tanta arte commissi, àc cincti ut vix intelligas quo modo eos induere potuerint. Viri itèm aliqui eodem ornatu gaudent at pauci. Sunt & mulieres quæ præcinctoria juncea gestant, qualia & ipse allata habeo. Atque hæc de vestimentorum relata [illegible], in quibus ut deformes conspiciuntur, ità & in reliqua familiari re non multum à brutis differunt. Humi cubant in storeis stratis. Victum ducunt ex magnis albisque radicibus, quas *Inamos* dicunt, amæni gustus, Hispanicisque *Batatis* seu castaneis simillimi, quas assant & elixant, item ex aliis radicibus ac faccis [illegible] *Banana* itèm sunt fructus Arborum, quomodò Indiæ heus hoc in libro vocantur, Cucumeris longitudine ac gustu mixto acido dulcique omnimodò suavi. Porrò & Piscem àc carnes manducant, nulla ciborum discretione, quos temerè eunde in catinum conjiciunt, discumbentes bellnarum ritu. Primates ferè soli cibum capiunt ex stannea pelui, alii ex figulina turpi insidentes storeæ humi stratæ. Fœminæ proprio privatoque Iiboreaquam adferunt, ac fructus, quos coquunt. Naturæ onus nunquam deponunt in terram temerè, summa peccati opinione. Ea gratia scrobes effodiunt capacissimos. Viri quidam storeas conficiunt, quas inter se permutant; Armis meliùs instructi degunt quam ii qui circa *Minas* habitant, frameis nempè arcubus, telis, àc clypeis oblonga textura ex corticibus arborum paratis. Tympanis utuntur infra angustioribus, supra verò latis, tibiis autem ex Elephantis dente. Arma ista cuncta mihi allata sunt. Nostri in flumine *Gabam* ad certas Insulas venientes à Nigrita quodam deducti sunt, qui dentem magnum per superius labrum ostendebat, àc manu latum cultrum tenebat, per cæterà corporis dissectus àc foraminatus ut notavimus, ad casam quandam inter Nigritas, quo in loco aulæa quædam ex arborum libris strata jacebant, iis cum insiderent, nihilque præterea animadverterent, humeri illis pulsantur, àc signatur ut suspicerent, hisce verbis *Mani Gabam* commonefacti. Cùm quid sibi ille pulsus vellet alias ignorarent suspicientes Nigrum quendam viderunt sede elevatum certos per gradus, immotum pene, idoliquo instar catenulis multis, annulisque osseis cinctum, teterrimo adspectu. Hic pedibus suis Nigras quasdam mulieres subjectas habebat, qui Elephantorum caudis muscas arcebant, ventulumque conciliabant. Iccircò conjectati nostri ejus cum insulæ Dominum esse, mox genu flexerunt, salutationem more patrio illius regionis ex manuum complosione perhibentes, donec *Mani* signo reddito plausu simili ut surgerent declararet. Pro munere tùm storeas illas regia dona retulerunt, quas & ego cum linteamine habeo. Alii ex Myoparone nostri homines alterum ejusdem fluminis ostium ingressi, ad duo usque milliaria ad vicum quendam magnum accesserunt flumini contiguum ut lapidis jactu tecta casarum facile attigisses: Cùm duplicatam navis longitudinem à terra abessent Anchoram ibidem fundo dederunt. Stabant in fluminis ripa Nigritæ supra mille, viri, fœminæ, àc pueri, ex quibus alii frameas habebant, alii cultros ac similia arma. Voce summâ inclamabant *Jo Io*, alia item verba addentes pari plausu juxta regionis morem, spectaculo mirabili, àc auditu peregrino. Paulo pòst Nigrita quem è loco qui inde quinque aut quatuor milliaria aberat adsumpserant Aquæ sese dedit, terrámque adivit. Hunc mox mortales ijomnes præsertim femina invadunt, ità ut progredi nequiret, cantantes pariter, ac virenti gramine eum conspargentes, tanto strepitu, ut auditum visumque adimeret, nulla intermissione, abscindentes omnes ripæ herbas cultris suis. Interim ex eo vico quidam scipione longiore insignis processit, veluti Imperatoria authoritate

Tela.

Victus.

Arr.

Quid nostris in Riva Gabā acciderit.

Adorant Regem.

Honorantur storeis.

Quid cæterùm eodem in flumine acciderit.

 pollens,

pollens, silentium cæteris imperat, ac à flumine ut recederent compellit, verùm frustrà ob multitudinem. Nigrita item iste antè à nostris dimissus *Canuyto* quodam (ita lembos suos vocant) ad navem rediit, adducens unà secum viros duos, fœminámque provectæ ætatis, quæ ex primatibus uni uxor erat, in medio viridi colore depicta, manibúsque virentem ramum ferens, quo innuebat, aliis duobus viris plaudentibus, omni pacis ac amicitiæ nota (ut existimabant) juxta terræ usum. Cum hisce hominibus duo ex Myoparone terram petierunt, maxima turbatione astantium, plausibíliq. lætitiæ significatione. Atqui ad Præfectum euntes bona huius turbæ pars sequitur, presertim fœminæ discurrentes huc illucque, modo à fronte saltantes, modò à tergo, insanorum hominum more, concutientes cultros ingentes quos manibus gestabant terribili spectaculo. Neque miranda est in hisce hominibus eorum gestuum insolētia, quòd nunquàm antea candidi coloris homines inspexissent. Lusitani olim in ostio fluminis fuerant, verùm non perinde ipsum penetraverant. Nam à navi octo aut decem mill. erant, fluviúsque circa hunc vicum (qui Cermentyn dicitur) milliaris latitudinem facile habet, ab alia rivi parte altero jacente vico. Dum Myoparo hic hæret, tormentum nostri emiserunt, cuius terrore incolæ affecti aufugerunt, mox tamen reversi. Qui ad Præfectum ibant cantu ac saltationibus, magno gaudio, quòd Candidi homines in eas oras venissent deducebantur. Præfecti casa ex arundine constabat ibi exspectarunt per mediæ horæ spatium nostri, Ducis adventum, nequaquam interim cessante illâ plebeiæ lætitiæ declaratione Præfecto ergò prodeunti primùm tres storeæ, ac duæ sedes, major minorque à Nigritis quibusdam subsequentibus adferuntur. Corpus, faciem, ac cætera membra cretata habebat, aliòue albo colore fucata, & sacculus cum creta post ipsum ferebatur. Caput pileus ex pelle tegebat plumis variis plenus. Catena vero ex ossiculis vel centum in ordines dispersa, collum, brachia & crura cingebat. In sede collocatum accessit annosa mulier quæ ei ex creta ista præbuit, manus, velut lavans, eâ conspergens, reliquáque in faciem conjiciens, sursum deīn elevatis duabus manibus. Vxori item creta offerebatur. Post eam ceremoniam Mulier illa cantum instituit, domóque saltans egreditur, subsequentibus eodem ritu ceteris fœminis. Tum quædam verba infit Dux, Nigritas conductores nostros advocat, usque adventum nostrum gratum esse testatur manu plaudens hisce verbis *Fuio*, *Fuio*, ut usus ibi fert, post alios sermones jubet ut ferrum exhiberent, superesse magnam ibi Eboris abundantiam; ita factum ac permutatio aliqua inita.

Signa amicitiæ.

Candidi homines nunq. Nigritis visi.

Ad Casam Præfecti deducuntur.

Is prodit.

Dealbatus.

Suscipit nostros ac ad commercia hortatur.

Flumen hoc ut diximus latum valdè est. scatet Crocodilis ac Hippopotamis, multos habet sinus, vergit in Notapelioten. In discessu a vico *Crementino* nocturno tempore quatuor aut quinque horis obsiquabant cursum, bis fundo illapsi. Persequentes navigationem Insulam quandam prætervecti sunt in ostio fluminis jacentem, quales multæ sunt, quòd terra ibi plana sit, humilis ac arboribus plena. Ea Insula *Caracombo* dicitur, ex qua nostras ad naves *Canutum* (ita schaphas suas indigitant) venit octodecim hominibus instructum, quibus tympanum aderat, ac cavatus baculus fistulæ vice. Accedentes ex eo numero quatuor aut quinque transgrediebantur, inter quos unus erat albatus planè quà facie, quà brachiis, & pectore. Ramusculum idem virentem tenebat cum nola, ac aliud contextum formà passeris penè, itèm cretam quam passim per navis tabulata spargebat, nolam identidem pulsans, cum vel loquerentur inter sese ipsi, vel nós aliquid diceremus Consecrationis cujusdam seu benedictionis hæc nota videbatur. Sederunt postmodùm ac titubanti vacillantiq. in verbis obiectorum a ipsis tibus more olla ingens vino *de Palma* plena adfertur, ex qua propinant sibi mutuò, protracta ea potatione fere ad mediæ usque horæ spacium, quo confecto lembũ suum repetiverunt, ac eo terram, quò & nostros invitabant permutationis ergò ferri cum ebore. Palatium ita intrant ac vicum lustrant. Ibi exiguam nostri casulam deprehendunt triũ pedum altitudinis tecto minimam verum à latere aliquantulùm adapertà. Sub ea minuta crux stabat ex qua turbo pendebat impletus quibusdã reculis, quarum adspectum denegabant. Iuxta crucem bacillus visebatur, cui caput pulli infixum erat, oculo in uno ossiculum habēns, quale Aselli minores ferè in capite ostendunt (apud nos fræna equorum ac canum torques inde fiunt) juxtaque bacillum jacebant piscium aliorumque animalium ossa, inter quę & Piscis Pristis rostrum erat sine dentibus, quod Nauta collectum ad me pertulit. Cum hujus rei causam quærerent responderunt funus ibi esse. Transeuntes alium vicum 20. fere viros sedentes catervatim ante cuiusdã casę fores offendunt, inter quos & quidam ex primoribus apparebant. Intra casam mirabile omnium vocum Chaos personabat, in funesti planctus (ut ipsi interrogati confitebantur) formam. Mulieres nullo verecundiæ respectu pariunt, accurrentibus promiscue cuiusuis sexus, aut ætatis hominibus. Mirari autem licet Circuncisionis apud eos usum, cùm tamen Legis divinique cultus expertes sint. Terra (ut dictum est) fert abundanter cunctos peregrinos

Fluminis huius descriptio.

Caracombo Insula.

Funeris ritus.

Partus nulla verecundia.

Circuncisio.

grinos fructus, scatetque animantibus ac avibus omnis generis. Nidi supra [illegible] uno ex ramo dependentes inibi conspiciuntur, mira arte contexti, in spectaculi insignem elegantiam. Extremitate penduli ramo firmissime alligantur, contra Anguium Lacertorumque insidias. Horum nidorum formas pulcherrimas habeo allatas. Atque hæc de *Guinea* ora dicta sint; sequitur potentissimi Regni *Congi* descriptio.

Nidorū elegantia & ars.

Antiquorum opinione hæc terra inhabitabilis erat quam sub Zona torrida locaverant. Verum falsò, *Odoardo Lupo* Lusitano teste, qui eandem multis cum Lusitanis habitavit, ac bonum ibi incolatum prædicat. Aer etenim ipse præter cunctorum æstimationem ita tēperatus perhibetur, ut hyberno tempore neque acerbum frigus sustineat, quòd hyems ibi Autumno Romani territorii similis sit, nullo usu pellium, aut vestium mutatione, cum nec focum requirant. Sed nec ipsa montiū Cacumina majore hyemis acerbitate urantur, licèt, generatim hyberno tēpore calor sit major quàm æstivo, ob continuā pluviā antemeridiano præsertim tempore duarum horarum, ac totidē postmeridiano. Calor is nostris hominibus pene intolerabilis est. Ejus terræ incolæ nigri sunt, licèt fœminarum aliquæ ad flavedinem, inclinent, nigris plurimùm cincinnis aut rubeis mistisue staturæ mediæ, Lusitanis [illegible] milles. Pupillas multicolores habent, nigras ac marini coloris, labia [illegible] crassa quemadmodum Nubiæ hominum, aliorumque Nigritarum existunt [illegible] & vultus dissimilis est, macilentus, modò pinguior ac moderatus ut Lusitanorum, differentia quadam à cæteris Nigris male formosis hominibus. Longitudinis diei Noctisque per [illegible] integri anni cursum vix horæ quadrantis differentia intercedit, quæ animadverti queas. Hyems ergo illis [illegible] loquendo nostro in vere oritur, ferè circa 15. Martii, ac Æstas Septembris medio. Pluviæ ibi hyemante anno continuæ sunt quinque mensium, Aprilis, nempe Maii, Iunii, Iulii & Augusti. Rarò tum sereni dies illucescunt, ipsique imbres guttis ingentibus [illegible] tur, in miraculum usque, cōsimi, [illegible] digesto omni humore per aridæ terræ meatus. Contrà æstas sex mensium sicca est [illegible] illa pluviâ madefacta. Flumina [illegible] que aqua implentur, terramque inundantes eandem humore adficiunt.

Qualitas aëris.

Hominum vultus.

Tempestates anni.

Fluminum exundatio.

Æstivi ejus temporis venti ii sunt, quos Hippocrates & post eum Iulius Romanorū primus Cæsar Græco [illegible] nomine indigitarunt. Borea Lybicus est, Lusitani quē *Vento maestro* sive [illegible] nuncupant, tanquàm illi terræ proprium ac ordinariū. Eadem [illegible] plurimà nebularum exagitatione versus montium capita, quæ ibi percussæ [illegible] tur, [illegible] terram [illegible] effundunt. [illegible] montes nebulæ imminent instante pluvia. Imbres iidem continui fluminum quoque incrementa suscitant, Nili nempe & Nigri, aliorumque ejus plagæ, quæ vel in Mediterraneum Mare vel Oceanum cadunt, lapsu suo pinguedinem humiditatemque regionibus quas rigant applicantia. Quòd ergo Æstate nostra, qua illi hyemem experiūtur, plurimi in *Congi* Regno ac Æthiopia imbres cadant, mirandæ non sunt prorsùs fluminum exundantiæ; licet in Ægypto aridioribusque terris, quæ nunquàm pluviis rigātur (excepta Alexādriæ regione) eadē incrementa majoris miraculi sint, quæ circa Nilum contingunt, ex crassa, densaque aqua, certis, statisq. anni tēporibus, nulla immutatione in totius Provinciæ summa fertilitatē, quæ absq. iis irrigationibus vacua esset. Unde & a veteribus [illegible] Nilo, Genii boni nomine ei indito, teste Ptolomæo Libro quarto. Atqui hodie plurimi Christiani miraculo hanc fluminis exundantiam adscribunt, sine qua fame pereundum esset, dependente hominū vita (ut Iohannes Chrysostomus ait) ab aquarū incrementis. Caurus ergo qui apud nos æstivo tempore flat, quod illis hybernum est, ibi nebulas ac vapores circa montium summitates colligit, pluviasque citat, quæ ob calidos vapores hyemem iis in locis temperant. Hi ergò imbres in causa sunt quod Nilus exundet, aliaque horum locorum flumina, magna olim veterum disceptatione, ac infinitarum fabularum circa eam congesta serie. At æstivante iis in locis anno contrarii venti secūdum Pyxidem afflant, Notapeliotes nempè & Borapeliotes, haud dubiè frigidi, proficiscentes scilicèt ex opposito Poli Antarctici, qui & Terram ipsam refrigerant, ut nostri apud nos. Etenim illis syncerum cælum reddunt, nobis verò nubilosum ac pluviale, naturali quâdam Terræ, Aeris, ac climatum dispositione, præsidente summâ divini numinis providentia, qua Cælorū orbes segregati sunt ejusdemque solis ac syderum, ut omnib' terris luceant, caloris, frigorisque temperie juxta ordinatas compositasque proportiones. Enimverò nisi ea refrigerans aura Terras Æthiopiæ, Congi aliasq. circumjacentes recrearet, calor planè intolerabilis constitueretur. Hac eadem aura incolæ Græciæ fruuntur, Candiæ, Cypri, Asiæ minoris, Syriæ, ac Ægypti. [illegible] illis venti Borealybicus ac Zephyrus Zoophyti quasi vitæferi dicuntur. Porro notandum Nives nunquam in montes Æthiopiæ, Congi, aut circumjacentium regionum cadere. Nisi inspexeris, quæ versus Bonæ spei Caput feruntur, aut in locis ubi Lusitanis dicti Nivis Montes jacent. Congi regnum si glaciem aut nivē haberet Aurum sanè vinceret in pretio, quòd potus eo modo refrigerari

Causa exundantium Nili.

Temperatura mundi.

 posset,

posset. Iccirco flumina crescere ex Nivis augmento ac liquore nequàquam perhibeas rectè. Imbres enim quinque mensium ea incrementa dant ut jam retulimus.

Ad propositum ut redeamus. Congum petere potes, aut è mari alto S. Helenę insulam versus facta transmissione, aut juxta oram Africæ, in S. Thomæ insulam, ad Caput *Lups Gundizalvi* (quod gradu primo Australi Lineæ jacet, distatque 21. Germanię mill. a S. Thomæ insula) directa navigatione. Inde terreno vento oram legunt, anchoramque vespertino tempore emittunt, certo in loco post aliquod Promontorium, aut in portu quodam, donec ad destinatum locum ventum fuerit.

Navigationis in Congum ratio.

Congi Regnum ad S. Catharinæ caput extenditur Id Australi Æquinoctialis plagæ adjacet secudo gra. ac dimidio. Persequentes oram ulterius Littora quædam ac arenas transeunt, commemoratione indignas, usque ad duos sinus, quos mare efficit, bono portu quem *Alvari Gundizalvi* vocant. Ulterius aliquantulùm rivulus quidam in Oceanum incurrit, à Lusitanis ob ruborem dictus *De las Bareras rossas*, quòd aquæ ei arenas quasdam rubras subjectas habeat, quæ colore eandem adficiunt. Circa hunc tractum Montes quidam alti consurgunt à Lusitanis dicti *La sierra Complida*, id est, montes longi, succedit deinde alter fluvius, *Baja de las Almadias*, id est, sinus lemborum, quòd ibi multi lembi fiant. In hujus fluminis ostio tres insulæ jacent, quarum maxima in medio est, habitata, ac portu minutarum navium capaci insignis, reliquæ incolas non habent. Hinc discedentes ad magnum Congi flumen *Zaire* dictum appropinquant, ex eodem partim lacu originem ducens, ex quo Nilus descendit. Tantam verò aquæ abundantiam reddit, ut pene fidem res superet, latitudine 5. mill. & dimidij impletâ, antequā in Mare procurrat, dulcem aquam evolvens etiam salsis fluctibus per 8. 10. & aliquando 16. nostrata milliaria superatis, quo argumento facile Nautæ considerant locorum situs ad quos provecti sunt. Adverso flumine majoribus lembis ad 5. miliaria tutò navigare licet, succeduntque mox impetus torrentiū undarum maximi, quod eo in loco flumen è cataracta cadat tanto fragore ut ruere nō fluere credatur qualia & Nilus, Danubius, ac Rhenus quibusdam in locis experiuntur. Fluminis ostium insulas quasdam habet, incolis plurimis frequentes, queis satrapæ imperant, Regis *Congo* feudatarii. Olim insulani bella inter se gesserunt ex lembis, quos integro ex trunco arboris excavant. Ea *Licondo* dicitur, crassa aliquādo, ut vix viri extensis eam brachiis comprehendant, indè & lembus ex maxima ductus vel 200. homines capiat. Scaphas hujusmodi remis agitant maximo impetu, remum quisque tenet & arcum, bellandi occasione remum dimittunt ac arcu rem gerunt Gubernaculorum item vice vertendæ scaphæ husce remis utuntur. Hoc in fluvio sunt Crocodili ingentes apud eos *Caymones* dicti, Hippopotami, aliùdque animal quod duas veluti manus præfert, caudam unam, lagenæ penè instar, id *Ambize Angulo* vocant nos Porcum marinum diceremus, ob pinguedinem velut Porci. Gustu pollet optimo, Carnis imagine, cùm tamen è piscium numero sit, qui dulci ex aqua nō egrediuntur. Gramine riparum vescitur, caput bovis habet, & sunt hujusmodi 500. librarum. Piscatores sub pæna capitis captum hoc Animal ad Regem deferre coguntur.

Congi Regni magnitudo & situs.

F. ... Zaire.

Cataracta.

Crocodili.

Piscis mirabilis Porcinus.

Hic Promontoriu exoritur porrò, quod *Cap. di Padram* vocant, ac ulterius paulò flumen *Lelunda* quod ex minuto lacu oritur interiori terræ situ, unde & plura flumina nascuntur, nominatim quod *Coanza* dicunt, de quo postea agemus. Fluvius *Lelunda* tempore quo imbres cessant siccus omnino est ac vadosus, fluit circa montis pedem, in quo Regia civitas *Congo* ædificata conspicitur. Hinc cursus tendit ad flumen *Ambrize*, ingens item ac portu commodum. Fluit non longe ab *Congo* oppido versus Mare Sequitur fluvius *Onze* portuosus, nascens è lacu Nili Australiore tractu accedit amnis *Lemba* portui tamē ac navigationi ineptus. Post hunc Danda fluvius maximus occurrit, qui Naves valorum 100. ferat. Ex eodem ramus Australior tendit *Bengo* dictus ac cum Coanza flumine alio maximo insulam *Loanda* reddit concurrentibus undis, ac magnā cæni vim efferentibus, dilatationem in insulæ. Bengo autem ingens amnis per 25. Italica milliaria quæ 5. Germanica reddūt, navigabilis fertur. Inter duo ergo illa flumina *Loanda* insula famosa jacet, cū portu ejusdem nominis. *Loanda* terram planam sine montibus significat.

Flumina

Lelunda.

Coanza.

Ambrizi.

Onza.

Lemba.

Danda.

Bengo.

Loanda insula.

Etymon ejus nominis.

Quatuor hæc insula milliaria longitudine sua ferme complectitur, latitudine verò quadrantem milliaris vix, ac quibusdam in locis teli duntaxat jactum. Mira res, effodienti terrā ad 5. aut 4 palmos pleno turgidoq. mari potabilis ac dulcis aqua aperitur, eodem verò decrescente salsa ac amara.

Hac in insula piscatio illarum Concharum celebratur, quæ universum per Congi Regnum, aliasque vicinas partes, monetæ loco serviunt ac exponūtur Ea piscatio hoc modo initur. Mulieres quædam è littore in mare aliquantulùm descendunt, ac cophinos quosdam arena plenos educunt. Hos in terram producunt conchasque ab arena purgant, quæ minutæ admodū sunt, ac variæ, apud eos tamen fere in duo genera distinctæ, sunt enim mares, sunt fæminæ, quę pulchriores colore ac adspectus voluptate habentur. Quamvis verò circa pluri-

Piscatio Concharum quæ monetæ loco sunt.

ma Congi

ma Congi littora hujusmodi conchæ reperiantur, præstant tamen illæ *Loandæ* subtili fulgore, ac cinericio colore, aliis colorum generibus reprobatis. Hisce conchis ibi cuncta emuntur, ipsumque Aurum, Argentum, ac cætera ad cibum pertinentia. Ceterùm non tantùm hoc more moneta Auro detrahitur, aut metallo alteri, in Congi regno, verum & in aliis Africæ partibus, in regno Chinæ, ac quibusdã Indiæ locis. In Æthiopia etenim Piper nummorum in vicem exponunt; in regno Tombuti circa Nigrum fluvium Conchas marinas, ac *Porcellettas*, ut in China & Bengala Metallo sanè maximus in Europa honos est, cum id infinitę gentes pari veneratione aut pretio nequaquam adorent. Insula hęc 7. aut 8. pagos habet *Libata* dictos idiomate istius terræ. Præcipuus *S. Spiritus* nomine signatur, quem Gubernator è Congo dimissus tenet, piscationi opulétæ concharum intendens. Multa item hic animalia sunt capreæ, Apri &c Ardua item hic & mirabilis arbor crescit *Ensanda* dicta, perpetuò virens, virtutibus mirandis inclyta ramos proceris incrementis extendit, ii fila quædam tenuia demittunt, quę terrę contactu radices item generant, in aliarum arborum perpetuã seriem sobole nimis quàm multiplici. Sub priore hujus Arboris cortice Linteaminis certa quędam species nascitur, quòd pulsatum ac emundatum, qua latitudinis & longitudini, extenditur, ac deinde plebi in vestimentorum usus servit.

Vid. Loanda.

Arbor Ensanda.

Linteamen ex Arbore.

Naves Insulani habent ex Palma factas, aut Indica nuce, conjunctis tabulis, modo quo Lusitani Phaselos cõcinnant. Hę Velis ac remis incitantur, iisque piscationibus in ea orâ felicissimis indulgent, ac continentem petunt. Eâ parte quæ ad continentem vergit, quadam in concavitate, Arbores crescunt ad quarum radices, marina aqua descendit, eæ Ostreas habent, magnitudine manus, gustu delectabiles, insulanisq. alias haud incognitas, quibus *Ambizamatare* dicuntur, quasi Lapidis pisces. Insula hæc qua angustissimum est fretum firmæ prope accedit, ipseque sæpe rivus interfluens natatu a gente superatur. Eo in freto insulæ quædam exiguæ jacent, crescente mari fluctibus tectæ, ac subindè aridæ, quo tempore juxta radices arborum Ostreæ inveniuntur. Propè hanc insulam circa exteriorem ejus partem Balenæ infinitæ natant, nigrę ut apparet, continuis inter se bellis agitatæ, cum nece multarum, quas Nigritæ tùm piscantur, ac adipem emungunt quo cum Pice Naves muniunt. Portus supradictus ostium in septentrionem porrigit latum penè dimidium milliare Italicum, altum valdè. E regione in firma *Vicus S. Pauli* visitur nullis tamen propugnaculis validus, quę Lusitani habitant, eò ex Lusitania cum liberis ac uxoribus devecti. Piscium multitudine summa fretum hoc abundat sardis præsertim, & Encrasicholis, tanta multitudine hyberno tempore ut sponte in terram desiliant, nec non Soleis, Accipésere, Mullis, & Cancris maximis, qui eo in tactu salubres admodùm sunt, ac ab incolis amati.

Naves Insulanorum.

Ostrea.

Balenæ.

Vlteriore ex *Loanda* navigatione ad fluvium *Coanzam* venitur, qui cum *Bengi* flumine supra citato insulam *Loandam* efficit. *Coanza* itaque oritur ex parvo Lacu quem fluvius efficit ex eodem lacu natus, ex quo Nilus aliique plures amnes fluunt. Is lacus hac in Tabula vocatur *Zaire & Zembre*; apud antiquos Tritonis, quòd in eo vulgi fabula Tritones marinique homines reperiantur.

Coanza flumen.

Coanza flumen, ut eo revertamur ostium habet latitudinis dimidii mill., adversaque unda lěbos fert ad 20. usque nostratia mill. nullo tamen insigni portu. Hic intiû ferè ducit Angolæ regnum quod olim imperio Regis Congi subjectum fuit, verùm antè paucos annos Gubernatoris cuiusdã operâ ab eo segregatum, unde & hodie amicitiâ cum eo colit, nullâ tamen feudatarii aut subjecti devotione, licet subindè dona quędam emittat, tributi quadam specie.

Angolæ regnum.

Sequitur Promontorium *Ledo* quod ubi superaveris alii nempe amnes succedunt. Primus *Sunga* dicitur quem per 75 Italica aut 5. Germanica subeas. Alter *Bengleli* ubi hodie ex subditis Angolæ Regis quidam imperat. Demum ad Portum modicum venitur fidum ac probum cunctis ratibus; Vocatur Vaccarũ sinus, à quibusdam Vaccarum Littus, quód plurimę ibi vaccæ pascebantur. Estque ipsa Regio plana ac graminis, cæterarumque rerum ad victum pertinentium ferax. Venalia etiam hic metalla quędam subindè reperta fuerunt, præsertim Argentum, ut *Lupus* ejusque interpres *Pigafetta* testantur ex quibus hęc fere omnia ducta sunt. Atque hoc termino limitatur olim ora potẽtissimi regni Congi, celebrati magnis commerciis Lusitanorum initio detectionis ejusdem, initium sumit 4 gra. & dimidio Australis plagę ab Æquinoctiali, porrecta deinceps usque 13. gradum altitud. qui 630. Italię, 126. Germanica mill. conficiunt, si in quinque unum computes. Licet autem hęc Regio, ut cunctæ aliæ quatuor partibus absoluta describi possit, Occidentis, Orientis, Austri ac Septentrionis respectu, sufficiet tamen Occidentalis hæc terrę declaratio, juxta maris littus, cõposita Africanę Indicęq. Navigationis ergo. Porro discursus quosdã sermonis adjungam. *Congi* Regnũ in 4. sex famigeratas Regiones distribuitur, eę sunt *Bamba, Sogno, Sundi, Pango, Batta, & Pemba*.

Limes Regni Congi.

Sex Provinciæ Regni Congi.

Bamba maxima est & opulentissima juxta littus maris porrecta, à flumine *Ambrisi* usque ad *Coanza* amnem, multis distincta domi-

Bamba.

dominiis, quorũ nomina non temerè retulerim, *Mani* eorũ lingua Domini dicuntur inde *Mani Bamba* Dominus Bambę *Mani Loanda*, *Mani Coanza*, id est, Dominus Loandæ, Coanzę, &c. Bamba veluti scutum est ac propugnaculum totius Congi Regni, inde cunctis rebellibus bellũ infertur, quod ejus terræ incolæ bellicosissimi, ac armis adsueti Regi omni in discrimine auxilio sint. Vigente itaque re, ex ea tantum, vel 400000 armatos, nempè juxta regionis morem educit.

Panza urbs.

Hujus Provinciæ Famosissima Vrbs in campo jacet, inter flumina *Losam* & *Ambrisium* vocaturque *Panza* communi verbũ nomine, in quibus Gubernator degit, distat à mari ferme 100. Italię mill. quę 20 nostratia conficiunt. In hac Regione mons surgit Argentifodinis aliisque Metallis dives, pertingens ad Angolæ Regnum, valdeque hic tractus opulentus habetur, quod item circa littus maris Conchæ pecuniarum loco inveniantur. Vnde & mancipiorum hic summa tractantur commercia, quæ Lusitani infinito numero emunt, aliasque in terras venum transmittunt.

Incolæ fortes.

Incolæ militari pollent robore, Gladios longos, latosque gestant, ut Heluetii, quos à Lusitanis suscipiũt. Tantę ibi hominum vires, ut vno ictu servum secent per medium, Bovique vivo caput abscindant. Atque adeo inventi, qui vinarium vas 325 librarum fere brachiis gestarint. Præter eos enses, & Arcus peritissime tractant, ac clypeos oblongos ex corticibus arborum contextos, quales apud me videri possunt.

Virium que fuerit natum.

In hac *Bambæ* provincia multa diversaq. Animalia reperiuntur, Elephantes præsertim plurimi, ob pratorum sylvarum, aquarumq. copiam. Maximi ii sunt, usque enim ad vitæ medietatem crescunt, & annos fere centum quinquaginta implent. Qui in Lusitania & apud nos conspecti fuerant, minores sunt, quòd nondum adulti habeantur. Magnitudinis harum belluarum haud tenue argumentum sunt dentes ibidem collecti, ac 200. medecinaliũ librarum inventi, computatis 24. dipondiis in libram. Congitana lingua Elephanti dens *Mene Manzo* dicitur. Iuniores Elephantos *Moana Manzo* dicunt. Aures nequaquam minores Turcarum peltis maximis habent longas majores palmos sex formá ovi, versus humerum acutiores quarum caudæque motu àc appulsu muscas arcent, quas item pellis contractione insidentes mactant. Pilos caudæ densos hábent, juncorum minorum effigie, splendidos atrosque, qui in adultis pulchriores validioresque sunt àc majoris pretii utitur iis homines ornandę cervicis gratia, præcipue viri nobilesque fœminæ in Angolæ regno, circum jacentibusque locis, quos & magna æstimatione dignantur, ob bestiæ ex qua avulsi sunt, ipsorumque pilorum validitatem, pulchritudinemque. Adeò quibusdam expetuntur, ut & periculum vitæ ea gratia subeant, Elephantum enim arctam quendam locum ingressum, ut se vertere nequeat, ascensu invadunt, aut à tergo accedentes acutissimis cultris Caudæ pilos abscindunt, quos catenatim annulatimque componũt, àc dein collo, brachiis, digitisque applicant. Caudis hujusmodi integras calceosque quibus utuntur nunulosque multos ex hisce pilis contextos Doctor Paludanus tenet ac ostendit. Sane veteres Elephantum natura literat si genua iis flecti posse negant, arboresque ideo somno captãdo quæsit is crediderint, atq. eo modo capturæ idoneos extitisse. Nostri enim homines àc ante eos Lusitani rem aliter compertam habent, crura jungi, genua flecti, cùm vel arborem scandunt cruribus duobus elatis, ut frondes carpant, vel humiliorem aquam appetunt, atque eã potant; quomodò juncturæ hujusmodi ossaque apud D Paludanum extant. Reliqua circa Elephantum descriptionem multis deducta scriptoribus non addam. Tigres huic item provinciæ sunt, forma qua in nostris regionibus circumferuntur. Mirabili naturæ qualitate belluæ hæ *Lupo* teste nunquàm Candidos homines adoriuntur, Nigros verò crebrò, ut & condormentibus nigro candidòque, nigrum invaserint, intacto candido. Fame pressi bestias nullo ædium respectu adoriuntur, nimirum deficientibus per campos palantibus. Congitana lingua *Engoi* dicuntur; fera sunt animalia Leonum instar, pilis tamẽ aliter adfecta. Veneno escę indito; Sagittis aut bombardis capiuntur. Alas ibidem sive Mustaces hujus animalis veneni quadam in suspicione habent, ex quibus manducatis mors furiosa proveniat: vetitum undè Regis decreto, Ne quis pellem sine iisdem venum deferat. Eadem regio Animal producit cui *Zebra* nomen est Mulo per omnia simile, nisi quòd partu fœcundum sit. Fimbriatis autem lineatisque pilis mirò adspectu visitur. Etenim a dorsi spina ad ventrem usq. pictas lineas habeat, triplici colore, nigras nempe, candidis, àc fulvas, justã proportione dispositis fimbriis, ac 3. fere digitos latis, figura quæ in libro Romæ impresso patet. Belluæ hujusmodi annua sobole multiplices passìm sunt, sylvestres cunctæ, àc pernici cursu inclytæ, velocitate *Zebra* in proverbium Lusitanorum deductã. Cicurata *Zebra* in equi locum succedere posset, in bellis, vehendo, ac trahendo, ut naturę inde solicitudo circa necessaria considerari possit. At cùm terra hæc Equis careat, ipsique incolę cicurandæ *Zebra* artem ignorent, Boumque adjumentis uti nequeant, licèt magno numero iis in locis sint, homines belluarum vicem implent, qui per vicorum angulos dispositi, sellas variè subeunt, aut lecticas gestant morę qui in Romano

Elephantorũ descriptio.

Ex Elephantorum Caudis monilia.

Tigris Candidis hominibus parcit.

Zebra animal

Homines equorum loco.

in Romano libro imaginibus ostenditur. Icciçò quibus celeritas itineris necessaria est subinde mancipia commutant, ac velut veredis adjuti quàm citissime iter conficiunt. Inveniuntur & alię bestię, quædam Bovis magnitudine, quędam minores quas *Empalangas* vocant, Bubali sylvestres, Lupi maximè odoris vi olei quod ex Palmis educunt amantissimi, Vulpes, Cervi Hinnuli, Capreæ, Cuniculi, Leporis summa copia, quod venatu ad necem non appetatur.

Zibethi feles.

Zibethi item hic feles plurimi habentur quos cicurant *Zibethi* colligendi causa, cujus odore plurimùm delectantur.

Viperæ variæ.

Vastæ.

Anguium viperarúmque diversę ibidem formæ extant, 25 palmorum longitudinis, ac 5. latitudinis, vasto ventre, orisque hiatu, vt vel Cervum ejusue magnitudinis aliud animal devorent. Terra & aquam colunt anceipites. Bestiæ hæ vbi ventrem impleverint facilè somno sucumbunt, velut ebrietatis manifestæ, Eas tum incolæ

In cibum serviunt.

trucidant, carnesque cibi gratia appetunt, suprà Gallinæ carnium delicias. Ceterum tanta quibusdam viperis veneni vis superest, ut morsu intra 25 horas mortem ad-

Venenosæ.

ferant. Aliis præterea magnitudine Animalia ibidem visuntur Draconum instar, alata, caudatum, oblongo rostro, multiplici dentium serie. Crudis carnibus vescuntur, suntq. ex bipedum numero, fulva pictaque pelle, viridi multiq. colore. A quibusdam

Dracones

Nigritis adorantur. Chamæleontem eadem regio habet, &c.

Aves.

Avibus itẽ scatet, Gallinis Indicis, Pavone, Ansere, Anate, Perdicibus domesticis, ac sylvestribus, Phasianis, Columbis, Turturibus, Aquilis, Ardeone Nilo Pellicano, &c. Psittacorum adhæc magna multitudo viridium àc cinericiorum; Rubrarum item pulchrarumque avium, quas Ficimengo vocant, sed & numerosas minutarum avium species videas, cantu *Canariarum* aviculis haud dissimiles.

Songo Provincia

Altera Congi provincia *Songo* dicta circa flumen *Zaire* jacet & *Loango*, porrecta ad flumen *Ambrisi*, versus septentrionem, 7. & dimidio gradu finiturque circa rubras Petras limitaneas Regni *Loango*. In Pro-

Vrbs Songo

vinciæ huius meditullio vrbs jacet *Songo* dicta vnde & Regioni nomen Gubernatoris ea sedes est. Elephantos plurimos habet, ideoque magnis commerciis petitur, circa Eboris cum ferro permutationem. Multæ hic itèm simiarum ac Cercophitecorũ formæ, quarum aliquæ Mimico gestu multas Facetias histrionicas concinnant. Linteamina in hisce item Provinciis multa fiunt, ex Palma Indiæ summis distracta in gorsationibus. Eius apud me multæ formæ sunt. Vaccas habent plurimas, aliaque supra nominata animalia.

Ethnicorũ vero persuasionibus viuunt Quæuis adorant solemque velut maritum pro summo Deo habent; Lunam vero ut fœminam sequenti veneratione dignantur. Vestim Congitanorum fere utuntur. Bellũ cum vicinis Anzicanis gerunt.

Sundi tertia Congi Regio.

Sundi tertia Regio potior est, àc Regis portio à Primogenito Regis, aut Regii sanguinis Principe successioni destinato semper regitur. Iacet circa Congi vrbem à Lusitanis S. Salvatoris titulo donatam, atque inde per 40. Italiæ mill. aut 8. Germanica ad fluvium usque *Zaire* extenditur.

Incolæ, ut ii qui Pango habitant, plurimum circa salem & colorata linteamina ex India & Lusitania allata negotiantur, loco nummorum conchis utentes. Pro hisce mercibus Linteamina ex Palma sus- *Commercia.*

cipiunt, Elephantum dentes, Zebellinos Martes àc cingula quędam ex iisdem Palmę foliis facta, magno in pretio apud eas gentes habita, qualia etiam apud me conspici possunt. Crystallus plurima hac in provincia crescit aliaque Metalla inter quæ ferrũ *Ferri utilitas, supra reliqua Metalla*

incolarũ opinione cæteris præstat, quòd ex eo gladii, cultri, aliaque arma utiliter fiant, cum reliquorum haud par utilitas sit.

Pango quarta Provincia liberũ olim Regnum fuit suoq. constans imperio. A Sep- *Pango quarta Provincia.*

tentrione *Sundi* attingit, ad Meridiẽ Battá, ad Occidentem *Congi* Regionem, & Orientem versus Montes Solis. Præcipua vrbs itèm *Pango* dicitur sita occidẽtali fluminis *Barbela* parte, quæ ex Lacu Nili fonte fluit. Eidẽ cõmercia tractãt quæ homines *Sundi*.

Batta quinta Regio cõfinis est à Septen- *Batta quinta Regio.*

trione *Pangi* ditioni, àc ab Oriente flumini *Barbela*, porrecta porro usque ad solis Mõtes, ac pedem Aphronitri montium & à Meridie eorum montium jungit se *Barbela* usque in adustum Montem. Civitas insignis maxime eodem nomine *Batta* vocatur, in qua Gubernator habitat, cui sclopetarii milites permittuntur, quòd orientem versus trans Solis, àc Aphronitri montes, ad Occidentalem Orientalemq́ue Nili oram gens quædam moretur *Gjaquarum* nomine designata apud Congitanos, proprio autem terræ vocabulo *Agag* dicta, ferox admodũ *Gens Agag fera.*

àc militari prędæ intenta, quæ continuis invasionibus vicinas terras ac subinde *Battæ* Regnum deprædatur. Iccirco *Batta* homines arma sua ac bellicas res, studiosè curare debent.

Provinciæ hæc 70000. aut 8000 armatorum hominum probeque instructorum emittere potest. Multique hinc Zebellini àc Martes afferuntur, eademque negotia curant quę *Pangi* & *Sundi* incolæ.

In Pemba sexta Provincia Civitas *Congo* *Pemba sexta Provincia.*

jacet *Banza* olim dicta, id est Curia, nunc verò a Lusitanis S. Salvatoris. In monte jacet, situ interiore terræ, distanciã à mari 150. Italiæ milliarium, nostratiũ vero 30. Mons hic altus àc vastus est, qui tamen ferrum ha- *Congo civitas nunc S. Salvatoris.*

beat; complectitur 2. nostratia mill. frequens

queas multis, Pagis, ac ædibus, & amplius centum millium hominum habitatione.

Montis hujus gleba fertilis valdè est ob recentiâ æris, quo puto & syncero admodùm fruitur. Probam aquam præbet, quæ nunquã hominibus nocuit, graminis dives est omnisque pecorum, arborumque feracium, ac semper virentium. Granorum illis terris utit ta omnia generi fert, præcipuè quod illi *Luco* vocant, ac maxima æstimatione dignantur, qua nos triticum, minus tamen est, aliquamque similitudinem habet cum grano sinapi, nisi quòd paulo majus sit. Id manuaria mola conterunt, farinamque albam, salubrem, ac gustu probã nanciscuntur. Bonitate tritico pani nostro haud cedit. Hujusmodi granum in Congo copiosum est, ante paucos annos eo ex Nili region delatum, præcipue ea ubi Nilus secundum Lacum implet.

Frumentum Luco.

Milium item album copiosum fert, *Mazza di Congo*, id est, Granum Congi dictum. Nec non & *Maiz* sive Turciæ triticum, parvi tamen æstimatum, quòd & *Mazza Manprito* hoc est Triticum Lusitanię indigitant Hoc Porcos saginant. Oriza it in abundat, verum nullo pretio. Regio eadem arbores diversis fructiferas gignit, ex quibus plebs facile cibum capit, seque sustentat, Hujusmodi sunt Citri, ac Limonum arbores suavesque maxime fructus Assyriæ Mali, qui inter acidum dulcéque gustum medii summoperè laudantur, ac sine noxa comeduntur. *Bananæ* quoque plures sunt, quos quidã putant esse fructus Ægyptiis ac Syris *Musæ* dictos, qui in hoc libro ficus Indię vocantur, gustu sunt probi amænoque ex dulcedine acido, bonique alimenti.

Mala Assiria optima.

Campi verò Palmarum multas species ferunt nempè quæ Indicas nuces & Dactylos producunt Nascitur & alia Palmarum, species similis supradictis duabus ex quibus Oleum ducunt, Vinum, Acetum, Fructus & Panem. Oleum ex fructuum pulpa, velut ex olivis eliciunt, idem colore ac substantia Butyro nostro haud absimile est, viridius tamen paulum, in flavedinem inclinatum, quò & olei ac Butyri loco utuntur, eodemque Lucernas alunt, & corpora ungunt, conciliandæ celeritati. In summa, necessitatis tempore valet potissimum, ut nostris accidit, quibus absque hujus Olei alimento pereundum fuisset fame. Apud me id videri potest cum Vino & Aceto ex iisdẽ Palmis. Vinum ex summitatibus arborum depromũt, quas terebrant, decurrente tum succo lacteo, refrigerante ac sereno, is primùm dulcis est, ac postea acescit, ut Lactucis adhiberi possit Aceti vice. Recenter potus urinam citat, unde & paucis ea in terra vesicæ aut renũ calculus infestus est. Item supra modum haustus ebrietatem conciliat, alimentumque copiosum præbet. Panem ex horum fructuum officulis conficiũt. Amygdali sunt forma duriora tamen. Officulis his nuclei suavis gustus continentur, salubres & boni succi. totusq. hic fructus intùs & extrà viridis est, ac crudus, coctusue manducatur, Aliæ sunt arbores quæ fructũ producunt *Cola* dictum, Nucis pineę magnitudine, continentẽ alios fructus castaneis similes, quibus quatuor rubri sive incarnati nuclei cõtinentur, quos dentibus terunt, ac in ore versant extinguendæ sitis gratia. Fructus hi in aquam conjecti eandem acescere faciunt, ac amænescere palato, stomachum roborant, jecurque corruptum probe emendant Alia Palmę sylvestris genera ibidem reperiuntur, feracia multorum fructuum civi commodorum quarum folia tegetibus cõficiendis serviũt, tegendis casis, sportulisq cõtexẽdis aliisq domesticis rebus, quarũ apud me plurimę figurę extãt.

Palmarum species Ex Palma

Oleum.

Vinum

Panis.

Cola fructus.

Virtus ejusdẽ.

Supersunt & aliæ Arbores *Ogeghe* dictæ, quæ prunorum flavorum forma fructus proferunt, odore & sapore amænos admodum. Ex his arboribus ramos detruncant, quibus seriè contextis sepimenta constant, ut apud nos ex spinarum virgultis, etiam ex iisdem porticus ac viridaria extruunt, ut à sole tuti sint. Præter supradictos fructus alii reperiuntur magni in Medecina usus, ac etiam gustu probi, quales sunt *Tamarindæ* acida dulcedine, ac in fervidis febribus utilissimæ Mauri Turcæque terra iter facientes Pulpam Tamarindæ adsumunt, ac aqua miscent, quam deinde ad jecoris refrigerationem, renum ac interiorum partium epotant, item levis solutionis alui gratiâ, quam ob causam cassia quoque fistulari utuntur, quæ ibi plurima est. Melones item, Pepones, Cucumeres, aliaque Terræ dona summa copia eadem Regio habet. Qui instructionem ejus rei latiorem desiderat *Odoardum Lupum* legat a *Pigafetta* translatum, ac Romæ impressum, ex quo hęc plurimùm desumpta sunt.

Arbores Ogeghe.

Tamarindæ.

Licet autem Congitanorum casæ humiles sint, ac exiguæ, materia tamen nequaquàm deest, præsertìm lapidis cujus maxima ibi copia est, vastaque multitudo, ut integris columnis sufficiant Marmoris rubri synceri montes. Sed & vel templi universa capacitas ex eo deduci posset. Accedunt è lapide solidi Montes, è Porphyretico lapide sive rubro Marmore, item albo aliorumque colorum, quod Roma Marmor Numidiæ seu Africæ dicitur, ex quo multæ ibi columnæ visuntur, ac a mè globi quidã polliti indeallati sunt. Porrò in quibusdam lapidibus Hyacinthi nascuntur varii, quos eximere posses, ac ab alia saxorum materia discernere. Ex iisdem integrę Columnæ fieri possunt, obelisci aliaq. opera, quæ dispersis hujusmodi fulgentibus lapidibus inlustria admodum essent. Adhæc & alia saxa invenias miranda, quæ Metalla continent,

Lapidũ summa copia.

Marmor.

nent, Æs nempe aſpectu viride ac fuluum, ex quibus ſtatuæ aliæúe imagines terū pulchræ conſtruantur. Non ergò ex marerię defectu ea caſarū humilitate Regio laborat, cù copioſe calx, lignū, lapides &c, adfluant, ſed ex artis imperitia circa ædificationes ac fabricā. Nulli enī ibi fabri. Religionis Chriſtianæ ſucceſſus Anno 1490. & 91. inchoatos per Luſitanos hac in Provincia enarrare ſuperſedeo, Ejuſdem porrò interitum pòſt Regis *Congi* à Luſitano inſtigati decreto Aurifodinarū occluſioně, Antiſtitumq. ibidem enormitates, aperte ſatis in libro *Lupi* ſupradicti enarratas, quòd ea res extra huius Hiſtoriæ argumentum ſit.

Fabrorū inopia laborat Congi Regnū.

Ad Tractus Angolę perſecutionem ut redeamus uſque ad Bonæ ſpei Promontoriū ſciendum eſt Angolam ſupra omnē fidem populis admodum frequentari, Argentoq. abundare, Ære alioq. metallo, pecore item, vaccis præſertim, omnibuſque aliis rebus ad victum pertinentibus. At populus Caninas carnes vaccinis præfert, caneſq. mactat majorique pretio emit.

Angola frequens populis.

Canes cibi gratia in pretio.

Nummorum loco conchas teſtaſq. tractant Congitanorū ritu quibus & ſermone accedunt, ea tamē differentia quæ inter Luſitanorum Hiſpanorūmq. linguam eſt Regem habent idololatram. Polygamię uſum ſervāt inde tanta ſobolis multitudo adfluit, ut Angolæ regio ſola millionem armatorū hominum Regi ad miniſterium militiæ producat. Globulis hæc gens utitur vitreis venetis, varii coloris, ad Ornamentum cervicis, ac brachiorum, *Anzolos* vocant, ac jam vinculis contextos *Mizanga*.

Mores.

Vis hominū.

Poſt Angolæ Regnum ſinumque vaccarum ad Auſtrum, uſque ad Nigrum Caput, ſive Promontorium, Tractus juxta mare ad 220. Italica mill. producitur. Eadem hic Terræ facies quæ in Angola ſub Dominorū complurium imperiis. Ab hoc Nigro Promōtorio linea tendit Oriētalis diſtinguens Montes frigidos ita dictos, ac à Luſitanis eo in loco quo altiores Lineæ accedunt Nivis vocatos, finitóſque pede montium Cryſtalli, quibus infinita Cryſtalli vis inventa ibidem nomen dedit

Cryſtalli mōtes.

Ex hiſce Nivis Montibus Aquæ oriuntur quæ lacum conficiunt Luſitanis *Dumbea Zocche* dictum. Atque Cryſtalli montana in Septentrionem longius abeunt verſus Argenti montes *Malombam* uſque Regni Congi limitem, intercedēte *Coari* flumine. Perſecutione Tractus Regni Angolæ ad Caput uſque Bonæ ſpei cui ſus tendit juxta. Regnum *Climbebi* quod Regi *Matame* paret, porrigitúrque hæc ditio uſque ad flumen *Bavaghul* ex Montibus Lunæ coortū, cum flumine *Magnice* concurrens, quod ex ſupradicto magno lacu naſcitur, ſequitur tum Tropicus Capricorni inter quem Caputque Bonæ ſpei non unus Rex imperat diuulſa regione in multas Præfecturas. Vallatur ea terra altis, horridis, frigidis ac inhabitatis montibus. Gens Arabum ritu campos colit, ac caſas; veſtimenti loco pelles habet, fera, indomita, ac infida exterorumque commerciis adverſa. Arma eorum ſunt tela & ſagittæ. Cibus terræ fructus, carneſque belluarum.

Tropicus Capricorni.

Nili ex Lunæ montibus veteres originē dirivant at falſò ut declaratum eſt.

Nili origo falſa apud antiquos,

In Montibus hiſce Occidentem verſus exiguus Lacus jacet *Gale* dictus, ex quo fluuius *Camiſſa* oritur, (Luſitanis dulcis dicitur) in mare circa *Caput falſum Bonæ ſpei Promontorii* decurrens. Id *Caput falſum* ideo vocatur quòd Naves, quæ ex India in Luſitaniam proficiſcuntur, primùm Caput magnum. ſive Promontorium aperiant *Delli Agughe* dictum, poſteà verò hoc minus, unde & falſi capitis nomine ſignatur, latens poſt magnum illud deceptiſque ejus adſpectu Navitis. Spatium inter hæc duo capita ad viginti milliaria Germanię perhibetur, bicipiti vertice, ut ſinus pateat, quem Luſitanorum naves aliquando ſubeunt aquæ petendæ gratia, eo ex dulci flumine. Gens circa eundem fluvium colore nigro eſt (licet eo in loco Polus Antarcticus ad 35. grad. ſeſe elevet) ut & Montium frigidorum Lunæ homines, unde caloris ſolis vim huius rei cauſam eſſe non temere crediderim, verùm pòtius quandam terræ proprietatem. Ceterùm Promontorii huius cùm ſumma ſupra cūcta Orbis longitudo ſit, ac in mare maximus excurſus periculoſaque navigatione admòdum ſuperetur (ut & cuncta Promōtoria) maris terribili fremitu, ventorum e terra incumbentium procellā idemque mirifice turbantium cum naufragiis multarum ingentium Luſitaniæ Navium, nullaq. veterum hiſtoria pene celebratum ſit ante Luſitanorum eas in partes adventum, operæpretium fore exiſtimo Navigationis ex Luſitania in Indiam menſuram certámque finitionem ponere, cum illa tantùm in ſuperando magno hoc Promontorio Navigatio ſex millia Italiæ milliarium complectatur.

Caput falſum

Caput delli Agughe.

Cauſa Nigredinis in Africanis.

Navigationis ex Luſitania in Indiā menſura et ſumma,

A flumine etenim *Ferdinandi Poo*, ubi Caput hoc initium ſumit excurrendo in Mare, ad extremum uſque Promontorium quod *Delle Agughe* id eſt Acus appellari diximus Tractus a ſeptentrione ad Auſtrum amplius quam bis mille & ducenta Italiæ milliaria habet ac ad aliud Latus ejuſdem Promontorii, ad Caput uſque *Gardafu* è regione inſulæ *Socotora* Tractus ſpacium ſupra ter mille & trecenta Italiæ mill. tenet quorum 1000 Germaniæ 200 faciunt, ſummeq. cōprehenſione 660 numerantur, ut Liſbona navigantibus in Goæ regnū, circumducta navigatione per Africæ littora, Capitiſque ſpei extremitatem 15. Italiæ mill. millia emetienda ſint, Inde in Malac-

cam

eam & in China uſque tantùm ferè ſpaciũ ſupereſt, ut nulla Orbis gens lóginquis navigationibus unquam clarior fuerit Populis Portugalliç, exceptis quibuſdam Angliç nobilibus, quos nó tantũ hæc navigatio, verùm totius Orbis expleta inluſtres reddidit.

Nunc ut ad Tractũ Africæ redeamus ſequuntur *Caput dell Agnglie* plures idonei portus ad cótinendas naves, inter quos prçcipui ſunt *ſinus formoſus* & Lacus *ſinus*, ita dictus quòd Mare ibi receſſum faciat in quo inſulæ quædã & Portus ſunt. Vlterius paulũ in Mare decurrit flumen S. Chriſtophori, in cujus oſtio tres inſulç jacẽt, ab hoc flumine [Terra Nativitatis.] aliud diſtat, fluens per *Nativitatis Terram* à Luſitanis ita vocatam, quod eo die inventa ſit, uſque ad *C. de la Peſcheria*. Inter Promótorium hoc ac *Magnica* flumen Regnum *Butua* ſitum eſt, quod ad Lune móres pertingit, ad hoc uſque flumen, in ſeptentrionem, verſus *Monomotapæ* Regnum, & in occidentem ad fluvium *Bavagul*,

In hac Regione plurimæ ſunt Aurifodinæ; Genſque ipſa ſimilis eſt Monomotapæ incolis. Perſequenti hoc modo maris tra- [Magnica fl.] ctum oſtendit ſe flumen *Magnica* initio regni Sofalæ & Monomotapæ.

Fluvius hic eodem ex lacu cum Nilo oritur, àc in mare decurrit, in medio ſinus, inter duo Promontoria quorum unum *Della Peſſcheria* dicitur, alterum *Della Correnti* 23. gra. ac dimidio, ad Auſtralẽ Poli tractum, ſub Tropico Capricorni.

Accedunt huic flumini non longè à mari tria alia flumina quorum præcipuum S. Chriſtophori nomen habet apud incolas *Nagoa*. Alterum nomen privati cujuſdam *Laurentii Marchii* præfert, primi invẽtoris. Duo hæc flumina ex Montibus Lunç deſcẽdunt in iis locis *Toroa* nomine deſignatis Tertiũ flumen *Arrœ* dicitur originem du- [Aurifodinæ.] cens ex alia Montis parte, in qua Aurifodinæ Monomotapæ exiſtunt. In quibuſdam [Grana auri] locis hujus fluminis grana quædã Auri reperiuntur arenæ inſtar. Tria ergo hæc flumina in unum *Magnica* redacta ingentem [Soffala.] aquæ vim effundunt, atque ab oſtio hujus amnis extendit ſeſe *Soffale* regnũ ad *Cuamæ* [Cuama fl.] fluvium uſque, cui hoc nomen inditum eſt ab ejuſdem nominis Arce, à Machometanis habitata. In 7. oſtia Cuama diffunditur, per 5. inſulas, præter eas quç ſuperiori in fluminis tractu viſuntur, frequentes ſunt cunctæ populis. E Lacu, ex quo Nilus, itẽ naſcitur.

Porrigitur ergò Sofalæ regnũ inter amnes Magnicæ & Cuamç, juxta Tractũ maris, exiguus quidem àc Oppidis vicisque non perinde frequens. Sofala oppidum caput eſt in fluminis ejuſdẽ inſula ſitum, nomenque Regioni addit. A Machometanis [Sofalale oppidum] habitatur, àc ejuſdẽ ſectæ Rege, parentq. ii Luſitanis, quòd Monomotapæ gubernationi auſcultare nolint.

In oſtio fluminis Cuamæ Arcẽ Luſitani habent; frequentia ibi eſt commerciorum circa Aurum, Ebur, & Ambarum, quod eo in tractu reperitur à mãcipiis, permutatione facta cum Goſſypio, & ſerico ex Cambaia. Machometani qui eam hodie regionem tenent indigenæ nequaquàm ſunt, ante Luſitanorũ adventũ eo phaſelis lembiſq. mercaturæ gratia delati, hodieque à Luſitanis ſubiugati in incolatũ detenti, cum intèrim nec Turcis, nec Ethnicis accedãt. Interiore terra inter hæc duo flumina *Monomotapæ* [Monomotapa] regnũ ſitum eſt, ſcatens aurifodinis frequẽti cómercio per Sophalã Africamq. omnem diſtracto Auro, quadã haud abſurda opinione eorũ, qui Salomonis ex hac plaga Aurũ ac Ebur fluxiſſe exiſtimant. Etenim in Mo- [Salomonis antiquitas.] nomotapæ Regno hodiè amplæ ædificiorũ ruinæ viſuntur, ex calce, ligno & lapidibus conſtructæ, quæ in aliis terris vicinis non ità apparent.

Monomotapæ ditio latiſſimè patet, ac multas per bellicoſas gentes extẽditur, Ethnicorũ imbutas diſciplinis, Nigro colore, ac bellorũ haud rudes, mediæ ſtaturæ, veloces, quæ multis Regulis ſubiiciuntur, inter ſe bellis haud rarò contendentibus. Arma ſunt ſagittæ ac levia ſcuta.

Imperator Legiones multas in varias provincias diſtributas Romanorum more alit, tuendo latiſſimo Regno àc dignitatis conſervandæ gratiã verum robur ipſum ex mulieribus conſtat. Ea legio validiſſima eſt. Hæ Amazonum more, quẽ antiquæ hiſtoriç [Amazones.] decantant, mãmillas flamma vaſtãt ne impedimento ſint in emittendis ſagittis.

Pollent autèm animo, àc jaculãdi peritia. Militari quodam aſtu terga vertũnt, ac mox prælia redintegrant, inſequẽtibus jã diſſipa- [Earum virtus.] tis maximè noxiæ, cum ipſæ ordine nihilominus aſſuetæ facillimè repetant. Regis decreto certis in locis degunt, viriſq. ſubindè accedunt ſobolis gratia, quã maſculã viris relinquunt, fœmellam verò ipſæ educant.

Inſulæ autem forma Regis huius Monomotapæ ditio conſpicitur, quam maris Tra- [Monomotapa Inſulæforma.] ctus, flumen *Magnica*, parſque lacus ex quo oritur, cum Cuamæ fluvio efficiunt, ad auſtrum Dominos Bonæ ſpei capitis habet, ad Septentrionem verò Regnum *Monemugi*.

Prætervectis juxta tractũ flumen Cuamç, regnum minutum ſuccedit ad littus maris ſitum *Angoſcia* dictum à quibuſdã inſulis [Angoſcia regnum.] ex adverſo jaçẽtibus ejus nominis. Habitatores habet Machometanos àc Ethnicos qui ex minutis ſcaphis lembiſq. cómercia exercent, quẽadmodùm Angolæ homines: Vlterius aliquantulũ proficiſcẽtibus oſtẽdit ſeſe Moſſambicquç Regnũ, 14 gra. & dimi- [Moſſambique.] dio ſitum. De hoc Liber ſatis prolixè agit, itẽ de Quiloæ ſubſequẽti inſula, ac inſ. S. Laurentii, quæ Fretũ efficit initio ab Oc- [S. Laurentii Inſ.] cidẽte latũ 340. Italiæ mill ac ex Moſſambicquç oppoſito 170 porro amplum verſus Indiam, multáſque inſulas continens.

Hoc

Hoc ipsum Hispaniæ naves in Indiã, & ex India in Hispaniam proficiscentes communitèr penetrant, non repugnante f. ventorum tempestate. Sanè incolis melioribus digna insula ob situs opportunitatem, Portuum ac fluminum commoditatem. Vnde & fructibus, aromatibus, ac legaminũ quibusuis generibus abundat, Pisis, Fabis, Phaseolis, Oriza, Medicis ac aureis malis. Item Carne Gallinatũ domesticanũ ac sylvestriũ, Aprorũ, Cervorũ ob pinguedinẽ terræ, nec non piscium copiã. Incolæ Ethnici sunt ac Machometani coloris probi, bellicosi instructi arcu ac securibus Romanis lignets.

Multa in dominia eadẽ Insula dividitur, quorum homines inter se bello certant. Multæ ibi fodinæ Auri, Argenti, Æris, Ferri, aliorumque Metallorum. Verum incolæ commerciorũ cum exteris usum ignorant, inter se tantum scaphis è trunco excavatis negotiantur circa oram, advenisque omnibus commerciorum causa accessum denegant, licet quosdam potius subinde Lusitanis petant, ac Ambarum grisium, Ceram, Argentum, Æs & Orizam suscipiant, ab interioribus tamen terris exclusi.

In hoc freto inter Africæ continentem atque hanc Insulam multæ aliæ minores Insulæ jacent à Machometanis habitatæ, inter quas S. *Christophori* præcipua est, atque inde *S. Spiritus*, tertia *Maghaglie*, post *Comoro*, *Anzame*, *Majotto* &c.

Ad tractum maris reversis post Quiloam Mombazæ Regnum aperitur, situm 2. gra. & dimidio ad Australẽ plagam, nomen ducens ab insula quadam eodẽ nomine dicta, in qua civitas pulchra jacet, inclytis ædibus frequens quas imagines speciosę exornant. Rex Machometi legem colit, is dum se opponit Lusitanis simmilia perpessus est, quæ olim Quiloæ homines nimirum deprædationem, ac facultatum vastationem, direptã Auri, Argenti, Margaritarum, Gossypii, Sericiac Attalici panni maxima copiã.

Insula hæc Quiloæ & Melindæ accedit, à Machometanis & Ethnicis habitatur Regimini *Monemugo* subjectis.

Succedit porrò *Melindæ* Regnum, patulũ item ac juxta littus maris porrectum, usque ad flumen *Chimamchi* altitudine 2. gra. & dimidii, pertingitque adverso flumine ad lacum *Calice*, per 100. Italiæ mill., aut 20. Ger. Hac in Regione prope Maris littus vrbs magna jacet habitata à candidis pene hominibus Machometanis, ac Ethnicis. Lusitanorum more ædes fere colunt. Oves ibi, Lusitanorũ bis tãtò magnitudine superant, quarum & Cauda partem quinti facit, sæpe 25. aut 30. librarum Mulieres ibi candidæ existunt, Arabumque more sese exornant, superbe, ac magnifice, sericis vestibus. Collum ac brachia aureis monilibus, armillisq. cingunt, faciem tegunt Ægyptiarum mulierum more. Vrbs Portum habet commodum, suntq. incolæ gratiosi, ac sine perfidiæ suspicione circa advenas, præsertim Lusitanos, quibuscum concorditer negotiantur.

Insulæ tres inter Mombazæ & Melindæ Promontoria jacent, prior *Momfia* dicitur, secunda *Zanzibar*, tertia *Pemba* à Machometanis duntaxat habitatæ, qui armorum quidem expertes sunt, agriculturę tamen peritissimi. Multum saccari in hisce insulis crescit, id lembis minutis ad terram firmam devehunt, aliosq. item insulæ fructus. Interiore terræ situ supra tria hæc regna Quiloæ, Melindæ & Mombazæ late patet Regnum Monemugi terminatum ab Austro Mossambicquæ, ac Monomotapæ Regnis, prope flumen *Cuavo*, ad occidentem flumine Nilo inter duos Lacus, ad Septentrione Præsbyteri Iohannis imperio. Cum tribus supradictis Regibus pacem colit ob commerciorũ utilitates, ac à Monomotapæ parte ingentibus bellis adficitur, ut lachrymosus sæpe ipsi victori sit triumphus concurrunt enim tum duæ acies ex bellicosissimis totius Africæ populis. A Monomotapę etenim parte Amazones stant, quarũ virtus supra relata est, & à Monomugi populi *Giachi* Congitanorum lingua vocati, proprie *Agagi*, olim infestissimi Regno Congi, qui alias Amazonum fortitudini nequaquam cedunt. Gens hæc recepto more faciem ac superiora labra candenti ferro adurit, lineisque ac stigmate eo modo notat. Palpebras convertit nigrescantes, ac fulvas, albuménq. oculi in nigredinem trahit, fœditate maximã terribilis. Neque desunt in bellis animi, cum horribili strepitu in hostẽ provectis, quos ad internecionẽ cædunt. Arma sunt tela missilia, quibus perite uti norunt.

Porrò ut aliquid de Præsbiteri Iohannis potentissimi Africæ Domini Regno addamus. Id initium sumit ab introitu Rubri maris, usque ad Sienę insulam, sub Tropico Cancri sitam, excepto Tracta littorali ejusdem sinus, quem Turca ante 50. annos vi occupavit, ita ut Dominatum hodie claudat ad Caurum & Orientem Rubri maris sinu, ad Borapeliote Ægypto ac Nubiæ desertis, & ad Meridiem *Monemugi* regno, ut computata generatim magnitudine terrarum, quas Christianus hic Rex possidet, 4000. Italiæ mill. sub ejus imperio cõputentur. Metropolis in qua plurimùm degit ac aulam habet *Belmalechi* dicitur. Imperat plurimis Regionibus, Auro, Argento, Gemmis, aliisque Metallorum generibus opulẽtis Subditis varii colores sunt, albus, niger, mixtus, justa status ac membrorum ordo. Aulici ac primates sericas vestes auro, gemmisque ornatas induunt.

In hac Regione circa vestimenta leges habentur ut in Lusitania, distinguuntur per hominum conditiones, suntque quibus pellium duntaxat usus conceditur.

Mombaza.

Melinda.

Regnũ Monemugi.

Bellicosissimi Africæ populi Giachi & Agagi.

Præsbyteri Iohannis Imperii descriptio.

Metropolis Belmalechi.

Vestimentarum leges

Gens

Gens Christiana est, tuetur tamen Iudęorum quosdam ritus. Circa festum B. Marię in Augusto, ad eam Regiam vrbem, Nobiles ac optimates undique conveniunt, ad festum celebraturi, deferentes itèm tributa ac vectigalia, quæ pendere coguntur. Ejusdemque festivitatis gratia homines peregrinorum ritu adveniunt. Tùm supplicatio fit atque templi ejus ex quo procedunt imaginem nostræ Dominæ sumunt, ex solido auro factam, ad hominis staturam, oculorum vice duos præferenté Rubinos, atque reliquis partibus egregia arte decornatam, quam deinde feretro imponunt àc vicatim gestant.

Supplicationis ritus.

Huic supplicationi ipse Præsbyter Iohannes interest, Carro aureo, aut Elephanto insidens, ornatus singularibus gemmis, ac monilibus, & Attalico panno, supra fidé varius. Hujus festivitatis, visendæque imaginis causâ ingens mortalium vis accurrit, ut quibusdam ex turba mors inlata fuerit.

Turba confluxus.

At Regem hunc præpostero nomine Præsbyterum Iohannem vocamus, Iustè *Bel Jan* dicatur. Etenim *Bel* perfectissimum altissimumque significat, *Gian* vero Principum aut Dominum, isque titulus conjunctus ad Regem duntaxat pertinet. Cognomen idem Davidis habet, ut nostri Imperatores Cæsaris vel Augusti.

Nomen Præsbyteri Iohannis præpostere scribitur.

Hic de Nilo pauca sermone disceptari possent. Is neque ex Præsbyteri Iohannis regione, neque ex Montibus Lunæ oritur, aut juxta Ptolomæi opinionem ex duobus Lacubus, quos in medio ponit, inter Occidentem & Orientem, cum distantia 450. Italiæ milliarium. Nam eadem altitudine Poli, qua Ptolomæus duos istos Lacus ponit, Regnum itèm Congi & Angolæ jacet, versus Occidentem, ac Regna Monomotapæ & Sofalæ versus Orienté, cum distantia inter duo maria 1200. Italiæ mill.

Nili Origo declaratur.

Testatur enimverò *Odoardus* hoc in Tractu vnum duntaxat Lacum extare, qui circa limites Angolæ & Monomotapæ jaceat, Is magnitudinem habet ferè 195. Italiæ mill. atque hujus Lacus historiam habemus ex Angolæ hominibus, & versus Orientem ex Sofalę & Monomotapæ incolis, nullâ alterius Lacus mentione, ità ut facilè pateat ejus altitudinis unum tantùm Lacum inveniri. Sanè duo alii lacus etiamnùm supersunt, verùm diversi ab iis quos Ptolomęus recensuit. Suos enim ille ponit (ut dictú est) inter Occidentem & Orienté penè, cùm hi (ut apparet) siti sint inter Meridiem & Septentrionem, recto ferè ductu, distantiâ 400. mill. Quidam ex eo priore lacu hujus terræ incolę Nilum oriri putant, àc pòst sub terra condi, denuoque enasci aliis contrà sentientibus verùm Odardo teste verissimâ opinione, Nilus sese nequaquàm occultat, nec terra unquam absconditur. Valles tamen quasdam penetrat, vastas ac obscuras, quas nemo mortalium adiverit indè creditum terram Nilum occultè subire.

Verè ergò Nilus ex hoc priore Lacu fluit, qui 12. gra. situs est, versus Antarcticum Polum, cinguntq. eundem altissimi Montes *Cafates* dicti, Aphronitro, atque argenti fodinis clari. Descendit tùm per 400. mill. in Septentrionem aliumque Lacum subit, quem Maris vocabulo ob magnitudinem incolæ dignantur. Latitudine comprehendit 220 mill sub linea situs. De hoc Lacu certiores nos fecere *Anzichani Congitanis* vicini, àc commerciis iisdem noti, Addunt iidem hoc in lacu gentem degere, quę Navigiis utatur, scribere norit, mensuram ac Pondera sciat, ædificia ex lapide & calce habeat, more Cógitanis peregrino. Qua ex re propinquitas Præsbyteri Iohannis terræ cósiderari potest. Ex secundo supradicto Lacu Nilus in *Meroen* tendit, cum spacio inter insulam Lacumque 140. mill nostratium, in quem deinde alii fluvii procurrunt, nempe flumen Colves &c, circa limites Melindæ situm. Circa *Meroen* Nilus in duos ramos abit, terramque altiorem *Meroen* dictam cingit. Ad dextram Meroes versus orientem, amnis *Abagni* oritur ex Lacu *Bracina*, tendens juxtà Præsbyteri Iohannis terram ad insulam supradictam. A sinistra alii rivi fluunt, inter quos *Sarabos* citatur, fluvius qui se in Nilum item exonerat per Æthiopiam delatus. Ipse Nilus postmodùm circa Sienes Insulamè præcipiti cataracta ruit, tanto strepitu, ut vicinis Populis auditum imminuat, surditatemq. quandam continuo tinnitu inferat. Ægyptus deinde eum suscipit, patrem ac fæcunditate vberi gratissimum, hanc rigat, àc per ostia multiplicia elatus Mare Mediterraneú subit. Ostiorum duo præclarissima sunt *Rossetti* nempe, quod diei unius itinere ab Alexandria distat, & *Pelusii* nunc *Damiata*. Ergò conclusione facta incremento Nili Ægypti, ac Zairi in Congitano Regno, Nigrique in Æthiopia causam dant eodé penè tépore cótinui imbres, per Menses quinque in Cógo aliisq. vicinioribus terris decidui. Quę ad Adenę tractum, Arabiæ fælicis, Persici sinus àc Goæ pertinent, volumé ipsum satis declarat, ad quod Lectorem remitto.

Cursus Nili.

Meroe.

Cataracta Nili.

Ægyptū Nilus perfluit.

Ostia ejus.

Causa incrementi ex pluviâ.

FINIS.

HISTORIA TRIVM NAVIGATIONVM BATAVORVM IN SEPTENTRIONEM.

ADMIRABILIVM, AC NVMQVAM ante auditarum trium Nauigationum Batauorum in Septentrionales Oras, detegendi Freti VAYGATS *gratia, & in* NOVAM ZEMBLAM, *per hactenus incognita Maria, fidelis Relatio.*

SOCIETATEM hominum quæ res, aut tuentur, aut latius diffundunt, inter celebratissimos ac intelligẽtia præditos viros summam semper laudem meruerunt. Etenim præ

Artis nauigandi excellentia & commoditas.

cæteris Nauigandi ars excellit, cuius beneficio præcipuorum commerciorum, negotiationumque per diuersas mundi plagas vtilissima ratio consistit, tam declarato Orbis vniuersi situ, vt velut in communionem quandam ac consortium, iunctis animis, consensisse videãtur aliás dispersi mortales, commeantibus vltro citroque nauigiis, fructusque ac merces aduehentibus, magna cum nostri temporis gloria, ac non minore hominum vtilitate. Quod in hac re *Columbus, Vespuccius, Gama, Cortesius*, & *Magellanus* præstiterunt, ex commerciorum hodierna facilitate satis superque constat, vel me tacente.

Quibus eo gentibus peculiaris.

At secuti sunt eos veluti Principes alij cõplures, quibus eadem cura fuit detegendi Orbis, inueniendique Nouas Terras, quas deinde reliquis mortalibus indicarent. Lusitanorum Hispanorumque potior fama gloria est, qui & rem & Regnum adauxerunt. Verum ex Gallis & Britannis extiterunt viri, haud in hac re sine magno præconio dicendi, circumnauigato penitus Orbe, detectisque plurimis Regionibus. Iidem Septentrionalem petentes Polum, ibidem hactenus ignotas Terras, inusitosque maris meatus tentarunt, summa cum laude, qualem superiores Orientali, Occidentalique nauigatione adepti fuerant: Quorum profecto virtuti, ac famæ Batauorum haud inglorij conatus accedunt.

Batauorum maris peritia.

Hi nauigandi peritia reliquis mundi hominibus nequaquam cesserint, exerciti per varios marium tractus, Orarumq; infinitas cognitiones, cuius deinum fiducia longinquam illam ac periculosam in Orientalem Indiam Nauigationem, magna hominum exspectatione cæptam cõfecerunt, de qua & Historia voluminibus mandata exstat, lectione haud indigna, quæ cum Lusitanorum codicibus scriptisque diligenter conferri potest. Verum quæ instructis Classibus ab iisdem in septentrione tentata fuerunt, inueniendi freti siue meatus gratia, quò in Regna *Chinæ* & *Cathay* commodius ducerentur, maiorem sane laudem habent, intelligentiamque digniorem, in mari nempe ignoto, ac numquam antea classibus sollicitato, per cursus nouos, nulliusque exempli tractus.

Nauigatio eorum in Septentrionem admirabilis.

Enimuero id insigne quoddam magnanimitatis argumentum perhibetur, quo si prætactorum gloriam non omnino superant, saltem haud dispari triumpho sequũtur. Euentu quidem destitutos conatus quis arguat, at immeritò. Vituperari enim idcirco nequeunt. Fortunæ etenim illa melioris tergiuersatio, aliis item crebrò nocuit. Columbus quas non subiuit difficultates, antequam voti compos redderetur? Magellanus quid itẽ non expertus? Magnæ in omni facinore difficultates sunt, quas tamen Virtus non rarò domat. At nunc quis neget? fore aliquando tempus, quo iusto certoq; cursu explorato, circa septentrionalem Polum mare illud horridum pateat, Typhinq; suum, cõsummata fæliciter nauigatione, quæ animosè hactenus incœpta, magnis triumphis nobilitet. Quamobrem, vt eorum quæ à Batauis hac in re præstita sunt apud homines memoria sit, quibus mentẽ deinde Deus addat meliora sequendi, considerato inspectoque tractu, cursuque instituto, Historiam trium Nauigationum septentrionalium huic volumini induxi addere, cuius lectionem gratam simul ac vtilem fore spero, ob varios successus infinitaque pericula, quibus Classes ex exagitatæ fuerunt, accedente Hyemis dira acerbitate, quam iidem Batauj, glacie obsessi, in Ora Zemblæ Nouæ, singulari for-

titudinis patientiæque exemplo superarunt. Porrò vt clarius huic Narrationi lumen accedat, tabulam damus generalem, quæ Tractus cunctos demonstrat Septentrionalis Terræ, ac ipsos nauium cursus, in quâ velut speculo Freti meatuumque situs considerari possunt, quos aptos idoneosque Nauigationi in Indiæ loca præsumpsimus.

Septentrionis breuis descriptio. Septentrionis ergò qualitas locique, vt plenius cognosci queant, sciendum est primò, Cosmographorum ex notis, ac regulis, duos mundo tributos esse Polos, puncta nempè duo immobilia in Cælo, circa quæ velut quosdam cardines totum Cęlum vertatur, ducta fictitiâ quadam regula, ab horum vno ad alterum, quam Axem appellant, cuius extrema Poli occupant: horum Borealis Arcticus dicitur, Meridionalis verò Antarcticus. Septentrionalem (vt & veteres Orbis designatores confitentur) perpetuum frigus hyemsque continua premit, terris ideò locisque hominum commerciis habitationique ineptis. Sanè in quibusdam regionibus quas antiquitas inhabitabiles notat, incolæ reperti sunt. At *Nouæ Zemblæ* regio, quæ

Noua Zembla inhabitabilis. in hac Tabula apparet, habitatores nullos (quod constat) admittit. Vrsos tantum ac vulpes habet, quibus ex præda carnium victus sit, alias graminis atunisque viroris expers. Enimuerò maximum Nauibus Batauiæ impedimentum glaciei coäceruata densitas intulit, quam circa *Nouam Zemblam* septuagesimo tertio, quarto, quinto, sexto gradu offenderunt. Eam (vt quorundam opinio fert) Mare Tartaricum euomit, ac in littora *Nouæ Zemblæ* impellit, ibidemque nullo discrimine cumulat, vt eius glaciei numerosa crassities, non ex vicinitate Poli iam obueniat, quã ex fluctus marisque perpetua inclinatione in eam plagam. Cuius rei argumentum sit calor quidam obortus iis, cùm à terra discedentes Mare tenerent, propiùsque ad Polum accederent, spirante cælo æstiuum quid. *Groenlandiæ* terram, quam item hæc Char-

Groenlandia. ta ostendit: quidam continentem esse volunt cũ *Zembla Noua* Batauis ea octuagesimo etiamnum gradu apparuit, (vt & in hac Tabula Nouæ Terræ appellatione notatur) ferax graminis ac fronde virens, capreis, ceruis, aliisque ex gramine viuentibus animantibus frequens. Miro intellectu rerum, cùm *Noua Zembla* sex septemue gradibus Australior declinet, nullo fructu, nullisque frondibus. De *Groenlandia* à quibusdam refertur hybernum ibi tempus nouem mensium esse, sine pluuia, neque ipsa niue, quæ hyemis initio cadit, vt minimùm soluta. Habet eadem Insula Sancti Thomæ insigne Cænobium, à quo haud longè distat Mons, vt de Siciliæ Æthna perhibetur, flammiuomus, exoriente ibidem fonte, qui in varios deductus canales Monachorum cuncta habitacula calidis aquis fouet, ac ab hyemis iniuria tuetur, cuius item feruore cibi omnes, nullo alio ignis adiumento coquantur. Lappiæ verò, *Finmarchiæ*, & Moscouiæ Terras Olaus Magnus, Paulus Iouius, aliique descripserunt, quos curiosus Lector adibit. Nos propositam trium Nauigationum Septentrionalium Historiam porrò explicabimus.

ANNO itaque millesimo, quingentesimo, nonagesimo quarto, reparatæ salutis, Naues quatuor Nauigatio prior. adornatæ fuerunt: vnã Zelandiæ ditio dabat, duas Amstelodamum vrbs Batauiæ, quartã verò Enchusia Frisiæ Occidentalis oppidum. Hæ Septẽtrionales Tartariæ & Moscouiæ Oras peterent, derecturæ Fretum aliquod, seu peruium velis mare, quo in Regna *Chinæ* & *Cathay* ducerentur, superato *Tabin* Promontorio, quò sese Tartaria extendit, declinans porrò versus *Ca-* Tabin Promontorium *thay* Regnum ad Notapelioten, ac deinceps ad Austrum. Cuius item Promontorij Plinio flexus dicitur, quod (vt creditum est) Indi quidam tempestibus iactati, & Metello Celeri oblati prætervecti fuerunt. Amstelodamenses naues maris nauigandique scientiâ clarus *Guilielmus Bernardus* regebat, Zelandiæ verò ratem Guilielmus Bernardus, Cornelius Cornelij, Isbrandus Veccales, & Iohannes Hugo Nauigationis duces. *Campuera* deductam *Cornelius Cornelij*, Enchusianam *Isbrandus Veccales* cum *Iohanne Hugone Linscotano*. Quinto Iunij eodem Anno vela fecerunt è Texaliæ insula, Cursu in *Kildwynum* Moscouiæ instituto.

Quarto Iulij qui cum *Guilielmo Bernardo* nauigabant *Nouã Zemblam* detexerunt. Nouam Zemblam adspiciunt. Quinto Promontorium humilius quod *Langenes* vocarunt: ibi scaphâ in terram delati, nullos tamen inuenere incolas. A *Langenes* ad Caput *Baxo* ad Cæciam quatuor milliaria sunt. A Capite *Baxo* vsque in Occidẽtale latus sinus *Lombsbay* ad Mesaquilonem quinque milliaria computãtur, duoque sinus interiacent. *Lombsbay* latus patensque sinus est, Occidentalique Eandem prætexunt. eius ductu portus syncerus iacet altitudine sex, septem & octo vlnarum. Sinus hic nomen habet à multitudine auium ibi visarum, quas *Lommes* vocant, seu Septentrionales Psitacos; magno corpore, alis autem exiguis sunt, nidos in altis Montibus faciunt, vt à belluis tutæ reddantur, hominum manus nequaquàm metuebant, capi indè faciles. Orientalis sinus Psitacorum extremitas plana est, adiacetque Insula exigua.

Iacet

iacet ipse sinus gradu fere septuagesimo quarto. Inde ad extremitatem insulæ Præfecturæ maris seu *Admiralitatis* in Meliaquilonem sex aut 7. milliaria nauigarunt. Insula hæc Orientali tractu non admodum syncera est, ideoque abducto nauigio longius vitanda. Profunditates item varias habet, obstrepente Syrtibus vnda quàm maximè. Ab insula hac ad Caput Nigrum seu *Swarten hoeck* ad Cæciam sex aut quinque milliaria nauigabant. Iacet hoc Caput 75. gradu, viginti minutis. A Nigro Capite ad *Gulielmi Insulam* in Cæciam nauigabant septem aut octo milliaria. Ibi exigua insula conspicitur, interiecta ad dimidium pene milliare Nouo Iulij stationem subierût *Berêfuert* sub *Gulielmi Insula*.

Albi Vrsi apparitio

In *Gulielmi Insula* albus primum Vrsus apparuit, quem Nauales socij, in scapham desilientes, tormenti ictu transuerberarunt. At is licet saucius, incredibili virium

Fortitudo

ostentatione, supra cunctas belluas erigebat sese in mari natans, donec accedentes scaphâ remis actâ nautæ, laqueum collo eiusdem inijcerent, in Batauiâ monstrum tale delaturi. Clauo ita alligatus magno cum strepitu ferebatur, vnguesque suos scaphæ implicabat, quiescentis (vt *Gulielmo Bernardo* apparebat) in morem: verum iam maiore sui parte leborum imminens, diffugientibus ad proram metu belluæ sociis, ni fortunâ bonâ laqueus claui extremi-

Periculum Nautarum.

tate conclusus impediuisset vlteriorê progressum, belluamque luctantem hac in difficultate retinuisset. Inde animatus ex nautarum numero aliquis, framea Vrsum impeditum inuadit, ac disiicit, insurgente reliqua turba, vt fatigatus côcederet. Pellem *Amstelodamum* eò delatam vidit.

Vigesimo profectione *Gulielmus Bernardus* xxxj. Iulij superato *Consolationis capite* seu *Troost hoeck*, Vrsi Capite vel *Beren hoeck*, atque *Ysboeck*, id est, glaciei promontorio,

Insulæ Auriacæ

ad *Insulas Auriacas* peruenit. In vnâ earundem circa 200. pisces, quos Walruschos vocât inuenerunt, soli expositos, sêseque

VValrusf hi pisces, eorumque descriptio

ibi apricâtes. Mirabilis horum piscium figura est. Bouem quippe magnitudine vincût, in mari itê viuunt. Tergus habêt Phocarum instar, minutis pilis. Rostrum verò vt Leones. Glaciem frequentant, difficulter occidûtur, nisi ictum circa tempora adigas. Quadrupedum è numero sunt, auribus carent, pullû vnum duosue fœtificât, quos à piscatoribus in glacie decûbêtes subitò oppressi, in mare conijciunt primum, moxq; sequentes resumunt, nûc mersi, nunc verò conspiciendi. Nauibus vbi nocere optant, easdem abiecto fœtu dentibus inuadunt. Ita quidam leinbum fundo mâdasset, ni clamor sociorû naualiû ingens obortus, metus præsumptione, tâtâ audaciâ animantis auertisset. Ab oris lateribus vtrinque duo dentes eminent, vlnæ mediæ lôgitudine. Eos cum ebore côparât ob candorem ac læuorem, Tartaris & Moscouiæ incolis in pretio sunt. Erat autem nautis opinio vinci posse has belluas, quas in terra temerè expositas côspiciebât: ergo contendunt ad præsumptam prædam, verùm frustra, quòd tergus eatû telorû omnium acie duritie sua eluderet. Quin & tormentis grauiora meditabantur Romanorum exêplo, qui sub Regulo Attilio in Africa Serpentem C. xx pedum confecerant balistis, eundem velut oppidi alicuius muros aggressi. At id consiliû subita têpestas oborta declinauit, ventorû ingruente mole, conuulsaq; passim glacie.

Vsque in primû Augusti *Gulielmus Bernardus* Septentrionalem *Nouæ Zembla* oram prætereuns, fractus deinûm temporis iniuria, nequaquâ ea tempestate confessa nauigatione, oborisque sociorum laborem detrectantium querelis, statuit reditum tentare, seque reliquis nauibus adiungere, quæ Fretum *Vaygats* petierant. Itaque cursu ab *Insulis Auriacis* directo, Caput Glaciale vulgò *Ysboeck* superarunt, ac indè *Caput Consolationis* & *Nassouiæ Promontorium*, sinumque ingentem quê 71 gradu cum tertia computatur. Eum *Gulielmus Bernardus* locum esse conijciebat, ad quem *Oliuerius Brunellus* deuenerat, cui & *Costinsarch* nomen est. XV. Augusti cæteris Zelandiæ & Enchusiæ nauigijs, quæ eodem die Fretû *Vaygats* æmensi fuerant, Amstelodamensium rates accesserunt. Enchusianorum nauis Fretum penetrauerat, deuecta porrò in patens Mare per 50. aut 60. milliaria Orientem versus, iuxtà *Oby* fluminis, vt nautæ opinabantur, Tractum, non longè proinde à Promontorio *Tabin*, declinâte nêpe Ora in Boream Itaque cum satis existimarent exploratum eius plagæ ductum, quòd speculandi tantùm gratia profecti essent, de reditu cogitauerant, magnoque nunc gaudio suo *Gulielmi Bernardi* naues agnouerant. Pariter ergò patriam

Redeunt Naues.

repetût. *Gulielmus Bernardus* decimo quinto Septêbris portum Amstelodami intrauit, secum trahens Piscem, quem *Walruschum* suprà descripsimus, in glacie frustò captû.

Nauigatio altera.

NAVIGATIO Anni 1594. eo modo perfecta Confœderatarum Prouinciarum Ordines excitauit, haud inani (vt apparebat) spe commerciorum Indiæ per Septentrionalem Oceanum. Instruuntur itaque ab iisdem septem naues, quæ Fretum *Vaygati* siue *Nassoniæ* peterent. Duas Amstelodamum, duas Zelandia, duas Enchusia, vnam Roterodamum dedit, septima Myoparo erat, qui

Nauium successum, superatique freti tēpus nunciaret. Archirector erat *Gulielmus Bernardus*. Post discessum 11. Iunij, Anno 1595. ex Texalia factum. XIX. Augusti angustias *Vaygats* nactæ, ibidem stationem subierunt, cum Fretum quod inter Promontorium Imaginum, vulgò *den Beeldtbeeck* & *Samuetarum* terram iacet, summa glacie teneretur, nequaquam vt nauigari posset. Statio siue sinus Nautis dicitur *Traenbay*, à multitudine adipis Balænarū ibi reperta, estque aduersus glaciei vim ac impulsus tutus satis. Discurrentes perterram *Vaygats* nautæ thedas cōplures pellibus, ac adipe onustas inuenerunt, item hominum caprearūq; vestigia, ex quibus homines ea in parte degere haud abs re colligebant. Quod & Idola ibidem reperta demonstrabant *Samuetarum* religionibus culta, à quibus & *Caput imaginum* nomē habat. Iter item ex vlua factum offenderunt, altum dimidij cruris mensuram, cui deinceps terra durior iubetat. Cursus Tractusque *Vaygati* in Apelioten vergit, vsque ad Crucis promontorium, porrò in Boreapelioten, ad Caput Litis, vulgo *den Twistbeeck*, Orientalior tamen aliquātulum, deinceps Terra *Vaygati* in Aquilonem procurrit, Vpaquilonem, ac Caurum pene. Nauigabant in Boreapeliotem Orientaliores paulùm, supra Caput Litis duo milliaria: at mox glacies correptas Naues retro egit, sinumque *Traenbay* dictū coēgit repetere, ex quo opportunitatem fæliciorem exspectarent. At ea cùm ob multitudinem glaciei nequaquam sese daret, Classis tota reuersa, irrito conatu, vigesimo octauo Nouembris, patrio Mosæ fluminisese intulit.

Vaygats regionis qualitas.

Reditus Nauium.

Ceterum qui sint homines, quos circa *Vaygats* habitare ferunt, vt benignus lector teneat, hæc habenda sunt. In terra firma, quæ ab Austro Freto *Vaygats* adiacet, Incolæ quidam morātur, propria lingua *Samueta* dicti. Hos primo adspectu aliquis pro incondītis syluestribusque hominibus haberet, veruntamen bono ingenio præditi sunt, disserebantque peritè super cursu, tractuque Maris, ac nauigandi ea in plaga tempestate. Vestimenta eorum ex Caprearum pellibus constant, à capite ad calcem vsque. Præcipui tamē aliquod caput colorato panno, cui pelles subsunt, contegunt, verùm vulgò reliqui pileis ex Caprearum pellibus vtuntur, pilis autæ obiectis, quos capiti ac ceruici arctissime aptant. Coma vtuntur promissa, quam in cirrum componunt. Is à tergo per vestes spargitur. Staturæ sunt penè omnes breuioris, latâ planaque facie, oculis minutis, breui pede, quibus genua eminent, celeritate cursus summa pollent. Aduenis parum fidunt, disposuerat que Rex eorum passim speculatorias vigilias, ne quod detrimentum caperent, paratis ad manum vehiculis, quibus abripierentur. Tormentorum boatum perhorrebant maxime, rei ob nouitatem attoniti. Imagines colunt, qualem ablatam à socio quodam nauali immensum dolebant, quæ tamen restituta, summo ab iisdem honore deducebatur. Arcu & sagittis armorum vice vtuntur, ex venatu viuunt. Descendunt subinde in terram *Vaygats* eius venatus gratia, vt ex Imaginibus apud Idolorum Promōtorium repertis satis patebat. Imaginum forma rudis valde est, superiore parte rotunda, elato quodam colliculo ligni, nasi loco: Ante easdem & cinis iacebat plurimus, ac ossa Caprearum sacrificij alicuius argumenta.

Samuetæ qui homines.

Cum in hanc continentem Terram nauales quidam socij descendissent, quærēdis lapidibus, quos Adamantum specie ea plaga habet, quales & in Insula Ordinum vulgò *Staten Eylant* inueniūtur multi, duoque ex iis coniunctim incederent, ex improuiso macilentus ac albus Vrsus alterū inuadit, ceruicem corripit, caputque comminuit, emulgans porrò sanguinem. Inclamauit Vrsum socius, mox accurrentibus cæteris, vt prædam eam ab vrso auferrent: is nihil perterrefactus, obuiat turbæ, ac ex ea hominem secundò summa violentia corripit, quem & mox prostratum necat, diffugientibus præ metu reliquis. Quâ visa fugâ tredecim ex naui ac myoparone socij descendunt, laturi auxilium suis: licet quibusdam id facinus periculi plenum videretur, quod iam necati essent nautæ ij duo, ac maxima vrsi ferocia metu haud careret, qui certissimo ictu demū esset petendus. Verùm audaciâ quadam tres animati præcedunt, duo aberrāt explosis bōbardis. Tertius autem scriba *Gulielmi Bernardi* caput ei prope oculos peruio ictu lacerat. Sed anim bellua constās subiectum cadauer, quod vorabat, etiamnum erexit; iam tamen ictu consternatus, ac in vertiginem abreptus, ibi tum Scriba & Scotus quidam gladiis strictis corium Vrsi conātur lædere, verùm frustrà, confracto ferro, ac nequaquàm cedente bellua. Demum *Gulielmus Gysius* bombarda rostrum Vrsi percutit, sternit, insultat, ac guttur ferro aperit. Necatorum cadauera ea terra habet Pellem belluæ Amstelodamum detulerunt.

Vrsus viuus duos necat.

Amplissi-

Tertia nauigatio.

AMPLISSIMI Ordines, vbi secundæ huius Nauigationis haud perinde fælicem successum intellexerunt, sumptibus Prouinciarum naues plures adornare supersedent. Promittunt tamen Mercatoribus, Vrbibusque, queis ea cura adhuc reliqua esset, honoraria præmia, si propriis peculiaribus stipendiisque id Fretum aperirent, Chinæque terris accederent. Id studium Amstelodamensem Senatũ sollicitauit. Ea in vrbe duæ naues instruebantur, quarum vnam *Guhelmus Bernardus* Rector gubernaret, alteram *Iohannes Cornelius Ryp* Nautæ ac Cõmissi titulo, XVI. Maij, Anno 1596. è Fleuo vela fecerunt, prætereuectique insulas *Hetlandiæ & Feyrels* horrẽdum prodigiosũq; signum cæleste conspexerunt. Nam vtrimque Solis latus duo soles claudebant, dilapsis per tres eos soles arcubus duobus pluuialibus cingenteque tertio Arcu Soles, ac quarto obliquè per maiorem solis orbem fluẽte, cũ maioris Orbis inferior extremitas 28. gradus ab Horisonte distaret. Meridiano tempore, sole altissimos ad cursus prouecto, ex Astrolabij ratione idem 28. gradibus, & 43. minutis Horisontem superabat. Declinatio erat viginti duorum graduum ac minutorum septendecim. Quos viginti duos gradus &c. si adiicias altitudini 48 graduum compertæ, Poli altitudinem ad septuaginta gradus & vnum deduces. V. Iunij prima glacies apparuit. Vndecimo Iunij ad insulam venerunt, quam postea ab Vrsis *Beyren Eylandt* vocarunt. Eius nominis hæc ratio est.

Prodigium cæleste.

Poli altitudo.

XII. Iunij mane nauiculatores albũ vrsum conspexerunt, quem mox scapha remis incitata insequũtur, ac interficere conantur, laborantes diutius, cùm & securi ictus, candẽ enatans, tergo hęrẽtam auferret. Demum capite graui securis ictu dissecto, vincitur. Pellem xij. pedes longam fuisse scribunt. XIX terram respiciunt, ea altitudine Poli 80. graduum, & 11 minut. iacebat. Terra ea vasta erat, quam & vsque in septuagesimum nonum gradum velis prætexebãt Occidentem versus. Hic vrsus albus denuo apparuit, quẽ post multos labores socij debellant. Hac in plaga anseres dictæ à sono vocis *Rot*, Batauis *Rotgansen* Oua sua exponunt ac excludunt, qualia vel sexaginta nautæ ad rates pertulerunt. Huiusmodi & Hollandiæ Insula Wieringia aspicit: quarum excludendis ouis destinatos nidos nemo vnquam sciuit aut tradidit, quòd ante has naues nulla ratis octoginta gradus superasset, ibique eius terræ situm ac qualitatem explorasset. Quidam Groenlandiæ partem hãc Terram autumant. In proposita Tabula Nouæ Terræ siue *Nieu-landiæ* nomine de-

Anseres Rotgansen vbi oua excludant.

figuratur. Eadem gramine ac fronde viret, cũ *Noua Zembla* nihil habeat frondium: eaque Groenlandiæ Ora ad Poli notam propius accedit.

Hic ob varias circa cursus seruandi modũ tũdique dissensiones, naues eæ duæ in diuersa abierunt. Etenim *Iohannes Cornelius* concessum 80. gradus repeteret, quod ibi pertium velis mare ad Orientalem terræ plagam arbitraretur, cum *Guhelmus Bernardus* in Austrum declinans, in *Nouæ Zemblæ* oram discederet. Is vbi xv. Augusti ad *Auriacas* Insulas peruenit, glacie obsessus magno nauis amittendæ periculo versabatur, demum summo cum labore terræ accedens. Quò naualium sociorum strepitu ac vocali clamore Vrsus albus excutitur è somno, moxque ad nauem contẽdit, verum bombarda ictus, ad alteram insulæ partem confugiens, glacies se in frustis composuit. Ibi eũ insecuti nauiculatores. Sed in mare haud tardior accepto vulnere prosilit, terram natatu petens. succedunt nautæ, ac viæ intercipiunt facultatẽ, securi caput petunt, cuius ictus subinde mersus eludebat, demũ vincitur, ac ad nauẽ perfertur excoriati tergus. Glacies hoc in tractu mirãdâ qualitate est, coloris cyanei, eleuata vel 10. vlnas supra aquã, ac 18 vlnis in fundum porrecta, vt quibusdam terræ quadam speciem imponeret. Hic 40. ferè oua inuenerunt. *Nouæ Zemblæ* vero ductum cum iam superassent, nullumq; maris meatum reperirent, desperãtes de successu fælici, nautæ domum cogitabant repetere, ac in patriã reuerti. At Glacialem portum prætereuectos, immensa glaciei moles excepit, fluctu cõcitata, quã nullâ vi vincere quibant, accedente trium sociorum manifesto, dum laborant, periculo, si glaciei fluctus perseuerasset: nam ei dũ insistunt, acti fluctante retrorsum glacie, nauis funes pedemque arripiunt, redditi eo impulsu suis, summa adspicientium cõmiseratione, quibus Mors imminens præsumpta iam fuerat. Eodem die vesperi in Occidentalem glacielis Portus plagam deueniũt, fatali mãsione destinati summę hyemis, quãtam vix mortalium patientia sustinere queat, acerbitati. Ea ex serie huius relationis subsequente patebit in miraculum humanæ tolerantiæ.

Discedunt Naues

Glacialem ad portum deuecta nauis glacie obsidetur

Tum quippe coaceruati velut Montes è glacie nauem impellunt, eãque ad 4. pedum mensuram eleuant, vt socij Phaselũ seu scaphã actuariã cogerentur exponere, tuendæ salutis causa, emittentes item vexillum seu aplustrum, quo periculi imminentis magnitudinem, iis, qui in terram prodierant, declararent. Postmodum *Gulielmus Bernardus* cum altero Rectore nauis situm conditionéque inspexit, demetiens

 quan-

quantum impetu glacies subleuata esset. Ibi xxvij. Augusti ratia disrupta ingenti fragore intonuit, vt plane animum mentemque amitterent arbitri, latibulaq; frustra quærerent. *Rumpitur nauis.* Accrescebat ea glaciei violentia, nauisque impulsa admodum surgebat, gemitu diro omnium tabularum, stupentibus cunctorum ad tam luctuosi spectaculi fortunam sensibus, cum nulla appareret adhuc soluendæ nauis facultas, aucta quotidie glaciei mole. *Nauis obsessa.* Itaq; deliberant, tantis circumuenti angustiis, eo in loco resistendo frigori, ac feris belluis casam erigere, seque ibi quo possent maxime modo tueri, si vel anno crescente Namgiij usum libere repetere possent, oblata ex dissipata glacie opportunitate. *Casa fabricari incipiunt.* Nullas hæc terra arbores fert, nullumue lignum defecisset ergo ædificationi materia, nisi prouidentia diuina arbores complures ex Moscouiæ & Tartariæ oris auulsas, cum ipsis radicibus ac in *Nouam Zemblam* fluctu adactas, commodissime præbuisset. Nec tantum id lignum structuræ, verum & foco struẽdo aptũ superetat, sine quo, durante hyemis, omnes haud dubiè interiissent.

Decimo quinto Sept, matutino tempore Vrsi tres nauem adoriuntur, occultato tamen tertio post glaciei fragmẽtũ. Nautæ bombardas suas præparant, stabat glaciei imposita cupa cũ carne maceranda, quod circa nauem nulla esset aqua. Huic vrsus prædam captans, inserit rostrum, ea opportunitate bombardæ globus caput verberat ac belluam morte adficit. Alter vrsus dum videt subitum sociæ bestiæ casum, velut stupefactus contemplatur iacentem, ac odore explorat causam. Vbi mortuã agnouit, abit; ac mox redit erectus in posteriores pedes, velut collectis viribus, Nautas, qui sese ad arma præparauerãt, inuasurus. at ij balistæ ictu abdomen ventris nudatum penetrant, sauciamque feram in fugam adigunt. Emortuo vrso viscera eripiunt, ac erectum gelu stringi permittunt. Post hæc vehicula præparabant, quibus lignum ad locum ædificationi destinatum perducerent. Tum temporis in Mari aqua salsa ad duorum digitorum crassitiem in glaciem cogebatur summo cæli frigore.

Gelu. XVI. Septemb. Nauiculatores prima expeditione lignũ vehiculis impositum, quatuor nẽpe trabes per glaciem, ac vnius pene milliaris spatiũ trahebãt. Ea nocte ad duorũ digitorum crassitudinẽ gelabatur aqua: singulis diebus sex millia passuũ, bis impleto vehiculo, penè emetiebantur. Tũ & Faber lignarius moritur, quem in mõtis decliui fissura sepeliunt, quod humus ob duritiem aperiri nequiret. *Sexdecim socii superstites.* Sexdecim eo tempore numero erant socij, quorum vna pars ligna struendo foco adferebat, altera ædem casamue parabat. Tanta eo tempore gelationis vis erat, vt clauus more fabris solito ori impositus labijs adhæreret, atque vna cum cutia auulsæ particulis extraheretur. *Frigus maximum.* Magnum luculentumque ignem struebant, vt terræ glebam degelarent, domumque eadem, maioris ab hyeme securitatis ergò, vallarent: verum frustra, cum flamma tantum in petra potuisset, quantum in *Nouæ Zemblæ* agro. Niuis impetuositas procellosa conspectum sæpe numero auferebat, vt vix nauis alicuius longitudinem oculis possent concipere. Is labor ob inauditi frigoris insolentiam diuturnus, per duo milliaria in reditu abituq; quindecim dierum continua molestia intolerabilis plane habebatur; at vincebat Necessitatis dura lex, perseuerantiæ parens. Quod si post septimanam vnam vel alteram, dilabente anno, serius id conati fuissent, sane neque potentia virium, aut animi magnitudo suffecisset: sin vero apertus Pontus nauem reseratasset, næ illi potius, velis factis, patriam domumque repetiuissent, at ea fortuna nequaquam superfuit.

Domus forma. Secunda Octobris domum erigunt, eique ex more non frondentem ramum, viridiaue virgulta imponunt, sed niuis congelatæ frustum. Erat ea domus Septẽtrionis ritu confecta, trabibus penitus copulatis ac adactis, quarum commissuras curiose stipabant, quas nimbus ille niuium vento actus non peruaderet. Quadrata ad hæc forma, in medio paululum eleuata, vt dilabi posset nix, cum fumibulo, ac caueis seu caulis, & vestibulo. Dum ita satagunt, vnus e naui exiens in Vrsum ex improuiso incidit, corripiensque fugam clamore terribili nauem cursu repetit. Eum insecutus vrsus ad locum peruenit, in quo congelata fem nuperque erecta stabat, ibi moratur, elapso eo modo Nauta. Duodecima Octobris octo sese viri casa ea claudunt, ibique noctem primam transigunt, maximo in frigore, quod focus necdum esset instructus, nec item cauearum præparata commoditas. Deinde summo labore Phaselum domum prope pertraxerunt, eumque conuertunt, vt suo tempore vsui aliquando esse posset. Deficiebat iam ab ijs locis segregatum Phœbi lumen, ac studiose Nautæ cuncta necessaria è naui ducunt, colliguntque ea, quæ Phaseli lembique præparationi, & instructioni idonea existerent. Ceterum iam ad iter accinctos, vltimumque onus vehiculorum subituros, Vrsi tres a tergo inuadunt, quos circumspiciens Nauta, subito animaduertit, clamore periculum testatus. Duæ bipennes sine aliis armis vehiculis impositæ iacebant, ex iis vnam Nauta corripit, alte-

alteram *Gerardus Verius*, quibus se pro viribus defenderent, confugientibus reliquis versus Nauem, ex quibus vnus in rimam glaciei incidens, magno suo periculo luctabatur. Verum belluæ nauem recta petunt, atque interim tres ij relicti propter proram procurrentes in eam sese receperunt. Ablata hac præda irritati Vrsi audacia singulari accurrunt, Nauemque parãt conscendere, neque aderat vllum præter eas duas bipennes teli genus. Ex ijs vna certo ictu adacta Vrsum maiorem ferit, quo verbere abit cæterique duo sequuntur minores. Ita manifesto ex periculo quod summo timore præsumpserãt, Nautæ liberantur.

Sol quando discesserit. Quarta Nouembris solis iubar Mundi eam plagam deseruit, vt vlterius non appareret. Ea res tristis admodum notari poterat, adempto pulcherrimi operis huius mũdi spectaculo. Prodeũt tũ albæ Vulpes abscedentibus Vrsis. Hisce, quod ad cibum idonei essent, insidias varie decipulasque struunt, quibus subinde aliquot capiunt. December tum anni hyemantis acerbissimus mẽsis flagrabat, horrido frigore cunctorum membra adurens. Itaque ex cuiusdam consilio, Carbones lapideos igni idoneos sulphuratos, ac hactenus in vltima periculorum seruatos, accendunt, focumque circa vesperam instruunt, obserato fumibulo, ac vestibuli aditu arcte clauso, ne quis calor euaderet. Est iis carbonibus igne correptis odor amœnus parum, ac grauior, qui & spiritus hominum

Ex Carbonibus lapideis periculum Mortis. obstruit. Ideo cum primum adlubesceret ignis suauitas, sociosque recrearet, mox eosdem vertigine corripit, cerebrique agitatione, ægros præsertim. Ex valentioribus ergo aliqui fumibuli fenestram aperiunt, ac ianuam recludunt: verum is, qui ianuæ operam dabat aperiendæ, deliquio animi abreptus procubuit, quo sane omnes correpti spiritum denique amisissent, nisi id frigus antea horrendum, nunc tempestiue recreasset. Post, Carbones accendere nemo ausus denuo.

Annus 1597. Annum ita transegerunt, reuoluto cursu Solis in millesimum, quingentesimum nonagesimum septimum, atq; tum illud Mundi præclarum lumen remeans, malignas eius partes respexit. XXIV. Ianuarij

Sol xxiiij. Ianuarij respicit Nouam Zemblam. salutarũt id socij summa exultatione, stupente Guilielmo Bernardo, qui ex Astronomorum regula Solis tam subitum reditum haudquaquam præsumpserat iis in locis. Vulpes tum abibant, succeduntque

Vrsorum aduentus. terribiles Vrsi. Etenim dum duodecimo Februarij decipulas restaurant, ingens vrsus domum tectã petit. At exploso tormento percutitur, transitque glans corpus omne, ac cor ipsum, ea violentia, velut in

oboli formam planata. Post eum ictum subsilit etiamnum bellua, ac tredecim pedes procurrens, cõcidit; ibi eam spirantem traiiciunt bis, ac necatam laniant. Adipem huius centum librarũ fuisse ferunt, expetebaturque à nautis, quod olei loco lucernas aleret. Tergus nouem pedum longitudinem, ac septem latitudinem habebat. Scandebat interim altiora cæli Sol, desideriumque capit abitus ex iis locis (licet ipsa maior Nauis sine vlla solutionis spe, velut arcibus vallata, inutilis nauigationi persisteret,) desolatam turbam, recedente glacie, Oceanique resolutis fluctibus.

Nautam ergo conueniunt, eumque monent, temporis vt rationem capiat. Is mãdat interim cunctarum rerum præparationem, exspectaturũ se Maij mẽsis exitum. Reditum parant. Decem inde viri vigesimo nono Maij cõmodo satis cælo exeunt, ac lembum petunt, eundem vt prope domum restaurarent, iam niue pene contectum ac obsessum effodiũt, summo labore: at dum pertrahere conantur, ac ædibus propius admouere, labascunt victa præteriti temporis exantlatis miseriis membra, quatitque Vires exhaustæ Nauicularum. ægra corpora exhaustarum virium luctuosa cõfessio, nequicquam instigante nauta, ac ni aliquid supra vires tentarent, diram prædicante duramque in *Nouæ Zemblæ* miserrima humo emansionem. Ceterum vigor ieiunio ac Hyemis acerbitate victus decesserat: collectis demum viribus Phaselum, quem nautæ *Den Bock* vocant, prope casam prostratum ac euersum, vt retulimus, erigunt, eundemque omni facultate reparant, longam periculosamque nauigationem præsumentes. Quibus dum rebus intendunt, terribilis Vrsus accedit, & perterrefactos in fugam conicit. Mox occupatis ædiculæ tribus foribus bõbardis instructi belluam exspectant. Is intrepidus procedit, virumque ad alias fores respicientem, absque clamore ac vociferatione sociorum, id periculum contemplantium, subito corripuisset: sed in tanta consternatione is bombarda emissa bona sorte Vrsum glande traiicit, qua sane aberrãte, manifestus periculi, duram sortem haud dubie subiuisset. Huius in Vrsi discerpti stomacho Phocarum pelles ac carnes repertæ fuerunt. Duos postea Vrsos aggredientes conficiunt, ex quibus vni iecur auferunt, idque coctum manducant, Vrsi iecur insalubre & noxium. ast valetudinis maximo discrimine, laborantibus cunctis, decutito in vniuersum corpore, vt eius cibi malignitas facillime appareret. Sex dierum labore in restaurãdo Phaselo consumpto, supererat adhuc præparãda complanandaque via, qua Phaselum schaphamque in mare pertraherent non minimæ molestiæ res. Hocopus stu-

dium abeundi leuius reddidit, quod & Mare iam tutum, nauibusque peruium adlubesceret, Nixque ipsa durior reddita, faciliorem nauiculis cursum dabat. Ibi Vrsus macilentus admodum, prædæ auidus, apparuit: at is male excipitur, à Chirurgo glande traiectus, ac in fuga per ruptam glaciem proditus, impeditusque, tandem à sociis cæteris ad necem adactus. Quisque tum sarcinas mercatorum, quanta maxima cura fieri poterat, complicat, necessaria ad victum ex ædicula aufert. Dabat vires cupido relinquendi procellosam hyemis aulam, cum summo melioris cæli desiderio.

Discedunt ex Noua Zembla decimo quarto Iunij Anno 1597.

Restabant naiculæ in pelagus deducendæ. Atque eo tempore *Guilielmus Bernardus* epistolã scribit, in eaque fortunam Nauigationis omnem notat, mensuraque bombardæ concludit, è funibulo suspendit, vt delatis aliquando in ea loca hominibus rei gestæ veritas innotesceret. Nauta item epistolas duas exarat, quarum exemplar nauiculæ singulæ vnũ habebant. Decem mensium continuata habitatione *Nouam Zemblam* Batauiincoluerant, cum decimo tertio Iunij Phaselum lembumque in Mare dimittũt, vehiculisque vndecim annonam omnem, Mercatorumque sarcinas deuectas, nauiculis imponunt, ac æquis portionibus distribuunt. *Guilielmus Bernardus & Nicolaus Andreas* ægri, vehiculis ad scaphas pertracti, easdem item intrarunt. Vẽtus in Corum inclinabat, cum vela facerent decimo quarto Iunij, Millesimo, quingentesimo, nonagesimo septimo Anno, satis iusto patuloque Ponto, læti quòd oras eas terribiles relinquendi tẽpus accessisset, quas diu nimis, in summa egestate ac hyeme, habitassent. Ingens tum alicuius periculi metus oritur, ex valida glaciei fluctibus actæ impulsu, quæ nauiculas ipsas potuisset confringere, ni diuina Prouidentia eos homines, velut ex miraculo, saluti destinasset. Ceterum vigesimo Iunij moritur celeberrimus consumatissimusque Rector Nauium *Guilielmus Bernardus*, magno cum omnium mœrore, ac singulari luctu. Eius obitum intra horam sequitur *Nicolai Andreæ* mors.

Guilielmus Bernardus moritur.

Eo tẽpore Solis non ea vis erat, vt niuem solueret, potus comparandi gratiâ. Verum patinas ex ære & stanno radiis opponunt, quæ repercussu caloris aquam reddebant leuandæ tamen siti vix idoneam. Ita milliaria trecenta octuaginta & vnum emensi, sæpe interim obsessi, in nauiculis hisce frigus, famem, ac valetudinis maximas offensiones, summa, quæ mortales adficiũt, mala pertulere: adhæc dispersi tempestatibus, cum aliquando iterum mare cursus eorum disturbasset, scaphasq; diuertisset,

Calamitates maximæ.

donec postea nautæ bombardæ explosæ sonitu vnirentur. Superato *Capite Nassouiæ* vigesimo octauo Iunij bona omnia exponunt firmam in glaciem, nauesque in eãdem protrahũt, quod frusta ingentia glaciei impellerentur vento altano vehementissimo, nouæ cum obsidionis periculo. Ibi velis tecti, quieti se dant, exposito speculatore. Is *Vrsos* tres aduenientes conspicit, ac voce horrenda exclamat. Bombardæ tum glandis frusta siue minutias habebant, quibus belluis vastissimis tenue detrimentum inferrent. At iis clamore attonitis, discedentibusque, nacti opportunitatem, tormenta glãde maiore implent, Vrsumque vnum ictu traiiciunt, mortiq; donant. Diffugiunt eo exemplo reliqui duo, ac post redeunt, visique cadauer per inæquales glaciei partes trahunt, summo cum virium argumento, in escam sibi: Eam etenim belluam emortuam, iam bona ex parte deuoratam, abactis per nautas duobus vrsis, vix quatuor socij subleuare poterant. Ceterum glaciei dum insident, ea, haud paruo discrimine, subeuntis glaciei impulsu, minutas in partes abscedit, decidentibus cunctis penè sarcinis in mare: laborantiumque in subducendo Phaselo ulterius, securitatis maioris ergò, ingressu glacies comminuebatur, maximâ rerum confusione, dum quæ saluabantur bona in mare mox recidunt. Lembus in partes confractus, abibat, accurrentibus cunctis, vt preciosiora quæque naufragio eriperent, membrorum conuulsionis destructionisque magno metu, subeunte nunc hoc, nunc illo glaciei frusto, dirissimo motu. Tandem lembum euincunt, ac prope Phaselum collocant, disrupto malo, eiusque loco, ac cunctis ferè armamentis nouissime fabricatis, magnâ nautarum angustiâ, quod operi vix sufficerent confecti ærumnis. Reparatas denique nauiculas mari reddunt, sæpe per glaciei frusta ad centum, ducentos, trecentosque passus easdem, vt patulum mare nanciscerentur, protrahunt. Ita vndecimo Iulij circa *Crucis Insulam* deuecti, scaphas per mille passus ad apertos Maris fluctus summo labore cogũtur impellere, glaciei ita moles emensi. Ceterum, quibusdam ad *Crucis Insulam* accedentibus, ac ibi vastum Põtum in Occidente conspicientibus nullâ glacie impeditum, lætitia magna subit, congratulanturque sociis, victam iam huius molestiæ anxitudinem. Ergo ducentos septuaginta passus exsuperant etiamnũm ac mox vela facientes, bono successu enauigant. Circa *Promontorium Canij* venientes, ibi quosdam emittunt, qui terram peterent, auesque boni gustus, ac cibi loco aliquando expetitas, caperent. Ij centum & viginti

Naufragium

Anates mōstrosæ.

& viginti quinque, anes manu facilè prehēdūt, quòd hominum insolētes essent. Anates hæ mōtanæ nidificantur summis rupibus, belluarū metu. Vnū tantum ouum cōponūt, atque in solo, nullo stramine, graminéue tecto incubantes, non obstante dicto eius Tractus frigore, excludunt. Vigesimo septimo Iulij ad sinum peruenere, quò violentos Maris fluctus torquebatur, eratque is sinus *Costintsarch*. Is an peruius sit, Tartaricumque in Oceanum desinat, ignoratur: quidam autumant Fretum ibi esse.

Sinus Costintsarch.

Inde apud *S. Laurentij sinum*, siue *Promontorium propugnaculi*, vulgò *Schans-hoeck*, duas *Russorū Lodias*, id est, Nauiculas offēdetūr. Erāt Russi triginta numero, quos, licet anxij essent de hominum eorum mente, aut viribus, tamen cum summo gaudio aspexerant, iam tredecim elapsis mensibus, quibus cum peregrino aliquo sermonis commercium non habuissent. In terram progressi, salutarunt sese mutuò. erantque inter Russos qui superiore anno Batauos circa Fretum *Vaygats* conuenerant. hi nautam agnouerāt, ac stupent, homines olim Nauigijs excelsis corbitisque vectos, nūc verò actuariolis orarijsque huc illucque sparsos narare. Ob interpretis defectum sese mutuò intelligere nequibant. Inde cum nauta gingiuarum orisque vitia mōstraturus, manum, os aperiens, dentibus adhiberet, ipsi fame eum premi existimātes, panem atrum octo librarum, ac aliquot aues fumo duratas donant, quod munus nauta biscocti panis dono æquāt. Vigesimonono Iulij ab hac terrā discesserunt, oramque Russicam Augusto mense tenuerunt, post summam famem, ærumnasque ingentes, consumpta pene omni annona, vt & quidam de relinquendis lembis, petendisque Russiæ interioribus terris deliberarent. Verum obuij subinde Russorum scaphis siue alueis, ab iisdem suscepto cibo recreabantur. Interim aberrant, prauâque computatione iam existimant superatum à se Promontorium Russiæ *Candinaes*, Mareque quod Album vocant. Id decimo octauo Augusti die demum nacti Mare Albū trāsmittunt, Lapponiæque oram tenent. Velificatio hæc prospera erāt, confectis quadrāginta milliaribus triginta horarum spacio. *Candinaes* facilè agnosci potest, ex quinque crucibus ibi collocatis, perfectèque declinatio Promontorij apparet, ab vna parte in Notapelioten, & ab altera in Libonotū. Post superatum Album Mare, Russicum naufragium maius offendūt: id totis omni conatu petunt. Tredecim ibi Russi Hollandos excepere, casisque suis fouent, piscationi indulgent, emitque ab iis Nauta piscium multitudinem, quibus (nouum id erat) socij famem abundè explent. In hoc traiectu decem dierum spatio aberrauerāt dispersi lembi. Vigesimo primo Augusti summo gaudio sese mutuò respiciunt, *Kildunamque* pariter petunt, quod accepissent à Russis naues Belgicas aliquas *Cola* esse. Verùm *Wardhuysum* potius eligunt, timētes Moscouiæ Principem, ne quid in eos, quòd *Cola* Moscouiæ sub imperio sit, cōmitteret. At oboritur tempestas, quæ nauiculis exitium minabatur: ideò cursum post scopulum dirigunt, ibique casam exiguam, in eaque tres viros ac ingentem canem inueniunt. Hi amicè excipiunt hospites, rogant quā Fortunā in eas oras deuenissent, nunciātque *Cola* tres naues esse, quarum duæ eo die vela facerent. Tum nostri rogant socium aliquem ducemque itineris, qui *Colam* eos deduceret. Illi Lappiæ incolam allegant, qui in ea re libenter operam daret suam. Itaque nauta cum vno ex socijs Montem superat, Lapponiæque homines adit, ac aliquem Realorū duorum valoris quatuor florenorum precio conducit. Hic cum vno ex nauiculatoribus abit, epistolamque refert à *Iohanne Cornelio Ryp* conscriptam, qui superiore Anno circa *Insulam Vrsi* à *Guilielmo Bernardo* discesserat, alio cursu contendens, vt narratum est. Miraculosum videbatur socijs, ac fidem excedere eundem nunc *Colæ* esse. Hic tredecimo Augusti ad eos deuectus accessit, opinatus olim iam omnes interiisse, ac planissimè vitā functos. secum annonam victumque recreādis nautarum animis ferebat, ac indè *Colam* cum iisdem se recipit. Ibi scaphā phaselumque domo mercatoria condunt, æternam in rei memoriam: quòd quater centum milliaria oratis nauiculis confecissent; ignotum ac nunquam antea nauigatū per mare, summa omnium hominum ac *Colæ* tūc habitatorum admiratione. Decimo septimo Septembris vela dederunt, vecti nauigio *Iohannis Cornely*, ac Nouembris primo, Anno eodem, *Amstelodamum* deueniunt, iisdem induti vestimentis, iisdemque tecti pileis, quos ex vulpium albarū pellibus in *Noua Zembla* parauerant, stupentibus cunctorum animis ad nouitatem rei ac narratione malorū intellectā, ad summam eam ærumnarum patientiam attonitis. Nomina eorum, quibus superstes ex eā nauigatione vita fuit, hic addere memoriæ ergò haud vanum duxi. Sunt, *Iacobus Heemskerck*, Commissus & Nauta, *Petrus Petri Vos*, *Gerardus Verius*, *M. Iohannes Vos*, Chirurgus, *Iacobus Iohannes Sterrenburch*, *Leonardus Henricus*, *Laurentius Guilielmus*, *Iohannes Hillebrandus*, *Iacobus Iohannes Hoochwout*, *Petrus Cornelius*, *Iohannes Buysius*, *Iacobus Euerardus*.

Russos adspiciunt cōtra 13 mēses cum peregrinis locuti nō fuissent

Promontorium Candinaes falsò se existimāt superasse.

Kildunyum petunt.

Lappiæ hominem cum socio nauali Colam mittunt

Literas accipiunt à Iohanne Cornelio.

Colam veniunt.

Nauiculæ in Mercatoria domo Colæ repositæ

Amstelodamum veniunt.

Nomina superstitum

FINIS.

SEQVVN-

SEQVVNTVR GRADVS ET ALTITVDI-nes omnium præcipuorum Portuum, Fluminum, Promontoriorum, locorumque Nauigatione Luſitanorum, Hiſpanorumque frequentatorum, & in Terris per eoſdem detectis, àc partim habitatis cognitorum, cum Nominibus iuſtis proprijſque titulis vt eorundem Marinæ Cartæ demonſtrant &c.

Primum ab extremo Luſitaniæ Promontorio, quod *Cabo de Finiſterra* dicitur, ſecundum Littorales Luſitaniæ, Hiſpaniæ, & Barbariæ tractus, vſque ad Lineam, ſiue Tropicum Cancri, atque inde juxta Oram Guineæ, ad Lineam Æquinoctialem.

Gradus Septentrionalis Lineæ plaga.	gr.
C*Aba de finiſterra*, id eſt: Caput finitæ terræ jacet in altitudine ———	43
Inſulæ *Bajonæ* ——— ——— ———	42
Porto de Portugal ——— ——— ———	41
As Barlengas ——— ——— ———	40
Liſboa ſiue Liſbona aut Vliſſipona cum inſula *Tercera* ———	39
Perſeuetra cum inſula *S. Michaelis* ——— ———	38
Cabo de San Vincente, cum *S. Mariæ*, inſula ——— ———	37
Traſalgar, ad Oræ tractum ——— ———	36
Larache ——— ——— ———	35
Soneja ——— ——— ———	34
Caba de Canty, & *Porta Santo*, id eſt: Portus Sanctus, apud *Maderam* inſulam ſitus	33
Rio dos Sauets, id eſt: inſula Aloſarum ——— ———	32
Inſula *Madera*, ſiue Ligna ——— ———	32
Taſſatana ——— ——— ———	31
Mesca, & *A Ilha dos Sauajes*, id eſt: ſyleſtrium inſula ———	30
Cabo de Non, & inſulæ *Palma*, àc *Lançarotte*, ex Canarijs ———	29
A Ilha, ſiue inſula de *Forta Ventura*, ——— ——— ———	28
Cabo de Bojador, & inſula Canariæ Magnæ, àc *A Ilha de Hierro*, ſiue Ferri inſula —	27
Angra dos Cavallos, id eſt: Patens portus, ſeu Statio Equorum ———	25
Rio d'Ouro, ſeu Flumen Auri ——— ——— ———	24
Linea, ſeu Tropicus Cancri.	
Angra, ſeu patulus portus *Gonçalo de Sintra* ——— ———	23
Cabo das Barbas, id eſt: Caput Barbatum ——— ———	22
Cabo Branco, ſiue Album caput ——— ———	21
Rio de Sao Iaao, ſiue S. Iohannis riuus ——— ———	20
Furna de S. Maria, ſeu S. Mariæ antrum ——— ———	19
Sete Monte, vel ſeptem Montes ac inſulæ S. Annæ, S. Vincentij, S. Luciæ, & S. Nicolas ——— ——— ———	18
Anterotte, & inſula ſalis ——— ——— ———	17
Rio, ſeu Riuus de *Canaga*, & *Ilha de Maya* ——— ———	16
Cabo verde, vel Promontorium Viride, & inſulæ S. Iacobi, cum inſula *da Fogo*, ſeu ignis ——— ——— ———	15
Riuus *Gambia* ——— ——— ——— ———	14
Riuus *das Oſtras*, ſiue Oſtrearum ——— ———	13
Cabo Raxo, ſeu luridum Caput ——— ——— ———	12
Bugaba ——— ——— ———	11
Rio da Pichel, id eſt: Riuus Cantari ——— ———	10
Flumen Cachecache ——— ———	9
Rio da Serra Leoa, id eſt: Flumen Montis Leœnæ ——— ———	8
Rio das Palmas, id eſt: Flumen Palmarum ———	7
Cabo de Monte, ſeu Caput Montis ——— ———	6
Cabo das Baxos, ſeu Promontorium ſyrtium, & Fodina S. Georgij, ———	5
A Ilha, ſeu inſula *Fernando de Poo*, & *Caba das Palmas* ——— ———	4
Rio do Campa, ſeu Campi Flumen ——— ———	3
Rio da Principe, id eſt: Flumen Principis ——— ——— ———	2
S. Thomæ inſula ——— ———	1

A Linea

A Linea Æquinoctiali ad Austrum persecutione Tractus Congi, Angolæ, & Æthiopiæ, usque ad Bonæ spei Caput.

	gr.
Caput *Lopo Gonsalues*, iacet	1
Caput Caterinæ	2
Angra da India, id est: Statio iudaicę mulieris	5
Praya de San Domingo, id est. Littus S. Dominici	6
Rio de Congo	7
A Ilha d Acençao', hoc est Ascensionis insula	8
Rio Angola, & insula *Loanda*	9
Cabo Ledo, seu Lætum Caput	10
Rio, seu Fluvius de *San Lazaro*	12
Cabo dos Loupos, id est: Luporum Caput	12
Monte Negro, id est: Niger Mons	14
Serra Parda, vel cinericij Montes	15
Angra das Aldeas, seu vicorum statio, & S. Helenæ insula	16
Manga das areas, siue Manica Arenosa	17
Cabo Negro, siue Nigrum Caput	18
Os Mendoins	19
A Serra de San Lazaro, id est: Montes S. Lazari	20
Praya, siue Littus *Ruy Pires*	21
Cabo do Padrao', seu Colossi Caput	22
Praya Fria, seu Littus frigidum	23

Linea vel Tropicus Capricorni.

	gr.
Ponta da Concepçao', vel Punctum Conceptionis	24
Praya das Alagoas, aut Lacuum littus	25
Fespao' da Boca, siue Oris forma	26
Angra, seu Portus paruulus S. Anthonij	27
Angra, S. Thomæ	28
Angra, S Christophori	29
Rio do Infante, id est: Fluvius Filij Regis	32
Angra, S Helenæ	33
Insulæ *Tristan da Cunha*	34
Cabo de bona Esperança, id est: Bonæ spei promontorium	34 $\frac{1}{2}$

A Capite Bonæ spei ad septentrionem Tractus ductu, versus Soffalam Mossambiequam, & Melindam, usque ad Lineam Æquinoctialem Australi semper plagâ.

	gr.
Cabo das Agulhas, seu Compassorium, Pyxidisue Nauticæ caput iacet	35
Cabo do Infante, vel Regis filij Promontorium	34 $\frac{1}{2}$
Cabo Talhado, seu sectum caput	34
Cabo das vacas, seu vaccarum caput & *Baya Formosa*, vel pulcher sinus	34
Cabo do Arecisse, vel caput scopuli	33
Rio do Infante	32
Punta primeira, id est: primum punctum vix iacet	32
Terra do Natal, id est: Natiuitatis	31
Punta S. Lucia	28
Terra dos Fumos, seu fumi	27 $\frac{1}{2}$
Rio d'Alagoa, aut Flumen Lacus, & insula Iohannis de Lisboa, cum Australi extremitate S Laurentij insulæ	26
Agua de boa Paz, seu aqua bonæ pacis	25
Cabo das Correntes, id est: fluctus currentis caput	24 $\frac{1}{2}$
Rio de Mataca, seu *Monemone*, & insula *do Maschurenhas*, iacent	23 $\frac{1}{2}$
Os Baixos da India, seu syrtes Iudaicæ	22
Caput S. Sebastiani	21
Rio Quilman, seu *Quilmane*	20 $\frac{1}{2}$
Soffala, & insula *Diego Rodrigues*	20
Porto, seu Portus *Bango*	19 $\frac{1}{2}$
Rio, seu Fluvius *Cuama*	18 $\frac{3}{4}$
Os Baxos dos Garaias, id est: syrtes Latorum	18
Rio dos Bons Sinaes, id est: Fluvius boni signi	17 $\frac{1}{2}$

A Ilha,

A Ilha, seu insula Brandao — 17
A Ilha Primeira, id est: insula Prima — $17\frac{1}{2}$
A Ilha, seu insula Iohannis de Nova — $16\frac{1}{2}$
Rio d Angoxa — 16
Maçambicque — 15
Fluvius S. Anthonij — 14
Rio dereito, seu dextrum Flumen — 12
Ilha do Comara — 11
Cabo delgado, seu caput tenue — 10
Quiloa, vrbs — 9
A Ilha de Monfia — 7
A Ilha de Zanzibar — 6
A Ilha de Pemba — 5
As Ilhas des tres Irmaos, id est: insulæ trium fratrum — 4
A Ilha do Almirante, id est: Admiralij insula — $3\frac{1}{2}$
Monbassa, & Flumen Tacharigo — 3
Vrbs & Portus Malinda — 2
Vrbs & portus Pata — 1

Linea Æquinoctialis.

Altitudines, & gradus Portuum, Capitum, & Fluminum à Linea Æquinoctiali, vsque ad Fretum Mecca, quod & Mare Rubrum dicitur, ad Septentrionalem Æquinoctialis plagam.

Septentrionales gradus. — gr.

BArra boa, id est. bonus portus, iacet — 1
Vrbs & Portus Bravâ — 2
Vrbs & Portus Magadoxi — 2
Zut Zella — 6
Caput Guardafu, & insula Sacotora — 12
A capite Guardafu, introrsum versus Rubrum Mare Nempè Australi eius Ora.
Mito, & Barbora, iacet — 11
Zeila, iacet — 12
A Ilha d'Alaca — 15
A Ilha Soaquen — 18

A Septentrionali latere Maris Rubri, seu Freti Mecca.

TOor, iacet — 27
Gyda, portus vrbis Mecca, in qua Machometi sepultura est, quæque freto nomen dat — 20
A Ilha de Zeyban — 15
A Ilha Camaram — 15
Adem, olim Lusitanorum propugnaculum nunc vero ereptum — 13

Ora Arabiæ ad Fretum vsque Persiæ, insulamque Ormutium.

FArtaque, iacet — 15
Dufar — 16
Insulæ Curia, Muria — 17
Insula Matira — 20
Caput Rosalgata — 22
Curiata & Masquate — 23
Hoor — 24
Cabo Mocandao — 27
Insula & vrbs Ormutij — 27

Ab Ormutio seu Persia per tractum littoralem ad Comorini caput.

CAbo de Iasque, iacet — 25
Rio do Sinde, olim Indus Fluvius — 24
Vrbs & insula Dio — 21

Goga, vrbs sita interiore sinus *Cambaje*, ductu	33
Portus ac vrbs *Chaul*	19
Portus ac vrbs *Dabul*	18
Insula & vrbs *Goa*, ac Insulæ *Os Ilhas Queimadas*, seu adustæ insulæ, eodem in tractu sitæ	16
Arx *Honor*, & insula *As Ilhas d' Angediva*	14
Baticala, & syrtes *Os Baxos de Pandua*	13
Arx *Mangalor* & *Monte de Ly*	12
Cananor & *Calecut*	11
Cranganor & *Cochim*	10
Arx *Cay Coulao*	9
Caput *Comorim* extremum eius Tractus, qui Indiæ propria appellatione venit	7

Ab insula Seylon, nempè ad Orientale, àc Australe latus, ductu in Occidentem.

	gr.
T*Rincanamallo*, iacet	9
O Capello de Frade, seu Monachi Cappa	8
Rio de Matacalo	7
Ponta de Gualle, id est Punctum triremis	6
Columbo, Lusitanorum arx	7

A Comorini Capite per Tractum *Choromandel*, *Orixa*, *Bengala*, *Pegue*, & *Malacca* ad caput *Sincapura*.

	gr.
C*Aput Negapatan*, iacet	11
Povocao de San Thome, seu Vrbs S. Thomæ	13
Vrbs ac Portus *Muselepatao*	16
A punta Guadovarym	17
O Pagode da Iorganate, id est Idolum Iorganatæ	20
Rio de Puacota	19
Rio de Palura, seu Paluot	19
A derradeira Terra alta, vel vltima alta terra	19
Flumen *Cajegata*	21
Ganges Flumen aliter *Porto pequeno*, seu portus paruus	22
Portus & vrbs *Aracan*	20
Portus & vrbs *Mattavan*	$16\frac{1}{2}$
Extremitas insularum *Andeman*, ad Septentrionem	14
Earundem insularum extremitas Australis	11
Portus & vrbs *Tanasseryn*, item	11
Portus & vrbs *Gunsalam*	$8\frac{1}{2}$
Insula *Pulo Cuto*	$6\frac{1}{2}$
Portus & vrbs *Queda*	$6\frac{1}{2}$
Insula *Gomespola*, & insula *Pulo Batum*	6
Insula *Pulo Pera*	$5\frac{1}{2}$
Insula *Pulo Pinon*	$5\frac{1}{2}$
Vrbs & Portus *Pera*	$4\frac{1}{2}$
Pulo Sambillao	4
Pulo Parcelar, & Insulæ *d' Ara*	3
Cabo Rachado, seu fissum caput	$2\frac{1}{2}$
Civitas & Arx *Malacca*	$2\frac{1}{2}$
Caput *Singapura*	1

Ab insula Sumatra nempè ad Septentrionem Lineæ.

P*Ortus d' Achem*, iacet	4
Portus *Pedir*	4
Caput *Tanamburo*	

Loca ad Australem insulæ partem ac alibi sita.

T*Erra de Artuen*, iacet	2
Ilha d'Ouro de Manancabo, seu insula aurea *Manancabo*	3
Portus *Campar*	4

Fretum inter insulas Iauæ maioris & Sumatræ	5
Insula Iava maior tumirum medio situ	6
A Ilha de Fogo, seu ignea insula	7
Insula solitaria	7
Insula *Banda*	5

Insulæ Caryophyllorum *Malucca* jacent sub Linea Æquinoctiali.

A capite Singapuræ in persecutione Tractus versus Sianam, Cambaiam, Champam & Chinam, vsque ad Flumen Liampo & Nanquijn cum quibusdam insulis ad Septentrionale Lineæ latus.

	gr.
INsula *Pulo Tymao*, iacet in altitudine	2 1/2
Vrbs & portus *Pan*	3 1/2
Vrbs & portus *Patana*	7 1/2
Vrbs & Portus *Sion*	14 1/2
Pinas de Cuy	12 1/2
Enseada de Lion, siue sinus Lion	12
Portus *Varella*	13
Insula *Pulo Condor*	8 1/2
Vrbs & portus *Camboia*	10
Insula *Pulo sceir*	10 1/2
Insula *Pulo Caton*	15 1/2
Insula *Pulo Champello*	16
Extremitas australis insulæ *Aynon*	18
Extremitas insulæ eiusdem ad Boreapeliotem	19 1/2
Insulæ *Sanchoan*	21 1/2
Vrbs & insula *Macao*	22 1/2
Vrbs *Canton*	24 1/2
Ilha Branca, seu Alba insula	22 1/2
Ilha Fermosa, vel formosa insula	21 3/4
Ilha de Lamon	23 1/2
Portus Chabaquea	23 1/2
Portus Chincheo	24 1/2
Enseada dos Camarões, seu sinus Granati aliter *Cayro*	25 1/2
Insula *Lequeo pequeno*, id est: minor Lequeo	25
A Ilha dos Cavallos, hoc est Equorum insula	25 1/2
Ponta seu caput *de Sumbor*	28 1/2
Insulæ *As sete Irmaas*, id est: septem sororum, quæ navigantibus in Iaponiam occurrunt	29 1/2
Insulæ *Siongican*, Oræ adiacentes	29 1/2
Insulæ *Liampo*, quæ Oram prætexunt	31
Medietas insulæ *Meaxuma*	30 1/2
Insula *Tanaxuma*	31 1/2
Flumen *Nanquyn*	34
Insulæ *Iapan*, inter se cunctæ habent in longitudine centum & triginta milliaria àc extremitas Orientalis iacet	32

A Philippinis Insulis aliter Luçons siue Manillas dictis, ad Septentrionem Lineæ.

	gr.
OStium Freti inter insulam *Luçon* & *Tandaya*, iacet altitudine	12
Insula *Capuly* & insula *Ticao*	12 3/4
Insula *Masbate*	12 1/4
Insula *Banton*	12 1/2
Insulæ *Rebujan*, Septentrionalis plaga	12 1/2
Insulæ *Verdes*	12 1/2
Insula *Marinduque*	12
Caput de *Dumaryn*, & insulæ *Luban*	15
Ostium sinus *Manilla*, ciuitatis præcipuæ insula *Luçon*	14 1/4

Vrbs

Vrbs *Manilia*	14
Caput de *Samballes*, ad insulam *Luçon*	14
Cabo de Bulinao	16 1/2
Cabo seu caput de *Boxador*, extremum australe insulæ *Luçon*, promontorium	19
Lettrema insula in Septentrione & Oriente sita ex insulis *Lequeos*, dictis	29
Insula *de las Vellas*, seu *de los Ladrones*, id est: Latronum	13

A Nouæ Hispaniæ Terra, quæ Iaponiæ è regione respondet.

	gr.
Insula seu insula *Sancti Augustini*	30 1/2
Isla de Sedros, id est Cedrorum insula	28 1/3
Caput S. Lucæ initium Californiæ regionis	22
Cabo de las Corrientes, seu currentis vndæ	19
Portus Acapulco	17

A Freto Magellanico, ductu tractus Brasiliæ, vsque ad Lineam Æquinoctialem ab australi eius parte.

Gradus Australis plagæ ab Æquinoctiali.

FRetum Magellanicum, iacet	51 1/2
Bahya de las Islas, id est: sinus insularum	49
Rio de la Plata, seu argenteus Fluvius	34 1/2
Arrecisse, vel Breuia	34
Bahya Aparcellada, vel sinus vad[illegible]	33
Cabo da ponta, seu caput puncti	32
Rio dos Negros, id Nigrorum flumen	31
Angra onde Sarranafos Batiel, id est portus patens vbi Acatium apparuit	30
Ilha da Bahya, seu sinus insula	29
Insula S. *Catherinæ*	28
Bahya do Reparo, id est. defensionis sinus	28
Rio do Estremo, id est: Fluvius supra modum	27
Rio dos Dragos, id est: Flumen Draconum	26
Ilha de Cananea, id est: Arundinum fascium insula	25 1/2
Insula *Doropica*	25
Sinus S. *Vincentij*	24
Fluvius *Canane*	24
Rio de Ianero, id est. Fluvius [illegible]	23 1/2
Cabo Frio, seu frigidum	23
Bahya do Saluador, seu Saluatoris sinus	22
Syrtes dictæ *Os Baxos dos Pargos*	21
Spiritus Sancti sinus	20
Insula S. Barbaræ	20
Flumen S. Luciæ	19
Flumen S. Georgij	18
Porto Seguro, id est: securus portus	17
Rio dos Santos Cosmos, id est: Fluvius S. S. Cosmæ & Damiani	16
Insula S. Helenæ item	16
Rio da Praya, aut Littoris Fluvius	15
Rio dos Ilhas, id est: insularum amnis	14 1/2
Porto Real, id est Regius portus	14
Bahya de Todos os Santos, id est Omnium Sanctorum sinus	13
Rio Real, id est: Amnis Regius	12
Fluvius S. Francisci	11
Fluvius S. Michaelis	10
Santo Alexo	9
Caput S. Augustini	8 1/2
Civitas *Olinda*	8 1/3
Parnanbuco, & insula Ascensionis	8

Santo Domingo.	7
a Artapica	6
Santo Roque, seu *S. Maria d' Arribada*, id est: adpulsus	5
Sinus S. Luciæ	4
Bahya das Tartarugas, id est: sinus testudinum	3
Rio do Arecife, id est: Breuium flumen	2

Ab *Antillis* seu Anterioribus Insulis Indiæ Hispanicæ, ac locis quibusdam continenti adiectis, ad Septentrionalem Lineæ Tractum.

	gr.
Isla la desseada, id est Concupita insula, iacet	$15\frac{1}{2}$
Insula *Marigalante*	15
Insula *La Dominica*	$15\frac{1}{3}$
Insula *La Antigua*, id est. vetus	$16\frac{1}{2}$
Cabo de Cantina, continentis	$9\frac{1}{3}$
Insula *Serrana*	$14\frac{1}{2}$
La Serranilla, seu minor *Serrana*	16
Cayman grande, seu grandis Crocodilus	19
Cabo de S. Anton, insulæ *Cuba*	22
Rio de S. Pedro & S. Paulo	21
Los Campos d' Almeria, id est: Campi *Almeria*	20
Villa Riça la vieja, id est: vetus diues insula	$19\frac{2}{3}$

Portus & Loca Tractus Indiæ propriæ, cum distantia & differentiis inter se, facto initio a Septentrione, ductu oræ ad Austrum, pro eiusdem Terræ situ.

Primo sciendum Tractum Indiæ (vt vocant) initium sumere à sinu; quem A Enseada de Iaquetta nominant, locoque Espero dicto.

	gr.
AB *Espero ad Mangalor*, milliaria sunt	8
A *Mangalor ad Pataniam*	8
A *Patana*, ad caput dictum *Ponta de Diu*	12
A *Diu*, ad insulam *de Bette*	9
Ab insula *Bette*, ad Goam vrbem Cambaiæ sinus	20
A predicta insula *Bette*, ad vrbem *Daman*	26
A *Daman* ad *Surratte*, vrbem sinus Cambaiæ	8
A *Daman* ad *Danu*	7
A *Danu*, ad Vaccarum insulas	7
A Vaccarum insulis ad Oppidum *Baçaim*	3
A *Baçaim* ad vrbem *Chaul*	12
A *Chaul* ad *Dandam*	5
A *Danda* ad sinum dictum *A Enseada de Pero soares*	3
A sinu eo ad *Sifferdao*	3
A *Sifferdao* ad *Dabul*	10
A *Dabul* ad *Sanguiserra*	6
A *Sanguiserra* ad *Bettele* Flumen	10
A Flumine *Bettele* ad *Seytapor*	3
A *Seytapor* ad *Carapam*	11
A *Carapam* ad Metropolim Goam	14
A *Goa* ad *Angediuam*	22

Hinc initium sumit Tractus Malabar sub ora tamen Indiæ comprehensus.

A *Angediua* ad *Batecalam*, milliaria sunt	12
A *Batecala* ad Arcem *Barcalor*	5
A *Barcalor* vsque ad insulam *Primeiro Ilha*	6
A *Primeiro Ilha* ad Arcem *Mangalor*	6

A Mangalor

A *Mangalor*, ad Montem Formosum	4
A Monte Formoso ad *Montem Lyn*	10
A *Monte Lyn*, ad arcem *Cananor*	6
A *Cananor*, ad *Calecut*	8
A *Calecut* ad *Couletam*	2
A *Couletta* ad *Chalum*. & *Parangalum*	7
A *Parangalo* ad *Taror*	3
A *Taror* ad *Pananum*	6
A *Panana* ad *Cochinum*	15
A *Cochino* ad locum *Arbore de Parca*, id est arbor Porci dictum	9
Ad *Arbore Porci* ad *Caule Coulao*	9
A *Caule Coulao* ad arcem *Coulao*	6
A *Coulao* ad *Bareiras*, seu Colles è terra	4
A *Bareiris* ad *Brinião*	8
A *Brinião* ad insulam *Tarabancôr*	6
A *Tarabancor* ad *Comorini caput*	6

Hic finitur Tractus, quem propriè Orientalis Indiæ vocant, sub quo & Ora Malabar continetur, vt supra. Reliquæ Oræ Orientales sua nomina habent, vt ante retulimus.

Notata hæc milliaria, vt & ea quæ in itinerario scribuntur Hispanica sunt, ex quibus 17 cum parte octava gradum implent, suntque 15. milliaria Germanica, &c.

SEQVITVR INSTRVCTIO CIRCA DECLInationem acus Pyxidis Nauticæ in Nauigatione, Cursuque Lusitanorum in Orientalem Indiam, tàm in abitu quàm reditu, quibus in locis, ac quantum in Borealybicum & Boreapelioten discedat, id est, quantum Acus abeat in Orientem aut Occidentem. Annotata fidissimè ac perfectissimè à Gubernatoribus Lusitanorum iisdem in Nauigationibus.

NAVIGANTI Lisbona ferè propè Caput Viride Acus seu Liliû Pyxidis in Borealybicum vergit, id est Orientalior redditur, per duas tertias & quod excurrit vnius Lineæ seu ductus Pyxidis.

Inde procurrenti ad quatuordecim usque gradus ad Septentrionale [illegible] alis latus, in distantia 70. aut 80. milliarium ab orâ, Acus in Orientem abit dimidiam lineam, & si quandò abesses ab ora firmæ 100 & 120 milliaria, tertiam ductus partem inclinatione in Orientem habebit.

Procurrenti apud Brasiliæ oram, vsque ad septem, octo, decem gradus ad Australem plagã Æquinoctialis, Pyxidicula inclinabit in Orientem tertia ex parte ductus: hoc intellige vbi prope Brasiliam nauigaueris.

Ab hac altitudine vsque ad decimum septimum, ac decimum octauum gradum vbi Syrtes *Os Abrolhos* dictæ iacent, pyxidicula inclinabit in Oriẽtem, per tres quadrantes & duos trientes ductus hoc intellige cum ab ora Brasiliæ centum aut centum & viginti milliaria non superaueris.

Prætervecto Insulas *Martim Vaaz*, pyxis per vnam aut amplius lineam abibit in Orientem.

Hinc vsque ad trigesimum tertium gradum pyxis discedet in Boreapelioten seu Orientem sesquilinea ad septuaginta aut octoginta milliaria supra insulas *Tristan da Cunha*.

Indè adusque Caput bonæ spei pyxidiculæ indicia minuuntur, cùm ergò si benè inspexeris, monstretque dimidiam lineam ex Boreapeliote, tùm caput bonæ Spei haud longè abesse teneto, nempe ad summum triginta aut quadraginta milliaria, nam si ei non sis obiectus ad Austrum & Septentrionem pyxis in lineam vnam ac tertiam eius versus Boreapelioten inclinabit.

Hinc animaduertenti pyxidiculam, si ea iusta fixaque reperiatur, tum octoginta milliarium ad Orientem distantia à Capite *das Agulhas* apparebit.

Nauigatione in *Mossambicquam*, si pyxis duas per tertias Lineæ abeat in Occidentem, tum habe, ab Austro ac Septentrione Capitis *das Correntes* te existere, ac nauiganti vigesimum quintum & sextum vsque ad vigesimum gradum, si pyxis per tres quartas partes Lineæ abeat in Occidẽtem, tùm insulã *S. Laurentij* præsume, mox enim

ca[illegible] apparebit.

Cum *Mossambicqua* vbi conueneris pyxis lineam habet vnam ex Occidente aut paulo minus, quá differentiá vsque ad Lineam perseuerat, Æquinoctialem nempe eo in tractu, qui nauibus Indiam petentibus ducitur.

Existēti ducētis milliaribus ad Occidētem ac Orientem cum Portu *Goæ*, aut tractu Indiæ vsque ad *Comorim* Caput, pyxis abit in Occidentem per sesquilineam: ac iuxta Oram Indiæ per vnā eiusq́, tertiam.

Nauiganti *Cochino* in Lusitaniam donec *Malduæ* insulas transiueris, ad Austrum & Melolibonotum pyxis declinabit in Occidentem sesquilinea, vsque ad octauum & decimum gradū ad Australem Æquinoctialis Lineæ partem, quòd si minus quid intra sesquilineam reperires, tùm ab Occidente esse te cogita propè Syrtes *A sioba de Malha*, id est, Lorica annulata dictas, ob similitudinem quam habēt cū ea.

Cum eris vigesimo septimo & trigesimo gradu, porrigasque cursum in Occidentem, tùm pyxidē abitum in Occidentem lin[illegible] vna & quadrante alterius terminati vidébis, tùm scito te esse ex Septentrione & Austro cum Capite *de San Roman* quod in extremitate ad Notapelioten *S. Laurentij* insulæ iacet.

Conuenienti ad Austrum & Septentrionem cum syrtibus *Os Baxos de India*, procurrentique versus Terram *da Natal* trigesimo & trigesimo primo gradu, pyxis seu compassus tres lineæ quartas in Occidente superabit, aut minus paulò, ac ex Austro & Septētrione Caput *das Corrētes* habebis.

Venienti ad trigesimum secundum & tertium gradum, si pyxis non declinet in Orientem vel Occidentem, tùm sub Meridiano esse te scito.

Notabis monitus. Compassum benè inspice, ne vel pilum erret, oculum indè vnū consideraturus claude, vt visu acriore dimetiaris, nam absque ea diligentia nihil efficies, inani opera.

Caput *Bonæ Spei* superatum vbi fuerit, cursu admisso in *S. Helenæ* insulam, pyxis abit in Orientem per Lineæ vnius trientē, ac in *Helenæ* insula per dimidiū eius ductum. Ab insula *S. Helena* vsque in *Ascensionis* insulam duas tertias Lineæ superat ex Oriente pyxis.

Memoria teneto. Cum ex Lusitania in *Brasiliam* nauigas adusque altitudinem Capitis *S. Augustini* & insulæ *Ascensionis*, quò pyxis magis Orientem petit, eò ab illo capite Oriētalior ac remotior distas. Itaque animaduerte.

Ab *Ascensionis* insula ad scopulum *Penedo de S. Pedro* dictum, nempe distantia viginti aut triginta milliarium ad Orientem pyxis dimidiā vix Lineā ab Oriēte habet.

Inde per decimum septimum aut octauum gradum pyxidem fixam inuenies, nēpe ex Septētrione & Austro insulæ *S. Mariæ*.

Porrò vbi adeptus eris ventum latiorē eo modo vt insulam *Flores* ad Caurum ponas, pyxis superabit trientem lineæ vnius.

At si tātum octoginta milliaria aut septuaginta distes ab insula *Flores*, pyxis erit iusto indicio constituta.

In *Fayal* insula, atque inde versus *Terceram* insulam, pyxidicula abit in Orientem per triētem Lineæ, ac à *Tercera* versus *Lisbonam* per duas tertias partes, ac duos quadrantes.

Vt autem declinatio pyxidis intelligi possit sciendum est, omnes pyxidiculas, quæ tamen bene aptèque sint compositæ sub Meridiano, (id est, sub Linea, quam imaginamur in Firmamenti circumductu, ab vno Polo ad alterum, nempe in medio ductam per Lineam Æquinoctialem, crucis more) iustas esse, ac fixas, sine vllā declinatione ad Orientem aut Occidentem. Verùm vbi ab hac illaue Meridiani parte fueris, Lilium seu acus Compassi vergit, nimirùm iis qui ab Oriente stant in Occidentem: iis vero qui ab Occidente in Orientem. Hæc iussi[illegible], ex quibus declinationis ratio facilè intelligi potest.

Quæstiones, Responsionesque aliquot vtilissimæ Nautis ac Nauiculatoribus.

Quot sunt in Orbe Mundi gradus? *Responsio.* Trecenti sexaginta, vt vnum gradum pro quindecim Germanicis milliaribus, aut septendecim Hispanicis & dimidio habeas. Graduum Orbis numerus

Quid sunt Poli Mundi? *Resp.* Puncta duo, quæ imaginamur, quibus Firmamētum seu Orbis vertitur. Poli quid.

Quid est Linea Æquinoctialis? *Resp.* Ductus cogitatione præsumptus, ab Oriente in Occidentem, per Mundi rotunditatem, seu Firmamenti, estque medius ac discriminans inter duos Polos In hac Lineâ cum Sol degit, quod fieri solet vigesimo primo Martij, & vigesimo tertio Septembris, noctium dierumque æqua longitudo habetur, vndè & Æquinoctialis dicitur. Quid Linea æquinoctialis

Quid Meridianus est? *Resp.* Filum seu ductus, quem imaginamur, in circūcursu Mundi, ab vno Polo ad alterū, cumque vmbra tua in medio huius stat, tum Meridianum tuum agnosces. Quid Meridianus

Quid Paralelus? *Resp.* Omnia loca, quæ tecum Orientaliter ac Occidentaliter continuant, Paralelum faciunt. Paralelus quid.

Quid

Quid est Tropicus? *Resp.* Ductus seu ... ctus ex imaginatione in circumductu Firmamenti, terminus nempe ad quem se sol proiicit, ac à quo postmodú redit. Etenim vigesimo primo Iunij procedit ad Septētrionale Æquinoctialis latus, vsq, in vigesimum tertium gradum & dimidium. Is limes dicitur Tropicus Cancri. at vigesimo primo Decembris peruenit ad Australe latus Æquinoctialis, eadem graduú altitudine, vocaturque is terminus Tropicus Cancri.

Polí quan tum distet à Linea?

Quantum distat Polus vnus à Linea? *Resp.* Nonaginta gradus, id est, quartam partem circúcursus Firmamēti seu Orbis.

Quid Horizon.

Quid est Horizon? *Resp.* Id quod visu tuo comprehendis, vt apparet ad eum locum, in quo aër cum terrá videtur coniungi, suntque ibi nonaginta gradus á re, faciuntque Horizonta.

Quid Zenith

Quid Zenith? *Resp.* Quod in aere directè capiti tuo imminet.

Si Pyxis sub polo cursus monstret.

Si sub polo arctico esses, aut sydere Septentrionali, poteritne tibi pyxis indicare cursus iustos, quibus vti debeas? *Resp.* Nequaquàm Etenim ea in plaga acus pyxidis, quâ parte Magnete tacta fuit, virtū vi quadam subducta pulsat, vt mouere sese nequeat, á polo vero differens, mox Acus suo fungitur officio, nullo retenta poli impedimento.

Qua altitudine Sol inueniatur vigesimo secú do Iunij pro pe Floridam

Si vigesimo secundo Iunij esses propè *Hauana* portum, apud *Florida* tractum & Nouæ Hispaniæ, quantum in Astrolabro inuenies in dimetiendo sole? *Resp.* Eo die habiturus solem loco *Zenith*, hoc est, directè supra verticem, nulla ex parte emanente vmbra, eius diei declinationem animaduertes, atque quod ex declinatione colligis idipsum distas à Linea Æquinoctiali versus solem, eaque altitudo tua est.

Qua altitudine Sol inueniatur eo dem in loco vigesimo tertio Decembris.

At existēs eodem in loco vigesimo tertio Decembris, quid tum in solis dimensione ex Astrolabio cognosces? *Resp.* Eo die sol ab Linea Æquinoctiali distat viginti tres gradus & dimidium, iis, adiunctis aliis viginti tribus gradibus ac dimidio, fiunt quadraginta septem gradus, vt etiamnùm ad nonaginta graduum implementum quadraginta tres deficiant. Hos quadraginta tres gradus in Astrolabio sumes dimetioni solis.

Quid sit gradus.

Quid est Gradus? *Resp.* Ex trecentis sexaginta gradibus seu partibus, quibus Orbis vniuersus distinguitur. Gradus portio est, ita vt vnus gradus sit trecentesima sexagesima Orbis pars

Num ab Au... ... solis quæ... tas sit.

Si duo homines ab Austro & Septentrione pari inter se interuallo distarent, nū vtrisque par altitudo & declinatio solis foret? *Resp.* Imò, modò vnus ab Australi Æquinoctialis plaga sit, alter in septētrionali, nempè vigesimo secundo Martij, & vigesimo tertio Septembris, cùm sol in eadem Linea currit.

In declinatione quanque gradus quomodo Astrolabij vsus sit

Qui altitudinem teneret decem graduum, habens quinque gradus in declinatione, diuersis sole & vmbra, quantum in Astrolabio sumet? *Resp.* Septuaginta quinque gradus, & quinque ex declinatione, sunt octuaginta, restant ergò decem ad consumationem nonaginta graduum, id ipsum distat Linea Æquinoctialis inter te & solem.

Alia quæstio super sole.

Sole & vmbra idem latus tenentibus in altitudine existenti viginti graduum cum declinatione decem, quantum in Astrolabio sumendūm erit? *Resp.* Octuaginta, ergò deficiunt decem, & decem ex declinatione faciūt viginti Ea altitudo est

Per quatuor aut quinque dies sumpto Sole nonagesimo gradu quantum nauigaueris.

Si altitudinem solis sumeres per quatuor, quinque, aut plures dies, gradu nonagesimo quantum emensus fuisses nauigans? *Resp.* Omne id quod sol procedēs superauit, vt cuncti gradus & momenta ex declinatione ista inuenta, eo die milliaria constituant quæ confecisti, nempè, sol sex gradus si ascenderit, plus, minusue, aut descenderit, tantum superasti & ipse.

Qua altitudine quis sit cum vnum gradum terræ admotus habens in Zephyrum & Mesocorū tendit.

Vspiam terræ admotus in altitudine vnius gradus ad Tractum Orientis & Occidentis, desumptoque inde cursu per octuaginta nouem milliaria in Occidentem & Mesocorum, qua altitudine eris, quamque longe distabis à firma? *Resp.* In altitudine duorum graduum, & differentia quindecim milliarium Germaniæ, ac septendecim & dimidij Hispaniæ.

Si quis in vno sit Tropico Sol in altero, quæ tum Solis sit computatio.

Sole vnum tenente ex Tropicis, tu in altero esses, quomodo solis dimensionem inibis? *Resp.* Sol tum differt ab Æquinoctiali viginti tres gradus & dimidium, adiunctis viginti tribus gradibus quibus abes habes quadraginta septem gradus: itaque ad graduum nonaginta perfectioné deficiūt etiamnùm quadraginta tres. Hos in Astrolabro sumes, adiunctâ iis declinatione viginti trium graduum & dimidij. Faciunt pariter sexaginta sex gradus & dimidium: desunt ad implementum nonaginta graduum viginti tres & dimidius. Ea altitudo est quam tenes.

Declinationis Solis sine libro cognoscendæ modus.

Si aliquo in loco esses, altitudinemque scires qua iacet, verùm declinationem ignotares eius diei, quo modo absque libro eam indagabis? *Resp.* Altitudinem solis Astrolabro sume, quodque inuenis, altitudini, in qua locus iacet, adiunges, quæ supra nonaginta sunt, declinationem eius diei statuunt.

Vbi sex mensium dies sit & sex mensium nox.

Quæ sunt Orbis partes in quibus sex mensium dies est, & totidem nox? *Resp.* Sub duobus Mundi polis.

Altitudo quid.

Quid est altitudo? *Resp.* Incrementum

solis

solis ab exortu vsque ad Meridiem: item Gradus qui sunt à Polo ad Horizontem: itē quod distamus à linea Æquinoctiali.

Quomodo declinatio Solis cognoscatur

Quo modo declinationē solis cognoscemus? *Resp.* Solem dimetiemur vigesimo primo Iunij, e spectātes vsque ad vigesimum tertium Decembris, quo die solis altitudinem denuò explorabimus. Inde minimam summam maximæ subducemus, quod querestat per medium distribuemus, eoque modo declinatio apparebit.

Maxima Solis declinatio

Quæ maxima est declinatio quam sol vno die potest conficere? *Resp.* Viginti quatuor Minutorum.

Quot gradus linea vna Pyxidis habeat.

Quot gradus in quanque Lineam seu ductum Compassi numerantur? *Resp* Vndecim & quadrans nam si vndecimum & quadrantem trigesies & bis sumas trecentos & sexaginta gradus habebis, Orbē nempē vniuersum.

Quantum distat Australe sydus ab inuisibili Polo? *Resp* Triginta gradus.

Quid sit Pyxis Nautica.

Quid significat pyxidicula nautica seu Compassus? *Resp.* Horizotem ac orbem Mundi in triginta duas partes diuisum.

Quid habet Charta seu Tabula dimetiens? *Resp.* Terram & Mare

Quid Astrolabium.

Quid indicat Astrolabiū? *Resp.* Quartam Mundi partem, nimirūm 90. gradus.

Quare omnes Cōpassi Lineæ per idem Centrū ferantur.

Quamobrem Lineæ seu ductus omnes Compassi pares habentur, transeuntque idem Centrum, sine differentia in Orbis magnitudine, cum tamen vni plura miliaria tribuantur quàm alteri? *Resp.* Maiores circuli seu circumcurrentes ductus, quos Æquinoctialis naturaliter habet, nēpe triginta duo gradus, ōnes pares sunt quindecim Germaniæ & septendecim ac dimidij Hispaniæ milliarium: verùm minores Circuli, alij plus habent, alij minus iuxta eleuationem Poli, eo modo, vt quò ad Lineam propiùs accesseris, via longior sit, & quò polum propius teneas breuior existat. Nam polus semper declinat, aut surgit vno gradu; at iuxtà Lineam currenti, nulla eius eleuatio animaduertitur.

In Meridie quomodo explorabitur Solis declinatio in Occidentē aut Orientem.

Quomodo in Meridie cognosci poterit, quantum sol in Orientem, quantum in Occidentem abeat, nempe quibus locis Mundi tunc aliquis existeret. *Resp.* Circulus fiet in terra, in cuius medietate acus aut tale quid statuetur, expectabiturque Aurora ortusue solis, tum animaduertendum in quam partem vmbra tendat, eā notatā vespera expectanda donec sol cadat, ibique signanda Linea vmbræ quem reddit locū Ita computabis, nempe spatium quod inter duas lineas est mensurabis, idque crucis forma in pares distantias distribues, sic tibi Septentrio erit & Auster. Vmbra solis eum hanc lineam ferit, Meridies habebitur. Vt vero scias quantum acus declinet in Occidentem & Orientem, apponito pyxidem, animaduertesque mox in quam partem vergat Lilium seu acus, atque inde colliges eius declinationēm.

Vbinam acus seu Lilia pyxidum quadrabunt fixâ statione. *Resp.* Sub Meridiano, &c.

FINIS.

BREVIARIVM SEV ELENCHVS OMNIVM REDITVVM, CANONVM, VECTIGALIVM, CENSVVM, INDICTIONVM, TRIBVTORVM, Decimarum, Tertiarum āc Proventuum Regis Hispaniæ ex universis regnis suis, terris, provinciis & dominiis, juxta fidem eodicum Autographorum camerarum Rationalium; Cum dilucida brevique descriptione Regni, potentiæ, stirpisque Lusitaniæ Regum.

Studio Iohannis Hugonis Linscotani ex Hispanico idiomate in Belgicum; Nunc vero in Latinum sermonem deducta.

AD LECTOREM.

CVM hoc meum Itinerarium seu Navigatio duntaxāt terrarum orarúmque Orientalis Indiæ sub Regis Hispaniæ dominatu hodiè consistentium tractatum habeat, non ab re mihi visum fuit hic subjungere Breviarium seu summarium omnium Redituum, Canonum, & proventuum ejusdem Regis, per cuncta sua regna, terras, provincias & dominia, qualitèr ipse ego duxi, ex autographis tabulis camerarū rationalium, āc Belgicè primùm transtuli, nunc verò Latine. Quo demum non reditus tantum provinciarum & jurisdictionum separatìm explicantur, verùm & particularìm omnium oppidorum āc plagarum justis cùm nominibus & cognominibus, ut non solum pateat voluptati, āc memoriæ eorum proventuum generalis particularisque scientia, verùm & numerus oppidorum vicorúmque totius Hispaniæ. Id ego delectabile, utile, & gratum Lectori fore spero.

Instructio circa monetam nummósque; quibus Hispani computationes ineunt.

PRimum hujus declarationis ergò sciendum est Hispaniæ in computationibus minoribus majoribúsque promiscuum esse *Maravedisorum* usum. Isi centū millia superant, nēpè decies centēna millia *Quentum* faciunt, propriè *Maravedisi millionē*, quibus duobus nominibus distributionibúsq. hīc reditus annotabuntur, juxta morē usumq. Regiarum camerarū rationalium Hispaniæ. At verò 34. *Marvadisi* unum Hispanicum *Realum* in specie seu argentō faciunt & undecim *Reali* Hispanici *Ducatum* unum reddunt. *Quentus* vel *Millio Maravedisorum* habet 2673. *Ducatos*, 8. Realos, & 26. *Maravedisos*. *Maravedisi* ex usu Hispaniæ notātur cùm summa centum exsuperat, hoc signō præposito *U*. facto initio à millibus sursum, ut facilè āc uno ictu summæ ratio comprehendi queat. Id signum libenter adposuissemus, āt carebat eo Typographus, premebātque temporis angustia, ergò aliud loco ejus habe, nempè hoc V, boníque nostram operam consule. *Hispaniæ computationis ratio.*

CAPVT PRIMVM.

Reditus, Canones & Proventus Regis Hispaniæ ex regnis suis, Hispaniæ, Neapolis, Siciliæ, Arragoniæ, &c. ac Dominiis cunctis, excepto Regno ac territorio Lusitaniæ, cujus opes suo postea loco referemus.

SAlinæ, id est, loca ex quibus sal ducitur Hispaniæ coronæ annuā taxā Regi ferunt nonaginta tres *Quentos Maravedisorum* —— —— 93 *Quentos*.

Decimæ maris, mercium foris in Biscayam venientium, àtque ex provinciis Guipuscoæ, quatuorq. Montanarū urbiū mari adjacentiū, solvūtur ex omnibus mercibus, quæ in Castaliā terrestri itinere devehūtur decimas suscipiūturq. in ædibus tributis dēstinatis urbis *Victoriæ*, *Horduna*, & *Valmosceda*, faciunt pariter ad Regios proventus — 70. Quentos.

Decimæ maris, quæ per regnum Legionis transeunt, āc per portus *Sanabriæ* & *Villa Francæ* procedunt, singulis annis reddunt —— —— 1. Quentum

Decimæ

Decimæ maris principatus *Asturia* per urbem *Oviedo* transeuntes — 374 V 000 Marav.
Reditus præfecturæ Vrbis *Bilbau* ex mercibus forinsecùs advenientibus — 490 V 000. Maravedisos

CAPVT II.

Declaratio Alcavalarum, & Tertiarum Hispaniæ.

Alcavalæ quid. ALcavalas ac *Tertias* Rex Hispaniæ passim habet ac sibi exigit. Eorum tributorum nomina, quòd peregrina sint latius explicabo. Ex omnibus bonis, Mercibus, Ædibus, fundis, nullâ exceptione decima præstanda venit Regi, nempè quotiès ea bona, Merces, Ædes, Fundi, &c. venduntur. Eam Decimam *Alcavalam* vocant. Eodem modo Opifices, manufactores, aliique tabernarii, qui quid vendunt, aut distrahunt, ex opificio, aut manufactura, ut & in macellis Piscarius, foris, cauponis, cujusvis ii homines sint artificii, præstare tenentur omnes decimam venditarum rerum ubivis, ut dictum est. Hujus rei gratiâ pleræque vrbes, earúmque membra in territorii sui locis, cum Rege conveniunt, easdemque ita *Alcavalas* colligunt, solventes Regi sine ullis impensis ejus, certam ex locatione summam. Præterea in Metropolitanis vrbibus ac Provinciis Receptores Regii degunt, qui rationes reddant, ac ex mandato curant recipi & tradi *Alcavalas* omnes, quæ in iis territoriis ex locatione permittuntur. Sed & fiduciariorum præmiorum, quæ *Juros* vocant, à Rege quibusdam ordinatorum super his *Alcavalis* curam gerunt aliorumque debitorum, ac assignationum, quarum deinde rationes reddunt, summæ Cameræ rationum Regis. Vt nunc *Tertiarum* qualitas intelligatur habeto, Olim concessum fuisse à Pontificibus Romanis Hispaniæ Regibus, tertium nummũ omniũ Ecclesię redituum rerumq. Ecclesiasticarum, in subsidiũ bellorũ defensionemq. Catholicę ac Romanę religionis; quæ itẽ à prædictis receptoribus suscipitur similiter cum *Alcavalis*, ac item locationi civitatibus permittitur. Quasdam *Alcavalas* Rex vendidit, alias muneris loco donavit, quarum itèm mentio fiet. Tertiæ quid.

Civitas *Burgos* cum Jurisdictione sua seu territorio solvit quotannis nomine Alcavalarum & Tertiarum. — — 17 Quentos 129 V 880 Maravedisos
Baillivatus *Burgos* qui *de Bureba* dicitur, propeque *Burgos* jacet annuè solvit. — — — — 2 Quentos 646 V Maravedisos
Montana *Oca* quotannis solvunt. — — 34 V Maravedisos
Baillivatus Provinciæ *Rioxa*. — — 3 Quentos 757 V Marave.
Baillivatus *Hebri*. — — — 2 Quentos 346 V Marave.
Civitas *Victoria* solvit Regi quotannis. — — 269 V Marave.
Provincia Guipuscoa solvit quotannis ex Alcavalis & Tertiis. — 1 Quentum 181 V Mara.
Ferrum ejusdem provinciæ pendit vectigalis nomine singulis annis Regi. — 150 V Mara.
Septem Baillivatus antiquæ Castiliæ ut vocant in montanis ex Alcavalis & Tertiis solvũt quotannis. — — — — 942 V Marave.
Vallis *Mena* in iisdem antiquæ Castiliæ montanis. — 215 V Marave.
Provincia quam Civitatis *Logrono* vocant. — 7 Quentos 746 V Marave.
Oppidum *Iangus* ejusque territorium. — — 251 V Maravedisos
Oppidum *S. Dominici*. — — 4 Quentos 812 V Marave.
Baillivatus vrbis *Diego*. — — 1 Quentum 545 V Mara.
Baillivatus *Candemunon*. — — 4 Quentos 612 V Mara.
Baillivatus *Castri Xeres*. — — 8 Quentos 485 V Mara.
Baillivatus *Serrato* dictus, — — 1 Quentum 965 V Mara.
Ballivatus *Monson*. — — 2 Quentos 276 V Maravedisos

Intelligendum autem Baillivatum antiquæ Castiliæ Hispanicam provinciã statuere.

Civitas *Palencia* ac Provincia *Campos* soluunt quotannis ex Alcavalis & Tertiis — — — — 16 Quentos 940 V Marave.
Vrbs *Carion*. — — 4 Quentos 945 V Maravedisos
Præfectura seu Baillivatus *Carion*. — 2 Quentos 910 V Marave.
Vici *Petri Alvaresii de Vega*. — — 655 V Maravedisos
Oppidum *Sabagon*. — — 2 Quentos 125 V Maravedisos
Oppidum *Saldaña*. — — 1 Quentum 13 V Marave.
Baillivatus *Perina*. — — — 178 V Maravedisos
Ballivatus *Campi* in montanis nempè. — 1 Quentum 730 V Marave.
Vallis *Miranda* in montanis sita. — — 557 V Marave.
Quatuor Vrbes Oræ maritimæ dictæ nempè *Laredo*, *Sant. Ander*, *Castro de Vrdiales*,

San

San Vincente soluunt quotannis. —— —— 3 Quentos 345 V Mara.
Principatus *Asturiæ* & civitas *Ovedeo*. —— 12 Quentos 345 V Maravedisos
Vrbs *Lugo* Regni Galissiæ cum loco Episcopatus sui, solvit. —— 4 Quentos 137 V Mara.
Vrbs *Modoñedo* ejusdem Galissiæ Regni. —— 1 Quentum 732 V Marave.
Vrbs *Orense* ejúsque in Galissia Territorium. —— 6 Quentos 505 V Marave.
S. Iacobi civitas in Galissia Latinis Complurum dicta cum sui Archiepiscopatus territorio. —— —— —— 18 Quentos 212 V Mara.
Civitas *Tuy* àc Archiepiscopatus sui jurisdictio in Galissia. —— 5 Quentos 827 V Mara.
Civitas *Ponte Ferara*, Galissiæ —— —— 1 Quentum 975 V Marave.
Civitas *Leon* locaque territorii ejusdem & Episcopatus. —— 6 Quentos 350 V Marave.
Loca civitasque ac Episcopatus *Astorga* Regni Legionis —— 2 Quen. 455 V Mara.
Vici seu loca Abbatiæ *Legionis* & *Astorga*. —— —— 797 V Marave.
Præceciæ *Sala* in Principtu *Asturia*. —— —— 231 V Marave.
Vrbs *Samora* ejusque Territorium —— —— 15 Quentos 525 V Marave.
Vrbs *Toro* ejúsque jurisdictio. —— —— 11 Quentos 112 V Mara.
Vrbs *Viena* Ducatus *Ossuna*. —— —— —— 62 V Marave.
Vallis *Guyrena*. —— —— —— 2 Quentos 335 V Marave.
Vrbs *Barasil de la Coma*. —— —— —— 250 V Marave.
Vrbs *Salamanca* ejúsque Territorium, —— 24 Quentos 345 V Mara.
Vrbs *Rodrigo* ejúsque jurisdictio. —— —— 14 Quentos 345 V Mara.
Iurisdictio *Trigeros*. —— —— —— 417 V Marave.
Civitas *Olmillo*. —— —— —— 47 V Marave.
Civitas *Tordesillas* ejúsque territorium. —— 2 Quentos 600 V Mara.
Civitas *Valladolid* ejúsque territorium. —— 29 Quentos 730 V Marave.
Civitas *Torde Humos*. —— —— —— 827 V Marave.
Civitas *Medina del Campo* ejúsque jurisdictio. —— 31 Quentos 375 V Mara.
Civitas *Olmeda* ejúsque territorium. —— 2 Quentos 149 V Marave.
Civitas *Nava* & Septem ecclesiæ. —— —— 333 V Marave.
Civitas *Madrigal* —— —— —— 682 V Marave.
Civitas *Arenalo* ejúsque territorium. —— 5 Quentos 320 V Mara.
Civitas *Avila* ejúsque potestas. —— —— 19 Quentos 365 V Mara.
Civitas *Segovia* cum jurisdictione sua. —— 12 Quentos 480 V Mara.
Civitas *Aranda de duero* cum jurisdictione. —— 3 Quentos 350 V Mara.
Civitas *Roa* —— —— —— 1 Quentum 515 V Mara.
Civitas *Gumiel de Yzan* quæ est Ducis *Ossune*. —— 154 V Maravedisos
Civitas *Sepulveda* ejúsque territorium. —— 3 Quentos 540 V Marave.
Oppidum *Soria* cum potestate. —— 10 Quentos 282 V Maravedisos
Territorium oppidi ac Episcoparus *Osma*. —— —— 4 Quentos
Oppida *Agreda* & *Tarasona*. —— —— 2 Quentos 83 V Marave.
Oppidum *Molina* ejúsque potestas. —— 5 Quentos 792 V Marave.
Oppidum *Siguença* ejúsque Imperiu —— 3 Quentos 562 V Marave.
Civitas *Cuença* ejúsque dominium —— 24 Quentos 645 V Marave.
Oppidum *Huete* cum dominio suo. —— 27 Quentos 916 V Marave.
Oppidum *Villa Rexo de Fuentes*, —— —— 2 Quentos 517 V Marave.
Provincia quam Marchionatum *Villena* dicunt nempè vrbes *Timibilla*, *Abasette*, *La Roda*, *San Clemente*, atque Civitas *Villena*, ejusque Imperium — 31 Quentos 503 V Mara.
Oppidum *Belmonte* tantùm solvit Tertias quòd Alcavalæ Marchionis sint. — 476 V Mara.
Oppidum *Murcia* ejúsque imperium. —— 14 Quentos 820 V Mara.
Oppidum *Lorca* cum imperio suo. —— —— 5 Quentos
Civitas *Cartagena* ejúsque territorium. —— —— 2 Quentos
Civitas *Alcaras* ejúsque territorium. —— 16 Quentos 984 V Marave.
Civitas *Segura de la sierra* cum Provincia sua & territorio Magistratus S. Iacobi scilicèt. —— —— —— 11 Quentos 91 V Marave.
Oppidum *Villa nueva de los Infantes* ejusque Provincia dicta *El campo de Moryel* ad Magistratum S. Iacobi pertinens. —— 8 Quentos 664 V Maravedisos
Oppidum *Ocanna* ac Provincia *Castilla* dicta, Magistratus S. Iacobi. —— 23 Quentos
Oppidum *Guadalaxara* ejusque potestas. —— 11 Qũentos 64 V Mara.
Vrbes *Pios* & *Poso*. —— —— —— 160 V Marave.
Oppidum *Alomonasid* ac Provincia *Sorita*, quæ Magistratus S. Iacobi est. —— —— —— —— 1 Quentum 188 V Maravedisos
Oppida *Vzeda*, *Talamanca*, *Tordelaguna* cum territorio, quæ ad Archiepiscopatum Tóletanum pertinent, —— —— 18 Quentos 250 V Marave.
Oppidum *Yepes*. —— —— —— 423 V Maravedisos
Oppidum *Alcala de Henares* ejúsque imperium cum Oppido *Brivega*; sunt Archie-

piſcopatus Toletani. — — 16 Quentos 250 V Mara.
Oppidum *Madrida* ejúſque poteſtas. — 25 Quentos 250 V Mara.
Comitatus *Puño en Roſtro*, id eſt, pugnus in faciem. — 1 Quentum 262 V Mara.
Vrbes *Cubas* & *Greñon*, quæ *Alvarum de Mendoca* dominum agnoſcunt cui & Alcavalæ ſoluuntur ex Tertiis duntaxat — — 117 V Maravediſos
Vrbs *Galapagar* Ducis *Infantadgo*. — — 160 V Marava.
Vrbs *Illeſcas* — — — 2 Quentos 297 V Mara.
Vrbs *Toledo* ejúſque membra — — — 73 Quentos
Reditus ex montanis qui ſoluuntur à Dominis armentorum, quæ *Extremaduram* paſtus gratia petunt, Regi ſoluunt — — 19 Quentos 503 V Mara.
Vici Prioratus S. Iohannis — — 7 Quentos 55 V Mara.
Vrbs *Almagro* ejuſq. Provincia que dicitur de Campo de *Calatrava*. — 7 Quen. 120 V Mar.
Item Alcavalæ Herbarum ac olerum, quę in eodem Magiſtratu venduntur Regi ſoluunt. — — — 3 Quentos 438 V Maravediſos
Vrbs *Civdad Real*. — — 4 Quentos 150 V Maravé.
Vici in ea plaga ſiti quæ Archidiaconatus *Talavera de la Rey* dicitur — — — — — 14 Quentos 326 V Marave.
Vrbs *Placentia* ejuſque imperium & vici qui Archidiaconatus dicuntur. — — — — 18 Quentos 475 V Marave.
Vrbs *Truxillo* ejuſque dominium — — 12 Quentos 224 V Marave.
Vrbs *Caceres* ejúſque territorium. — — 7 Quentos 850 V Mara.
Vrbs *Badajos* ejuſque Provincia & territorium — 9 Quentos 972 V Mara.
Vrbs *Alcantara* cum territorio ſuo quę ad Magiſtratum *Alcantara* pertinet — — — — 9 Quentos 403 V Maravediſos
Itèm annis ſingulis Herbæ & Olera (quæ paſcendi in iiſdem locis gratia venduntur, Regi adferunt — — — 3 Quentos 481 V Mara.
Provincia *Serna* et Magiſtratu *Alcantara*. — 7 Quentos 570 V Marave.
Vrbs *Merida* ejuſque territorium in Provincia *Leon* pertinens ad Magiſtratus S. Iacobi. — — — 21 Quentos 234 V Marave.
Vrbs *Fuente el Maeſtro* in Provincia Leon Magiſtratus S. Iacobi — 6 Quen. 973 V Mara.
Vrbs *Guadalcana* ejuſque poteſtas ſub Magiſtratu S. Iacobi — 3 Quentos 305 V Mara.
Vrbs *Xeres de Badajos* ſub Magiſtratu S. Iacobi cum Imperio ſuo - 7 Quen. 100 V Mara.
Vrbs *Sevilla* ejuſque membra & imperium. — 182 Quentos 387 V Mara.
Reditus dominii ejuſdem vrbis ut vocant — — 2 Quentos
Vrbes *Palma* & *Guelnes* ſub Comitibus ſuis — 235 V Maravediſos
Vrbes *Tevar* & *Ardales* quæ Marchionis *Ardales* ſunt — 235 V Marave.
Vrbs *Llerena* & Imperium ejus Provinciæ *Leon* in Magiſtratu S. Iacobi — — — — 3 Quentos 125 V Maravediſos
Vrbs *Cadiz*. — — — 8 Quentos 452 V Marave.
Reditus *Cadiz* quos *Almadraras* vocant, id eſt, Piſcatio piſcis *Atun*. — — — — 5 Quentos 35 V Maravediſos
Vrbs *Gibraltar* tantùm Tertias ſolvit, quòd favore Regis ab Alcavalis immunis ſit. — — — 1 Quentum 500 V Marave.
Vrbs *Xeres de la Frontera* ejuſque imperium — 21 Quentos 50 V Marave.
Vrbs *Carmona* — — — 9 Quentos 450 V Mara.
Vrbes *Lora* & *Setefilla* — — — 680 V Marave.
Vrbs *Ecya* cum ſuburbiis — — 15 Quentos 500 V Maravediſos
Vrbs *Cordova* ejuſque poteſtas. — — 48 Quentos 995 V Mara.
Loca dicta *Realengos de Cordova*. — — 17 Quentos 316 V Mara.
Civitas *Anduxar* ejúſque imperium — 4 Quentos 800 V Marave.
Civitas Wieda ejúſque imperium. — — 11 Quentos 346 V Mara.
Civitas *Baeça*. — — — 17 Quentos 316 V Mara.
Civitas *Quexada* — — 1 Quentum 415 V Marave.
Adelantado de Carcola — — 6 Quentos 885 V Marave.
Comitatus S. Stephani — — 1 Quentum 340 V Mara.
Vrbs *Martos* ejúſque imperium Magiſtratus *Calatrava* ex Andaluſiæ membris — — — — — 11 Quentos 436 V Marave.
Vrbs *Iaen* & ejus territorium — — 15 Quentos 909 V Mara.
Vrbs *Granada* ejúſque territorium. — — 42 Quentos 910 V Mara.
Sericum Regni Granatenſis olim (nempè ante expulſos Mauros ſeu Granatinos) valebat 41 Quentos hodie tantum. — — — 22 Quento,
Reditus *Aguela* & *Aviſes* in Granata Regi adferunt. — 2 Quentos 750 V Marave.
Vrbes *Loxa* & *Albama* Regni Granatenſis — 3 Quentos 650 V Marave.
Civitas Granata *Baca* — — 10 Quentos 626 V Mara.

Civitas

Civitas Granatæ *Guadix* —— —— 6 Quentos 395 V Maravedisos
Civitas Granatæ *Almena* —— —— 3 Quentos 80 V Mara.
Civitates *Almuneccar, Mutril & Salabrena* in regno Granatæ — 2 Quen. 643 V Mara.
Civitas Granatæ *Malaga* —— —— 16 Quentos 269 V Marave.
Civitas Granatæ *veles Malaga* —— —— 3 Quentos 519 V Marave.
Civitas *Pulchena* —— —— —— 410 V Marave.
Civitas *Ronda* ejusque imperium —— —— 5 Quentos 334 V Marave.
Insula *Canariæ* Regi quotannis reddit —— 4 Quentos 850 V Marave.
Insula *Teneriffe* —— —— —— 3 Quentos
Insula *La Palma* —— —— —— 2 Quentos

Quotidiana obligatio seu contributio, quã Regna Hispaniæ quotannis præstant Regi valent 104. Quentos 305 V Maravedisos. Ea autem contributio distribuitur per cunctas Provincias, Terras & urbes inter plebem, quòd nobiles feudatarii ac Equites immunes sint; ibi censetur ea juxta facultatum bonorumque æstimationem, àc quotannis inde Regi contributionem ad supradictam summam faciunt.

Vectigalia dicimarum siccorum portuum, id est, itinerum terrestrium Regnorum valenciæ, Aragoniæ, & Navarræ, quæ ex omnibus bonis ex Hispania in illas terras devectis, tam in exitu quam introitu præstari debent reddunt quotannis 49 Quentos —— —— —— —— 35 V Maravedisos

Sicci portus seu terræ Passus interioris ingressus & egressus qui à Regno Lusitaniæ tendunt versus Hispaniæ Regni terras Castiliæ nomine designatas Regi quotannis præstant, ex bonorum evectorum & invectorum decimis —— 34 Quentos 155 V Mara.

Lanæ quæ quotannis ex Hispania in alia loca exportantur ex sacco uno (qui fere decem *Arobas* habet *Aroba* una in viginti quinque libras computata) duos ducatos reddunt modo incolarum sint, peregrinus enim quatuor Ducatos solvit: Habetque id vectigal —— —— —— 53 Quentos 586 V Mara.

Summum *Almoxariff* Sevillæ quod ea urbs à Rege conducit reddit ejus conductionis pretio 154 Quentos 309 V Maravedisos quotannis. Hoc nomine designantur decimæ omnium mercium Belgii, Franciæ, Angliæ, Lusitaniæ, Italiæ, aliorumque locorum, quæ foris adveniunt ibique deponuntur.

Almoxariff Indiæ Hispanicæ quod ipsa urbs Hispalis conduxit quo omnes merces Sevillæ navibus exceptæ, àc in Hispanicam Indiam avehendæ vigesimam præstarit, item in Indiam delatæ alteram vigesimam dare coguntur, ut in summa decimatæ habeantur reddit ex locatione —— —— —— —— 67 Quentos

Reditus quos Rex habet ex Hispanica Moneta nempè ex quaque Argenti Marca sex scilicet Ducatorum argenti, quæ in Moneraria domo laboratur Realum unum, ac nomine *El Señoreato de la Moneda* designatur, ubi Moneta Sivillæ sola tantum adfert, quantum ceteræ omnes simul, valet quotannis —— —— 22 Quentos

Rex Fucharis Augustopytgensibus Magistratus S Iacobi, *Calatravæ*, & *Alcantarà* locavit pretio annuo nonaginta & octo Quentorum, suntque tantum vectigalia. Frumenti, vini, olei, aliarumque rerum decimæ quibus Magistri frui solebant Hisce vectigalibus non continentur Alcavala & Tertiæ ut dictum est. Magistrorum horum magna solebat esse potestas dilatata per provincias & jurisdictiones, subjectis multis Crucigeris militibus, pollebantque summa autoritate, modo id munus elanguit à Regibus Hispaniæ detracto imperio, dùm vel ipsi Magistratum suscipiunt, eòque modo paulatim proventus omnes ad se trahunt.

Itèm locavit Rex herbas àc pascua eorundem Magistratuum ducitque quotannis ex ea locatione —— —— —— —— 57 Quentos

Rex locavit Argentum vivum *Almalà* dictum in montanis *Sierra Morena* in campo *Calatrava* annua pensione. —— —— —— 73 Quentos

Bullæ seu indulgentiarum Papales literæ Regi demptis omnibus impensis reddunt 200. Quentos Ea summa deducta in Belgicam monetam sexdecim auri *tonnas* efficiet.

Reditus subsidii nomine signatus, quem clerici beneficiorum ex proventu taxato præbent, adversus infideles àc Hæreticos, ferunt promiscuè quotannis —— 65 Quentos

Itèm omnes Episcopi, àc Ecclesiæ Hispaniæ belli contra Hæreticos & Infideles gerendi causa præbent Regi 120 Quentos. Hic reditus vocatur *El Excusado*, concessus Bulla Pontificia Regi ut ei liceat Ecclesiarum, clerique frumentum, milium, vinum, oleum, aliaque quæ carpuntur crescuntque decimare, quas decimas Ecclesiæ Regi ab omni expensarum onere liberas præbent.

Fodina *Guadalcanæ* in terra *Estremadura* in montanis *Morenæ* olim 187 argenti Quentos reddebat quoniam hodie imminuta vix taxari certò potest.

Terræ cunctæ Hispaniæ quotannis Regi præbent tributum, quod *Exercitio* dicunt, mancipiorum ac triremium gratia —— —— 7 Quentos 750 V Marave.

Reditus dictus *de la Moneda Forera* quo singulis annis nempe focus quisque cogitur

tur præstare 7. Maravedisos cujusvis inter conditionis homines, reddit quotannis promiscuè ——— ——— ——— 6. Quentos. 656 V Maravedisos.

Quod Regi singulis annis ex Hispaniarum India provenit summam facit 300 Quent.

Regnum Navarræ quotannis Regi fert ——— 35. Quent. 500 V Maraved.

Regna *Valencia*, *Arragonia* & *Catalaunia* præbent Regi exceptis aliis obligationibus ac tributis ——— ——— ——— ——— 75. Quentos.

Insulæ *Sardinia*, *Majorca* & *Minorca* nullo Regis fructu habentur, quòd earundem reditus cuncti in custodiendis iisdem insulis consumantur, deficiente subindè etiam internarum opum vi.

Regnum Siciliæ fert quotannis Regi ——— ——— 375 Quentos.

Regnum Neapolitanum, terræ *Puglia* & *Calabria* ferunt ——— 450. Quentos.

Ducatus Mediolanensis ——— ——— ——— 300. Quentos.

Provinciæ Belgicæ ac Burgundię solebant Regi adferre ——— 700. Quentos.

Locatio seu reditus Lusoriarum chartarum per universam Hispaniam fert 20. Quentos; Nam ex singulis chartis Regem dimidius *realus* manet.

Panni Florentini seu *Rasse* qui foris in Hispaniam advehuntur, tributi nomine soluunt 10. Quentos; nam pannus quisque tenetur ad 6. *Ducatos* Regi præstandos.

CVncta hæc ex autographis codicibus fideliter translata sunt, erátque anno 1578. his status rerum, cum Rex Hispaniarum ad Portugalliæ imperium nondum esset provectus. Ejus opes ac qualitates ideo separatim posteà proferemus. Omnes verò hi proventus relati promiscuè reducta summa faciunt 13. *Milliones* auri & 48 V 000. *Ducatos*, nostra autè Belgica monetâ, si tres florenos in *Ducatum* cõputes, seu undecim Hispanicos *reales*, 452. *tonn.* auri & 44 V 000. *Carolinos* 40. *grossorum* —— 452. *Tonna* auri. 44 V *Carolini*.

Eæ sunt regis Hispaniarum opulentiæ, demptis Lusitaniæ regni divitiis, quas hodie idem rex possidet.

Regna sub Hispaniæ nomine, propriè Castiliæ comprehensa, sunt hæc, *Legio*, *Arragonia*, *Castilia*, *Navarra*, *Granata*, *Toletum*, *Valencia*, *Sevilia*, *Corduba*, *Murcia*, *Jaen*, *Gallicia*, *Gibraltar*, *Catalaunia*. XIV. numero habentur olim sub regibus suis florentia ipsumque nomen hodie defendentia. Regna, provinciæ & urbes quæ in curia Hispaniæ conscripto consilio àc adhibita super rebus gravioribus deliberatione conveniunt numerantur regna *Legionis*, *Sevilla*, *Toleti*, *Granata*, *Cordubæ*, *Murcia* & *Jaen*, Vrbes capitales, quæ ut Episcopatus habentur *Burgos*, *Salamanca*, *Segovia*, *Soria*, *Avila*, *Cuenca*, *Toro*, *Zamora*, *Guadalaxara*. Ex oppidis quæ Episcopum non habent ac tantum opidorum seu *villarum* nomine licet muris cincta sint, aut sine iisdem, veniunt, duo duntaxat *Madrida* nempe & *Valledoletum* suffragium ferunt. Cætera regna Aragoniæ, Navarræ, Valenciæ, & Catalauniæ Proreges suos ac Præfectos seorsum habẽt, qui cum Regis consilio imperant, ut *Siciliæ*, Neapolis, àc Mediolani moderatores.

CAPVT III.

Brevis relatio rerum notabilium, situs, imperii ac proventus olim Lusitania regni nunc Portugallia.

Magnitudo Portugalliæ. REgnũ Lusitaniæ in circuitu 285. mill. comprehendit, nempè juxta marinam oram 135. mill. & terrestri circuitu 150. mill. Vrbes habet 17. quæ in Hispania ac Lusitania *Cuidades* vocantur, quo nomine eæ duntaxàt insignes sunt, quæ Episcopum habent, capitalésque existunt, aut aliàs favore regio munitæ. (Vrbes.) *Villas* reliquas dicunt sive eæ muris portísque continentur, seu apertæ pateant, quales multæ inveniuntur. Harum civitatum seu villarum & castellorum sunt in Lusitania 470. exceptis pagis, vicisque. (Castella & Villæ.) Habet tres præcipuos portus, navibus sistendis idoneos, nempè *Lisbonam*, *Portum* & *Setuballum*, aliósque tres in terra Algarve (quæ ad coronam Lusitaniæ itèm pertinet) nimirùm *Tavillam*, *Lagos* & *Villam Novam*. (Vici. Portus.) Clavis ac defensio fluminis, civitatísque Lisbonæ castrum S. Iuliani existimatur, id objectum est ostio primóque ingressui fluminis, quod Tagi olim Europæ illustrissimum nomen tulit, nunc verò *Tejo* dicitur. (S. Iulianus castrum.)

CAPVT IV.

Iustitia ac imperandi ratio in Lusitania.

PRimùm in Lusitania est Tribunal civile, cui judex *Regidor* dictus, cum duobus aliis judicibus præsidet, Tribunal criminale cum duobus judicibus, Auditor teloinii regii *Alfandega* nomine, judex proprietatum ac beneficiorum. Octo judices orphanorum, unus Xenodochiorum. Summus unus judex *Corrector* dictus rerum Indiæ, Guineæ, Capitis Viridis, S. Thomæ & Brasiliæ. Ab hisce omnibus ad civiles judices provocatio fit. Tribunal supplicationum cujus judices *Desembargadores*, id est, relaxatores dicuntur magnę authoritatis homines, ut apud nos summi consiliarii ac pręsides. Hoc tribunal appellationes a civili judicio

judicio tangunt. Præfectus vocatur, supplicationum corrector. Duo judices, qui *Desambargadores da Fazenda*, id est, curatores & judices regiorum bonorum vocantur: Hi judicia inter regem privatósque terminant. Ab his nulla appellatio interponitur. Consilium ordinum, tribunal supremum, seu *Desambargadores* palatii, Tribunal Conscienciæ dictum, tribunal *dos veadores da Fazenda*, id est, inspectorum tutorumve regiorum redituum; Tribunal regiæ cameræ rationalis, quod sub inspectoribus istis cõsistit. Consilium status. Duo Ducum tituli. Vnus Marchionis. Decem Comitum cum singulorum qualitatibus. Arces Lusitanorum in Africa seu Barbaria sunt. *Tanger*, *Zepta*, *Arzilla*, insula *Madera*, insulæ Flandricæ, *as ilhas dos Açores* dictæ; nimirùm *Tercera*, *S. Michaelis*, *Sancta Mariæ*, *S. Georgii*, *Pico*, *Fayael*, *Gratiosa*; insulæ *Flores* & *Corvo*, insulæ Capitis Viridis, népè *S. Iacobi*, *O Fogo*, *Mayo*, *Boa Vista*, *Sant Antonio* & *S. Nicolas*; *Arguyn* arx in Guineæ terra, fodina S. Georgii, castellum eadem in ora Æthiopiæ, itèm juxta eundem tractum insula Principis, S. Thomæ, *Atubom* Regnũ Congi & Angolæ eadem in Æthiopiæ ora sub tributo regis Lusitaniæ jacet. Insula S. Helenæ. Ad aliud capitis Bonæ spei latus: Arx *Soffala*, insula Mossambicquæ, insula Ormutii inter Persiam & Arabiam sita, civitas & arx Diu; Vrbes & arces *Daman*, *Bacayn*, Chaul, Goa, ubi proreges habitant sitæ in ora Indiæ. Vrbes & arces *Honor*, *Barcelor*, *Mangalor*, *Cananor*, *Cranganor*, *Cochyn*, *Coulan*, juxta eandem oram sitæ, quam *Malabar* vocant. Arx in Seylon insula *Columbo* dicta. Vrbes *Negapatan*, *S. Thome* juxta oram *Choromandel*. Vrbs & arx Malaccitana. Insulæ *Molucca* nempè *Tarnate*, *Tydor*, *Banda* & *Amboyna*. Terra oráque Brasiliæ porrecta in 500. mill. in 8. Capitaneatus distributa, unde quotannis in Portugalliam devehuntur supra 150 V. millia *Arrobarum* saccari, continente Arroba una 32. põdo, Portus *de todo os Santtos* sive omnium Sanctorum, ubi Brasiliæ Gubernator degit.

Arces Lusitanorum in Africa.

Insulæ.

Ordinarii reditus Lusitanicæ coronæ in singulos annos *millionem* auri superant & centena *ducatorum* millia. Reditus seu proventus magistratuum Crucigerorum, quorum hodie rex magister est, ad quos pertinent insulæ Flandricæ sive *Asores*, Madera, Capitis Viridis insulæ, S. Thomæ, Principis insulæ, quotannis sunt 200 V. millium ducatorum. Fodinæ reditus, qui magistratus Crucigerorum à Christo vocatorum est, quotannis fert 100 V. mill. *ducatorum*. Reditus seu vectigalia aromatum & obventionum ex Orientali India quotannis sunt 600 V millium ducat. id est, 18 *tonnarum* auri De vectigalibus & tributis ex mercibus advenientibus hanc summam colligi posse intellige: Alii etenim proventus fructusque terræ in ejusdem defensione facile consumuntur. Ergo reditus Lusitaniæ regni terrarumque eidem obedientium faciunt 2200 V. millia ducatorum nempe 66. *tonnas* seu vasa auri.

Reditus Lusitaniæ Regis.

CAPVT V.

Annua impendia regni Lusitaniæ.

Stipendium seu præmium ministrorum seu administratorũ justitiæ in firma terra quotannis evincit 100 V. mill. ducat.

Tença s. dona, seu privilegia honoraria, quibus rex suos adficit ex munere, pensionemque ad vitam duntaxat præbet subducunt 300 V. mill. Ducat.

Iuras seu perpetui. census irredimibiles, quos impositos dominiis tributisq. regiis habent, ac in successores abeant singulis annis auferunt 150 V. mill. ducat.

In defensionem arciũ munimentorúmq. Africæ seu Barbariæ singulis annis requiruntur 300 V. mill. ducat.

In sustentationem quinque triremium quotannis 50 V. mill. ducat.

Ad instruendam annuam classem præsidiariam navibus Indiç 300 V. mill. ducat.

Moradias seu salaria concessa evocatis quibusdam, quos rex ministros regiæ domus & equites mille penè titulis indigitat, avenç equis emendç gratia, licèt ipsa summa exigua sit, nobilesq. ii nunquam equum alant 80 V. mill. ducat. auferunt. Hujus salarii nomine multum sibi gratulantur Lusitani, velut summo honore a rege adfecti, quamvis idipsum tenue sit, ac vix solvatur.

Impensæ & necessaria in cubiculum domúmque regis Lusitaniæ ordinarie singulis annis 200 V. mill. ducatorum attrahunt, ex locari solebant, ut etiamnum hodie cum impẽsis mensç *Don Alberts* Cardinalis Austriaci Gubernatorisque Portugalliæ.

In defensionem munitionemq. arcium regni Portugalliæ 200. mill. Ducat.

Vt in summa eæ impensæ subducant 2680 V. mill. Ducat.

CAPVT VI.

Civitas Lisbona.

Lisbona habet triginta duas Parochiales Ecclesias ac supra undecies mille ædes, quibus supra vicies mille habitacula continentur, excepta etiãnũm Aula regia ejusq. membris. Habet supra 120 V. mill. homines inter quos amplius quam 10. mill. Nigritæ existunt ac mancipia. Quæ omnia constant ex notatis librisque Parochorum, qui quotannis suis in Parœciis homines annotant. Excipiuntur etiamnũm ab hoc numero Aulici, Cœnobitæ, Xenodochii ægri ac ministri, item advenç omnes cum tanta sit monasteriorum claustrorúmque multitudo,

multitudo, ut locum qualem ædes tenent & ipsa facile occuparent. Sacellorum ac ædicularum sacratū infinitus numerus est. Plateæ 350. numerantur, exclusis vicis obliquis, ac iis qui pervii nequaquam sunt, quorum inenarrabilis multitudo perhibetur.

CAPVT VII.

Relatio brevis Regum Lusitaniæ usque ad Philippum Caroli V. filium qui hodie hoc regnum moderatur

Ex Lotharingiæ Ducibus Reges Lusitaniæ ducti.

PRimus Lusitaniæ Rex fuit *Alfonsus Henriques* filius Comitis Henrici, qui ut annales referunt, gnatus fuerat Ducis Lothareni, ut alii existimant Regis Hungariæ. Verior tamen opinio Ducem Lotharingiæ patrem tradit. Is adveniens in regis Hispaniæ aulam, zelo excitatus ardenti, contra infideles Mauros qui tum penè totam Hispaniam, ipsamque Lusitaniam occupabant mirabilitèr armis sese exercuit, fœlici plane fortitudine, ut conjugio regii sanguinis dignus habitus, honorario connubio regis filiam in uxorem acciperet, dotemq. subjugatam Lusitaniæ provinciam. Is tū Portugalliæ comes dictus. Filius huic prędictus Alfonsus nascitur anno 1094. qui maximam Lusitaniæ partē Mauris ereptam imperio suo subjecit, àc Principis titulo, qui in Hispania regum filiis successoribúsq. regii conceditur per 27. annos rexit, àc demum existens annorum 45 Rex coronatur, privilegio favoreque Pontificis Romani. Ab eo tempore Reges Portugalliæ dicti.

Alfonsus I. Rex.

Primus rex annorū cum esset quinquaginta duorum uxorem duxit, atque ex ea filium, tresque filias generavit, antè filio ac filia illegittimis auctus. Regnavit 46. annis. Moritur in urbe *Coymbra*, jacetque cadaver sepulchro conditum in S. Crucis monasterio quod ipse ædificare fecerat, ut & cœnobia *Alcobaca* & S Vincentii extra Lisbonam.

Hic idem Rex urbem Lisbonam cœpit auxilio Germanorum seu Belgarum, qui dùm Terram sanctam petunt, belli gerendi causa contra infideles, tempestate compulsi fortè fortuna in has oras devenerunt, morique justis regis precibus, arma eadem in Mauros Lusitaniæ tum possessores converterunt, quibus Lisbonam aliáq. loca plurima fœlicitèr eripiunt, regemque regni sui compotem faciunt. Plurima inde prœmii ergo beneficia in Germanicam nationem regio edicto manarunt, nempe immunitas vectigalium àc tributorum, circa ea quæ necessaria sunt sibi, familiæque suæ, item libertas vestimentorum induendorum, monilíumque gestandorum cujusvis generis, concesso eodem privilegio item uxoribus, licet ipsæ Lusitanæ sint. Etenim incolæ legibus circa vestimenta coercentur. Possunt adhæc nocturno tempore quinque sexve ministris comitati, sine luce aut cum facibus telis accincti cujusvis generis ambulare, quæ facultas incolis omnino denegata est. Nemo item judicum Germanos domo clausos apprehendit. Nemo judicat, nisi in crimine læsæ Majestatis. Cetera proprius judex a rege ordinatus, qui *Juis des Alemayns*, id est, Iudex Alemannorum vocatur cognoscit. Ædes eorum rex ad suos vel aulę usus, ut sæpe incolis fit, convertere nequit; ad ministeria aliqua, seu officia non compellit, tributis in defensionem regionis non coërcet. Iter facientibus hospitii commoditas præ reliquis patet. In summa plurimis gaudent immunitatibus, quas hic omnes brevitatis intuitu, quam adfecto non enarravetim. Præcipua tantum capita elegi, ex quibus nationis nostræ gloria cognosci potest, quæ & hodie aucta, stricta observatione eorundem edictorum Lisbonæ floret.

Germanorū virtus.

Forū privilegia Lisbonæ

Sanchius Rex secundus filius supradicti nascitur anno 1154. Coronatur annorum 31. Habuit liberos utriusque sexus 15. Regnavit 27. annis. Moritur in urbe *Coymbra*. Anno 1212, existens 58. annorum. Sepelitur in S. Crucis monasterio. Sanchius Rex II.

Alfonsus ejus nominis secundus tertius rex fit 25, annos natus, moritur anno 1223. sepultus in monasterio *Alcobassa*. Alfonsus Rex III.

Sanchius Capellus quartus rex filius supradicti Alfonsi, coronatur annos natus 16. moritur in urbe Tolerana anno 1247. sepelitur in majori templo. Sanchius Capellus rex IV.

Post obitum ejus rex coronatur frater, comes Boloniæ fitque quintus rex, regnavit 31. annis, moritur Lisbonæ. Anno 1279, sepelitur in *Alcobassæ* monasterio. Frater Sanchii Rex V.

Dyonisius filius mortui, Lisbonæ rex suscipitur, 18. annorum existens, sextusque rex fit. Imperat 46. annis, moritur in urbe *Sant Arein* anno 1325. 20 Ianuarii cùm annos natus esset 64 Sepelitur in monasterio *Olivellas* quod duobus mill. a Lisbona distat à se conditum. Vxorem duxerat Petri regis Aragoniæ filiam, quæ hodie inter sanctos relata est, ac monumentū habet in civitate *Coymbra*, ibi multis miraculis scatet. Dyonisius Rex VI.

Post hunc regnat septimus rex *Alfonsus Brabus*, i. audax, coronatur in urbe *Sāt Arein* natus 35. annos. Regnat annis 31 Lisbonæ moritur mense Majo anni 1356. sepelitúrq. in magno magnæ Ecclesiæ Choro. Hic Mauros *Salado* debellavit auxilio Regis Castellæ. Alfonsus Brabus Rex VII.

Filius ejusdem *Petrus* octavus rex terram in pace bona & justitia administravit. Moritur anno 1366 sepultus in monasterio *Alcobassa*. Filium habebat Fernandum ac ante connubium ex *Dona Ines* seu Agnete de *Castro* Iohannem & Dyonysium. Petrus Rex IIX.

Post hujus regis obitum Fernandus prædictus coronatur nonus Portugalliæ rex. Vxorem duxit *Leonoram Gundisalvā Teßes* quæ antea maritum habuerat *Laurentium Vaaz de Cunha*, cui vi à rege erepta in ejus consortium Fernandus IX Rex

consortium concessit. Aliàs imperavit annis 17. legum custos, & vindex facinorosorum, vagorúmq. hominum. Moritur anno 1383. cùm 43. annorum esset. Sepelitur in S. Francisci choro in urbe *Sant Arein*.

Post obitum Fernandi ex Castilia rex *Ioannes* cum uxore Beatrice advenit, suscepturus regni Lusitaniç coronam. Sed obstitit filius illegitimus regis Petri, ac frater Fernandi qui regem Castiliæ devincit ac fundit in *S. Georgii Campo* memorabili prælio, cujus rei gestæ in memoriam opulentum ibidem cœnobium condit, quod à pugna nomen dat. Idem ergo illegitimus coronatur rex Lusitaniæ decimus, existens annorum 38. Vixit 76. annis, moritur 14. Augusti anno 1433. sepultus eodem in Pugnæ monasterio. Hic arcé urbemq. *Septam* Mauris in Africa abstulit, paterque fuit Fernandi pricipis qui hodiè inter Sãctos numeratur.

Iohannes Rex X.

Post eum regnat filius *Duartus* seu *Eduardus* undecimus Lusitaniæ rex. Vixit 42. annis; regnavit 5. Obiit in palatio conventus S. Thomæ. Anno 1438. sepultus in Pugnæ cœnobio.

Eduardus Rex XI.

Alfonsus supradicti regis filius nascitur in urbe *Sant Arein* anno 1432. verùm cum 6. tantum mortuo patre annorum esset, ejus vice regnat infans *Petrus* usque in annum 1448. quo Alfonso regnum traditur duodecimo Portugalliæ regi. Obiit in urbe *Sant Arein* eodem in cubiculo in quo natus fuerat 28. Augusti anno 1481, apud avos sepelitur in monasterio Pugnæ.

Alfonsus Rex XII.

Sequitur eum filius *Iohannes* cognométo *Magnus*, secundus ejus nominis, decimus tertius Lusitaniæ rex. Nascitur Lisbonæ quarta Maii anno 1455. Hic judicio publicè damnatũ decapitati jussit Fernandum ducem *Bergansæ* nempe in foro urbis *Ebora* 22. Iunii anno 1483. suáq. manu interfecit pugione *Dominguum* ducem *Begia* fratrem uxoris suæ Leonoræ, Manuelem fratrem ducis mox evocans, eique ducatum tradẽs. Vixit 40. annis. Obiit *Alvore* in Balneis 25. Octobris anno 1495. sepultus in monasterio Pugnæ.

Iohannes Magnus Rex XIII.

Hujus regis ex testamento regnum suscipit dux *Visen Emanuel*, fitque decimus quartus Lusitaniæ rex, coronatur in *Alcacer do sal* 27. Octob. anno 1495. Hic Iudæos omnes ad baptismum compellit, invitósq. Lisbona expellit anno 1499. undè & portæ *Moreira* hodie nomen est. Ejus tempore inter hosce novos Christianos ac plebem Lisbonæ ingens tumultus oritur, dissipantúrque facultates Iudæorum, officinæ ac ædes confringuntur, cum multorum internecione. At regis acerba vindicta demùm vindicatur pacatúrque. Idem primùm detexit navigationem in Orientalem Indiam portúsque terræ Præsbyteri Iohannis, adjecit item imperio suo arces urbesq. *Saffyn* & *Azamor* in terra Africa. Obiit Lisbonæ S. Luciæ festo anno 1521. sepeliturque in monasterio *Bethlehem*.

Emanuel rex XIV.

Post ejus obitum regnat Iohannes tertius, decimus quintus Lusitaniæ rex, natus mense Iunio, anno 1502. in urbe Lisbonæ ubi rex suscipitur anno 1521. Hic pacificæ naturæ, liberalis, amicissimus clero, artibúsque liberalibus universitatem Coymbricensem instituit, obiitque 11. Iunii. Anno 1557. sepultus in monasterio Bethlehem.

Iohannes Rex XV.

Hunc sequitur *Sebastianus* decimus sextus rex. Hic principis Portugalliç filius erat, filii supradicti regis Iohannis, qui vivente etiamnum patre Ioannam Caroli Quinti Imperatoris filiam, sororemque Philippi regis Hispaniæ uxorem duxerat. Etenim vita fungitur prægnante uxore, quæ Sebastianum parit regem post avi sui obitum die S. Sebastiano sacro anno 1553. Idem anno 1578. magno cum exercitu in Africam transmittit, ibique à Mauris cum suis cæditur, remanẽtibus quibusdam captivis.

Sebastianus Rex XVII.

Post eam cladem inauguratur in Lusitania Henricus Cardinalis avunculus magnus prædicti regis Sebastiani, erátque decimus septimus Lusitaniæ rex. Obiit anno 1580. testamento instituens Philippum Hispaniæ regem, ut legitimum successorem regni Portugalliæ, quod pater ejus Carolus V. uxorem habuisset filiam majorem natu Emanuelis, Philippi regis matrem, sororemq. avi Sebastiani ac supradicti Henrici, licet frater alter superfuisset ejusdem Henrici Ludovicus dictus, qui filium reliquerat Antonium Priorem Ocratensem Crucigerorum militum S. Iohannis à Lusitanis in regem ideò expetitum. At pervicit rex Philippus, expellitque Antonium, Regni coronam suscipit, anno 1581. in monasterio S. Thomæ inauguratus per tres status seu ordines regni, nempè clerum, nobilitatem & tribunos plebis; ac rex legitimus proclamatus. Eratque Lusitaniç rex decimus octavus redactã coronã Portugalliæ ad Castellanorum imperium, cùm 442. anni effluxissent sub Lusitanis regibus, facto initio primùm à ducibus Lotharingiç & Castellæ regibus, ac nunc terminato iisdẽ pricipibus.

Henricus Rex XVII.

Philippus rex XIIX.

FINIS.

INDEX SEV ELENCHVS
Itinerarii.

Cap 1 EXordium Navigationis *Johannus Hugonus*, ejusque abitus ex Hollandia in Hispaniam, cum gestis rebus eo tépore quo ibi moratur, usque in discessum suum ex Lisbonæ portu in Indiam Orientalem. ——— Pagina 1.
2. Principium Navigationis suæ in Lusitaniæ seu Orientis Indiam. ——— pag. 2.
3. Ordo Navium Indiæ in Orientalem Indiam navigantium. ——— pag 3.
4. Descriptio *Mossambicqua*; ——— ——— ——— pag. 6.
5. Descriptio oræ Arabiæ fœlicis sive Rubri maris usq ad Insulã & urbẽ Ormutii. - pag. 9.
6. Descriptio Insulæ & civitatis Ormutii. ——— ——— pag. 10.
7. Ora Ormutiana usque ad Civitatem seu insulam *Diu*. ——— pag. 12.
8. Insula *Diu* olim *Alambater* cum propugnaculo. ——— ——— pag. 12.
9 Regio Cambaiæ. ——— ——— ——— pag 12.
10. Ora Indiæ, portus àc loca ejusdem. ——— ——— pag. 13.
11. Ora Indiæ ab Vrbe Goa usq. ad Caput Comorinense quæ Malabarẽsis dicitur - pag. 14.
12. Declaratio Regum, eorumq. Origo, divisionis regionis, tractúsq. *Malabar*. — pag. 15.
13. Insulę *Maldiva* sive *Malediva*. ——— ——— pag. 16.
14. Insulæ *Seylon* descriptio. ——— ——— ——— pag. 16.
15. Ora *Choromandel*, Regnum Narsingæ sive *Bisnagar*. ——— pag. 17.
16. Regnum *Bengala* & flumen Ganges. ——— ——— pag. 18.
17. Tractus & terræ *Aracan*, *Pegu*, & *Sian* usque ad extremitatem Singapurę & civitatem ac arcem Malaccæ. ——— ——— ——— pag. 19.
18. Civitas Malacca cum Arce. ——— ——— ——— pag. 21.
19. Sumatra olim Taprobana. ——— ——— ——— pag. 21.
20. Iavæ descriptio, merces, negotiatio, pondo, moneta, pretia, &c. incolis in usu — pag. 22.
21. Moluccæ Insulæ. ——— ——— ——— pag. 23.
22. C. Singapuræ usque ad vrbem *Sian*. Ora Camboiæ & Cauchinchinæ, Insulæ *Borneo*, *Lussones*, *Manillia*, *sive Philippinæ*. ——— ——— pag. 25.
23. Opulentia, fælicitas munitiones regni Chinæ, aliaque memorabilia. ——— pag. 25.
24. Provinciæ, vrbes, aliáque memorabilia Regni Chinæ. ——— pag. 27.
25. Civitas & insula Machau in China vbi Lusitani negotiantur & habitant, ejus negotiationis ratio, pretia, mensuræ & moneta, cùm Chinæ tùm Mallaccæ. ——— pag. 29.
26. Insula Iaponia. ——— ——— ——— pag. 30.
27. Brevis descriptio terræ post Goam in cujus Territorio ipsa Goa jacet. Origines Regum Dominorumq. nomina eorundẽ. Ex annalibus monumentisq. ipsorũ Indoru. - pag. 32.
28. Vrbs & Insula Goæ: Caput Indiæ. ——— ——— pag. 24.
29 Mores Lusitanorum Mixtorumque ex iis progenitorum, tam eorum qui Goæ, quam qui in Cæteris Orientis provinciis habitant. ——— ——— pag. 36.
30. Lusitanorũ Mixtorumq. ratio familiaris, comitates, nuptię, aliq. ritus in India. pa. 38.
31. Mulierum Lusitanorum Mixtorumque in India ritus ac mores. ——— pag. 40.
32. Proregis Indiæ dignitas, ejusque in Vrbe Goa potestas. ——— pag. 42.
33 Ethnici, Iudi, aliique exteri Goæ habitantes. ——— ——— ibidem
34. Tempestates Indiæ infirmitates, &c. ——— ——— pag. 44.
35. Moneta, pondera, & mensuræ Indiæ ac Goæ. ——— ——— pag. 45.
36. Indorum *Bramenes* sive sacerdotes, àc ministri Idolorũ, vita ritusq. eorundẽ — pag. 46.
37. Gusuratæ & Banjanes ex Cambaia. ——— ——— pag. 47.
38. Canaræ & Decanini. — pag. 48. 39. Canarini & Corumbini Indiæ. — ibid.
40 Arabes & Abexini Indiæ incolæ. ——— ——— pag. 49.
41 Nigritæ ex Mossambicqua quos *Caffres* indigitant. ——— pag. 50.
52 Ritus Moresque Malabarensium & Nayrorum Indiæ. ——— pag. 51.
43 Mauri & Indiæ Iudæi. ——— ——— ——— pag. 52.
44 Idola Indorum àc religiones. ——— ——— ——— pag. 52.
45. Animalia Indiæ. ——— ——— ——— ——— pag 54.
46. Elephas. ——— ——— ——— ——— pag 55.
47. *Abada* sive Rhinoceres ——— ——— ——— pag. 56.
48 Pisces àc Indiæ monstra marina. ——— ——— pag 57.
49. Fructus Arbores, plantæ, vulgaresq. Indię herbę, pręcipua *Ananarũ* descriptio. pa. 58.
50. Iaqua sive Iaacea. ——— ——— ——— pag 59.
51. Mangæ. ——— ——— ——— ——— pag 59.
52. Cajones. ——— ——— ——— ——— pag 60.
53. Iambi ——— ——— ——— ——— pag 61
54. Alii Indiæ fructus. ——— ——— ——— ——— ibidem

Ficus

E

Index.

55. Ficus Indiæ — pag. 63
56. Palma Indiæ quæ *Cocos* nuces fert — pag. 64.
57. Duriones Malaccæ — pag. 66.
58. Arbor radicum, Bambus sive Arundo Indiæ — ibid.
59. Arbor tristis — pag. 67
60. Folia Bettelæ fructúsque Arecæ — pag. 68
61. *Dutroa* herba, *Sentida* sive Sentiens — pag. 70
62. Aromata, species, plantæ, &c. ac primum de Pipere — ibid.
63. Cinnamomum — pag. 71
64. Zingiber — pag. 71
65. Caryophyllon — pag. 72
66. Macis, nux myristica — ibid.
67. Cardamomum — pag. 74
68. Lacca — ibid.
69. *Anil* sive *Indigo* — pag. 75
70. Ambarum, Muscus, *Algallia* sive Zibethum — ibid.
71. Benzoinum Gummi — pag. 76
72. Thus & Myrrha — pag. 77
73. Manna & Rhabarbarum — ibid. 74. Sandali lignum — ibid.
75. *Palo de Cobra* siue lignum Serpentum — pag. 78
76. Lignum Calamba alitèr lignum Aloes — ibid. 77. Radix China — ibid.
78. *Anfion* aliter Opium — pag. 80. 79. Bangua — ibid.
80. Camphora — pag. 81. 81. Tamarindum — ibid.
81. Myrabolani, Chebulæ, Indæ, &c. officinis Chebuli, Indi, Bellerici, &c. — pag. 82
83. Species aliæ herbæque Indicæ — pag. 83
84. Historia margaritarum — pag. 85. 85. Adamas — ibid.
86. Pyropi, Spinelli, Granati, Smaragdi, aliique nobiles lapides — pag. 80
87. Lapis Bezar — pag. 87
88. Æstimationis lapidum ac Adamantis ratio — ibid.
89. Pyropi sive Rubini — pag. 89
90. Veteris & Orientales Smaragdi, eorúmque æstimatio — pag. 90
91. Margaritæ sive baccæ Orientales — pag. 91
92. Historia diversarum rerum in India gestarum Iohannis Hugonis tempore — ibid.

Adventus triũ Iaponiæ principũ Goã, eorúmq. navigantiũ in Europã successus — ibid.
Pax inter Lusitanos & Samorinum — ibid.
Telonium Cochini instructum — pag. 92. *Duartius Menesius* prorex — ibid.
Bernardi Burcherts socii Iohannis Hugonis discessus — pag. 93
Obitus patris Iohannis Hugonis — ibid. Obitus principis Auriaci — ibid.
Naufragium navis S. Iacobi prætoriæ — pag. 93
Turcæ naves Lusitanorum mercatorum capi[illegible] — pag. 95
Expeditio in Turcas Rubri maris — ibidem
Regina Ormuzii baptisata Goæ ejusque mors — ibidem
Naufragium navis *Boa viagen* pag 96. Archiepiscopi e[illegible]cessus — ibid.
Historia pereuntis navis *Arelikia* — ibid. Malacca ob[illegible] — pag. 97.
Expeditio classis instructæ contra civitates Melindæ — ibidem
Navis S. Salvatoris erepta periculo pa. 97 Obsidio arcis *Columbo* in Zeylon pa. 98
Levatur obsidio — ibid. Victoria *Pauli de Lyma* contra reges Sumatræ — ibid.
Mors proregis *Duartii Menesii*, & exequiarum ritus — ibidem
Hyems tristis — pag. 99. Cædes Belgæ cujusdam, ejusq. historia — ibid.
Mors Archiepiscopi *Fonsecæ* — pag. 102
Abitus Iohannis Hugonis ex India in Lusitaniam — ibidem
Conducendi Piperis ejusque suscipiendi ratio — pag. 103
93. Reditus Iohannis Hugonis ex India in Lusitaniam — pag. 105
94. Insulæ S. Helenæ descriptio pag 110. 95. Insulæ Ascensionis descriptio — pag. 112
96 Insularum Canariarum brevis descriptio — pag. 115
97 Insularum *Asores* seu Flandricarum descriptio — pag. 115
98. Insulæ *Corvo* & *Flores* — pag. 118
99 Gesta quædã memorabilia tẽpore quo Iohannes Hugo in Tercera morabatur — pa. 119
Homines duo fulmine interempti — pag. 119
Navium quatuordecim adventus ex Hispaniarum India — ibid.
Adventus sex Indiæ navium in *Fayals* insulam — ibid.
Duarum navium adventus in Terceram magnis cum divitiis — ibid.
Duæ naves occupatæ ab Anglis in conspectu Terceræ — pag 119

Relatio

Index pro Bibliopegis.

Relatio captarum fractarúmque navium Hispanicæ Indiæ, Brasiliæ, Guineæ, Capitis Viridis, &c. anno 89 — — — pag. 120
Adventus classis e *Sevilla* in Terceram argento suscipiendo quod ibi relictũ erat — ibid.
Cometæ adspectus in Tercera — — — ibidem
Classis Anglorum quæ Orientalem Indiam petierat successus — pag. 121
Classis sub *Martino Forbischero* — ibid. Mathiæ Albucquercii conditio — ibid.
Angli naves capiunt in Indiam missas, & ex Fodinæ loco venientes — pag. 122
Terræmotus terribilis — ibid. Classis Hispanorum in Terceram missa — ibid.
Richardi Groenveldii facinus — — — ibid.
Mira ejus pertinacia in calicis vitrei manducatione — — ibid.
Terribilis navium fractura circa classem Indiæ, àc Hispaniç in conspectu Terceræ, diráque calamitatis ejus exempla — — — pag. 123
Iohannes Hugo abit ex Tercerá ac in Hollandiam redit — ibidem.

In secundo libro continentur.

DEscriptio Guineæ, Congi, & Angolæ, totiúsq. Africani tractus pag. 3. & sequentibus.
Navigationum trium, Batavorum in Septentrionales oras detegendi freti Vaygats gratia Historia vera — — pag. 17. & sequentibus.
Altitudines locorum variæ, Compassorum differentiæ, & Quæstiones solutionesq. variæ.
Breviarium redituum Regis Hispaniæ — — pag. 37.
Historia regni Regúmque Lusitaniæ — — pag. 42.

Sequitur Tabula seu Index locorum foliorúmque quibus apponi hujus libri Charta Geographica ac figura debent in Bibliopegorum instructionem.

PRimum urbs & insula Mossambicquæ — — pag. 6.
Malaccæ & Iavæ homines — — — pag. 20.
Chinenses viri ac fœminæ ambulantes — — pag. 26
Chinenses qui gestantur ac animi gratia proficiscuntur ordine insequuntur — ibid.
Naves e China — ibid. Vrbs Goa — pag. 34
Forum seu præconium Goæ — pag. 38. Lusitani euntes & ambulantes — pag. 40
Lusitani Equites — ibid. Lusitani in *palanquinis* seu lecticis — ibid.
Naves celoces quibus in bello utuntur — — ibidem
Mulieres Lusitanorũ ambulantes — pag. 42 Mulieres in *palanquinis* detectæ — ibid.
Mulieres contectæ *palanquinis* — ibid. Mulier quæ noctu templa obit — ibid.
Bramenes, Decanini & *Banjanes* — — — pag. 50
Nuptiarum ritus — ibid. Bramenis mortui rogus — ibid.
Legati Regis Ballagattæ in urbe Goa comitatus — — ibid.
Agricola Indus Lascarinus & *Balbadera* — — ibid.
Indorum casæ, villæ, & vici circa Goam — — — ibid.
Scaphæ piscatoriæ quibus in fluminibus utuntur — — ibid.
Arabes & Abyssini cum uxoribus — pag. 52. Nigritæ seu *Caffres* — ibid.
Cochini Rex Elephante vectus — pag. 54 Malabares & Mauri Cananor — ibid.
Provinciæ Pegu incolæ, &c. — ibid. Idolorum ædes — ibid.
Fructus Mangæ, Cajus, Iambi, Iaquæ, &c. — — pag. 61
Nuces Indicæ seu palmæ — — — pag. 64
Arbor radicum, Duriones & Bambus — — pag. 66
Arbor tristis — pag. 68. Insula S Helenæ — pag. 110
Insula Ascensionis — pag. 112. Vrbs Angra insulç Terceræ — pag. 115.

Tabula Geographica ubi ponenda.

GEneralis orbis tabula — — — pag 2.
Tabula Africæ extremæ usque ad mare Rubrum — — pag 8.
Tabula Rubri maris usque ad Bengalam — — pag. 12.
Tabula Malaccæ, Sumatræ insularumque Iavç, Moluccarum, Chinæ, &c. — pag. 22.

In libro secundo.

Tabula Guineæ, Angolæ, &c. — — — pag. 3.
Charta Septentrionalis tractus fretique Vaygats — — pag. 17.
Tabula Antilliarum & Brasiliæ — — — pag. 37.

FINIS.